

Informe
Anual
Integrat
2016

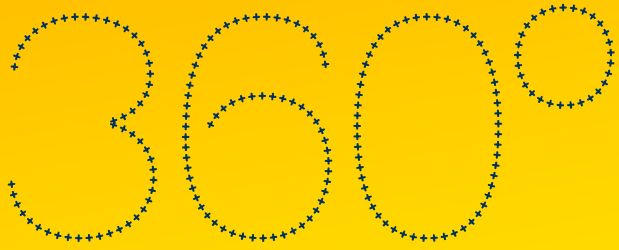

Fet i dit

360°

360°

Un recorregut que cada vegada que comença ho fa amb energies i il·lusions renovades per a millorar, innovar i evolucionar

Gas Natural Fenosa 360° és un recorregut a través de cadascun dels capítols que componen l'Informe Anual Integrat per mitjà d'una visió global de la companyia, sense interrupcions ni fissures. Així com l'energia està a tot arreu, els valors de Gas Natural Fenosa es troben en cadascuna de les facetes que la componen.

Un viatge 360° indica un punt de partida i arribada, però també, cada vegada, un nou començament. El nostre esforç principal està destinat a conèixer a fons les necessitats dels nostres clients. I això no seria possible sense el compromís i bon fer de cadascuna de les persones que conformen la companyia.

Carta del President

El president de Gas Natural Fenosa dóna la seva visió sobre les perspectives del grup i el seu acompliment.

Pàg. 16

Visió estratègica 2016-2020

Detallem la nostra Visió estratègica 2016-2020, l'entorn global, les perspectives per àrees de negoci i els nostres objectius. Pàg. 47

Creació de valor i gestió sostenible

Què és el que ens diferencia al llarg de la cadena de valor i com gestionem el nostre negoci. Pàg. 26

Resultat de l'exercici

Avaluem l'evolució del nostre acompliment en cadascun dels nostres compromisos de responsabilitat corporativa.

Pàg. 78

Som el motor de la nostra pròpia energia.

Donada la nostra vocació d'estar sempre un pas per davant, aquest any incorporarem fotografies amb tecnologia 360° que ofereixen una experiència única.

La icona que es mostra a continuació indica una visualització 360°. Escanejant el codi QR, que es troba en el mateix apartat, accedirà a la galeria de fotografies panoràmiques.

Construïm el futur des del present.

Sumari

Magnituds bàsiques. [Pàg. 6](#)

Carta del President. [Pàg. 16](#)

Sobre l'Informe Anual Integrat. [Pàg. 18](#)

Model de negoci i creació de valor. [Pàg. 24](#)

Creació de valor i gestió sostenible. [Pàg. 26](#)

Un model de negoci present al món. [Pàg. 30](#)

Un model de negoci competitiu i integrat. [Pàg. 33](#)

Estratègia. [Pàg. 44](#)

Bases estratègiques. [Pàg. 46](#)

Visió estratègic 2016-2020. [Pàg. 47](#)

Perspectives per àrees de negoci. [Pàg. 51](#)

Govern Corporatiu. [Pàg. 58](#)

Model de Govern Corporatiu. [Pàg. 60](#)

Junta General d'Accionistes. [Pàg. 62](#)

Consell d'Administració. [Pàg. 62](#)

Comitè de Direcció. [Pàg. 67](#)

Política de remuneracions. [Pàg. 68](#)

Riscos i oportunitats. [Pàg. 70](#)

Un model integral de gestió del risc. [Pàg. 72](#)

Principals riscos. [Pàg. 75](#)

Principals oportunitats. [Pàg. 77](#)

Resultat de l'exercici. [Pàg. 78](#)

Compromís amb els resultats. [Pàg. 80](#)

Excel·lència en el servei. [Pàg. 90](#)

Gestió responsable del medi ambient. [Pàg. 96](#)

Interès per les persones. [Pàg. 101](#)

Seguretat i salut. [Pàg. 105](#)

Cadena de subministrament responsable. [Pàg. 110](#)

Compromís social. [Pàg. 114](#)

Integritat i transparència. [Pàg. 118](#)

Informe d'auditoria, comptes anuals consolidats i informe de gestió consolidat de Gas Natural Fenosa. [Pág. 124](#)

Informe d'auditoria. [Pág. 126](#)

Balanç de Situació Consolidat. [Pág. 129](#)

Compte de Pèrdues i Guanys Consolidat. [Pág. 130](#)

Estat Consolidat de Resultat Global. [Pág. 131](#)

Estat de Canvis en el Patrimoni Net Consolidat. [Pág. 132](#)

Estat de Fluxos d'Efectiu Consolidat. [Pág. 133](#)

Memòria Consolidada. [Pág. 134](#)

Informe de Gestió Consolidat. [Pág. 284](#)

Situació de l'entitat. [Pág. 286](#)

Evolució i resultat dels negocis. [Pág. 288](#)

Sostenibilitat. [Pág. 320](#)

Principals riscos i incerteses. [Pág. 326](#)

Evolució previsible del grup. [Pág. 330](#)

Activitats de R+D+i. [Pág. 331](#)

Informe Anual de Govern Corporatiu. [Pág. 332](#)

Accions pròpies. [Pág. 332](#)

Fets posteriors. [Pág. 333](#)

Glossari de termes. [Pág. 333](#)

Dades Consolidats 2011-2015. [Pág. 418](#)

Estadístiques d'explotació. [Pág. 420](#)

Estadístiques financeres. [Pág. 422](#)

Estadístiques borsàries. [Pág. 423](#)

Tenim una il·lusió:
el **futur** que ens espera.
I una visió global que ens
conduirà fins a ell

Magnitudes
básicas
Compromís

Resultat
de l'exercici
Excel·lència

Carta del
President
Lideratge

Riscos
i oportunitats
Anticipació

Sobre
l'Informe
Anual Integrat
Claredat

360°

Model de negoci
i creació de valor

Responsabilitat

Govern
Corporatiu
Integritat

Estratègia
Eficiència

Compromís

A Gas Natural Fenosa estem compromesos amb les persones i, cada dia, ens esforcem per donar la millor resposta a cadascuna d'elles.

Amb els empleats, interessant-nos per la seva formació i seguretat; amb els clients per oferir-los els millors serveis; amb els nostres accionistes per aconseguir creació de valor i una remuneració sostenible; i, per descomptat, amb el medi ambient reduint les emissions.

A photograph of two men in business attire. One man is seated at a desk, looking at a computer screen. The other man is standing behind him, leaning over the desk and pointing at the screen. Both are wearing light-colored, vertically striped shirts. The background is a plain, light-colored wall.

Informe Anual Integrat 2016

Magnituds bàsiques

Gas Natural Fenosa rep el reconeixement Industry Leader i Gold Class en l'Anuari de la Sostenibilitat 2016 elaborat per RobecoSAM

Principals fites 2016

Gener a març

- > Gas Natural Fenosa reconeguda com a líder mundial en sostenibilitat en el sector gasista, segons l'Anuari de la Sostenibilitat 2016, que publica anualment RobecoSAM.
- > Gas Natural Fenosa certificada com a Top Employers a Espanya per les condicions excel·lents que ofereix als seus empleats.
- > Gas Natural Fenosa rep el reconeixement de l'entitat nord-americana Worldatwork per la seva estratègia en l'àmbit de desenvolupament humà en les organitzacions.
- > El Consell d'Administració aprova una nova política de dividendes 2016-2018 i proposa per a l'aprovació de la Junta General un dividend amb càrrec als resultats de l'exercici 2015 de 1.000,7 milions d'euros, el 10,1% més que l'any anterior. Això suposa el pagament d'un dividend total d'un euro per acció.

Abril a juny

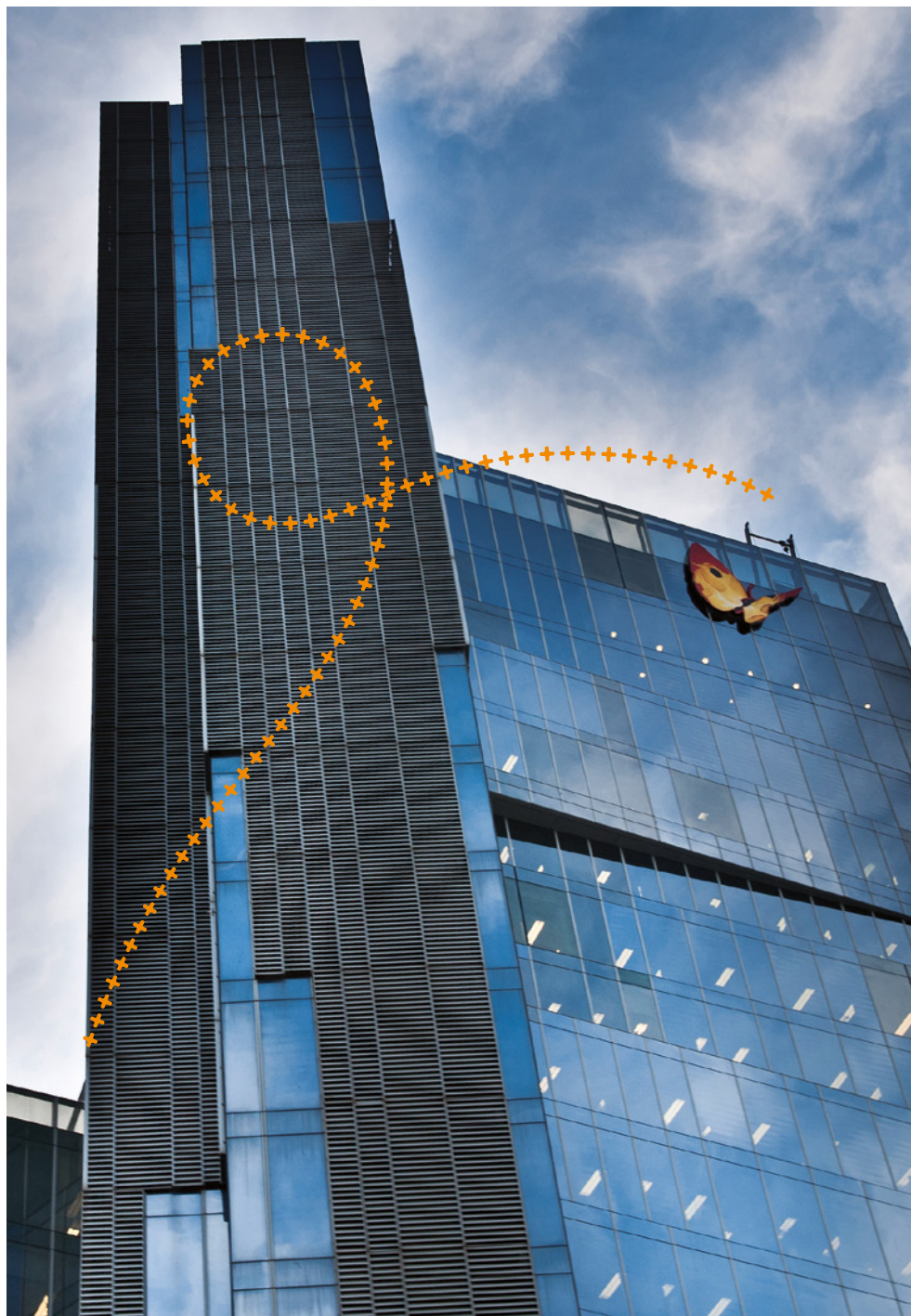
- > Gas Natural Fenosa tanca una emissió de bons de 600 milions d'euros a 10 anys.
- > Gas Natural Fenosa publica la Visió Estratègica per al període 2016-2020.
- > Gas Natural Fenosa se situa de nou entre les 120 empreses més sostenibles del món i d'Europa segons l'agència de *rating* Vigeo.
- > Gas Natural Fenosa aconsegueix el Premi DEC a la Millor Estratègia en Experiència de Client pel seu programa Customer Experience, guardó atorgat per l'Associació per al Desenvolupament de l'Experiència de Client (DEC).

Juliol a setembre

- > Gas Natural Fenosa, a través de la seva filial GPG, resulta adjudicatària dels dos primers projectes de generació elèctrica a Xile: el parc eòlic Cabo Leones II, de 204 MW, i una planta solar fotovoltaica de 120 MW, pels quals acabarà subministrant 858 GWh d'electricitat a l'any. Addicionalment, GPG s'adjudica el seu primer parc eòlic a Austràlia, de 91 MW de potència.
- > Gas Natural Fenosa completa la separació dels negocis de Gasco, SA, amb la venda de les accions de Gasco, SA que Gas Natural Fenosa posseïa a través de les seves filials i l'adquisició del 37,875% addicional del capital de Gas Natural Chile, SA, dedicada al negoci del gas natural, passant la participació de control al 94,50%.
- > Global Infrastructure Partners (GIP) formalitza la seva entrada al consell de la companyia energètica amb tres representants, després d'acordar la compra del 20% a Criteria Caixa i Repsol.
- > El Consell d'Administració de Gas Natural Fenosa nomena president a Isidro Fainé en substitució de Salvador Gabarró que posteriorment és nomenat president d'honor.
- > Gas Natural Fenosa es manté per dotzè any consecutiu en l'índex Dow Jones Sustainability Index (DJSI), que inclou a les companyies del món amb millors pràctiques en sostenibilitat.

Octubre a desembre

- Gas Natural Fenosa tanca la venda a Enagás de la seva participació a la planta de GNL de Quintero, a Xile, per 182 milions d'euros.
- Gas Natural Fenosa es col·loca en el Top Ten de les millors empreses per treballar a Espanya segons Merco Talent.
- Gas Natural Fenosa adquireix al Brasil dos projectes fotovoltaics preparats perquè es construïxin amb una capacitat conjunta de 60 MW.
- La Superintendència de Serveis Públics Domiciliaris de la República de Colòmbia procedeix a la intervenció de l'empresa de Electricaribe, de manera que es deixa de consolidar en el balanç del grup i registrant-se la inversió com Actiu financer disponible per a la venda.

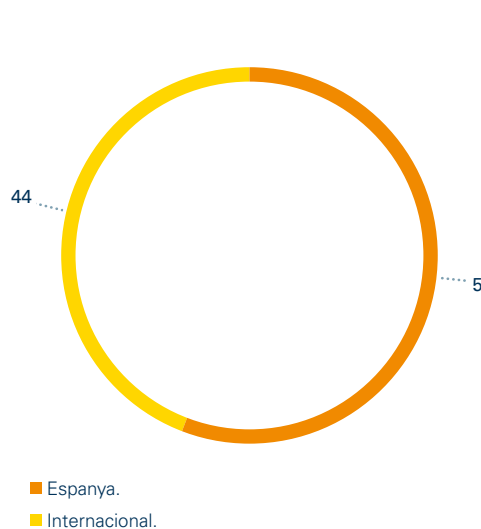
Acompliment financer (milions d'euros)

	2016	2015	2014
Import net de la xifra de negocis	23.184	26.015	24.697
Ebitda ¹	4.970	5.264	4.845
Benefici net atribuïble	1.347	1.502	1.462
Inversions netes	2.225	1.422	3.754
Deute financer net	15.423	15.648	16.942

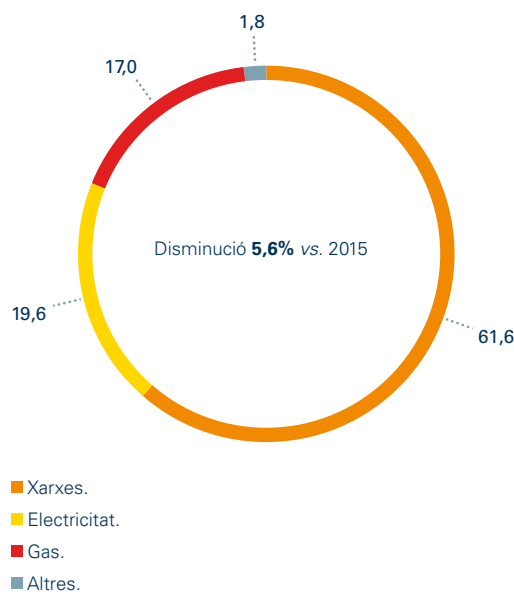
¹ Ebitda: Benefici d'exploració+Amortitzacions+Provisions operatives-Altres Resultats.

S'assoleix l'objectiu de resultat net 2016 malgrat l'entorn macroeconòmic i energètic

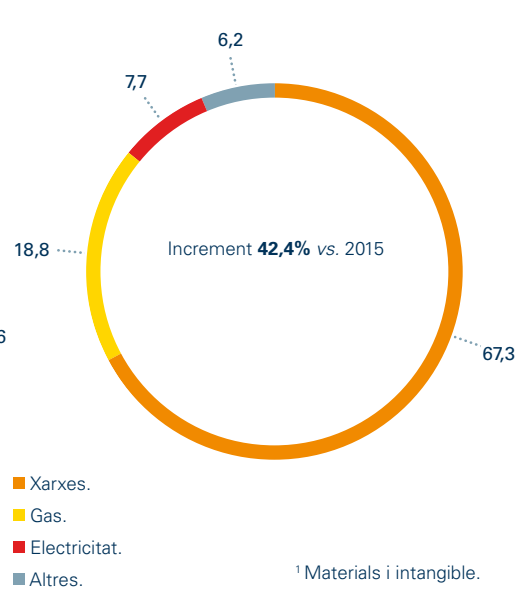
Ebitda per zona geogràfica 2016 (%)

Ebitda per negocis 2016 (%)

Inversions¹ per negocis 2016 (%)

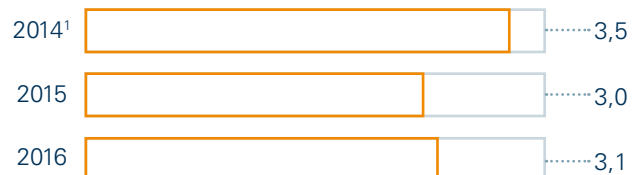
¹ Materials i intangible.

Nota sobre la informació comparativa 2014:

El desembre de 2015, l'activitat de gas natural líquid a Xile ha estat qualificada com a operació interrompuda. Com a conseqüència de l'aplicació de la NIIF 5, les dades del Compte de Pèrdues i Guanys Consolidat de l'exercici 2014 van ser reexpressats.

Millora contínua de l'endeutament

Deute net/ebitda

Endeutament² (%)

¹ La ràtio proforma estimada de 2014, considerant que la presa de control de CGE s'hagués realitzat amb efectes 1 de gener de 2014, ascendiria a 3,2x.

² Deute financer net/(Deute financer net+Patrimoni net).

Amb la tecnologia 360° podràs visitar les instal·lacions de la central de cycle combinat del Port de Barcelona.

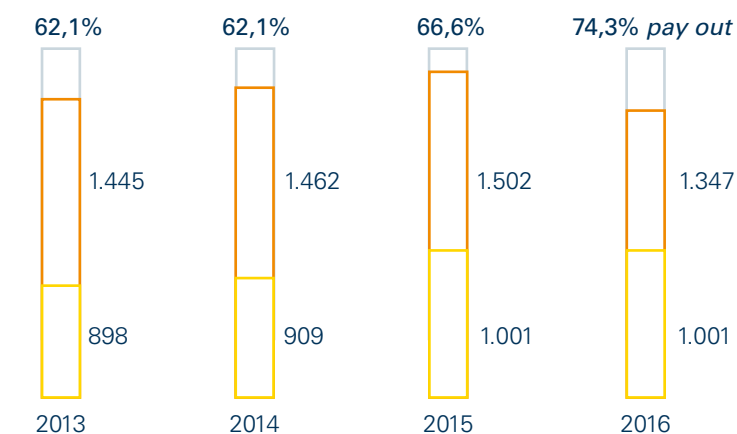
Informació borsària i remuneració a l'accionista

	2016	2015	2014
Nombre mitjà d'accions (milers)	1.000.468	1.000.689	1.000.689
Cotització al tancament (euros)	17,91	18,82	20,81
Capitalització borsària el 31/12 (milions d'euros)	17.922	18.828	20.824
Benefici per acció (euros)	1,35	1,57	1,46
Pay out (%)	74,3	66,6	62,1
Dividend total ¹ (milions d'euros)	1.001	1.001	909
Dividend per acció	1,00	1,00	0,91

¹ Considerant l'import total equivalent destinat a dividends. El 2016 inclou dividend complementari per 671 milions d'euros pendent d'aprovació per la Junta General d'Accionistes.

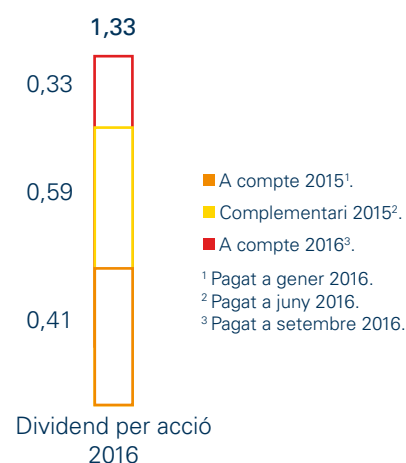
Compliment del compromís d'una remuneració atractiva i sostenible per a l'accionista

Evolució del dividend (en milions d'euros)

■ Benefici net atribuïble.
■ Dividend total.

Avançament dividend a compte 2016

¹ Pagat a gener 2016.
² Pagat a juny 2016.
³ Pagat a setembre 2016.

Compliment de la nova política de dividends per 2016-2018

(70% pay out i mínim 1€/acció)

Nota sobre la informació comparativa 2014:

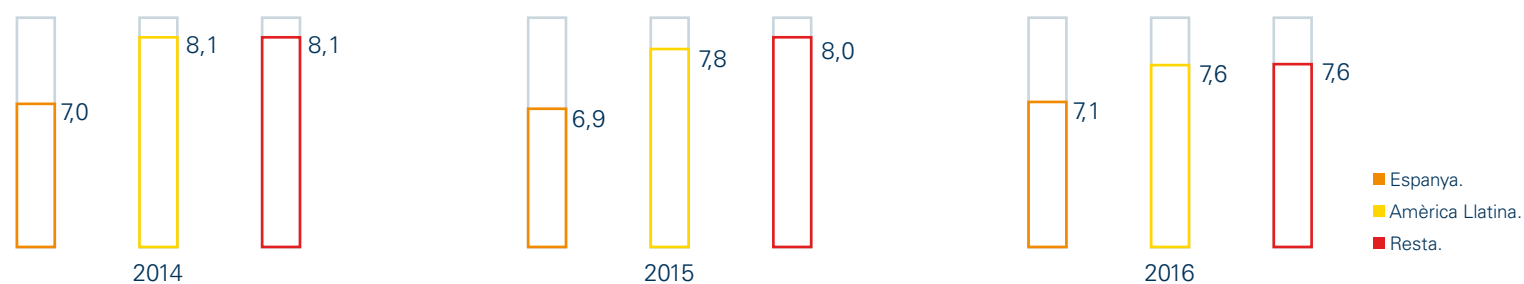
El desembre de 2015, l'activitat de gas natural líquid a Xile ha estat qualificada com a operació interrompuda. Com a conseqüència de l'aplicació de la NIIF 5, les dades del Compte de Pèrdues i Guanyos Consolidat de l'exercici 2014 van ser reexpressats.

Acompliment operatiu de l'activitat

Distribució	2016	2015	2014
Distribució de gas (GWh)	458.265	473.831	427.462
Distribució d'electricitat (GWh)	68.258	68.731	52.809
Punts de subministrament de gas (en milers)	13.546	13.172	12.816
Punts de subministrament d'electricitat (en milers)	8.202	10.622	10.415
Xarxa de distribució de gas (km)	142.187	138.217	133.741
Longitud línies distribució i transport d'electricitat (km)	250.886	302.705	228.808
Gas	2016	2015	2014
Subministrament de gas Espanya (GWh)	178.916	185.851	190.069
Subministrament de gas Resta (GWh)	146.468	130.417	120.560
Subministrament de gas total (GWh)	325.384	316.268	310.629
Electricitat	2016	2015	2014
Capacitat instal·lada Espanya (MW)	12.716	12.769	12.122
Capacitat instal·lada Internacional (MW)	2.702	2.702	2.663
Capacitat instal·lada total (MW)	15.418	15.471	14.785
Producció neta Espanya (GWh)	28.504	31.568	30.542
Producció neta Internacional (GWh)	18.048	17.980	17.740
Producció neta total (GWh)	46.552	49.548	48.282

Operativa enfocada a l'excel·lència del servei i la millora contínua

Satisfacció dels clients (Escala d'1 a 10)

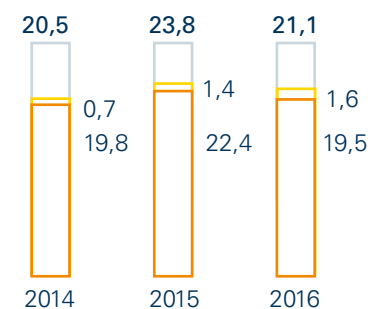

Acompliment ambiental i social

Medi ambient	2016	2015	2014
Factor d'emissió (t CO ₂ /GWh)	411	445	406
Generació de residus perillosos (t)	9.400	8.079	7.171
Capacitat instal·lada lliure d'emissions (%)	22,1	22,0	20,7
Producció neta lliure d'emissions (%)	16,4	11,8	14,0
Interès per les persones	2016	2015	2014
Nre. d'empleats	17.229	19.939	21.961
Homes/dones (%)	71/29	73/27	73/27
Seguretat i Salut	2016	2015	2014
Nre. d'accidents amb baixa	65	125	118
Índex de freqüència	1,72	3,08	3,93
Compromís amb la societat i integritat	2016	2015	2014
Valor econòmic distribuït (milions d'euros)	21.748	24.372	23.463
Comunicacions rebudes per la Comissió del Codi Ètic (nre.)	178	135	89

Compromisos amb el medi ambient i la reducció d'emissions

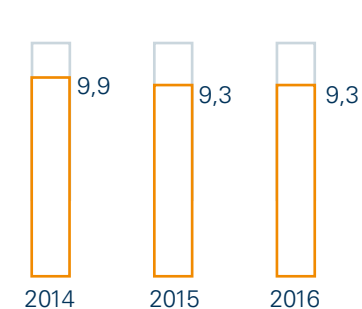
Emissions de GEH*
(milions de tones CO₂ eq)

■ Abast 1. ■ Abast 2.

*GEH: gasos efecte d'hivernacle, mesures com CO₂ equivalent.

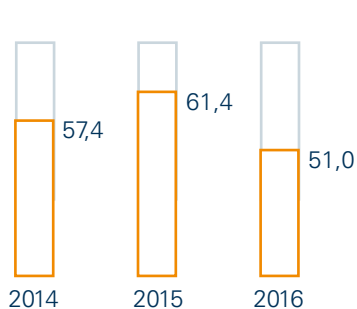
Emissions de metà en distribució de gas** (t CO₂ eq/km xarxa)

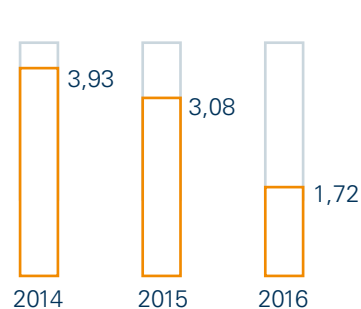
**El metà és un GEH per la qual cosa es mesura en CO₂ equivalent.

Apostant per la formació i la seguretat

Hores de formació per empleat

Índex de freqüència

Nota sobre la informació comparativa 2014:

El desembre de 2015, l'activitat de gas natural líquid a Xile ha estat qualificada com a operació interrompuda. Com a conseqüència de l'aplicació de la NIIF 5, les dades del Compte de Pèrdues i Guanyos Consolidat de l'exercici 2014 van ser reexpressats.

Liderazgo

Comença una nova etapa a Gas Natural Fenosa amb el ferm compromís de treballar per consolidar el lideratge de la companyia en el mercat energètic.

Per aconseguir-ho comptem amb un model de negoci sòlid i rendible, una trajectòria sostinguda de creixement i un pla d'internacionalització que reforçarà, encara més, la nostra posició de lideratge en tot el món.

Carta del President

Senyores i Senyors Accionistes,

Em plau presentar l'Informe Integrat de la companyia, en el que fem balanç del nostre acompliment en l'àmbit econòmic, social, ambiental i de govern corporatiu, corresponent a l'exercici 2016.

Des del naixement de Gas Natural Fenosa el 1843 fins a l'actualitat hem recorregut un llarg camí que –gràcies al suport de tots els nostres accionistes, a la feina incansable dels nostres professionals i a la confiança dels nostres clients–, ha permès que la nostra companyia s'hagi consolidat com una *utility* global de gas i electricitat, amb un model de negoci sòlid que ha permès desenvolupar la nostra activitat industrial i comercial a més de trenta països.

Tot això ens atorga un valor diferencial davant de la competència i ha estat essencial perquè, malgrat el difícil context econòmic i energètic de 2016, el nostre benefici assolís els 1.347 milions d'euros amb un ebitda de 4.970 milions i que, per tant, es compleixin els objectius establerts a la Visió Estratègica 2016-2020.

Els èxits assolits durant els darrers anys han convertit Gas Natural Fenosa en una companyia atractiva per al mercat i han propiciat en aquest exercici 2016 l'entrada d'un nou soci de referència. El fons nord-americà Global Infrastructure Partners (GIP) va adquirir un 20% de l'accionariat, procedent, a parts iguals, de la participació dels dos socis principals de la companyia, Criteria Caixa i Repsol. La inversió de GIP respon a la seva estratègia d'inversió en companyies internacionals líders en els seus mercats, que ofereixen una rendibilitat estable als seus accionistes i un projecte de creixement consolidat, ferm i sostenible.

Aquesta operació, a més de ser un aval a la trajectòria de la companyia i al seu posicionament per capturar el creixement futur, ha implicat canvis en el govern corporatiu. GIP ha entrat al Consell d'Administració, amb tres consellers, i s'han nomenat dues vicepresidències, una a proposta de Repsol i una altra a proposta de GIP.

També ha propiciat un canvi en el Reglament del Consell, per ampliar els membres de les comissions i reforçar determinats quòrums per prendre decisions, de manera que s'enforteix així el paper dels consellers independents.

En el pla operatiu, durant aquest exercici hem continuat avançant en les tres línies d'actuació que recull la nostra Visió Estratègica 2016-2020: millora i expansió en el negoci de xarxes de distribució; nova capacitat de generació, principalment renovable, i impuls del negoci de gas natural liquat. Tot això, amb un especial èmfasi en el negoci internacional.

Considero d'especial rellevància, en aquest sentit, l'impuls important que ha pres la nostra empresa Global Power Generation (GPG) en adjudicar nous projectes d'energies renovables al Brasil, Austràlia i Xile, tres països on el nostre grup encara no disposava d'actius de generació. I també m'agradaria ressaltar l'adquisició de la comercialitzadora de gas i electricitat irlandesa Vayu, que ens permet avançar en el creixement en els mercats europeus.

D'altra banda, 2016 ha estat un exercici molt rellevant en l'àmbit de la Responsabilitat Corporativa. Hem desenvolupat i aprovat la implantació d'un Pla Director de Sostenibilitat, que té com a finalitat última assegurar que la nostra companyia continuï fent negoci d'una manera sostenible, tant des del punt de vista econòmic, com social i ambiental.

Un any més, hem mantingut l'adhesió i el suport a la iniciativa Bettercoal, promoguda per les principals *utilities* europees per a l'extensió de criteris ètics, socials i ambientals en la cadena de subministrament del carbó; hem estat reconeguts com a líders mundials per l'acció davant del canvi climàtic amb la inclusió en el prestigiós índex The Climate A List, de Carbon Disclosure Project (CDP); hem renovat la nostra pertinença a l'índex Dow Jones Sustainability Index (DJSI), que inclou les companyies del món amb millors pràctiques en sostenibilitat, per dotzè any consecutiu; continuem en l'índex de sostenibilitat FTSE4Good des que es va crear, i hem renovat la nostra presència en els índexs Euronext Vigeo com una de les 120 empreses més sostenibles del món.

En l'àmbit de la gestió de persones, ens hem adherit al Codi de Principis de Diversitat Generacional l'Observatori Generació i Talent; hem estat reconeguts per l'entitat nord-americana WorldatWork, per la nostra estratègia en l'àmbit del desenvolupament humà, i hem obtingut el Certificat EFR Global, que ens acredita com a empresa familiarment responsable.

Així mateix, vull destacar el paper de la Fundació Gas Natural Fenosa, un actiu molt important de la nostra companyia i al qual hem donat un nou impuls incorporant els temes socials al seu àmbit clàssic d'actuació en matèria d'eficiència energètica i gestió responsable del medi ambient, més concretament em refereixo als temes vinculats a la vulnerabilitat energètica.

Tenim una gran empresa, líder en el sector energètic, amb un model de negoci sòlid i molt ben posicionada per aprofitar les noves oportunitats que estan sorgint en el nostre mercat, i plenament compromesa amb la societat, a qui oferim el nostre servei per contribuir a millorar, dia a dia, els nivells de benestar de tots els ciutadans.

Per tot això, en nom del Consell d'Administració, vull agrair, un cop més, la confiança dipositada en Gas Natural Fenosa, i convidar-los a conèixer amb més detall tota la nostra activitat i el compromís que mantenim amb la societat.

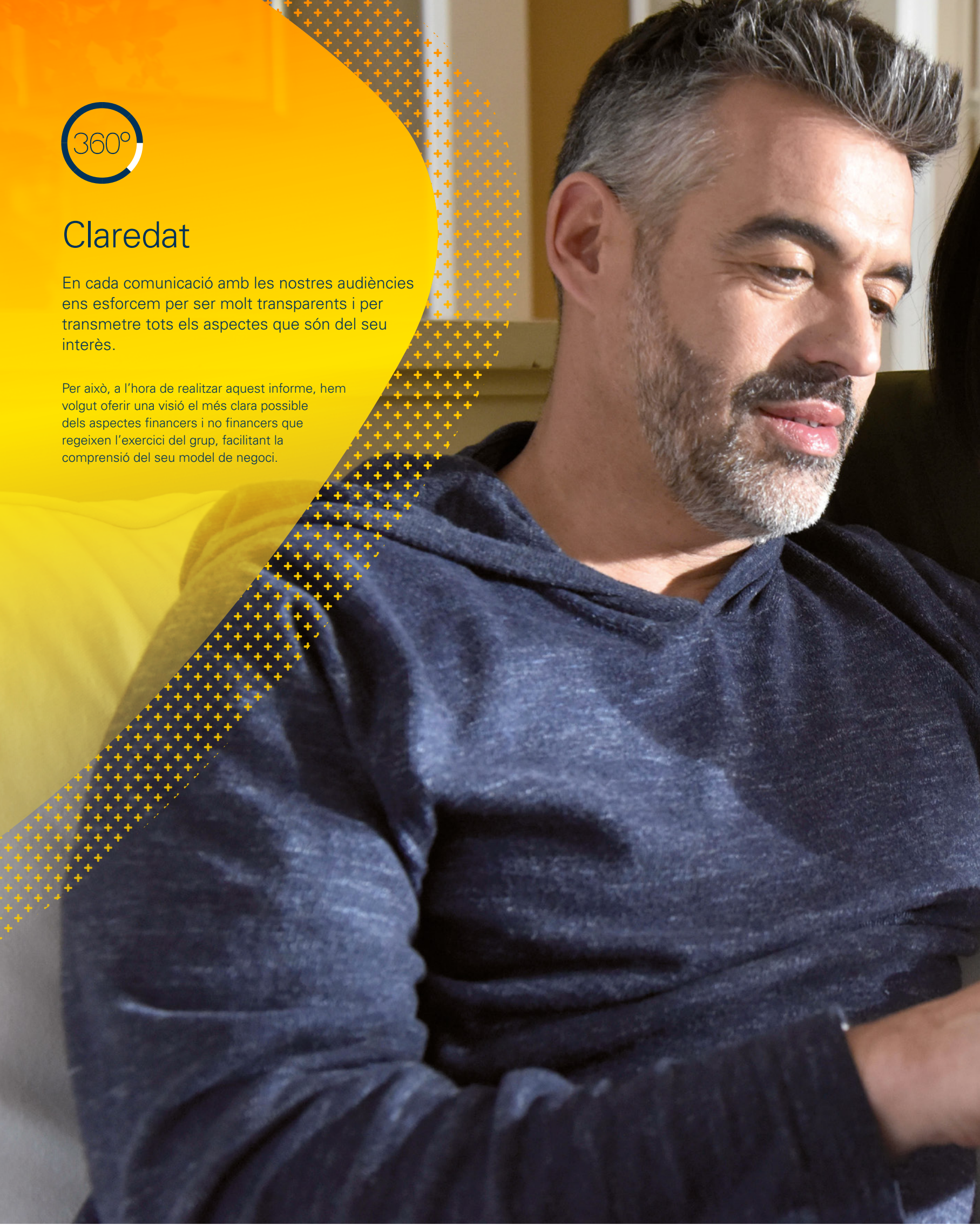
Isidre Fainé Casas
President del Consell d'Administració

Claredat

En cada comunicació amb les nostres audiències ens esforcem per ser molt transparents i per transmetre tots els aspectes que són del seu interès.

Per això, a l'hora de realitzar aquest informe, hem volgut oferir una visió el més clara possible dels aspectes financers i no financers que regeixen l'exercici del grup, facilitant la comprensió del seu model de negoci.

Informe Anual Integrat 2016

Sobre l'Informe Anual Integrat

Sobre l'Informe Anual Integrat

Aquest Informe Anual Integrat ha estat elaborat d'acord amb el marc d'informació <IR> publicat per l'International Integrated Reporting Council (IIRC). Així mateix, per als aspectes no financers, s'han tingut en compte els estàndards de Global Reporting Initiative (GRI), coneguts com GRI Standards.

L'objectiu de l'informe integrat és oferir una visió completa dels aspectes financers i no financers que regeixen l'exercici del grup facilitant la comprensió del seu model de negoci i creació de valor, de l'estratègia i dels riscos a què està exposat.

Per a la seva elaboració s'ha constituït un comitè de treball multidisciplinari per assegurar la correcta aplicació dels principis del marc (enfocament estratègic, orientació futura, connectivitat, relació amb els grups d'interès, materialitat, concisió, fiabilitat, integritat, consistència i comparabilitat) i garantir la seva alineació amb la resta d'informació publicada per la companyia.

Durant 2016, després de l'aprovació de la nova Política de Responsabilitat Corporativa i l'elaboració del Pla Director de Sostenibilitat 2016-2020, s'ha procedit a actualitzar també l'anàlisi de materialitat, per alinear-lo amb els compromisos i l'estratègia de la companyia en responsabilitat corporativa.

En les sessions de treball del comitè s'ha avaluat la materialitat dels aspectes rellevants identificats i s'han prioritzat els continguts més rellevants a incorporar

en l'Informe Anual Integrat 2016, seguint el marc establert per l'<IR>, tal com es detalla a continuació.

Determinació de continguts segons enfocament de materialitat del marc <IR> de l'IIRC

Basat en una anàlisi interna i externa, s'ha definit una llista d'aspectes que poden afectar substancialment la capacitat de Gas Natural Fenosa per crear valor en el curt, mitjà i llarg termini. Per això s'ha considerat:

Expectatives dels grups d'interès: principals aspectes definits per GRI Standards i suplementos sectorials GRI "Electric Utilities" i "Oil&Gas", prenent com a base l'estudi de materialitat realitzat per Gas Natural Fenosa.

Expectatives dels inversors: *feedback* dels inversors i analistes ESG¹ rebuts durant els diferents *roadshows* de l'any 2016.

Anàlisi de bones pràctiques: a partir d'una selecció d'empreses reconegudes pel seu avanç en matèria d'informe integrat.

> Identificació d'aspectes rellevants.

> Avaluació de materialitat dels aspectes identificats.

> Priorització de continguts.

Assignació als aspectes identificats del grau de rellevància que suposen per a Gas Natural Fenosa en funció del seu possible impacte tant positiu com negatiu en la seva capacitat per generar valor.

Segons el grau de rellevància, s'obtenen aquells aspectes que seran considerats part del contingut de l'Informe Anual Integrat.

Un cop determinats els continguts de l'informe es prioritzen d'acord amb la seva magnitud per centrar-lo en aquells continguts que resulten més rellevants.

¹Environmental, Social and Governance.

Per a més detalls sobre el procés i enfocament de materialitat veure l'Informe de Responsabilitat Corporativa 2016.

Abast

Les dades financeres i no financeres de Gas Natural Fenosa presentades en aquest informe són consolidades i fan referència a totes les activitats dutes a terme durant l'any 2016 com a operador global de gas i electricitat, encara que existeixen particularitats en alguns capítols:

- > En l'àmbit de recursos humans, la informació reportada correspon als països en què Gas Natural Fenosa és present i té constituïdes societats amb personal contractat que s'hi adscriu i on la companyia realitza una gestió centralitzada de les seves polítiques de recursos humans.
- > En l'apartat de medi ambient la informació presentada fa referència únicament a aquelles societats o activitats en què la participació és igual o superior al 50%, que tenen capacitat d'influència en la gestió ambiental o que tenen una capacitat d'impacte significatiu, considerant les dades globals.

En els Comptes Anuals Consolidats i en l'Informe de Responsabilitat Corporativa es defineixen els perímetres corresponents d'informació.

La relació completa d'empreses que integren Gas Natural Fenosa el 31 de desembre de 2016 figura en l'Annex I "Societats de Gas Natural Fenosa" dels Comptes Anuals Consolidats.

Així mateix, les variacions en el perímetre de consolidació es descriuen en l'Annex II dels Comptes Anuals Consolidats.

Encara que l'Informe Anual Integrat no ha estat sotmès a un procés de verificació externa independent, una part representativa de la informació que conté, relativa a l'exercici 2016 i a exercicis anteriors, procedeix dels informes anuals que es detallen a continuació, tots ells auditats o verificats externament.

Facilitar la lectura de l'informe

Aquesta icona indica referències internes dins del mateix document.

Aquesta icona indica altres informes específics en els quals es pot trobar informació relacionada d'interès.

Cadascun d'aquests s'identifica d'acord amb les sigles indicades.

Aquesta icona indica que pot visionar-se una fotografia 360° en la versió web.

Informació en el web corporatiu

- > La companyia.
- > Activitats.
- > Accionistes i inversors.
- > Reputació i responsabilitat corporativa.
- > La nostra gent.
- > Clients i noves altes.

Altres informes

El lector disposa també d'altres informes, tots ells accessibles en www.gasnaturalfenosa.com. Cada un conté informació addicional d'utilitat per a un complet enteniment de les actuacions de la companyia:

Informació pública

Informe Integrat

Elaborat segons el marc <IR> de l'International Integrated Reporting Council (IIRC).

Informes Anuals

Informe Financer

Elaborat segons NIIF i auditat externament.

Informe de Responsabilitat Corporativa

Elaborat segons els estàndards de Global Reporting Initiative (GRI) GRI Standards i verificat externament.

Informe de Govern Corporatiu

Elaborat segons model de la Comissió Nacional del Mercat de Valors (CNMV).

Informe de la Comissió d'Auditoria

Elaborat segons les normes establertes en la Comissió d'Auditoria.

Informe sobre Remuneracions dels Membres del Consell d'Administració

Elaborat segons l'article 541 de la Llei del Mercat de Valors.

Altres informes

Informe de Biodiversitat

Informe Petjada de Carboni

Informes trimestrals de resultats

Feedback

Ens agradaria conèixer la teva opinió i els teus suggeriments per assegurar-nos que informem sobre els aspectes que t'interessen. Escriu-nos a: reporting.integrado@gasnatural.com

Amb la tecnologia 360° podràs visitar les instal·lacions de la central hidràulica de Bolarque (Guadalajara).

Responsabilitat

El nostre model de negoci es basa en una gestió responsable i sostenible de tots els recursos.

Per això la nostra Política de Responsabilitat Corporativa fomenta, entre empleats i col·laboradors, el comportament socialment responsable, el compromís amb la creació de valor a llarg termini i la gestió sostenible.

Informe Anual Integrat 2016

Model de negoci i creació de valor

Creació de valor i gestió sostenible. Pàg. 26

Un model de negoci present al món. Pàg. 30

Un model de negoci competitiu i integrat. Pàg. 33

Creació de valor i gestió sostenible

Gas Natural Fenosa és un grup multinacional líder en el sector energètic, pioner en la integració del gas i l'electricitat. Els seus esforços se centren a conèixer i satisfer les necessitats dels seus clients, proporcionant-los els millors productes i serveis. El seu objectiu principal és proveir d'energia a la societat per maximitzar-ne el desenvolupament i benestar, tenint com a base la innovació, l'eficiència energètica i la sostenibilitat.

Gas Natural Fenosa disposa de capitals essencials per a desenvolupar el seu model de negoci, el qual es basa en una gestió responsable i sostenible de tots els recursos de què se serveix.

El compromís amb la creació de valor a llarg termini i la gestió sostenible es concreta en la Política de Responsabilitat Corporativa que estableix el marc comú d'actuació que orienta el comportament socialment responsable de la companyia.

La nostra missió és atendre les necessitats de...

	Amb visió...	Basats en els nostres valors...
Els nostres clients	Ser líders en continu creixement, amb presència multinacional, oferint productes i serveis de qualitat respectuosos amb el medi ambient.	<ul style="list-style-type: none"> > Orientació al client. > Compromís amb els resultats. > Sostenibilitat. > Interès per les persones. > Responsabilitat social. > Integritat.
Els nostres accionistes	Oferir una rendibilitat creixent i sostenible.	
Els nostres empleats	Oferir oportunitats de desenvolupament professional i personal.	
La societat	Contribuir positivament a través de un compromís de ciutadania de global.	

Amb l'objectiu de seguir les millors pràctiques internacionals i donar resposta a les recomanacions del Codi de Bon Govern de les Societats Cotitzades, el 2015 es va procedir a l'actualització de la Política de Responsabilitat Corporativa, de manera que aquesta modificació és aprovada pel Consell d'Administració, en desembre de 2015.

Després de l'aprovació de la nova Política de Responsabilitat Corporativa i seguint les recomanacions del nou codi de Bon Govern de la CNMV en matèria de responsabilitat corporativa, en 2016, s'ha començat l'elaboració d'un Pla Director de Sostenibilitat 2016-2020, que està previst que aprovi en 2017 el Consell d'Administració.

L'objectiu principal de la política és establir els principis d'actuació i els compromisos amb els seus grups d'interès, en coherència amb l'estratègia corporativa de la companyia, així com determinar les responsabilitats i els instruments de seguiment específics per a assegurar-ne el compliment.

Aquesta política assumeix vuit compromisos amb els seus grups d'interès que tutel·len la seva manera d'actuar: compromís amb els resultats; excel·lència en el servei; gestió responsable del medi ambient; interès per les persones; seguretat i salut; cadena de subministrament responsable; compromís social, i integritat i transparència. Aquests compromisos són transversals i estan presents en tot el procés de negoci de la companyia, basat en la generació de riquesa econòmica, social i ambiental.

La responsabilitat corporativa, com a forma i eina de gestió dels impactes de l'activitat de la companyia, permet crear valor de manera global, així com formalitzar el compromís de Gas Natural Fenosa amb la societat, de manera que es converteix en un avantatge competitiu i un element crític per a vetllar per la sostenibilitat de la companyia.

Al llarg de la cadena de valor, el model de negoci de Gas Natural Fenosa es diferencia per ser líder en el sector del gas; ser un referent en el sector elèctric; proporcionar una àmplia oferta de serveis de valor afegit; i ser garantia d'un subministrament regular de gas i electricitat, essencial per a prestar un servei de qualitat i per al compliment de la funció social de la companyia proporcionar una àmplia oferta de serveis de valor afegit.

Amb la tecnologia 360° podràs visitar el centre d'atenció al client de María de Molina, Madrid.

Les bases del model de negoci de Gas Natural Fenosa s'assenten en:

Model de gestió de riscos.	Busca garantir la predictibilitat de l'acompliment de la companyia en tots els aspectes rellevants per als seus grups d'interès.
Sistema de govern corporatiu.	Basat en les pràctiques globals més avançades.
Compromís amb la estratègia.	Clara, realista i sostenible, basada en la fortalesa del model de negoci.

Una gestió sostenible de tots els recursos...

Els nostres recursos

Financers

Inversions: 2.225 M€.
 Finançament: 15.423 M€ deute financer net.
 Patrimoni: 19.005 M€ patrimoni net.

Naturals

Contractes proveïment: ~30 bcm.
 Consum de combustibles i matèries energètiques.

Industrials

Capacitat generació: 15,5 GW.
 Infraestructures de distribució de gas.
 Infraestructures de distribució d'electricitat.
 Nou vaixells metaners, dos gasoductes i plantes de líquüefacció i regasificació.

Humans

Empleats: 17.229.
 Gestió del talent.
 Universitat Corporativa i formació.
 Seguretat i salut.
 Codi Ètic.

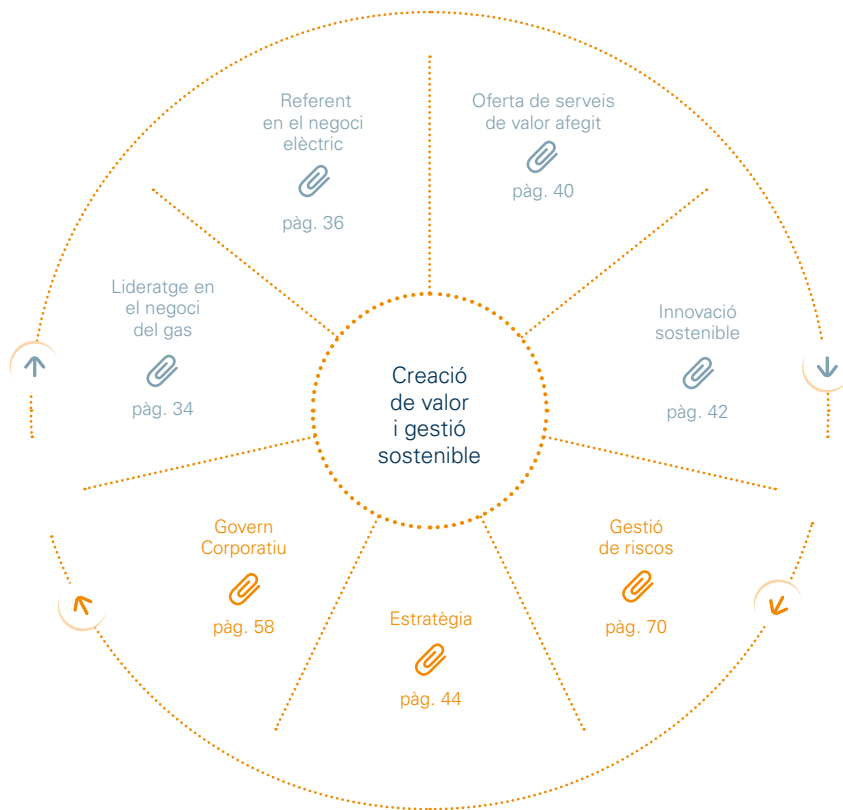
Intel·lectuals

Desenvolupament i millora de productes i serveis.
 Experiència i excel·lència operativa.
 Eficiència dels processos i millora contínua.
 Innovació tecnològica i inversió en R+D+i.

Socials

Inversió social: 10 M€.
 Relació i diàleg amb grups d'interès.

Què ens diferencia al llarg de la cadena de valor?

Com gestionem el nostre negoci?

Sota un marc comú: els nostres compromisos de responsabilitat corporativa

Evolució del Resultat de l'exercici 2016
 Pàg. 78

Compromís amb els resultats
 Solidesa i disciplina financera.
 Remuneració a l'accionista.
 Capacitat de creixement.
 Pàg. 80

Excel·lència en el servei
 Millora contínua de productes i serveis.
 Operativa simple i eficient.
 Innovació.
 Pàg. 90

Gestió responsable del medi ambient
 Desenvolupament sostenible.
 Ús responsable i eficient de l'energia.
 Mitigació i adaptació del canvi climàtic.
 Pàg. 96

Interès per les persones
 Gestió del talent.
 Desenvolupament professional.
 Diversitat i igualtat.
 Pàg. 101

Seguretat i salut
 Tolerància zero als accidents.
 Lideratge i cultura de seguretat i salut.
 Pàg. 105

Els nostres resultats

Financers

Ebitda: 4.970 M€.
 Endeutament: 44,8%.
 Pay out: 74,2%.

Naturals

Emissions directes de GEH¹: 19,5 Mt CO₂.
 Emissions CO₂/generació: 411 t CO₂/GWh.

Industrials

Producció neta: 46.552 GWh.
 Distribució de gas: 458.265 GWh.
 Distribució d'electricitat: 68.258 GWh.
 Subministrament de gas: 325.384 GWh.

Humans

Rotació voluntària: 2,5%.
 Plantilla formada: 87,4%.
 Índex de freqüència d'accidents: 1,72%.
 Comunicacions al Codi Ètic: 178.

Intel·lectuals

Excel·lència i qualitat del servei.
 Satisfacció del client.
 Extensió dels principis operatius de Gas Natural Fenosa a la cadena de valor.

Socials

Valor econòmic distribuït: 21.748 M€.
 Presència a més de 30 països.
 Respecte als drets humans.
 Reconeixements internacionals.

¹ Gasos efecte hivernacle.

Cadena de subministrament responsable

Extensió dels principis de la companyia.
 Pàg. 110

Compromís social

Desenvolupament econòmic i social.
 Acció social.
 Relació amb les comunitats.
 Pàg. 114

Integritat i Transparència

Codi Ètic.
 Drets humans.
 Transparència.
 Pàg. 118

Per a més informació sobre els compromisos de responsabilitat corporativa del grup veure Informe de Responsabilitat Corporativa 2016.

Un model de negoci present al món

Gas Natural Fenosa és present a més de 30 països a, té a gairebé 22 milions de clients i més del 50% dels seus empleats treballant fora d'Espanya. La seva presència internacional garanteix una posició privilegiada per capturar el creixement de noves regions en procés de desenvolupament econòmic, que la converteix en un dels principals operadors del món.

Puerto Rico

Infraestructura de GN/GNL (planta de regasificació) i generació.

República Dominicana

Generació (198 MW, fuel).

Mèxic

Distribució de gas (deu estats del país incloent Mèxic i 1,7 milions de clients) i generació (2.035 MW, cicles combinats i 234 MW, eòlica).

Costa Rica

Generació (101 MW, hidràulica).

Panamà

Distribució d'electricitat (Panamá Centre, Oest, Interior, Chiriquí i 0,6 milions de clients), i generació (22 MW, hidràulica).

Colòmbia

Distribució de gas (Bogotà, Soacha i 2,9 milions de clients).

Perú

Distribució de gas. Inici de la gasificació. (Arequipa i zona sud-oest).

— Flux de gas.

■ Planta de liqüefacció.

■ Planta de regasificació.

■ Planta de regasificació arrendada.

■ Contractes de gas a llarg termini.

— Gasoducte Magrib-Europa (Emp).

— Gasoducte Medgaz.

Xile

Distribució de gas (18 províncies i 0,6 milions de clients), transport i distribució d'electricitat (13 províncies i 2,8 milions de clients).

Portugal

Comercialització de GN/GNL i d'electricitat.

Espanya

Exploració, transport, distribució i comercialització de gas i electricitat. Generació (cicle combinat, nuclear, hidràulica, carbó, cogeneració, mini hidràulica i eòlica).

EUA. Cheniere (2016)
i Corpus Christi

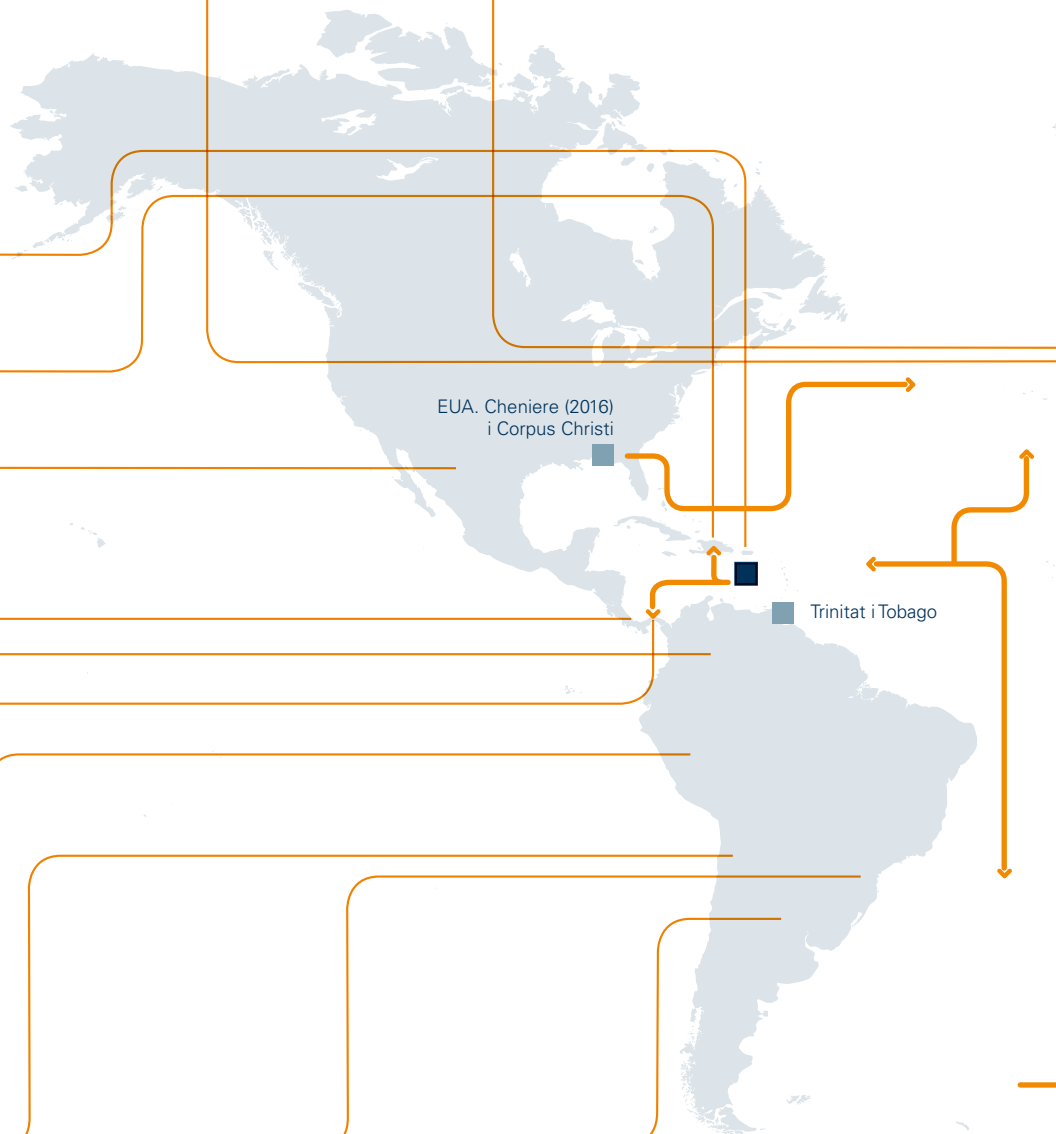
Trinitat i Tobago

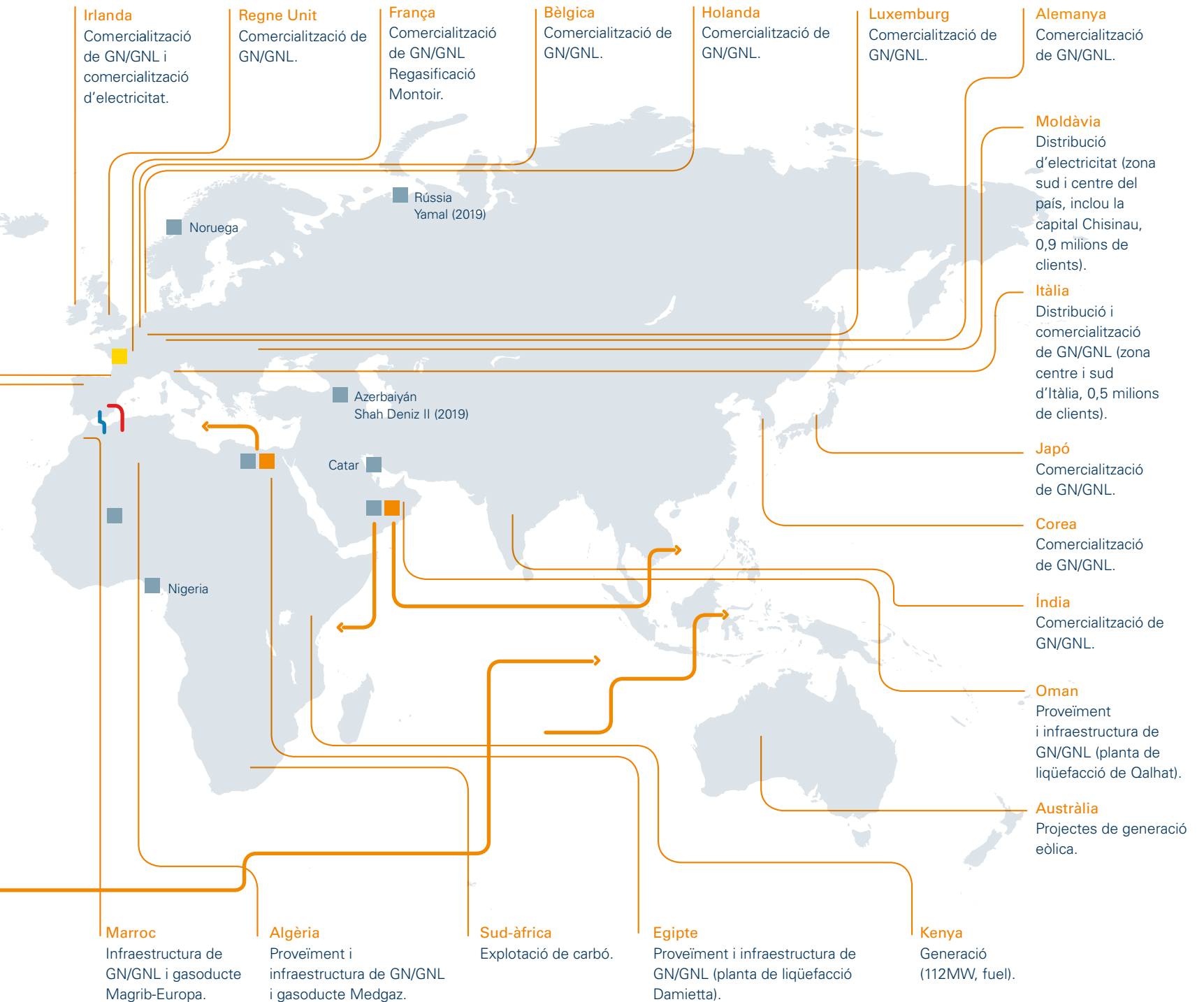
Brasil

Distribució de gas (Estat de Rio de Janeiro, São Paulo Sud i 1 milió de clients). Comercialització GN/GNL. Projectes de generació eòlica.

Argentina

Distribució de gas (30 municipis de la zona nord i oest de la província de Buenos Aires, 1,6 milions de clients) i distribució d'electricitat (0,2 milions de clients).

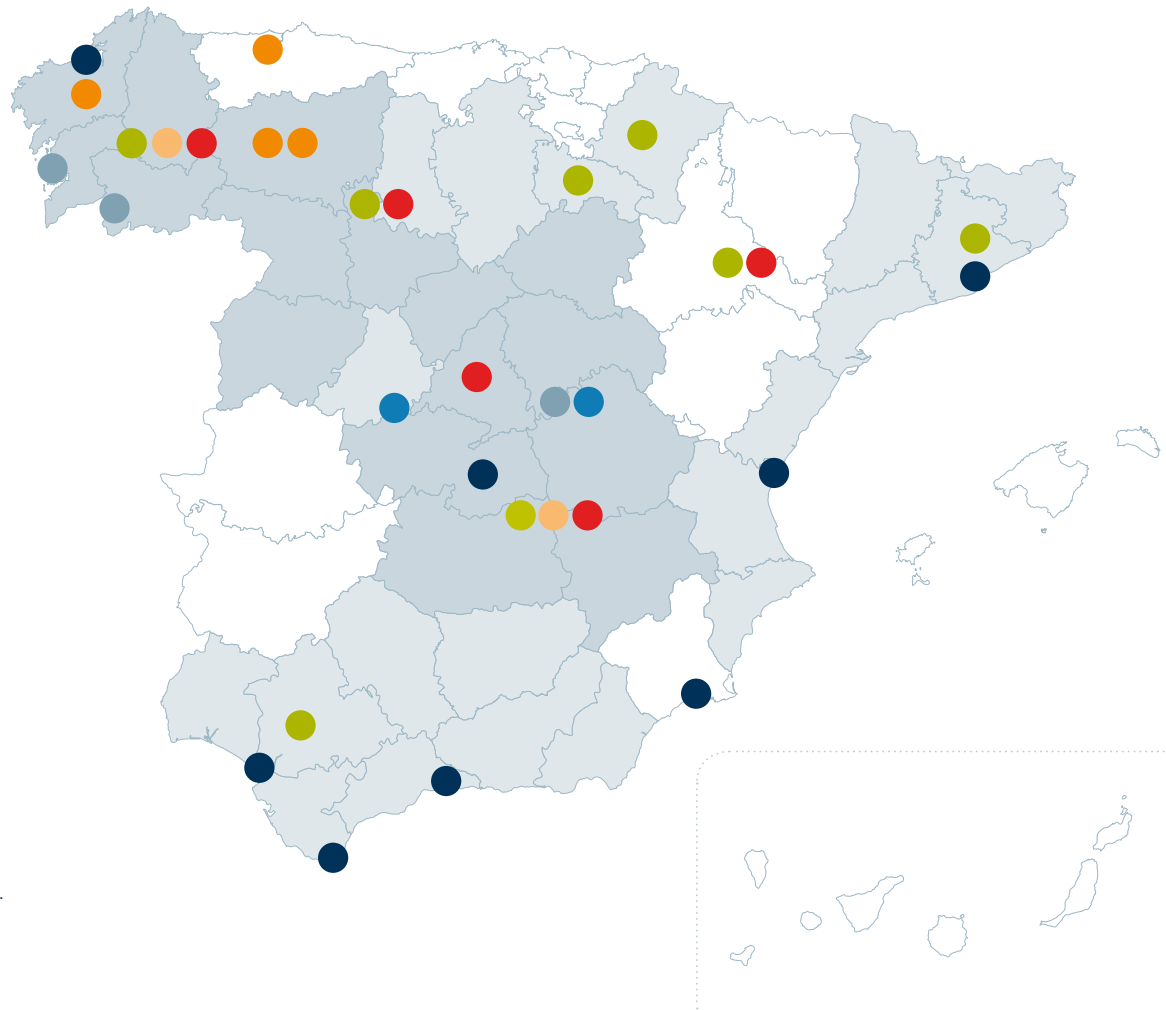

Per a més informació sobre l'estructura societària per negocis del grup, veure l'Annex I dels Comptes Anuals Consolidats de l'exercici 2016.

Nota: L'activitat de Gas Natural Fenosa a Austràlia, el Brasil i Xile (generació) es refereix a projectes concrets relacionats amb les activitats assenyalades, no al fet que la companyia disposi d'una infraestructura operativa. No s'inclou el negoci de distribució elèctrica a Colòmbia perquè s'ha deixat de consolidar la participació en Electricaribe el 31/12/2016.

Gas Natural Fenosa a Espanya

- Exploració, transport, distribució i comercialització de gas i electricitat.
- Generació (cicle combinat, hidràulica, nuclear, carbó, eòlica, minihidràulica i cogeneració).

- Eòlica (979 MW).
- Mini hidràulica (110 MW).
- Cogeneració (58 MW).
- Cicle combinat (7.001 MW).
- Hidràulica (1.954 MW).
- Nuclear (604 MW).
- Carbó (2.010 MW).

- Distribució de gas (5,3 milions de clients).
- Distribució d'electricitat (3,7 milions de clients).

Un model de negoci competitiu i integrat

Gas Natural Fenosa és un grup energètic integrat, amb un *mix* equilibrat de negocis, que subministra gas i electricitat a gairebé 22 milions de clients. El seu negoci se centra en el cicle de vida complet del gas i en la generació, distribució i comercialització d'electricitat. A més, desenvolupa altres línies de negoci, com els serveis energètics, que afavoreixen la diversificació de les activitats i els ingressos, i s'anticipen a les noves tendències del mercat, atenent les necessitats específiques dels clients i oferint un servei integral no centrat únicament en la venda d'energia.

Gas Natural Fenosa posseeix un model de negoci diferenciat que el situa en una posició sòlida per capturar el creixement futur en el sector energètic:

- > Gas Natural Fenosa ha tingut èxit desenvolupant nous models de negoci en el sector energètic.
- > És líder en les zones geogràfiques en què opera i al llarg de la cadena de valor.
- > Els negocis en els quals opera té un atractiu potencial de creixement.

Amb la tecnologia 360° podràs visitar les instal·lacions de l'estació de servei de Mariné, Santa Perpètua de Moguda (Barcelona).

El model de negoci de Gas Natural Fenosa es desenvolupa a través d'un ampli nombre d'empreses bàsicament a Espanya, resta d'Europa, Amèrica Llatina i Àfrica, i es recolza en els grans negocis següents:

Xarxes - Distribució d'electricitat	27% ebitda: Espanya, Moldàvia i Amèrica Llatina.
Xarxes - Distribució de gas	35% ebitda: Espanya, Itàlia i Amèrica Llatina.
Electricitat	19% ebitda: Espanya i Global Power Generation.
Gas	17% ebitda: infraestructures, proveïment i comercialització i Unión Fenosa Gas.

Nota: 2% altres activitats.

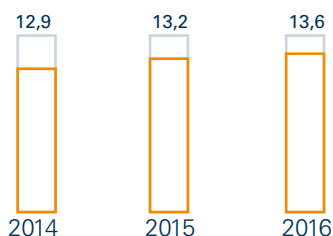
Gas Natural Fenosa té un model de negoci únic, amb un 75% de l'ebitda procedent d'activitats regulades o quasi-regulades i un 44% procedent de l'àmbit internacional

Lideratge en el negoci del gas

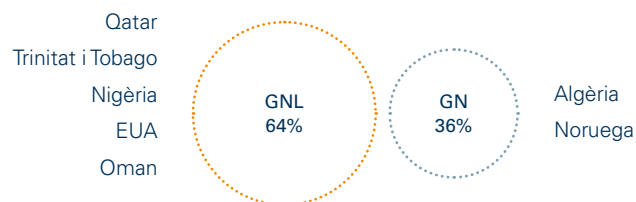
La presència al llarg de tota la cadena de valor del gas dota Gas Natural Fenosa d'un avantatge competitiu i converteix el grup en líder en el sector

	Negoci de distribució de gas	Negoci de gas		
	Distribució	Proveïment	>	>
	<ul style="list-style-type: none"> • 13,6 milions de punts de subministrament. • 142.187 km de xarxa. 	<ul style="list-style-type: none"> • ~30 bcm¹ de cartera de subministrament. 		
El nostre posicionament	<p>Espanya i resta d'Europa</p> <p>Líder a Espanya: distribució de gas natural a més de 1.000 municipis en nou comunitats autònomes i 5,3 milions de clients.</p> <p>Sòlida presència a Itàlia: distribueix en 223 municipis, amb 0,5 milions de clients.</p>	<p>Amèrica Llatina</p> <p>Primera distribuïdora de l'Amèrica Llatina, on subministra a més de 7,8 milions de clients.</p> <p>Presència a l'Argentina, el Brasil, Colòmbia, Xile, Mèxic i Perú i en set de les deu principals ciutats de l'Amèrica Llatina.</p>	<p>Model de negoci basat en la diversificació i la flexibilitat, que ha convertit Gas Natural Fenosa en un operador global amb un fort perfil internacional.</p>	<p>Gas Natural Fenosa té contractes de proveïment amb proveïdors a tot el món, tant en estat gasós (GN) com en forma de gas natural líquid (GNL).</p>
	La nostra fortalesa	<p>Gas Natural Fenosa manté una posició de lideratge en els mercats on opera, cosa que suposa una excel·lent plataforma de creixement orgànic, tant per la captació de nous clients en municipis amb gas, com per l'expansió de xarxes a zones no gasificades.</p>	<p>Una cartera de contractes de proveïment diversificada, amb termes contractuals que mitiguen l'exposició al risc de <i>commodities</i> i altament flexible, que permet capturar mercats d'alt valor afegit.</p>	
Entorn mercat	<p>Als països en els quals opera Gas Natural Fenosa hi ha marcs reguladors i tarifaris estables que es caracteritzen per l'absència de riscos de preu de <i>commodities</i>, transport, inflació local i marc legal, que puguin afectar la generació de fluxos de caixa prevista.</p>	<p>Hi ha una elevada incertesa sobre l'evolució de preus de <i>commodities</i>, amb una recuperació prevista en el termini mitjà. La posició de Gas Natural Fenosa basada en una cartera de proveïment a llarg termini (20-25 anys), composta per GN (36%) i GNL (64%), amb flexibilitat i amb una indexació diversificada, redueix el risc d'exposició i permet la competitivitat en els mercats internacionals. Els contractes a llarg termini inclouen revisions de preus que permeten adequar-los a les circumstàncies del mercat. Addicionalment, Gas Natural Fenosa aplica polítiques de cobertura de preus de les matèries primeres encaminades a minimitzar els impactes d'aquest risc. Veure capítol de Riscos. Pàg. 70</p>		
En el futur	<ul style="list-style-type: none"> • Immillorable posicionament per explotar l'atractiu potencial de creixement en xarxes de gas a Amèrica Llatina. • Elevat potencial de creixement a Espanya (noves poblacions i transformació clients GLP). • Desenvolupament de noves concessions: Espanya (Menorca), Mèxic (Sinaloa i Nord-oest) i el Perú (Arequipa). • Acceleració del procés de gasificació a Xile. 	<p>Nous contractes a partir de 2017 i anys següents: Cheniere I Sabine Pass (<i>early quantities</i> el 2016) i Cheniere II Corpus Christi (2020), lamal (2018-19) i Shah Deniz (2019-21).</p> <p>Gas Natural Fenosa ha construït una cartera diversificada, flexible i competitiva, que li permet beneficiar-se del creixement futur i accedir a nous mercats finals.</p>		

Evolució dels punts de subministrament de gas (milions)

Origen i mix del gas

¹ Billion cubic metres.

Infraestructures

- Nou vaixells metaners.
- Dos gasoductes de transport Magrib-Europa (Empl) i Medgaz.

Transport

Gas natural líquid nou vaixells metaners (1,4 Mm³).

Gas natural: gestió del principal gasoducte que proveeix la Península Ibèrica Magrib-Europa-Empl i participació del 14,9% a Medgaz.

Liqüefacció i regasificació

Participació en dues plantes de regasificació (Saggas i Ecoelèctrica) i dues plantes de liqüefacció (Damietta i Qalhat).

Emmagatzematge

Capacitat d'emmagatzematge propi de 0,5 bcm i arrendat d'1 bcm.

Gas Natural Fenosa posseeix una infraestructura de gas única i integrada que dota el negoci de gran estabilitat, proporciona flexibilitat a les operacions i permet transportar el gas cap a les millors oportunitats de negoci.

La capacitat d'emmagatzematge permet assegurar un subministrament constant de manera que s'evita l'impacte dels canvis estacionals o les puntes en la demanda.

Comercialització de gas

- 325 TWh de de gas subministrat.

Accés únic als mercats: més de tretze milions de clients i vendes en més d'onze països.

Operador global amb flexibilitat per explotar mercats que presentin marges atractius.

Quota de mercat del 44% a Espanya.

Subministrament competitiu a les centrals de cycle combinat (CCC).

Gas Natural Fenosa té clients diversificats, que actuen com a comercialitzador de gas tant a Espanya com en el mercat internacional.

El posicionament en els mercats internacionals permet extreure marges addicionals a través d'una adequada activitat de *trading*.

Gas Natural Fenosa és líder en l'oferta combinada d'energia dual fuel i ofereix una àmplia gamma de serveis de valor afegit.

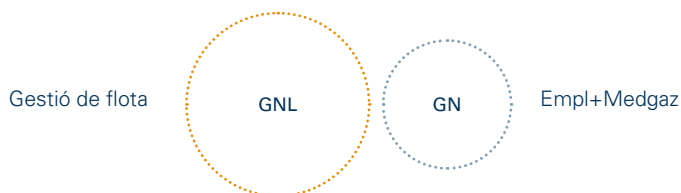
 Per a més informació sobre l'entorn de mercat veure capítol d'Estratègia.

 Per a més informació sobre el marc regulador, veure la "Nota 2" dels Comptes Anuals Consolidats 2016.

Juntament amb la cartera de proveïments, la flota de vaixells metaners constitueix la base del creixement de l'activitat de gas. En 2016 s'han incorporat 2 nous vaixells en règim d'arrendament financer i està prevista la incorporació de quatre nous vaixells metaners fins a 2018, cosa que permetrà augmentar-ne la mida de la flota fins als 2 milions de metres cúbics.

De ser una companyia exclusivament gasista s'ha transformat amb èxit en una utility integrada de gas i electricitat. La integració del negoci de GNL amb el downstream i la generació té el potencial d'incrementar els marges a llarg termini proporcionant major estabilitat i menor volatilitat.

Infraestructures de transport

Subministrament a clients (%)

Referent en el negoci elèctric

Negoci de distribució d'electricitat

Distribució

- 8,2 milions de punts de subministrament.
- 250.886 km de xarxa.

El nostre posicionament

Espanya i resta d'Europa

Tercer operador en el mercat espanyol, on distribueix electricitat a 3,7 milions de clients.

Líder a Moldàvia amb 0,9 milions de clients.

Amèrica Llatina

Presència a l'Argentina, Xile i el Panamà (3,6 milions de clients), on és considerat l'operador líder.

La nostra fortalesa

Gas Natural Fenosa manté una posició de lideratge en els mercats on opera.

Gas Natural Fenosa és un dels operadors més eficients en termes de costos d'operació i manteniment del negoci de distribució elèctrica.

Entorn mercat

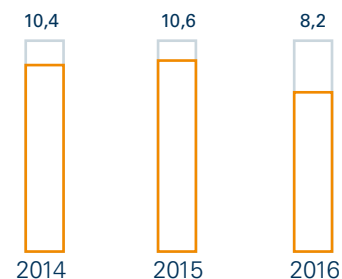
Als països en què opera Gas Natural Fenosa hi ha marcs reguladors i tarifaris estables que defineixen els procediments i tràmits necessaris per a la revisió periòdica de tarifes i marges de distribució. La revisió tarifària es porta a terme amb periodicitat entre quatre i cinc anys.

Al novembre de 2016, la Superintendència de Serveis Públics Domiciliaris de la República de Colòmbia procedeix a la intervenció de l'empresa de Electricaribe, i deixa de consolidar-se en el balanç del grup el 31/12/2016 i es registra la inversió com Actiu financer disponible per a la venda.

En el futur

No es preveu un creixement significatiu de la demanda elèctrica a Europa, però Gas Natural Fenosa confia que continuaran les oportunitats per a créixer en la distribució d'electricitat en l'àmbit internacional.

Evolució dels punts de subministrament d'electricitat (milions)

Reducció a causa de l'efecte de la desconsolidació de Electricaribe (Colòmbia).

La capacitat de gestió i experiència en electricitat, juntament amb la seva posició única d'integració amb el negoci del gas, converteix la companyia en referent en aquest sector

Negoci d'electricitat
Generació

Comercialització d'electricitat

- 15,5 GW de capacitat de generació.

- 36,4 TWh comercialitzats.

Espanya

Capacitat 12,8 GW amb presència rellevant en cinc tecnologies 7 GW centrals de cycle combinat, 2 GW hidràulica, carboni 2,1 GW, 1,1 GW renovables i 0,6 GW nuclears.

La quota de mercat de Gas Natural Fenosa és del 17% en generació no renovable i del 2,1% en generació renovable.

Internacional (Global Power Generation)

Capacitat de 2,7 GW 2,1 GW centrals de cycle combinat (Mèxic), 0,3 GW fuel (República Dominicana i Kenya), 0,1 GW hidroelèctrica (Costa Rica i Panamà) i 0,2 GW renovables (Mèxic).

Líder en els segments de gran consum i residencial amb una quota del mercat total a Espanya del 14,7%.

Un dels agents de *trading* principals del mercat espanyol.

Oferta combinada d'energia dual fuel i àmplia gamma de serveis de valor afegit.

La companyia té un ampli coneixement en totes les tecnologies de generació i una infraestructura capaç d'ajustar-se a les necessitats de cada model energètic i a la realitat de cada país. El proveïment d'un gas competitiu i flexible permet a la companyia obtenir millors marges en la gestió dels seus cicles combinats enfront dels seus competidors.

Gas Natural Fenosa controla i opera el parc de cicles combinats més eficient d'Espanya i en ubicacions òptimes. Un bon posicionament a Espanya i Amèrica Llatina, el que ens permetrà aprofitar les oportunitats d'inversió en generació.

Gas Natural Fenosa disposa d'una doble cobertura per a la generació elèctrica: subministrament de gas competitiu i negoci de comercialització atractiu.

La posició de lideratge en la comercialització combinada de gas natural i electricitat presenta avantatges importants, com ara menys cost de servei, un servei integrat al client i menys costos d'adquisició, sense oblidar la consecució d'una vinculació amb els clients més gran.

A Espanya, les activitats de generació es desenvolupen dins el marc regulador establert per la Llei 24/2013 del sector elèctric, que garanteix l'estabilitat financera del sistema.

En l'àmbit internacional, el grup disposa d'un negoci altament regulat i totalment contractat (acords de compravenda de generació energia).

Per a més informació sobre l'entorn de mercat veure capítol d'Estratègia.

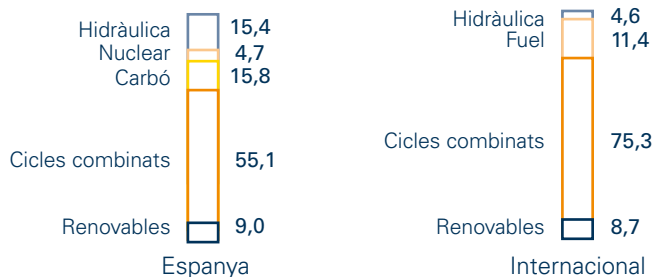

Per a més informació sobre el marc regulador, veure la "Nota 2" dels Comptes Anuals Consolidats 2016.

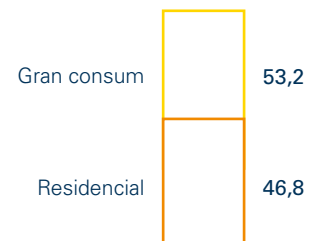
Gas Natural Fenosa està construint una cartera de projectes de generació en països en els quals ja està present enfocant les seves inversions a l'àmbit de renovables.

Gas Natural Fenosa ha estat capaç d'incrementar la seva cartera de clients i la seva oferta de serveis. Posseeix una posició única per capturar noves oportunitats de creixement associades a la innovació tecnològica en la prestació de nous serveis i l'oferta de nous productes als clients.

Capacitat de generació elèctrica (%)

Subministrament a clients (%)

Garantia de subministrament

El model de Gas Natural Fenosa

La garantia d'ofrir un subministrament regular de gas i electricitat als clients de Gas Natural Fenosa és essencial per a prestar un servei de qualitat i per al compliment de la responsabilitat social de la companyia.

En l'àmbit del proveïment de gas, el model de negoci de Gas Natural Fenosa es basa a disposar d'una cartera de gas equilibrada, amb prop del 40% dels subministraments en forma de gas natural i el 60% en gas natural liquat (GNL). El gas natural aporta una gran flexibilitat des del punt de vista de volum, i el GNL ofereix una gran flexibilitat des del punt de vista de la destinació on es vol posicionar el gas.

El proveïment està diversificat en els diferents orígens amb diversos països productors, entre els quals hi ha, Algèria, Qatar, Nigèria, Noruega i Trinitat i Tobago, i diferents proveïdors.

La diversificació garanteix que, en cas de generar-hi qualsevol incidència possible, l'efecte en el *mix* de proveïments del grup sigui relatiu.

Gas Natural Fenosa articula la seva relació amb els subministradors sobre contractes estables i a llarg termini amb l'objectiu d'assegurar un proveïment regular.

L'ús del mercat *spot* es limita a ocasions puntuals i, bàsicament, per aprofitar oportunitats del mercat.

Per tal de mantenir aquesta cartera de proveïments, Gas Natural Fenosa manté negociacions contínues amb els principals proveïdors, de manera que aconseguix nous acords de subministrament de forma regular, com els signats amb l'Azerbaidjan, els EUA i Rússia.

D'altra banda, Gas Natural Fenosa disposa de contractes per a l'ús d'emmagatzematges subterranis en la major part dels països on opera, per fer front a variacions a curt termini de la demanda o a incidents en l'oferta. Addicionalment, en el cas d'Espanya, Gas Natural Fenosa és una empresa activa en el desenvolupament d'emmagatzematges subterranis, tenint en operació l'emmagatzematge de Marismas.

Quant a la producció elèctrica, Gas Natural Fenosa disposa de capacitat pròpia en les diferents tecnologies que operen en el sistema espanyol, la qual cosa li permet mantenir un *mix* de generació flexible per fer front a variacions tant de preu de les matèries primeres, bàsicament gas i carbó, com de les fonts energètiques no gestionables (aigua i vent).

A causa de la gran flexibilitat que aporta la cartera de proveïments de gas i carbó, les plantes de cycle combinat de gas i, en menor mesura, les plantes tèrmiques de carbó, serveixen de *backup* de les energies renovables no gestionables, i aporten seguretat de subministrament al sistema nacional.

Finalment, l'àmplia xarxa de distribució tant de gas com d'electricitat i l'excel·lència en l'operació i manteniment d'aquesta, permet assolir uns nivells molt elevats de fiabilitat, la qual cosa repercuteix directament en la qualitat del servei ofert als clients.

En el model de negoci de Gas Natural Fenosa és essencial oferir un subministrament regular de gas i electricitat als seus clients. La garantia de subministrament es basa en tres pilars:

- Cartera de subministrament de gas diversificada, equilibrada, flexible i amb contractes estables i a llarg terminio.
- *Mix* de generació elèctrica flexible que serveix de *backup* i aporta seguretat al sistema nacional.
- Fiabilitat de la xarxa de distribució tant de gas com d'electricitat.

El gas natural i la seguretat energètica

La disponibilitat, la seguretat de subministrament i el preu de l'energia constitueixen un dels grans reptes de la Unió Europea i afecten de manera decisiva la seva competitivitat i la seva qualitat de vida.

A Europa, la seguretat de subministrament s'hauria de reforçar per tres vies: interconnexions, integració del GNL i desenvolupament d'emmagatzematges.

En aquest context, Espanya ha d'aprofitar la seva situació estratègica, les seves infraestructures energètiques i la seva capacitat d'importació de GNL, per posar-les a disposició d'Europa, per tal d'aconseguir un mercat interior europeu fluid, transparent i interconnectat.

Segons l'Agència Internacional de l'Energia, la demanda de gas natural creixerà globalment durant els propers anys, especialment a l'Àsia i als països emergents, i augmentarà significativament el pes del GNL.

Això s'explica perquè és una font d'energia que, d'una banda, aporta flexibilitat i fiabilitat de subministrament i, de l'altra, és el combustible fòssil més versàtil per al seu ús en generació (on actua com a suport a les energies renovables), en transport, en la indústria i per a ús domèstic, i és el que produeix menys emissions.

L'impuls d'aquestes iniciatives contribueix a augmentar la diversificació i reduir la dependència de fonts de subministrament, i a reduir el preu del gas natural de la Unió Europea, i permet, al seu torn, avançar en el respecte al medi ambient d'una manera equilibrada.

Els pilars de la garantia de subministrament són la nostra cartera de subministrament de gas, el *mix* de generació elèctrica i la fiabilitat de la xarxa de distribució

Oferta de serveis de valor afegit

Oferta comercial completa, eficaç i eficient

L'oferta comercial de Gas Natural Fenosa està dirigida a llars, negocis i grans clients. Els productes oferts no se circumscriuen únicament en l'àmbit del subministrament de gas i electricitat, sinó que també abasten altres facetes.

El desenvolupament de productes nous es realitza d'acord amb les necessitats detectades mitjançant els mecanismes habilitats per la companyia. L'oferta comercial busca l'eficàcia i l'eficiència: eficàcia, per satisfer la demanda dels clients, i eficiència, per aconseguir la màxima competitivitat.

Durant 2016, s'ha completat el catàleg comercial amb noves tarifes que permeten oferir al client un ventall més ampli d'elecció i trobar la que millor s'ajusta a les seves necessitats, i s'ha replantejat l'esquema de promocions.

Productes i serveis adaptats a les necessitats i prioritats del client

L'estratègia comercial de Gas Natural Fenosa posa el focus en la satisfacció dels clients actuals i en l'optimització de l'oferta comercial.

Els projectes de fidelització estan orientats a contribuir que el client es trobi còmode, al mateix temps que la companyia genera seguretat i confiança en la gestió. Les expectatives que genera el client s'han de respondre amb el creixement en l'atenció, la innovació, i cobrint qualsevol necessitat que pugui oferir un valor afegit al catàleg, en totes les seves variants energètiques i de producte.

Per a això, Gas Natural Fenosa té eines i plans específics destinats a conèixer quines són les necessitats i prioritats del client, i així poder adaptar els productes i serveis a les seves expectatives.

Durant 2016 la companyia ha continuat realitzant una important tasca d'investigació per conèixer les necessitats dels seus clients.

Eficiència operacional en la relació amb els clients

L'eficiència de les accions amb el client genera un benefici mutu. Per a la companyia, es redueixen els costos comercials de captació i dels diferents processos, i per al client, es redueixen els temps de resolució de dubtes o reclamacions.

Un exemple de pràctiques eficients és el derivat del projecte omnicanal, que té la voluntat de tenir una visió 360 graus del client en tots els canals d'atenció i comercialització. Això permet realitzar una oferta coherent, consistent i contínua al client, i així millorar la seva experiència en el procés de compra o atenció.

Productes i serveis adaptats a les necessitats del client

Llar

- > Gas natural i electricitat.
- > Serveis.
- > Equipament.
- > Estalvi i eficiència energètica.

Negoci

- > Gas natural i electricitat.
- > Serveis.
- > Equipament.
- > Estalvi i eficiència energètica.
- > Solucions energètiques.

Grans clients

- > Productes: gas, electricitat, GNL.
- > Eficiència i sostenibilitat.
- > Servei de valor afegit.
- > Gestió personalitzada.

A més, l'ús de dispositius mòbils permet atendre les demandes de servei dels clients en el menor temps possible, en avisar el tècnic de la zona mitjançant la plataforma d'atenció d'operacions, minimitzant considerablement els temps d'espera. Així mateix, el tècnic disposa d'informació *online* dels recanvis necessaris per a reparar l'avaría en el menor temps possible o que li permeti elaborar un pressupost sobre el valor total de la reparació.

Cal assenyalar que en 2016 a Espanya s'han implementat diverses millores en el procés de facturació, com la recepció de la factura abans del càrrec bancari i en temps, la possibilitat de pagament 7/24 en factures no domiciliades o l'ofertament de diferents modalitats de facturació dual (bimestral, mensual i altern). Així mateix, a Portugal s'ha llançat el pagament per targeta.

Nous productes i serveis de Gas Natural Fenosa

Residencial

- > Servei d'estalvi energètic.
- > Tarifes indexades en electricitat.
- > Tarifes fixes en gas.
- > Tarifa estable 24 mesos (gas i llum).
- > Nou model de finançament.
- > Servei Manetes elèctric.
- > Servei Manetes Llar.
- > Canvi de modalitat Tarifa Plana.

Productes i serveis innovadors

Gas Natural Fenosa ofereix productes i serveis de valor afegit, més enllà del subministrament de gas i electricitat, a fi de maximitzar la seva oferta comercial i fidelitzar els seus clients. Això permet que els seus clients puguin gestionar de manera integral les necessitats de les seves llars i negocis, i els ajudi a consumir energia de manera eficient.

En 2016 s'ha consolidat el catàleg de productes i serveis amb el nou mapa de tarifes, en el qual s'ofereix al client solucions adaptades a les seves necessitats.

Noves vies de comunicació

Els clients requereixen cada dia un nivell d'informació i diàleg més gran amb la companyia. Per a això, Gas Natural Fenosa ha adaptat les comunicacions amb els seus clients a través de l'ús de les noves tecnologies, de manera que s'afavoreix un contacte permanent.

Majorista

- > *Bunkering* GNL.

Per a més informació vegeu l'Informe de Responsabilitat Corporativa 2016.

Serveis d'atenció al client

Gas Natural Fenosa té implantat un nou model d'atenció al client, més proper i personalitzat, aconseguint que els clients estiguin més satisfets amb el servei prestat per la companyia.

Els canals d'atenció al client implantats per Gas Natural Fenosa tenen l'objectiu d'oferir una atenció personalitzada, que aconsegueixi una ràpida resolució de les seves necessitats i garanteixi un servei d'atenció òptim.

Mitjans d'atenció al client

- > Canals d'atenció i gestors personals.
- > Oficina de garantia.
- > Web i oficina virtual.
- > Centres de venda i atenció.

Ús de noves tecnologies

- > Canal *online*.
- > Web de contractació.
- > Xarxes socials.
- > Pagament sense factura.
- > Confirmació electrònica de la contractació.
- > Àrea privada mòbil.
- > La meua EnergiApp.
- > YoleoGas.
- > Comptadors intel·ligents.

Innovació sostenible

La innovació és un dels motors del desenvolupament de Gas Natural Fenosa, per la qual cosa des de l'alta direcció de Gas Natural Fenosa s'està impulsant la implantació d'un model d'innovació, com a part de l'actualització de la Visió Estratègica 2016-2020 del grup.

Aquest model està compost per la visió i l'enfocament en innovació, la metodologia de gestió de projectes i una forta cultura innovadora en la companyia que assegura la resposta més adequada a les dinàmiques de canvi de l'entorn.

El pla d'innovació s'estructura a través de cinc àrees de treball multidisciplinàries: generació, xarxes, clients, gas natural líquid (GNL) i automatització i gestió de la informació.

> Generació:

- **Energia renovable:** la companyia disposa d'un *mix* de generació equilibrat, capaç de respondre adequadament a la demanda d'energia de les societats en què opera, apostant sempre per l'impuls de les tecnologies més respectuoses amb el medi ambient. Entre els seus objectius prioritaris destaca: desenvolupar noves tecnologies que permetin augmentar el percentatge d'energia renovable de la seva cartera i integrar-la a la xarxa elèctrica, optimitzar l'aprofitament de les

instal·lacions renovables que ja estan en servei, per exemple, mitjançant l'extensió de la vida útil o per un millor ús del recurs eòlic.

- **Energia hidràulica:** Gas Natural Fenosa desenvolupa les seves principals activitats d'innovació en l'àrea de l'energia hidràulica al Centre Internacional d'Excel·lència Hidràulica (CIEH). La missió d'aquest centre és promoure i canalitzar iniciatives d'R+D+i en matèria d'aprofitament de l'energia hidràulica convencional i marina que puguin ser traslladades en les fases de desenvolupament o explotació a les instal·lacions de la companyia arreu del món.
- **Emmagatzematge:** les activitats d'innovació en l'àrea d'emmagatzematge d'energia s'han enfocat principalment a l'acumulació d'energia elèctrica en bateries, tant en grans instal·lacions que facilitin un millor funcionament de la xarxa elèctrica, com a petita escala de cara a la seva utilització distribuïda.
- **Generació termoelèctrica:** Gas Natural Fenosa treballa en aquest àmbit d'innovació en dues línies principals: millora del rendiment de plantes de generació i reducció d'emissions en generació.

- > **Xarxes:** en xarxes de gas el repte principal és aconseguir major optimització en la seguretat i durabilitat de la xarxa, així com major automatització i una millor interacció amb el client. En xarxes elèctriques, se segueix dedicant grans esforços a optimitzar la xarxa de distribució d'electricitat, amb especial atenció a la seguretat en el treball, els aspectes mediambientals i la millora en la qualitat del subministrament. Aquests esforços busquen transformar les xarxes elèctriques en xarxes cada vegada més intel·ligents.
- > **Clients:** a l'àrea d'innovació de Smart Client, de recent creació, la companyia s'està centrant a oferir productes i serveis d'alt valor afegit per a diferents tipologies de clients finals.
- > **Gas Natural Líquid (GNL):** l'objectiu general d'aquesta línia és enfortir la infraestructura de transport, emmagatzematge i distribució del GNL, a totes les escales, per impulsar-ne l'ús com a combustible alternatiu als derivats del petroli i com a solució a la propulsió de vaixells més respectuosos amb el medi ambient.
- > **Automatització i gestió d'informació:** és una àrea transversal que pretén aglutinar els projectes que ja s'estan desenvolupant per guanyar en sinergies i potenciar els resultats.

Per a més informació, veure l'apartat "Innovació sostenible" de l'Informe de Responsabilitat Corporativa 2016.

Amb la tecnologia 360° podràs visitar les instal·lacions del parc eòlic de Canredondo (Guadalajara).

Eficiència

És important el què, és a dir, els objectius que ens hem marcat, però no és menys important el com.

Per això, a Gas Natural Fenosa incrementem any a any el nostre compromís amb l'eficiència energètica en tots els nostres àmbits d'actuació.

Informe Anual Integrat 2016

Estratègia

Bases estratègiques. Pàg. 46

Visió estratègic 2016-2020. Pàg. 47

Perspectives per àrees de negoci. Pàg. 51

Bases estratègiques

El cicle de planificació estratègica

Per tal d'assolir els objectius establerts, Gas Natural Fenosa defineix línies estratègiques a termini mitjà que s'actualitzen de manera periòdica, i

s'adapten a la conjuntura actual i futura i tenen en compte les especificitats de les diferents línies de negoci que componen la companyia.

El cicle de planificació estratègica es defineix com un procés recurrent que parteix de la reflexió estratègica, es concreta en els plans de negoci de cada unitat de negoci i corporatives i s'integra en el pla de negoci integrat del grup.

La coordinació dels processos de planificació estratègica, pressupostació anual i el seguiment continu facilita una presa de decisions àgil i eficaç.

El cicle de planificació estratègica

> Reflexió estratègica

- Formalització de la visió del grup amb horitzó a termini mitjà.
- Enfocament *top-down*.

> Seguiment i *reporting*

- Font única d'informació de gestió del grup i de les unitats de negoci i funcions corporatives.
- Gestió estratègica de la informació per donar suport a la presa de decisions.

> Plans de negoci

- Formalització dels objectius de les unitats de negoci i corporatives.
- Enfocament *bottom-up*.

> Pla de negoci integrat

- Formalització dels objectius del grup integrant els plans de negoci.

> Pressupost

- Pressupost d'Explotació.
- Pressupost d'Inversions.

Visió estratègica 2016-2020

L'11 de maig de 2016 Gas Natural Fenosa va presentar la Visió estratègica per al període 2016-2020, en la qual s'estableixen les perspectives per àrees de negoci i els objectius financers del grup per a aquest període.

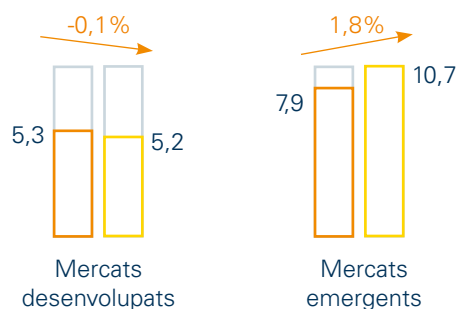
Entorn macroeconòmic i energètic global

Les tres tendències principals que definiran el futur del sector energètic són:

1. Creixement impulsat pels mercats emergents.

La demanda mundial d'energia continuarà creixent, amb un cert alentiment, encara que es desvincularà del creixement econòmic. El creixement se centrarà principalment

Evolució de la demanda global d'energia primària¹ (milers de milions TEP)

■ 2013. ■ 2030. X%: TACC 13-30.

¹ Font: IMF WEO 2015 New policies scenario.

en mercats emergents. Aquests últims tindran un creixement anual acumulatiu de la demanda d'energia primària proper al 2% i seran els responsables del creixement de la demanda global d'energia.

2. Evolució del mix de generació cap a renovables i gas.

Quant a la segona tendència, s'espera un alentiment dels consums de petroli i de carbó, una acceleració de les renovables i del gas.

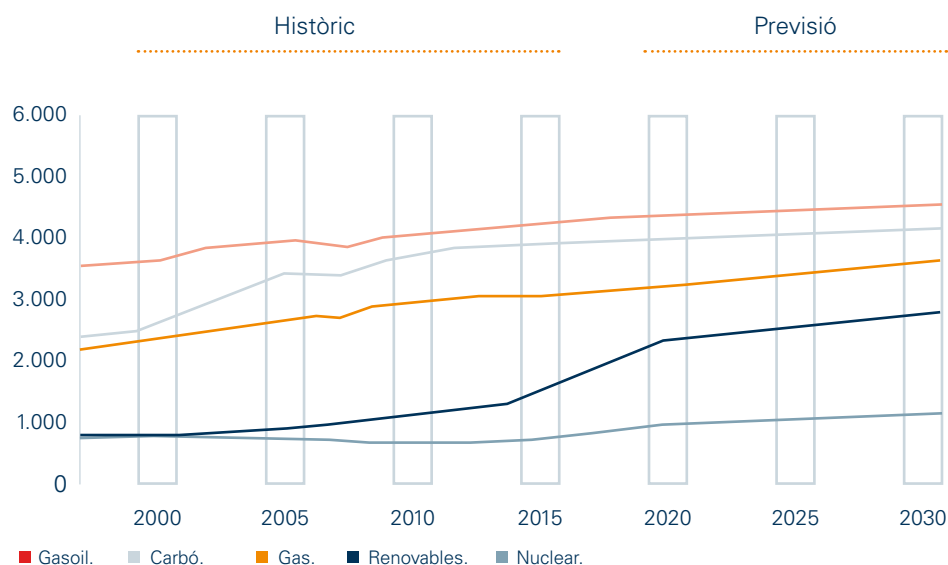
Les oportunitats associades al creixement de les renovables i del gas, l'energia del futur, serà un dels pilars de Gas Natural Fenosa.

Dins el gas és el gas natural líquid el que va a tenir més oportunitats de negoci, ja que ofereix més seguretat de subministrament i menor *time-to-market*.

El creixement del gas natural líquid se centrarà sobretot en dos mercats:

- En el mercat asiàtic, fonamentalment en aquells països que no tenen producció pròpia, d'alt consum i d'alta capacitat industrial i demogràfica.
- A Europa perquè la producció pròpia en declivi serà substituïda per més importació de gas natural líquid.

Previsió de la demanda d'energia primària (Mtep)

■ Gasoil. ■ Carbó. ■ Gas. ■ Renovables. ■ Nuclear.

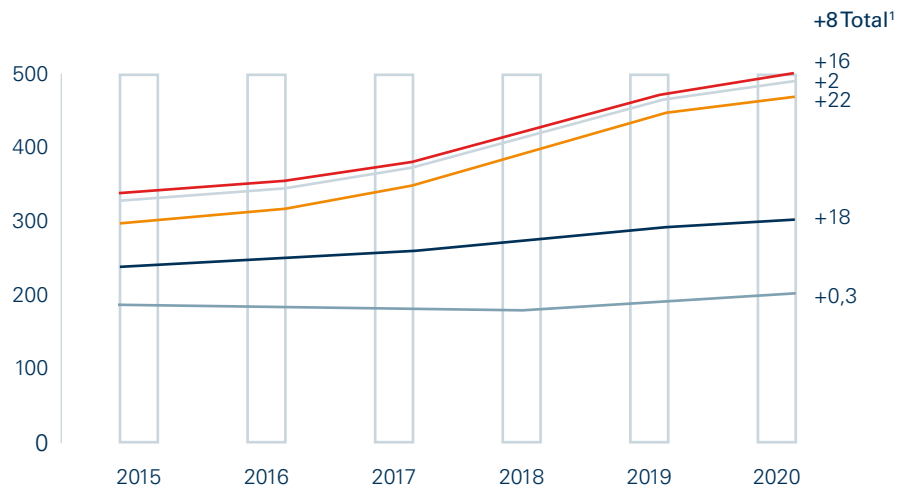
¹ Font: IMF WEO 2015 New policies scenario.

Amb tot això esperem un increment de la demanda del 8% anual entre els anys 2015 i 2020 recolzada fonamentalment en els increments de demanda a Europa i en els mercats emergents asiàtics.

Adicionalment, els països emergents necessitaran importants inversions en generació per cobrir els increments de demanda esperats. Les iniciatives contra el canvi climàtic i la fi de la vida útil de part de la capacitat existent impulsaran la inversió en mercats desenvolupats. Les energies renovables seran cada vegada més competitives en països amb bon recurs eòlic i solar i el gas serà un company en tot el desenvolupament de les energies renovables a tot el món.

Pel que fa a les inversions en xarxes elèctriques, la nova capacitat de generació impulsarà obligatòriament la necessitat de noves inversions en xarxes d'electricitat. A més aquestes estaran pressionades a l'alça per les noves tecnologies que s'apliquin, *smart grid*, i la major penetració d'energies renovables que exigirà més desenvolupament d'inversions en transmissió i en distribució.

Evolució de la demanda de GNL per mercat (Bcma) (%)

¹TACC 2015-20
Font: BP & Woodmackenzie.

■ Orient Mitjà. ■ Altres Atlàntic. ■ Europa. ■ Àsia emergent. ■ Àsia desenvolupada.

3. Aparició de nous models de negoci en el sector energètic.

Els nous models de negoci, que estaran basats en la innovació i en la digitalització i el desenvolupament de xarxes i aplicacions intel·ligents. Aquests

seran models complementaris a la comercialització de gas i electricitat i suposaran, sens dubte, una oportunitat per estrènyer relacions amb clients i establir nous models i relacions de negocis.

Les oportunitats associades al creixement de les renovables i del gas, l'energia del futur, serà un dels pilars de Gas Natural Fenosa

Perspectives financeres 2016-2020

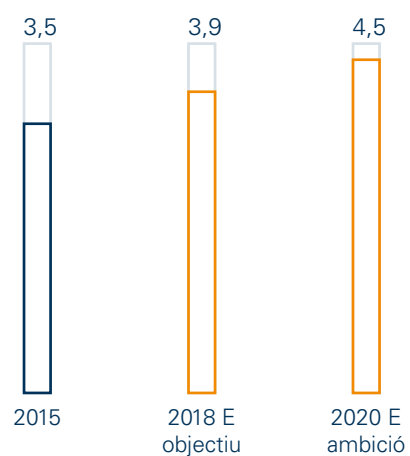
El Pla 2016-2020 es basa en quatre pilars:

1. La generació de caixa sosté el dividend futur.
2. Estricta disciplina financera.
3. Pla d'eficiències.
4. Gestió de cartera.

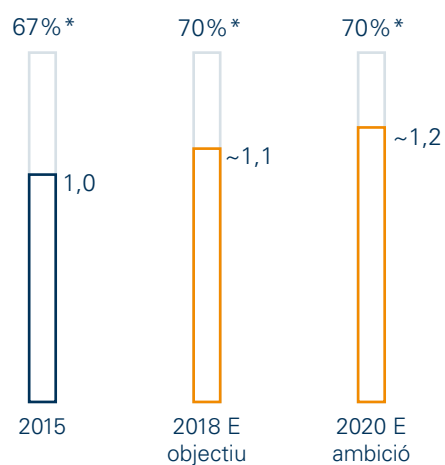
La generació de caixa sosté el dividend i el capex mentre es continuen reduint les ràtios de palanquejament:

Flux de caixa lliure¹
(milers de milions d'euros)

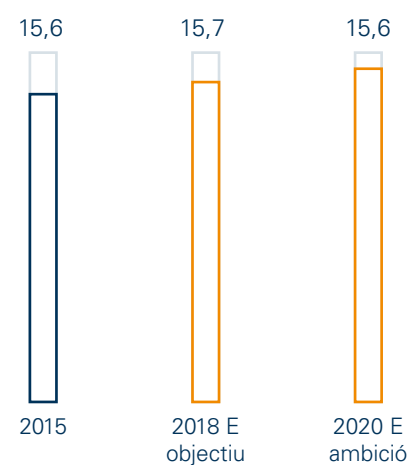
¹ Flux de caixa lliure = ebitda – canvis en capital circulant – impostos & impostos financers – despeses financeres netes – altres.

Dividends
(milers de milions d'euros)

*Pay out.

Evolució de deute net
(milers de milions d'euros)

S'hi estableixen els següents objectius de política financera:

Liquiditat.	Cobertura de les necessitats financeres durant 24 mesos.
Vida mitjana del deute i venciments.	Vida mitjana del deute de 5 anys amb venciments màxims per anys entre 2.500 i 3.000 milions d'euros.
Fonts de finançament.	Diversificació en productes i mercats amb preferència pels mercats de capitals i el finançament institucional en el tram llarg de la corba.
Tipus d'interès.	Cost del deute estable i predictable amb un objectiu de reducció del cost del deute brut ~4,3% en 2020.
Tipus de canvi.	Eliminar el risc de divises amb finançament en moneda local o subordinació estructural amb un màxim del 25% de finançament extern a subsidiàries sobre el total del deute.

Es desenvolupa un nou pla d'eficiències l'efecte total es materialitzarà en 2018 i que suposarà una optimització de costos de ~220 milions d'euros.

Es manté l'anàlisi continuat de l'encaix estratègic i la rendibilitat de la cartera de negoci amb la intenció de gestionar proactivament la cartera i maximitzar la creació de valor per als accionistes.

Objectius financers 2018 i ambició 2020

(milers de milions)	2015	2018 E objectiu	2020 E ambició
Ebitda	5,3	~5,4	>6,0
Benefici net	1,5	~1,6	~1,8
Dividends (<i>pay out</i> 70%)	1,0	~1,1	~1,2
Deute net	15,6	~15,7	~15,6
Deute net/ebitda	3,0x	~3,0x	~3,0x

Perspectives per àrees de negoci

Xarxes

Posicionament

Europa		Clients (milions)	Mercat	
			Quota (%)	Posició
Gas	Espanya	5,3	69	#1
	Itàlia	0,5	2	no significativa
Electricitat	Espanya	3,7	13	#3
	Moldàvia	0,9	74	#1

Amèrica Llatina		Clients (milions)	Mercat	
			Quota (%)	Posició
Gas	Argentina	1,6	19	#2
	Brasil	1,0	33	#1
	Xile	0,6	87	#1
	Colòmbia	2,9	36	#1
	Mèxic	1,7	60	#1
Electricitat	Xile ¹	3,0	41	#1
	Panamà	0,6	60	#1

¹ Inclou Argentina.

Tendències clau de mercat

- > Fort potencial de gasificació amb un marc regulador favorable a Espanya.
- > Fort creixement en la distribució en Amèrica Llatina.
- > La instal·lació de comptadors intel·ligents és el principal vector de transformació de distribució d'electricitat.

Aspectes reguladors

	Revisió de tarifes					Retorns regulats	
	2016	2017	2018	2019	2020	Distribució d'electricitat	Distribució de gas
Argentina							Pendent revisió del sistema tarifari.
Brasil	 São Paulo		 Rio de Janeiro				9,6 real abans d'impostos.
Xile	 					10% real abans d'impostos.	Cap ² d'un 11 % real abans d'impostos.
Colòmbia							16,1% real abans d'impostos ¹ .
Espanya					 ³	6,5% nominal abans d'impostos.	
Itàlia							6,1% real abans d'impostos.
Mèxic							13-14% real abans d'impostos.
Moldàvia							14,6% nominal abans d'impostos en moneda local.
Panamà							9,7% real abans d'impostos.

Gas.

Distribució d'electricitat.

Transmissió d'electricitat.

¹ Esperant a ser revisat en 13,51%.² En revisió.³ S'espera que la tarifa de distribució a Espanya es revise el 01/02/2021.

Claus del negoci

Distribució de gas		Continuar amb la gasificació d'aquelles noves ciutats que siguin més atractives en termes d'incentius regulatoris.
	Europa	Executar l'adquisició de clients de GLP canalitzat a Espanya amb un potencial de mercat rellevant.
		Desenvolupar noves concessions.
	Amèrica Llatina	Capturar el potencial de creixement orgànic en Amèrica Llatina.
		Capturar oportunitats per consolidar noves concessions.
		Créixer a Puerto Rico, Perú i obtenir noves concessions a Xile i a Mèxic.
Distribució d'electricitat	Europa	Gestió reguladora i obtenció d'eficiències operatives.
		Automatitzar la xarxa i integrar noves tecnologies a la xarxa elèctrica.
	Amèrica Llatina	Desenvolupament de xarxes per fer front a la creixent demanda d'electricitat a Xile i Panamà.
		Gestió reguladora i obtenció d'eficiències operatives.

Objectius operatius per 2018 i ambició per al 2020

- > 14,6 milions de punts de subministrament en 2018 i 15,8 el 2020 en distribució de gas.
- > Ebitda 2018 de 3.300 milions d'euros i ambició 2020 de 3.400 milions d'euros.
- > Capex net mitjà anual 2016-2018 de 1.600 milions d'euros.

La gestió de la cartera depèn del retorn, risc i de la creació de valor per als accionistes

Gas

Posicionament

Proveïment de gas de Gas Natural Fenosa en 2015

Gasoductes: Algèria i Noruega

GNL Atlàntic: Trinitat i Nigèria

GNL Orient Mitjà: Qatar i Oman

Mercat de gas de Gas Natural Fenosa en 2015

Espanya: ~16 bcma

Europa: ~4,5 bcma

GNL resta del món: ~6,5 bcma

Tendències clau de mercat

Fonaments sòlids per esperar el creixement de la demanda de gas i de GNL:

- Necessitats energètiques creixents en mercats emergents.
- Increment important de recursos de gas no convencionals.
- Menys emissió de CO₂ vs qualsevol altre combustible fòssil.
- Expansió del comerç global de GNL: més seguretat de subministrament i menor temps a mercat.

Claus del negoci

- > Cartera existent de contractes de gas de Gas Natural Fenosa altament diversificada i flexible i nous volums futurs.
- > Incrementar la flexibilitat de la flota amb la incorporació de 4 nous vaixells metaners.
- > Desenvolupar posicions de GNL a mercats finals.
- > Adaptar i renegociar contractes de subministrament de gas.
- > Mantenir l'estratègia de creixement a Europa.
- > Reforçar i fer ús dels avantatges competitiu en l'àmbit logístic.
- > Resoldre la situació actual d'Unió Fenosa Gas a Egipte.

Objectius operatius per a 2018 i ambició per a 2020

- > Vendes de gas de 32 bcms en 2018 i 32 bcms el 2020.
- > Ebitda de 900 milions d'euros en 2018 i 1.000 milions en 2020.
- > Capex net mitjana anual 2016-2018 de 400 milions d'euros.

Contractes de proveïments existents

Origen	Data de venciment	ACQ ¹	
Algèria Sagane I	2021	6	GN
Algèria Sagane II	2020	3	
Algèria Medgaz	2030	1	
Noruega	2030	2	
Trinidad y tobago	2018-2030	4	GNL
Qatar	2025	2	
Nigèria	2021-2023	4	
Unión Fenosa Gas	2030	4	

Contractes de proveïment futurs

Origen	Data d'inici	Durada	ACQ ¹	
Cheniere I (EUA)	2017	20-30 anys	5	GNL
Cheniere II (EUA)	2020	20-30 anys	2,0	
Yamad (Rússia)	2018-2019	23 anys	3,2	
Shah Deniz (Azerbaidjan)	2019-2021	23-27 anys	1	GN

¹ Quantitat anual contractada (en bcm / any)

L'oferta abundant, l'impacte mediambiental reduït i la major flexibilitat fan que el gas natural sigui el combustible fòssil de major creixement a nivell global

Electricitat

Posicionament

Espanya	Tecnologia	Capacitat instal·lada (MW)	Producció (GWh)
Convencional	Nuclear	604	4.463
	Carbó	2.010	5.687
	CCGT	7.001	11.963
Renovable	Hidràulica	1.954	3.933
	Renovable	1.147	2.458

Internacional	Tecnologia	Capacidad instalada (MW)	Producción (GWh)
Mèxic	CCGT	2.035	15.648
	Eòlica	234	793
Costa Rica	Hidràulica	101	398
Panamà	Hidràulica	22	98
República Dominicana	Fuel	198	920
Kenya	Fuel	112	191

Aspectes reguladors

Generació i comercialització Europa

Gestió reguladora del mercat majorista d'electricitat.

Desenvolupar la cartera eòlica a les Illes Canàries, on ja està implantat un mecanisme d'incentius, a l'espera que s'implanti a la resta d'Espanya.

Adaptar la plana de carbó de Meirama per complir amb la nova Directiva d'Emissions Industrials.

Tendències clau de mercat

- Els cicles combinats (CCGTs) tenen un paper clau de suport del sistema i proporcionen capacitat ferma.
- El proper govern espanyol haurà d'implementar incentius a les energies renovables per complir amb els objectius 20-20-20.
- Increment de la capacitat de generació en l'àmbit internacional.
- Millora en la competitivitat en costos de les renovables.
- El temps de desenvolupament de projectes eòlics i solars és més curt que altres tecnologies com gas o hidràulica.

Claus del negoci

- > Gas Natural Fenosa té l'oportunitat de rebalancejar el *mix* de la seva cartera de generació a Espanya en el període 2016-2020.
- > Objectius de generació internacional:
 - Accelerar la creació de valor amb un *mix* tecnològic amb un temps de desenvolupament curt i en el qual Gas Natural Fenosa disposa de *know-how*.
 - Focus en mercats en creixement aprofitant la presència actual i futura de Gas Natural Fenosa.
 - Límit de l'exposició al risc buscant predictibilitat dels fluxos de caixa.
- > Millora de l'eficiència i del rendiment del parc de generació.

Amb la tecnologia 360° podràs visitar la sala de control de la central de cycle combinat del Port de Barcelona.

Objectius operatius per a 2018 i ambició per a 2020

> Capacitat instal·lada:

- Espanya: 13 GW en 2018 i 13,6 GW en 2020.
- Internacional: 2,8 GW en 2018 i 5,4 GW en 2020.

> Ebitda:

- Espanya: 500 milions d'euros en 2018 i 700 milions d'euros en 2020.
- Internacional: 300 milions d'euros en 2018 i 600 milions d'euros en 2020.

> Capex net mitjà anual 2016-2018:

- Espanya: 300 milions d'euros.
- Internacional: 300 milions d'euros.

Integritat

És fonamental que ens assegurem, en cada cosa que fem, que portem a terme un comportament coherent amb els valors compartits en la nostra companyia.

Per això, a través del Consell d'Administració, s'analitza i aprova anualment el perfil de riscos de la companyia, incloent les qüestions ètiques, socials i ambientals.

Informe Anual Integrat 2016

Govern Corporatiu

Model de Govern Corporatiu. Pàg. 60

Junta General d'Accionistes. Pàg. 62

Consell d'Administració. Pàg. 62

Comitè de Direcció. Pàg. 67

Política de remuneracions. Pàg. 68

Model de Govern Corporatiu

El govern en Gas Natural Fenosa es regeix segons els principis d'eficàcia i transparència establerts d'acord amb les principals recomanacions i estàndards existents, assumint, per a això, pràctiques avançades de govern corporatiu.

A través del Consell d'Administració, es realitza una actuació fonamental de bon govern, que és la d'analitzar i aprovar anualment el perfil de riscos de la companyia, incloent-hi les qüestions ètiques, socials i ambientals en la planificació de les seves activitats, que juntament amb la recerca de la rendibilitat, garanteix projectes i operacions responsables amb capacitat de generar valor a llarg termini.

Un altre dels pilars bàsics en el model de bon govern de la companyia és el control intern. Per a això, la companyia revisa les seves activitats periòdicament a través de processos de compliance i auditoria interna, i recull en normes internes les pràctiques que han de redundar en un millor coneixement de la manera d'actuar de la companyia.

El conjunt de normes de govern està format per

- > Estatuts Socials.
 Actualitzat en 2015
- > Reglament de la Junta General de Accionistes.
 Actualitzat en 2015
- > Reglament del Consell d'Administració i les comissions corresponents.
 Actualitzat en 2015
- > Codi Intern de Conducta en matèries relatives als Mercats de Valors.
- > Codi Ètic.
 Actualitzat en 2015
- > Política de Responsabilitat Corporativa.
 Actualitzat en 2015
- > Política de Drets Humans.
- > Política Anticorrupció.
 Actualitzat en 2015

Més informació sobre les normes de govern es pot trobar en la pàgina web www.gasnaturalfenosa.com

Per a més informació sobre les pràctiques del Consell d'Administració pot consultar l'Informe Anual de Govern Corporatiu de 2016.

Així mateix, el màxim òrgan de govern avalua, periòdicament, a través dels informes que emet, la qualitat i eficàcia en els processos.

La companyia desenvolupa i manté actualitzades de manera continuada les seves normes de govern corporatiu, amb l'objectiu d'implantar les recomanacions i millors pràctiques de bon govern.

En el Butlletí Oficial de l'Estat de data 4 de desembre de 2014, es va publicar la Llei 31/2014, de 3 de desembre, per la qual es modifica la Llei de Societats de Capital per a la millora del govern corporatiu.

En l'exposició de motius de la llei esmentada s'afirma que el bon govern corporatiu és un factor essencial per a la generació de valor en les empreses, la millora de l'eficiència econòmica i el reforç de la confiança en els inversors.

Per adaptar-se a les modificacions introduïdes per aquesta llei i a les noves Recomanacions del Codi de Bon Govern de les Societats Cotitzades de febrer de 2015, la companyia va actualitzar els seus Reglaments i Estatuts socials.

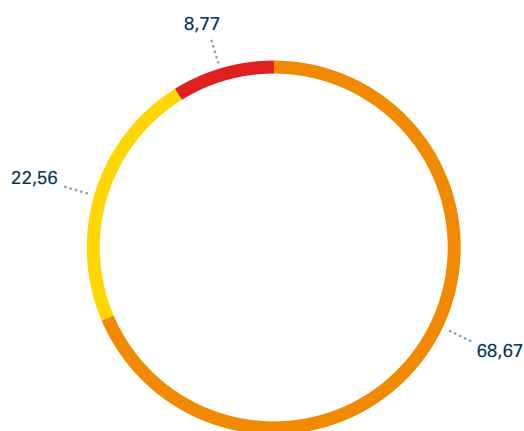
El 21 de setembre de 2016 els accionistes de Gas Natural Fenosa, Criteria Caixa, SAU (Criteria) i Repsol, SA (Repsol) van comunicar la venda a GIP III Canary 1, S.à.r.l (GIP) de les accions representatives del 20% (10% en el cas de Criteria i 10% en el cas de Repsol)

del capital de Gas Natural SDG, SA, d'acord amb el que estableix el contracte de compravenda subscrit el 12 de setembre de 2016. Com a conseqüència d'aquesta venda en 2016 s'ha modificat la composició del Consell d'Administració de Gas Natural Fenosa i de les seves Comissions i s'ha previst en el Reglament del seu Consell d'Administració una majoria de dos terços dels consellers per a l'aprovació de certes matèries reservades.

Junta General d'Accionistes

Tenen dret a assistir físicament els accionistes que, de manera individualitzada o en grup amb altres, siguin titulars de 100 accions, sempre que les tinguin inscrites en el registre comptable corresponent amb cinc dies d'antelació.

Quòrum assistència a la Junta General d'Accionistes (%)

Quòrum 2016: 77,44%.

- Presents.
- No quòrum.
- Representats.

Consell d'Administració

Resum de les funcions i facultats del Consell d'Administració i les comissions corresponents

Consell d'Administració

És l'òrgan de representació de l'entitat i, al marge de les decisions reservades a la Junta General, és el màxim òrgan de decisió de Gas Natural Fenosa. En particular, serà de la seva competència:

- > Determinar les orientacions estratègiques i els objectius econòmics.
- > Supervisar i verificar que els membres del primer nivell de direcció compleixen amb l'estratègia i els objectius.
- > Assegurar la viabilitat futura de la societat i la seva competitivitat.
- > Aprovar els codis de conducta.

Comissió Executiva: òrgan delegat del Consell d'Administració.

Comissió d'Auditoria: supervisa els sistemes i l'eficàcia del control intern i dels sistemes de gestió de riscos de la societat; l'elaboració de la informació financera i els serveis d'auditoria interna.

Comissió de Nomenaments i Retribucions: proposa els criteris de retribució dels consellers i la política general de remuneracions de la direcció. D'altra banda, revisa l'estructura i composició del consell, supervisa el procés d'incorporació de nous membres i estableix les directrius per al nomenament de directius.

El Consell d'Administració, durant l'exercici de 2016, ha funcionat amb la normalitat esperada exercitant plenament i sense interferències les seves competències i amb total respecte, tant de la legalitat vigent, com de les normes d'organització i funcionament del propi Reglament d'organització i funcionament.

En exercici de les seves competències el Consell d'Administració, durant 2016, ha debatut, analitzat, pres nota o adoptat acords sobre, entre d'altres, els temes següents:

- > Informació econòmica mensual.
- > Situació fiscal – exercici 2015.
- > Proposta de distribució de resultats de l'exercici 2015 i de retribució a l'accionista.
- > Informe financer anual corresponent a l'exercici 2015.
- > Formulació dels Comptes Anuals i l'Informe de Gestió (individuals i consolidats), corresponents a l'exercici 2015.
- > Informe Anual de Govern Corporatiu 2015.
- > Informe sobre les remuneracions dels consellers exercici 2015.
- > Informe de l'avaluació periòdica del Consell d'Administració i les seves Comissions en l'exercici 2015.
- > Pressupost 2016.
- > Nomenament d'auditors de comptes (individuals i consolidats).
- > Pla Estratègic 2016-2020.
- > Pla de Finançament 2016.
- > Operacions amb vinculades.
- > Informe de Responsabilitat Corporativa 2015.
- > Convocatòria de la Junta General d'Accionistes: text de la convocatòria, dels acords que proposa el Consell i de la documentació complementària.
- > Política de remuneracions dels Consellers.
- > Declaració intermèdia de gestió-primer trimestre de 2016.
- > Informe financer semestral que comprèn els estats financers intermedis resumits consolidats, l'informe de gestió consolidat i la informació financera seleccionada.
- > Proposta de dividend a compte exercici 2016.
- > Presa de raó dels acords entre Repsol, SA, Criteria Caixa, SAU i GIP III Canary 1 S.à.r.l.
- > Modificació del Reglament d'organització i funcionament del Consell d'Administració de Gas Natural SDG, SA i les Comissions corresponents.
- > Evolució borsària.
- > Nomenament de president d'honor.
- > Declaració intermèdia de gestió-tercer trimestre de 2016.
- > Calendari financer 2017.
- > Reorganització societària a Xile.
- > Pobresa energètica.

Al setembre de 2016, com a conseqüència de l'entrada en l'accionariat de GIP, s'ha modificat la composició del Consell d'Administració de Gas Natural Fenosa i de les seves Comissions

Composició del Consell d'Administració i les diferents comissions (el 31 de desembre de 2016)

Consell d'Administració		Comissió Executiva	Comissió d'Auditoria	Comissió de Nomenaments i Retribucions	Naturalesa del càrrec	Antiguitat en el Consell
President	Sr. Isidre Fainé Casas¹	President			Dominical	18/05/2015
Vicepresident primer	Sr. Josu Jon Imaz San Miguel²	Vocal			Dominical	21/09/2016
Vicepresident segon	Sr. William Alan Woodburn³	Vocal		Vocal	Dominical	30/09/2016
Conseller delegat	Sr. Rafael Villaseca Marco	Vocal			Executiu	28/01/2005
Vocal	Sr. Ramón Adell Ramón	Vocal	President		Independent	18/06/2010
Vocal	Sr. Enrique Alcántara-García Irazoqui⁴		Vocal		Dominical	27/06/1991
Vocal	Sr. Xabier Añoveros Trias de Bes⁵		Vocal		Independent	20/04/2012
Vocal	Sr. Marcelino Armenter Vidal⁶	Vocal			Dominical	21/09/2016
Vocal	Sr. Mario Armero Montes⁷				Dominical	21/09/2016
Vocal	Sr. Francisco Belil Creixell⁸	Vocal		President	Independent	14/05/2015
Vocal	Sra. Benita María Ferrero-Waldner⁹	Vocal			Independent	14/05/2015
Vocal	Sr. Alejandro García-Bragado Dalmau¹⁰			Vocal	Dominical	21/09/2016
Vocal	Sra. Cristina Garmendia Mendizábal¹¹		Vocal	Vocal	Independent	14/05/2015
Vocal	Sra. Helena Herrero Starkie¹²		Vocal		Independent	04/05/2016
Vocal	Sr. Miguel Martínez San Martín¹³	Vocal		Vocal	Dominical	14/05/2015
Vocal	Sr. Rajaram Rao¹⁴	Vocal	Vocal		Dominical	21/09/2016
Vocal	Sr. Luis Suárez de Lezo Mantilla		Vocal		Dominical	26/02/2010
Secretari no conseller	Sr. Manuel García Coboleda	Secretari no conseller	Secretari no conseller	Secretari no conseller	N/A	29/10/2010

¹ Sr. Isidre Fainé Casas va passar a ser president i a formar part de la Comissió Executiva el 21 de setembre de 2016.

² Sr. Josu Jon Imaz San Miguel va passar a formar part del Consell d'Administració i de la Comissió Executiva el 21 de setembre de 2016.

³ Sr. William Alan Woodburn va passar a formar part del Consell, de la Comissió Executiva i de la Comissió de Nomenaments i Retribucions el 30 de setembre de 2016.

⁴ Sr. Enrique Alcántara-García Irazoqui va deixar de ser membre de la Comissió Executiva i va passar a ser membre de la Comissió d'Auditoria el 21 de setembre de 2016.

⁵ Sr. Xabier Añoveros Trias de Bes va passar a formar part de la Comissió d'Auditoria el 21 de setembre de 2016.

⁶ Sr. Marcelino Armenter Vidal va passar a formar part del Consell i de la Comissió Executiva el 21 de setembre de 2016.

⁷ Sr. Mario Armero Montes va passar a formar part del Consell el 21 de setembre de 2016.

⁸ Sr. Francisco Belil Creixell va deixar de formar part de la Comissió d'Auditoria i va passar a formar part de la Comissió Executiva i de la Comissió de Nomenaments i Retribucions el 21 de setembre de 2016.

⁹ Sra. Benita Ferrero-Waldner va passar a formar part de la Comissió Executiva el 4 de maig de 2016.

¹⁰ Sr. Alejandro García-Bragado Dalmau va passar a formar part del Consell i de la Comissió de Nomenaments i Retribucions el 21 de setembre de 2016.

¹¹ Sra. Cristina Garmendia Mendizábal va passar a formar part de la Comissió d'Auditoria el 21 de setembre de 2016.

¹² Sra. Helena Herrero Starkie va passar a formar part del Consell d'Administració el 4 de maig de 2016 i de la Comissió d'Auditoria el 21 de setembre de 2016.

¹³ Sr. Miguel Martínez San Martín va passar a formar part de la Comissió de Nomenaments i Retribucions el 21 de setembre de 2016.

¹⁴ Sr. Rajaram Rao va passar a formar part del Consell, de la Comissió Executiva i de la Comissió d'Auditoria el 21 de setembre de 2016.

Durant l'exercici de 2016 han cessat com a consellers Sr. Salvador Gabarró Serra, Sr. Antonio Brufau Niubó, Sr. Demetrio Carceller Arce, Sr. Emiliano López Achurra, Sr. Heribert Padrol Munté, Sr. Juan Rosell Lastortras i Sr. Miguel Valls Maseda.

D'altra banda, s'han produït els nous nomenaments següents:

- > Sr. Josu Jon Imaz San Miguel.
- > Sr. William Alan Woodburn.
- > Sr. Marcelino Armenter Vidal.
- > Sr. Mario Armero Montes.
- > Sr. Alejandro García-Bragado Dalmau.
- > Sra. Helena Herrero Starkie.
- > Sr. Rajaram Rao.

Les qualitats personals i professionals dels consellers nomenats o reelegits es troben recollides en els documents posats a disposició dels accionistes en ocasió de la junta general ordinària celebrada el dia 4 de maig de 2016 i 20 d'abril de 2017 els títols dels quals són: "Identitat, currículum i categoria de conseller de les persones

la ratificació, nomenament o reelecció com a consellers se sotmeti a l'aprovació de la Junta General" i "Informes de la Comissió de Nomenaments i Retribucions

i del Consell d'Administració en relació a la ratificació, nomenament o reelecció dels consellers que sotmeti a l'aprovació de la Junta General".

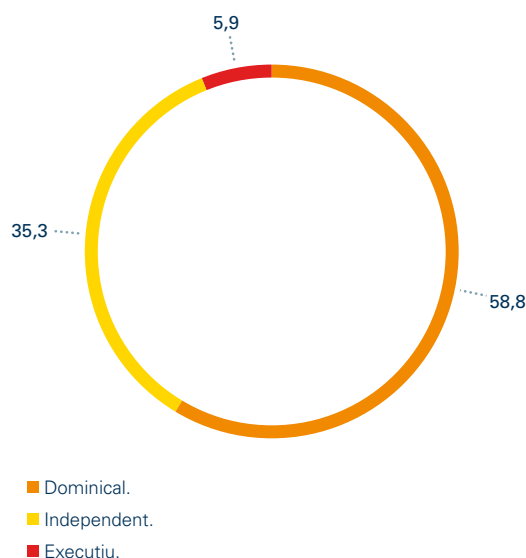
Els informes anteriors es troben al web de la companyia, apartat Accionistes i Inversors, subapartat Junta General d'Accionistes 2016 i 2017.

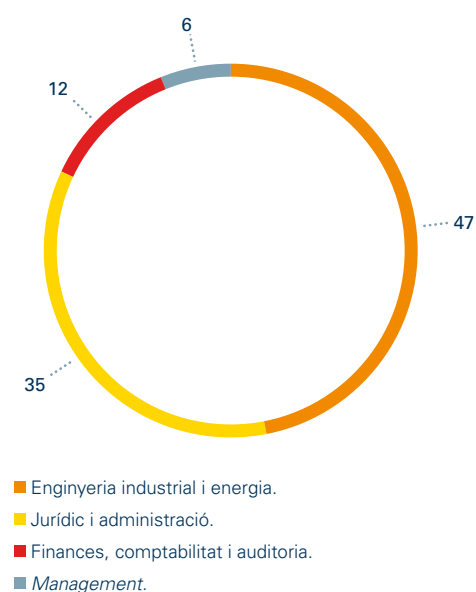
El 21 de setembre de 2016, Sr. Isidre Fainé Casas va ser nomenat president de Gas Natural Fenosa en substitució del Sr. Salvador Gabarró Serra que posteriorment va ser nomenat president d'honor sense remuneració. Ambdós presidents han assistit a totes les reunions del Consell d'Administració sota els seus respectius mandats.

Perfil del Consell d'Administració (%)

Naturalesa del càrrec

Competències

Activitats i exercici del Consell d'Administració

Nombre de reunions del Consell d'Administració i les comissions corresponents

	Consell de Administració	Comissió Executiva	Comissió d'Auditoria	Comissió de Nomenaments i Retribucions
2016	15	6	7	8
2015	12	5	9	4

Quòrum d'assistència i reunions del Consell d'Administració i comissions

	Consell d'Administració	Comissió Executiva	Comissió d'Auditoria	Comissió de Nomenaments i Retribucions
Quòrum assistència (%)	95,69	98,21	96,55	100

Comitè de Direcció

El Comitè de Direcció duu a terme la coordinació de les àrees de negoci i corporatives. Entre les funcions principals hi ha les d'estudiar i proposar els

objectius, el pla estratègic i el pressupost anual, així com elevar als màxims òrgans de govern les propostes de les actuacions que puguin afectar la consecució de l'estratègia de la companyia. Així mateix, tots els membres del Comitè de Direcció participen en l'elaboració del Mapa de Riscos Corporatiu, a través de reunions de

treball en les quals aporten la seva visió sobre les principals incerteses i eventuais efectes en els negocis.

El Comitè de Direcció està constituït de la manera següent:

Sr. Rafael Villaseca Marco
Conseller delegat

Sr. Carlos J. Álvarez Fernández
Direcció General
Econòmic-Financera

Sr. Sergio Aranda Moreno
Direcció General
de l'Amèrica Llatina

Sr. Antonio Basolas Tena
Direcció General d'Estratègia
i Desenvolupament

Sr. José Mª Egea Krauel
Direcció General de
Planificació Energètica

Sr. Manuel Fernández Álvarez
Direcció General de Negocis
Majoristes d'Energia

Sra. Rosa Maria Sanz Garcia
Direcció General de Persones
i Recursos

Sr. Manuel García Cobaleda
Direcció General de
Serveis Jurídics
i Secretaria del Consell

Sr. Jordi Garcia Tabernero
Direcció General de
Comunicació i Relacions
Institucionals

Sr. Daniel López Jordà
Direcció General de Negocis
Minoristes d'Energia

Sr. Antoni Peris Mingot
Direcció General de Negocis
Regulats

Política de remuneracions

La política de retribució respecte al conseller delegat, per les seves funcions executives, es fonamenta en els aspectes següents:

Consell d'Administració

L'Informe Anual sobre la remuneració dels consellers es va presentar com a punt separat de l'ordre del dia i amb caràcter consultiu a la Junta General d'Accionistes celebrada en 2016.

La retribució respecte als consellers, per la seva pertinença al Consell i les comissions corresponents, està composta exclusivament per unes assignacions fixes que es determinen en funció dels càrrecs exercits.

El Consell d'Administració, previ informe favorable de la Comissió de Nomenaments i Retribucions, es va acordar mantenir, sense variació, per a l'exercici 2016 les mateixes retribucions per la pertinença al Consell d'Administració i a la Comissió Executiva (que s'han aplicat des de 2007) i les retribucions com a membre de la Comissió de Nomenaments i Retribucions i com a membre de la Comissió d'Auditoria (que s'han aplicat des de 2015).

Retribució per pertinença al Consell d'Administració i les comissions corresponents (euros/anuals)

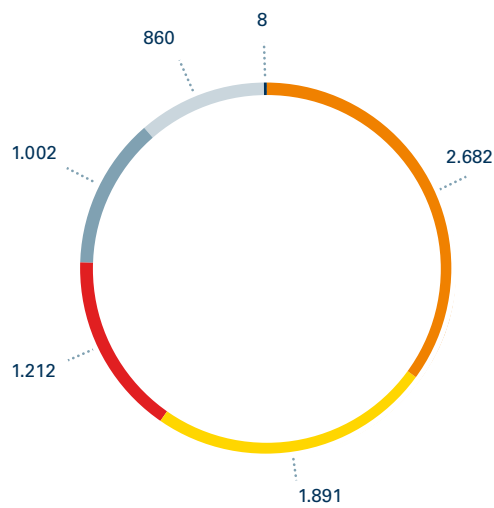
President del Consell d'Administració	550.000
Conseller	126.500
President de la Comissió Executiva	550.000
Membre de la Comissió Executiva	126.500
Membre de la Comissió de Nomenaments i Retribucions	25.000
Membre de la Comissió de Auditoria	40.000

Concepte	Objectiu	Criteris
Retribució fixa.	Retribuir el nivell de responsabilitat d'aquestes funcions.	S'assegura que la retribució sigui competitiva respecte de l'aplicada per les companyies comparables.
Retribució variable anual.	Vincular la retribució amb els resultats de la companyia a curt termini.	Es calcula valorant la consecució d'objectius de l'exercici: econòmics (ebitda, resultat net, fons de maniobra operatiu/xifra de negocis), d'eficiència (consecució de sinergies), de creixement de negoci (increment net de punts de subministrament de gas i vendes de GNL a l'exterior) i de qualitat, seguretat i sinistralitat (índex de sinistralitat i satisfacció clients).
Retribució variable plurianual.	Enfortir el compromís amb la consecució dels objectius establerts en els plans estratègics.	Es calcula aplicant el grau d'assoliment d'objectius econòmics d'optimització i disciplina financera (ebitda, deute net/ebitda, capitalització borsària i valor empresa/ebitda) cadascun amb una ponderació del 25%. Es troben vigents els programes de retribució 2015-2017, 2016-2018 y 2017-2019.
Altres conceptes.	Garantir les prestacions assistencials i generals de la companyia.	Assegurances de salut i vida. Bonificació energia.

+ Adicionalment, la retribució es complementa amb aportacions al pla de pensions i l'assegurança d'estalvi col·lectiu.

D'altra banda, el Consell d'Administració del 7 de març de 2017 va acordar, a proposta de la Comissió de Nomenaments i Retribucions, aprovar que els imports que percebrà el conseller delegat l'any 2017, com a retribució fixa per les funcions executives diferents de les de supervisió o decisió col·legiada, ascendiran a 1.285 milers d'euros.

Retribució agregada del Consell d'Administració meritada en 2016 per tipus de retribució (milers d'euros)

- Per pertinença al Consell.
- Per pertinença a les comissions del Consell.
- Retribució fixa.
- Retribució variable a curt termini.
- Retribució variable plurianual.
- Altres conceptes.

Total: 7.655 milers d'euros.

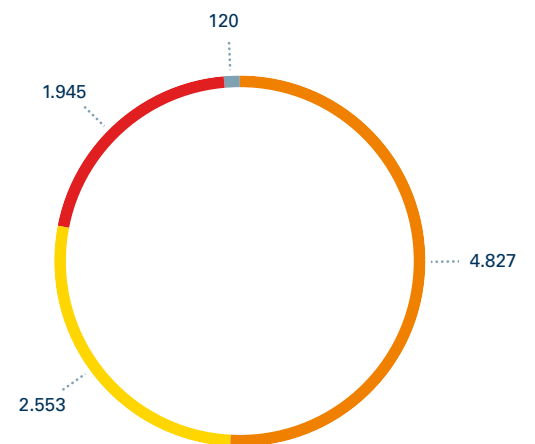
Comitè de Direcció

La retribució dels membres del Comitè de Direcció es determina pel Consell d'Administració a proposta de la Comissió de Nomenaments i Retribucions.

El model retributiu compta amb els mateixos components que els anteriorment indicats pel que fa al conseller delegat per les seves funcions executives.

La valoració del grau de compliment d'objectius va ser aprovada pel Consell d'Administració de 7 de febrer de 2017.

Retribució agregada del Comitè de Direcció i del director d'Auditoria Interna¹ meritada en 2016 per tipus de retribució (milers d'euros)

- Retribució fixa.
- Retribució variable curt termini.
- Retribució variable plurianual.
- Altres conceptes.

Total: 9.445 milers d'euros.

¹ D'acord amb la Circular 5/2013 de la CNMV les retribucions de l'alta direcció han d'incloure als directius que tenen dependència directa del primer executiu de la companyia i també al director d'Auditoria Interna.

Per a més informació sobre la política de remuneracions es pot consultar l'Informe Anual sobre remuneracions dels membres del Consell d'Administració 2016 així com l'Informe Anual de Govern Corporatiu 2016.

Anticipació

A Gas Natural Fenosa és de vital importància tenir la predictibilitat respecte a l'acompliment de la companyia en tots els aspectes rellevants per als nostres grups d'interès.

Per a això tenim un model de gestió de riscos que ens permet anticipar-nos a les conseqüències de certes situacions, per ser percebuda en els mercats com una companyia sòlida i estable.

Riscos i oportunitats

Un model de gestió integral del risc. Pàg. 72

Principals riscos. Pàg. 75

Principals oportunitats. Pàg. 77

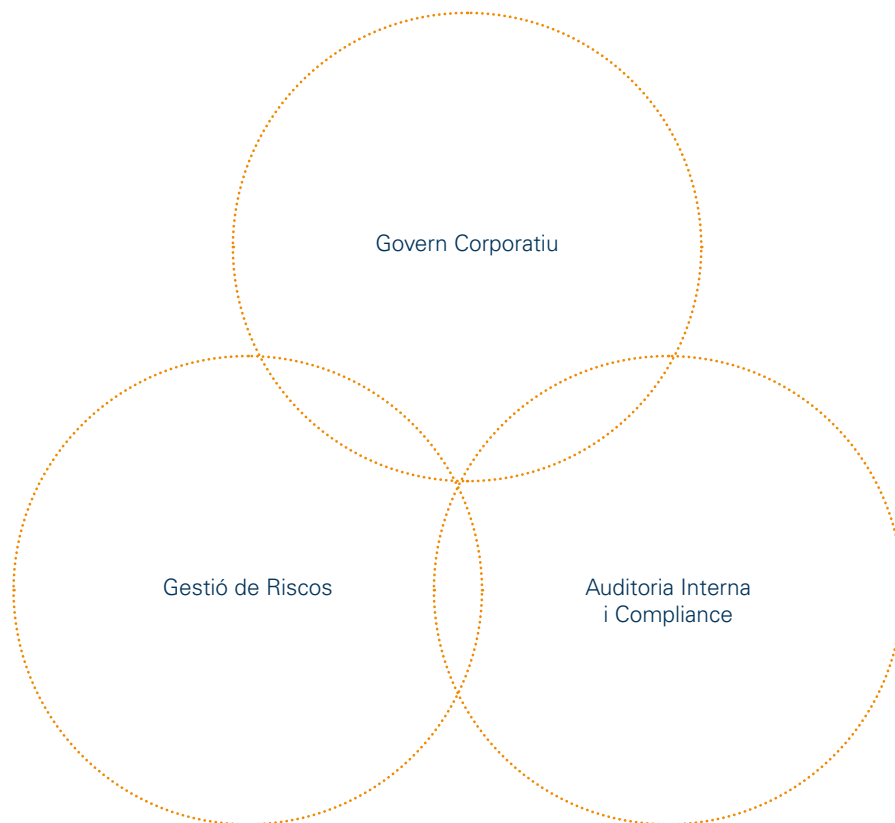
Un model de gestió integral del risc

El model de gestió del risc de Gas Natural Fenosa busca garantir la predictibilitat de l'acompliment de la companyia en tots els aspectes rellevants per als seus grups d'interès. Això requereix establir la tolerància al risc a través de la fixació de límits per a les categories de risc més rellevants. Amb això, la companyia pot anticipar-se a les conseqüències de la materialització de certs riscos i es percep en els mercats com una companyia sòlida i estable, amb tots els beneficis que això comporta.

Gas Natural Fenosa disposa d'un marc que integra la visió de Govern, Riscos i Compliment de la companyia de manera que es possibilita una visió integrada dels processos del grup, els controls existents sobre aquests i el risc associat.

Govern Corporatiu

La gestió preventiva dels riscos, que inclou qüestions més enllà de la dimensió econòmica de les activitats, és una de les actuacions fonamentals en el Bon Govern Corporatiu de Gas Natural Fenosa. La companyia, a través de la Comissió d'Auditoria i el Comitè de Riscos, analitza i aprova anualment el seu perfil de risc i estableix les mesures necessàries per mitigar aquest tipus de situacions.

Gestió de Riscos

Gas Natural Fenosa analitza el seu perfil global de risc de manera contínua a través de la identificació, caracterització i mesurament dels riscos de més rellevància per l'impacte potencial que tenen sobre els estats financers de la companyia. Amb això, es determina el màxim nivell acceptat d'exposició al risc, així com els límits admissibles per a la seva gestió. Aquests límits s'assignen per a cada categoria de risc i també en termes globals, constituint així el perfil global de risc objectiu.

Auditoria Interna i Compliance

Les diferents unitats d'Auditoria Interna són responsables de desenvolupar la funció d'assegurament i control. Per a això, la funció d'Auditoria Interna té un enfocament basat en riscos, que proporciona assegurament independent no vinculat a la gestió sobre l'efectivitat del sistema de control intern i de l'avaluació i gestió de riscos en tots els àmbits del grup.

Òrgans de gestió de riscos

Garantir la predictibilitat i la sostenibilitat en l'acompliment operatiu i financer de la companyia és un dels aspectes clau de la gestió del risc a Gas Natural Fenosa, i per a això té diferents organismes, amb àmbits de responsabilitat clarament identificats.

Comissió d'Auditoria

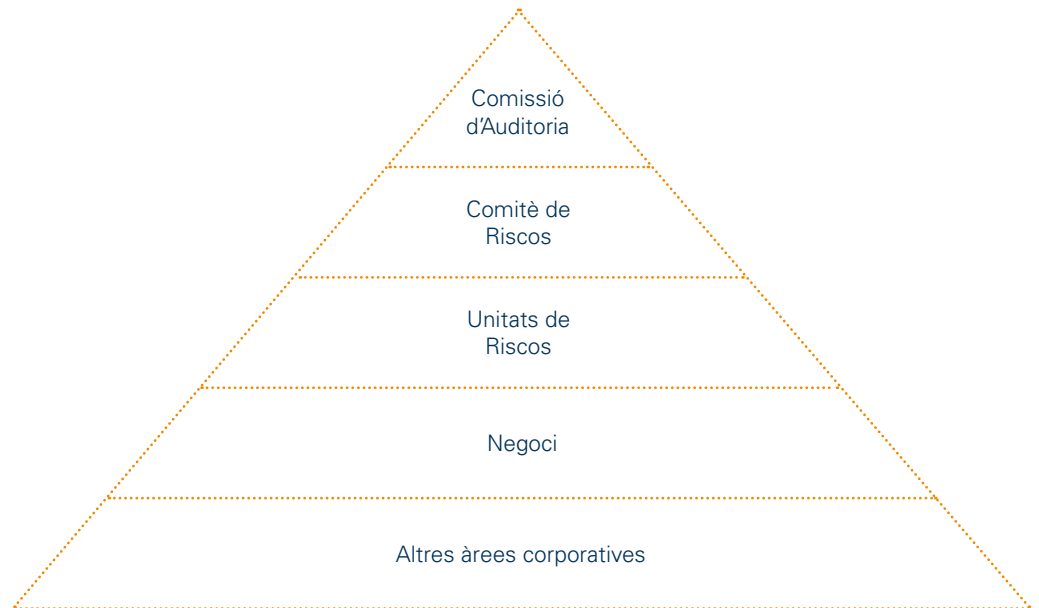
Màxim òrgan supervisor de l'eficàcia del control intern i dels sistemes de gestió de riscos de la companyia. Vetlla perquè aquests identifiquin els diferents tipus de risc i les mesures previstes per a mitigar-los i per a abordar-los en cas que es materialitzin en un dany efectiu.

Comitè de Riscos

Responsable de determinar i revisar el perfil de risc objectiu de la companyia. Així mateix, supervisa que tota l'organització compregui i accepti la seva responsabilitat en la identificació, avaluació i gestió dels riscos més rellevants.

Unitats de Riscos

Responsables de monitoritzar i reportar el risc assumit, vetllant perquè aquest es trobi dins dels límits definits pel perfil de risc objectiu establert pel Comitè de Riscos.

Negoci

Responsables de la gestió del risc en els seus àmbits d'actuació. Identifiquen les tendències i posicions que puguin implicar risc i les reporta a les Unitats de Riscos. Així mateix, s'apliquen les directrius i els criteris de gestió dictaminats per aquestes.

Altres àrees corporatives

Responsables del seguiment i la gestió de determinats riscos, a causa de la seva naturalesa específica i les particularitats dels mecanismes de gestió. Hi destaquen la Unitat de Medi Ambient i Assegurament de la Qualitat, que s'encarrega del risc ambiental i el canvi climàtic, i la Unitat de Reputació i Sostenibilitat, gestora del risc de reputació. Ambdues operen en coordinació amb les Unitats de Riscos.

Categories de risc

Cada unitat de negoci té informació específica dels principals tipus de riscos que la poden afectar. Amb això, es busca facilitar el procés de presa de decisions, la qual cosa, al seu torn, redunda de manera positiva en la companyia, ja que en millora la rendibilitat, la predictibilitat en el seu comportament i la seva eficiència.

El sistema inclou fonamentalment tres categories de risc:

➤ **Risc de mercat** entès com la incertesa relacionada amb els preus de les matèries primeres, tipus de canvi i tipus d'interès, els quals poden incidir sobre els balanços de la companyia, els costos de proveïment o la capacitat de finançament en els mercats de capitals. El focus del mesurament és doble: de curt termini, orientat al compte de resultats, i de llarg termini orientat al valor de la companyia, que incorpora la capacitat de generació de recursos de l'actiu i la seva estabilitat, la variabilitat de l'estructura financera exigible i la volatilitat de factors de descompte aplicables.

➤ **Risc de crèdit** entès com el risc de solvència financera de la cartera comercial de la companyia. Addicionalment, incorpora el mesurament a curt termini de les rendibilitats obtingudes en la col·locació d'excedents a entitats financeres, orientada a seleccionar carteres més eficients.

➤ **Risc operacional** entès com la possible ocurrència de pèrdues financeres originades per errors en processos, sistemes interns o altres factors. Permet l'objectivació del risc, determinant en la presa de consciència en la companyia i en la millor gestió de la seva exposició, claus en la percepció del mercat reassurador en relació amb l'excel·lència operativa a Gas Natural Fenosa.

Per a més informació del model de gestió de riscos es pot consultar en l'Informe Anual de Govern Corporatiu 2016.

Principals riscos

Tipus de Risc	Descripció	Gestió	Mètrica	Tendència	
Riscos de Mercat					
Preu matèries primeres	Gas	Volatilitat en els mercats internacionals que determinen el preu del gas.	Cobertures físiques i financeres.	Estocàstica.	↑ Desacoblements entre els contractes de llarg termini i els preus en <i>hubs</i> .
	Electricitat	Volatilitat en els mercats d'electricitat a Espanya i Portugal.	Cobertures físiques i financeres. Optimització del parc de generació.	Estocàstica.	↑ Penetració de renovables amb cost marginal zero i producció intermitent.
Tipus de canvi	Volatilitat en els mercats internacionals de divisa.	Diversificació geogràfica i macroeconòmica a través de les taxes d'inflació. Cobertures mitjançant finançament en moneda local i derivats.	Estocàstica.	↑ Incertesa sobre les perspectives de creixement a Amèrica Llatina.	
Tipus d'interès	Volatilitat en els tipus de finançament.	Cobertures financeres. Diversificació de les fonts de finançament.	Estocàstica.	↓ Increment de la fortalesa financera, en un context d'àgil despallanquejament.	
Risc de crèdit					
Crèdit	Potencial increment de la morositat, condicionat a la recuperació a Espanya.	Anàlisi de solvència de clients per definir condicions contractuals específiques. Procés de recobrment. Sistematització del càlcul del capital econòmic.	Estocàstica.	↔ S'espera una recuperació lenta a Espanya, d'acord amb la seva normalització macroeconòmica.	

Tipus de Risc	Descripció	Gestió	Mètrica	Tendència	
Riscos operatius					
Regulador	Exposició a la revisió dels criteris i nivells de rendibilitat reconeguda per a les activitats regulades.	Intensificació de la comunicació amb organismes reguladors. Ajustament d'eficiències i inversions a les taxes reconegudes.	Escenaris.	↔ Diferents unitats de negoci amb diferents nivells de maduració.	
de gas	Desajustament entre l'oferta i la demanda de gas.	Optimització de contractes i actius en l'àmbit global.	Estocàstica.	↔ Atonia conjuntural de la demanda a Espanya.	
Volum	d'electricitat	Reducció del buit tèrmic disponible.	Optimització balanç comercialització-generació.	Estocàstica.	↑ Atonia de la demanda a Espanya, tensant el buit tèrmic davant de l'increment de participació de renovables.
Operacional: riscos assegurables	Accidents, danys o indisponibilitats en els actius de Gas Natural Fenosa.	Plans de millora contínua. Optimització del cost total del risc.	Estocàstica.	↓ Desenvolupament d'unitats específiques de supervisió.	
Operacional: imatge i reputació	Deteriorament de la percepció Gas Natural Fenosa des de diferents grups d'interès.	Identificació i seguiment de potencials esdeveniments reputacionals. Transparència en la comunicació.	Escenaris.	↔ Estabilització de les puntuacions de l'Índex <i>RepTrak</i> .	
Operacional: medi ambient	Danys a l'entorn natural i/o social. Evolució de la regulació ambiental.	Plans d'emergència en instal·lacions amb risc d'accident ambiental. Pòlisses d'assegurança específiques. Gestió integral ambiental.	Escenaris.	↓ Implantació d'un Sistema Integrat de Gestió, certificat i auditat anualment per Aenor.	

Tipus de Risc	Descripció	Gestió	Mètrica	Tendència
Riscos operatius				
Operacional: canvi climàtic	<p>Evolució de factors mediambientals conseqüència del canvi climàtic.</p> <p>Regulació orientada a combatre'l.</p>	<p>Participació en Mecanismes de Desenvolupament Net.</p> <p>Comunicació freqüent amb organismes reguladors.</p>	Escenaris/estocàstica.	<p>↑</p> <p>Incertesa sobre les polítiques a desenvolupar orientades al foment de l'eficiència energètica.</p>
Operacional: exposició geopolítica	<p>Presència d'actius propis o contractes de subministrament en àrees geogràfiques de delicada estabilitat política.</p>	<p>Diversificació entre països i àrees geogràfiques.</p> <p>Pòlisses d'assegurança específiques (expropiació, CBI).</p>	Escenaris/estocàstica.	<p>↔</p> <p>Estancament de la situació al Pròxim Orient/Magrib.</p>

Mètriques emprades:

- **Estocàstica:** generació de sengles d'evolució de les magnituds més rellevants, prenent com a risc la màxima desviació respecte a l'escenari de referència, d'acord a un nivell de confiança predeterminat. Les magnituds esmentades són, típicament, ebitda, benefici després d'impostos, *cash-flow* o valor.
- **Escenaris:** anàlisi de l'impacte respecte a l'escenari de referència d'un nombre limitat de possibles incidències.

Principals oportunitats

Les oportunitats principals amb què Gas Natural Fenosa compta són:

- > *Mix* i posicionament en generació: el parc de generació de Gas Natural Fenosa, dominat per centrals de cycle combinat compta amb la flexibilitat necessària per a adaptar-se a situacions de mercat diferents, i en resulta un actiu valuós en l'aprofitament d'oportunitats relacionades amb la volatilitat dels preus i volums demandats en els mercats de gas i electricitat. En l'àmbit internacional, Gas Natural Fenosa és present en mercats amb alt potencial

de creixement, fet que permet construir una cartera de projectes en aquests països.

- > Evolució dels mercats de CO₂: els diferents mecanismes proposats per la Comissió Europea orientats a incrementar el cost dels drets d'emissió tenen per objecte desincentivar l'ús de tecnologies més contaminants per contrarestar així l'efecte del canvi climàtic. En aquesta situació, el parc de Gas Natural Fenosa seria més competitiu davant del carbó, i podrien aflorar addicionalment oportunitats en el mercat d'emissions.
- > Portfolio de proveïment de gas natural i GNL: la gestió de gasoductes, la participació en plantes i la flota de vaixells metaners permet cobrir les

necessitats dels diferents negocis del grup de manera flexible i diversificada, optimitzant per als diferents escenaris energètics. Concretament, la flota de vaixells metaners converteix Gas Natural Fenosa en un dels operadors més grans de GNL al món i referent a la conca Atlàntica i Mediterrània.

- > Equilibrada posició estructural en negocis i àrees geogràfiques, molts dels quals tenen fluxos estables, independents del preu de les *commodities*, que permeten optimitzar la captura dels creixements de demanda energètica i maximitzar les oportunitats de nous negocis en nous mercats.

Excel·lència

Per tal de proporcionar un servei excel·lent i oferir una resposta efectiva, ens orientem a millorar la qualitat del servei i a l'eficiència operacional.

Per a això, desenvolupem productes i serveis adaptats a les necessitats dels nostres clients, que constitueixin una aposta innovadora i siguin un complement dels productes tradicionals.

Informe Anual Integrat 2016

Resultat de l'exercic

Compromís amb els resultats. [Pàg. 80](#)

Excel·lència en el servei. [Pàg. 90](#)

Gestió responsable del medi ambient. [Pàg. 96](#)

Interès per les persones. [Pàg. 101](#)

Seguretat i salut. [Pàg. 105](#)

Cadena de subministrament responsable. [Pàg. 110](#)

Compromís social. [Pàg. 114](#)

Integritat i transparència. [Pàg. 118](#)

Compromís amb els resultats

Quins recursos són rellevants per a aquest compromís?

- > Financers.
- > Naturals.
- > Industrials.
- > Humans.
- > Intel·lectuals.
- > Socials.

Com mesurem el nostre exercici?

- > Ebitda.
- > Resultat net.
- > Inversions.
- > Endeutament.
- > Pay out.

Què significa per a Gas Natural Fenosa?

En un entorn desafiant Gas Natural Fenosa té com a prioritat mantenir un perfil financer i de negoci sòlid, que asseguri la generació de caixa necessària per sostenir el creixement i els dividendes futurs. La nova Visió Estratègica 2016-2020 presentada en 2016 busca reformar la visibilitat i previsibilitat del model de negoci de Gas Natural Fenosa mantenint l'equilibri entre les activitats regulades o contractades (>70% de l'ebitda i >80% del capex futur) i les no regulades i manté una estricta política financera.

Quin és el nostre compromís?

- > Protegir els negocis actuals on actuem, establint les bases per al creixement futur, de manera que dona com a resultat un increment dels nivells de generació de caixa que permetin augmentar el dividend que tenim previst i accelerar el pla d'inversions mantenint el nivell de deute.
- > Continuar amb el nostre sòlid historial financer que corrobora la fortalesa de Gas Natural Fenosa i la solidesa del model de negoci.

Quines són les nostres principals fites en 2016?

- > Nova política de dividendes per al període 2016-2018 que suposarà un *pay-out* del 70% amb un mínim de 1 euro de dividend per acció, que ofereix en el seu cas la possibilitat de *scrip dividend* i avançant l'abonament del dividend a compte al mes de setembre de l'any en curs i que suposarà aproximadament al voltant d'un 33% del dividend total.
- > Es completa la separació dels negocis de Gasco, SA, amb la venda de les accions de Gasco, SA que Gas Natural Fenosa posseïa a través de les seves filials i l'adquisició del 37,875% adicional del capital de Gas Natural Chile, SA, dedicada al negoci del gas natural, passant la participació de control al 94,50%.
- > Adjudicació dels dos primers projectes de generació elèctrica a Xile: el parc eòlic Cabo Leones II, de 204 MW, i una planta solar fotovoltaica de 120 MW, pels quals acabarà subministrant 858 GWh d'electricitat a l'any. Addicionalment, adjudicació del primer parc eòlic a Austràlia, de 91 MW de potència.
- > Global Infrastructure Partners (GIP) formalitza la seva entrada al consell de la companyia energètica amb tres representants, després d'acordar la compra del 20% a Criteria Caixa i Repsol.
- > Venda a Enagás de la seva participació a la planta de GNL de Quintero, a Xile, per 182 milions d'euros.
- > Adquisició al Brasil dos projectes fotovoltaics preparats per a la seva construcció amb una capacitat conjunta de 60 MW.
- > Noves operacions de finançament com l'emissió, a l'abril de 2016, de bons a l'euromercat, a través del programa EMTN, per import de 600 milions d'euros i venciment a l'abril de 2026, amb un cupó anual de l'1,25%.
- > La Superintendència de Serveis Públics Domiciliaris de la República de Colòmbia procedeix a la intervenció de l'empresa d'Electricaribe, de manera que es deixa de consolidar en el balanç del grup i registrant-se la inversió com Actiu financer disponible per a la venda.

Anàlisi dels resultats econòmics 2016

Consolidar i mantenir l'acompliment sostenible de la companyia

Resultats (milions d'euros)

	Visió estratègica 2016-2020	2016	2015	2014 ¹
Import net de la xifra de negoci	–	23.184	26.015	24.697
Ebitda	~5.000	4.970	5.264	4.845
Benefici d'exploració	–	3.006	3.261	3.185
Benefici net atribuïble	1.300-1.400	1.347	1.502	1.462

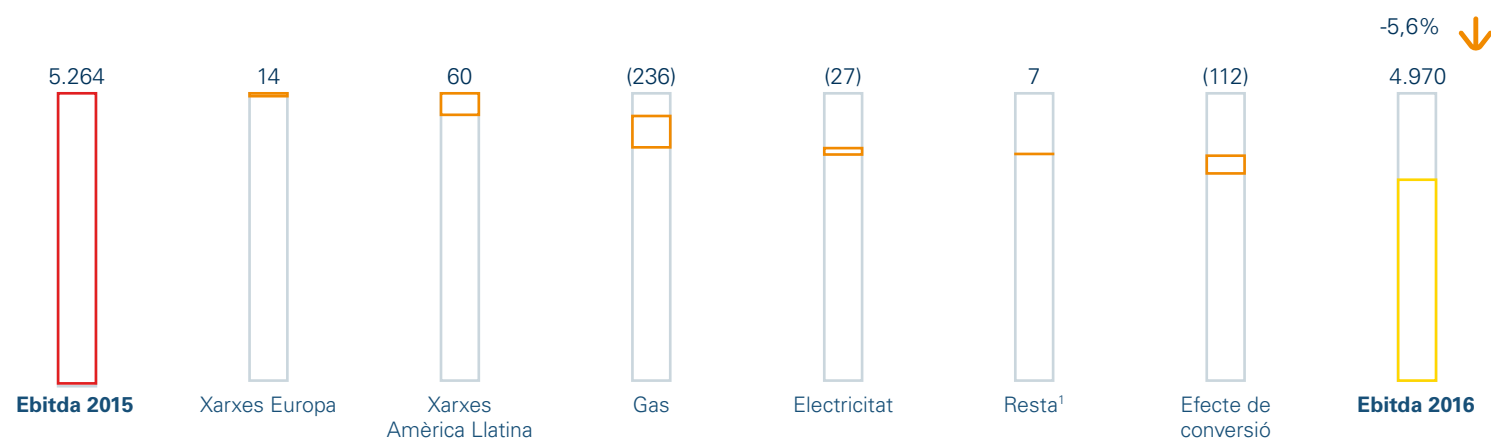
¹ Les dades del Compte de Pèrdues i Guanys Consolidat de l'exercici 2014 s'han reexpressat i s'han reclassificat operacions interrompudes el negoci de gas líquat de petroli (GLP) a Xile en aplicació de la NIIF 5.

El benefici net de 2016 se situa en 1.347 milions d'euros i descendeix un 10,3% davant el del mateix període de l'any anterior, però en línia amb l'objectiu de resultat net per a 2016.

L'ebitda consolidat de l'any 2016 disminueix en 294 milions d'euros i aconsegueix els 4.970 milions d'euros, amb una disminució del 5,6% respecte a l'any 2015, un cop reexpressat per discontinuïtat del negoci de gas líquat del petroli a Xile.

L'evolució de les monedes en la seva translació a euros en el procés de consolidació ha tingut un impacte negatiu en l'ebitda de 2016 de 112 milions d'euros respecte a l'any 2015, causat fonamentalment per la depreciació del peso colombià i del peso mexicà.

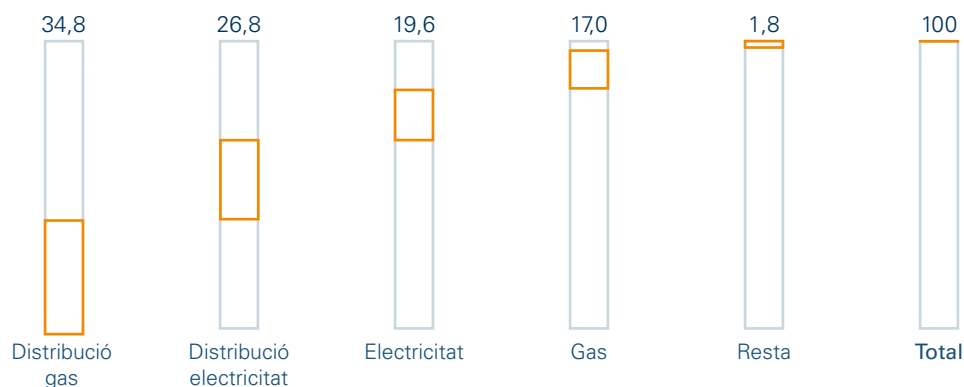
El gràfic següent mostra la evolució del ebitda per línia de negoci (en milions de euros):

¹ Inclou impactes no recurrents en l'últim trimestre de 2016 (vendes immobiliàries) que compensen altres no recurrents en 2015.

Ebitda estable en ambdues activitats regulades i a Espanya. S'assoleix l'objectiu per a 2016 d'acord amb la Visió Estratègica 2016-2020.

Contribució al ebitda per activitats (%)

En el gràfic adjunt es poden apreciar les diferents contribucions a l'ebitda per línies de negoci i la seva diversificació, on destaca l'aportació de l'activitat de distribució de gas amb un 34,8% del total consolidat. Li segueixen l'activitat de distribució d'electricitat amb un 26,8%, l'activitat d'electricitat (fonamentalment a Espanya) amb un 19,6% i l'activitat de gas amb un 17,0%.

En la resta d'activitats s'inclou la plusvàlua bruta de 51 milions d'euros (plusvàlua neta de 35 milions d'euros) per la venda de quatre edificis a Madrid per import de 206 milions d'euros.

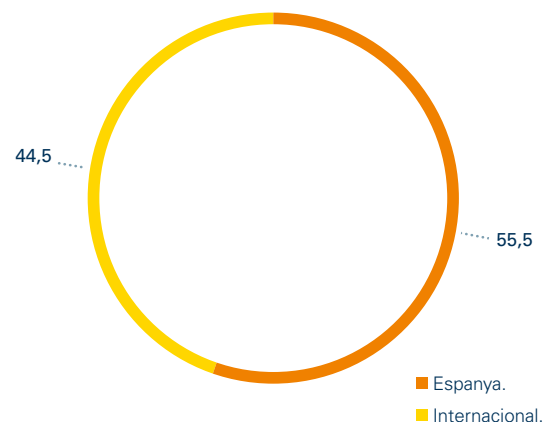
Per a més informació sobre l'evolució dels diferents negocis del grup, vegeu l'Informe de Gestió Consolidat 2016.

L'ebitda de les activitats internacionals de Gas Natural Fenosa disminueix un 12,1% i representa un 44,5% del total consolidat enfront d'un 47,8% en el mateix període de l'any anterior. D'altra banda, l'ebitda provinent de les operacions a Espanya augmenta un 0,4% i augmenta el seu pes relatiu en el total consolidat al 55,5%.

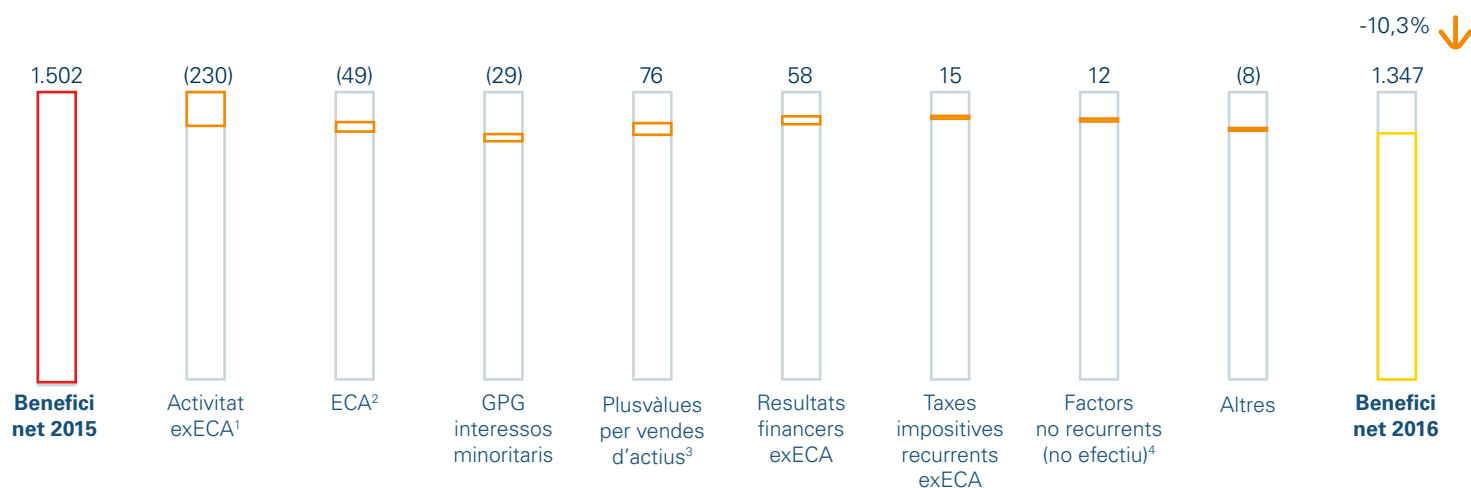
A través d'aquest codi podràs visualitzar el vídeo de la campanya comercial de Gas Natural Distribució "Guerra Freda".

Contribució a l'ebitda per zona geogràfica (%)

El gràfic següent mostra l'evolució del benefici net per principals impactes (en milions d'euros):

¹ Principalment comercialització de gas i l'efecte de la conversió de divises.

² Diferència entre benefici net 2016 vs. 2015 (+ 23 milions d'euros en 2015 i - 26 milions d'euros en 2016) exclouent la reforma fiscal a Colòmbia (- 18 milions d'euros).

³ 50 milions d'euros del 20% de GNL Quintero. 4 milions d'euros de GLP Xile, 1 milió d'euros el 21% de UF Gas Mugardos, 21 milions d'euros del 42,5% d'UF Gas Sagunt.

⁴ Efecte fiscal de la fusió de Transnet a Xile (124 milions d'euros), deteriorament en UF Gas (-94 milions d'euros), efecte reforma fiscal a Colòmbia (-18 milions d'euros).

La venda d'actius, els resultats financers i les taxes impositives més baixes redueixen l'impacte d'uns resultats més baixos en comercialització gasista i el deteriorament d'Electricaribe.

Inversions (milions d'euros)

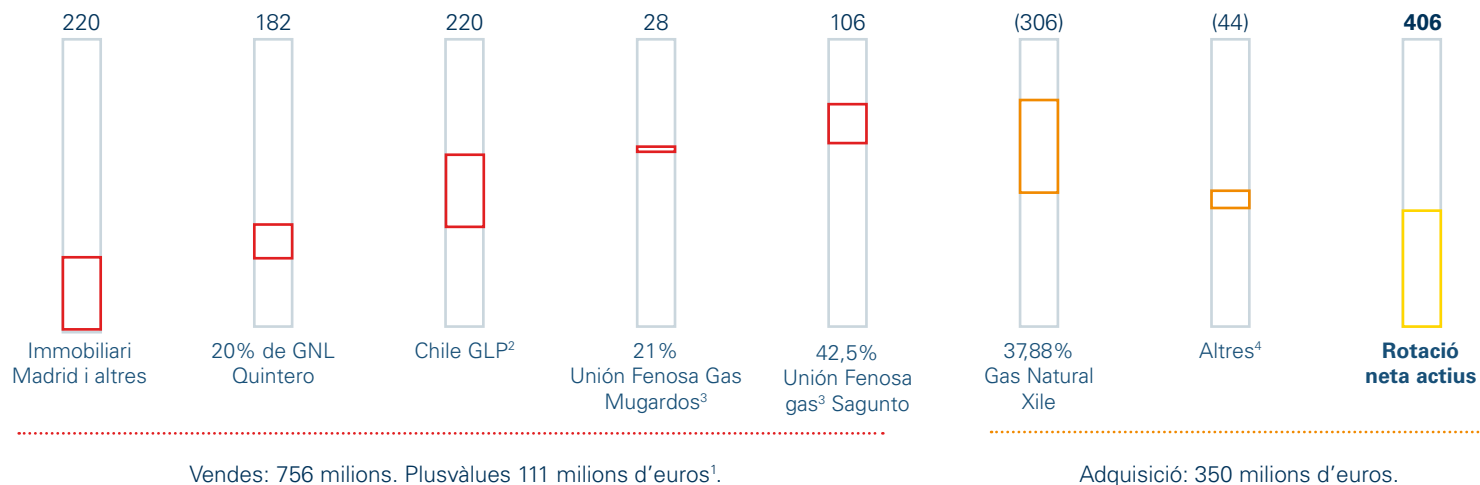
	2016	2015	2014
Inversions materials i intangibles	2.517	1.767	1.752
Inversions financeres	384	315	2.590
Inversions totals	2.901	2.082	4.342
Desinversions i altres	-676	-660	-588
Total inversions netes	2.225	1.422	3.754

Les inversions materials i intangibles de l'any 2016 arriben als 2.517 milions d'euros, amb un increment del 42,4% respecte a les de l'any 2015, fonamentalment per l'adquisició de dos nous vaixells metaners al setembre i al desembre de 2016.

Sense considerar la inversió de 425 milions d'euros en els vaixells metaners, que han estat adquirits en règim d'arrendament financer, les inversions materials i intangibles se situarien en 2.092 milions d'euros cosa que suposaria un increment

del 18,4%, bàsicament per l'augment de les inversions en distribució de gas pel tancament de l'adquisició de punts de distribució de GLP a Repsol acordada en 2015.

En l'evolució de les inversions cal destacar la gestió de la cartera d'actius realitzada en 2016:

¹ 35 milions d'euros immobiliari Madrid; 50 milions d'euros 20% GNL Quintero; 4 milions d'euros Xile LPG; 1 milió d'euros 21% UF Gas Mugaridos 21 milions d'euros el 42,5% UF Gas Sagunt.

² El 2015, desconsolidació de deute per 314 milions d'euros i d'interessos minoritaris per 168 milions d'euros.

³ Consolidació pel mètode de participació.

⁴ Vayu Ltd i projectes GPG.

Evolució del deute financer net (milions d'euros)

	2016	2015	2014
Deute financer net	15.423	15.648	16.942
Deute financer net/ebitda	3,1x	3,0x	3,5x ²
Ebitda/cost deute financer net	6,7x	6,4x	6,6x
Endeutament ¹ (%)	44,8	45,8	48,5

¹ Deute financer net / (Deute financer net + Patrimoni net).

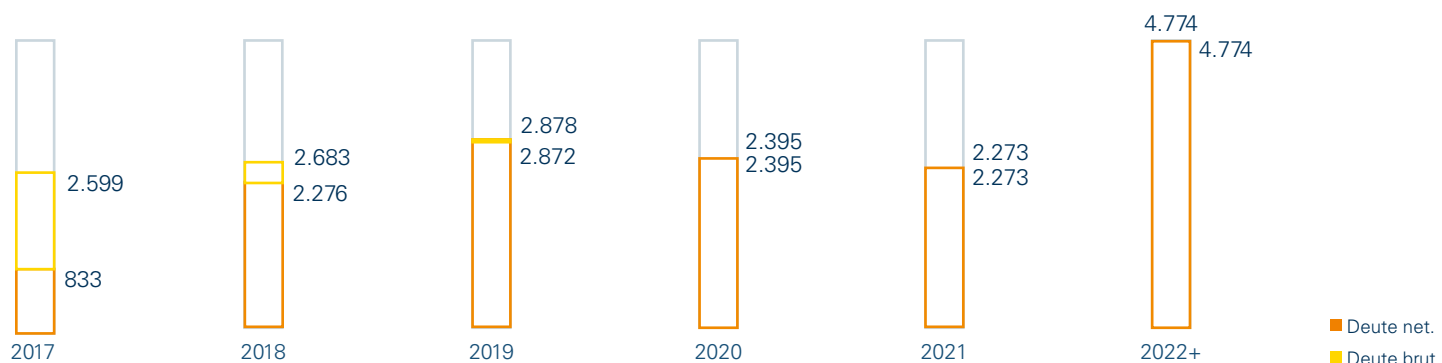
² La ràtio proforma estimada de 2014, considerant que la presa de control de CGE s'hagués realitzat amb efectes 1 de gener de 2014 ascendiria 3,2x.

El 31 de desembre de 2016 el deute financer net arriba als 15.423 milions d'euros i situa la ràtio d'endeutament en el 44,8%.

Les ràtios de Deute net/ebitda i ebitda/Cost deute financer net se situen el 31 de desembre de 2016 a 3,1x i en 6,7x,

respectivament, cosa que suposa mantenir els fonamentals semblants als de l'any anterior.

Venciment del deute financer el 31 de desembre de 2016 (milions d'euros)

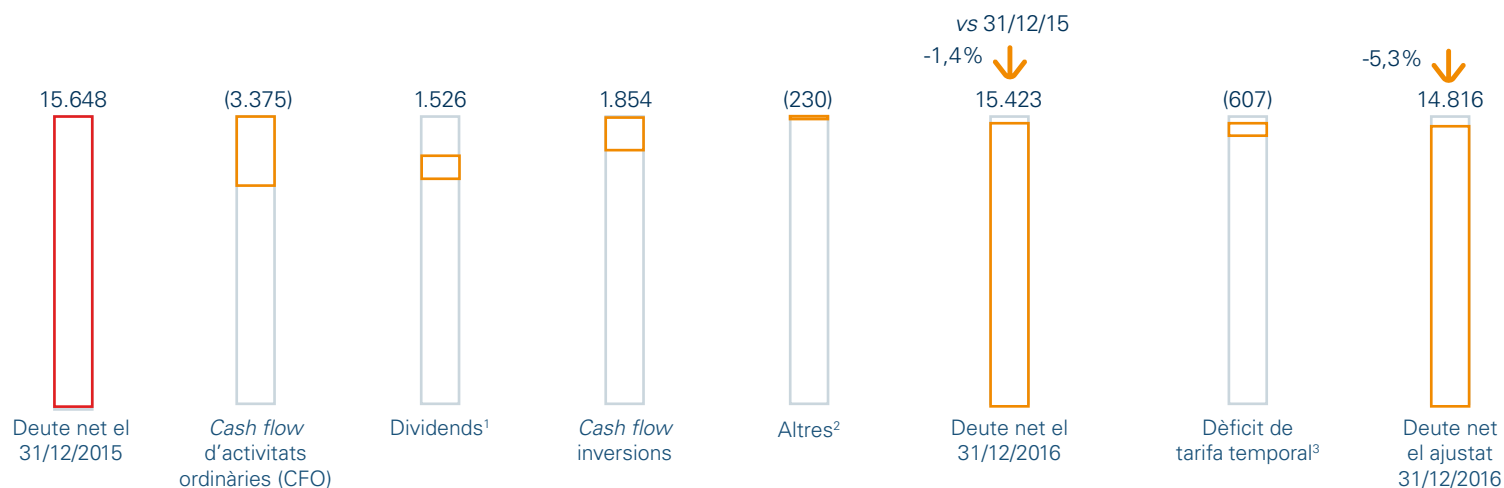

El gràfic anterior mostra el calendari de venciments del deute net i brut de Gas Natural Fenosa el 31 de desembre de 2016. El deute brut puja a 17.602 milions d'euros.

Quant a la distribució de venciments del deute financer net, el 79,8% té venciment igual o posterior a l'any 2019. La vida mitjana del deute net se situa en 5,2

anys. El 5,4% del deute financer net té venciment a curt termini i el 94,6% restant, a llarg termini.

El gràfic següent mostra l'evolució del deute financer net:

¹ Dividend pagat per Gas Natural SDG i filials a accionistes minoritaris.

² Inclou l'efecte de conversió de divises (208 milions d'euros, principalment en 4T16), canvis en el perímetre de consolidació (principalment ECA -534,000,000 d'euros) i altres.

³ Gas (501 milions d'euros: 333 milions d'euros en 2014, 10 milions d'euros en 2015 i 158 milions d'euros en 2016) i electricitat (106 milions d'euros per retencions per la CNMC).

El deute net el 31 de desembre de 2016 resulta lleugerament inferior a la de 31 de desembre de 2015 de manera que es continua amb el procés d'optimització del cost del deute que se situa en el 4,3% respecte al 4,5% de l'any anterior.

El 31 de desembre de 2013, la tresoreria i altres actius líquids equivalents, juntament amb el finançament bancari disponible, totalitzen una liquiditat de 10.061 milions d'euros, fet que suposa la cobertura de venciments superior als 24 mesos.

Adicionalment, els instruments financers disponibles en el mercat de capitals el 31 de desembre de 2016 se situen en 6.586 milions d'euros i inclouen el programa Euro Medium Terms Notes (EMTN) per un import de 3.795 milions d'euros, el programa d'Euro Commercial Paper (ECP) per 900 milions d'euros, i els programes de Certificats Borsaris en la Borsa Mexicana de Valors, de Valors Comercials al Panamà, el Programa de Bons Ordinaris a Colòmbia i les línies de bons a Xile, que conjuntament comporten 1.891 milions d'euros.

Qualificació creditícia del deute de Gas Natural Fenosa a curt i llarg termini

Agència	Curt termini	Llarg termini
Fitch	F2	BBB+
Moody's	P-2	Baa2
Standard & Poor's	A-2	BBB

Informació borsària i remuneració a l'accionista

Pel que fa a l'evolució borsària de la companyia, les accions de Gas Natural Fenosa van tancar l'exercici de 2016 a un

preu de 17,91 euros i una capitalització borsària de 17.922 milions d'euros, fet que suposa una disminució del 4,8% respecte al tancament de l'any anterior, enfront d'una caiguda de l'Ibex 35, principal índex de la borsa espanyola, del 2,0%.

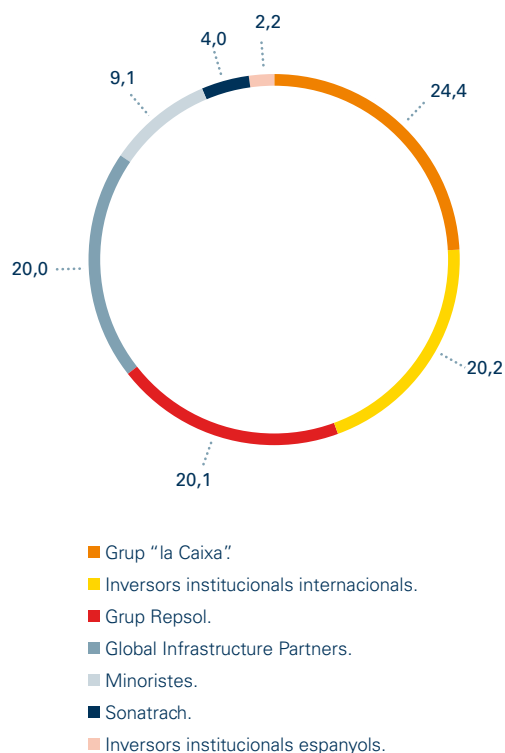
	2016	2015	2014
Nre. d'accionistes (milers)	82	73	73
Nombre mitjà d'accions	1.001.468.342	1.000.689.341	1.000.689.341
Cotització al tancament (euros)	17,91	18,82	20,81
Capitalització borsària el 31/12 (milions d'euros)	17.922	18.828	20.824
Benefici per acció (euros)	1,35	1,57	1,46
Pay out (%)	74,3	66,6	62,1
Dividend total ¹ (milions d'euross)	1.001	1.001	909
Dividend per acció	1,00	1,00	0,91
Relació cotització-benefici (PER)	13,3x	12,5x	14,2x

¹ Considerant l'import total equivalent destinat a dividends. En 2016, inclou dividend complementari per 671 milions d'euros pendent d'aprovació per la Junta General d'Accionistes.

Manteniment d'una rendibilitat atractiva per als accionistes amb un rendiment del 5,6% per al 2016 (7,1% de rendiment per al dividend pagat durant 2016)

Accionistes i inversors de Gas Natural Fenosa (% el 31 de desembre de 2016)

Compromís i relació contínua amb els accionistes

La proposta de distribució de resultats de l'exercici 2015 aprovada per la Junta General Ordinària d'Accionistes celebrada el 4 de maig de 2016 va suposar destinar 1.001 milions d'euros a dividendes, un 10,1% més que l'any anterior. La proposta suposa el pagament d'un dividend total d'1 euro per acció i representa un *pay out* del 66,6% amb una rendibilitat per dividendes del 5,3% prenent com a referència la cotització el 31 de desembre de 2015 de 18,82 euros per acció.

La proposta de distribució de resultats de l'exercici 2016 que el Consell d'Administració elevarà a la Junta General Ordinària d'Accionistes perquè l'aprovi suposa destinar 1.001 milions d'euros a dividendes el mateix de l'any anterior. La proposta suposa el pagament d'un dividend total de €1 per acció i representa un *pay out* del 74,3% amb una rendibilitat per dividendes del 5,6% prenent com a referència la cotització el 31 de desembre de 2016 de 17,91 euros per acció.

El passat 27 de setembre es va pagar íntegrament en efectiu un dividend a compte de l'exercici 2016 de 0,33 euros per acció.

Canals de comunicació adaptats a les necessitats d'accionistes i inversors

Gas Natural Fenosa entén la transparència informativa com un factor clau en el desenvolupament del seu compromís amb mercats, accionistes i inversors. Amb aquesta finalitat, la companyia compta amb canals de comunicació propis que li permeten oferir el millor servei.

Amb el propòsit de garantir el compliment dels principis d'igualtat de tracte i difusió simultània de la informació, la companyia facilita als seus inversors institucionals i minoristes informació sota un criteri d'homogeneïtat i simultaneïtat.

L'Oficina d'Atenció a l'Accionista, a través d'un telèfon gratuït, facilita un servei d'informació constant als accionistes minoritaris. En 2016, la companyia va continuar amb la realització de reunions informatives per a accionistes minoritaris, i en va celebrar dues a Madrid i dues Barcelona. Addicionalment, es van organitzar per primera vegada dues sessions amb accionistes minoritaris per visitar la seu social a Barcelona, les quals van tenir una acollida molt favorable.

La companyia també va continuar amb el programa de comunicació amb analistes i inversors, i va enfortir, així, amb la major transparència, la informació econòmico-financera que els permeti el seguiment del projecte empresarial de Gas Natural Fenosa.

Durant 2016, representants de l'equip directiu de la companyia i de la Unitat de Relació amb Inversors van mantenir reunions amb inversors institucionals, tant de renda fixa com de renda variable, i tant a les pròpies oficines de la companyia com a les principals places financeres d'Europa, Amèrica del Nord, Àsia i Austràlia. En total, es van organitzar 520 reunions, de les quals 415 van ser amb inversors de renda variable.

	2016	2015	2014
Reunions amb inversors i analistes	520	432	397

Presència als índexs d'inversió socialment responsables

La inversió socialment responsable és aquella que incorpora en les seves decisions de selecció de cartera criteris

de caràcter social, ambiental, ètic i de bon govern, al costat dels aspectes financers tradicionals.

Índexs en els quals està present Gas Natural Fenosa en 2016

Es de fa onze anys, Gas Natural Fenosa ha format part, de manera ininterrompuda, del Dow Jones Sustainability Index (DJSI). En 2016, la companyia ha millorat la seva puntuació global respecte 2015, i ha passat de 89 punts a 91 punts; per tant, ha millorat la puntuació global en la dimensió econòmica i ambiental, i l'ha mantinguda en la dimensió social.

La companyia ha obtingut les millors puntuacions del sector Gas Utilities en aspectes com Riscos i gestió de crisi, Codi de conducta, Materialitat, Gestió de relació amb el client, Estratègia de seguretat de la informació i ciberseguretat, Oportunitats de mercat, Informe ambiental, Informe social, Indicadors de pràctiques laborals i Drets Humans, i Ciutadania corporativa i filantropia.

De la mateixa manera, Gas Natural Fenosa ha mantingut, per quinzè any consecutiu, la seva presència a FTSE4Good, al qual pertany des dels seus inicis, en 2001.

En 2016, Gas Natural Fenosa ha mantingut la seva presència en altres índexs de sostenibilitat com són els índexs STOXX ESG Leaders Índexs i Euronext Vigeo, del qual la companyia forma part de les variants World 120, Europe 120 i Eurozone 120, cosa que la situa com una de les 120 empreses líders en sostenibilitat d'Amèrica, Àsia-Pacífic i Europa.

	2016	2015	2014
Evolució de la qualificació de Gas Natural Fenosa en DJSI	91	89	86

La companyia també forma part del MSCI Global Climate Index, que inclou companyies líders en la mitigació de factors que contribueixen al canvi climàtic en el curt i llarg termini.

Gas Natural Fenosa també ha estat inclosa en la banda de lideratge A de Carbon Disclosure Project (CDP).

La presència en aquests índexs de sostenibilitat posa en valor l'esforç realitzat per la companyia en matèria de responsabilitat corporativa i transparència informativa i implica un reconeixement extern de la bona evolució de les seves actuacions en aquesta matèria.

Excel·lència en el servei

Quins recursos són rellevants per a aquest compromís?

- > Financers.
- > Naturals.
- > Industrials.
- > Humans.
- > Intel·lectuals.
- > Socials.

Com mesurem el nostre exercici?

- > Satisfacció de la qualitat del servei global.
- > Temps d'interrupció equivalent de la potència instal·lada (TIEPI).
- > Índex de satisfacció amb la continuïtat del subministrament de gas.
- > Inversió en R+D.

Què significa per a Gas Natural Fenosa?

Gas Natural Fenosa busca diferenciar mitjançant el desenvolupament de productes i serveis adaptats a les necessitats dels seus clients, que constitueixen una aposta innovadora i siguin un complement dels productes tradicionals.

Amb l'objecte de proporcionar un servei excel·lent i oferir una resposta efectiva, la companyia ha adoptat un enfocament proactiu per millorar la qualitat del servei que proporciona i l'eficiència operacional dels seus processos.

Quin és el nostre compromís?

- > Treballar per a la millora contínua de la seguretat, fiabilitat i competitivitat de tots els productes i serveis, i ofereix el nivell més alt de qualitat possible en funció de les millors tècniques disponibles.
- > Promoure una comunicació activa i bidireccional que permeti entendre les expectatives i opinions dels clients i facilitar les gestions a través d'una operativa simple i eficient.
- > Diversificar i ampliar l'oferta comercial de productes i serveis d'alt valor afegit aplicant la innovació tecnològica, oferint productes i serveis innovadors que promoguin l'eficiència energètica i contribueixin a la sostenibilitat de la societat

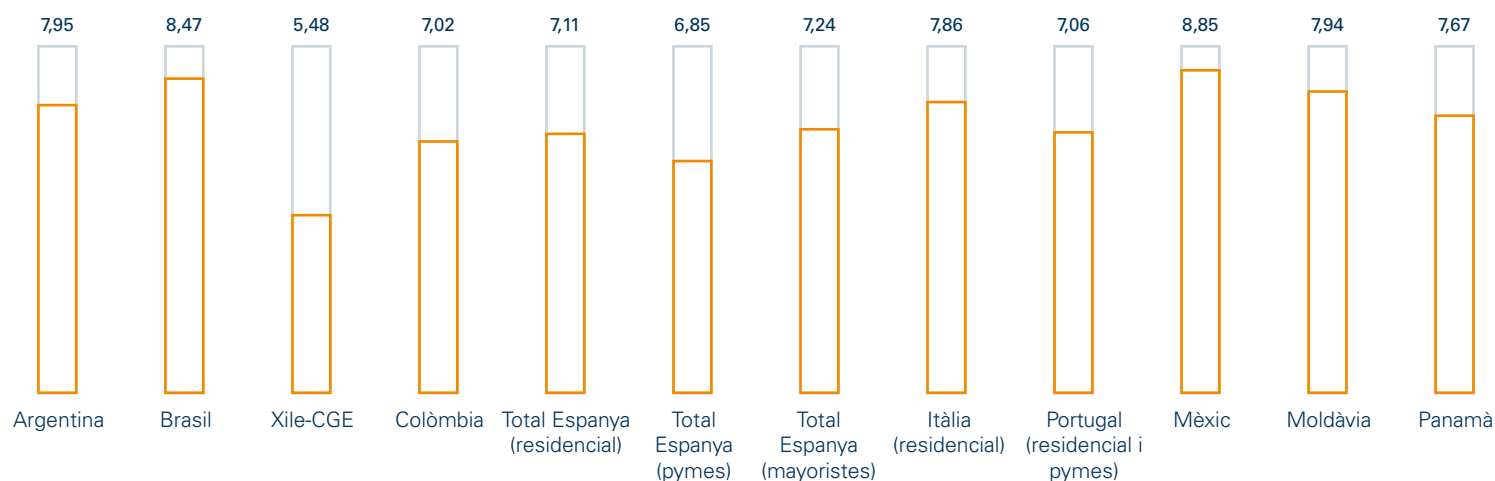
Quines són les nostres principals fites en 2016?

- > Consolidar els projectes Customer Experience i Advocacy. El projecte Customer eXperience, amb abast global té el propòsit d'aconseguir la satisfacció del client com a objectiu irrenunciable i abastable a través d'un procés de millora de l'experiència del client que sigui de la cultura de la companyia.
- > Completar el catàleg comercial amb noves tarifes que permeten oferir al client un ventall més ampli d'elecció i trobar la que millor s'ajusta a les seves necessitats.
- > Llançar la tarifa Eco de Llum, amb preu estable de kwh durant un any, destinada a aquells clients amb més sensibilitat a temes mediambientals i que estiguin buscant solucions que assegurin que el seu consum utilitza energies generades per fonts renovables, garantint al client que el seu consum elèctric té un origen 100% renovable.
- > Consolidar les oficines virtuals a l'Amèrica Llatina, a través de les quals 1 milió de clients han realitzat 3.500.000 de transaccions durant 2016.

Anàlisi dels resultats 2016

Treballar per a la millora contínua de la seguretat, fiabilitat i competitivitat de tots els productes i serveis

Satisfacció de la qualitat del servei global

De nou el 2016, Gas Natural Fenosa continua com a líder en satisfacció en el segment minorista a Espanya, on l'índex de satisfacció global (en escala de 0-10), va ser de 7,10 en l'àmbit residencial (6,43 va ser la mitjana de la competència) i de 6,85 a pimes (6,21 va ser la mitjana de la competència). En el segment majorista, l'índex de satisfacció global de Gas Natural Fenosa es va situar en 7,24 enfront de 6,81 de mitjana de la competència.

Durant 2015 s'ha consolidat l'eina Customer Experience Management (CEM), com a element clau per mesurar l'experiència del client. Mitjançant aquesta eina, després d'una interacció del client

amb la companyia, se li envia una breu enquesta per conèixer el seu grau de satisfacció i recomanació, i se li demana una valoració sobre com ha estat la seva experiència.

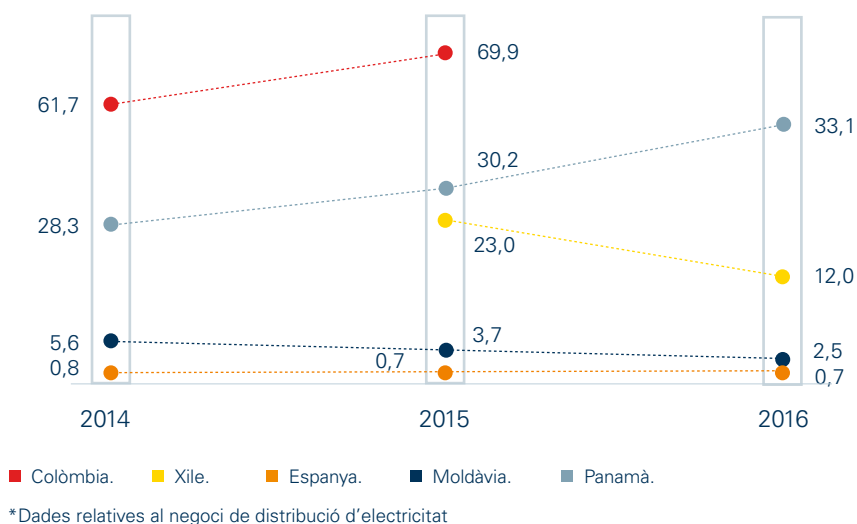
Aquesta eina permet una actuació correctiva immediata, realitzada mitjançant la gestió d'alertes que s'activen quan no s'assoleixen els llindars mínims de satisfacció i recomanació exigits, per mantenir l'estàndard de qualitat que la companyia s'imposa en la relació amb els seus clients.

El mesurament constitueix la base sobre la qual s'assenta el projecte Customer Experience, ja que permet monitoritzar els moments de contacte amb els clients i desenvolupar plans d'acció per a millorar-ne l'experiència.

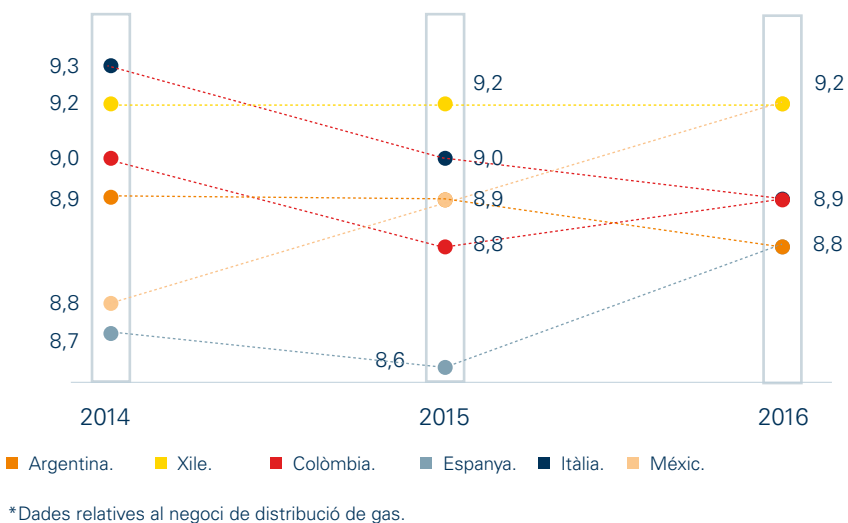
La vivència emocional dels clients és clau perquè les experiències siguin tan satisfactòries com sigui possible. L'objectiu és passar d'un esquema lineal en el qual el client està al final del procés, a tenir al client en el centre de l'activitat de la companyia. Així, Gas Natural Fenosa pretén acompanyar el client al llarg de la seva vida oferint-li una experiència i aportant-li valor afegit mitjançant assessorament personalitzat.

A més de realitzar un seguiment continu de la qualitat percebuda, la companyia tracta de millorar els indicadors que fa servir per a gestionar la qualitat en el servei prestat als seus clients. Entre altres indicadors de subministrament elèctric i de gas el TIEPI i l'índex de satisfacció amb la continuïtat del subministrament de gas, respectivament, mostra la qualitat en el servei proporcionat.

Temps d'interrupció equivalent de la potència instal·lada (TIEPI) (hores)*

Índex de satisfacció continuïtat del subministrament de gas (/10)*

Promoure una comunicació activa i bidireccional

Els clients requereixen cada dia un nivell d'informació i diàleg més gran amb la companyia. Per a això, Gas Natural Fenosa ha adaptat les comunicacions amb els seus clients a través de l'ús de les noves tecnologies, de manera que s'afavoreix un contacte permanent.

En 2016, la venda en línia de Gas Natural Fenosa a Espanya ha consolidat creixements anteriors, amb 30.000 vendes de serveis i subministraments. Així mateix, s'han continuat realitzant proves d'abast al canal en línia de contractació i s'han obtingut resultats importants en l'últim trimestre, i pot contractar qualsevol tarifa i de la dada de l'adreça postal, evitant dades més complexes per al client com el Codi Universal del Punt de Subministrament (CUPS). En 2016, més d'onze milions de clients van visitar i es van informar en línia sobre l'oferta de Gas Natural Fenosa.

Respecte del servei al client, un total de 5,8 milions de clients han utilitzat la plataforma en línia habilitada per la companyia. S'han llançat diferents millores, entre les quals destaca el desenvolupament del projecte Gestiona, que ha permès optimitzar l'Àrea Clients, simplificant al màxim les accions dels clients.

Aquests avanços han permès que la taxa d'ús en línia en *servicing* respecte de l'*offline* s'hagi incrementat i hagi assolit el 14,2%.

Durant 2016, s'han assolit els 60.000 usuaris en xarxes socials, i s'ha doblat la dada de l'any anterior. Els *community managers* s'han quadruplicat les atencions gestionades en 2015, i s'ha arribat a 45.000 atencions.

Juntament amb l'ús de les noves tecnologies, Gas Natural Fenosa té present que la factura continua sent el principal canal de comunicació amb els seus clients. Per això, a través de la factura es realitzen comunicacions d'interès per al client que ajuden a explicar el contingut de la mateixa i com afecten a aquesta els canvis reguladors.

En relació amb l'atenció al client, Gas Natural Fenosa ha desenvolupat un model més proper i personalitzat, i ha aconseguit que els clients estiguin més satisfets amb el servei prestat per la companyia.

Aquest model respon a les necessitats que els clients han traslladat a la companyia. És àgil, senzill, proper, expert i resolutiu, tot això per millorar la seva experiència amb la companyia. Es basa en un únic model organitzatiu, formatiu, tecnològic i recolzat en un únic proveïdor del servei i s'ha implantat al Brasil, Xile, Colòmbia, Espanya, Mèxic, el Panamà i Portugal.

Al final de les trucades, es disposa un sistema de comprovació de la seva satisfacció amb la resolució. A través de l'eina Net Promotor Score (NPS) es realitza un qüestionari al client sobre l'atenció rebuda i la satisfacció amb l'atenció, cosa que ajuda a corregir actuacions internes, posar en valor els nivells d'atenció i extrapolar els aprenentatges. Automàticament, es redirigeix a la plataforma a aquells clients que consideren que la seva petició no ha estat resolta.

Dins el compromís amb la privacitat i seguretat de les dades d'empleats i clients, Gas Natural Fenosa ha definit una política de seguretat de la informació, que assegura el tractament adequat en tot el seu cicle de vida, des que es recull i es tracta fins que s'elimina o custodia en finalitzar la relació amb aquests.

Durant 2016, dins del procés de gestió de reclamacions de privacitat definit per la companyia, s'han analitzat, investigat i resolt, de manera individualitzada, un total de 784 reclamacions.

Per a més informació sobre el compromís amb els clients, veure el capítol "Excel·lència en el servei" de l'Informe de Responsabilitat Corporativa 2016.

Diversificar i ampliar l'oferta comercial de productes i serveis d'alt valor afegit aplicant la innovació tecnològica

La innovació és un dels motors del desenvolupament de Gas Natural Fenosa, per la qual cosa destina una part important dels seus recursos i dels seus esforços a les activitats de I+D+i, mirant de buscar una optimització dels recursos, de desenvolupar noves tecnologies i de mantenir-se al corrent dels avanços tecnològics en els sectors en què opera.

Gas Natural Fenosa empra dos enfocaments complementaris per assegurar l'èxit en la innovació tecnològica. Un enfocament *push* per al desenvolupament de solucions tecnològiques i un enfocament *pull* d'impuls i tracció de l'ecosistema d'innovació oberta.

(millions d'euros)	2016	2015	2014
Inversió total	59,2	15,7	13,7

L'increment de l'esforç respecte al reportat en anys anteriors respon a l'alineament amb les prioritats dels negocis que multipliquen el seu impacte en orientar part dels recursos a innovació per assegurar la sostenibilitat del negoci a mig termini. Per tant el perímetre considerat d'innovació inclou a més de la innovació tecnològica, la innovació en processos i organització, i la innovació en màrqueting/client).

Xarxes de treball

Gas Natural Liqueat (GNL)

Generació

Xarxes

Client

Automatització i gestió de la informació

Àmbits d'innovació

Desenvolupament de la cadena de GNL

Renovables i Emmagatzematge

Reducció d'emissions en generació termoelèctrica

Posada en servei de les instal·lacions de gas

Xarxes elèctriques 4.0

Smart Client

Eficiència energètica i mobilitat

Automatització i gestió de la informació

Dins de l'enfocament *push* s'ha desenvolupat un pla d'innovació que s'estructura a través de línies d'acció prioritàries per contribuir a assolir els objectius marcats en el Pla Estratègic. Aquest pla vertebrava la innovació al voltant de cinc xarxes de treball multidisciplinàries i vuit àmbits d'innovació tecnològica.

Gas Natural Liqueat (GNL)

L'objectiu general d'aquesta línia és enfortir la infraestructura de transport, emmagatzematge i distribució del GNL, a totes les escales, per impulsar el seu ús com a combustible alternatiu als derivats del petroli i com a solució a la propulsió de vaixells més respectuosos amb el medi ambient.

Generació

En l'àmbit de generació renovable dels objectius prioritaris són:

- Desenvolupar noves tecnologies que permetin augmentar el percentatge d'energia renovable de la seva cartera i integrar-la a la xarxa elèctrica.

- Optimitzar l'aprofitament de les instal·lacions renovables que ja estan en servei, per exemple, mitjançant l'extensió de la vida útil o per un millor ús del recurs eòlic.

Pel que fa a generació hidràulica, la companyia desenvolupa les seves principals activitats d'innovació en l'àrea de l'energia hidràulica al Centre Internacional d'Excel·lència Hidràulica (CIEH), la missió és promoure i canalitzar iniciatives d'I+D+i en matèria d'aprofitament de l'energia hidràulica convencional i marina que puguin ser traslladades en les fases de desenvolupament o explotació a les instal·lacions de la companyia a nivell mundial.

Les activitats d'innovació en l'àrea d'emmagatzematge d'energia s'han enfocat principalment a l'acumulació d'energia elèctrica en bateries, tant en grans instal·lacions que facilitin un millor funcionament de la xarxa elèctrica, com a petita escala de cara a la seva utilització distribuïda.

En l'àmbit de reducció d'emissions i eficiència energètica en la generació termoelèctrica, Gas Natural Fenosa treballa en aquest àmbit d'innovació en dues línies principals:

- > Millora del rendiment de plantes de generació: optimitzant la gestió de l'aigua utilitzada en els processos, amb projectes com destil·lació en membranes i osmosi directa.
- > Reducció d'emissions en generació: participant en projectes amb Electric Power Research Institute (EPRI) de captura i emmagatzematge de CO₂ en postcombustió, amb tecnologies Chilled Ammonia i amines per tenir experiència de disseny, operació i manteniment, i costos reals.

Xarxes

Pel que fa a la posada en valor de xarxes de gas, el repte principal de la companyia en aquesta línia és aconseguir més optimització en la seguretat i durabilitat de la xarxa, així com més automatització i una millor interacció amb el client.

En relació amb Xarxes Elèctriques 4.0, la companyia continua dedicant grans esforços a optimitzar la xarxa de distribució d'electricitat, amb especial atenció a la seguretat en el treball, els aspectes mediambientals i la millora en la qualitat del subministrament. Aquests esforços busquen transformar les xarxes elèctriques en xarxes cada vegada més intel·ligents.

Client

En l'àrea d'innovació de Smart Client, de recent creació, la companyia s'està centrant a oferir productes i serveis d'alt valor afegit per a diferents tipologies de clients finals.

Aquesta àrea desenvolupa iniciatives basades fonamentalment en tres eixos d'actuació:

- > La generació distribuïda i generació per a autoconsum, per a la demostració d'ús de bateries per a autoconsum, d'ús domèstic i petit comerç.
- > Emmagatzematge en generació distribuïda i l'autoconsum.
- > Integració de noves solucions per al client final, en el qual s'implementen diferents iniciatives a manera de demostrador de tecnologia.

En relació amb l'eficiència energètica amb els clients, la companyia continua desenvolupant projectes de millora d'eficiència energètica en la gestió de l'energia dels clients, proporcionant als usuaris solucions que els ajudin a millorar la seva eficiència energètica, implementant sistemes de monitorització i control energètic en els sectors residencial i terciari i portant a terme acords de col·laboració amb tercers per facilitar la renovació d'equips per d'altres més eficients.

En l'àmbit de la mobilitat, Gas Natural Fenosa manté l'aposta ferma per continuar sent pionera a potenciar el creixement de l'ús del gas natural en l'àmbit del transport terrestre i marítim. Un dels projectes que està desenvolupant en l'àmbit nacional, és una infraestructura de càrrega de gas natural per a ús públic, amb l'objectiu d'apropar aquesta tecnologia a un públic més ampli de manera que es converteix en la companyia líder espanyola en serveis de mobilitat a gas.

Automatització i gestió de la informació

L'àrea de treball d'automatització i gestió d'informació és una àrea transversal que pretén aglutinar els projectes que ja s'estan desenvolupant per guanyar en sinergies i potenciar els resultats. Així alguns dels projectes que s'estan desenvolupant són la Inspecció d'actius mitjançant drons, el projecte Sensorització IoT, que permetrà monitoritzar de manera més freqüent i amb més quantitat de senyals dels actius de la companyia.

Dins de l'enfocament *pull* d'impuls de la innovació oberta, algunes de les iniciatives que s'estan desenvolupant són les activitats de vigilància i observatori tecnològic, suport de la innovació als negocis a través de suport i transferència tecnològica, foment de la innovació desenvolupant iniciatives que afavoreixen l'emprenedoria i el desenvolupament de projectes innovadors, en col·laboració amb universitats, organismes de recerca, emprenedors i administracions públiques i la creació, el 2016, d'un Centre Tecnològic per dotar la companyia de recursos per a l'experimentació en entorns controlats, donant suport de manera transversal a qualsevol de les línies d'innovació.

Per a més informació sobre innovació, veure el capítol "Innovació sostenible" de l'Informe de Responsabilitat Corporativa 2016.

Gestió responsable del medi ambient

Quins recursos són rellevants per a aquest compromís?

- > Financers.
- > Naturals.
- > Industrials.
- > Socials.

Com mesurem el nostre exercici?

- > Activitat amb certificació ambiental ISO 14001.
- > Emissions atmosfèriques totals.
- > Emissions directes de GEH.
- > Factor d'emissió.
- > Emissions evitades.
- > Capacitat i producció lliure d'emissions.

Què significa per a Gas Natural Fenosa?

Gas Natural Fenosa desenvolupa la seva activitat prestant especial atenció a la protecció de l'entorn i a l'ús eficient dels recursos naturals que necessita per a satisfer la demanda energètica. En aquest sentit, actua més enllà del compliment normatiu, involucrant també els proveïdors i altres grups d'interès.

Quin és el nostre compromís?

- > Prevenir la contaminació: mitjançant l'optimització de la gestió ambiental, la minimització dels riscos ambientals i la participació activa dels empleats.
- > Minimitzar l'impacte ambiental: reduir les emissions dels processos de combustió, la càrrega contaminant dels abocaments i la generació de residus.
- > Mitigar el canvi climàtic: ser un referent en la gestió del canvi climàtic i un exemple en el compliment de les obligacions legals.
- > Protegir la biodiversitat: minimitzar els efectes adversos sobre els ecosistemes i fomentar la conservació de la biodiversitat.
- > Promoure l'ús eficient i responsable de l'aigua, establint activitats encaminades a conèixer més bé aquest recurs i la millora de la gestió d'aquest.

Quines són les nostres principals fites en 2016?

- > Desenvolupar la segona fase de l'estratègia de gestió aigua.
- > Avançar en la certificació de nous sistemes de gestió ambiental d'acord amb ISO 14001
- > Dur a terme múltiples i variades actuacions en favor de la conservació de la biodiversitat, més enllà dels requisits establerts per les autoritats ambientals.
- > Reduir significativament les emissions directes de CO₂ respecte a 2015, com a conseqüència d'una menor producció de la generació de carbó a Espanya en benefici de la generació menys emissora.
- > Ser inclosos en la banda de lideratge A en el qüestionari de CDP, que reconeix l'altíssim nivell d'informe i transparència de la companyia en matèria d'informació climàtica i les actuacions de reducció de les emissions de CO₂ en les seves activitats.

Anàlisi dels resultats 2016

Prevenir la contaminació

El model de gestió ambiental de Gas Natural Fenosa, basat en la norma internacional ISO 14001, forma part fonamental del sistema integrat de gestió (SIG) de qualitat, medi ambient, seguretat i salut de la companyia.

En 2016, es van mantenir totes les certificacions de medi ambient i es va ampliar l'abast certificat a Gas Natural Fenosa Engineering i a les activitats de CGE Xile: Elecda, Eliqsa, Emelari.

(% activitat)	2016	2015	2014
Activitat amb certificació ambiental ISO 14001	90,1	88,3	100

En 2016, el 90,1% de l'èbitda de Gas Natural Fenosa generat per activitats que produeixen impacte es va certificar mitjançant el model de gestió ambiental recollit en la norma ISO 14001.

La planificació ambiental es troba englobada en el Pla de Qualitat, Medi Ambient, Seguretat i Salut. Aquest pla es compon d'Estratègies i Línies d'Acció que defineixen les pautes de treball per a cada període. Durant 2016, es van definir 203 objectius de medi ambient dirigits a assolir la sostenibilitat ambiental i es va aconseguir un 83,66% de compliment del pla.

A través d'aquest codi podràs visualitzar el vídeo del parc eòlic de Cap Vilanova (La Corunya).

En el cas d'instal·lacions amb risc ambiental considerable, l'avaluació d'aquest es realitza emprant com a referència la norma UNE 150008. A través dels plans d'autoprotecció i els seus procediments corresponents s'identifiquen i es recullen les respostes als accidents potencials i situacions d'emergència, per tal de prevenir i reduir el seu impacte ambiental.

La formació ambiental és una eina bàsica per a prevenir i reduir els impactes ambientals i millorar el control operacional ambiental en les nostres activitats. S'ha desenvolupat un Pla de Comunicació Ambiental 2016, amb

nombroses accions internes com externes que canalitza a través de butlletins informatius de canvi climàtic, xarxes socials i notes de premsa, entre d'altres.

Minimitzar l'impacte ambiental

En 2016, s'ha registrat un descens de les emissions absolutes de SO₂, NO_x i partícules suspeses totals (PST) a l'atmosfera, a causa del menor funcionament de les centrals de carbó, provocat per l'increment de la generació renovable (hidràulica i eòlica) a Espanya, en produir-se les condicions ambientals adequades per al seu funcionament.

Emissions atmosfèriques totals (milers de tones)	2016	2015	2014
SO ₂	18,2	24,7	22,3
NO _x	30,8	37,3	31,0
Partícules	1,5	2,1	1,6

En 2016, la generació de residus no perillosos més significatius va disminuir significativament respecte a 2015. Cal assenyalar la reducció en la generació de cendres i escòries, així com en la generació de terres i enderroc. Aquesta reducció va tenir el seu origen en una menor expansió de la xarxa de distribució de gas i en la millora en l'eficiència de les obres d'expansió en reduir el perímetre de rasa realitzat. Un altre element que ha estat rellevant en aquesta reducció ha estat la reducció de llots provinents de l'activitat minera a Sud-àfrica.

La generació de residus perillosos més significatius ha augmentat, durant 2016, un 20% respecte l'any 2015. Això és degut a l'increment dels residus d'hidrocarburs més aigua, sòlids contaminats amb hidrocarburs i oli usat provinents, majoritàriament, de l'activitat de generació d'electricitat.

Pel que fa al consum d'aigua, en 2016, s'ha produït un descens significatiu del volum d'aigua consumida, a causa, principalment, al descens en l'activitat de les centrals tèrmiques de carbó i cicles combinats.

Mitigar el canvi climàtic

L'estratègia en canvi climàtic de Gas Natural Fenosa se centra a:

- > Donar un valor afegit a la gestió del carboni.
- > Identificar les opcions i solucions per a fer front a l'obligació de complir amb les restriccions sobre les emissions de gasos d'efecte hivernacle al menor cost.
- > Minimitzar els riscos derivats de futures restriccions en l'emissió de gasos d'efecte hivernacle a la llum de l'evolució legislativa i política.
- > Desenvolupar oportunitats de negoci creades per la necessitat de mitigar l'escalfament global.

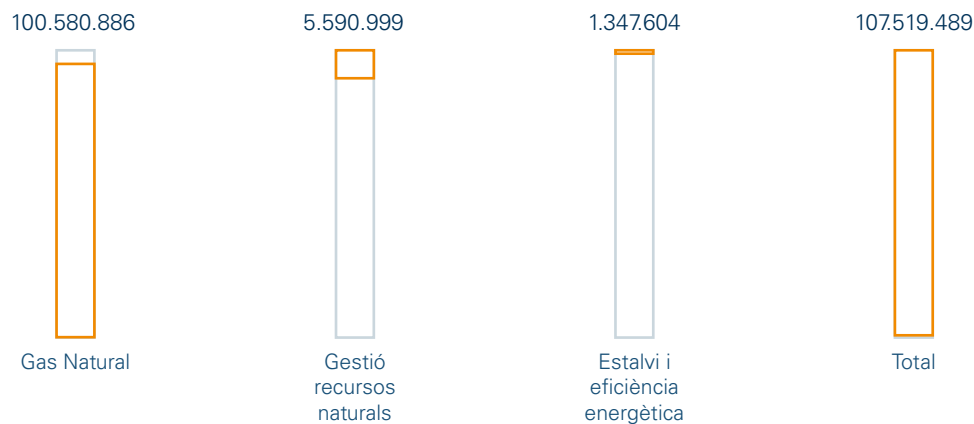
Aquesta estratègia s'articula a través de quatre eixos principals: la millora de l'eco-eficiència, la gestió del carboni, la I+D+i i la conscienciació de la societat.

Pel que fa a la gestió dels recursos fòssils, els cicles combinats de gas són la tecnologia més eficient per a produir electricitat a partir de combustibles fòssils i amb menys emissions de CO₂ associades, cosa que el converteix en una de les millors solucions per a la reducció dels gasos d'efecte d'hivernacle. Durant 2016, Gas Natural Fenosa va evitar l'emissió de 100,6 Mt CO₂ a causa del menor factor d'emissió dels cicles combinats pel que fa als mix tèrmics dels sistemes elèctrics d'Espanya i Mèxic.

Pel que fa a la gestió dels recursos renovables, Gas Natural Fenosa aposta per la implantació de tecnologies renovables. Per a l'any 2016 la producció d'electricitat amb fonts renovables (hidràulica i eòlica) va ser de 7.628 GWh, un 30,7% més respecte l'any anterior, augment motivat principalment per un any hidrològic més favorable. Pel que fa a les actuacions d'estalvi i eficiència energètica, se segueix apostant per les actuacions en les pròpies instal·lacions de la companyia, i en l'ús final de l'energia en les instal·lacions dels clients, cosa que ha permès evitar l'emissió de 1,35 Mt CO₂.

	2016	2015	2014
Emissions directes de GEH (Mt CO ₂ eq)	19,5	22,4	19,8
Factor d'emissió sense nuclear (t CO ₂ /GWh)	411	445	406
Emissions evitades (Mt CO ₂ eq/any)	107,5	104,9	-
Emissions evitades per projectes MDL (Mt CO ₂ eq/any)	1,1	1,4	1,0
Emissions per fuites en xarxes de gas (t CO ₂ eq / km xarxa)	9,3	9,3	9,9

Iniciatives per reduir emissions de GEH (t CO₂). Any 2016

Els riscos i les oportunitats associats al canvi climàtic en Gas Natural Fenosa estan incorporats dins del Mapa de Riscos Corporatius de la companyia. La quantificació dels riscos i les oportunitats permet la seva integració dins de l'estratègia corporativa i l'establiment d'objectius per tal de minimitzar els riscos i maximitzar les oportunitats.

L'acció climàtica és una tendència global que està generant un gran moviment dins el món empresarial, i noves iniciatives promogudes des del més alt nivell institucional estan tenint molt bona acollida per part de les empreses. En

aquest sentit, Gas Natural Fenosa està participant en les iniciatives següents:

- > Business Leadership Criteria on Carbon Pricing.
- > Caring for Climate.
- > Declaració del deure fiduciari i la divulgació en el canvi climàtic.
- > Compromís corporatiu amb la política climàtica.
- > Objectius basats en la ciència.

Protegir la biodiversitat

Gas Natural Fenosa està compromesa, a través de la seva Política de Responsabilitat Corporativa, amb el principi d'actuació "minimitzar els efectes adversos sobre els ecosistemes i fomentar la conservació de la biodiversitat".

La companyia està avançant per ampliar l'enfocament de la seva gestió ambiental cap a la valoració del capital natural, és a dir, de les reserves d'actius naturals renovables i no renovables disponibles a la natura, per tal d'identificar i valorar les dependències i els impactes (negatius i positius) de les seves activitats.

Aquest nou enfocament permetrà avaluar la relació de la companyia amb el medi natural, d'una manera més àmplia i integradora, controlant i reduint els possibles riscos derivats de les esmentades dependències i impactes negatius, i estimulant l'increment d'impactes positius, que permetran detectar les oportunitats que sorgeixen amb aquest enfocament preventiu i proactiu.

Per a més informació sobre el compromís la mitigació del canvi climàtic, veure l'Informe de Petjada de Carboni 2016

La companyia porta a terme actuacions múltiples i variades a favor de la conservació de la biodiversitat, algunes de les quals en resposta als requisits establerts per les autoritats ambientals i altres de caràcter voluntari.

- > Estudis de l'entorn: especialment en l'àmbit de les instal·lacions de generació elèctrica per tal de diagnosticar l'estat ecològic de l'entorn terrestre i aquàtic de les centrals tèrmiques i hidràuliques.
- > Actuacions sobre el medi natural, orientades a la conservació d'espècies i espais naturals ja sigui amb caràcter voluntari o com a resposta als requeriments de les autoritats ambientals derivats de l'execució dels projectes, de l'operació de les instal·lacions o del cessament de la seva activitat. Aquestes accions es duen a terme, generalment, a l'entorn de les instal·lacions de la companyia.
- > Accions d'educació i conscienciació: tenen l'objecte de sensibilitzar ambientalment els empleats de la companyia, així com a altres grups d'interès, especialment clients i consumidors, i també població en edat escolar.

- > Convenis i aliances amb tercers: s'estableixen diferents acords de col·laboració amb tercers, especialment amb organitzacions conservacionistes i també amb administracions públiques, que proporcionen el coneixement tècnic necessari per a assegurar l'eficàcia de les actuacions realitzades.

Promoure l'ús eficient i responsable de l'aigua

Gas Natural Fenosa ha desenvolupat i posat en pràctica polítiques i mesures encaminades a la millora en la gestió i al major coneixement del recurs hídic a les seves instal·lacions. Per a això ha desenvolupat un Pla d'Acció 2014-2016 a través del qual desenvoluparà diferents actuacions englobades en quatre eixos d'acció:

- > Gestió eficient i global de l'aigua.
- > Gestió integral del risc associat a l'aigua.
- > Conscienciació interna i externa de la gestió eficient de l'aigua.
- > Col·laboració amb organismes de referència en matèria d'aigua.

Durant 2016, s'han desenvolupat les accions derivades del "Pla d'Acció de l'Aigua 2014- 2016"; en què destaquen el desenvolupament del primer Informe de Gestió d'Aigua de la companyia, en què s'informa tant de l'acompliment ambiental de la companyia a través de la petjada d'aigua com les actuacions per millorar-ne la gestió i reduir-ne el consum.

L'informe es pública en una versió interactiva (veure <http://www.informedelagua.gasnaturalfenosa.com>).

Gas Natural Fenosa porta a terme diferents estudis i projectes en matèria d'aigua entre els quals destaquen els balanços d'aigua de les centrals tèrmiques, que ha permès la identificació de corrents d'aigua recuperables i l'anàlisi de la viabilitat tècnica a les centrals tèrmiques de generació d'electricitat, tot això amb l'objectiu de reduir el consum d'aigua en les seves activitats.

Aquestes actuacions es poden consultar en detall a través del mapa d'iniciatives, publicat www.sostenibilidady biodiversidad.gasnaturalfenosa.com

Per a més informació sobre la gestió responsable del medi ambient, veure el capítol "Gestió responsable del medi ambient" de l'Informe de Responsabilitat Corporativa 2016.

Interès per les persones

Quins recursos són rellevants per a aquest compromís?

- > Financers.
- > Humans.
- > Intel·lectuals.
- > Socials.

Com mesurem el nostre exercici?

- > Índex de rotació voluntària.
- > Plantilla formada.
- > Hores i inversió en formació.
- > Índex d'integració de persones amb discapacitat.
- > Diversitat homes/dones.

Què significa per a Gas Natural Fenosa?

L'interès per les persones és un dels principis inspiradors de Gas Natural Fenosa i sobre el qual s'articula l'estratègia de recursos humans, una estratègia en la qual s'avança cada any. Durant 2016, va continuar el desplegament i la comunicació de la proposta de valor a l'empleat, que té l'objectiu d'atreure talent extern i impulsar el reconeixement intern.

Quin és el nostre compromís?

- > Identificar, captar i fidelitzar el millor talent professional, assegurant els principis d'equitat i no discriminació per cap causa.
- > Afavorir el desenvolupament professional de les persones dins del model de gestió del talent.
- > Promoure un entorn de treball motivador que fomenti la diversitat i igualtat i que asseuri la implantació de mecanismes que facilitin l'equilibri entre vida professional i personal.
- > Promoure una interlocució constant entre la companyia i els representants socials que permeti la retroalimentació per a la presa de decisions.

Quines són les nostres principals fites en 2016?

- > Planificació estratègica de persones mitjançant el llançament del Strategic Workforce Planning (SWP).
- > Implantar la metodologia de "Experiència d'empleat" en els processos de gestió de persones de la companyia.
- > Llançar la plataforma multidisciplinària People Innovation Platform (PIP), amb l'objectiu de facilitar el procés de transformació cultural dins de la companyia.
- > Consolidar el Pla Integral de Diversitat amb focus en les palanques de gènere, edat i discapacitat.

Anàlisi dels resultats 2016

Al tancament de l'exercici de 2016, la companyia comptava amb la implicació directa de 17.229 persones, de les quals el 50,5% desenvolupen la seva activitat a Europa, el 44,2% a Amèrica i el 5,3% restant en altres continents.

La plantilla estava composta pel 28,1% de dones i el 71,9% d'homes, l'edat mitjana se situava en els 43,8 anys, amb una mitjana d'antiguitat de 14,5 anys.

Identificar, captar i fidelitzar el millor talent professional

	2016	2015	2014
Índex de rotació voluntària (%) ¹	2,5	3,5	3,3

¹Baixes voluntàries / plantilla mitjana.

La Gestió del Talent en Gas Natural Fenosa aposta pel desenvolupament individual i l'evolució de la carrera professional, i contribueix a definir de manera controlada i consistent l'aprenentatge dels seus professionals, per assegurar que el seu desenvolupament estigui alineat amb els objectius de la companyia.

Dins del Model de Gestió del Talent, es troba definit un Model de Lideratge únic per a tots els empleats, s'estructura en un mapa de competències dividit per nivells professionals i tres eixos estratègics (visió, persones i gestió), i és la base de la metodologia i les pràctiques de gestió de talent i de formació a Gas Natural Fenosa.

Nivells professionals	Visió	Persones			Gestió	
	Estratègia i innovació	Direcció de persones	Cooperació	Decisió	Execució	
Executius.	Visió global.	Inspiració per a altres.	Agudesa política.	Decisions encertades.	Obtenir resultats en xarxa.	
Directius.	Agudesa estratègica.	Motivar altres.	Maneig de la diversitat.	Tolerància a l'ambigüitat.	Gestió de tasques i objectius.	
Comandaments intermedis.	Gestió de la innovació.	Creació d'equips eficients.	Gestió de conflictes.	Establir prioritats.	Gestió de processos.	
Contribuïdor individual.	Orientació al client.	Escolta Activa.	<i>Networking.</i>	Agilitat en la decisió.	Orientació als resultats.	Organització del treball i seguretat.
Aprenentatge àgil.						
Autoconeixement.						
Integritat professional.						

Durant 2016 s'ha completat el segon cycle de desenvolupament amb la avaluació 360° dels 450 alts directius de la companyia i la realització de més de 7.000 avaluacions, així com la formalització dels seus plans de desenvolupament individuals.

També en 2016 s'ha posat en marxa el segon procés de segmentació del talent, posicionant a més de 4.700 professionals en les matrius de contribució i combinant la informació clau obtinguda de l'avaluació de les seves competències, els seus interessos i els resultats obtinguts de manera sostinguda en al compliment dels seus objectius.

Durant l'any 2016, es van impartir un total de 889.625 hores de formació amb 138.872 participants. Com a principals programes cal destacar la formació dedicada a la salut laboral i benestar mitjançant el seu propi model innovador.

El model formatiu de la Universitat Corporativa dona resposta a les necessitats de formació, tant en habilitats com en coneixements tècnics, i ho fa a través de l'Institut de Lideratge i l'Institut Tècnic. A més, els continguts s'estructuren mitjançant itineraris formatius. Aquests itineraris permeten aprofitar les sinergies de la formació i cobrir les necessitats de desenvolupament d'una manera ordenada, completa, i sostenible en el temps.

Amb la tecnologia 360° podràs visitar les instal·lacions del Campus Puente Nuevo a El Tiemblo, Àvila.

Afavorir el desenvolupament professional de les persones dins del model de gestió del talent

	2016	2015	2014
Plantilla formada (%)	87,4	95,1	97,1
Hores de formació per empleat (h)	51,0	61,4	57,4
Inversió en formació per persona (euros)	803,1	774,5	874,2
Grau de satisfacció amb la formació (/10)	9,0	8,9	8,9

Promoure un entorn de treball motivador que fomenti la diversitat i igualtat

(%)	2016	2015	2014
Índex d'integració persones amb discapacitat. Espanya.	2,4	2,4	2,3
Diversitat homes/dones	71/29	73/27	73/27
Dones en llocs directius	25,7	25,1	24,0

El comportament ètic, la promoció i el respecte de la igualtat, la prevenció i la seguretat en el treball són part fonamental del compromís assumit per Gas Natural Fenosa amb els seus empleats. Aquests principis es reflecteixen en la gestió diària de la companyia a través del Codi Ètic, la Política d'Igualtat de Gènere, o el Protocol de Prevenció de l'Assetjament Laboral, Sexual i per Raó de Sexe i, addicionalment a Espanya, del I Conveni Col·lectiu i el Pla d'Igualtat.

En 2016, el compromís de la companyia per la diversitat continua sent ferma, i es consolida el Pla Integral de Diversitat (PID) que aglutina iniciatives específiques per a la gestió dels recursos humans, classificades en tres àmbits d'actuació: gènere, capacitats diferents i edat.

Gas Natural Fenosa continua apostant per l'equilibri entre la vida professional i personal mitjançant l'aplicació de mesures de flexibilització laboral, serveis i beneficis adaptats a les necessitats dels empleats.

En l'aposta de Gas Natural Fenosa per aplicar les últimes tendències en matèria de gestió de persones, durant 2016 s'ha iniciat el projecte Employee Experience (Experiència de l'Empleat), utilitzant com a metodologia de referència la implantada a Customer Experience.

Mitjançant el projecte Employee Experience es pretén:

- > Incorporar la visió de l'empleat en tots els processos i totes les decisions.
- > Fomentar una cultura d'orientació a l'empleat, com a factor determinant per millorar el nivell de compromís, el sentiment de pertinença i la productivitat.
- > Assegurar que la visió sobre l'experiència d'empleat sigui homogènia en el grup i s'aprofiten les lliçons apreses.

La comunicació interna té com a missió contribuir de manera activa a la consecució dels objectius marcats pel pla estratègic de la companyia, en estreta col·laboració amb les àrees i negocis, i a crear sentiments de pertinença i motivació.

En aquest sentit, durant 2016 es van continuar desenvolupant campanyes de sensibilització amb l'objectiu de donar a conèixer projectes clau de la companyia. A més es va continuar amb l'organització d'activitats i iniciatives amb l'objectiu de fomentar la participació i l'aportació d'idees innovadores, Incorporant, el 2016, una nova acció, els "Mic: Microeventos" com trobades d'empleats amb portaveus d'alguns dels projectes transversals d'implantació a la companyia.

En 2016 es va donar continuïtat al concurs Contactes de seguretat. A més, s'ha llançat una nova iniciativa, el Premi Lideratge en Seguretat i Salut, on són els mateixos empleats els que nomenen companys com a referents en aquesta matèria. En 2016, es van realitzar, només a Espanya, 40 accions de comunicació directa, a través del Programa Dialoga, en què van participar més de 2.200 persones. S'han llançat també altres campanyes rellevants com el Pla de Cybersecurity, el Pla de Voluntariat corporatiu o la plataforma de gestió de marca Brandcenter.

Per a més informació sobre el compromís amb els empleats, veure el capítol "Interès per les persones" de l'Informe de Responsabilitat Corporativa 2016.

Seguretat i Salut

Quins recursos són rellevants per a aquest compromís?

- > Financers.
- > Industrials.
- > Humans.
- > Intel·lectuals.
- > Socials.

Com mesurem el nostre exercici?

- > Accidents amb baixa.
- > Dies perduts.
- > Víctimes mortals.
- > Índex de freqüència, de gravetat i d'incidència.
- > Taxa d'absentisme.

A través d'aquest codi podràs visualitzar el vídeo "Drones: innovació tecnològica".

Què significa per a Gas Natural Fenosa?

La seguretat i la salut són elements essencials dins de l'estratègia i una qüestió prioritària que ocupa l'agenda diària de Gas Natural Fenosa, així com un aspecte que està totalment interioritzat en tots els segments de la companyia, que no concep una altra manera de pensar, ni de fer la feina.

Els principis de la cultura empresarial de la companyia es basen en el lema "no hi ha res més important que la seguretat i la salut".

Els reptes de Gas Natural Fenosa estan orientats a la posada en marxa d'estratègies globals en matèria de seguretat i salut, com a mitjà per a millorar les condicions laborals.

Quin és el nostre compromís?

- > Mantenir una sòlida cultura de seguretat i salut com a conseqüència de la implantació del "Pla de Compromís de Seguretat i Salut".
- > Desenvolupar els quatre eixos d'actuació que guien i consoliden la transformació cultural: lideratge, empleats, empreses col·laboradores i instal·lacions i processos.

Quines són les nostres principals fites en 2016?

- > Pla d'Actuació Global per a empreses col·laboradores.
- > Implantar globalment l'eina de gestió documental Controlar.
- > Implantar el Pla de Compromís de Seguretat i Salut a Xile.
- > Implantar la cardioprotecció mitjançant la introducció progressiva de desfibril·ladors en l'àmbit internacional als centres de treball i a tots els serveis mèdics de la companyia.
- > Implantar progressivament el model d'empresa saludable als països pendents que s'implanti.

Anàlisi dels resultats 2016

Mantenir una sòlida cultura de seguretat i salut

El "Pla de Compromís de Seguretat i Salut", iniciat en 2012, es basa en el desenvolupament de quatre eixos d'actuació: lideratge, empleats, empreses col·laboradores, instal·lacions i processos, que són les palanques que han guiat la transformació cultural de Gas Natural Fenosa i permeten una extensió i cobertura més gran del seu compromís amb la seguretat i salut.

El pla ha aconseguit un canvi qualitatiu en la cultura de seguretat en la companyia mitjançant un nou enfocament basat en comportaments individuals segurs i en la identificació i anticipació de les situacions de risc pels mateixos treballadors.

Després del gran avanç que ha suposat el Compromís de Seguretat i Salut, i amb la integració de la seguretat i la salut com un valor que tenen en compte totes les persones de l'organització, l'any 2016 s'ha presentat com el punt d'inflexió cap a la consolidació d'un compromís continu i estable amb la seguretat i la salut.

Aquests avenços permeten afirmar el lideratge de Gas Natural Fenosa en matèria de seguretat i salut, i que el canvi cultural en aquest àmbit s'ha fet extensiu a la resta de camps d'actuació.

En 2017, els esforços se centraran en el funcionament i la coordinació dels diferents grups de treball "xarxes" i comitès, i s'assegurarà l'aplicació del compromís en l'àmbit global.

Quatre eixos d'actuació que guien i consoliden la transformació cultural

El Pla de Compromís de Seguretat i Salut es basa en el desenvolupament de quatre eixos d'actuació: lideratge, empleats, empreses col·laboradores i instal·lacions

i processos, que són les palanques que guiaran la transformació cultural de Gas Natural Fenosa i permetran una extensió i cobertura més gran del seu compromís amb la seguretat i salut.

01

No hi ha res més important que la seguretat i la salut

02

Tot accident es pot evitar

03

La seguretat és una responsabilitat de la Direcció

04

La seguretat és una responsabilitat individual

05

Totes les feines s'han de planificar i executar pensant en la seguretat

1. Lideratge

Gas Natural Fenosa ha treballat amb el focus posat en el compromís visible de tota l'organització, conscient que la seguretat i la salut és la clau del seu lideratge empresarial.

El lideratge és considerat el motor del canvi cultural en la companyia. Aquest suposa un esforç a tots els nivells organitzatius i es promou des de la direcció, de manera sòlida i ferma, perquè es percebi en totes les preses de decisions empresarials, que sempre tenen en compte la seguretat.

En 2016, s'han consolidat els comitès de direcció de seguretat i salut, i altres fòrums de presentació, discussió i decisió de propostes. I s'han fomentat les accions de coordinació, establiment de plans, seguiment i supervisió d'activitats de seguretat i salut en les diferents àrees de la companyia.

2. Cultura de seguretat i salut entre els empleats

En 2016 s'han elaborat, revisat i implantat estàndards aplicables en les geografies en què la companyia té presència, gràcies a l'establiment de criteris uniformes i homogenis:

Estàndards de lideratge

- > Normes del mes: 12 meses, 12 normes.
- > Classificació del risc en seguretat i salut d'empreses col·laboradores.

Estàndards tècnics per criticitat d'activitats

- > Treballs en tensió.
- > Tala, poda i desbrossament.
- > Transport, càrrega i descàrrega de líquid de gas natural.
- > Rases i excavacions.
- > Manipulació de càrregues amb grues autocarregadores i grues mòbils autopropulsades.
- > Treballs en tensió per a instal·lacions de > 1kV.
- > Atmosferes explosives.

Per garantir la seguretat en les activitats de Gas Natural Fenosa, s'han establert actuacions orientades a la prevenció d'accidents i incidents. Així mateix, s'han desenvolupat mecanismes que permeten aprendre dels successos ocorreguts per evitar-los en el futur. Aquestes actuacions s'han configurat entorn dels principals eixos culturals de seguretat i salut de la companyia, els pilars del seu compromís.

A més d'estàndards homogenis, la identificació, l'avaluació de riscos i la planificació de l'activitat preventiva són la base per a la gestió eficaç de la seguretat i la salut en el treball.

La companyia té un procediment general d'aplicació a tot el grup, que estableix les pautes i principis que s'han de seguir per a la identificació, avaluació i control dels riscos laborals.

Adicionalment a aquestes avaluacions de risc, Gas Natural Fenosa disposa d'altres mecanismes específics de gestió per fer efectiu el seu objectiu de reduir al mínim el nombre d'accidents. Aquests són, entre altres: observacions preventives de seguretat, inspeccions documentades, tolerància zero, pauses de seguretat, plans d'acció personal, lliçons apreses, contactes de seguretat, etc.

Durant aquest any s'han realitzat iniciatives especialment enfocades a incrementar la participació dels empleats que juntament amb la formació específica en la matèria contribueixen a mantenir viu el compromís de seguretat i salut, com és el I Premi Lideratge en Seguretat i Salut, que té l'objectiu de motivar i reconèixer comportaments exemplars dels empleats en aquesta matèria, que són aquests mateixos els que voten als seus companys.

En 2016, la companyia va impartir un total de 220.252 hores de formació en seguretat i salut, per a un total de 53.650 empleats, a través de 3.518 sessions. El nombre mitjà d'hores de formació per empleat ha estat de 15,32.

La gestió d'accidents i incidents és un aspecte clau per aconseguir l'objectiu d'eliminar o reduir les situacions de risc, i amb això els índexs d'accidentabilitat; en aquest sentit en 2016 s'han reportat 2.221 incidents, és a dir, successos que no s'han produït danys personals o al medi ambient però que sota altres circumstàncies podrien haver derivat en danys personals o de l'entorn.

Durant 2016, s'han celebrat 16.192 reunions i comitès de seguretat i salut i s'han dut a terme 6.243 "Pausas de Seguretat".

La salut laboral forma part del compromís de Gas Natural Fenosa d'oferir als seus empleats un ambient de treball saludable i de benestar. En 2016, va continuar el desenvolupament de campanyes de

prevenció i promoció de la salut amb l'objectiu de sensibilitzar i mobilitzar els treballadors per generar una cultura de prevenció de les malalties, promoure hàbits de vida saludables i el control dels factors de risc per a reduir de manera significativa la incidència de diverses patologies. En l'àmbit internacional s'han anat incorporant noves campanyes de promoció de la salut i prevenció alineades amb els criteris corporatius del grup.

Així mateix, en 2016 s'ha posat en marxa un protocol sanitari d'actuació per a viatges internacionals per tal de prevenir els riscos sanitaris del país de destinació així com establir un procediment de comunicació d'alertes sanitàries a aquest efecte.

Durant 2016, en l'àmbit psicosocial es van desenvolupar campanyes específiques sobre la gestió positiva de les emocions, mitjançant conferències adreçades als treballadors.

3. Implicació de les empreses col·laboradores

A Gas Natural Fenosa, la seguretat dels seus col·laboradors i la prevenció d'accidents dels treballadors de les empreses col·laboradores és un assumpte tan important com la seua empleats. Per això, el Pla de Compromís amb la Seguretat i la Salut s'ha fet extensible a tots els proveïdors, des de l'inici.

Indicadors de sinistralitat de contractistes i subcontractistes

	Empleats			Contractistes i subcontractistes		
	2016	2015	2014	2016	2015	2014
Accidents amb baixa ¹	65	125	118	856	838	948
Dies perduts ²	2.424	3.674	3.035	17.465	19.600	8.258
Víctimes mortals ³	–	1	1	5	7	6
Índex de freqüència ⁴	1,72	3,08	3,93	7,72	12,20	16,92
Índex de gravetat ⁵	0,06	0,09	0,10	0,16	0,29	0,15
Índex d'incidència	3,48	6,33	8,32	13,99	25,71	35,71

¹ Accidents amb baixa: nombre d'accidents de treball que causen una baixa laboral.

² Dies perduts: jornades en què no s'ha treballat a causa de baixes per accidents de treball. Es calculen des del dia següent al de la recepció de la baixa i es consideren els dies naturals.

³ Víctimes mortals: nombre de treballadors que han mort per accidents de treball.

⁴ Índex de freqüència: nombre d'accidents amb baixa ocorreguts durant la jornada de treball per cada milió d'hores treballades.

⁵ Índex de gravetat: nombre de jornades perdudes a conseqüència dels accidents de treball per cada 1000 hores treballades.

Des de la xarxa d'empreses col·laboradores, s'han posat en marxa diferents iniciatives com són els tallers de lideratge en els quals s'explica l'abast del projecte i la necessitat d'erradicar els comportaments insegurs, i s'ha sol·licitat a les empreses col·laboradores el compromís amb l'assoliment dels objectius de seguretat de Gas Natural Fenosa.

Per aconseguir la implicació de les empreses col·laboradores, en 2016, s'ha dut a terme la iniciativa "Viatge a la seguretat de les empreses col·laboradores". Aquesta metodologia basada en la comunicació senzilla i freqüent busca transmetre conceptes de seguretat generals i compartir experiències. Per a això, l'interlocutor clau de les empreses col·laboradores incorpora "converses de seguretat" en les seves reunions de treball, les quals es caracteritzen per la freqüència, intensitat i brevetat.

El 2016, es van desenvolupar activitats addicionals de reforç en matèria de prevenció de riscos amb contractistes, entre les quals destaquen:

- > 7.987 actuacions relacionades amb la coordinació d'activitats preventives amb empreses contractistes, majoritàriament reunions de coordinació.
- > 962 reunions amb els coordinadors de seguretat i salut en l'àmbit d'obra.
- > 43.011 inspeccions de supervisió als treballs realitzats per empreses contractistes.

Gas Natural Fenosa concedeix a la seguretat i la salut una importància clau en la relació contractual amb les seves empreses col·laboradores. Des de la fase de selecció d'empreses col·laboradores, es té en compte el compromís d'aquestes amb la seguretat i la salut. En l'adjudicació d'un contracte, la seguretat i la salut és un element exclouent i diferenciador.

4. Seguretat en les instal·lacions i processos

La gestió de riscos de les instal·lacions industrials té per objectius principals la detecció i minimització de riscos en activitats, productes i serveis que puguin afectar de manera significativa les instal·lacions de la companyia o el seu entorn, i ocasionen danys des del punt de vista econòmic, ambiental i social.

Aquesta gestió es recolza en diverses eines com són disposar d'un mapa de riscos de les instal·lacions, la realització d'auditories de seguretat, la investigació d'incidents i accidents, el model de protecció contra incendis, desenvolupament de formació a partir de les lliçons apreses i activitats de divulgació i suport.

Finalment, cal destacar que el compromís amb la seguretat i la salut s'estén també als nostres clients a través de campanyes de difusió de consells sobre l'ús segur del gas i l'electricitat.

Per a més informació, veure el capítol "Seguretat i Salut" de l'Informe de Responsabilitat Corporativa 2016.

Cadena de subministrament responsable

Quins recursos són rellevants per a aquest compromís?

- > Financers.
- > Naturals.
- > Industrials.
- > Humans.
- > Intel·lectuals.
- > Socials.

Com mesurem el nostre exercici?

- > Volum total de compres adjudicat.
- > Proveïdors avaluats.
- > Hores de formació i persones formades per Gas Natural Fenosa pertanyents a empreses col·laboradores.

Amb través d'aquest codi podràs visualitzar el vídeo "Apostem per la formació"

Què significa per a Gas Natural Fenosa?

Els proveïdors i les empreses col·laboradores són actors fonamentals en el funcionament òptim de la cadena de valor de Gas Natural Fenosa, amb els quals la companyia promou el manteniment de relacions de confiança a llarg termini, estables, sòlides i de benefici mutu, sota els principis d'eficàcia i gestió del risc.

Quin és el nostre compromís?

- > Estendre la cultura i els principis d'actuació de Gas Natural Fenosa a la seva cadena de subministrament.
- > Transferir coneixement per a millorar els nivells de qualitat de servei
- > Impulsar pràctiques que afavoreixin la traçabilitat i el comerç just de les matèries primeres.
- > Fomentar la contractació de proveïdors del país o regió on la companyia desenvolupa les seves activitats

Quines són les nostres principals fites en 2016?

- > Estendre i implantar l'arbre de proveïdors en les filials principals.
- > Estendre i implantar la plataforma Bravo a les filials principals.

Anàlisi dels resultats 2016

Estendre la cultura i els principis d'actuació de Gas Natural Fenosa a la seva cadena de subministrament

En el desenvolupament de la seva activitat, en 2016, Gas Natural Fenosa va establir relacions comercials amb un total de 12.072 proveïdors.

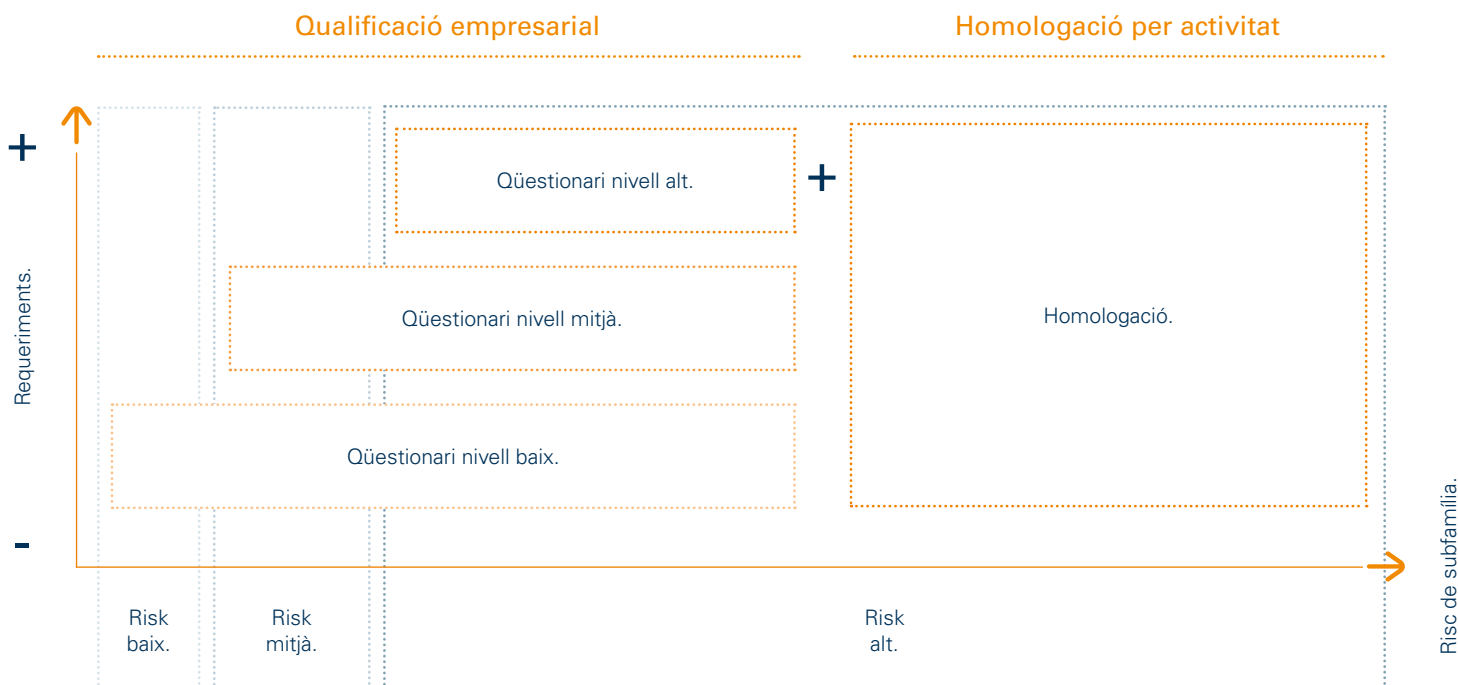
Les bases sobre les quals s'assenta el model de compres són mantenir una relació a llarg termini amb els proveïdors i adjudicar l'oferta més avantatjosa per a la companyia; no només des d'un punt de vista exclusivament econòmic, sinó tenint en compte les valoracions de l'acompliment dels proveïdors (que inclou aspectes com la seguretat, la qualitat i la gestió de recursos, entre d'altres) i com, en conjunt, permeten un estalvi en el cost total de l'adquisició.

Gas Natural Fenosa compta amb un nombre de proveïdors elevat, cosa que fa necessari estandarditzar els processos de selecció per a minimitzar els riscos de contractació i assegurar la garantia del subministrament. Per a això, la companyia té establerta una Norma General de Contractació Externa i la Norma General de Qualitat de Proveïdors, que estableix els principis generals per a totes les contractacions d'obres, béns i serveis, garantint un model de procés de compres homogeni, eficient i de qualitat.

L'avaluació de proveïdors a Gas Natural Fenosa es compon del procés de qualificació de proveïdors i del procés d'homologació. Tots dos processos s'articulen en funció del mapa de riscos per subfamília.

(milions d'euros)	2016	2015	2014
Volum total de compres adjudicat ¹	3.599	3.009	2.956

¹ No inclou proveïment de matèries primeres.

En 2016, Gas Natural Fenosa va avaluar un total de 9.689 proveïdors en els quals es van tenir en compte criteris ambientals, socials i de pràctiques laborals. Així mateix, en 2016 es van homologar o es va revisar l'homologació dels proveïdors crítics, és a dir, de 1.556 proveïdors. Resultat d'aquest procés, a 165 proveïdors se'ls va atorgar una categoria d'homologació provisional, identificant les accions de desenvolupament i les accions correctives a implementar per a aconseguir el compliment dels requisits exigits i estàndards establerts per la companyia. Cal destacar que a 15 proveïdors se'ls va suspendre o retirar l'homologació per no aconseguir superar aquest procés per diferents motius.

Pel que fa al procés de classificació de proveïdors, durant 2016 la Direcció de Compres ha estès el nou model de classificació de proveïdors implantat a Espanya a les filials del Brasil, Xile, Colòmbia i Itàlia, i queda pendent per a 2017 la implantació a l'Argentina, Mèxic i el Panamà .

El nou model valora cinc factors de risc que conformen la base del mapa de riscos: seguretat i salut, qualitat, ESG, risc operatiu i legal.

El factor de risc ESG integra el risc ambiental, social i de governança, amb els aspectes valorats següents:

- Riscos de medi ambient: s'ha tingut en compte l'impacte en atmosfera, biodiversitat, aigües, sòl, paisatge, residus i consum de recursos.

- Riscos socials: s'han tingut en compte aspectes com el benestar de les comunitats, els drets humans, els drets dels treballadors, la protecció de dades, la seguretat i qualitat de productes, i la salut i la prevenció de riscos laborals.

- Riscos de governança: s'han tingut en compte aspectes de frau, corrupció, competència, terrorisme, ètica professional i compliment normatiu.

Així mateix, la companyia realitza una verificació sistematitzada del compliment dels requisits legals i l'estructura bàsica dels proveïdors potencials de manera que conforma una qualificació empresarial que tot proveïdor ha de superar abans de mantenir relacions comercials amb Gas Natural Fenosa.

Els nivells de risc del mapa s'assignen en funció del més restrictiu dels cinc factors de risc, atorgant un únic nivell de risc (alt, mitjà o baix) a cadascuna de les subfamílies de compra.

La classificació s'aplica sobre qüestionaris autodeclaratius d'extensió i profunditat creixent en funció de nivell de risc mitjançant la inscripció a la plataforma Achilles (sistema de classificació de proveïdors). Per als casos de nivell alt cal aportar evidències documentals i/o auditories. En 2016, s'ha planificat la realització d'auditories en matèria de responsabilitat corporativa a proveïdors de risc alt, i es prioritzen els de més facturació.

El procés de qualificació en els nivells alt i mitjà inclou l'obtenció d'una puntuació que permet valorar de manera diferenciada els proveïdors aptes en funció de criteris objectius i mesurables, per poder ser usat en les diferents fases dels processos de licitació.

Transferir coneixement per a millorar els nivells de qualitat de servei

Gas Natural Fenosa realitza accions encaminades al desenvolupament de proveïdors a partir de la informació recollida en l'arbre de proveïdors, la informació d'homologació, i els resultats del mesurament de l'acompliment en matèria ESG.

La formació dels diferents integrants de la cadena de valor és de vital importància per a oferir als clients de la companyia productes i serveis de qualitat. Gràcies a la formació, els proveïdors milloren la seva eficiència operativa, poden reduir els seus costos i en professionalitzen la gestió.

La Universitat Estesa contribueix a l'establiment d'un model comú de planificació i gestió, ja que ofereix formació adreçada a les empreses col·laboradores i als altres agents que formen part de la cadena de valor.

Des de 2012, la Universitat Estesa s'ha implementat en nou països: l'Argentina, el Brasil, Xile, Colòmbia, Espanya, Itàlia, Mèxic, Moldàvia i el Panamà. L'any 2016 ha suposat la consolidació definitiva d'aquesta en tots els negocis i països i ha desenvolupat programes diferencials que han obtingut resultats excel·lents.

En 2016 s'han proporcionat al voltant de 250.000 hores de formació a més de 40.000 assistents pertanyents a empreses col·laboradores. Cal destacar-hi l'elevat índex de satisfacció manifestat pels assistents, un 8,8 sobre 10, obtingut en les valoracions de les més de 1.692 accions convocades.

A més, el 2016 es va consolidar el Canal Atenea, una plataforma on, a través de vídeos curts, es transmet coneixement sobre temes de normativa, seguretat, prevenció d'accidents i operativa in situ, de manera que es puguin consultar des de qualsevol dispositiu. Al tancament de 2016 s'han superat les 14.000 visites des del seu llançament. També s'ha iniciat en 2016 la implantació internacional a l'Argentina, el Brasil, Xile, Colòmbia, Itàlia, Mèxic i el Panamà.

Aquest canal permet, entre d'altres, més accés a la formació, increment i millora de la comunicació i col·laboració entre el negoci i els seus col·laboradors, més alineament efectiu amb l'estratègia de la companyia, i una reducció de costos de formació a col·laboradors.

Impulsar pràctiques que afavoreixin la traçabilitat i el comerç just de les matèries primeres

En 2015, Gas Natural Fenosa va continuar la seva implicació en la iniciativa internacional Bettercoal, una associació formada per un grup de grans empreses energètiques europees (Dong Energy, Drax, EDF, Enel, Engie, E.ON, Fortum, RWE i Vattenfall, entre d'altres), que impulsa la millora contínua de la responsabilitat corporativa en la cadena de subministrament del carbó. En 2015, la companyia va passar a formar part del Consell de Bettercoal.

La iniciativa, nascuda en 2012, busca incloure pràctiques socials, ambientals i ètiques en la cadena de subministrament de carbó, amb l'objectiu de produir canvis que beneficiïn els empleats, les comunitats, els negocis i el medi ambient.

L'adhesió a una iniciativa com Bettercoal proporciona la garantia addicional que les adquisicions de carbó que realitza la companyia compleixen determinats criteris i condicions que s'alineen perfectament amb els compromisos establerts en la política de drets humans de Gas Natural Fenosa.

Un dels primers avanços de Bettercoal va ser desenvolupar un nou codi de pràctiques basat en els estàndards de mineria ja existents, que reconeix les millors pràctiques que actualment hi ha en el sector. El Codi Bettercoal estableix els principis ètics, socials i ambientals sobre els quals els membres de la iniciativa alinearan la seva cadena de subministrament de carbó.

Aquests principis seran la base de l'execució de les avaluacions *in situ* que realitzaran assessors externs. Els resultats d'aquestes avaluacions seran compartides entre els membres de Bettercoal.

El Codi Bettercoal va ser desenvolupat amb el suport d'un grup independent, representatiu dels diferents grups d'interès i compost per experts de la societat civil, sindicats i de la comunitat minera. Aquest codi va ser objecte d'un procés global de consulta pública que va incloure reunions amb grups d'interès a Colòmbia, Indonèsia, Rússia i Sud-àfrica, tots grans països productors de carbó.

Així mateix, durant l'any 2016, la companyia va adquirir 930.000 tones de carbó (el 63% del total adquirit) sota acord formal amb els proveïdors, per atendre els requisits definits pel Codi Bettercoal.

Per a més informació sobre la gestió de la cadena de subministrament, veure l'"Informe de Responsabilitat Corporativa 2016".

Compromís social

Quins recursos són rellevants per a aquest compromís?

- > Financers.
- > Naturals.
- > Industrials.
- > Humans.
- > Intel·lectuals.
- > Socials.

Com mesurem el nostre exercici?

- > Valor econòmic distribuït.
- > Aportació econòmica a acció social.
- > Hores destinades a accions de voluntariat.
- > Activitats de voluntariat social i ambiental.

Què significa per a Gas Natural Fenosa?

Gas Natural Fenosa aposta per la integració positiva en la societat dels països en els quals opera, i avalua l'impacte social de la seva activitat, respectant la cultura, les normes i l'entorn.

Per a aconseguir-ho, la companyia col·labora amb organitzacions no governamentals, comunitat local i altres agents socials a tots els països on opera.

Quin és el nostre compromís?

- > Contribuir al desenvolupament econòmic i social dels països en els quals està present i facilitar l'accés a l'energia.
- > Acció Social: consolidar la vinculació de les principals línies d'acció social amb l'estratègia de Gas Natural Fenosa.
- > Fomentar la relació amb les comunitats a través de projectes d'impacte social.
- > Patrocini i mecenatge: suport de projectes i iniciatives que generen valor per a la societat, amb especial focus en la cultura, les causes socials i el medi ambient.
- > Voluntariat corporatiu: involucrar els empleats en la generació d'una societat més justa i sostenible, des del punt de vista social i ambiental.

Quines són les nostres principals fites en 2016?

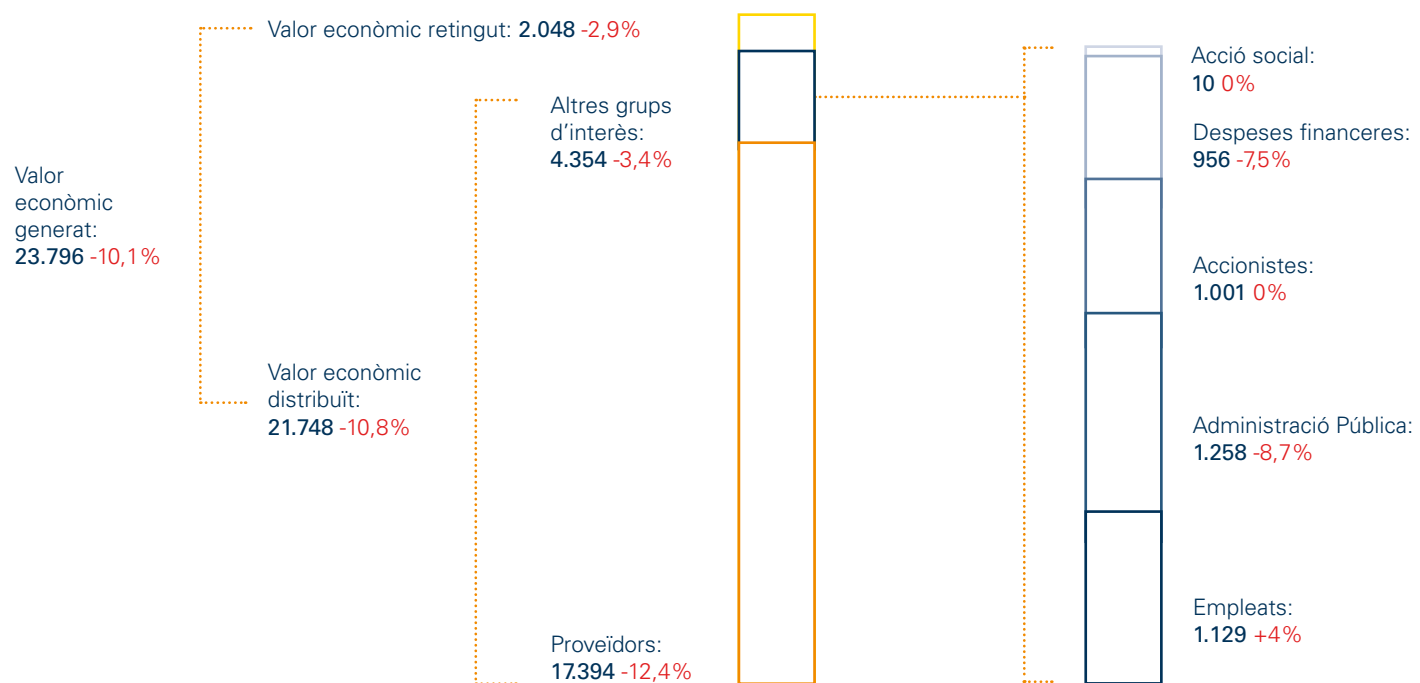
- > Realitzar la tercera edició de Cinergia amb l'objectiu de comunicar l'estalvi que es deriva de l'eficiència energètica així com l'impacte que té en l'entorn. Fomentar la promoció de nous talents amb la segona edició de Talento Cinergia.
- > Ampliar el pla d'acció per a xarxes socials amb l'objectiu de generar continguts i activitats d'interès general en línia amb el suport a la cultura, l'eficiència energètica i l'estalvi.
- > Participar en determinats projectes d'inversió per a l'avaluació de l'impacte social.

Anàlisi dels resultats 2016

Contribuir al desenvolupament econòmic i social dels països en els quals està present i facilitar l'accés a l'energia

(Nº)	2016	2015	2014
Valor econòmic distribuït	21.748	24.372	23.463

Valor econòmic distribuït. Detall per grups d'interès (milions d'euros)

Variació respecte 2015

(milions d'euros)	2016	2015	2014
Inversió en acció social	10	10	12

Facilitar l'accés a l'energia

Gas Natural Fenosa maximitza els recursos que la societat i l'entorn posen a la seva disposició, proporcionant-ne un servei bàsic: el subministrament fiable i segur d'energia.

Gas Natural Fenosa desenvolupa la seva activitat en zones en què el subministrament d'energia no arriba a tota la població. Per a la companyia, és una prioritat atendre les persones que viuen en aquestes àrees. Per això, treballa activament en el desenvolupament de les seves xarxes de distribució, per oferir-los un servei segur.

En 2016, la xarxa de gas va arribar a 550 nous habitatges mitjançant la construcció de 7.500 metres al Barrio 25 de Maig del Partido de Moreno. En termes globals, des dels seus inicis, més de 28.000 persones (xifra que supera la meitat de la població) s'han beneficiat d'aquest programa i han aconseguit l'accés a una energia més neta, de manera que han augmentat el valor dels habitatges gràcies a la construcció total de 134,5 quilòmetres de xarxa de gas en aquesta zona.

A Xile, en l'àmbit de CGE, la filial Edelmag, va signar tres convenis orientats a portar energia elèctrica a sectors apartats del país, de manera que es va permetre que 134 famílies accedissin a energia fiable de manera permanent i estable

Finalment, a Espanya, en 2016, Gas Natural Fenosa ha signat acords amb diverses administracions regionals i locals, per a la protecció de clients vulnerables per evitar el tall de subministrament als clients que els serveis socials municipals han informat que són vulnerables. En aquests casos, la

companyia aporta solucions operatives per al pagament de les seves factures a través de les partides de l'administració destinades a casos d'emergència social.

Les administracions amb què s'ha arribat a acords, durant 2016, són les següents:

- En l'àmbit local: els ajuntaments de La Corunya, Almassora, Barcelona, àrea metropolitana de Barcelona, Castelló, Logronyo, Sevilla, Vilagarcia d'Arousa i Saragossa.
- En l'àmbit autonòmic: les comunitats autònomes de Cantàbria, Castella-la Manxa, Madrid, Castella i Lleó, Galícia, Comunitat de Madrid, Navarra i Comunitat Valenciana.

Així mateix s'ha arribat a acords amb la Creu Roja d'Euskadi.

Gas Natural Fenosa ha posat en marxa un paquet específic de 20 mesures amb una dotació econòmica de 4,5 milions d'euros i un equip de 60 empleats, el que permetrà fer un seguiment i desenvolupament integral cap a la vulnerabilitat energètica. Les mesures són de caràcter tant operatiu com social.

Acció social

Per a Gas Natural Fenosa és imprescindible que les seves activitats d'acció social se centrin en els àmbits geogràfics en els quals està present i que es desenvolupin de manera alineada amb l'activitat de la companyia. Per tal de garantir aquest objectiu, en 2011 es va crear el Centre Operatiu Integrat de l'Amèrica Llatina (COIL) de Gestió de Projectes d'Acció Social, que sota el lema "Energia per a créixer" desenvolupa tres tipologies de projectes.

- Programes de "Negocis inclusius": Projectes que promouen la inclusió dels sectors socials més desfavorits per mitjà de programes inclusius. Dins d'aquesta tipologia, es va dissenyar un nou programa denominat Energia del Sabor, el qual té com a finalitat promoure la inclusió social de col·lectius desfavorits a través de la capacitat en oficis vinculats a la gastronomia. El programa està implementat a l'Argentina, el Brasil, el Panamà i Mèxic.
- Programa "Ús responsable": conscienciació de clients i societat, que promouen l'aportació de coneixements de l'energia en general; la seguretat i l'ús eficient, tant del gas com de l'electricitat; i la cura del medi ambient.
- Programes per a les famílies del personal: conjunt de tres programes dirigits a fills d'empleats de la companyia en l'àmbit de l'Amèrica Llatina.

Relació amb les comunitats

Gas Natural Fenosa en el marc de la seva Política de Drets Humans, adquireix un compromís ferm amb el respecte de les comunitats locals. Per a la consecució d'aquest compromís, són aspectes clau l'avaluació de l'impacte social que les activitats de la companyia puguin tenir sobre les comunitats afectades i la contribució a la millora de les condicions de vida d'aquestes.

Gas Natural Fenosa disposa d'una sistemàtica basada en la metodologia Measuring Impact del World Business Council for Sustainable Development (WBCSD), l'objectiu de la qual és ajudar a definir iniciatives i programes per a

gestionar de manera efectiva els impactes socials associats a l'activitat de la companyia.

Patrocini i mecenatge

Per al desenvolupament de la societat mitjançant el foment de la cultura, l'art, la ciència o altres disciplines, Gas Natural Fenosa porta a terme suports econòmics puntuals a projectes concrets de patrocini i les donacions.

Gas Natural Fenosa també manté un compromís de col·laboració amb el món del cinema, la música i l'activitat teatral a través del suport als principals festivals, cicles musicals i cicles de concerts.

Amb el seu suport al món del cinema, mitjançant patrocinis dels principals festivals i sales de projecció del país, la companyia col·labora amb una de les indústries que més s'ha vist afectada, especialment en el cas dels festivals, que han patit, en els últims anys, importants retallades en les ajudes públiques que rebien.

En aquest ordre, en 2016 es va llançar la tercera edició de Cinergia, amb l'objectiu d'apropar l'eficiència energètica a través del setè art i fomentar el talent en la indústria cinematogràfica espanyola.

El Museu d'Art Contemporani de Gas Natural Fenosa (MAC) s'ha consolidat com un referent cultural a Galícia, on té la seu, i a Espanya. El MAC s'ha convertit en un espai de treball obert i compromès amb l'art, cultura, investigació, desenvolupament, educació, joventut i acció social.

Amb aquest codi podràs visualitzar el vídeo de l'activitat de patrocini de cinema de Gas Natural Fenosa de 2016 - Cinergia.

Voluntariat corporatiu

A través del programa de voluntariat corporatiu Gas Natural Fenosa pretén fomentar la cohesió social, els valors i l'esperit de solidaritat. Per aconseguir-ho, s'han definit els objectius del programa en tres plans de manera simultània -corporatiu, empleats i entorn-, i una estructura integrada de comitès en la qual estan incloses les àrees tant de Persones

com de Comunicació i Medi Ambient de tots els països que formen part del programa.

S'han destinat, només en 2016, més de 6.153 hores a accions de voluntariat promogudes per la companyia i s'han impulsat al voltant de 81 activitats de voluntariat social i ambiental en què s'ha comptat amb l'ajuda de més de 892 treballadors a tot el món.

Per ampliar la informació sobre la Fundació, veure www.fundaciongasnaturalfenosa.org

Per a més informació sobre el Compromís social, veure el capítol "Compromís social" de l'"Informe de Responsabilitat Corporativa 2016"

Integritat i transparència

Quins recursos són rellevants per a aquest compromís?

- > Financers.
- > Humans.
- > Intel·lectuals.
- > Socials.

Com mesurem el nostre exercici?

- > Comunicacions rebudes per la Comissió del Codi Ètic.
- > Persones formades en la Política de Drets Humans
- > Contribució fiscal.

Què significa per a Gas Natural Fenosa?

Des de l'inici, el creixement que ha assolit Gas Natural Fenosa s'ha fonamentat en els principis d'ètica i honestat.

Aquests principis constitueixen pilars fonamentals de la declaració de Missió i Visió de la companyia.

Quin és el nostre compromís?

- > Garantir el compliment del Codi Ètic a tots els nivells, en l'àmbit intern i extern, rebutjant la corrupció, el frau i el suborn.
- > Fer efectiva i garantir el compliment de la Política de Drets Humans.
- > Actuar amb responsabilitat en la gestió dels negocis i complir amb les obligacions fiscals.
- > Competir en el mercat de manera lleial, promovent la transparència informativa i la comunicació responsable.

Quines són les nostres principals fites en 2016?

- > Llançar una nova eina de declaració recurrent de compliment del Codi Ètic i la Política Anticorrupció.
- > Divulgar i difondre el Codi Ètic per a proveïdors.
- > Actualitzar el text de la Política de Drets Humans, els conceptes i terminologia dels Principis Rectors sobre Empreses i Drets Humans de Nacions Unides.

Anàlisi dels resultats 2016

Garantir el compliment del Codi Ètic a tots els nivells, en l'àmbit intern i extern

(Nre.)	2016	2015	2014
Consultes	58	37	33
Denúncies	120	98	56
Total comunicacions rebudes per la Comissió del Codi Ètic	178	135	89

El Codi Ètic, formulat i aprovat pel Consell d'Administració, constitueix l'instrument fonamental de Gas Natural Fenosa per a actuar d'una manera íntegra, responsable i transparent.

Des de 2005, any en què es va aprovar, el codi ha estat renovat periòdicament per a adaptar-lo a les noves realitats a les quals s'enfronta la companyia. S'hi recullen els compromisos assumits per la companyia en matèria de bon govern, responsabilitat corporativa i qüestions relacionades amb l'ètica i el compliment normatiu.

A més, Gas Natural Fenosa disposa d'una Política Anticorrupció, com a extensió del capítol 4.7. "Corrupció i Suborn" del Codi Ètic, que estableix els principis que han de guiar la conducta de tots els empleats i administradors de les empreses del grup pel que fa a la prevenció, detecció, investigació i remei de qualsevol pràctica corrupta en el si de l'organització.

Gas Natural Fenosa compta, així mateix, amb un model de gestió del Codi Ètic i de la Política Anticorrupció, liderat per la Direcció d'Auditoria Interna, *Compliance* i Control Intern, els objectius del qual són vetllar pel coneixement, l'aplicació i el compliment d'aquest.

Aquest Model de Gestió té els components següents: el propi Codi Ètic, la Comissió del Codi Ètic i els sistemes de salvaguarda; mecanismes per a vetllar per la difusió i el compliment del Codi Ètic. Aquests mecanismes són els següents: el canal de denúncies, a través del qual tots els empleats i proveïdors poden realitzar consultes o notificar incompliments del codi, de bona fe, de manera confidencial i sense por a represàlies; el procediment de declaració anual, i el curs de formació sobre els aspectes inclosos en el codi, d'obligat compliment per a tots els empleats.

La Comissió del Codi Ètic és responsable de vetllar per la divulgació i el compliment del codi mitjançant la supervisió i el control dels sistemes de salvaguarda. Compta amb comissions locals a l'Argentina, el Brasil, Xile, Colòmbia, Itàlia, Mèxic, Moldàvia, el Panamà i Sud-àfrica.

El nostre creixement s'ha fonamentat en els principis de l'ètica i honestat, pilars fonamentals de la declaració de Missió i Valor de la companyia

Des de 2011, Gas Natural Fenosa té una Política de Drets Humans aprovada pel Comitè de Direcció i a la qual es va arribar després d'un període de consultes amb organitzacions del Tercer Sector especialitzades en la matèria. Aquesta política permet mitigar i gestionar de manera adequada els riscos principals en matèria de drets humans detectats en la companyia.

La política adquireix tot el seu sentit en aquelles ubicacions en les quals la legislació local no ofereix un nivell adequat de protecció dels drets humans. En aquests casos, Gas Natural Fenosa es compromet a garantir una protecció equivalent a la de la resta d'àrees en què desenvolupa la seva activitat.

Polítiques fiscals i gestió del risc fiscal

Des de l'exercici 2010, Gas Natural Fenosa està adherida al Codi de Bones Pràctiques Tributàries, elaborat pel Fòrum de Grans Empreses en conjunt amb l'administració tributària espanyola. Aquesta iniciativa, impulsada pel Govern d'Espanya, té l'objectiu de promoure la transparència, la bona fe i la cooperació amb l'Agència Estatal de l'Administració Tributària en la pràctica fiscal empresarial i la seguretat jurídica en l'aplicació i la interpretació de les normes tributàries.

Fer efectiva i garantir el compliment de la Política de Drets Humans

(Nre.)	2016	2015	2014
Persones formades en la Política de Drets Humans	10.180	13.883	12.568

Nota: El descens en la dada reportada en 2016 es deu a un canvi de criteri, ja que en anteriors informes s'inclouïen les persones que havien estat formades, estiguessin o no en la companyia, i la dada inclosa en aquest informe només considera la plantilla actual en actiu.

La Política de Drets Humans formalitza deu compromisos

- 1 Evitar pràctiques discriminatòries o que menyscaben la dignitat de les persones.
- 2 Eradicar l'ús del treball infantil.
- 3 Facilitar la llibertat d'associació i negociació col·lectiva.
- 4 Protegir la salut de les persones.
- 5 Oferir una ocupació digna
- 6 Compromís amb les persones vinculades a proveïdors, contractistes i empreses col·laboradores.
- 7 Donar suport i promoure públicament el respecte als drets humans.
- 8 Respectar les comunitats indígenes i les formes de vida tradicionals.
- 9 Protegir les instal·lacions i les persones des del respecte als drets humans.
- 10 Contribuir a combatre la corrupció.

En aquest sentit, la companyia s'ha compromès expressament a:

- > evitar estructures de caràcter opac amb finalitats tributàries,
- > col·laborar amb les Administracions Tributàries
- > informar regularment el Consell d'Administració sobre les polítiques fiscals aplicades;
- > aplicar els criteris fiscals d'acord amb la doctrina administrativa i la jurisprudència.

Per a garantir que les pràctiques tributàries de Gas Natural Fenosa estan basades en aquests principis, el grup té un Procediment General de Bones Pràctiques Tributàries.

D'altra banda, Gas Natural Fenosa té un mapa de riscos en el qual s'identifiquen específicament els riscos fiscals i les controvèrsies sobre la interpretació o l'aplicació del marc jurídic fiscal. La informació sobre les principals actuacions amb transcendència fiscal es detalla en la Nota 21 de "Situació fiscal" dels Comptes Anuals Consolidats.

En el cas d'operacions rellevants o singulars s'informa al Consell d'Administració de quines són les conseqüències fiscals d'aquestes quan constitueixen un factor rellevant. La creació o adquisició de participacions en entitats domiciliades en països o territoris que tinguin la consideració de paradisos fiscals ha de ser informada al Consell d'Administració, a través de la Comissió d'Auditoria.

Atenent la normativa espanyola que determina els països que tenen la consideració de paradisos fiscals (Reial Decret 1080/1991, de 5 de juliol i Reial Decret 116/2003, de 31 de gener), Gas Natural Fenosa manté dues úniques participacions en societats constituïdes en aquests territoris:

- > La participació del 95% en Buenergía Gas & Power, Ltd, domiciliada a les Illes Caiman. Es tracta d'una societat tenidora indirectament d'una única participació industrial que desenvolupa l'activitat de generació elèctrica per cycle combinat de gas a Puerto Rico (Ecoeléctrica, LP) les rendes de les quals tributen en aquest país i que no aporten cap avantatge fiscal per a Gas Natural Fenosa.

- > La participació del 52,2% en Gasoducte del Pacífic (Cayman), Ltd domiciliada a les Illes Caiman. Es tracta d'una societat sense activitat incorporada al grup com a conseqüència de l'adquisició del grup CGE i que no aporta cap avantatge fiscal per a Gas Natural Fenosa.

Pel que fa a les participacions del 47,5% a Ecoeléctrica Holding, Ltd i del 47,5% a Ecoeléctrica Limited, en aquest exercici 2016 s'ha procedit a canviar el seu domicili des de les Illes Caiman a Puerto Rico, per la qual cosa han deixat de tenir la consideració de participacions domiciliades en paradisos fiscals.

S'ofereix una informació més detallada sobre aquest assumpte en l'apartat 3.3 de l'Informe de Gestió Consolidat 2016.

Contribució fiscal

Gas Natural Fenosa és conscient de la seva responsabilitat en el desenvolupament econòmic de les societats en què realitza la seva activitat. Els impostos que paga representen una part significativa de la contribució econòmica que realitza als països en els quals opera. Per això, Gas Natural Fenosa presta una atenció prioritària al compliment de la seva obligació de pagar els impostos que, d'acord amb les normes aplicables, resultin deguts en cada territori.

El pagament de tributs de Gas Natural Fenosa té una importància econòmica considerable i implica un elevat esforç de compliment per les obligacions formals i col·laboració amb l'administració tributària.

La contribució fiscal total de Gas Natural Fenosa va ascendir en l'exercici 2016 a 3.419 milions d'euros (3.636 milions d'euros en l'exercici 2015). En la taula següent es mostra el desglossament dels tributs efectivament pagats per Gas Natural Fenosa segmentat entre aquells que comporten una despesa efectiva per al grup (anomenats tributs propis), i aquells que retenen o repercuteixen el contribuent final (anomenats tributs de tercers):

milions d'euros)	2016	2015	2014
Espanya	2.299	2.627	2.759
Tributs propis ¹	711	896	940
Tributs de tercers ²	1.588	1.731	1.819
Amèrica Llatina	804	726	663
Tributs propis ¹	488	418	480
Tributs de tercers ²	316	308	183
Resta	316	283	319
Tributs propis ¹	59	64	106
Tributs de tercers ²	257	219	213
Total	3.419	3.636	3.741

¹ Inclou bàsicament els pagaments per l'impost sobre beneficis, tributs mediambientals, tributs locals i Seguretat Social per la quota empresarial.

² Inclou bàsicament l'Impost sobre el valor afegit net, Impostos especials, Retencions a empleats i Seguretat Social per la quota de l'empleat.

Desglossament dels tributs efectivament pagats en l'exercici 2016 per categories i països

País	Tributs propis			Tributs tercers				
	Impost sobre beneficis ¹	Altres ²	Total	IVA	Impost sobre hidrocarburs	Altres ³	Total	Total
Espanya	199	512	711	1.007	352	229	1.588	2.299
Argentina	10	42	52	13	-	22	35	87
Brasil	38	49	87	58	-	9	67	154
Colòmbia	75	78	153	7	-	14	21	174
Xile	42	11	53	117	-	18	135	188
Mèxic	31	3	34	39	-	11	50	84
Panamà	89	7	96	-	-	3	3	99
Resta Amèrica Llatina	12	1	13	2	-	3	5	18
Total Amèrica Llatina	297	191	488	236	-	80	316	804
Itàlia	19	7	26	27	42	5	74	100
Resta	10	23	33	128	49	6	183	216
Total	525	733	1.258	1.398	443	320	2.161	3.419

¹ Correspon a l'Impost sobre beneficis efectivament pagat en l'exercici. No inclou quantitats meritades. La informació sobre la conciliació entre l'Impost sobre beneficis registrat i el que resultaria d'aplicar el tipus nominal de l'Impost vigent al país de la societat dominant (Espanya) sobre el "Resultat abans d'impostos", es detalla en la Nota 21 "Situació Fiscal" dels comptes anuals consolidats.

² Inclou tributs energètics que a Espanya ascendeixen a 244 milions d'euros en 2016 (262 milions d'euros en 2015), tributs locals, la seguretat social per la quota empresarial i altres tributs propis específics de cada país.

³ Inclou bàsicament retencions a treballadors i seguretat social per la quota de l'empleat.

Per a més informació veure el capítol "Integritat i transparència." de l'Informe de Responsabilitat Corporativa 2016.

Per a més informació veure Nota 21 "Situació Fiscal" dels Comptes Anuals Consolidats 2016.

Informe Anual Integrat 2016

Informe d'auditoria, comptes anuals consolidats i informe de gestió consolidat de Gas Natural Fenosa

Informe d'Auditoria. **Pág. 126**

Balanç de Situació Consolidat. **Pág. 129**

Compte de Pèrdues i Guanys Consolidat. **Pág. 130**

Estat Consolidat de Resultat Global. **Pág. 131**

Estat de Canvis en el Patrimoni Net Consolidat. **Pág. 132**

Estat de Fluxos d'Efectiu Consolidat. **Pág. 133**

Memòria Consolidada. **Pág. 134**

Gas Natural SDG, S.A., i subsidiàries

Informe d'auditoria independent

Comptes anuals consolidats al 31 de desembre de 2016 i

Informe del Director de 2016

INFORME D'AUDITORIA INDEPENDENT DE COMPTES ANUALS CONSOLIDATS

Als Accionistes de Gas Natural SDG, S.A.:

Informe sobre els comptes anuals consolidats

Hem auditat els comptes anuals consolidats adjunts de Gas Natural SDG, S.A. i societats dependents, que comprenen el balanç de situació consolidat a 31 de desembre de 2016, el compte de pèrdues y guanys consolidats, l'estat consolidat de resultat global, l'estat de canvis en el patrimoni net consolidat, l'estat de fluxos d'efectiu consolidat i la memòria consolidada corresponents a l'exercici finalitzat en aquesta data.

Responsabilitat dels Administradors en relació amb els comptes anuals consolidats

Els Administradors de la societat dominant són responsables de formular els comptes anuals consolidats adjunts, de forma que expressin la imatge fidel del patrimoni, de la situació financera i dels resultats consolidats de Gas Natural SDG, S.A. i societats dependents, de conformitat amb les Normes Internacionals d'Informació Financera, adoptades per la Unió Europea, i demés disposicions del marc normatiu d'informació financera aplicable al Grup a Espanya, i del control intern que considerin necessari per a permetre la preparació de comptes anuals consolidats lliures d'incorrecció material, deguda a frau o error.

Responsabilitat de l'auditor

La nostra responsabilitat és expressar una opinió sobre els comptes anuals consolidats adjunts basada en la nostra auditoria. Hem dut a terme la nostra auditoria de conformitat amb la normativa reguladora de l'auditoria de comptes vigent a Espanya. Aquesta normativa exigeix que complim els requeriments d'ètica, així com que planifiquem i executem l'auditoria a fi d'obtenir una seguretat raonable que els comptes anuals consolidats estan lliures d'incorreccions materials.

Una auditoria requereix l'aplicació de procediments per a obtenir evidència d'auditoria sobre els imports i la informació revelada en els comptes anuals consolidats. Els procediments seleccionats depenen del judici de l'auditor, inclosa la valoració dels riscos d'incorrecció material en els comptes anuals consolidats, deguda a frau o error. En efectuar aquestes valoracions del risc, l'auditor té en compte el control intern rellevant per a la formulació per part dels Administradors de la societat dominant dels comptes anuals consolidats, a fi de dissenyar els procediments d'auditoria que siguin adequats en funció de les circumstàncies, i no amb la finalitat d'expressar una opinió sobre l'eficàcia del control intern de l'entitat. Una auditoria també inclou l'avaluació de l'adequació de les polítiques comptables aplicades i de la raonabilitat de les estimacions comptables realitzades per la direcció, així com l'avaluació de la presentació dels comptes anuals consolidats presos en el seu conjunt.

Considerem que l'evidència d'auditoria que hem obtingut proporciona una base suficient i adequada per a la nostra opinió d'auditoria.

PricewaterhouseCoopers Auditores, S.L., Avinguda Diagonal, 640, 08017 Barcelona, España
Tel.: +34 932 532 700 / +34 902 021 111, Fax: +34 934 059 032, www.pwc.es

1

R. M. Madrid, hoja 87 250-1, folio 75, tomo 9 267, libro 8.054, sección 3ª
Inscrita en el R.O.A.C. con el número S0242 - CIF: B-79 031290

Opinió

Segons la nostra opinió, els comptes anuals consolidats adjunts expressen, en tots els aspectes significatius, la imatge fidel del patrimoni consolidat i de la situació financera consolidada de la societat Gas Natural SDG, S.A. i societats dependents a 31 de desembre de 2016, així com dels seus resultats consolidats i fluxos d'efectiu consolidats corresponents a l'exercici finalitzat en aquesta data, de conformitat amb les Normes Internacionals d'Informació Financera, adoptades per la Unió Europea, i demés disposicions del marc normatiu d'informació financera que resulten d'aplicació a Espanya.

Informe sobre altres requeriments legals i reglamentaris

L'informe de gestió consolidat adjunt de l'exercici 2016 conté les explicacions que els Administradors de la societat dominant consideren oportunes sobre la situació de Gas Natural SDG, S.A. i societats dependents, l'evolució dels seus negocis i sobre altres assumptes i no forma part integrant dels comptes anuals consolidats. Hem verificat que la informació comptable que conté l'esmentat informe de gestió concorda amb la dels comptes anuals consolidats de l'exercici 2016. El nostre treball com a auditors es limita a la verificació de l'informe de gestió consolidat amb l'abast esmentat en aquest mateix paràgraf i no inclou la revisió d'informació diferent de l'obtinguda a partir dels registres comptables de la societat Gas Natural SDG, S.A. i societats dependents.

PricewaterhouseCoopers Auditores, S.L.

A large, stylized handwritten signature in blue ink, consisting of several overlapping loops and lines, positioned above the printed name and date.

Iñaki Goirienea Basualdu

10 de febrer de 2017

Balanç de Situació Consolidat

(milions d'euros)

	31/12/16	31/12/15
Actiu		
Immobilitzat intangible (Nota 5)	10.920	10.525
Fons de comerç	5.036	4.962
Altres immobilitzat intangible	5.884	5.563
Immobilitzat material (Nota 6)	23.627	23.693
Inversions comptabilitzades pel mètode de la participació (Nota 7)	1.575	1.730
Actius financers no corrents (Nota 8)	1.907	1.387
Actiu per impost diferit (Nota 21)	872	1.070
Actiu no corrent	38.901	38.405
Actius no corrents mantinguts per a la venda (Nota 9)	–	955
Existències (Nota 10)	758	826
Deutors comercials i altres comptes a cobrar (Nota 11)	4.999	5.191
Clients per vendes i prestacions de serveis	4.348	4.521
Altres deutors	489	472
Actius per impost corrent	162	198
Altres actius financers corrents (Nota 8)	389	365
Efectiu i altres actius líquids equivalents (Nota 12)	2.067	2.390
Actiu corrent	8.213	9.727
Total actiu	47.114	48.132
Patrimoni net i passiu		
Capital	1.001	1.001
Prima d'emissió	3.808	3.808
Reserves	9.549	9.077
Accions pròpies	(21)	–
Resultat de l'exercici atribuït a la societat dominant	1.347	1.502
Dividend a compte	(330)	(408)
Ajustos per canvis de valor	(129)	(613)
Actius financers disponibles per a la venda	7	4
Operacions de cobertura	47	(119)
Diferències de conversió	(183)	(498)
Patrimoni net atribuït a la societat dominant	15.225	14.367
Participacions no dominants	3.780	4.151
Patrimoni net (Nota 13)	19.005	18.518
Ingressos diferits (Nota 14)	842	853
Provisions no corrents (Nota 15)	1.248	1.488
Passius financers no corrents (Nota 16)	15.003	15.653
Deutes amb entitats de crèdit i obligacions	14.997	15.599
Altres passius financers	6	54
Passiu per impost diferit (Nota 21)	2.509	2.543
Altres passius no corrents (Nota 18)	1.331	944
Passiu no corrent	20.933	21.481
Passius vinculats amb actius no corrents mantinguts per a la venda (Nota 9)	–	585
Provisions corrents (Nota 15)	158	193
Passius financers corrents (Nota 16)	2.599	2.595
Deutes amb entitats de crèdit i obligacions	2.437	2.446
Altres passius financers	162	149
Creditors comercials i altres comptes a pagar (Nota 19)	4.072	4.008
Proveïdors	3.274	3.096
Altres creditors	692	777
Passius per impost corrent	106	135
Altres passius corrents (Nota 20)	347	752
Passiu corrent	7.176	8.133
Total patrimoni net i passiu	47.114	48.132

Les Notes 1 a 38 són part integrant d'aquests Comptes anuals consolidats.

Compte de Pèrdues i Guanys Consolidat

(milions d'euros)

	2016	2015
Import net de la xifra de negoci (Nota 22)	23.184	26.015
Proveïments (Nota 23)	(15.420)	(17.997)
Altres ingressos d'explotació (Nota 24)	265	257
Despeses de personal (Nota 25)	(1.013)	(973)
Altres despeses d'explotació (Nota 26)	(2.467)	(2.360)
Amortització i pèrdues per deteriorament d'immobilitzat (Nota 5 i 6)	(1.759)	(1.750)
Imputació de subvencions d'immobilitzat i d'altres (Nota 14)	43	64
Resultat per alienació d'immobilitzat (Nota 27)	51	-
Altres resultats (Nota 28)	122	5
Resultat d'explotació	3.006	3.261
Ingressos financers	131	140
Despeses financeres	(954)	(1.032)
Variacions de valor raonable en instruments financers	(2)	(1)
Diferències de canvi	-	(1)
Resultat financer (Nota 29)	(825)	(894)
Resultat d'entitats valorades pel mètode de la participació (Nota 7)	(98)	(4)
Resultat abans d'impostos	2.083	2.363
Impost sobre beneficis (Nota 21)	(416)	(573)
RESULTAT DE L'EXERCICI PROCEDENT D'OPERACIONS CONTINUADES	1.667	1.790
Resultat de l'exercici procedent d'operacions interrompudes net d'impostos (Nota 9)	44	34
RESULTAT CONSOLIDAT DE L'EXERCICI	1.711	1.824
Atribuïble a:		
Societat dominant	1.347	1.502
Procedent d'operacions continuades	1.325	1.491
Procedent d'operacions interrompudes	22	11
Participacions no dominants (Nota 13)	364	322
Benefici en euros per acció bàsic i diluït procedent d'operacions continuades atribuïble als accionistes de la Societat dominant (Nota 13)	1,33	1,56
Benefici en euros per acció bàsic i diluït atribuïble als accionistes de la Societat dominant (Nota 13)	1,35	1,57

Les Notes 1 a 38 són part integrant d'aquests Comptes anuals consolidats.

Estat Consolidat de Resultat Global

(milions d'euros)

	2016	2015
Resultat consolidat de l'exercici	1.711	1.824
Altres resultats globals reconeguts directament en el patrimoni net	445	(410)
Partides que no es traspasaran a resultats:		
Per guanys i pèrdues actuàries i altres ajustaments (Nota 15)	(51)	7
Efecte impositiu (Nota 21)	13	(2)
Partides que poden traspassar-se posteriorment a resultats:		
Per valoració d'actius financers disponibles per a la venda	4	5
Efecte impositiu valoració actius financers disponibles per a la venda (Nota 21)	(1)	(1)
Per cobertures de flux d'efectiu	111	(120)
Efecte impositiu cobertures de flux d'efectiu (Nota 21)	(31)	28
Diferències de conversió	378	(358)
De societats comptabilitzades pel mètode de la participació (Nota 7)	22	31
Per cobertures de flux d'efectiu	2	(8)
Efecte impositiu cobertures de flux d'efectiu (Nota 21)	-	1
Diferències de conversió	20	38
Transferències al compte de pèrdues i guanys	115	(26)
Per valoració d'actius financers disponibles per a la venda	-	-
Per cobertures de flux d'efectiu	106	(46)
Efecte impositiu cobertures de flux d'efectiu (Nota 21)	(28)	12
Diferències de conversió	32	-
De societats comptabilitzades pel mètode de la participació (Nota 7)	5	8
Per cobertures de flux d'efectiu	9	10
Efecte impositiu cobertures de flux d'efectiu (Nota 21)	(2)	(2)
Diferències de conversió	(2)	-
Altres resultats globals de l'exercici	560	(436)
Resultat global total de l'exercici	2.271	1.388
Atribuïble a:		
Societat dominant	1.801	1.093
Participacions no dominants	470	295

Les Notes 1 a 38 són part integrant d'aquests Comptes anuals consolidats.

Estat de Canvis en el Patrimoni Net Consolidat

(milions d'euros)

	Patrimoni atribuït a la societat dominant							Total Patrimoni net
	Capital Social	Prima d'emissió i Reserves	Accions pròpies	Resultat de l'exercici	Ajustos per canvis de valor	Subtotal	Participacions no dominants	
Balanç l'01/01/15	1.001	11.877	–	1.462	(199)	14.141	3.879	18.020
Resultat global total de l'exercici	–	5	–	1.502	(414)	1.093	295	1.388
Distribució de dividends (Nota 13)	–	542	–	(1.462)	–	(920)	(188)	(1.108)
Combinacions de negoci (Nota 31)	–	–	–	–	–	–	5	5
Altres variacions (Nota 13)	–	53	–	–	–	53	160	213
Balanç el 31/12/15	1.001	12.477	–	1.502	(613)	14.367	4.151	18.518
Resultat global total de l'exercici	–	(30)	–	1.347	484	1.801	470	2.271
Distribució de dividends (Nota 13)	–	579	–	(1.502)	–	(923)	(214)	(1.137)
Combinacions de negoci (Nota 31)	–	–	–	–	–	–	–	–
Altres variacions (Nota 13)	–	1	(21)	–	–	(20)	(627)	(647)
Balanç el 31/12/16	1.001	13.027	(21)	1.347	(129)	15.225	3.780	19.005

Les Notes 1 a 38 són part integrant d'aquests Comptes anuals consolidats.

Estat de Fluxos d'Efectiu Consolidat

(milions d'euros)

	2016	2015
Resultat abans d'impostos	2.083	2.363
Ajustos del resultat (Nota 30):	2.495	2.599
Amortització i pèrdues per deteriorament d'immobilitzat (Nota 5, 6 i 9)	1.759	1.791
Altres ajustos del resultat net (Nota 30)	736	808
Canvis en el capital corrent (Nota 30)	5	(75)
Altres fluxos d'efectiu de les activitats d'explotació (Nota 30)	(1.208)	(1.387)
Pagament d'interessos	(793)	(898)
Cobrament d'interessos	31	24
Cobraments de dividends	79	82
Pagaments per impostos sobre beneficis	(525)	(595)
Fluxos d'efectiu de les activitats d'explotació¹	3.375	3.500
Pagaments per inversions:	(2.556)	(2.065)
Empreses del grup, associades i unitats de negoci (Nota 9 i 31)	(331)	(99)
Immobilitzat material i intangible	(2.147)	(1.894)
Altres actius financers	(78)	(72)
Cobraments per desinversions:	653	436
Empreses del grup, associades i unitats de negoci (Notes 9 i 28)	405	97
Immobilitzat material i intangible	222	1
Altres actius financers	26	338
Altres fluxos d'efectiu d'activitats d'inversió:	49	69
Altres cobraments/(pagaments) d'activitats d'inversió (Nota 14)	49	69
Fluxos d'efectiu d'activitats d'inversió¹	(1.854)	(1.560)
Cobraments/(pagaments) per instruments de patrimoni:	(27)	270
Emissió (Nota 13)	–	986
Adquisició (Nota 13)	(27)	(716)
Cobraments/(pagaments) per instruments de passiu financer:	(243)	(2.100)
Emissió (Nota 16)	7.826	5.943
Devolució i amortització (Nota 16)	(8.069)	(8.043)
Pagaments per dividends i remuneracions d'altres instruments de patrimoni (Nota 13)	(1.526)	(1.070)
Altres fluxos d'efectiu d'activitats de finançament	(61)	(123)
Fluxos d'efectiu de les activitats de finançament¹	(1.857)	(3.023)
Altres variacions d'efectiu i equivalents	(42)	–
Efecte de les variacions dels tipus de canvi	55	(99)
Variació d'efectiu i equivalents	(323)	(1.182)
Efectiu i equivalents a l'inici de l'exercici (Nota 12)	2.390	3.572
Efectiu i equivalents al final de l'exercici (Nota 12)	2.067	2.390

¹ Inclou els fluxos d'efectiu de les operacions continuades i de les operacions interrompudes (Nota 9).

Les Notes 1 a 38 són part integrant d'aquests Comptes anuals consolidats.

Notes explicatives als Comptes Anuals Consolidats de Gas Natural Fenosa de l'exercici 2016

Nota 1. Informació general

Gas Natural SDG, SA és una societat anònima que es va constituir en 1843 i té el domicili social a plaça del Gas, número 1, de Barcelona.

Gas Natural SDG, SA i les seves filials (d'ara endavant, Gas Natural Fenosa) és un grup que té per objecte principal les activitats de proveïment, líquefacció, regasificació, transport, emmagatzematge, distribució i comercialització de gas, així com les activitats de generació, transport, distribució i comercialització d'electricitat.

Gas Natural Fenosa opera principalment a Espanya i fora del territori espanyol, especialment a l'Amèrica Llatina, la resta d'Europa i Àfrica.

En la Nota 4 s'inclou informació financera per segments d'operació i sobre àrees geogràfiques.

En l'Annex I es relacionen les empreses participades per Gas Natural Fenosa a la data de tancament.

Les accions de Gas Natural SDG, SA estan admeses a cotització en les quatre borses espanyoles, cotitzen en el mercat continu i formen part de l'Ibex35.

Nota 2. Marc Regulador

2.1. Regulació del sector del gas natural a Espanya

Principals característiques del sector del gas natural a Espanya

El sector gasista espanyol està regulat per la Llei 34/1998, de 7 d'octubre, del Sector d'Hidrocarburs, reformada per la Llei 12/2007, de 2 de juliol, pel Reial Decret Llei 13/2012 i per la Llei 18/2015 de 21 de maig així com per la Llei 18/2014 i per la seva normativa de desenvolupament, entre la qual destaca per la seva importància el Reial Decret 1434/2002, de 27 de desembre, el Reial Decret 949/2001 de 3 d'agost i el Reial Decret 984/2015 de 30 d'octubre.

El Ministeri d'Energia, Turisme i Agenda Digital (MINETAD) anteriorment denominat Ministeri d'Indústria, Energia i Turisme (MINETUR), és l'organisme competent per a la regulació dels sectors de gas i electricitat, mentre que la Comissió Nacional dels Mercats i la Competència (d'ara endavant, CNMC) és l'autoritat reguladora que té encomanades les tasques de mantenir i assegurar la competència efectiva i el funcionament transparent dels sectors energètics espanyols. Fins a la publicació de la Llei 3/2013 de 4 de juny, aquestes funcions eren realitzades per la Comissió Nacional d'Energia (d'ara endavant, CNE) que es va integrar en la CNMC. Les Conselleries corresponents de les Comunitats Autònomes tenen competències, tant de desenvolupament normatiu, com d'execució de la normativa.

Així mateix, el Gestor Tècnic del Sistema, Enagás, SA, és responsable del funcionament adequat i la coordinació del sistema gasista. En aquest sentit, cal tenir en compte que la Llei 12/2007 limita la participació en Enagás, SA a un màxim del 5% del capital, l'exercici dels drets de vot a un 3% amb caràcter general, a l'1% en el cas dels subjectes que exerceixen activitats gasistes i, en tot cas, la suma de la participació dels accionistes que exerceixen activitats en el sector del gas no pot superar el 40%.

A grans trets, el sector gasista espanyol té les característiques principals següents:

- > És un sector on conviuen activitats regulades i no regulades, en el qual les activitats regulades són el transport, la regasificació, l'emmagatzematge i la distribució de gas natural, i les activitats no regulades són la producció, el proveïment i el subministrament de gas natural realitzat per les comercialitzadores.
- > El sector del gas natural és gairebé totalment dependent dels subministraments exteriors de gas natural, que comporten gairebé el 99,9% del gas natural subministrat a Espanya.
- > En aplicació de la normativa comunitària (Directives 2003/55/CE, de 26 de juny, i 2009/73/UE), el subministrament de gas natural a Espanya està completament liberalitzat, tots els consumidors espanyols poden triar lliurement proveïdor de gas natural des de l'1 de gener de 2003. El procediment liberalitzador del sector s'ha vist reforçat de manera substancial amb la desaparició des de l'1 de juliol de 2008 del subministrament regulat a tarifa per les empreses distribuïdores i el dret consegüent de tots els consumidors de participar en el mercat liberalitzat (encara que com s'indica més endavant s'ha mantingut una tarifa d'últim recurs per als consumidors de menys volum).

La regulació de les activitats de gas natural a Espanya

Les activitats del sector del gas natural es classifiquen en: 1) activitats regulades: transport, emmagatzematge, regasificació i distribució de gas natural; i 2) activitats no regulades: producció, proveïment i comercialització de gas natural.

2.1.1. Activitats Regulades

Les activitats regulades es caracteritzen per:

- > **Necessitat d'autorització administrativa prèvia:** La realització de les activitats regulades requereix una autorització administrativa prèvia de caràcter reglat, per a l'obtenció de la qual el sol·licitant bàsicament ha de demostrar la seva capacitat legal, tècnica i econòmica per a l'exercici d'aquesta activitat.
- > **Remuneració establerta normativament:** Les directrius generals per les quals s'estableix la remuneració d'aquestes activitats es regulen en la Llei 18/2014 i el Reial Decret 949/2001, mentre que la remuneració concreta a percebre s'actualitza anualment per mitjà d'Ordre ministerial.

Així, el marc econòmic d'aquestes activitats persegueix incentivar el desenvolupament de les xarxes i permetre a les empreses que les fan recuperar els recursos invertits, tant les inversions realitzades, com els costos d'operació.

El marc regulador del sector del gas natural a Espanya regula un procediment de liquidacions per a la redistribució entre les empreses regulades del sector de la facturació de peatges obtinguda neta d'altres costos, de manera que cada empresa percebi la retribució que li ha estat reconeguda per les seves activitats regulades.

- > **Submissió a obligacions específiques d'accés de tercers a la xarxa i separació d'activitats:** L'exercici de les activitats regulades està sotmès a obligacions específiques per tal de permetre assegurar el desenvolupament de la competència en la fase de comercialització. Les dues obligacions principals en aquest sentit consisteixen a permetre l'accés de tercers a les xarxes de transport (incloent-hi regasificació i emmagatzematge) i distribució i l'obligació de mantenir separades les activitats regulades i les no regulades.

El Reial Decret 948/2015, de 30 d'Octubre, regula l'accés dels tercers a la xarxa, que es gestiona a través d'una plataforma telemàtica única, així com els drets i obligacions de cadascun dels subjectes relacionats amb aquest sistema, modificant el règim de contractació de capacitat establert l'any 2001 mitjançant el Reial Decret 949/2001. Els titulars de les xarxes de transport i distribució tenen dret a percebre uns peatges i cànon com a compensació per aquest accés, que s'actualitzen anualment per Ordre ministerial.

La normativa estableix un deure de separació funcional, que implica no només una separació comptable per tal d'evitar els subsidis creuats i incrementar la transparència del càlcul de tarifes, peatges i cànon i jurídica per mitjà de societats separades, sinó el deure de funcionament autònom de les societats filials regulades respecte de la resta de societats del grup en què s'integra.

2.1.1.1. Transport

L'activitat de transport comprèn la regasificació, l'emmagatzematge i el transport del gas en sentit estricte a través de la xarxa de transport bàsica de gas d'alta pressió:

- > **Regasificació:** El gas natural és importat a Espanya via gasoducte (en forma gasosa) i via vaixells de transport de gas (en forma líquida, referit com a gas natural líquid). La regasificació és l'activitat que comprèn la conversió del gas natural en estat líquid, emmagatzemat en tancs criogènics generalment de les plantes de regasificació, a l'estat gasós i la introducció d'aquest dins de la xarxa nacional de gasoductes.
- > **Transport:** un cop el gas natural és importat o produït i, si cal, regasificat, s'injecta en forma gasosa en la xarxa de transport d'alta pressió. La xarxa de transport travessa la major part de les regions espanyoles i trasllada el gas natural als grans consumidors, com les plantes de producció d'electricitat i grans clients industrials, i als distribuïdors locals.

La xarxa de transport és propietat principalment d'Enagás, SA, encara que altres empreses, entre les quals hi ha diverses participades de Gas Natural Fenosa, tenen una petita proporció d'aquesta.

- > **Emmagatzematge:** les instal·lacions d'emmagatzematge estan compostes fonamentalment per dipòsits subterranis, necessaris per a assegurar que hi ha un subministrament constant de gas natural que no es veu afectat pels canvis estacionals i altres pics en la demanda. Aquestes instal·lacions serveixen també per a complir amb l'obligació establerta en el Reial Decret 1766/2007, de 28 de desembre, de mantenir unes existències mínimes de seguretat. La normativa actual preveu que hi pugui haver instal·lacions d'emmagatzematge subterrani no regulades, amb accés de tercers negociat i prèvia autorització de l'Administració central, tot i que en aquest moment no hi ha cap instal·lació així.

El 4 d'octubre de 2014 es va publicar el Reial Decret-Llei 13/2014, de 3 d'octubre, pel qual s'adopten mesures urgents en relació amb el sistema gasista i la titularitat de centrals nuclears. En relació amb el sector gasista, el Reial Decret-Llei té per objecte donar solució a la situació tècnica de l'emmagatzematge de gas natural Castor i resoldre la renúncia a la concessió presentada pel seu titular (Escal UGS, SL). En concret, s'estableix la hibernació d'aquestes instal·lacions, s'aprova l'extinció de la concessió d'explotació de l'emmagatzematge i l'assignació de l'administració i el manteniment de les instal·lacions a Enagás, SA, de manera que els costos associats són retribuïts pel sistema gasista. Finalment, reconeix 1.351 milions d'euros a Escal UGS, SL pel valor de la inversió, import que va ser abonat per Enagás, SA amb contrapartida a un dret de cobrament del sistema gasista durant els propers trenta anys, i poden cedir aquests drets a tercers.

2.1.1.2. Distribució

El gas natural és transportat de la xarxa de transport d'alta pressió al consumidor final a través de la xarxa de distribució de mitjana i baixa pressió.

L'exercici de l'activitat de distribució es basa en un règim d'autoritzacions administratives, que no suposen drets exclusius d'ús. A més, el distribuïdor d'una zona té preferència per a obtenir les autoritzacions de les zones limítrofes a la seva.

L'activitat de les distribuïdores es limita a l'expansió i la gestió de les xarxes de distribució, sense que puguin comercialitzar energia, i són les comercialitzadores específicament autoritzades les encarregades del subministrament d'últim recurs, que s'esmenta en l'apartat 2.1.2.2.

La Llei 18/2014, publicada el 17 d'octubre, va establir determinats principis i regulacions dirigits principalment a garantir la sostenibilitat econòmica i financera del sistema gasista:

- > S'estableix el principi de sostenibilitat econòmica i financera del sistema gasista, en virtut del qual, qualsevol mesura normativa en relació amb el sector que comporti un increment de cost per al sistema gasista o una reducció d'ingressos ha d'incorporar una reducció equivalent d'altres partides de costos o un increment equivalent d'ingressos que assegurï l'equilibri del sistema.

- > El principi de sostenibilitat econòmica i financera s'ha d'entendre de manera que els ingressos generats per l'ús de les instal·lacions satisfaci la totalitat dels costos del sistema. Els ingressos del sistema gasista seran destinats exclusivament a sostenir les retribucions pròpies de les activitats regulades destinades al subministrament de gas.
- > Es limiten els desajustaments anuals entre costos i ingressos del sistema de manera que la quantia d'aquests no podrà superar el 10 per cent dels ingressos liquidables de l'exercici i la suma del desajustament anual i les anualitats reconegudes pendents d'amortitzar no podrà superar el 15 per cent. En cas de sobrepassar-los es preveu una actualització automàtica dels peatges que cobreixi la part que sobrepassa aquests límits. La part del desajustament que, sense sobrepassar els límits, no es compensi per la pujada de peatges i cànon serà finançada pels subjectes del sistema de liquidació, de manera proporcional a la retribució que els correspongui i tindran dret a cobrar les aportacions per desajustament durant els cinc anys següents i s'ha de reconèixer un tipus d'interès en condicions equivalents a les del mercat.
- > En les metodologies retributives regulades en el sector del gas natural es consideraran els costos necessaris per a realitzar l'activitat per una empresa eficient i ben gestionada sota el principi de realització de l'activitat al menor cost per al sistema.
- > Es fixen períodes reguladors de sis anys per a establir la retribució de les activitats regulades, amb la possibilitat d'ajustaments cada tres anys dels paràmetres retributius del sistema (entre d'altres els valors unitaris de referència per clients i vendes, costos d'operació i manteniment, etc.) en cas que es produeixin variacions significatives de les partides d'ingressos i costos. El primer període regulador finalitza el 31 de desembre de 2020.
- > El sistema retributiu per a les instal·lacions de transport, regasificació i emmagatzematge s'estableix sota principis homogenis: adopció del valor net de l'actiu com a base per al càlcul de la retribució a la inversió, incorporació d'una retribució variable en funció del gas vehiculat, regasificat o emmagatzemat segons el tipus d'actiu i l'eliminació de qualsevol procediment de revisió automàtica de valors i paràmetres retributius en funció d'índexs de preus.
- > Pel que fa a les noves instal·lacions de transport secundari s'estableix que la seva retribució passa a estar inclosa dins de la metodologia retributiva de les instal·lacions de distribució, de manera que s'associa la seva retribució al creixement de clients i a la nova demanda generada.
- > En relació amb les instal·lacions de distribució es manté la retribució per a cada empresa distribuïdora per al conjunt de les seves instal·lacions en funció dels clients connectats a aquestes i el volum de gas subministrat. S'eliminen les actualitzacions automàtiques i s'estableix una fórmula paramètrica de retribució distingint, en la categoria de retribució de subministraments a pressions igual o inferior a 4 bar, entre consumidors amb consum anual inferior a 50 MWh i els que tenen un consum superior, a fi de garantir la suficiència d'ingressos per al sistema en tots els graus de consum, tenint en compte els ingressos per peatges de cadascun d'aquests.
- > Per tal d'incentivar l'extensió de les xarxes a zones no gasificades i ajustar la retribució al cost real incorregut per part de les empreses, es consideren valors unitaris diferenciats depenent que els clients es trobin en termes municipals de gasificació recent.
- > En relació amb el dèficit acumulat del sistema gasista el 31 de desembre de 2014, es procedeix al seu reconeixement. Aquest dèficit serà finançat pels titulars de les instal·lacions durant un període de 15 anys, l'anualitat s'inclourà com un cost del sistema i es reconeixerà un tipus d'interès en condicions equivalents a les del mercat.
- > Es reconeix com a cost del sistema el desviament corresponent a la retribució del gas natural destinat al mercat a tarifa procedent del contracte d'Algèria i subministrat a través del gasoducte del Magrib, com a conseqüència del Laude dictat per la Cort Internacional d'Arbitratge de París el dia 9 d'agost de 2010. L'import a recaptar ascendia a 164 milions d'euros, es pagarà a partir de l'any 2015 en cinc anys i es reconeixerà en condicions equivalents a les de mercat.

L'Ordre IET/2736/2015, de 17 de desembre de 2015, va establir la retribució de les activitats regulades del sector gasista per a 2016.

L'Ordre ETU/1977/2016, de 23 de desembre de 2016, ha establert la retribució de les activitats regulades del sector gasista per a 2017. Addicionalment mitjançant aquesta ordre, s'actualitzen els peatges i cànon associats a l'accés de tercers a les instal·lacions gasistes.

2.1.2. Activitats no regulades

2.1.2.1. Proveïment

Considerant l'escassa rellevància de la producció de gas natural al nostre país, aquesta secció se centrarà en el proveïment internacional del gas natural.

El proveïment de gas natural a Espanya es realitza majoritàriament mitjançant operadors de gas com Gas Natural Fenosa a través de contractes a llarg termini amb productors de gas. Aquest proveïment, encara que és una activitat no regulada, està sotmès a dos tipus de limitacions, l'objectiu de les quals consisteix bàsicament a assegurar la diversificació del subministrament i la introducció de competència en el mercat: 1) cap país pot ser l'origen de més del 60% del gas introduït a Espanya, i 2) cap subjecte o grup empresarial podrà aportar en el seu conjunt gas natural per al seu consum a Espanya en una quantia superior al 70% del consum nacional, exclosos els autoconsums.

2.1.2.2. Comercialització

De conformitat amb la Llei 12/2007 i la seva normativa de desenvolupament el gas natural és subministrat exclusivament pels comercialitzadors, de manera que desapareix l'antic subministrament a tarifa, que fins llavors era realitzat per les empreses distribuïdores. La Llei reconeix el dret dels consumidors connectats a menys de 4 bar que no superi un determinat límit de consum (50 MWh/any) a ser subministrats a un preu màxim que s'anomena tarifa d'últim recurs (d'ara endavant, TUR).

Per al càlcul de la TUR s'han de tenir en compte de manera additiva el cost de la matèria primera, els peatges d'accés que corresponguin, els costos de comercialització i els costos derivats de la seguretat de subministrament.

El Ministeri d'Indústria, Energia i Turisme va dictar l'Ordre ITC/1506/2010 de 8 de juny, en la qual s'estableix que les revisions de la tarifa d'últim recurs de gas natural s'han de realitzar mitjançant resolució de la Direcció General de Política Energètica i Mines (DGPEM). Els termes fixos i variables de les tarifes s'han d'actualitzar en el moment en què es produeixi alguna modificació en els peatges i cànon d'accés al sistema o en els coeficients de minves en vigor. El terme variable s'actualitzarà amb caràcter trimestral, des del dia 1 dels mesos de gener, abril, juliol i octubre de cada any, sempre que el cost de la matèria primera experimenti una variació a l'alça o a la baixa superior al 2%.

En matèria d'eficiència energètica la Llei 18/2014, estableix el següent:

- > Es crea el sistema nacional d'obligacions d'eficiència energètica en virtut del qual s'assignarà a les empreses comercialitzadores de gas i electricitat, als operadors de productes petrolífers a l'engròs, i als operadors de gasos líquids del petroli a l'engròs una quota anual d'estalvi energètic (obligacions d'estalvi). Les obligacions d'estalvi de manera agregada equivalen a l'objectiu assignat a Espanya en la Directiva 2012/27/UE.
- > El Fons Nacional d'Eficiència Energètica permetrà la posada en marxa de mecanismes de suport econòmic i financer, assistència tècnica, formació i informació o altres mesures encaminades a augmentar l'eficiència energètica en els diferents sectors, necessàries per a la consecució dels objectius establerts en la Directiva d'Eficiència Energètica.
- > L'equivalència financera de les obligacions d'estalvi es determinarà amb base en el cost mitjà d'aquests mecanismes de suport, incintius i mesures necessaris per a mobilitzar les inversions que es requereixen per a complir l'objectiu d'estalvi anual a través de les actuacions del Fons Nacional, d'acord amb els resultats de l'anàlisi tècnica de l'Institut per a la Diversificació i l'Estalvi Energètic.
- > Així mateix, s'habilita el Govern per a l'establiment i desenvolupament d'un sistema d'acreditació d'estalvis d'energia final, mitjançant l'emissió de Certificats d'Estalvi Energètic (CEE), que un cop en marxa permetrà progressivament a les empreses donar compliment a les seves obligacions d'estalvi mitjançant la promoció directa d'actuacions de millora de l'eficiència energètica que reuneixin totes les garanties necessàries.

Anualment s'estableix per ordre ministerial les obligacions d'aportació al Fons Nacional d'Eficiència Energètica per a cadascun dels subjectes obligats. L'Ordre IET/289/2015 va establir les obligacions en l'any 2015 i l'Ordre IET/359/2016, de 17 de març, va establir les obligacions en l'any 2016.

El 22 de maig de 2015 va publicar la Llei 8/2015, de 21 de maig, per la qual es modifica la Llei 34/1998, de 7 d'octubre, del Sector d'Hydrocarburs, i per la qual es regulen determinades mesures tributàries i no tributàries en relació amb l'exploració, investigació i explotació d'hydrocarburs. Mitjançant aquesta Llei es constitueix un mercat majorista organitzat i es designa l'operador del mercat organitzat de gas i es pretén la integració en el mercat organitzat de gas de l'activitat desenvolupada en tota la península ibèrica, tant la part espanyola com la portuguesa.

El 31 d'octubre de 2015, es va publicar el Reial Decret 984/2015, de 30 d'octubre, pel qual es regula el mercat organitzat de gas i l'accés de tercers a les instal·lacions del sistema de gas natural i el 9 de desembre de 2015 es va publicar la Resolució de 4 de desembre de 2015, de la Secretaria d'Estat d'Energia, per la qual s'aproven les regles del mercat, el contracte d'adhesió i les resolucions del mercat organitzat de gas. El mercat organitzat de gas, gestionat per MIBGAS, va entrar en operació el mes de desembre de 2015.

L'11 de juny de 2016 es va publicar la Resolució, de 6 de juny, de la Secretaria d'Estat d'Energia (SEE), per la qual s'aproven diverses disposicions sobre el mercat organitzat del gas, com la figura dels creadors de mercat, l'adquisició del gas matalàs per Yela i l'adquisició del gas taló i el gas de maniobra.

El 5 d'agost de 2016 es va publicar la Resolució, de 2 d'agost de 2016, de la SEE, per la qual s'aproven les normes de gestió de garanties del sistema gasista. Aquesta Resolució estableix un model normalitzat de prestació de garanties, determina l'import i la vigència d'aquestes per a desequilibris en el punt virtual de balanç (PVB) així com de les garanties requerides per a contractació de capacitat, defineix els instruments vàlids per a la formalització de les garanties i, finalment, estableix el protocol de comunicació amb el Gestor de Garanties i el protocol d'actuació en cas d'incompliments.

Addicionalment, el 5 d'agost de 2016 es va publicar la Resolució, de 2 d'agost de 2016, de la SEE, per la qual s'aprova el contracte marc d'accés a les instal·lacions del sistema gasista espanyol. L'objecte del contracte marc és la contractació per part de l'usuari (comercialitzadors o clients directes en mercat) dels serveis d'accés a les instal·lacions del sistema gasista, exclosa la contractació dels serveis d'accés del punt de balanç cap a o des d'una connexió per gasoducte amb Europa.

Pel que fa al preu de la tarifa d'últim recurs (TUR) durant l'exercici 2016 ha evolucionat de la manera següent:

- > El 30 de desembre de 2015 es va publicar la Resolució de 23 de desembre de 2015, de la DGPEM, que preveu una baixada de la TUR mitjana del 3,4%, aplicable a partir l'1 de gener de 2016.
- > El 31 de març de 2016 es va publicar la Resolució de 29 de març de 2016, de la DGPEM, que preveu una baixada de la TUR mitjana del 3%, aplicable a partir de l'1 d'abril de 2016.
- > El 30 de setembre de 2016 es va publicar la Resolució de 26 de setembre de 2016, de la DGPEM, que preveu una pujada de la TUR mitjana de l'1,1%, aplicable a partir de l'1 d'octubre de 2016.
- > El 31 de desembre de 2016 es va publicar la Resolució de 29 de desembre de 2016, de la DGPEM, que preveu una pujada de la TUR mitjana del 3,5%, aplicable a partir de l'1 de gener de 2017.

El subministrament de gas líquid del petroli (GLP) és una activitat regulada en la Llei 34/1998, del sector d'hydrocarburs.

El MINETAD estableix les tarifes de venda del GLP canalitzat per als consumidors finals, així com els preus de cessió del GLP a què el compren els distribuïdors de GLP per canalització, establint els valors concrets de les esmentades tarifes o un sistema de determinació i actualització automàtica d'aquestes. Aquests preus es publiquen mitjançant resolucions mensuals.

2.2. Regulació del sector del gas natural a l'Amèrica Llatina

Al Brasil, Colòmbia i Mèxic existeixen marcs reguladors i tarifaris estables que defineixen els procediments i tràmits necessaris per a la revisió periòdica de tarifes i de marges de distribució. La revisió tarifària es porta a terme amb periodicitat quinquennal mitjançant la presentació davant dels ens reguladors corresponents dels expedients tarifaris.

El marc regulador a Mèxic està en revisió per a adequar-lo a la Reforma Energètica decidida a finals de 2013. Per a la distribució de gas es preveu una simplificació en la metodologia de retribució que ha de ser favorable als distribuïdors. Per al cas de les distribuïdores de Gas Natural Fenosa al país, es compta amb tarifes aprovades per al quinquenni 2016 – 2020.

Al Brasil el 30 de desembre de 2013, el regulador de l'estat de Rio de Janeiro va aprovar les noves tarifes, que s'apliquen des de l'1 de gener de 2014 i fins a finals de 2017. En termes agregats l'ingrés unitari de l'activitat es manté.

També al Brasil, s'espera que el regulador de l'estat de Sao Paulo aprovi noves tarifes al llarg de l'any 2017.

A Colòmbia continua el procés de revisió tarifària. Les distribuïdores van presentar les seves sol·licituds de noves tarifes a l'octubre de 2015, d'acord amb la resolució CREG-202-2013, però, el 15 de juliol de 2016, es va publicar la resolució CREG-93-2016 que revoca algunes disposicions de la resolució CREG-202 i procedeix a arxivar els expedients presentats per les empreses distribuïdores per al càlcul de les noves tarifes de distribució. A la data, encara no s'ha aprovat una resolució amb la part de la metodologia de la resolució CREG-202 que va ser revocada. No obstant això s'espera que les noves tarifes de distribució s'aprovin en 2017.

A l'Argentina, l'1 d'Abril de 2016, el Ministeri d'Energia i Mines (MEM) va publicar una resolució en la qual s'establien els nous preus per al gas natural, s'instruïa al regulador argentí perquè iniciés el procés de revisió tarifària que hauria d'acabar al març de 2017 i s'instava a la publicació d'un nou plec tarifari transitori que permetés a les distribuïdores complir amb el pla d'inversions previst, afrontar les despeses d'O&M, administració i comercialització i complir les seves obligacions, que estaria vigent fins a la fi del procés de revisió tarifària.

El nou plec tarifari transitori va provocar increments significatius en la tarifa final que pagaven els consumidors, el que al seu torn va provocar que s'interposessin reclamacions davant els tribunals. Davant aquesta situació el MEM va decidir limitar l'import final que havien d'abonar alguns consumidors, instrumentant descomptes en el preu del gas natural. Al llarg dels mesos de juny, juliol i agost es van dictar sentències judicials que van anul·lar les tarifes transitòries i requerien la celebració d'una audiència pública per a la convalidació de noves tarifes provocant que, temporalment, les distribuïdores estiguessin impedides per poder aplicar les tarifes i facturar als seus clients.

A l'agost de 2016, el MEM va emetre una nova resolució, als efectes d'acordar, entre altres coses, l'aplicació retroactiva de les tarifes vigents en 2015 als consumidors residencials per als consums efectuats per aquests a partir l'1 d'abril de 2016, el establiment d'un termini de quatre mesos perquè els consumidors abonin les quantitats no pagades a les distribuïdores amb motiu de l'anul·lació judicial de les tarifes transitòries, i la instrucció al regulador per a la convocatòria d'una audiència pública per convalidar les tarifes transitòries.

Després de la celebració de l'audiència pública al setembre de 2016, el MEM va emetre una nova resolució per a l'adequació de les tarifes de transició vigents que permetés a les distribuïdores de gas complir les seves obligacions, als efectes d'assegurar la continuïtat de la normal prestació del servei fins que s'estableixin els quadres tarifaris definitius resultat de la Revisió Tarifària Integral.

Així mateix, als efectes de pal·liar els efectes que per a les distribuïdores va tenir l'anul·lació judicial de les tarifes i la impossibilitat de facturar durant uns mesos, les distribuïdores van sol·licitar al Govern Argentí la concessió d'una assistència econòmica transitòria, que finalment va ser concedida el 30 de desembre de 2016, per una suma de 3.450 milions de pesos argentins, per solucionar el Pla d'Inversions Obligatòries i la cancel·lació de deutes amb empreses productores, dels quals corresponen a Gas Natural BAN, SA 594 milions de pesos argentins.

A Xile, la regulació de distribució de gas natural es limita als aspectes tècnics. Les tarifes són lliurement establertes pel distribuïdor, que també és el que comercialitza. La Llei preveu la possibilitat que s'estableixin tarifes obligatòries per als clients de menor consum si es demostrés, pel Tribunal de Defensa de la Lliure Competència (TDLC), situació de monopoli. Fins al moment aquesta circumstància no s'ha donat.

Durant 2016 s'ha tramitat el Projecte de Llei que modifica la Llei de serveis de gas als efectes de solucionar alguns buits reguladors de la Llei actual. Entre d'altres canvis, es modifica la funció del TDLC, i un comitè d'experts passa a exercir-ne la funció i s'augmenta el període a considerar per a l'anàlisi de rendibilitat d'un a tres anys mòbils. L'esmentat projecte va ser aprovat per les cambres del Congrés i el Senat i s'espera que sigui promulgat a principis de 2017. No s'espera que aquests canvis reguladors afectin la gestió de l'activitat.

2.3. Regulació del sector del gas natural a Itàlia

A Itàlia, l'activitat de subministrament de gas natural està completament liberalitzada des de l'1 de gener de 2003. No obstant això, per als clients residencials (clients que no superen un llindar de consum de 2 Gwh l'any) que no han optat per un nou subministrador, el preu de subministrament de gas natural continua sent fixat per l'Autorità per Energia Elettrica e il Gas (AEEG). En canvi, per als clients residencials que hagin triat un nou subministrador de gas natural al mercat, l'AEEG estableix, sobre la base dels costos efectius de servei, preus de referència que les empreses subministradores, en el marc de les obligacions de servei públic, han d'incloure dins de la pròpia oferta comercial.

A la Regió de Sicília, la liberalització de les activitats de subministrament de gas natural es va completar l'1 de gener de 2010, data des de la qual tots els consumidors tenen llibertat d'elecció del subministrador.

El subministrament de gas natural només pot ser efectuat per part d'empreses que no exerceixin cap altra activitat en el sector del gas natural, llevat d'activitats d'importació, exportació, producció i venda a l'engròs. Existeix igualment una separació jurídica obligatòria de l'operador del sistema de distribució, així com unes limitacions en els percentatges màxims de proveïment i de comercialització per a afavorir la competència i l'entrada de nous operadors.

Mitjançant la Delibera núm. 573 de desembre de 2013, el Regulador italià va publicar les tarifes per al període 2014-2019, sense canvis de fons en la seva metodologia.

A finals de 2016 el Regulador ha posat en marxa un procés de discussió amb els Agents per a la modificació de les inversions que es facin en el futur, procés que segueix obert actualment.

2.4. Regulació del sector elèctric a Espanya

Principals característiques del sector elèctric a Espanya

La regulació del sector elèctric a Espanya es va reformar al llarg de l'exercici 2013 mitjançant la publicació de la Llei 24/2013, de 26 de desembre, del Sector Elèctric, que adaptava la Llei anterior (Llei 54/1997, de 27 de novembre) a les circumstàncies tant de l'economia com del sector elèctric i energètic a Espanya.

El Ministeri d'Energia, Turisme i Agenda Digital (MINETAD) és l'organisme competent per a la regulació dels sectors de gas i electricitat, mentre que la CNMC és l'autoritat reguladora que té encomanades les tasques de mantenir i assegurar la competència efectiva i el funcionament transparent dels sectors energètics espanyols. Les Conselleries corresponents de les Comunitats Autònomes tenen competències, tant de desenvolupament normatiu, com d'execució de la normativa. El Consell de Seguretat Nuclear exerceix competències específiques sobre les instal·lacions que utilitzen aquesta tecnologia.

Així mateix, l'Operador Tècnic del Sistema, Red Eléctrica de España, SA (REE), té com a funció principal garantir la continuïtat i seguretat del subministrament elèctric i la correcta coordinació del sistema de producció i transport. En aquest sentit, cal tenir en compte que la Llei estableix una separació jurídica estricta entre l'operador del sistema i les activitats de generació o de comercialització d'energia elèctrica.

El sector elèctric té les característiques principals següents:

- > És un sector on conviuen activitats regulades i no regulades, en el qual les activitats regulades són el transport i la distribució d'electricitat (així com l'operació del sistema i l'operació del mercat); i les activitats no regulades són la generació i la comercialització d'electricitat.

Seguint les directrius establertes per la normativa comunitària (Directives 2009/72/CE), tots els consumidors espanyols poden triar lliurement el proveïdor d'electricitat. Hi ha un sistema de tarifa regulada aplicable als consumidors amb potència contractada inferior (menor o igual) a 10 kW. Aquesta tarifa regulada es denomina Preu Voluntari per al Petit Consumidor (PVPC), i existeix a més la tarifa d'últim recurs (TUR) com el preu regulat que es calcula a partir del PVPC i que resulta aplicable als consumidors que tinguin la condició de vulnerables i a aquells que, sense complir els requisits per a l'aplicació del preu voluntari per al petit consumidor, transitòriament no disposin de comercialitzador en el mercat lliure. La tarifa d'últim recurs (TUR) per als consumidors vulnerables és finançada amb el bo social que serà assumit per les matrius dels grups de societats que desenvolupin l'activitat de comercialització d'energia elèctrica, o per les mateixes comercialitzadores si no formen part d'un grup.

- > L'electricitat consumida a Espanya es produeix majoritàriament en el territori nacional, ja que les interconnexions internacionals amb França i Portugal tenen capacitat reduïda.
- > Des de l'1 de juliol de 2007 va entrar en funcionament el Mercat Ibèric de l'Energia Elèctrica (MIBEL) entre Espanya i Portugal de manera efectiva, que ha comportat la integració dels sistemes elèctrics d'ambdós països (tot i que aquesta integració encara no és perfecta).
- > Durant el període 2000-2013, el sistema elèctric no va ser autosuficient en termes de preu i s'ha generat un dèficit anual, que han hagut de finançar les empreses elèctriques convencionals, entre les quals hi ha Gas Natural Fenosa.
- > A fi d'eliminar el dèficit del sector, s'han anat adoptant al llarg dels últims anys diverses disposicions amb importants mesures i ajustaments sobre les diferents activitats del sector elèctric: mesures per a la correcció de les desviacions per desajustaments entre els costos i ingressos del sector elèctric que van culminar amb el paquet normatiu conegut com la reforma elèctrica de juliol de 2013 i l'aprovació al desembre de 2013 de la Llei 24/2013 del sector elèctric, que va establir com a principi bàsic la sostenibilitat econòmica financera del sector.

Finalment, el 27 de desembre es va publicar la Llei 24/2013 del Sector elèctric, del 26 de desembre, les principals novetats de la qual eren les següents:

- > Respecte al principi de sostenibilitat econòmica i financera del sistema:
 - Els paràmetres per a l'establiment de les retribucions tenen una vigència de sis anys i per a la seva revisió, que s'ha de dur a terme abans del començament del període regulador, es té en compte la situació cíclica de l'economia, de la demanda elèctrica i d'una rendibilitat adequada per a aquestes activitats.
 - Es distingeix entre els peatges d'accés a les xarxes de transport i distribució i els càrrecs que són necessaris per a cobrir altres costos de les activitats del sistema que corresponguin, que s'han de fixar d'acord amb la metodologia que estableixi el Govern, de manera que es revisen amb caràcter general peatges i càrrecs anualment, o quan es produeixin circumstàncies que afectin de manera rellevant els costos regulats o els paràmetres utilitzats per a calcular-los.
 - Es regulen els preus voluntaris per al petit consumidor (PVPC), que han de ser únics a tot el territori espanyol. Aquests preus es defineixen, en línia amb les anteriorment denominades tarifes d'últim recurs, com els preus màxims que podran cobrar els comercialitzadors de referència als consumidors que s'hi acullin. La tarifa d'últim recurs (TUR) queda com el preu regulat aplicable als consumidors que tinguin la condició de vulnerables i aquells que, sense complir els requisits per a l'aplicació del preu voluntari per al petit consumidor, transitòriament no disposin de comercialitzador en el mercat lliure.
 - Es limiten els desajustaments per dèficit d'ingressos de tal manera que la quantia d'aquests no podrà superar el 2 per cent dels ingressos estimats per a aquest exercici i el deute acumulat per desajustaments no podrà superar el 5 per cent d'aquests ingressos. En el cas que no es compleixin aquests límits s'han de revisar els peatges o càrrecs que corresponguin. La part del desajustament que no es compensi per pujada de peatges i càrrecs serà finançada pels subjectes del sistema de liquidació de manera proporcional als drets de cobrament per l'activitat que realitzen. Les quantitats aportades per aquest concepte s'han de retornar en les liquidacions corresponents als cinc anys següents i se'n reconeix un tipus d'interès. Pel que fa als superàvit d'ingressos que poguessin resultar es destinaran a compensar desajustaments d'anys anteriors i mentre existeixin deutes pendents d'anys anteriors, els peatges d'accés o càrrecs no es poden revisar a la baixa.

- Per a l'any 2013 es reconeixia l'existència d'un dèficit d'ingressos de liquidacions del sistema elèctric per import màxim de 3.600 milions d'euros que generarà drets de cobrament que consisteixen en el dret a percebre un import de la facturació mensual durant els quinze anys successius a comptar des de l'1 de gener de 2014 fins que es satisfaci.
- S'amplia l'obligació de portar comptabilitat separada no només de les activitats elèctriques de les que no ho siguin sinó també separar la comptabilitat de l'activitat de producció amb retribució regulada i lliure. Aquesta obligació s'amplia a tots els productors amb retribució regulada.

> Producció d'energia elèctrica:

- Es contempla el tancament temporal d'instal·lacions de producció, el qual, estarà sotmès al règim d'autorització administrativa prèvia.
- Es regulen els aprofitaments hidràulics necessaris per a la producció d'energia elèctrica i, el sistema d'ofertes en el mercat diari, amb la particularitat que totes les unitats de producció han de realitzar ofertes al mercat, incloses les del règim especial extint.
- Es regula la demanda i la contractació de l'energia, els drets i les obligacions dels productors d'energia elèctrica, així com el registre de règim retributiu específic.

> Gestió econòmica i tècnica del sistema:

- Es regulen les funcions de l'operador del sistema i de l'operador del mercat, així com els procediments de certificació de l'operador del sistema per la Comissió Nacional dels Mercats i la Competència, i d'autorització i designació com a gestor de la xarxa de transport pel Ministeri d'Indústria, Energia i Turisme, que s'han de notificar a la Comissió Europea, així com el de certificació en relació amb països no pertanyents a la Unió Europea.
- Es regula l'accés i la connexió a les xarxes, definint clarament els conceptes de dret d'accés i dret de connexió així com els permisos d'accés i connexió, el procediment i requisits per a la seva concessió i els subjectes encarregats de concedir a l'empara d'uns criteris tècnics i econòmics que s'establiran reglamentàriament.

> Activitat de transport d'energia elèctrica:

- S'introdueix expressament el requisit d'estar inclòs en la planificació per al reconeixement de la retribució de les noves instal·lacions.
- Es recullen les funcions que ha de desenvolupar el transportista, anteriorment disperses en normes de rang legal i reglamentari.

> Distribució d'energia elèctrica:

- S'introdueix la definició d'instal·lacions de distribució.
- Es recullen les obligacions i funcions de les empreses de distribució d'energia elèctrica distingint entre aquelles que s'executen com a titulars de les xarxes de distribució i aquelles que es realitzen com a empreses gestores de la xarxa de distribució.

> Règim d'inspeccions, infraccions i sancions:

- Es revisa la tipificació d'infraccions i la inclusió de noves infraccions, ja que s'han identificat determinades conductes que no havien estat previstes en la Llei 54/1997, de 27 de novembre, i que tenen un impacte negatiu en la sostenibilitat econòmica i en el funcionament del sistema elèctric.
- Es revisa la quantia de les sancions, s'amplien les sancions accessòries existents, i es modifica la competència per a la imposició de sancions.

La regulació de les activitats del sector elèctric a Espanya

Les activitats del sector elèctric es classifiquen entre: 1) activitats regulades: transport i la distribució d'electricitat; i 2) activitats no regulades: la generació i la comercialització d'electricitat.

2.4.1. Activitats Regulades

Les activitats regulades es caracteritzen pel fet que l'accés a aquestes està sotmès a autorització administrativa, la remuneració d'aquestes s'estableix normativament i l'exercici està sotmès a una sèrie d'obligacions específiques:

- > **Necessitat d'autorització administrativa prèvia:** La realització de les activitats regulades requereix una autorització administrativa prèvia de caràcter reglat, per a l'obtenció de la qual el sol·licitant bàsicament ha de demostrar la seva capacitat legal, tècnica i econòmica per a l'exercici d'aquesta activitat. Aquesta autorització concedeix un monopoli legal per a un determinat territori, cosa que no suposa un dret exclusiu d'ús perquè existeix l'obligació de l'accés de tercers a la xarxa.
- > **Remuneració establerta normativament:** El Reial Decret 1047/2013, de 27 de desembre, i el Reial Decret 1048/2013, de 27 de desembre, estableixen les metodologies retributives de l'activitat de transport i distribució i pretenen assegurar una adequada remuneració de l'exercici d'aquestes activitats i el desenvolupament de les xarxes. La remuneració a percebre per l'exercici d'aquestes activitats s'actualitza anualment per mitjà d'ordre ministerial. La taxa de retribució financera dels actius durant el primer període regulador, fins al 31 de desembre de 2019, està referenciada al rendiment del bo de l'Estat més un diferencial de 200 punts bàsics.

El marc regulador del sector elèctric a Espanya regula un procediment de liquidacions per a la redistribució entre les empreses del sector de la facturació obtinguda, de manera que cada empresa percebi la retribució que li ha estat reconeguda per les seves activitats regulades.

- > **Submissió a obligacions específiques d'accés de tercers a la xarxa i separació d'activitats:** L'exercici de les activitats regulades està sotmès a obligacions específiques per tal de permetre assegurar el desenvolupament de la competència en la fase de comercialització. Les dues obligacions principals en aquest sentit consisteixen a permetre l'accés de tercers a les xarxes de transport i distribució i l'obligació de mantenir separades les activitats regulades i les no regulades.

El Reial Decret 1955/2000 regula l'accés dels tercers en la xarxa, s'hi determinen els subjectes amb dret d'accés, com ara realitzar la sol·licitud, els terminis d'aquesta, les causes de denegació d'accés, així com els drets i les obligacions de cadascun dels subjectes relacionats amb aquest sistema. Els titulars de les xarxes de transport i distribució tenen dret a percebre una retribució com a compensació per aquest accés, que s'actualitzen anualment per ordre ministerial.

La normativa estableix un deure de separació funcional, que implica no només una separació comptable, per tal d'evitar els subsidis creuats i incrementar la transparència del càlcul de tarifes i peatges, i jurídica per mitjà de societats separades, sinó també el deure de funcionament autònom de les societats filials regulades respecte de la resta de societats del grup en què s'integra.

2.4.1.1. Transport

El transport d'electricitat uneix els centres de producció amb les xarxes de distribució i els clients finals específics. La xarxa de transport és propietat principalment de REE, encara que la societat de Gas Natural Fenosa, Unión Fenosa Distribución, SA, té una petita proporció de la xarxa de transport secundari.

El marc retributiu vigent està determinat per la Llei 24/2013, del Sector Elèctric, i el Reial Decret 1047/2013, de 27 de desembre, pel qual s'estableix la nova metodologia per al càlcul de la retribució de l'activitat de transport de energia elèctrica, i l'Ordre IET/2659/2015, d'11 de desembre, per la qual s'aproven les instal·lacions tipus i els valors unitaris de referència d'inversió i d'operació i manteniment per element d'immobilitzat que es faran servir en el càlcul de la retribució de les empreses titulars d'instal·lacions de transport d'energia elèctrica.

La retribució de l'activitat de transport s'estableix amb caràcter anual pel Ministeri, i es reconeix una retribució a la inversió i a l'operació i manteniment, calculada a partir dels valors unitaris d'inversió i operació i manteniment establerts reglamentàriament, més un incentiu a la seva disponibilitat.

2.4.1.2. Distribució

La distribució d'energia elèctrica comprèn totes aquelles activitats que tenen la funció de fer arribar l'energia des de la xarxa de transport d'alta tensió fins als consumidors finals.

El marc retributiu vigent està determinat per la Llei 24/2013, del Sector Elèctric, el Reial Decret 1048/2013, de 27 de desembre, pel qual s'estableix la metodologia per al càlcul de la retribució de l'activitat de distribució d'energia elèctrica, i l'Ordre IET/2660/2015, d'11 de desembre per la qual s'aproven les instal·lacions típiques i els valors unitaris de referència d'inversió, d'operació i manteniment per element d'immobilitzat i els valors unitaris de retribució d'altres tasques regulades que s'empraran en el càlcul de la retribució de les empreses distribuïdores d'energia elèctrica, s'estableixen les definicions de creixement vegetatiu i augment rellevant de potència i les compensacions per ús i reserva de locals.

La retribució, que calcula anualment el Ministeri, reconeix una retribució per inversió i per operació i manteniment de les instal·lacions de distribució, així com d'altres tasques regulades calculades a partir dels valors unitaris aprovats per reglament i inclou uns incentius per a la reducció de pèrdues en la xarxa, la detecció del frau i la millora de la qualitat del servei.

El 17 de juny de 2016 es van publicar sengles Ordres Ministerials (Ordre IET/980/2016, de 10 de juny i Ordre IET/981/2016, de 15 de juny) per les quals s'estableixen la retribució de les empreses de distribució d'energia elèctrica i de la de les empreses titulars de les instal·lacions de transport per a l'any 2016. La retribució fixada en aquestes Ordres serà la que es liquidarà a compte a les empreses distribuïdores i transportistes durant l'any 2017, fins que s'aprovi pel Ministeri la retribució de l'exercici 2017.

2.4.2. Activitats no regulades

2.4.2.1. Generació d'electricitat

La nova Llei 24/2013, de 26 de desembre, del Sector Elèctric, estableix que la producció d'energia elèctrica es desenvolupa en règim de lliure competència, en el mercat organitzat, incloent tant la generació convencional com les instal·lacions que utilitzin energies renovables, que hauran d'acudir al mercat en igualtat de condicions que les instal·lacions convencionals; si bé, les instal·lacions de generació amb energies renovables mantenen com a principals avantatges un règim retributiu específic, i la prioritat de despatx, a igualtat de condicions econòmiques.

La retribució de l'activitat de generació es realitza d'acord amb els preus del mercat de producció elèctrica. L'energia produïda en el sistema es ven en el mercat majorista de producció d'energia elèctrica, regulat pel Reial Decret 2019/1997, bé en el mercat organitzat spot o pool elèctric o bé mitjançant contractes bilaterals, físics i financers, i la contractació a termini.

L'Ordre ITC/3127/2011, de 17 de novembre de 2011, regula la retribució en concepte de pagament per capacitat, incloent-hi l'incentiu a la inversió en capacitat a llarg termini i el servei de disponibilitat a termini mitjà, modificant la retribució de l'incentiu a la inversió en capacitat que estableix l'Ordre ITC/2794/2007, de 27 de setembre, i regulant el servei de disponibilitat a termini mitjà d'aplicació a les tecnologies marginals del mercat diari, és a dir, les centrals de fuel-oil, les centrals de cicle combinat i les de carbó, de manera que es pot aplicar de la mateixa manera per a les instal·lacions hidràuliques de bombament pur, bombament mixt i embassament.

En l'exercici 2013 va entrar en vigor la Llei 15/2012, de 27 de desembre, de mesures fiscals per a la sostenibilitat energètica els principals aspectes de la qual referents a l'activitat de generació d'electricitat són:

- > Estableix un impost sobre el valor de la producció de l'energia elèctrica, de caràcter directe i naturalesa real, que grava la realització d'activitats de producció i incorporació al sistema elèctric d'energia elèctrica en el sistema elèctric espanyol. L'impost s'ha d'aplicar a la producció de totes les instal·lacions de generació al tipus del 7%.
- > Regula dos impostos nous: l'impost sobre la producció de combustible nuclear gastat i residus radioactius que resulten de la generació d'energia nucleoeelèctrica i l'impost sobre l'activitat d'emmagatzematge de combustible nuclear gastat i residus radioactius en instal·lacions centralitzades per tal de compensar la societat per les càrregues que ha de suportar com a conseqüència d'aquesta generació.

- > D'altra banda, la Llei revisa el tractament fiscal aplicable als diferents productes energètics utilitzats per a la producció d'electricitat. Per a les activitats de generació d'electricitat a partir de combustibles fòssils se suprimeixen determinades exempcions per sotmetre a gravamen els productes energètics utilitzats per a la generació combinada de calor i electricitat. En aquest mateix sentit, per a donar un tractament anàleg a la producció d'electricitat a partir de fonts d'energia fòssil, s'eleva el tipus de gravamen sobre el carbó, i alhora, es creen tipus específics que graven els fuels i els gasoils destinats a la producció d'energia elèctrica o la cogeneració d'electricitat i calor útil.
- > Estableix un nou cànon als béns de domini públic a la utilització o aprofitament de les aigües continentals per a la seva explotació hidroelèctrica, que suposa un 22% sobre el valor econòmic de la producció hidroelèctrica i el desenvolupament reglamentari del qual es va establir en el Reial Decret 198/2015 pel qual es desenvolupa l'article 112 bis del text refós de la Llei d'Aigües i es regula el cànon per utilització de les aigües continentals per a la producció d'energia elèctrica en les demarcacions intercomunitàries.

Els ingressos derivats d'aquests impostos sufraguen els costos regulats del sistema elèctric.

La Directiva 2010/75/ UE del Parlament Europeu i del Consell, de 2010, sobre les emissions industrials (prevenció i control integrats de la contaminació), estableix que els Estats membre podran elaborar un pla nacional transitori, aplicable durant el període que va des l'1 de gener de 2016 al 30 de juny de 2020, que abasti a les instal·lacions de combustió que hagin obtingut el primer permís abans del 27 de novembre de 2002 o els titulars hagin fet una sol·licitud completa d'un permís abans d'aquesta data, sempre que la instal·lació hagi estat en funcionament com a molt tard el 27 de novembre de 2003, assenyalant les instal·lacions que s'hi han d'incloure.

El 19 d'octubre de 2013 es va publicar el Reial Decret 815/2013, de 18 d'octubre, pel qual s'aprova el Reglament d'emissions industrials i de desenvolupament de la Llei 16/2002, d'1 de juliol, de prevenció i control integrats de la contaminació. Amb la publicació d'aquest Reial Decret es completa la transposició de la Directiva d'Emissions Industrials. El 31 de desembre de 2016 es va publicar el Reial Decret Legislatiu 1/2016 pel qual s'aprova el text refós de la Llei de prevenció i control integrats que uneix en una única norma totes les successives modificacions introduïdes en la Llei 16/2002 des de 2005.

El Règim retributiu específic per a la generació amb energies renovables, cogeneració i residus es va establir en el Reial Decret 413/2014, de 6 de juny i els principals aspectes del qual són:

- > Les instal·lacions es classifiquen en instal·lacions tipus (en funció de la tecnologia, potència, antiguitat, etc.) i cadascuna obté la retribució concreta a partir dels paràmetres retributius de les instal·lacions tipus que li correspongui.
- > Durant la vida útil reguladora les instal·lacions percebran una retribució per la venda d'energia al mercat, valorada a preus de mercat i una retribució específica composta per dos termes: un terme per unitat de potència instal·lada que cobreixi, quan sigui procedent, els costos d'inversió per a cada instal·lació tipus que no puguin ser repercutits per la venda d'energia en el mercat, al qual es denomina retribució a la inversió; i un terme a l'operació que cobreixi, si escau, la diferència entre els costos d'explotació i els ingressos d'explotació de la instal·lació tipus que correspongui, al qual s'anomena retribució a l'operació.
- > La retribució específica serà suficient perquè les instal·lacions tipus puguin obtenir una rendibilitat adequada amb referència a la instal·lació tipus aplicable. Aquesta rendibilitat ha de girar, abans d'impostos, sobre el rendiment mitjà en el mercat secundari de les Obligacions de l'Estat a deu anys aplicant el diferencial adequat (300 punts bàsics per a les instal·lacions existents).
- > Per a instal·lacions futures, com a norma general van a mercat i, excepcionalment, si existís una obligació de compliment d'objectius o en altres circumstàncies excepcionals, s'establiria un mecanisme de concurrència.

La regulació renovable a més de la revisió dels 6 anys, estableix semiperíodes reguladors de tres anys per a revisar la retribució específica de les instal·lacions renovables de cogeneració i residus en funció dels preus del mercat. En aquesta revisió es calculen els valors per les desviacions dels preus de mercat pel que fa als considerats en el principi del semiperíode regulador. A més, es revisen les estimacions dels ingressos futurs per la venda d'energia en el mercat i els paràmetres directament relacionats amb ell per al proper semiperíode regulador, cosa que també té efectes en la retribució específica de les instal·lacions tipus.

El 20 de juny de 2014 se va publicar l'Ordre IET/1045/2014, de 16 de juny, per la qual s'aproven els paràmetres retributius de les instal·lacions, els tipus aplicables a determinades instal·lacions de producció d'energia elèctrica a partir de fonts d'energia renovables, cogeneració i residus.

El 16 de març de 2015, es va publicar la sentència del Tribunal Constitucional, de 16 de febrer de 2015, per la qual anul·la determinats articles de la Llei de l'Assemblea d'Extremadura 7/1997, de 29 de maig, de mesures fiscals sobre la producció i transport d'energia que incideixin sobre el medi ambient, en la mesura que grava la mateixa matèria imposable que l'Impost local sobre activitats econòmiques, i no respon a una finalitat mediambiental.

El 21 de gener de 2016 es va publicar la Resolució de 18 de gener de 2016, de la DGPEM, per la qual es resol la subhasta per a l'assignació del règim retributiu específic a noves instal·lacions de producció d'energia elèctrica a partir de biomassa en el sistema elèctric peninsular i per a instal·lacions de tecnologia eòlica, a l'empara del que disposa el Reial Decret 947/2015, de 16 d'octubre. Van resultar adjudicats el total dels MW tant eòlics com de biomassa, amb la particularitat que en les dues tecnologies, el descompte va resultar del 100% per la qual cosa cap adjudicatari rebrà retribució pels costos d'inversió.

En relació amb l'autoconsum, el 10 d'octubre de 2015, es va publicar el Reial Decret 900/2015, de 9 d'octubre, pel qual es regulen les condicions administratives, tècniques i econòmiques de les modalitats de subministrament d'energia elèctrica amb autoconsum i de producció amb autoconsum. Aquest RD recull la reducció en peatges als autoconsumidors de menys de 10 kW, publicat en el Reial Decret-Llei 9/2015.

L'1 d'agost de 2015, es va publicar el Reial Decret 738/2015 pel qual es regula l'activitat de producció d'energia elèctrica i el procediment de despatx en els sistemes elèctrics dels territoris no peninsulars.

El 22 de setembre de 2015, es va publicar la Llei 34/2015, de 21 de setembre, de modificació parcial de la Llei 58/2003 General Tributària, en la Disposició Final Setena de la qual es contempla la creació d'una Taxa estatal per la prestació de serveis de resposta per la Guàrdia Civil, a l'interior de les Centrals nuclears o altres instal·lacions nuclears.

En aquest any s'ha procedit al tancament definitiu de la liquidació del Reial Decret de Garantia de Subministrament que va estar en vigor durant els anys 2010 i 2014 i que estava pendent.

Així, el 22 de febrer de 2016 es va publicar la Resolució de 16 de febrer de 2016, de la SEE, per la qual s'estableix el procediment de càlcul dels costos reals per a la realització de la liquidació definitiva anual del sistema elèctric de l'any 2012, corresponent a l'aplicació del Reial Decret 134/2010. Amb aquesta Resolució es permet realitzar la liquidació definitiva de 2012.

Posteriorment, el 12 d'agost de 2016, es va publicar la Resolució de 2 d'agost de 2016, de la SEE, per la qual s'estableix el procediment de càlcul dels costos reals per a la realització de la liquidació definitiva anual de l'any 2013, corresponent a l'aplicació del Reial Decret 134/2010. Amb aquesta Resolució es permet realitzar la liquidació definitiva de 2013.

Finalment, el 20 de setembre de 2016, es va publicar la Resolució de 19 de setembre de 2016, de la SEE, per la qual s'estableix el procediment de càlcul dels costos reals per a la realització de la liquidació definitiva anual de l'any 2014, corresponent a l'aplicació del Reial Decret 134/2010. Amb aquesta Resolució es permet realitzar la liquidació definitiva de 2014.

En la primera quinzena de desembre de 2016 es va procedir al cobrament de les quantitats pendents.

2.4.2.2. La comercialització d'electricitat

L'activitat de comercialització es basa en els principis de llibertat de contractació i elecció de subministrador pel client. La comercialització, com a activitat liberalitzada, té una retribució pactada lliurement entre les parts.

Com s'ha esmentat anteriorment, des de l'1 de juliol de 2009 els consumidors amb potència contractada superior a 10 kW han de ser subministrats per un comercialitzador en el mercat lliure, mentre que els que tenen una potència igual o inferior a 10 kW tenen l'opció de continuar consumint sota un subministrament de preu regulat (tarifa d'últim recurs). A partir de la nova Llei 24/2013 aquesta tarifa regulada passa a anomenar-se Preu Voluntari per al Petit Consumidor (PVPC), i la tarifa d'últim recurs (TUR) queda com el preu regulat aplicable als consumidors que tinguin la condició de vulnerables i aquells que, sense complir els requisits per a l'aplicació del preu voluntari per al petit consumidor, transitòriament no disposin de comercialitzador en el mercat lliure.

Mitjançant successives disposicions s'han anat regulant els criteris per a l'establiment de la tarifa de subministrament d'últim recurs. D'acord amb la legislació, el PVPC ha de recollir tots els costos del subministrament de manera additiva, incloent els costos de producció de l'energia, els peatges d'accés i els costos de comercialització.

El 29 de març de 2014 es va publicar el Reial Decret 216/2014, de 28 de març, pel qual s'estableix la metodologia de càlcul del PVPC d'energia elèctrica i el seu règim jurídic de contractació. S'hi determina l'estructura dels preus voluntaris per al petit consumidor, que s'han d'aplicar als consumidors de baixa tensió amb potència contractada fins a 10 kW. Així mateix, es fixa el procediment de càlcul del cost de producció d'energia elèctrica que inclourà el preu voluntari per al petit consumidor.

La determinació del cost de producció s'ha de realitzar amb base en el preu horari del mercat diari durant el període a què correspongui la facturació. La facturació s'ha d'efectuar pel comercialitzador de referència amb base en lectures reals i considerant els perfils de consum excepte per a aquells subministraments que tinguin equips de mesura amb capacitat per telemesura i telegestió, i efectivament integrats en els corresponents sistemes, en què la facturació es realitzarà considerant els valors horaris de consum.

Així mateix es preveu com a alternativa que el consumidor pugui contractar amb el comercialitzador de referència un preu fix de l'energia durant un any.

El 10 de setembre de 2016, es va publicar l'Ordre IET/1451/2016, de 8 de setembre, per la qual s'aproven els percentatges de repartiment de les quantitats a finançar relatives al bo social corresponents a 2016. D'acord amb l'Ordre, a Gas Natural SDG, SA li correspon un 14,80% del cost total.

La Sala Tercera del Tribunal Suprem ha dictat diverses sentències que, estimant els recursos interposats contra el Reial Decret 968/2014, de 21 de novembre, declaren inaplicable el règim de finançament del bo social establert en l'article 45.4 de la Llei 24/2013, de 26 de desembre, per entendre que resulta incompatible amb la Directiva 2009/72/CE, del Parlament Europeu i del Consell, de 13 de juliol de 2009, sobre normes comunes per al mercat interior de l'electricitat i que deroga la Directiva 2003/54/CE. Addicionalment, declaren igualment inaplicables i nuls els articles 2 i 3 del Reial Decret 968/2014, de 21 de novembre, que desenvolupen l'esmentat article 45.4 de la Llei 24/2013, i es reconeixen a les recurrents el dret a ser reintegrades de les aportacions que s'han realitzat en tal concepte.

Com a conseqüència de l'anterior, s'ha emès una nova regulació sobre la forma de finançament del bo social de caràcter urgent. El 24 de desembre de 2016 s'ha publicat el Reial Decret-Llei 7/2016, de 23 de desembre, pel qual es regula el mecanisme de finançament del bo social i altres mesures de protecció al consumidor vulnerable d'energia elèctrica. Així mateix es determina que el consumidor vulnerable sever no se li pot interrompre el subministrament per impagament amb efectes 1 de gener de 2017.

El 25 de novembre de 2016, es va publicar el Reial Decret 469/2016, de 18 de novembre, pel qual es modifica el Reial Decret 216/2014, de 28 de març, pel qual s'estableix la metodologia de càlcul dels preus voluntaris per al petit consumidor d'energia elèctrica (PVPC) i el seu règim jurídic de contractació. Posteriorment, el 24 de desembre de 2016, es va publicar l'Ordre ETU/1948/2016, de 22 de desembre, per la qual es fixen determinats valors dels costos de comercialització de les comercialitzadores de referència a incloure en el càlcul del PVPC en el període 2014-2018 atenent el Reial Decret anterior.

En relació amb la interrompibilitat que ofereixen consumidors, l'1 de novembre de 2013 es va publicar l'Ordre IET/2013/2013 per la qual es regula el mecanisme competitiu d'assignació del servei de gestió de la demanda d'interrompibilitat. S'hi estableix un procediment de subhastes, per a l'assignació d'aquest servei, que serà gestionat per l'Operador del Sistema i supervisat per la CNMC. Posteriorment, aquesta Ordre s'ha modificat en diverses ocasions, l'última de les quals és la de l'Ordre ETU/1976/2016. La Resolució de 5 d'agost de 2016, de la Secretaria d'Estat d'Energia, aprova les regles del procediment competitiu de subhastes per a l'assignació del servei de gestió de la demanda d'interrompibilitat i el model d'adhesió al marc legal establert per a la participació en les subhastes.

2.5. Regulació del sector d'electricitat internacional

2.5.1. Generació

Gas Natural Fenosa, a través de la seva filial Global Power Generation (GPG), està present com a generador a Mèxic, el Panamà, Costa Rica, la República Dominicana, Kenya, Puerto Rico i, recentment, a Xile, el Brasil i Austràlia.

A Costa Rica, Kenya i Puerto Rico la generació del grup està sota règim de contractes de compromís de capacitat (Power Purchase Agreement o PPA) amb les entitats nacionals del sector, Instituto Costarricense de Electricidad (ICE), Kenya Power and Lighting Company (KPLC) i Puerto Rico Electric Power Authority (PREPA) respectivament, les tres empreses públiques verticalment integrades i responsables de manera exclusiva de transport, distribució i comercialització.

A Mèxic també hi ha generació en el mateix règim de PPA, venent l'energia a la Comissió Federal d'Electricitat (CFE), a clients finals sota contractes bilaterals i excedents de generació al mercat creat sota la reforma energètica duta a terme entre 2015 i 2016. Addicionalment, durant 2014, es va posar en marxa el parc eòlic de Bii Hioxo, que ven la seva energia mitjançant contractes bilaterals a clients finals.

Al Panamà i la República Dominicana la venda de l'energia elèctrica generada es realitza mitjançant contractes bilaterals amb les distribuïdores.

A Xile, GPG ha resultat adjudicatària en el procés de licitació d'energia celebrat a l'agost de 2016 per al desenvolupament de generació sota un esquema de contractes a llarg termini (PPA) a 20 anys amb les distribuïdores. Per al compliment d'aquest compromís, GPG té previst desenvolupar dos projectes (eòlic i solar) per al seu funcionament en 2021.

A Austràlia, GPG es va adjudicar a l'agost de 2016 un projecte de generació eòlic mitjançant un contracte a 20 anys amb una tarifa regulada per l'energia injectada en el sistema.

Finalment, GPG també està present al Brasil mitjançant l'adquisició de dos projectes de generació renovable amb contractes de llarg termini de venda d'energia de reserva a la Cambra de Comercialització d'Energia Elèctrica (CCEE) ja signats d'acord amb l'adjudicació en la subhasta d'energia celebrada en 2015.

En tots els països esmentats, la regulació del sector elèctric és coneguda i estable, i es desenvolupa i administra per reguladors independents.

2.5.2. Distribució

En els països en què Gas Natural Fenosa és present com a distribuïdor d'electricitat, l'Argentina, Xile, Colòmbia, Moldàvia i el Panamà, l'activitat de distribució està regulada. Les distribuïdores tenen la funció de transportar l'energia des de la xarxa de transport als punts de consum dels clients i, a més, la funció de subministrar energia, a tarifes regulades, als clients regulats, els quals pel seu nivell de consum no poden triar subministrador. Pel que fa als clients no regulats, que opten per comprar l'energia a un altre subministrador, han de pagar el peatge o tarifa regulada de distribució per l'ús de les xarxes.

Les tarifes s'ajusten periòdicament per reflectir les variacions del preu de compra de l'energia i de la tarifa de transport, així com la variació dels indicadors econòmics.

En aquests països hi ha marcs reguladors i tarifaris estables que defineixen els procediments i tràmits necessaris per a la revisió periòdica de tarifes i de marges de distribució. La revisió tarifària es porta a terme amb una periodicitat d'entre quatre i cinc anys mitjançant la presentació davant dels ens reguladors corresponents dels expedients tarifaris.

A Moldàvia, les tarifes de distribució i comercialització vigents s'apliquen fins a març de 2018. El 15 de juliol de 2016 el Regulador va aprovar una Resolució amb el mecanisme per a la recuperació dels desviaments del preu de l'energia no traslladats al client final com correspon, en un termini de 4 anys i que va ser publicada el 4 d'octubre de 2016. El 25 d'octubre de 2016 es va signar l'últim acord pendent amb les empreses generadores d'energia acord (amb l'empresa estatal Energocom), amb la qual cosa es va poder donar per finalitzada amb èxit la negociació amb l'Estat moldau per a recuperar el deute derivat de la no-repercussió en tarifa dels preus reals de compra de l'energia. Només queda pendent que ANRE (Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică) defineixi abans de març de 2017 l'import a aplicar a les tarifes per recuperar el deute d'acord amb el que estableix la metodologia publicada el 4 d'octubre.

L'activitat de distribució i subtransmissió a Xile està regulada segons un marc conegut i estable. Les tarifes s'actualitzen periòdicament per a reflectir les variacions en els índexs de costos i els preus de compra, i es revisen quadriennalment.

A principis de 2017 s'espera l'aprovació de la revisió de les tarifes de distribució elèctrica, que tindran caràcter retroactiu a novembre de 2016. El 20 de juliol de 2016 va publicar la Llei 20.936, en la qual es modifiquen algunes disposicions relatives a l'activitat de Transport de la Llei de Serveis Elèctrics i es crea un Organisme Coordinador Independent del Sistema Elèctric Nacional. En aquesta mateixa llei s'aprova una pròrroga de dos anys de les tarifes de subtransmissió vigents, durant 2016 i 2017, de manera que les noves tarifes de subtransmissió no entraran en vigor fins a gener de 2018.

Al Panamà s'iniciaran els treballs de revisió tarifària durant 2017, i el nou plec tarifari entrarà en vigor el juliol de 2018.

Nota 3. Bases de presentació i polítiques comptables

3.1. Bases de presentació

Els Comptes anuals consolidats de Gas Natural Fenosa corresponents a l'exercici 2015 es van aprovar per la Junta General d'Accionistes celebrada el 4 de maig de 2016.

Els Comptes anuals consolidats corresponents a l'exercici 2016, que han estat formulats pel Consell d'Administració de Gas Natural SDG, SA amb data 7 de febrer de 2017, s'han de sotmetre, igual que els de les societats participades, a l'aprovació de les respectives Juntes Generals, i s'estimen que s'aprovaran sense cap modificació.

Els Comptes anuals consolidats de Gas Natural Fenosa de l'exercici 2016 s'han preparat a partir dels registres de comptabilitat mantinguts per Gas Natural SDG, SA i la resta de societats integrades en el grup, d'acord amb el que estableixen les Normes Internacionals d'Informació Financera adoptades per la Unió Europea (d'ara endavant "NIIF-UE"), de conformitat amb el Reglament (CE) núm. 1606/2002 del Parlament Europeu i del Consell.

Per a la preparació d'aquests Comptes anuals consolidats s'ha utilitzat l'enfocament del cost històric, encara que modificat pels criteris de registre a valor raonable dels actius financers disponibles per a la venda, els instruments financers derivats, les combinacions de negoci i els plans de pensions de prestació definida.

Aquests Comptes anuals consolidats mostren la imatge fidel del patrimoni consolidat i de la situació financera consolidada de Gas Natural Fenosa el 31 de desembre de 2016, dels resultats consolidats de les seves operacions, dels canvis en l'estat consolidat de resultat global, dels canvis en el patrimoni net consolidat i dels fluxos d'efectiu consolidats, que s'han produït en Gas Natural Fenosa en l'exercici acabat en aquesta data.

Les xifres contingudes en aquests Comptes anuals consolidats es mostren en milions d'euros, excepte el que s'indica expressament en una altra unitat.

3.2. Noves normes NIIF-UE i interpretacions CINIIF

Com a conseqüència de l'aprovació, publicació i entrada en vigor l'1 de gener de 2016 s'han aplicat les normes, interpretacions i modificacions següents:

- > Milllores anuals de les NIIF, Cicle 2010–2012;
- > NIC 19 (Modificació), "Plans de prestacions definides: aportacions dels empleats";
- > NIIF 11 (Modificació), "Comptabilització de les adquisicions de participacions en les operacions conjuntes";
- > NIC 16 i NIC 38 (Modificació), "Aclariment dels mètodes acceptables d'amortització";
- > Milllores anuals de les NIIF, Cicle 2012-2014;
- > NIC 1 (Modificació), "Iniciativa sobre informació a revelar";
- > NIC 27 (Modificació), "Mètode de la participació en els estats financers separats";
- > NIIF 10, NIIF 12 i NIC 28 (Modificació), "Entitats d'inversió: exempció a la consolidació"

L'aplicació de les anteriors normes, interpretacions i modificacions no ha suposat cap impacte significatiu en els Comptes anuals consolidats.

D'altra banda, la Unió Europea ha adoptat en 2016 les següents normes amb entrada en vigor per als exercicis iniciats amb posterioritat a l'1 de gener de 2018, que no han estat adoptades anticipadament:

- > NIIF 15, "Ingressos ordinaris de contractes amb clients";
- > NIIF 9, "Instruments financers";

Finalment, l'IASB ha emès les normes i modificacions següents amb entrada en vigor entre l'1 de gener de 2017, 2018 i 2019 que es troben pendents d'adopció per la Unió Europea:

- > NIIF 16, "Arrendaments";
- > NIC 12 (Modificació), "Reconeixement d'actius per impost diferit de pèrdues no realitzades";
- > NIC 7 (Modificació), "Iniciativa sobre informació a revelar";
- > NIIF 15 (Aclariments), "Ingressos ordinaris de contractes amb clients";
- > NIIF 2 (Modificació), "Classificació i mesurament de pagaments basats en accions";
- > NIIF 4 (Modificació), "Aplicació de la NIIF 9 Instruments financers amb la NIIF 4 Contractes d'assegurances";
- > NIC 40 (Modificació), "Transferència d'inversions immobiliàries"
- > CINIIF 22, "Transaccions en moneda estrangera i contraprestació anticipada"
- > Milllores anuals de les NIIF, Cicle 2014-2016.

Gas Natural Fenosa està avaluant l'impacte que tindrà l'aplicació d'aquestes normes i modificacions sobre els Comptes anuals consolidats.

D'acord amb les anàlisis realitzades fins a la data, Gas Natural Fenosa estima que de totes aquestes normes i modificacions, les úniques que podrien tenir impacte en els estats financers consolidats serien la NIIF 9 i la NIIF 15, l'entrada en vigor de les quals està prevista l'1 de gener de 2018, i la NIIF 16, l'entrada en vigor de la qual està prevista l'1 de gener de 2019.

Pel que fa a la NIIF 9, que és una norma de classificació i valoració d'actius i passius financers que també inclou un model de pèrdues de crèdit esperades i de comptabilitat de cobertures alineada amb la gestió econòmica del risc, Gas Natural Fenosa està revisant l'impacte en les seves pràctiques de negoci del nou model de deteriorament en els comptes a cobrar en funció de les pèrdues esperades i la comptabilitat de cobertures.

Pel que fa a la NIIF 15, que és una nova norma per la qual es reconeixen els ingressos derivats dels contractes en funció del compliment de les obligacions d'acompliment davant els clients, Gas Natural Fenosa està analitzant l'aplicació de les polítiques internes de reconeixement de ingressos actualment en vigor per a les diferents tipologies de contractes amb clients identificant les obligacions d'acompliment, el preu de la transacció i l'assignació d'aquesta, amb l'objectiu d'identificar possibles diferències amb el model de la nova norma.

Finalment, la NIIF 16 estableix que s'hauran de reconèixer en el Balanç de situació consolidat els actius pel dret d'ús i els passius derivats dels contractes d'arrendament operatiu (a excepció dels acords d'arrendament a curt termini i els que tenen per objecte actius de baix valor). Addicionalment, canviarà el criteri de registre de la despesa per arrendaments, que es registrarà com a despesa per amortització de l'actiu i despesa financera per actualització del passiu per arrendament. Gas Natural Fenosa està recopilant les dades necessàries dels seus contractes d'arrendaments operatius per poder avaluar els corresponents impactes. No obstant això, considerant el volum poc rellevant dels compromisos per contractes d'arrendament que manté el Grup (Nota 35), Gas Natural Fenosa preveu que la NIIF 16 no tindrà un impacte significatiu en els estats financers consolidats.

En conseqüència, donada la complexitat de l'aplicació de la NIIF 9, la NIIF 15 i la NIIF 16, les anàlisis descrites conclouran durant l'exercici 2017.

3.3. Polítiques comptables

Les principals polítiques comptables utilitzades per a l'elaboració d'aquests Comptes anuals consolidats han estat les següents:

3.3.1. Consolidació

a) Dependents

Es consideren societats dependents aquelles entitats controlades per Gas Natural Fenosa. Gas Natural Fenosa controla una entitat quan, per la seva implicació en aquesta, està exposada o té dret a uns rendiments variables i té la capacitat d'influir en aquests rendiments a través del poder que hi exerceix.

Les dependents es consoliden pel mètode d'integració global a partir de la data en què es transfereix el control a Gas Natural Fenosa, i s'exclouen de la consolidació en la data en què aquest cessa.

Per a comptabilitzar l'adquisició de dependents s'utilitza el mètode d'adquisició. El cost d'adquisició és el valor raonable dels actius lliurats, dels instruments de patrimoni emesos i dels passius incorreguts o assumits en la data d'intercanvi, i de qualsevol contraprestació addicional que depengui d'esdeveniments futurs (sempre que sigui probable i es pugui valorar amb fiabilitat).

Els actius intangibles adquirits mitjançant una combinació de negocis es reconeixen separatament del fons de comerç si es compleixen els criteris de reconeixement d'actius, és a dir, si són separables o tenen l'origen en drets legals o contractuals i quan el seu valor raonable es pot valorar de manera fiable.

Els actius identificables adquirits i els passius o passius contingents incorreguts o assumits com a resultat de la transacció, es valoren inicialment al seu valor raonable a la data d'adquisició, amb independència del percentatge de les participacions no dominants.

Per a cada combinació de negocis, Gas Natural Fenosa pot optar per reconèixer qualsevol participació no dominant en l'adquirida pel valor raonable o per la part proporcional de la participació no dominant dels imports reconeguts dels actius nets identificables de l'adquirida.

Els costos relacionats amb l'adquisició es reconeixen com a despeses en l'exercici en què s'hi incorre.

L'excés de cost de l'adquisició respecte al valor raonable de la participació de Gas Natural Fenosa en els actius nets identificables adquirits es registra com a fons de comerç. Si el cost d'adquisició és menor que el valor raonable dels actius nets de la dependent adquirida, es reconeix la diferència directament en el Compte de pèrdues i guanys consolidat.

El període de valoració de les combinacions de negoci s'inicia en la data d'adquisició i finalitza quan Gas Natural Fenosa conclou que no pot obtenir més informació sobre els fets i circumstàncies que existien a la data d'adquisició. Aquest període, en cap cas, supera un any des de la data d'adquisició. Durant el període de valoració la combinació de negocis es considera provisional i es reconeixen ajustaments de l'import provisional, si escau, com si la comptabilització de la combinació de negocis hagués estat completada en la data d'adquisició.

En una combinació de negocis realitzada per etapes, Gas Natural Fenosa valora la seva participació prèvia en el patrimoni de la societat adquirida pel seu valor raonable en la data de control, i reconeix els guanys o les pèrdues resultants en el Compte de pèrdues i guanys consolidat.

En el procés de consolidació, s'eliminen les transaccions, els saldos i els guanys no realitzats entre societats de Gas Natural Fenosa. Les pèrdues no realitzades també s'eliminen, excepte si la transacció proporciona evidència d'una pèrdua per deteriorament de l'actiu transferit.

Les participacions no dominants en el patrimoni i en els resultats de les societats dependents es presenta de manera detallada en els epígrafs "Participacions no dominants" en el Balanç de situació consolidat i de "Resultat atribuïble a participacions no dominants" en el Compte de pèrdues i guanys consolidat.

En relació amb les adquisicions o vendes de participacions sense pèrdua de control, la diferència entre el preu pagat o rebut i el seu valor net comptable es registra com transaccions patrimonials, sense generar ni fons de comerç ni resultat.

Les opcions de venda atorgades a accionistes minoritaris de societats dependents en relació amb participacions en aquestes societats, es valoren al valor actual de l'import a reemborsar, és a dir, el seu preu d'exercici, i es presenten en l'epígraf "Altres passius".

b) Acords conjunts

En un acord conjunt les parts es troben vinculades a través d'un acord contractual que atorga a dues o més d'aquestes parts el control conjunt de l'acord. Hi ha control conjunt quan les decisions sobre les activitats rellevants requereixen el consentiment unànim de totes les parts que comparteixen el control.

Un acord conjunt es classifica com a operació conjunta si les parts ostenten drets sobre els actius d'aquest i tenen obligacions pels seus passius o com a negoci conjunt si els participants tenen drets únicament sobre els actius nets de les participades.

Les participacions en operacions conjuntes es consoliden pel mètode d'integració proporcional i les participacions en negocis conjunts es consoliden pel mètode de la participació.

Sota el mètode de la participació, els interessos en negocis conjunts es reconeixen inicialment al seu cost i s'ajusta a partir de llavors per a reconèixer la participació de Gas Natural Fenosa en els beneficis i les pèrdues posteriors a l'adquisició i moviments en un altre resultat global.

En cada data de presentació d'informació financera, Gas Natural Fenosa determina si hi ha alguna evidència objectiva que s'hagi deteriorat el valor de la inversió en un negoci conjunt. Si aquest fos el cas, Gas Natural Fenosa calcula l'import de la pèrdua per deteriorament del valor com la diferència entre l'import recuperable del negoci conjunt i el seu import en llibres i reconeix l'import en l'epígraf "Resultat d'entitats valorades pel mètode de la participació" en el Compte de pèrdues i guanys consolidat.

Els actius i passius assignats a les operacions conjuntes es presenten en el Balanç de situació consolidat classificats d'acord amb la seva naturalesa específica i al percentatge de participació de Gas Natural Fenosa. De la mateixa manera, els ingressos i les despeses amb origen en operacions conjuntes es presenten en el Compte de pèrdues i guanys consolidat d'acord amb la seva pròpia naturalesa i al percentatge de participació de Gas Natural Fenosa.

c) Associades

Associades són totes les entitats sobre les quals Gas Natural Fenosa exerceix influència significativa, capacitat de participar en les decisions financeres i operatives, però no té control que, generalment, ve acompanyat per una participació d'entre un 20% i un 50% dels drets de vot.

Les inversions en associades es comptabilitzen pel mètode de la participació.

d) Perímetre de consolidació

En l'Annex I s'inclouen les societats participades directament i indirectament per Gas Natural Fenosa que han estat incloses en el perímetre de consolidació.

En l'Annex II s'inclouen les principals variacions en el perímetre de consolidació produïdes en els exercicis 2016 i 2015; a continuació es detallen les més rellevants.

Exercici 2016

En l'exercici 2016 les principals variacions produïdes en el perímetre de consolidació corresponen a la venda per Unión Fenosa Gas de les participacions en Gasifica, SA i en Planta de Regasificació de Sagunto, SA (Nota 7), la venda de la participació en GNL Quintero, SA (Nota 7), la venda de Gasco SA juntament amb la compra d'un 37,88% adicional de Gas Natural Chile SA (Nota 9), la compra de Vayu Limited (Nota 31) i a la desconsolidació de la participació d'Electricaribe després de la pèrdua de control (Nota 8).

Exercici 2015

En l'exercici 2015 les principals variacions produïdes en el perímetre de consolidació van correspondre a l'alienació, al juny de 2015 de la participació del 44,9% de la societat de distribució elèctrica Barras Eléctricas Galaico Asturianas, SA (Nota 28) i a l'adquisició a l'octubre de 2015 del 100% de la societat d'energia renovable Gecal Renovables, SA (Nota 31).

A més, si bé es tracta d'una transmissió sense pèrdua de control i que per tant continua integrant-se per integració global, a l'octubre de 2015 es va produir una variació en el percentatge de participació de Global Power Generation SA, societat que integra els actius de generació internacional de Gas Natural Fenosa, que ha passat del 100% al 75% (Nota 13).

3.3.2. Transaccions en moneda estrangera

Les partides incloses en els Comptes anuals consolidats de cadascuna de les entitats de Gas Natural Fenosa es valoren utilitzant la moneda de l'entorn econòmic principal en què l'entitat opera. Els Comptes anuals consolidats es presenten en euros, que és la moneda de presentació de Gas Natural Fenosa.

Les transaccions en moneda estrangera es converteixen a la moneda funcional utilitzant els tipus de canvi vigents en les dates de les transaccions. Les pèrdues i els guanys en moneda estrangera que resulten de la liquidació d'aquestes transaccions i de la conversió als tipus de canvi de tancament dels actius i passius monetaris denominats en moneda estrangera es reconeixen en el Compte de pèrdues i guanys consolidat.

Els resultats i la situació financera de totes les entitats de Gas Natural Fenosa (cap de les quals té la moneda d'una economia hiperinflacionària) que tenen una moneda funcional diferent de la moneda de presentació es converteixen a la moneda de presentació de la manera següent:

- > Els actius i passius de cada Balanç de situació presentat es converteixen al tipus de canvi de tancament en la data del Balanç.
- > Els ingressos i les despeses de cada Compte de pèrdues i guanys es converteixen als tipus de canvi mitjans mensuals, llevat que aquesta mesura no sigui una aproximació raonable de l'efecte acumulatiu dels tipus existents en les dates de la transacció, en aquest cas els ingressos i les despeses es converteixen en la data de les transaccions.
- > Totes les diferències de canvi que en resulten es reconeixen a l'Estat consolidat de resultat global i l'import acumulat es registra en l'epígraf de "Diferències de conversió" del Patrimoni net.

Els ajustaments al fons de comerç i al valor raonable que sorgeixen en l'adquisició d'una entitat estrangera es tracten com a actius i passius de l'entitat estrangera i es converteixen al tipus de canvi de tancament.

Els tipus de canvi respecte de l'euro (EUR) de les principals divises de les societats de Gas Natural Fenosa el 31 de desembre de 2016 i 2015 han estat els següents:

	31 de desembre de 2016		31 de desembre de 2015	
	Tipus de Tancament	Tipus mitjà acumulat	Tipus de Tancament	Tipus mitjà acumulat
Dòlar nord-americà (USD)	1,05	1,11	1,09	1,11
Pes Argentí (ARS)	16,74	16,24	14,09	10,21
Real Brasiler (BRL)	3,44	3,86	4,25	3,70
Pes Colombià (COP)	3.163	3.376	3.329	3.046
Pes Xilè (CLP)	703,32	748,54	770,08	726,09
Pes Mexicà (MXN)	21,78	20,66	18,88	17,61
Balboa Panameny (PAB)	1,05	1,11	1,09	1,11
Lei Moldau (MDL)	21,01	22,04	21,40	20,85

3.3.3. Immobilitzat intangible

a) Fons de comerç

El fons de comerç representa l'excés del cost d'adquisició sobre el valor raonable de la participació en els actius nets identificables de la dependent, controlada conjuntament, o associada adquirida, en la data d'adquisició. El fons de comerç relacionat amb adquisicions de dependents s'inclou en immobilitzat intangible i el relacionat amb adquisicions d'associades o controlades conjuntament s'inclou en inversions comptabilitzades aplicant el mètode de la participació.

El fons de comerç que es deriva de les adquisicions realitzades abans de l'1 de gener de 2004 es registra per l'import reconegut com a tal en els Comptes anuals consolidats el 31 de desembre de 2003 preparats sota els principis comptables espanyols.

El fons de comerç no s'amortitza i es revisa anualment per analitzar les possibles pèrdues per deteriorament del seu valor, de manera que es registren en el Balanç de situació consolidat al seu valor de cost menys les pèrdues per deteriorament acumulades.

Les pèrdues per deteriorament del fons de comerç no són reversibles.

b) Concessions CINIIF 12 i altres concessions i similars

Es recull el cost d'adquisició de les concessions si s'adquireixen directament a un organisme públic o similar, el valor raonable atribuït a la concessió en cas d'adquirir-se com a part d'una combinació de negocis o el cost de construcció i millora de les infraestructures destinades a concessions, d'acord amb la CINIIF 12 "Acords de concessió de serveis".

Els actius afectes a l'esmentada CINIIF 12, que són aquells en què el concedent controla els serveis que Gas Natural Fenosa (operador) ha de prestar i la participació residual significativa en la infraestructura al final de la vigència de l'acord, es registren com a actiu financer si l'operador té un dret incondicional a percebre efectiu del concedent i com a actiu intangible si l'operador no té aquest dret, sinó que té el dret a cobrar als usuaris del servei. Els ingressos i les despeses corresponents als serveis de construcció o millora de les infraestructures es registren pel seu import brut. Atès que els acords de concessió no especifiquen la retribució corresponent a aquests conceptes, el valor raonable dels ingressos s'estima per referència a les despeses incorregudes sense marge.

Els actius inclosos en aquest epígraf s'amortitzen linealment durant el període de durada de cadascuna de les concessions, excepte en el cas del gasoducte Magrib-Europa que, per a reflectir adequadament el patró de consum esperat dels beneficis econòmics futurs, es basa en el volum de gas transportat durant la vida del dret d'ús, cosa que comporta una amortització acumulada que no és menor que la que s'obtindria en utilitzar un mètode d'amortització lineal.

Així mateix, les concessions de distribució i transport elèctric a Espanya i Xile, així com les concessions de distribució de gas a Xile, adquirides totes elles bàsicament com a part d'una combinació de negocis, no tenen límit legal ni de cap altre tipus. En conseqüència, en tractar-se d'actius intangibles de vida indefinida, no s'amortitzen, si bé s'analitza el seu possible deteriorament amb periodicitat anual d'acord amb el que es descriu en la Nota 3.3.5.

c) Aplicacions informàtiques

Els costos directament relacionats amb la producció de programes informàtics que sigui probable que generin beneficis econòmics superiors als costos es reconeixen com a immobilitzat intangible. Els costos directes inclouen les despeses del personal que desenvolupa els programes informàtics.

Els costos d'aplicacions informàtiques reconeguts com a actius s'amortitzen linealment en un període d'entre quatre i cinc anys des del moment en què estan disponibles per a l'entrada en explotació de l'aplicació.

d) Despeses de recerca

Les despeses de recerca es reconeixen com a despesa en el Compte de pèrdues i guanys consolidat quan es produeixen.

e) Altre immobilitzat intangible

En un altre immobilitzat intangible principalment s'inclouen els conceptes següents:

- El cost de l'adquisició dels drets de regasificació en exclusiva de la planta de regasificació de Peñuelas (Puerto Rico), que s'amortitza linealment fins a la data d'extinció dels drets (2025).
- El cost de les llicències d'explotació de parcs de generació renovable, bàsicament adquirits com a conseqüència de combinacions de negocis, que s'amortitzen en la seva vida útil restant.
- Els contractes de proveïment de gas i altres drets contractuals adquirits com a part d'una combinació de negocis, que es valoren a valor raonable i s'amortitzen linealment en la durada dels mateixos, que no difereix significativament del patró de consum esperat.

No hi ha immobilitzats intangibles amb una vida útil indefinida diferents del fons de comerç, de les esmentades concessions de distribució i transmissió d'electricitat i de les concessions de distribució de gas.

3.3.4 Immobilitzat material

Els béns compresos en l'immobilitzat material es registren al seu cost menys l'amortització acumulada i, si escau, la provisió per deteriorament associada.

a) Cost

Els béns compresos en l'immobilitzat material es valoren al preu d'adquisició o al cost de producció o al valor atribuït a l'actiu en cas que s'adquireixin com a part d'una combinació de negocis.

Formen part de l'immobilitzat material els costos financers corresponents al finançament dels projectes d'instal·lacions tècniques durant el període de construcció, fins a la preparació de l'actiu per al seu ús.

Els costos de renovació, ampliació o millora s'incorporen a l'actiu com a major valor del bé exclusivament quan comporten un augment de la seva capacitat, productivitat o prolongació de la seva vida útil.

Els costos de reparacions importants s'activen i s'amortitzen durant la vida útil estimada d'aquests (generalment, de 2 a 6 anys), mentre que les despeses recurrents de manteniment s'imputen als resultats de l'exercici en què es produeixen.

Els imports relacionats amb els treballs efectuats per l'empresa per a l'immobilitzat material corresponen al cost directe de producció.

Es registra com a immobilitzat material el gas no extraïble precís per a l'explotació dels emmagatzematges subterranis de gas natural (gas matalàs), amortitzats en el període de vida útil de l'emmagatzematge subterrani.

Les despeses derivades de les actuacions empresarials encaminades a la protecció i millora del medi ambient es comptabilitzen com a despesa de l'exercici en què es produeixen.

Quan suposen incorporacions a l'immobilitzat material, i la finalitat de les quals sigui la minimització de l'impacte mediambiental i la protecció i millora del medi ambient, es comptabilitzen com a major valor de l'immobilitzat.

Els costos futurs als quals Gas Natural Fenosa ha de fer front en relació amb el tancament de determinades instal·lacions s'incorporen al valor de l'actiu pel valor actualitzat, i recullen la corresponent provisió (Nota 3.3.16).

Els beneficis i les pèrdues en vendes es determinen per comparació del preu de venda amb els valors comptables i es registren en el Compte de pèrdues i guanys consolidat.

b) Amortització

Els actius s'amortitzen linealment, durant la seva vida útil estimada o, en cas de ser menor, durant la durada de la concessió. Les vides útils estimades són:

	Anys de vida útil estimada
Construccions	33-50
Vaixells de transport de gas	25-30
Instal·lacions tècniques (xarxa de distribució i transport de gas)	20-40
Instal·lacions tècniques (centrals hidràuliques)	14-65
Instal·lacions tècniques (centrals de carbó)	25-40
Instal·lacions tècniques (centrals de cicle combinat)	25
Instal·lacions tècniques (centrals nuclears)	40
Instal·lacions tècniques (parcs eòlics)	25
Instal·lacions tècniques (xarxa de transport elèctrica)	30-40
Instal·lacions tècniques (xarxa de distribució elèctrica)	18-40
Equips informàtics	4
Elements de transport	6
Altres elements	3-20

Les centrals hidràuliques estan subjectes al règim de concessió administrativa temporal. A l'acabament dels terminis establerts per a les concessions administratives, les instal·lacions han de revertir a l'Estat en condicions de bon ús, cosa que s'aconsegueix gràcies als programes de manteniment d'aquestes.

En el càlcul de la dotació de l'amortització de les centrals hidràuliques es diferencien els diversos tipus d'elements que les integren, distingint-hi les inversions en obra civil (el termini d'amortització de les quals es determina en funció del període de la concessió), l'equip electromecànic (40 anys) i la resta de l'immobilitzat (14 anys), en qualsevol cas atenent a l'ús de la central i amb el límit màxim del termini de la concessió (entre els anys 2022 i 2063).

Gas Natural Fenosa amortitza les seves centrals nuclears en una vida útil de 40 anys que correspon a la vida teòrica dels seus components principals. El permís d'explotació d'aquestes instal·lacions sol comprendre períodes successius de 10 anys, sense que pugui sol·licitar-se'n la renovació fins a un moment proper a la finalització de cadascun. No obstant això, considerant l'òptim rendiment d'aquestes instal·lacions, així com els programes de manteniment d'aquestes, es considera que la renovació d'aquests permisos podrà ser obtinguda, almenys, fins a assolir el període de 40 anys de vida útil.

En el tercer trimestre de l'exercici 2015, Gas Natural Fenosa va concloure els estudis tècnics que venia realitzant sobre l'estimació de la vida útil dels parcs eòlics. Els estudis tècnics es van realitzar pels serveis interns d'enginyeria basats en l'experiència en l'explotació dels actius amb antiguitats properes als 20 anys que mantenen els mateixos nivells de disponibilitat, en l'excel·lent estat de conservació real del parc fonamentat en els plans de manteniment realitzats, així com en la informació subministrada pels fabricants d'equips i la pràctica seguida pels principals operadors del sector que consideren una vida útil de 25 anys.

En conseqüència, a partir de l'1 d'octubre de 2015 Gas Natural Fenosa va modificar, amb efecte prospectiu, la vida útil dels parcs eòlics, passant dels 20 anys que es venien calculant a 25 anys. L'efecte d'aquest canvi en la vida útil estimada en l'epígraf "Amortització i pèrdues per deteriorament d'immobilitzat" del Compte de pèrdues i guanys consolidat de l'exercici 2015 va ser una menor amortització per import de 6 milions d'euros.

Els valors residuals i les vides útils dels actius es revisen, ajustant-los, si s'escau, a la data de cada Balanç de situació.

Quan el valor comptable d'un actiu és superior al seu import recuperable estimat o quan ja no és útil, a causa, per exemple, de desplaçaments a la xarxa de distribució, el seu valor es redueix de forma immediata fins al seu import recuperable (Nota 3.3.5).

c) Operacions d'exploració i producció

Els costos d'explotació excloent els costos de perforació es registren, d'acord amb el mètode d'exploració amb èxit, en resultats en el moment en què es produeixen. Si, com a conseqüència dels sondejos d'exploració, es troben reserves provades que justifiquin el desenvolupament comercial, els costos són traspassats a inversions en zones amb reserves i, en cas contrari són carregats en resultats.

Els costos d'inversions en zones amb reserves es capitalitzen i s'amortitzen al llarg de la vida comercial estimada del jaciment en funció de la relació existent entre la producció de l'any i les reserves provades a l'inici del període d'amortització.

A la data de tancament o sempre que hi hagi un indicatiu que pugui haver un deteriorament en el valor dels actius, es compara el valor recuperable d'aquests amb el seu valor net comptable.

3.3.5 Pèrdues per deteriorament de valor dels actius

Els actius es revisen, per a analitzar les possibles pèrdues per deteriorament, sempre que algun esdeveniment o canvi en les circumstàncies indiqui que el valor net comptable pot no ser recuperable. Addicionalment es revisa com a mínim anualment per als fons de comerç i els immobilitzats intangibles que, o bé no estan en explotació, o tenen vida indefinida.

Quan l'import recuperable és menor que el valor net comptable de l'actiu, es reconeix en el compte de pèrdues i guanys consolidat una pèrdua per deteriorament per la diferència entre tots dos. L'import recuperable es calcula com el major entre el valor raonable de l'actiu menys els costos per a la venda i el seu valor d'ús pel procediment del descompte dels fluxos d'efectiu futurs. Gas Natural Fenosa està considerant com a import recuperable el valor en ús, per al càlcul del qual s'usa la metodologia que es descriu a continuació.

A efectes d'avaluar les pèrdues per deteriorament del valor, els actius s'agrupen al nivell més baix per al qual és possible identificar fluxos d'efectiu independents. Tant els actius com els fons de comerç s'assignen a aquestes unitats generadores d'efectiu (UGE).

Les UGE s'han definit seguint els criteris següents:

> Distribució de gas:

- Distribució de gas Espanya. Es gestiona de manera conjunta el desenvolupament, l'operació i el manteniment de la xarxa de distribució de gas.
- Distribució de gas a l'Amèrica Llatina. Es considera que hi ha una UGE per a cada país en el qual s'opera (Argentina, Brasil, Xile, Colòmbia, Mèxic i Perú), ja que es tracta de negocis subjectes a diferents marcs reguladors.
- Distribució de gas Resta d'Europa. Correspon als actius de distribució de gas a Itàlia, gestionats de manera independent.

> Distribució d'electricitat:

- Distribució d'electricitat Espanya. Es gestiona de manera conjunta el desenvolupament, l'operació i el manteniment de la xarxa de distribució d'electricitat.
- Distribució d'electricitat a l'Amèrica Llatina. Es considera que hi ha una UGE per a cada país en el qual s'opera (Argentina, Xile, Panamà i Colòmbia) ja que es tracta de negocis subjectes a diferents marcs reguladors.
- Distribució d'electricitat Resta d'Europa. Correspon als actius de distribució d'electricitat a Moldàvia.

- > Gas. Inclou les UGE d'Infraestructures de gas, de Comercialització i la participació a Unión Fenosa Gas, que s'analitza per deteriorament de manera independent.
- > Electricitat:
 - Electricitat Espanya. El parc de generació d'electricitat a Espanya es gestiona d'una manera conjunta i centralitzada, en funció de les condicions de la demanda, on totes les centrals de diferents tecnologies juguen un paper rellevant, complementari i necessari davant diferents situacions de mercat, proporcionant l'electricitat demandada pels clients en cada moment. Aquest model es concreta, entre altres aspectes, per l'existència d'un únic representant i subjecte liquidador davant el mercat que actua mitjançant una única sala d'ofertes, estant tot el negoci de generació i comercialització sota la mateixa direcció. En conseqüència es considera que hi ha una única UGE per a la generació (incloent-hi les diferents tecnologies de generació no renovable i renovable) i la comercialització d'electricitat a Espanya, atès que es gestionen i controlen de forma global i centralitzada.
 - Global Power Generation (GPG). Es considera que hi ha una UGE a cada país en què s'opera, ja que es tracta de negocis subjectes a diferents marcs reguladors i gestionats de manera independent. El parc de generació d'electricitat de GPG està situat a l'Amèrica Llatina (Costa Rica, Mèxic, Panamà, República Dominicana i Puerto Rico, aquest últim integrat pel mètode de la participació) i a Kenya i Austràlia.
- > Altres. Inclou principalment l'UGE del jaciment de carbó a Sud-àfrica.

Per a aquelles UGE que han requerit l'anàlisi de possibles pèrdues per deteriorament, els fluxos d'efectiu s'han basat en el Pla Estratègic aprovat per Gas Natural Fenosa, ampliat fins a cinc anys, en funció de la regulació i de les expectatives per al desenvolupament del mercat d'acord amb les previsions sectorials disponibles i de l'experiència històrica sobre l'evolució dels preus i els volums produïts.

Els fluxos d'efectiu posteriors al període projectat s'extrapolen utilitzant les taxes de creixement estimades per a cada UGE que, en cap cas, superen el tipus de creixement mitjà a llarg termini per al negoci i país on operen i que són, en tots els casos, inferiors als creixements del període del Pla Estratègic. Així mateix, per a estimar els fluxos d'efectiu futurs en el càlcul dels valors residuals, s'han considerat totes les inversions de manteniment i, si escau, les inversions de renovació necessàries per a mantenir la capacitat productiva de les UGE.

Les taxes de creixement nominals emprades per a cada UGE o grup d'UGE són les següents:

	Creixement 2016 (%)	Creixement 2015 (%)
Distribució de gas Espanya	1,0	1,0
Distribució de gas Resta d'Europa	1,0	1,0
Distribució de gas Amèrica Llatina	2,6-3,0	1,0-2,8
Distribució d'electricitat Espanya	1,2	0,6
Distribució d'electricitat Resta d'Europa	1,8	1,8
Distribució d'electricitat Amèrica Llatina	1,6 -3,0	1,2 -3,0
Unión Fenosa Gas	1,8	1,4
Electricitat Espanya	2,2	1,8
GPG	1,0-4,6	1,0 - 4,9

Les taxes de descompte abans d'impostos utilitzades per a calcular el valor recuperable de cada UGE o grup d'UGE són les següents:

	Taxes 2016 (%)	Taxes 2015 (%)
Distribució de gas Espanya	6,2	6,5
Distribució de gas Resta d'Europa	5,9	6,3
Distribució de gas Amèrica Llatina	10,0-17,0	10,7-16,0
Distribució d'electricitat Espanya	5,2	5,6
Distribució d'electricitat Resta d'Europa	14,9	14,9
Distribució d'electricitat Amèrica Llatina	8,8-16,6	8,8-15,5
Unión Fenosa Gas	11,9	11,0
Electricitat Espanya	6,1	6,8
GPG	5,8-12,8	6,4-11,1

Els paràmetres considerats per a la composició de les taxes de descompte anteriors han estat:

- > Bo lliure de risc: Bo a 10 anys del mercat de referència de l'UGE.
- > Prima de risc de mercat: Estimació de renda variable de cada país a 10 anys.
- > Beta despallanquejada: Segons mitjana de cada sector en cada cas.
- > Swap de tipus d'interès moneda local: Swap a 10 anys.
- > Proporció patrimoni net-deute: Mitjana sectorial.

Al marge de les taxes de descompte, els aspectes més sensibles que s'inclouen en les projeccions utilitzades i que es basen en les previsions sectorials i l'experiència històrica són les següents:

- > Distribució de gas i electricitat Amèrica Llatina i Resta
 - Evolució de les tarifes. Valoració de les tarifes en cadascun dels països, en funció de les condicions reguladores existents i les revisions tarifàries tenint en consideració l'experiència derivada de les anteriors revisions tarifàries a cada país.
 - Cost de l'energia. Estimats segons els models predictius desenvolupats d'acord amb el coneixement dels mercats energètics de cada país.
 - Cost d'operació i manteniment. Estimats a partir dels costos històrics de la xarxa gestionada.
 - Inversions. Considerant les inversions necessàries per a mantenir l'ús regular de la xarxa i la qualitat del subministrament.
- > Distribució d'electricitat Espanya:
 - Retribució regulada. Import i creixement de la retribució aprovada pel regulador considerant els impactes reguladors del Reial Decret-Llei 9/2013 i la Llei 24/2013 (Nota 2.4.1.2) i Reial Decret 1048/2013 (Nota 2.4.1).
 - L'Ordre IET/2660/2015, d'11 de desembre que aprova les instal·lacions tipus i els valors unitaris de referència d'inversió, d'operació i manteniment per element d'immobilitzat i els valors de retribució d'altres activitats regulades que s'aplicaran en el primer període regulador que comprendrà d'1 de gener de 2016 el 31 de desembre de 2019.
 - Cost d'operació i manteniment. Estimats a partir dels costos històrics de la xarxa gestionada.
 - Inversions. Considerant les inversions necessàries per a mantenir l'ús regular de la xarxa i la qualitat del subministrament.

> Unió Fenosa Gas:

- Cost dels proveïments de gas. D'acord amb els preus dels contractes a llarg termini subscrits per Unió Fenosa Gas i a l'evolució prevista dels preus en els mercats spot.
- Volums de gas a obtenir de cada font de proveïment.
- Preu de venda del gas natural. Valorat amb els models predictius d'acord amb l'evolució prevista de les corbes de preus i l'experiència en els mercats en què opera Unió Fenosa Gas.

> Electricitat Espanya:

- Electricitat produïda. L'evolució de la demanda s'ha estimat sobre la base del consens de diversos organismes internacionals. La quota de participació s'ha estimat en funció de la quota de mercat de Gas Natural Fenosa en cada tecnologia i de l'evolució que s'espera de la quota de cada tecnologia en el mercat total. S'han considerat els impactes reguladors del Reial Decret-Llei 2/2013, el Reial Decret-Llei 9/2013, la Llei 24/2013 i Reial Decret 413/2014 (Nota 2.4. i 2.4.2.1).
- Preu de l'electricitat. Els preus de l'energia en el mercat empleats s'han calculat amb els models que creuen la demanda esperada amb les previsions de l'oferta, considerant l'evolució previsible del parc de generació a Espanya, d'acord amb les previsions sectorials.
- Cost dels combustibles. Estimat d'acord amb els contractes a llarg termini de proveïments subscrits per Gas Natural Fenosa i amb l'evolució prevista de les corbes de preus i l'experiència en els mercats on opera.
- Cost d'operació i manteniment. Estimats a partir dels costos històrics del parc gestionat.
- Impacte dels tributs establerts per la Llei 15/2012 (Nota 2.4.2.1).

> Global Power Generation (GPG):

- La generació d'electricitat internacional es realitza a l'empara de contractes de compravenda d'energia que determinen models de negoci estables i no estan subjectes a riscos de fluctuació en funció de variables de mercat.

Com a resultat del procés anterior, en l'exercici 2016 els valors recuperables dels actius de les UGE, calculats d'acord amb la metodologia descrita, han resultat, excepte per a la participació en Unió Fenosa Gas, en la qual s'ha registrat un deteriorament d'aquesta participació (Nota 7), superiors als valors nets comptables registrats en aquests Comptes anuals consolidats.

En l'exercici 2015 les anàlisis de deteriorament realitzades no van posar de manifest la necessitat de realitzar deterioraments addicionals o de revertir els deterioraments realitzats en l'exercici anterior.

Gas Natural Fenosa ha dut a terme una anàlisi de sensibilitat de les variacions desfavorables que, d'acord amb l'experiència històrica, raonablement puguin patir els esmentats aspectes sensibles en els quals s'ha basat la determinació de l'import recuperable de les diferents UGE. En concret, les anàlisis de sensibilitat més rellevants realitzades han estat les següents:

	Augment	Disminució
Taxa de descompte	50 punts bàsics	–
Electricitat produïda (%)	–	5
Preu d'electricitat (%)	–	5
Costos combustibles i proveïment de gas (%)	5	–
Evolució tarifa/retribució (%)	–	5
Costos d'operació i manteniment (%)	5	–
Inversions (%)	5	–

Aquestes anàlisis de sensibilitat realitzades per a cada hipòtesi bàsica de manera independent no farien variar les conclusions obtingudes respecte que l'import recuperable és superior al valor net comptable de les diferents UGE, excepte en el cas d'Unión Fenosa Gas (Nota 7) el valor recuperable del qual equival al seu valor net comptable.

3.3.6. Actius i passius financers

Inversions financeres

Les adquisicions i alienacions d'inversions es reconeixen en la data de negociació, és a dir, la data en què Gas Natural Fenosa es compromet a adquirir o vendre l'actiu, i es classifica l'adquisició en les categories següents:

a) Préstecs i comptes a cobrar

Són actius financers no derivats amb cobraments fixos o determinables que no cotitzen en un mercat actiu, i sobre els quals no hi ha intenció de negociar a curt termini. S'inclouen en actius corrents, excepte per venciments superiors a dotze mesos des de la data del Balanç de situació que es classifiquen com a actius no corrents.

Es registren inicialment al seu valor raonable i posteriorment al seu cost amortitzat, utilitzant el mètode d'interès efectiu.

S'efectuen les correccions de valor necessàries per deteriorament de valor quan existeix evidència objectiva que no es cobraran tots els imports que es deuen. L'import de la provisió és la diferència entre el valor en llibres de l'actiu i el valor actual dels fluxos d'efectiu futurs estimats, descomptats al tipus d'interès efectiu.

b) Actius financers mantinguts fins el venciment

Són valors representatius de deute amb cobraments fixos o determinables i venciment fix que Gas Natural Fenosa té la intenció efectiva i la capacitat de mantenir fins al seu venciment. Els criteris de valoració d'aquestes inversions són els mateixos que per als crèdits i comptes a cobrar.

c) Actius financers a valor raonable amb canvis a resultats

Són actius que s'adquireixen amb el propòsit de vendre'ls a curt termini. Els derivats es consideren en aquesta categoria excepte en el cas que estiguin designats com a instruments de cobertura. Aquests actius financers es valoren, tant en el moment inicial com en valoracions posteriors, pel seu valor raonable, imputant els canvis que es produeixin en aquest valor en el Compte de pèrdues i guanys consolidat de l'exercici.

d) Actius financers disponibles per a la venda

Són els valors representatius de deute i instruments de patrimoni, no derivats, que no es classifiquen en cap de les categories anteriors.

Es reconeixen pel seu valor raonable. Les pèrdues i guanys no realitzats que sorgeixen dels canvis en el valor raonable es reconeixen en el patrimoni net. Quan es venen o pateixen pèrdues per un deteriorament prolongat del valor, els ajustaments acumulats en la reserva per ajustaments per valoració s'inclouen en el Compte de pèrdues i guanys consolidat.

Els valors raonables de les inversions que cotitzen es basen en el valor de cotització (Nivell 1). En el cas de participacions en societats no cotitzades s'estableix el valor raonable emprant tècniques de valoració que inclouen l'ús de transaccions recents entre parts interessades i degudament informades, referències a altres instruments substancialment iguals i l'anàlisi de fluxos d'efectiu futurs descomptats (Nivell 2 i 3). En cas que cap tècnica esmentada pugui ser utilitzada per a fixar el valor raonable, es registren les inversions al seu cost d'adquisició, minorat per la pèrdua per deteriorament, si escau.

Les valoracions a valor raonable realitzades en aquests Comptes anuals consolidats es classifiquen utilitzant una jerarquia de valor raonable que reflecteix la rellevància de les variables utilitzades per a dur a terme aquestes valoracions. Aquesta jerarquia consta de tres nivells:

- Nivell 1: Valoracions basades en el preu de cotització d'instruments idèntics en un mercat actiu. El valor raonable es basa en els preus de cotització de mercat en la data de Balanç.
- Nivell 2: Valoracions basades en variables que siguin observables per l'actiu o passiu. El valor raonable dels actius financers inclosos en aquesta categoria es determina usant tècniques de valoració. Les tècniques de valoració maximitzen l'ús de dades observables de mercat que estiguin disponibles i es basen en la menor mesura possible en estimacions específiques realitzades per Gas Natural Fenosa. Si totes les dades significatives requerides per a calcular el valor raonable són observables, l'instrument s'inclou en el Nivell 2. Si una o més dades de les significatives no es basen en dades de mercat observables, l'instrument s'inclou en el Nivell 3.
- Nivell 3: Valoracions basades en variables que no estiguin basades en dades de mercat observables.

Els actius financers es donen de baixa quan els drets contractuals sobre els fluxos d'efectiu de l'actiu han vençut o s'han transferit, i és necessari que s'hagin transferit de manera substancial els riscos i beneficis inherents a la seva propietat. No es donen de baixa els actius financers i es reconeix un passiu per un import igual a la contraprestació rebuda en les cessions d'actius en què s'han retingut els riscos i beneficis inherents a aquest.

Els contractes de cessió de comptes a cobrar es consideren factoring sense recurs sempre que impliquin un traspàs dels riscos i beneficis inherents a la propietat dels actius financers cedits.

Efectiu i altres actius líquids equivalents

L'efectiu i altres actius líquids equivalents inclouen l'efectiu en caixa, els dipòsits a la vista en entitats de crèdit i altres inversions a curt termini de gran liquiditat amb un venciment original de no més de tres mesos.

Deutes financers

Els deutes financers es reconeixen inicialment al seu valor raonable, net dels costos de la transacció en què s'haguessin incorregut. Qualsevol diferència entre l'import rebut i el seu valor de reemborsament es reconeix en el Compte de pèrdues i guanys consolidat durant el període d'amortització del deute financer, utilitzant el mètode del tipus d'interès efectiu.

Els deutes financers es classifiquen com a passius corrents llevat que el seu venciment tingui lloc a més de dotze mesos des de la data del Balanç de situació, o incloguin clàusules de renovació tàcita a exercici de Gas Natural Fenosa.

Creditors comercials i altres comptes a pagar

Els creditors comercials i altres comptes a pagar corrents són passius financers a curt termini que es valoren a valor raonable, no meriten explícitament interessos i es registren pel seu valor nominal. Es consideren deutes no corrents els de venciment superior a dotze mesos.

3.3.7. Derivats i altres instruments financers

Els derivats financers es reconeixen al seu valor raonable en la data de contracte, i es recalculen successivament al seu valor raonable. El mètode per al reconeixement del guany o la pèrdua depèn de si es classifica el derivat com un instrument de cobertura i, en aquest cas, la naturalesa de l'actiu objecte de la cobertura.

Per a cada operació de cobertura Gas Natural Fenosa documenta la relació entre l'instrument de cobertura i l'element cobert, la naturalesa del risc a cobrir i la mesura de l'eficàcia de l'instrument de cobertura. Addicionalment, de manera periòdica es revisen objectius de la gestió de riscos i l'estratègia de cobertura.

Una cobertura es considera altament eficaç quan els canvis en el valor raonable o en els fluxos d'efectiu dels elements objecte de cobertura es compensen amb el canvi en el valor raonable o en els fluxos d'efectiu de l'instrument de cobertura amb una efectivitat compresa en un rang del 80% al 125%.

El valor de mercat dels diferents instruments financers es calcula mitjançant els procediments següents:

- > Per als derivats cotitzats en un mercat organitzat, per la seva cotització al tancament de l'exercici (Nivell 1).
- > En el cas dels derivats no negociables en mercats organitzats, pel descompte de fluxos de caixa, basant-se en les condicions de mercat a data de tancament de l'exercici o, en el cas d'elements no financers, en la millor estimació de les corbes futures de preus d'aquests elements (Nivell 2 i 3).

Els valors raonables en absència de risc obtingut, s'ajusten per l'impacte esperat del risc de crèdit observable de la contrapart en els escenaris de valoració positiu i l'impacte del risc de crèdit propi observable en els escenaris de valoració negatiu.

Els derivats implícits en altres instruments financers o en altres contractes principals són comptabilitzats separatament com a derivats, només quan les seves característiques econòmiques i els riscos inherents no estan relacionats estretament amb els instruments en els quals es troben implícits i el conjunt estigui sent comptabilitzat a valor raonable amb canvis a través del Compte de pèrdues i guanys consolidat.

A efectes de la seva comptabilització, les operacions es classifiquen de la manera següent:

1. Derivats que qualifiquen per a la comptabilitat de cobertures

a) Cobertura del valor raonable

Els canvis en el valor raonable dels derivats designats, que compleixen les condicions per a classificar-se com a operacions de cobertura del valor raonable, es reconeixen en el Compte de pèrdues i guanys consolidat, juntament amb qualsevol canvi en el valor raonable de les partides cobertes.

b) Cobertura de fluxos d'efectiu

La part efectiva de canvis en el valor raonable dels derivats designats i qualificats com a cobertura de fluxos d'efectiu es reconeix en el patrimoni net. El guany o la pèrdua corresponent a la part no efectiva es reconeix immediatament en el Compte de pèrdues i guanys consolidat.

Els imports acumulats en el patrimoni net es traspassen al Compte de pèrdues i guanys consolidat en l'exercici en què la partida coberta afecta el guany o la pèrdua.

c) Cobertures d'inversió neta a l'estranger

La seva operativa comptable és similar a la cobertura de fluxos d'efectiu. Les variacions de valor de la part efectiva de l'instrument de cobertura es recullen en el Balanç de situació consolidat en l'epígraf "Diferències de conversió". La pèrdua o el guany relatiu a la part no efectiva es reconeix immediatament en l'epígraf "Diferències de canvi" del Compte de pèrdues i guanys consolidat. L'import acumulat de la valoració registrat en "Diferències de conversió" es traspassa al Compte de pèrdues i guanys consolidat, en la mesura que s'aliena la inversió a l'estranger que les ha ocasionat.

2. Derivats que no qualifiquen per a la comptabilitat de cobertura

Certs derivats no compleixen el criteri per a poder aplicar la comptabilitat de cobertura. Els canvis en el valor raonable de qualsevol derivat que no qualifiqui per a la comptabilitat de cobertura es reconeixen immediatament en el Compte de pèrdues i guanys consolidat.

3. Contractes de compra i venda d'energia

En el curs normal dels seus negocis Gas Natural Fenosa disposa de contractes de compra i venda d'energia que en la major part dels casos inclouen clàusules *take or pay*, en virtut de les quals el comprador assumeix l'obligació de pagar el valor de la quantitat d'energia contractada amb independència que la rebí o no. Aquests contractes se celebren i es mantenen amb el propòsit de fer front a les necessitats de recepció o lliurament físic d'energia previstes per Gas Natural Fenosa d'acord amb les estimacions periòdiques de compra i venda d'energia, el seguiment de les quals es fa de manera sistemàtica i que sempre s'ajusten mitjançant lliurament físic. En conseqüència, es tracta de contractes per a "ús propi" i, per tant, es troben fora de l'abast de la NIC 39.

3.3.8 Actius no corrents mantinguts per a la venda i activitats interrompudes

Gas Natural Fenosa classifica com a actius mantinguts per a la venda tots els actius i passius vinculats per als quals s'han iniciat gestions actives per a la seva venda i s'estima que aquesta es duu a terme dins dels dotze mesos següents.

Adicionalment, Gas Natural Fenosa considera activitats interrompudes els components (unitats generadores d'efectiu o grups d'unitats generadores d'efectiu) que representen una línia de negoci o una àrea geogràfica de l'explotació, que sigui significativa i que es pugui considerar separada de la resta, que s'han venut o s'ha disposat d'aquestes per una altra via o bé que reuneixen les condicions perquè es classifiquin com a mantingudes per a la venda. Així mateix, es consideren activitats interrompudes aquelles entitats adquirides exclusivament amb la finalitat de revendre-les.

Aquests actius es presenten valorats al menor import d'entre el seu valor comptable i el valor raonable minorat pels costos necessaris per a l'alienació d'aquests, i no estan subjectes a amortització des del moment en què es classifiquen com a actius no corrents mantinguts per a la venda.

Els actius no corrents mantinguts per a la venda es presenten en el Balanç de situació consolidat de la manera següent: els actius en un únic epígraf anomenat "Actius no corrents mantinguts per a la venda" i els passius també en un únic epígraf anomenat "Passius vinculats a actius no corrents mantinguts per a la venda". Els resultats després d'impostos de les activitats interrompudes es presenten en una sola línia del Compte de pèrdues i guanys consolidat anomenada "Resultat després d'impostos d'activitats interrompudes".

3.3.9. Existències

Les existències es valoren al menor d'entre el cost o el seu valor net realitzable. El cost es determina pel cost mitjà ponderat.

El cost de les existències inclou el cost de les matèries primeres i aquells costos directament atribuïts a l'adquisició i/o producció d'aquestes, entre els quals també s'inclouen els que s'incorren en traslladar les existències a la seva ubicació actual.

El combustible nuclear es valora d'acord amb els costos realment incorreguts en l'adquisició i elaboració posterior d'aquest. El consum del combustible nuclear s'imputa a resultats en funció de la capacitat energètica consumida.

Durant l'exercici 2016 s'ha revisat la política comptable de qualificació com a immobilitzat intangible aplicada als drets d'emissió de gasos amb efecte d'hivernacle (CO2). A partir de l'anàlisi efectuada, basada en la consideració d'aquests actius com a existències causa que la seva permanència com a actiu, amb caràcter general, no serà duradora, així com per la pràctica seguida pels principals operadors del sector, s'ha reclassificat el valor en llibres dels drets d'emissió comptabilitzats com a immobilitzat intangible a l'epígraf d'existències. Els drets d'emissió es valoren al preu mitjà ponderat d'adquisició o al valor net de realització, si aquest fos inferior. Quan es realitza el lliurament dels drets, la baixa es registra amb càrrec a la provisió registrada en el moment de produir-se les emissions de CO2 (Nota 3.3.16).

El valor net realitzable és el preu de venda estimat en el curs normal del negoci, menys els costos variables de venda aplicables. Per al cas de les matèries primeres s'avalua si el valor net de realització dels productes acabats als quals s'incorpora és superior al cost de producció d'aquests.

3.3.10. Capital social

El capital social està representat per accions ordinàries.

Els costos d'emissió de noves accions o opcions, nets d'impostos, es dedueixen del patrimoni net, com menors reserves.

Els dividendes sobre accions ordinàries es reconeixen com a menor valor del patrimoni quan s'aproven.

Les adquisicions d'accions pròpies es registren pel seu valor d'adquisició, minorant el patrimoni net fins al moment de la seva alienació. Els beneficis i les pèrdues obtinguts en l'alienació d'accions pròpies es registren en l'epígraf "Reserves" del Balanç de situació consolidat.

3.3.11. Benefici per acció

El benefici bàsic per acció es calcula com el quocient entre el Resultat consolidat del període atribuïble a la Societat Dominant i el nombre mitjà ponderat d'accions ordinàries en circulació durant aquest període, sense incloure el nombre mitjà d'accions de la Societat Dominant en poder del grup.

El benefici per acció diluït es calcula com el quocient entre el Resultat consolidat del període atribuïble als accionistes ordinaris ajustat per l'efecte atribuïble a les accions ordinàries potencials amb efecte dilutiu i el nombre mitjà ponderat d'accions ordinàries en circulació durant el període, ajustat per la mitjana ponderada de les accions ordinàries que serien emeses si es convertissin totes les accions ordinàries potencials en accions ordinàries de la Societat Dominant. A aquests efectes es considera que la conversió té lloc al començament del període o en el moment de l'emissió de les accions ordinàries potencials, si aquestes s'haguessin posat en circulació durant el mateix període.

3.3.12. Deute financer i instruments de patrimoni

El deute financer i els instruments de patrimoni emesos per Gas Natural Fenosa són classificats d'acord amb la naturalesa de l'emissió efectuada.

Gas Natural Fenosa considera com a instrument de patrimoni qualsevol contracte que posi de manifest una participació residual dels actius nets de l'entitat.

Els costos d'emissió d'instruments de patrimoni es presenten com una deducció en el patrimoni net.

3.3.13. Participacions preferents i obligacions perpètuas subordinades

Les emissions de participacions preferents i obligacions perpètuas subordinades es consideren instruments de patrimoni si i només si:

- > No inclouen l'obligació contractual de recompra per part de l'emissor, en condicions d'import i data determinades o determinables, o un dret del tenidor a exigir el seu rescat.
- > El pagament d'interessos és discrecional per a l'emissor.

En el cas d'emissions realitzades des d'una societat filial del grup, i que compleixen les condicions anteriors, l'import rebut es classifica en el Balanç de situació consolidat dins de l'epígraf de "Participacions no dominants".

3.3.14. Ingressos diferits

En aquest epígraf s'inclouen bàsicament:

- > Les subvencions de capital rebudes, corresponents principalment als Convenis amb Comunitats Autònomes per a la gasificació o electrificació de municipis i altres inversions gasistes o elèctriques, per a les quals Gas Natural Fenosa ha complert totes les condicions establertes i que es valoren per l'import concedit.
- > Ingressos rebuts per a la construcció d'instal·lacions de connexió a la xarxa de distribució de gas o electricitat (escameses), que es registren per l'efectiu rebut, així com cessions rebudes d'aquestes instal·lacions, que es registren d'acord amb el que estableix la CINIIF 18 pel seu valor raonable, ja que es considera que tant l'efectiu, com les instal·lacions, es reben en contrapartida a un servei continu d'accés a la xarxa durant la vida de les instal·lacions.
- > Ingressos rebuts per desplaçament de xarxa a càrrec de tercers.

Els imports imputats en l'epígraf de "Ingressos diferits" es reconeixen en resultats de manera sistemàtica en funció de la vida útil de l'actiu corresponent, compensant d'aquesta manera la despesa per la dotació de l'amortització.

En cas de substitució de l'actiu corresponent, els ingressos per desplaçaments de xarxa a càrrec de tercers s'imputen a resultats per l'import del valor net comptable dels actius substituïts. L'import restant es reconeix en resultats de manera sistemàtica en funció de la vida útil de l'actiu corresponent.

3.3.15. Provisions per obligacions amb el personal

a) Obligacions per pensions i similars

- > Plans d'aportació definida

Gas Natural SDG, SA, juntament amb altres empreses del grup, és promotora d'un pla de pensions de promoció conjunta, de sistema d'ocupació, que és d'aportació definida per a la jubilació i de prestació definida per a les denominades contingències de risc, les quals es troben assegurades.

Adicionalment, hi ha un pla d'aportació definida per a un col·lectiu de directius, en el qual Gas Natural Fenosa es compromet a realitzar aportacions a una pòlissa d'assegurances, garantint a aquest col·lectiu una rendibilitat del 125% de l'IPC de les aportacions realitzades a l'assegurança. Tots els riscos estan transferits a la companyia d'assegurances, ja que aquesta fins i tot assegura la garantia indicada anteriorment.

Les aportacions realitzades han estat registrades en l'epígraf de "Despeses de personal" del Compte de pèrdues i guanys consolidat.

> Plans de prestació definida

Per a determinats col·lectius existeixen compromisos de prestació definida en relació amb el pagament de complements per pensions de jubilació, mort i invalidesa, d'acord amb les prestacions acordades per l'entitat i que han estat exterioritzats en el cas d'Espanya mitjançant la formalització de contractes d'assegurança de primes úniques d'acord amb el Reial Decret 1588/1999 de 15 d'octubre pel qual s'aprova el Reglament sobre la instrumentació dels compromisos per pensions de les empreses.

El passiu reconegut respecte dels plans de prestacions definides és el valor actual de l'obligació en la data del Balanç menys el valor raonable dels actius afectes al pla. L'obligació per prestacions definides es calcula anualment per actuaris independents d'acord amb el mètode de la unitat de crèdit projectada. El valor actual de l'obligació es determina descomptant els fluxos d'efectiu futurs estimats a tipus d'interès de bons denominats en la moneda en què es pagaran les prestacions i amb terminis de venciment similars als de les obligacions corresponents.

Les pèrdues i els guanys actuàrials que sorgeixen per canvis en les hipòtesis actuàrials o per diferències entre les hipòtesis i la realitat es reconeixen íntegrament en el període en què tenen lloc directament en patrimoni en l'epígraf "Un altre resultat global".

Els costos per serveis passats es reconeixen immediatament en el Compte de pèrdues i guanys consolidat en l'epígraf "Despeses de personal".

b) Altres obligacions posteriors a la jubilació

Algunes companyies de Gas Natural Fenosa ofereixen prestacions posteriors a la jubilació als seus empleats. El dret a aquest tipus de prestacions normalment està condicionat a la permanència de l'empleat en l'empresa fins a la seva jubilació i durant un mínim determinat d'anys. Els costos esperats d'aquestes prestacions es meriten durant la vida laboral dels empleats d'acord amb un mètode comptable similar al dels plans de pensions de prestacions definides. Les pèrdues i els guanys actuàrials que sorgeixen de canvis en les hipòtesis actuàrials es carreguen o s'abonen directament en patrimoni en l'epígraf de "Reserves".

c) Indemnitzacions

Les indemnitzacions per cessament es paguen als empleats com a conseqüència de la decisió de rescindir el seu contracte de treball abans de l'edat normal de jubilació o quan el treballador ho accepta voluntàriament a canvi d'aquestes prestacions. Gas Natural Fenosa reconeix aquestes prestacions quan s'ha compromès de manera demostrable a cessar en la seva feina els treballadors actuals, d'acord amb un pla formal detallat sense possibilitat de retirada, o proporcionar indemnitzacions per cessament. En cas que sigui necessari el mutu acord, únicament es registra la provisió en aquelles situacions en què Gas Natural Fenosa ha decidit que donarà el seu consentiment a la baixa dels empleats, una vegada aquests l'hagin sol·licitada.

3.3.16. Provisions

Es reconeixen les provisions quan Gas Natural Fenosa té una obligació present, ja sigui legal o implícita, com a resultat de successos passats, i hi ha més probabilitats que hagi de ser necessària una sortida de recursos per a liquidar l'obligació que en cas contrari; i l'import s'ha estimat de manera fiable. No es reconeixen provisions per a pèrdues d'explotació futures.

Es valoren les provisions al valor present de l'import necessari per a liquidar l'obligació a la data del Balanç de situació, segons la millor estimació disponible.

Quan s'espera que part del desemborsament necessari per a liquidar la provisió sigui reemborsat per un tercer, el reemborsament es reconeix com un actiu independent, sempre que sigui pràcticament segura la recepció d'aquest.

Gas Natural Fenosa té l'obligació de desmantellar determinades instal·lacions en finalitzar la seva vida útil, així com de dur a terme la restauració mediambiental de l'emplaçament on aquestes s'ubiquen. Amb aquesta finalitat es registra en l'immobilitzat material el valor present del cost que comportarà realitzar aquestes tasques que, en el cas de les centrals nuclears, abasten fins al moment en què l'entitat pública empresarial ENRESA es fa càrrec del desmantellament i la gestió dels residus, amb contrapartida en provisions per a riscos. Aquesta estimació es revisa anualment de manera que la provisió reflecteixi el valor present dels costos futurs augmentant o disminuint el valor de l'actiu. La variació de la provisió originada per la seva actualització financera es registra amb càrrec en l'epígraf "Despeses financeres".

En aquells contractes on les obligacions assumides comporten uns costos inevitables superiors als beneficis econòmics que s'espera percebre d'ells, es reconeix la despesa i la provisió corresponent per l'import del valor present de la diferència existent.

Per cobrir l'obligació de lliurament de drets d'emissió de CO2 derivada de les emissions realitzades durant l'exercici, es registren a l'epígraf Provisions corrents els drets de CO2 a lliurar valorats al cost d'adquisició per drets comprats registrats en l'epígraf Existències i, en el cas de no posseir tots els drets d'emissió necessaris, al valor raonable per als drets pendents de compra.

3.3.17. Arrendaments

1) Arrendaments financers

Els arrendaments on l'arrendatari té substancialment tots els riscos i els avantatges derivats de la propietat dels actius es classifiquen com a arrendaments financers.

Gas Natural Fenosa actua com a arrendatària en diversos contractes d'arrendament financer. Aquests arrendaments es reconeixen a l'inici del contracte al menor d'entre el valor raonable de l'actiu i el valor actual dels pagaments per l'arrendament, inclosa, si s'escau, l'opció de compra. Cada pagament per arrendament es desglossa entre la reducció del deute i la càrrega financera, de manera que s'obtingui un tipus d'interès constant sobre el deute pendent d'amortitzar. L'obligació de pagament derivada de l'arrendament, neta de la càrrega financera, es reconeix en el passiu del Balanç de situació consolidat. La part d'interès de la càrrega financera s'imputa al Compte de pèrdues i guanys consolidat durant el període de vigència de l'arrendament per tal d'obtenir un tipus d'interès periòdic constant sobre el deute pendent d'amortitzar en cada període. L'immobilitzat material adquirit sota contractes d'arrendament financer s'amortitza durant la vida útil de l'actiu.

2) Arrendaments operatius

Els arrendaments en els quals l'arrendador conserva una part important dels riscos i avantatges derivats de la titularitat es classifiquen com a arrendaments operatius.

Els pagaments en concepte d'arrendament operatiu es carreguen en el Compte de pèrdues i guanys consolidat sobre una base lineal durant el període d'arrendament.

3.3.18. Impostos sobre beneficis

La despesa meritada de l'Impost sobre beneficis inclou la despesa per l'impost diferit i la despesa per l'impost corrent entès aquest com la quantitat a pagar (o recuperar) relativa al resultat fiscal de l'exercici.

Els impostos diferits es registren per comparació de les diferències temporànies que sorgeixen entre les bases fiscals dels actius i passius i els seus imports comptables en els Comptes anuals consolidats utilitzant els tipus impositius que s'espera que estiguin en vigor quan els actius i passius es realitzin. Pels beneficis no distribuïts de les filials no es reconeixen impostos diferits quan Gas Natural Fenosa pot controlar la reversió de les diferències temporals i sigui probable que no revertissin en un futur previsible.

Els impostos diferits originats per càrrecs o abonaments directes en comptes de patrimoni es comptabilitzen també amb càrrec o abonament al patrimoni.

Els actius per impostos diferits i els crèdits fiscals es reconeixen únicament en la mesura que és probable que es disposarà de beneficis fiscals futurs amb els quals poder compensar les diferències temporànies i fer efectius els crèdits fiscals.

Quan es produeix un canvi en els tipus impositius es procedeix a reestimar els imports d'impostos diferits d'actiu i passiu. Aquests imports es carreguen o s'abonen contra el resultat consolidat o contra l'epígraf "Un altre resultat global de l'exercici" de l'Estat consolidat de resultat global, en funció del compte al qual es va carregar o abonar l'import original.

3.3.19. Reconeixement d'ingressos i despeses i liquidacions per activitats regulades

a) General

Les vendes de béns es reconeixen quan els productes han estat lliurats al client i el client els ha acceptat, encara que no s'hagin facturats, o, quan sigui aplicable, els serveis han estat prestats i la probabilitat de cobrament dels comptes corresponents a cobrar està raonablement assegurada. La xifra de vendes de l'exercici inclou l'estimació de l'energia subministrada que es troba pendent de facturació.

Les despeses es reconeixen atenent a la seva meritació, de manera immediata en el supòsit de desemborsaments que no hagin de generar beneficis econòmics futurs o quan no compleixen els requisits necessaris per a registrar-les comptablement com a actiu.

Les vendes es valoren netes d'impostos i descomptes i s'eliminen les transaccions entre companyies de Gas Natural Fenosa.

b) Ingressos de l'activitat de gas i liquidacions per activitats regulades

En la Nota 2.1. es descriuen els aspectes fonamentals de les regulacions del sector gasista que s'hi apliquen.

El marc regulador del sector gasista a Espanya preveu un procediment de liquidacions per a la redistribució entre les empreses del sector de la facturació obtinguda neta, de manera que cada empresa percebi la retribució que li ha estat reconeguda per les seves activitats regulades.

La retribució de l'activitat regulada de distribució de gas es fixa per a cada empresa distribuïdora per al conjunt de les seves instal·lacions en funció dels clients connectats a aquestes i del volum de gas subministrat.

La retribució de l'activitat regulada de transport de gas es fixa en concepte de disponibilitat i continuïtat de subministrament de les empreses titulars d'actius de transport.

La retribució de l'activitat regulada de transport i distribució de gas es registra com a ingrés per l'import assignat a l'Ordre Ministerial que la determina cada any.

A la data de formulació d'aquests Comptes anuals consolidats no estan pendents liquidacions definitives d'exercicis anteriors.

L'Ordre ETU/1977/2016, de 23 de desembre (Nota 2.1.1.2) reconeix el dèficit acumulat del sistema gasista el 31 de desembre de 2014 que coincideix amb l'import aprovat en la liquidació definitiva de 2014. Els subjectes del sistema de liquidacions, entre els quals es troba Gas Natural Fenosa, tindran dret a recuperar aquest dèficit en quinze anualitats consecutives des del 25 de novembre de 2016, amb anualitats que seran incloses com un cost del sistema i en les quals es reconeixerà un tipus d'interès provisional de l'1,104%.

D'altra banda, en l'Ordre ETU/1977/2016 es reconeix un desajustament temporal entre els ingressos i costos de l'exercici 2015, que coincideix amb l'aprovat en la liquidació definitiva de l'exercici 2015. Els subjectes del sistema de liquidacions, entre els quals es troba Gas Natural Fenosa, tindran dret a la seva recuperació en cinc anualitats consecutives des del 25 de novembre de 2016 i en què es reconeix un tipus d'interès provisional del 0,836%. En conseqüència, el finançament del dèficit d'ingressos del sistema gasista es registra com un actiu financer d'acord a que, segons aquesta regulació, hi ha el dret a percebre el seu reintegrament sense que es trobi subjecte a factors contingents futurs.

La xifra d'ingressos inclou l'import tant de les vendes de gas d'últim recurs com de les vendes realitzades en el mercat liberalitzat, ja que tant el comercialitzador d'últim recurs com el comercialitzador lliure es consideren un agent principal i no un comissionista del subministrament realitzat.

Els intercanvis de gas que no tinguin un valor diferent i no comportin costos que produeixin diferències de valor no es consideren transaccions que produeixen ingressos ordinaris i no s'inclouen, per tant, en la xifra d'ingressos.

c) Ingressos per les activitats d'electricitat i liquidacions per activitats regulades

En la Nota 2.4 es descriuen els aspectes fonamentals de les regulacions del sector elèctric que s'hi apliquen.

El marc regulador del sector elèctric a Espanya regula un procediment de liquidacions per a la redistribució entre les empreses del sector de la facturació obtinguda neta, de manera que cada empresa percebi la retribució que li ha estat reconeguda per les seves activitats regulades.

La retribució de les activitats regulades de transport i distribució elèctrica es registren com a ingressos per l'import assignat en l'Ordre Ministerial que la determina cada any.

A la data de formulació d'aquests Comptes Anuals Consolidats no s'han publicat les liquidacions definitives dels exercicis 2013 a 2015, però no s'espera que de les liquidacions definitives es derivin diferències significatives respecte a les estimacions realitzades.

En els exercicis compresos entre 2006 i 2013, els ingressos recaptats per les empreses del sector elèctric espanyol no van ser suficients per a retribuir les diferents activitats regulades i costos del sistema. Les empreses generadores, entre les quals es trobava Gas Natural Fenosa, es van veure obligades a finançar aquest dèficit d'ingressos, fins que es financés definitivament. Després de successives subhastes i cessions dels drets pendents de cobrament, el 15 de desembre de 2014 es va tancar el procés de titulització del dèficit del sistema elèctric.

Després de la publicació de la Llei 24/2013 del sector Elèctric del 26 de desembre (Nota 2.4), els desajustaments temporals produïts entre els ingressos i els costos del sistema elèctric són finançats pels subjectes del sistema de liquidacions, entre els quals es troba Gas Natural Fenosa, i es genera un dret a la seva recuperació durant els cinc anys següents reconeixent un tipus d'interès en condicions de mercat. En conseqüència, el finançament del dèficit d'ingressos del sistema elèctric per Gas Natural Fenosa es registra com un actiu financer d'acord a que, segons aquesta regulació, hi ha el dret a percebre el seu reintegrament sense que es trobi subjecte a factors contingents futurs. En els exercicis de 2014 a 2016, després de les reformes empreses, no s'ha produït dèficit d'ingressos en el sector, segons les dades de les liquidacions provisionals d'aquests exercicis.

La xifra d'ingressos inclou l'import tant de les vendes d'electricitat en el mercat PVPC com de les vendes realitzades en el mercat liberalitzat, ja que tant el comercialitzador d'últim recurs com el comercialitzador lliure es consideren un agent principal i no un comissionista del subministrament realitzat. En conseqüència, es registren per l'import total les vendes i les compres d'energia. No obstant això, les compres i vendes d'energia al pool realitzades per les empreses de generació i comercialització del grup en el mateix tram horari s'eliminen en el procés de consolidació.

d) Altres ingressos i despeses

Gas Natural Fenosa manté contractes de cessió de capacitat de generació d'energia elèctrica per a les seves centrals de cycle combinat a Mèxic amb la Comissió Federal d'Electricitat (CFE), la durada del qual és de 25 anys des de la data d'inici de la seva operació comercial. Aquests contractes estableixen un calendari de cobraments preestablerts per la cessió de la capacitat de subministrament d'energia. Atès que Gas Natural Fenosa té la capacitat d'operar i dirigir les centrals, ven l'energia a preus de mercat i manté els beneficis i riscos de l'explotació adoptant les decisions rellevants que afectaran els fluxos d'efectiu futurs, aquests contractes consisteixen en la prestació de serveis per la qual cosa es comptabilitzen d'acord amb el mètode de percentatge de realització.

En la comptabilització dels ingressos derivats dels contractes de prestació de serveis s'utilitza el mètode del percentatge de realització en el qual, quan els ingressos poden ser estimats de manera fiable, aquests són registrats en funció del grau d'avanç en l'execució del contracte a la data de tancament, calculat com la proporció que representen els costos incorreguts en la data sobre l'estimació dels costos necessaris per a l'execució del contracte.

Si els ingressos del contracte no es poden estimar de manera fiable, els costos (i el seu ingrés corresponent) es registren en el període en què es produeixen sempre que els primers siguin recuperables. No es registra el marge del contracte fins al moment en què es té certesa d'aquest, d'acord amb la planificació de costos i ingressos.

En el cas que els costos totals superin els ingressos del contracte, aquesta pèrdua es reconeix immediatament en el Compte de pèrdues i guanys consolidat de l'exercici.

Els ingressos i les despeses per interessos es reconeixen utilitzant el mètode del tipus d'interès efectiu.

Els ingressos per dividends es reconeixen quan s'estableix el dret a rebre el cobrament.

3.3.20. Estat de fluxos d'efectiu

L'estat de fluxos d'efectiu consolidat ha estat elaborat utilitzant el mètode indirecte, i en aquest s'utilitzen les expressions següents amb el significat que s'indica a continuació:

- a) Activitats d'explotació: activitats que constitueixen els ingressos ordinaris del grup, així com altres activitats que no poden ser qualificades com d'inversió o finançament.
- b) Activitats d'inversió: activitats d'adquisició, alienació o disposició per altres mitjans d'actius no corrents i altres inversions no incloses en l'efectiu i els seus equivalents.
- c) Activitats de finançament: activitats que produeixen canvis en la grandària i composició del patrimoni net i dels passius que no formen part de les activitats d'explotació.

3.3.21. Estimacions i hipòtesis comptables significatives

La preparació dels Comptes anuals consolidats requereix la realització d'estimacions i hipòtesis. Es relacionen a continuació les normes de valoració que requereixen una quantitat d'estimacions major:

- a) Immobilitzat intangible i material (Notas 3.3.3 i 3.3.4)

La determinació de les vides útils de l'immobilitzat intangible i material requereix d'estimacions respecte al nivell d'utilització dels actius, així com respecte a l'evolució tecnològica esperada. Les hipòtesis respecte al nivell d'utilització, marc tecnològic i el seu desenvolupament futur impliquen un grau significatiu de judici, en la mesura que el moment i la naturalesa de futurs esdeveniments són difícils de preveure.

- b) Deteriorament de valor dels actius (Nota 3.3.5)

El valor recuperable estimat de les UGE aplicat a les proves de deteriorament ha estat determinat a partir dels fluxos d'efectiu descomptats basats en les projeccions realitzades per Gas Natural Fenosa, que històricament s'han complert substancialment.

- c) Derivats o altres instruments financers (Nota 3.3.7)

El valor raonable dels instruments financers que es comercialitzen en mercats actius es basa en els preus de mercat en la data de Balanç de situació consolidat. El preu de cotització de mercat que s'utilitza per als actius financers és el preu corrent comprador.

El valor raonable dels instruments financers que no cotitzen en un mercat actiu es determina usant tècniques de valoració. Gas Natural Fenosa utilitza una varietat de mètodes i realitza hipòtesis que es basen en les condicions del mercat existents en cadascuna de les dates del Balanç. Per a determinar el valor raonable de la resta d'instruments financers s'utilitzen altres tècniques, com la de fluxos d'efectiu descomptats estimats. El valor raonable de les permutes de tipus d'interès es calcula com el valor actual dels fluxos futurs d'efectiu estimats. El valor raonable dels contractes de tipus de canvi a termini es determina usant els tipus de canvi a termini cotitzats en el mercat en la data del Balanç. El valor raonable dels derivats de preus de commodities es determina utilitzant les corbes futures de preus cotitzats en el mercat en la data de Balanç.

S'assumeix que l'import en llibres menys la provisió per deteriorament de valor dels comptes a cobrar i a pagar s'aproxima al seu valor raonable. El valor raonable dels passius financers a efectes de la presentació d'informació financera s'estima descomptant els fluxos contractuals futurs d'efectiu al tipus d'interès corrent del mercat del qual pot disposar Gas Natural Fenosa per a instruments financers similars.

d) Provisions per obligacions amb el personal (Nota 3.3.15)

El càlcul de la despesa per pensions, altres despeses de prestacions posteriors a la jubilació o altres passius posteriors a la jubilació, requereix l'aplicació de diverses hipòtesis. Gas Natural Fenosa estima al tancament de cada exercici la provisió necessària per tal de fer front als compromisos per pensions i obligacions similars, d'acord amb l'assessorament d'actuaris independents. Els canvis que afecten aquestes hipòtesis poden donar com a resultat diferents imports de despeses i passius comptabilitzats. Les hipòtesis més importants per a la valoració del passiu per pensions o prestacions posteriors a la jubilació són el consum d'energia dels beneficiaris en el seu període de passius, l'edat de jubilació, la inflació i la taxa de descompte utilitzada. A més, les hipòtesis de la cobertura de la seguretat social són essencials per a determinar altres prestacions posteriors a la jubilació. Els canvis futurs en aquestes hipòtesis tindran un impacte sobre les despeses i passius futurs per pensions.

e) Provisions (Nota 3.3.16)

Gas Natural Fenosa fa una estimació dels imports a liquidar en el futur, incloent-hi els corresponents a obligacions contractuals, litigis pendents, costos futurs per al desmantellament i tancament de determinades instal·lacions i restauració de terrenys o altres passius. Aquestes estimacions estan subjectes a interpretacions dels fets i circumstàncies actuals, projeccions d'esdeveniments futurs i estimacions dels efectes financers d'aquests fets.

f) Impost sobre beneficis (Nota 3.3.18)

El càlcul de la despesa per l'impost sobre beneficis requereix la interpretació de normativa fiscal en les jurisdiccions on opera Gas Natural Fenosa. La determinació de desenllaços esperats respecte a controvèrsies i litigis pendents, requereix la realització d'estimacions i judicis significatius. Gas Natural Fenosa avalua la recuperabilitat dels actius per impostos diferits d'acord amb les estimacions de resultats fiscals futurs i a la capacitat de generar resultats suficients durant els períodes en què siguin deduïbles aquests impostos diferits. Els passius per impostos diferits es registren d'acord amb les estimacions realitzades dels actius nets que en un futur no seran fiscalment deduïbles.

g) Reconeixement d'ingressos i liquidacions per activitats regulades (Nota 3.3.19)

Els ingressos per subministrament d'energia són reconeguts quan el bé ha estat lliurat al client d'acord amb les lectures periòdiques del comptador i inclouen la meritació estimada pel valor del bé consumit des de la data de la lectura del comptador fins al tancament del període. El consum diari estimat es deriva dels perfils històrics de client ajustats estacionalment i altres factors que es poden mesurar i que afecten el consum. Històricament, no s'ha realitzat cap ajustament material corresponent als imports registrats com a ingressos no facturats i no s'espera tenir-los en el futur.

Determinades magnituds del sistema elèctric i gasista, incloent-hi les corresponents a altres empreses que permeten estimar la liquidació global del sistema que haurà de materialitzar-se en les liquidacions definitives corresponents, podrien afectar la determinació de l'import corresponent al dèficit de les liquidacions de les activitats regulades elèctriques i gasistes a Espanya.

Nota 4. Informació financera per segments

Un segment d'operació és un component que desenvolupa activitats de negoci per les quals pot obtenir ingressos ordinaris i incórrer en despeses, els resultats d'explotació de les quals revisa de manera regular el Consell d'Administració de Gas Natural SDG, SA en la presa de decisions d'explotació de l'entitat, per a decidir sobre els recursos que s'han d'assignar al segment i avaluar-ne el rendiment, i en relació amb el qual es disposa d'informació financera diferenciada.

Sense produir-se cap modificació en la definició dels segments de Gas Natural Fenosa respecte a l'exercici passat, es presenten els negocis de CGE (Xile) dins de distribució gas a l'Amèrica Llatina i distribució electricitat a l'Amèrica Llatina en línia amb la informació de gestió interna utilitzada per l'òrgan de govern de Gas Natural Fenosa.

a) Informació per segments

Els segments d'operació de Gas Natural Fenosa són:

- Distribució de gas. Engloba el negoci regulat de distribució de gas a Espanya, Itàlia i l'Amèrica Llatina.

El negoci de distribució de gas a Espanya inclou l'activitat regulada de distribució de gas, els serveis d'accés de tercers a la xarxa, a més de les activitats relacionades amb la distribució. També inclou l'activitat de gasos líquids del petroli (GLP).

La distribució de gas a Itàlia consisteix en la distribució regulada de gas.

El negoci de distribució de gas a l'Amèrica Llatina (Argentina, Brasil, Xile, Colòmbia, Mèxic i Perú) inclou l'activitat regulada de distribució de gas i les vendes a clients a preus regulats. A Xile inclou a més l'activitat de proveïment i comercialització de gas.

- Distribució d'electricitat. Engloba el negoci regulat de distribució d'energia elèctrica a Espanya, Moldàvia i l'Amèrica Llatina.

El negoci de distribució d'electricitat a Espanya inclou l'activitat regulada de distribució d'electricitat, les actuacions de serveis de xarxa i altres actuacions associades a l'accés de tercers a la xarxa de distribució.

El negoci de distribució d'electricitat a Moldàvia consisteix en la distribució regulada d'electricitat i comercialització a tarifa d'aquesta en l'àmbit del país.

El negoci de distribució d'electricitat a l'Amèrica Llatina correspon a l'activitat regulada de distribució d'electricitat a Argentina, Xile, Panamà, Colòmbia (fins el 31 de desembre de 2016).

- Gas. Inclou l'activitat derivada de les Infraestructures de gas, l'activitat de Comercialització i d'Unión Fenosa Gas.

El negoci d'infraestructures inclou les activitats d'exploració, producció i emmagatzematge de gas. També recull el procés de regasificació i l'operació del gasoducte Magrib-Europa.

El negoci de comercialització agrupa les activitats de proveïment i comercialització de gas majorista tant en el mercat liberalitzat espanyol com fora d'Espanya, l'activitat de comercialització de gas i comercialització d'altres productes i serveis relacionats amb la comercialització minorista al mercat liberalitzat a Espanya i Itàlia i la comercialització de gas a tarifa d'últim recurs (TUR) a Espanya. A més a incorpora l'activitat de transport marítim, inclosa anteriorment en infraestructures, adequant el comparatiu 2015.

El negoci d'Unión Fenosa Gas (participada en un 50% per Gas Natural Fenosa i en un 50% per un altre soci i consolidada pel mètode de la participació) inclou les activitats de líquefacció a Damietta (Egipte), de transport marítim i de comercialització de gas.

- Electricitat. Inclou la generació d'electricitat i comercialització a Espanya i les activitats de Global Power Generation.

El negoci d'Electricitat a Espanya inclou les activitats de generació d'electricitat mitjançant centrals de cicle combinat, carbó, nuclears, hidràuliques, cogeneració i parcs de generació eòlica, així com altres tecnologies renovables, el subministrament d'electricitat en mercats majoristes i la comercialització majorista i minorista d'electricitat en el mercat liberalitzat espanyol.

El negoci de Global Power Generation inclou principalment les activitats de generació internacional del grup a l'Amèrica Llatina (Mèxic, Costa Rica, República Dominicana, Panamà i Puerto Rico, aquesta última a través de la societat EcoEléctrica, LP i consolidada pel mètode de la participació), Resta (Kenya i Austràlia) i incorporarà quan s'inicien les activitats del Brasil i Xile.

- Altres. Inclou l'explotació del jaciment de carbó de la societat Kangra Coal (Proprietary), Ltd a Sud-Àfrica, els actius/passius i les despeses de funcionament de la corporació i la seva facturació als diferents negocis en funció de la seva utilització, així com la resta de les activitats.

El Resultat financer net i l'Impost sobre beneficis no s'assignen als segments d'explotació atès que tant les activitats de finançament com els efectes fiscals de l'Impost sobre societats es gestionen de manera conjunta.

Informació financera per segments – Actius, Passius i Inversions

2016	Distribució de gas				Distribució d'Electricitat				Gas				Electricitat			Altres	Elimina-cions	Total
	Espanya	Itàlia	Amèrica Llatina	Total	Espanya	Moldàvia	Amèrica Llatina	Total	Infraestruc-tures	Comercia-lització	UF GAS	Total	Espanya	Global Power Generation	Total			
Actius d'explotació (a)	4.113	528	5.031	9.672	4.939	149	5.223	10.311	520	3.247	-	3.767	8.761	1.979	10.740	1.115	(689)	34.916
Inversions mètode de la participació	-	-	10	10	6	-	54	60	-	-	1.034	1.034	94	344	438	33	-	1.575
Passius d'explotació (a)	(768)	(42)	(796)	(1.606)	(900)	(32)	(804)	(1.736)	(10)	(1.404)	-	(1.414)	(1.035)	(145)	(1.180)	(984)	699	(6.221)
Inversió immobilitzat Intangible (b)	20	30	136	186	30	-	44	74	4	6	-	10	5	3	8	124	-	402
Inversió immobilitzat Material (c)	673	1	168	842	235	13	344	592	9	455	-	464	100	85	185	32	-	2.115
Combinacions de negoci (Nota 31)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	32	-	32	-	-	-	-	-	32

2015	Distribució de gas				Distribució d'Electricitat				Gas				Electricitat			Altres	Elimina-cions	Total
	Espanya	Itàlia	Amèrica Llatina	Total	Espanya	Moldàvia	Amèrica Llatina	Total	Infraestruc-tures	Comercia-lització	UF GAS	Total	Espanya	Global Power Generation	Total			
Actius d'explotació (a)	3.697	518	4.497	8.712	5.178	208	5.769	11.155	543	2.773	-	3.316	9.192	1.983	11.175	1.238	(723)	34.873
Inversions mètode de la participació	-	-	10	10	6	-	73	79	-	-	1.209	1.209	90	309	399	33	-	1.730
Passius d'explotació (a)	(764)	(40)	(639)	(1.443)	(994)	(42)	(1.148)	(2.184)	(15)	(1.352)	-	(1.367)	(1.055)	(102)	(1.157)	(966)	746	(6.371)
Inversió immobilitzat Intangible (b)	27	24	149	200	29	-	19	48	-	4	-	4	1	1	2	112	-	366
Inversió immobilitzat Material (c)	408	1	175	584	220	9	301	530	12	34	-	46	103	57	160	81	-	1.401
Combinacions de negoci (Nota 31)	5	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	304	-	304	-	-	309

(a) A continuació es detalla la conciliació entre "Actius d'explotació" i "Passius d'explotació" amb "Total Actiu" i "Total Passiu" consolidats:

	2016	2015
Actius d'explotació	34.916	34.873
Fons de Comerç	5.036	4.962
Inversions comptabilitzades mètode de la participació	1.575	1.730
Actius financers no corrents	1.907	1.387
Actius per impost diferit	872	1.070
Actius no corrents mantinguts per a la venda (Nota 9)	-	955
Instruments financers derivats (Nota 11)	46	5
Administracions públiques (Nota 11)	144	197
Actius per impost corrent	162	198
Altres actius financers corrents	389	365
Efectiu i altres actius líquids equivalents	2.067	2.390
Total Actiu	47.114	48.132
	2016	2015
Passius d'explotació	(6.221)	(6.371)
Patrimoni net	(19.005)	(18.518)
Passius financers no corrents	(15.003)	(15.653)
Passiu per arrendament financer (Nota 18 i 20)	(1.067)	(646)
Passiu per impost diferit	(2.509)	(2.543)
Passius vinculats amb actius no corrents mantinguts per a la venda (Nota 9)	-	(585)
Passius financers corrents	(2.599)	(2.595)
Instruments financers derivats (Nota 18, 19 i 20)	(48)	(188)
Dividend a pagar (Nota 20)	(37)	(421)
Administracions públiques (Nota 19)	(519)	(477)
Passius per impost corrent	(106)	(135)
Total Passiu	(47.114)	(48.132)

(b) S'inclou la inversió en "Immobilitzat intangible" (Nota 5) detallada per segments d'operació, excepte la inversió corresponent als drets d'emissió per import de 100 milions d'euros en 2015.

(c) S'inclou la inversió en "Immobilitzat material" (Nota 6) detallada per segments d'operació.

b) Informació per àrees geogràfiques

L'import net de la xifra de negoci de Gas Natural Fenosa assignat segons el país de destinació es detalla en el quadre següent:

	2016	2015
Espanya	10.101	11.731
Resta d'Europa	2.794	2.668
Amèrica Llatina	9.504	10.271
Altres	785	1.345
Total	23.184	26.015

Els actius de Gas Natural Fenosa, que inclouen els actius d'explotació segons la descripció realitzada anteriorment, i les inversions comptabilitzades aplicant el mètode de la participació assignats, segons la ubicació d'aquests, són els següents:

	A 31/12/16	A 31/12/15
Espanya	21.706	21.863
Resta d'Europa	1.162	1.069
Amèrica Llatina	12.558	12.564
Altres	1.065	1.107
Total	36.491	36.603

Les inversions en immobilitzats materials i intangibles de Gas Natural Fenosa, segons la descripció realitzada anteriorment, assignades segons la ubicació dels actius són:

	A 31/12/16	A 31/12/15
Espanya	1.672	967
Resta d'Europa	50	36
Amèrica Llatina	773	739
Altres	22	25
Total	2.517	1.767

Nota 5. Immobilitzat intangible

El moviment produït en els exercicis 2016 i 2015 en l'immobilitzat intangible és el següent:

	Concessions CINIIF12	Altres concessions i similars	Aplicacions informàti- ques	Altre immobilitzat intangible	Subtotal	Fons de comerç	Total
Cost brut	2.527	3.539	946	1.309	8.321	4.959	13.280
Fons d'amortització i pèrdues per deteriorament	(948)	(563)	(601)	(385)	(2.497)	–	(2.497)
Valor net comptable l'01/01/15	1.579	2.976	345	924	5.824	4.959	10.783
<i>Inversió (Nota 4)</i>	153	4	196	113	466	–	466
Desinversió ¹	(1)	–	–	(47)	(48)	–	(48)
Actius i passius mantinguts per a la venda (Nota 9)	–	(47)	–	(51)	(98)	(49)	(147)
Dotació a l'amortització i pèrdues per deteriorament	(75)	(52)	(123)	(58)	(308)	–	(308)
Diferències de conversió	(294)	(54)	(5)	(11)	(364)	38	(326)
Combinacions de negoci (Nota 31)	–	2	–	87	89	14	103
Reclassificacions i altres	(11)	(8)	–	21	2	–	2
Valor net comptable el 31/12/15	1.351	2.821	413	978	5.563	4.962	10.525
Cost brut	2.229	3.496	1.131	1.423	8.279	4.962	13.241
Fons d'amortització i pèrdues per deteriorament	(878)	(675)	(718)	(445)	(2.716)	–	(2.716)
Valor net comptable l'01/01/16	1.351	2.821	413	978	5.563	4.962	10.525
<i>Inversió (Nota 4)</i>	151	13	215	23	402	–	402
Desinversió	–	–	(1)	–	(1)	–	(1)
Actius i passius mantinguts per a la venda (Nota 9)	–	–	–	–	–	–	–
Dotació a l'amortització i pèrdues per deteriorament	(78)	(41)	(133)	(76)	(328)	–	(328)
Diferències de conversió	184	158	2	5	349	55	404
Combinacions de negoci (Nota 31)	–	–	–	39	39	19	58
Reclassificacions i altres ²	–	–	(5)	(135)	(140)	–	(140)
Valor net comptable el 31/12/16	1.608	2.951	491	834	5.884	5.036	10.920
Cost brut	2.661	3.662	1.341	1.374	9.038	5.036	14.074
Fons d'amortització i pèrdues per deteriorament	(1.053)	(711)	(850)	(540)	(3.154)	–	(3.154)
Valor net comptable el 31/12/16	1.608	2.951	491	834	5.884	5.036	10.920

¹ Inclou principalment el lliurament de drets d'emissió de CO₂ com a conseqüència de les emissions realitzades en l'exercici anterior.

² Inclou principalment la reclassificació de drets d'emissió de CO₂ en l'epígraf Existències per 104 milions d'euros (Nota 3.3.9), així com la baixa dels saldos d'Electricaribe per la desconsolidació de la participació després de la pèrdua de control (Nota 8).

En la Nota 4 s'inclou el detall de les inversions en immobilitzat intangible per segments.

En l'epígraf "Concessions CINIIF 12" s'inclouen les concessions que es consideren actius intangibles d'acord amb la CINIIF 12 "Acords de concessió de serveis" (Nota 32).

L'epígraf "Altres concessions i similars" inclou principalment:

- > La concessió del gasoducte Magrib-Europa (Nota 32), per un import de 212 milions d'euros el 31 de desembre de 2016 (238 milions d'euros el 31 de desembre de 2015).
- > Les concessions de distribució elèctrica a Espanya que tenen una vida útil indefinida, per import de 684 milions d'euros (684 milions d'euros el 31 de desembre de 2014).
- > Les concessions a Xile de distribució elèctrica per import de 1.139 milions d'euros (1.040 milions d'euros el 31 de desembre de 2015) i de distribució de gas per import de 893 milions d'euros (835 milions d'euros el 31 de desembre de 2015), totes elles de vida útil indefinida.

L'epígraf "Altres immobilitzat intangible" inclou principalment:

- > Llicències d'explotació de parcs de generació renovable que ascendeixen a 181 milions d'euros el 31 de desembre de 2016 (182 milions d'euros el 31 de desembre de 2015). En l'exercici 2016 s'han incorporat 23 milions d'euros procedents de la combinació de negocis d'Ibereólica Cabo leones II SA (Nota 31).
- > Els drets de regasificació en exclusiva de la planta de regasificació de Peñuelas (Puerto Rico) que ascendeixen a 24 milions d'euros el 31 de desembre de 2016 (25 milions d'euros el 31 de desembre de 2015).
- > Els drets d'emissió de CO2 adquirits per 104 milions d'euros el 31 de desembre de 2015, que en 2016 s'han reclassificat a l'epígraf "Existències" (Nota 3.3.9).
- > El valor dels contractes de proveïment de gas i altres drets contractuals adquirits com a conseqüència de la combinació de negocis de CGE per un import de 184 milions d'euros el 31 de desembre de 2016 (193 milions d'euros el 31 de desembre de 2015), d'Unión Fenosa per un import de 389 milions d'euros el 31 de desembre de 2016 (420 milions d'euros el 31 de desembre de 2015) i de Vayu Limited per un import de 14 milions d'euros el 31 de desembre de 2016 (Nota 31).

Es presenta a continuació l'assignació del fons de comerç per UGE o grups d'UGE:

2016	Distribució de gas	Distribució electricitat	Gas	Electricitat	Altres	Total
Espanya	–	1.070	–	2.708	–	3.778
Amèrica Llatina	124	449	–	482	–	1.055
Resta	143	11	16	18	15	203
	267	1.530	16	3.208	15	5.036

2015	Distribució de gas	Distribució electricitat	Gas	Electricitat	Altres	Total
Espanya	–	1.070	–	2.708	–	3.778
Amèrica Llatina	116	418	–	463	–	997
Resta	143	11	–	18	15	187
	259	1.499	–	3.189	15	4.962

Les proves de deteriorament s'han realitzat el 31 de desembre de 2016 i 2015. De l'anàlisi del deteriorament del fons de comerç i dels actius intangibles de vida útil indefinida realitzada no es va posar de manifest la necessitat de realitzar deterioraments (Nota 3.3.5).

Gas Natural Fenosa manté el 31 de desembre de 2016 compromisos d'inversió per 2 milions d'euros, bàsicament per al desenvolupament de la xarxa de distribució de gas de concessions considerades actius intangibles sota CINIIF12.

L'immobilitzat intangible inclou, el 31 de desembre de 2016, elements en ús totalment amortitzats per un import de 521 milions d'euros (452 milions d'euros el 31 de desembre de 2015).

Nota 6. Immobilitzat material

El moviment durant els exercicis 2016 i 2015 en els diferents comptes d'immobilitzat material i de les seves corresponents amortitzacions acumulades i provisions ha estat el següent:

	Terrenys i construccions	Instal·lacions tècniques de gas	Instal·lacions tècniques de generació elèctrica	Instal·lacions tècniques de transport i distribució elèctrica	Vaixells transport de gas	Un altre immobilitzat	Immobilitzat en curs	Total
Cost brut	965	10.353	11.924	8.479	693	1.067	883	34.364
Fons d'amortització i pèrdues per deteriorament	(144)	(4.853)	(3.237)	(1.261)	(186)	(416)	–	(10.097)
Valor net comptable l'01/01/15	821	5.500	8.687	7.218	507	651	883	24.267
Inversió (Nota 4)	30	530	41	286	–	55	459	1.401
Desinversió	(10)	(6)	(1)	(4)	–	(5)	(8)	(34)
Actius i passius mantinguts per a la venda (Nota 9)	(124)	(502)	–	–	–	(21)	(24)	(671)
Dotació a l'amortització i pèrdues per deteriorament	(25)	(414)	(593)	(336)	(30)	(85)	–	(1.483)
Diferències de conversió	(15)	(68)	120	(215)	–	(7)	(14)	(199)
Combinacions de negoci (Nota 31)	1	27	349	–	–	6	4	387
Reclassificacions i altres	5	11	114	196	–	108	(409)	25
Valor net comptable el 31/12/15	683	5.078	8.717	7.145	477	702	891	23.693
Cost brut	817	10.194	12.484	8.670	693	1.140	891	34.889
Fons d'amortització i pèrdues per deteriorament	(134)	(5.116)	(3.767)	(1.525)	(216)	(438)	–	(11.196)
Valor net comptable l'01/01/16	683	5.078	8.717	7.145	477	702	891	23.693
Inversió (Nota 4)	26	781	50	316	425	63	454	2.115
Desinversió	(157)	(9)	(2)	–	–	(25)	(19)	(212)
Dotació a l'amortització i pèrdues per deteriorament	(23)	(379)	(591)	(339)	(29)	(70)	–	(1.431)
Diferències de conversió	29	53	11	245	–	(1)	30	367
Combinacions de negoci (Nota 31)	–	–	–	–	–	–	–	–
Reclassificacions i altres ¹	(13)	94	145	(723)	–	(44)	(364)	(905)
Valor net comptable el 31/12/16	545	5.618	8.330	6.644	873	625	992	23.627
Cost brut	668	10.972	12.666	8.269	1.118	1.042	992	35.727
Fons d'amortització i pèrdues per deteriorament	(123)	(5.354)	(4.336)	(1.625)	(245)	(417)	–	(12.100)
Valor net comptable el 31/12/16	545	5.618	8.330	6.644	873	625	992	23.627

¹ Adicionalment a la reclassificació recurrent de l'immobilitzat en curs, inclou principalment la baixa dels saldos d'Electricaribe per la desconsolidació de la participació després de la pèrdua de control (Nota 8).

En la Nota 4 s'inclou el detall de les inversions en immobilitzat material per segments.

Al desembre de 2016 Gas Natural Fenosa ha formalitzat la venda de quatre immobles ubicats a Madrid (Avinguda de Sant Lluís 77, Antonio López 193, A Canto 11-13 i Avinguda d'Amèrica 38) per 206 milions d'euros, i ha s'ha generat una plusvàlua abans de l'impost sobre beneficis de 51 milions d'euros (Nota 27). D'altra banda, per a cadascun d'aquests immobles, s'han signat amb les societats adquirents contractes d'arrendament operatiu sense opció de compra per un període de 10 anys que, excepte en el cas d'Avinguda d'Amèrica 38, són prorrogables per cinc anys més (Nota 35). A la data de la transacció el que queda dels immobles transmesos és en tots els casos molt superior al període màxim de l'arrendament.

En l'epígraf "Instal·lacions tècniques de generació elèctrica" s'inclouen les illes de potència de les centrals de cicle combinat de Palos de la Frontera i la de Sagunt adquirida en règim d'arrendament financer (Nota 16).

En l'epígraf "Vaixells transport de gas" s'inclou el 31 de desembre de 2016 el valor actual, en el moment de l'adquisició, dels pagaments compromesos per al noliejament dels vaixells de transport de gas en règim d'arrendament financer (Nota 18), net de les corresponents amortitzacions. El 31 de desembre de 2016 Gas Natural Fenosa posseeix sis vaixells de transport de gas en règim d'arrendament financer després de la incorporació a l'exercici 2016 de dos nous vaixells per import de 425 milions d'euros. D'altra banda, hi ha un compromís per incorporar dos vaixells més en l'exercici 2017 (Nota 34).

En l'epígraf "Un altre immobilitzat" es recull el 31 de desembre de 2016 el valor net comptable d'Inversions a zones amb reserves per 293 milions d'euros (338 milions d'euros el 31 de desembre de 2015), entre les quals s'inclouen bàsicament les inversions en el jaciment de carbó de la societat Kangra Coal (Proprietary), Ltd a Sud-àfrica, i costos d'exploració per 22 milions d'euros (26 milions d'euros el 31 de desembre de 2015).

El desglossament de l'immobilitzat en curs per negocis és el següent:

	31/12/2016	31/12/2015
Distribució de gas	109	144
Distribució d'electricitat	528	388
Electricitat	329	334
Resta	26	25
Total	992	891

El 31 de desembre de 2016 Gas Natural Fenosa no disposava d'immobles d'inversió de valor significatiu.

L'immobilitzat material inclou, el 31 de desembre de 2016, elements en ús totalment amortitzats per un import de 2.011 milions d'euros (1.854 milions d'euros el 31 de desembre de 2015).

És política de Gas Natural Fenosa contractar totes les pòlisses d'assegurances que s'estimin necessàries per a donar cobertura als possibles riscos que poguessin afectar els elements d'immobilitzat.

Gas Natural Fenosa manté el 31 de desembre de 2016 compromisos d'inversió per 533 milions d'euros, bàsicament per a la construcció de dos vaixells de transport de gas (Nota 35) i per al desenvolupament de la xarxa de distribució de gas i d'electricitat.

Les despeses financeres activades en l'exercici 2016 en projectes d'immobilitzat durant la seva construcció ascendeixen a 12 milions d'euros (14 milions d'euros en 2015). Les despeses financeres capitalitzades en l'exercici 2016 representen l'1,3% del total dels costos financers per endeutament net (1,6% per a l'exercici 2015). La taxa mitjana de capitalització durant els exercicis 2016 i 2015 ha ascendit a 4,1% i 3,3% respectivament.

Nota 7. Inversions en societats

Associades i negocis conjunts

El detall de les Inversions registrades pel mètode de la participació és el següent:

	A 31/12/16	A 31/12/15
Associades	46	45
Negocis conjunts	1.529	1.685
Total	1.575	1.730

En l'Annex I es relacionen totes les empreses associades i negocis conjunts participats per Gas Natural Fenosa indicant-ne l'activitat i el percentatge de participació de control i patrimonial.

Les participacions més significatives corresponen a Unión Fenosa Gas i a EcoEléctrica LP. (Nota 4).

El moviment dels exercicis 2016 i 2015 de les inversions comptabilitzades pel mètode de la participació, detallant les participacions més significatives, és el següent:

	Unión Fenosa Gas	EcoEléctrica, L.P.	Altres negocis conjunts	Total Negocis conjunts	Associades	Total
Valor de la participació l'01/01/15	1.295	286	408	1.989	45	2.034
Inversió	–	–	61	61	–	61
Desinversió ¹	–	–	(92)	(92)	–	(92)
Participacions en el resultat	(81)	40	32	(9)	5	(4)
Combinacions de negoci (Nota 31)	–	–	6	6	–	6
Dividends rebuts	(13)	(52)	(36)	(101)	–	(101)
Diferències de conversió	11	32	(5)	38	–	38
Un altre resultat global	(1)	2	–	1	–	1
Reclassificacions i altres ²	(2)	1	(207)	(208)	(5)	(213)
Valor de la participació el 31/12/15	1.209	309	167	1.685	45	1.730
Inversió	–	–	5	5	–	5
Desinversió ³	–	–	(52)	(52)	–	(52)
Participacions en el resultat	(176)	49	27	(100)	2	(98)
Combinacions de negoci (Nota 31)	–	–	–	–	–	–
Dividends rebuts	(2)	(27)	(13)	(42)	(1)	(43)
Diferències de conversió	1	13	4	18	–	18
Un altre resultat global	4	1	4	9	–	9
Reclassificacions i altres	(2)	(1)	9	6	–	6
Valor de la participació el 31/12/16	1.034	344	151	1.529	46	1.575

¹ Al juliol de 2015 Gas Natural Fenosa va vendre la seva participació del 44,9 % en la societat de distribució elèctrica Barras Eléctricas Galaico Asturianas, SA cosa que ha suposat una desinversió en l'epígraf de societats registrades pel mètode de la participació per import de 92 milions d'euros (Nota 28).

² Incloua traspàs d'actius mantinguts per a la venda per un import de 5 milions d'euros (Nota 9) i la baixa per l'escissió de Nueva Generadora del Sur, SA (Nota 31).

³ El 29 de juny de 2016 Gas Natural Fenosa, a través de la societat Aprovevisionadora Global de Energía (AGESA), filial de Gas Natural Chile, SA, va signar amb Enagás un acord de venda del 20,0% de la participació en GNL Quintero, SA (Xile), per 200 milions de dòlars, que després dels ajustaments pels dividends a la data de tancament va ascendir a 197 milions de dòlars (182 milions d'euros). El tancament de l'operació s'ha produït durant el mes de novembre de 2016 i ha suposat l'obtenció d'una plusvàlua abans d'impostos i de participacions no dominants de 128 milions d'euros (Nota 28).

A l'abril de 2016, Unión Fenosa Gas (societat consolidada pel mètode de la participació) va vendre a la Xunta de Galicia i al Grupo Tojeiro, mitjançant Gasifica, SA, la seva participació del 21,0% al Regasificadora del Noroeste, SA (Reganosa) per un import de 28 milions d'euros, generant per a Gas Natural Fenosa una plusvàlua neta d'impostos d'1 milió d'euros.

Al juny de 2016, Unión Fenosa Gas va assolir un acord amb Enagás per a la venda, a través d'Infraestructuras de Gas SA, de la seva participació del 42,5% en Planta de regasificació de Sagunto, SA (Saggas) per 106 milions d'euros. Aquesta operació s'ha materialitzat al juliol de 2016, de manera que s'ha generat per a Gas Natural Fenosa una plusvàlua neta d'impostos de 21 milions d'euros.

El 31 de desembre de 2015 el valor recuperable d'Unión Fenosa Gas era similar al seu valor net comptable. En l'exercici anterior s'havia registrat un deteriorament de la participació a Unión Fenosa Gas per import de 485 milions d'euros com a conseqüència d'un incompliment substancial per part del subministrador egipci dels acords per restablir els lliuraments de gas a la planta de líquefacció de Damietta (Egipte). D'altra banda, els resultats obtinguts per Unión Fenosa Gas en l'exercici 2015 van ser similars als inclosos en les projeccions utilitzades en l'anàlisi de deteriorament de l'exercici 2014, sense que es produís cap nou esdeveniment, de manera que no va sorgir la necessitat de registrar un deteriorament addicional o de revertir el deteriorament dotat en l'exercici anterior.

En l'exercici 2016 s'ha registrat un deteriorament de la participació a Unión Fenosa Gas per import de 94 milions d'euros com a conseqüència de la necessitat d'actualització de les hipòtesis del cost de proveïment per l'evolució prevista de l'escenari energètic per a Unión Fenosa Gas. En la Nota 3.3.5 es detallen les hipòtesis corresponents a la taxa de descompte i de creixement. La resta d'hipòtesis no s'ha modificat.

El detall d'actius, passius, ingressos i resultats de les principals participacions en negocis conjunts de Gas Natural Fenosa és el següent (segons percentatge de participació):

	A 31/12/2016		A 31/12/2015	
	Unión Fenosa Gas	EcoEléctrica, L.P.	Unión Fenosa Gas	EcoEléctrica, L.P.
Actiu no corrent	1.537	313	1.772	313
Actiu corrent	266	96	316	76
Efectiu i altres mitjans líquids equivalents	100	18	123	3
Passiu no corrent	(623)	(32)	(700)	(54)
Passius financers no corrents	(181)	(27)	(204)	(50)
Passiu corrent	(146)	(33)	(179)	(26)
Passius financers corrents	(34)	(25)	(31)	(11)
Actius nets	1.034	344	1.209	309
Deute financer net ¹	115	34	112	58

¹ Deute financer net: Passius financers no corrents+Passius financers corrents-Efectiu i altres mitjans líquids equivalents.

	2016		2015	
	Unión Fenosa Gas	EcoEléctrica, L.P.	Unión Fenosa Gas	EcoEléctrica, L.P.
Resultat explotació	(128)	56	(99)	46
Import net de la xifra de negocis	578	155	676	152
Despeses d'explotació	(576)	(81)	(635)	(84)
Dotació a l'amortització	(130)	(18)	(140)	(22)
Participació en el resultat	(176)	49	(81)	40
Resultat de l'exercici procedent d'operacions continuades	(82)	49	(81)	40
Deteriorament participació	(94)	-	-	-

No hi ha passius contingents de les participacions en negocis conjunts. Els compromisos contractuals de les participacions en negocis conjunts són els compromisos per a la compra de gas d'Unión Fenosa Gas i EcoEléctrica LP de 5.189 milions d'euros el 31 de desembre de 2016 (5.223 milions d'euros el 31 de desembre de 2015), els compromisos de venda de gas d'Unión Fenosa Gas per import de 1.859 milions d'euros (2.643 milions d'euros el 31 de desembre de 2015), els compromisos per prestació de serveis per la cessió de capacitat de generació elèctrica d'EcoEléctrica LP a Puerto Rico Electricity Power Authority per import de 232 milions d'euros (265 milions d'euros el 31 de desembre de 2015) i els compromisos de pagament dels costos operatius associats als contractes de noliejament dels vaixells de transport de gas d'Unión Fenosa Gas per import de 145 milions d'euros el 31 de desembre de 2016 (148 milions d'euros el 31 de desembre de 2015).

D'altra banda, determinats projectes d'inversió de les participacions en negocis conjunts han estat finançats amb estructures específiques (finançament de projecte) que inclouen la pignoració de les accions d'aquests projectes. El saldo viu d'aquest tipus de finançament el 31 de desembre de 2016 ascendeix a 303 milions d'euros (361 milions d'euros el 31 de desembre de 2015).

Operacions conjuntes

Gas Natural Fenosa participa en diferents operacions conjuntes que compleixen les condicions indicades en la Nota 3.3.1.b i que es detallen en l'apartat 3 de l'Annex I. Les participacions rellevants en operacions conjuntes el 31 de desembre de 2016 i 2015 són les següents:

(%)	2016	2015
Comunidad de Bienes Central Nuclear de Almaraz	11,3	11,3
Comunidad de Bienes Central Nuclear de Trillo	34,5	34,5
Comunidad de Bienes Central Térmica de Aceca	50,0	50,0
Comunidad de Bienes Central Térmica de Anllares	66,7	66,7

L'aportació de les operacions conjuntes als actius, passius, ingressos i resultats de Gas Natural Fenosa és la següent:

	A 31/12/2016	A 31/12/2015
Actiu no corrent	562	596
Actiu corrent	120	185
Efectiu i altres mitjans líquids equivalents	1	1
Passiu no corrent	(75)	(76)
Passius financers no corrents	-	-
Passiu corrent	(91)	(89)
Passius financers corrents	(13)	(11)
Actius nets	516	616
Deute financer net ¹	12	10

¹ Deute financer net: Passius financers no corrents+Passius financers corrents-Efectiu i altres mitjans líquids equivalents.

	2016	2015
Resultat explotació	(23)	49
Import net de la xifra de negocis	226	254
Despeses d'explotació	(192)	(146)
Dotació a l'amortització	(57)	(59)
Participació en el resultat	(17)	41
Resultat de l'exercici procedent d'operacions continuades	(17)	41

Nota 8. Actius financers

El detall dels actius financers, excloent-hi els inclosos en els epígrafs "Deutors comercials i altres comptes a cobrar" (Nota 11) i "Efectius i altres actius líquids equivalents" (Nota 12), el 31 de desembre de 2016 i 2015, classificats per naturalesa i categoria és el següent:

A 31 de desembre de 2016	Disponibles per a la venda	Préstecs i partides a cobrar	Inversions mantingudes fins al venciment	Derivats de cobertura	Valor raonable amb canvi a resultats	Total
Instruments de patrimoni	619	-	-	-	-	619
Derivats (Nota 17)	-	-	-	111	-	111
Altres actius financers	-	1.175	2	-	-	1.177
Actius financers no corrents	619	1.175	2	111	-	1.907
Derivats (Nota 17)	-	-	-	1	-	1
Altres actius financers	-	388	-	-	-	388
Actius financers corrents	-	388	-	1	-	389
Total	619	1.563	2	112	-	2.296

A 31 de desembre de 2015	Disponibles per a la venda	Préstecs i partides a cobrar	Inversions mantingudes fins al venciment	Derivats de cobertura	Valor raonable amb canvi a resultats	Total
Instruments de patrimoni	141	-	-	-	-	141
Derivats (Nota 17)	-	-	-	208	-	208
Altres actius financers	-	1.035	3	-	-	1.038
Actius financers no corrents	141	1.035	3	208	-	1.387
Derivats (Nota 17)	-	-	-	2	-	2
Altres actius financers	-	362	1	-	-	363
Actius financers corrents	-	362	1	2	-	365
Total	141	1.397	4	210	-	1.752

La classificació dels actius financers registrats a valor raonable el 31 de desembre de 2016 i el 31 de desembre de 2015, és la següent:

Actius financers	31 de desembre de 2016				31 de desembre de 2015			
	Nivell 1	Nivell 2	Nivell 3	Total	Nivell 1	Nivell 2	Nivell 3	Total
Disponibles per a la venda	-	-	619	619	-	-	141	141
Derivats de cobertura	-	112	-	112	-	210	-	210
Valor raonable amb canvi a resultats	-	-	-	-	-	-	-	-
Total	-	112	619	731	-	210	141	351

Actius financers disponibles per a la venda

El moviment en els exercicis 2016 i 2015 dels actius financers disponibles per a la venda en funció del mètode emprat per al càlcul del seu valor raonable és el següent:

	2016				2015			
	Nivel 1	Nivel 2	Nivel 3	Total	Nivel 1	Nivel 2	Nivel 3	Total
L'1 de Gener	–	–	141	141	–	–	145	145
Augments	–	–	–	–	–	–	–	–
Diferències de conversió	–	–	1	1	–	–	(7)	(7)
Traspassos i altres ¹	–	–	477	477	–	–	3	3
El 31 de Desembre	–	–	619	619	–	–	141	141

¹ Inclou principalment el traspàs dels saldos d'Electricaribe per la desconsolidació de la participació després de la pèrdua de control.

Inclou bàsicament la participació del 14,9% en la societat Medgaz, SA, societat que opera el gasoducte submarí entre Algèria i Espanya, per import de 90 milions d'euros (87 milions d'euros el 31 de desembre de 2015) i la participació en Electricadora del Caribe, SA ESP i societats dependents (d'ara endavant, Electricaribe).

Al llarg de l'exercici Electricaribe, societat participada en un 85,38% per Gas Natural Fenosa, ha patit tensions molt fortes de tresoreria a conseqüència de les accions i omissions de la República de Colòmbia en relació amb l'impagament d'un elevat nombre de factures de clients, en gran part amb subministrament obligatori, així com d'un important frau en el consum.

Com a conseqüència i en el marc del tractat de protecció recíproca d'inversions entre el Regne d'Espanya i la República de Colòmbia, el 12 de juliol de 2016, Gas Natural Fenosa va activar el procés de converses per intentar resoldre de manera negociada la situació límit a la qual havia arribat Electricaribe abans exposada. Aquest tractat exigeix, per al cas d'una expropiació o mesura similar, que la indemnització corresponent sigui equivalent al valor just de mercat de la inversió en un moment anterior a la seva expropiació o similar.

El 14 de novembre de 2016 la Superintendència de Serveis Públics Domiciliaris de la República de Colòmbia (Superintendència) va ordenar, com a mesura necessària per a assegurar la prestació del servei d'energia elèctrica, la presa de possessió dels béns, havers i negocis d'Electricaribe.

La Superintendència va ordenar així mateix el cessament dels membres de l'òrgan d'administració i del gerent general i la substitució d'aquest per un Agent especial designat per la Superintendència. Durant l'exercici de les seves funcions la veritat és que l'Agent ha substituït el personal directiu nomenat per Gas Natural Fenosa i ha centralitzat la decisió sobre el subministrament d'informació a remetre a Gas Natural Fenosa, de manera que, al tancament de desembre de 2016, Gas Natural Fenosa ja havia perdut el control i qualsevol poder d'influència significativa sobre Electricaribe ja que no participava ni tenia informació directa sobre les decisions o sobre les activitats rellevants dels negocis.

Posteriorment, l'11 de gener de 2017 la Superintendència ha acordat la pròrroga de la intervenció, fins al 14 de març de 2017, per tal d'analitzar els informes ja emesos per l'Agent i altres entitats sobre la situació d'Electricaribe. Sobre la base del diagnòstic que finalment resulti de la intervenció es determinarà el pla d'acció a realitzar en la societat, segons el que preveuen les normes colombianes aplicables a aquesta situació, si bé Gas Natural Fenosa exercirà els seus drets per recuperar el control de la societat i seguir gestionant-la.

A causa dels fets assenyalats anteriorment, i seguint el que indica la normativa comptable aplicable en aquest cas, NIIF 10, el 31 de desembre de 2016 s'ha deixat de consolidar Electricaribe en el balanç consolidat de Gas Natural Fenosa, i es procedirà a donar de baixa els seus actius, passius i participacions no dominants per un import net de 475 milions d'euros, així com a traspassar a resultats les diferències de conversió negatives corresponents per 38 milions d'euros (Nota 28). Així mateix, en l'epígraf "Actius financers disponibles per a la venda", s'ha reconegut la inversió en Electricaribe pel seu valor raonable en el sentit de la NIC 39 (475 milions d'euros). Atès que Electricaribe és una inversió en instruments de patrimoni que no disposa d'un preu de mercat cotitzat, la valoració que s'ha realitzat és de nivell 3 i en la mateixa

s'han aplicat criteris de prudència valorativa considerant l'entorn d'incertesa existent en el moment actual descrit anteriorment, i s'ha obtingut un import que no difereix del seu valor net comptable. Les hipòtesis utilitzades en aquesta valoració són similars a les descrites en la Nota 3.3.5. No obstant això, Gas Natural Fenosa entén que l'import final que raonablement es podria esperar que fos reconegut pels òrgans i tribunals cridats a decidir en el seu cas sobre la fixació d'un preu o indemnització, d'acord amb el just valor de mercat, seria superior a l'import indicat.

El desglossament dels actius, passius i participacions no dominants d'Electricaribe registrats en el Balanç de situació consolidat de Gas Natural Fenosa que han estat donats de baixa el 31 de desembre de 2016, és el següent:

	El 31/12/2016
Immobilitzat intangible	6
Immobilitzat material	929
Actius financers no corrents	63
Actius per impost diferit	157
Actiu no corrent	1.155
Deutors comercials i altres comptes a cobrar	633
Altres actius financers corrents	20
Efectiu i altres actius líquids equivalents	42
Actiu corrent	695
Total actiu	1.850
Participacions no dominants	70
Provisions no corrents	265
Passius financers no corrents	85
Passiu per impost diferit	4
Passiu no corrent	354
Passius financers corrents	493
Creditors comercials i altres comptes a pagar	450
Altres passius corrents	8
Passiu corrent	951
Total participacions no dominants i passiu	1.375

D'altra banda, el compte de pèrdues i guanys que ha aportat Electricaribe durant l'exercici 2016 al compte de pèrdues i guanys consolidat és la següent:

	2016
Import net de la xifra de negoci	1.453
Proveïments	(984)
Altres ingressos d'explotació	3
Despeses de personal	(53)
Altres despeses d'explotació	(360)
Amortització i pèrdues per deteriorament d'immobilitzat	(40)
Resultat d'explotació	19
Ingressos financers	5
Despeses financeres	(65)
Diferències de canvi	(1)
Resultat financer	(61)
Resultat abans d'impostos	(42)
Impost sobre beneficis	(10)
Resultat consolidat de l'exercici	(52)
Atribuïble a:	
Societat dominant	(44)
Participacions no dominants	(8)

Els Estats Financers estatutaris d'Electricaribe de l'exercici 2016 preparats d'acord amb la legislació aplicable a Colòmbia no han estat auditats a la data.

Préstecs i partides a cobrar

La composició el 31 de desembre de 2016 i 2015 es mostra a continuació:

	A 31/12/16	A 31/12/15
Crèdits comercials	56	129
Finançament del dèficit d'ingressos sistema gasista	357	199
Fiances i dipòsits	138	121
Deutors ingressos per serveis de capacitat	74	88
Altres crèdits	550	498
Préstecs i partides a cobrar no corrents	1.175	1.035
Crèdits comercials	62	65
Finançament del dèficit d'ingressos sistema elèctric	106	68
Finançament del dèficit d'ingressos sistema gasista	144	102
Dividend a cobrar	8	14
Altres crèdits	68	113
Préstecs i partides a cobrar corrents	388	362
Total	1.563	1.397

El desglossament per venciments a desembre de 2016 i 2015 és el següent:

Venciments	A 31/12/16	A 31/12/15
Abans d'1 any	388	362
Entre 1 any i 5 anys	500	284
Més de 5 anys	675	751
Total	1.563	1.397

El valor raonable i el valor comptable d'aquests actius no difereixen de manera significativa.

En l'epígraf "Crèdits comercials" s'inclouen, principalment, crèdits per la venda d'instal·lacions de gas i electricitat. Els tipus d'interès corresponents (entre 5% i 11% per crèdits d'entre 1 a 5 anys) s'ajusten als tipus d'interès del mercat per a préstecs d'aquesta classe i durada.

En l'apartat "Finançament dèficit d'ingressos sistema elèctric" s'inclouen els desajustaments temporals produïts entre els ingressos i els costos del sistema elèctric finançats per Gas Natural Fenosa d'acord amb la Llei 24/2013, de 26 de desembre (Nota 2.4) i que generen el dret a la seva recuperació en els cinc anys següents de manera que es reconeix un tipus d'interès en condicions equivalents a les de mercat. L'import d'aquest finançament ha estat registrat íntegrament a curt termini ja que s'entén que es tracta d'un desajustament temporal que serà recuperat a través de les liquidacions del sistema en el termini d'un any.

En l'apartat "Finançament del dèficit d'ingressos sistema gasista" s'inclouen els desajustaments temporals produïts entre els ingressos i els costos del sistema gasista acumulats dels exercicis 2014, 2015 i 2016 finançats per Gas Natural Fenosa d'acord amb la Llei 18/2014, de 17 d'octubre (Nota 2.1.1.2) i que generen el dret a la seva recuperació en els quinze anys següents per la part que es consideri dèficit definitiu de 2014 i en els cinc anys següents per la resta finançat, i es reconeix un tipus d'interès en condicions equivalents a les de mercat. L'import d'aquest finançament ha estat registrat en llarg termini i en curt termini d'acord amb el termini estimat de recuperació a través de les liquidacions del sistema.

En l'apartat "Fiances i dipòsits" s'inclouen fonamentalment els imports dipositats en les Administracions Públiques competents, d'acord amb la legislació que així ho estableix, per les fiances i dipòsits rebuts dels clients en el moment de la contractació com a garantia del subministrament d'electricitat i gas natural (Nota 18).

En l'apartat "Deutors ingressos per serveis de capacitat" es recullen els ingressos pendents de facturar reconeguts per la linealització en el període de vigència dels contractes de prestació de serveis per la cessió de capacitat de generació elèctrica amb la Comissió Federal d'Electricitat de Mèxic (Nota 3.3.19.d).

En l'apartat "Altres crèdits", s'inclou bàsicament:

- > un crèdit de 192 milions d'euros (211 milions d'euros el 31 de desembre de 2015) pel finançament a ContourGlobal la Rioja, SL, per la venda de la central de cicle combinat d'Arrúbal (La Rioja) que es va produir en data 28 de juliol de 2011, dels quals 15 milions d'euros estan classificats en l'actiu corrent (14 milions d'euros en 2015). Aquest crèdit està garantit per les accions d'aquesta companyia i per altres actius, merita un interès anual de mercat i té venciment en 2021.
- > el valor de les concessions de generació a Costa Rica que es consideren crèdits, d'acord amb la CINIIF 12 "Acords de concessió de serveis" (Nota 3.3.3.b i Nota 31) per un import de 276 milions d'euros (277 milions d'euros el 31 de desembre de 2015), dels quals 12 milions d'euros estan classificats en l'actiu corrent (14 milions d'euros en 2015). Aquests crèdits es classifiquen en aquest epígraf "Préstecs i partides a cobrar" ja que es tracta d'un dret incondicional a rebre efectiu amb imports fixos o determinables.

Derivats de cobertura

Les variables en què es basa la valoració dels derivats de cobertura recollits en aquest epígraf són observables en un mercat actiu (Nivell 2).

En la Nota 17 es recull el detall dels instruments financers derivats.

Nota 9. Actius no corrents i grups alienables d'elements mantinguts per a la venda i activitats interrompudes

Amb data 18 de desembre de 2015 Gas Natural Fenosa, que mantenia una participació de control a través de la societat xilena CGE del 56,62% en Gasco, SA, va signar un acord amb un grup d'accionistes que mantenia una participació del 22,4% en Gasco, SA, denominat Família Pérez Cruz, per la divisió de la societat Gasco, SA en dues empreses, una dedicada al negoci del gas natural que romandria sota el control de Gas Natural Fenosa, i l'altra al negoci del gas líquat del petroli (GLP) que passaria a controlar la Família Pérez Cruz. L'esmentada divisió va ser aprovada per la Junta Extraordinària d'accionistes de Gasco, SA celebrada el 30 de març de 2016.

Un cop materialitzada la divisió, amb data 6 de juliol de 2016 cadascuna de les parts va llançar una oferta pública d'adquisició d'accions (OPA) pel 100%, en la seva societat, per tal de desenvolupar el seu propi projecte independent. El 8 d'agost de 2016 Gas Natural Fenosa va comunicar la venda de les accions de Gasco SA que posseïa a través de les seves filials per un total de 160.197 milions de pesos xilens (220 milions d'euros), cosa que ha suposat una plusvàlua neta d'impostos de 4 milions d'euros, així com l'èxit de l'OPA sobre Gas Natural Xile, SA que ha suposat l'adquisició d'un 37,88% addicional del capital de Gas Natural Xile, SA, per un total de 223.404 milions de pesos xilens (306 milions d'euros).

Atès que Gas Natural Fenosa tenia el compromís de vendre aquests actius que estaven clarament identificats, el procés estava en curs i s'esperava concloure la transacció en l'exercici 2016 es va considerar que la seva venda era altament probable i, per tant, amb data 31 de desembre de 2015 els saldos comptables d'aquests actius i passius es van traspasar a l'epígraf "Actius no corrents mantinguts per a la venda" i "Passius vinculats amb actius no corrents mantinguts per a la venda", en aplicació de la NIIF 5 "Actius no corrents mantinguts per a la venda i activitats interrompudes".

Addicionalment, es va considerar que es tractava d'una operació interrompuda ja que era un component classificat com a mantingut per a la venda que representa una línia de negoci significativa i separada de la resta, de manera que tots els ingressos i despeses corresponents al negoci de GLP dels exercicis 2015 i 2016 es presenten en l'epígraf "Resultats de l'exercici procedents d'operacions interrompudes després d'impostos".

El desglossament per naturalesa dels actius classificats com a mantinguts per a la venda i dels passius vinculats, el 31 de desembre de 2015, era el següent:

	2015
Immobilitzat intangible	147
Immobilitzat material	671
Actius financers no corrents	9
Actius per impost diferit	14
Actiu no corrent	841
Existències	49
Deutors comercials i altres comptes a cobrar	42
Efectiu i altres actius líquids equivalents	23
Actiu corrent	114
Total actiu	955
Provisions no corrents	12
Passius financers no corrents	285
Passiu per impost diferit	134
Altres passius no corrents	38
Passiu no corrent	469
Passius financers corrents	53
Creditors comercials i altres comptes a pagar	57
Altres passius corrents	6
Passiu corrent	116
Total passiu	585

El desglossament del Resultat global total d'aquesta activitat en els exercicis acabats el 31 de desembre de 2016 i 31 de desembre de 2015, és el següent:

	2016 ¹	2015
Resultat consolidat de l'exercici	44	34
Ingressos i despeses reconegudes directament en el patrimoni net	21	(16)
Diferències de conversió	21	(16)
Per cobertures de fluxos d'efectiu	-	-
Resultat global total de l'exercici	65	18

¹ Correspon al període des de l'1 de gener de 2016 fins al 8 d'agost de 2016 (data de venda de les participacions).

Els desglossaments per naturalesa de l'epígraf "Resultats de l'exercici procedents d'operacions interrompudes després d'impostos" del Compte de pèrdues i guanys consolidat, corresponents al negoci de GLP a Xile, el 8 d'agost de 2016, data de la venda de les participacions, i el 31 de desembre de 2015, són els següents:

	2016 ¹	2015
Import net de la xifra de negoci	391	547
Proveïments	(263)	(329)
Altres ingressos d'exploració	2	4
Despeses de personal	(26)	(45)
Altres despeses d'exploració	(36)	(66)
Amortització d'immobilitzat	-	(41)
Altres resultats	4	-
Resultat d'exploració	72	70
Ingressos financers	1	4
Despeses financeres	(15)	(28)
Diferències de canvi	(1)	-
Resultat financer	(15)	(24)
Resultat per posades en participació	1	1
Resultat abans d'impostos	58	47
Impost sobre beneficis	(14)	(13)
Resultat després d'impostos d'activitats interrompudes	44	34
Atribuïble a		
Sociedad dominante	22	11
Participaciones no dominantes	22	23

¹ Correspon al període des de l'1 de gener de 2016 fins al 8 d'agost de 2016 (data de venda de les participacions).

Els fluxos d'efectiu de les operacions interrompudes incloses en l'Estat de Fluxos d'Efectiu consolidat són:

	2016 ¹	2015
Fluxos d'efectiu de les activitats d'exploració	46	75
Fluxos d'efectiu d'activitats d'inversió	(17)	(35)
Fluxos d'efectiu de les activitats de finançament	(32)	(46)

¹ Correspon al període des de l'1 de gener de 2016 fins al 8 d'agost de 2016 (data de venda de les participacions).

Les transaccions entre les societats que integren el negoci de GLP interromput amb la resta de societats del grup no són significatives. En conseqüència, els fluxos d'efectiu intragrup amb la línia de negoci interrompuda, no són significatius.

Nota 10. Existències

El desglossament de les existències és el següent:

	A 31/12/16	A 31/12/15
Gas natural i gas natural líquat	421	522
Carbó i fueloil	76	130
Combustible nuclear	65	63
Drets d'emissió de CO ₂ ¹	60	-
Materials i altres existències	136	111
Total	758	826

¹ Correspon a la reclassificació de drets d'emissió de CO₂ des de l'epígraf d'Immobilitzat intangible per 104 milions d'euros (Nota 3.3.9), el lliurament de drets d'emissió de CO₂ com a conseqüència de les emissions realitzades en l'exercici anterior per un import de 103 milions d'euros i l'adquisició de drets d'emissió per import de 59 milions d'euros.

Les existències de gas inclouen bàsicament les existències en els emmagatzematges subterranis, en trànsit marítim, en plantes i en gasoductes.

Nota 11. Deutors comercials i altres comptes a cobrar

La composició d'aquest epígraf és la següent:

	A 31/12/16	A 31/12/15
Clients	4.939	5.248
Comptes a cobrar d'empreses vinculades (Nota 33)	85	163
Provisió per depreciació de deutors	(676)	(890)
Clients per vendes i prestacions de serveis	4.348	4.521
Administracions públiques	144	197
Pagaments anticipats	70	83
Instruments financers derivats (Nota 17)	46	5
Deutors varis	229	187
Altres deutors	489	472
Actiu per impost corrent	162	198
Total	4.999	5.191

El valor raonable i el valor comptable d'aquests actius no difereixen de manera significativa.

Amb caràcter general, les facturacions pendents de cobrament no meriten interessos, el venciment de les quals està establert en un període mitjà de 19 dies.

El moviment de la provisió per depreciaió de deutors és el següent:

	2016	2015
L'1 de gener	(890)	(940)
Dotació neta de l'exercici (Nota 26)	(327)	(258)
Baixes	336	254
Diferències de conversió	(21)	54
Traspassos i altres ¹	226	-
El 31 de desembre	(676)	(890)

¹ Inclou principalment la baixa dels saldos d'Electricaribe per la desconsolidació de la participació després de la pèrdua de control (Nota 8).

Nota 12. Efectiu i altres actius líquids equivalents

L'Efectiu i altres actius líquids equivalents a l'efectiu inclouen:

	A 31/12/16	A 31/12/15
Tresoreria	985	1.467
Altres actius líquids equivalents (Espanya i Resta d'Europa)	618	751
Altres actius líquids equivalents (Internacional)	464	172
Total	2.067	2.390

Les inversions en "Altres actius líquids equivalents" vencen en un termini inferior a 3 mesos i meriten un tipus d'interès efectiu ponderat de 0,4% el 31 de desembre de 2016 (0,5% el 31 de desembre de 2015).

Nota 13. Patrimoni

Els principals components del Patrimoni es detallen en els apartats següents:

Capital social i Prima d'emissió

Les variacions durant els exercicis 2016 i 2015 del nombre d'accions i els comptes de Capital social i Prima d'emissió han estat les següents:

	Nombre d'accions	Capital social	Prima d'emissió	Total
L'1 de gener de 2015	1.000.689.341	1.001	3.808	4.809
Variacions	-	-	-	-
El 31 de desembre de 2015	1.000.689.341	1.001	3.808	4.809
Variacions	-	-	-	-
El 31 de desembre de 2016	1.000.689.341	1.001	3.808	4.809

Totes les accions emeses estan totalment desemborsades i amb els mateixos drets polítics i econòmics.

La Llei de Societats de Capital permet expressament la utilització del saldo de la "Prima d'emissió" per a ampliar capital i no estableix cap restricció específica quant a la disponibilitat d'aquest saldo.

Les participacions més rellevants en el capital social de Gas Natural SDG, SA el 31 de desembre de 2016, d'acord amb la informació pública disponible o amb la comunicació realitzada en la mateixa Societat, són les següents:

	Participació en el capital social %	
	2016	2015
Fundación Bancaria Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona,"la Caixa" ¹	24,4	34,4
Repsol, S.A.	20,1	30,0
Global Infrastructure Partners III ²	20,0	–
Sonatrach	4,0	4,0

¹ A través de Critería Caixa SAU i de Caixabank, SA. En 2015 addicionalment a través de VidaCaixa SA de Seguros y Reaseguros.

² Global Infrastructure Partners III, el gestor d'inversió de la qual és Global Infrastructure Management LLC, ostenta indirectament la seva participació a través de GIP III Canary 1, S.à.r.l.

El 21 de setembre de 2016 els accionistes de Gas Natural Fenosa, Critería Caixa, SAU (la Caixa) i Repsol, SA (Repsol) van comunicar la venda a GIP III Canary 1, S.à.r.l (GIP) de les accions representatives del 20% (10% en el cas de Critería i 10% en el cas de Repsol) del capital de Gas Natural SDG, SA, d'acord amb l'establert en el contracte de compravenda subscrit el 12 de setembre de 2016. Com a conseqüència de la venda, s'ha finalitzat l'Acord entre "la Caixa" i Repsol sobre Gas Natural d'11 de gener de 2000, modificat posteriorment el 16 de maig de 2002, el 16 de desembre de 2002 i el 20 de juny de 2003 i s'ha modificat la composició del Consell d'Administració de Gas Natural Fenosa i de les Comissions corresponents i s'ha previst en el Reglament del seu Consell d'Administració una majoria de dos terços dels consellers per a l'aprovació de certes matèries reservades.

La totalitat de les accions de Gas Natural SDG, SA estan admeses a cotització en les quatre Borses Oficials espanyoles, cotitzen en el mercat continu i formen part de l'Ibex35.

La cotització al final de l'exercici 2016 de les accions de Gas Natural SDG, SA es va situar en 17,91 euros (18,82 euros el 31 de desembre de 2015).

Reserves

L'epígraf de Reserves inclou les reserves següents:

	2016	2015
Reserva legal	200	200
Reserva estatutària	100	100
Reserva de revaloració Reial DecretLlei 7/96	225	225
Reserva de fons de comerç	496	496
Reserva voluntària	6.603	6.580
Altres reserves	1.925	1.476
	9.549	9.077

Reserva legal

En compliment del que disposa la Llei de Societats de Capital s'ha de destinar una xifra igual al 10% dels beneficis a aquesta reserva fins que representi, com a mínim, el 20% del capital social. La reserva legal es pot utilitzar per a augmentar el capital en la part que superi el 10% del capital ja augmentat.

Excepte per a la finalitat esmentada, i sempre que no superi el 20% del capital social, la reserva legal únicament es pot utilitzar per a compensar pèrdues i sempre que no hi hagi altres reserves disponibles suficients per a aquest fi.

Reserva estatutària

En virtut dels Estatuts Socials de Gas Natural SDG, SA, el 2% del benefici net de l'exercici s'ha d'assignar a la reserva estatutària fins que aquesta assoleixi, almenys, el 10% del capital social.

Reserva de revaloració

La Reserva de revaloració pot destinar-se a l'eliminació de resultats comptables negatius, a l'ampliació del capital social o reserves de lliure disposició, sempre que la plusvàlua monetària hagi estat realitzada. S'entendrà realitzada la plusvàlua en la part corresponent a l'amortització comptabilitzada o quan els elements patrimonials actualitzats hagin estat transmesos o quan hagin estat donats de baixa en els llibres de comptabilitat.

Reserva per fons de comerç

La Llei 22/2015, d'Auditoria de Comptes va eliminar l'obligació de dotar anualment la reserva indisponible almenys per una xifra que representi el 5% de l'import del fons de comerç que aparegui en l'actiu del Balanç de situació, establint que en els exercicis iniciats a partir de l'1 de gener de 2016, la reserva per fons de comerç s'ha de reclassificar a reserves voluntàries de la societat i serà disponible en l'import que superi el fons de comerç comptabilitzat en l'actiu del Balanç.

Accions pròpies

Els moviments produïts durant els exercicis 2016 i 2015 amb accions pròpies de Gas Natural SDG, SA han estat els següents:

	Nombre d'accions	Import en milions d'euros	% Capital
L'1 de gener de 2015	–	–	–
Adquisicions	2.899.180	58	0,3
Alienacions	(2.899.180)	(58)	(0,3)
El 31 de desembre de 2015	–	–	–
Adquisicions	3.049.189	53	0,3
Alienacions	(2.298.644)	(40)	(0,2)
El 31 de desembre de 2016	750.545	13	0,1

La Junta General d'Accionistes de 14 de maig de 2015 va autoritzar el Consell d'Administració perquè, en un termini no superior als cinc anys, pugui adquirir a títol onerós, en una o diverses vegades, fins a un màxim del 10% del capital social o la xifra màxima que resulti d'aplicació d'acord amb la normativa vigent en el moment d'adquisició, accions de la Societat que estiguin totalment desemborsades, sense que mai el valor nominal de les accions adquirides directament o indirectament, afegint-lo al de les que ja posseeixin la Societat i les seves filials superi el 10% del capital subscrit, o qualsevol altre que legalment s'estableixi.

El preu mínim i màxim d'adquisició serà el de cotització en el Mercat Continu de les Borses de Valors espanyoles amb una oscil·lació en més o en menys d'un 5%.

En l'exercici 2016 els resultats obtinguts en les transaccions amb accions pròpies per Gas Natural Fenosa ascendeixen a un benefici de 0,4 milions d'euros, que es van registrar a l'epígraf "Altres reserves" (un benefici de 2 milions d'euros en l'exercici 2015).

D'altra banda, els moviments que hi ha hagut durant els exercicis 2016 i 2015 amb accions pròpies de Compañía General de Electricidad, SA han estat els següents:

	Nombre d'accions	Import en milions d'euros	% Capital
L'1 de gener de 2015	-	-	-
Adquisicions	-	-	-
Alienacions	-	-	-
El 31 de desembre de 2015	-	-	-
Adquisicions	1.879.034	8	0,1
Alienacions	-	-	-
El 31 de desembre de 2016	1.879.034	8	0,1

Amb data 9 d'agost de 2016, es va celebrar la Junta Extraordinària d'Accionistes de Gas Natural Fenosa Chile SA (avui Compañía General de Electricidad SA) on es va aprovar la fusió per incorporació de Compañía General de Electricidad SA en Gas Natural Fenosa Chile SA. Com a conseqüència d'aquesta operació, els accionistes de les dues societats van disposar d'un dret de retir, pel qual van poder vendre les seves accions a la societat. Aquest dret va ser exercit per 44 accionistes titulars d'1.879.034 accions de Compañía General de Electricidad, SA equivalents al 0,4% del capital. Les accions en autocartera com a conseqüència del dret de retir han de ser alienades en el mercat de valors en un termini màxim d'un any, al final del qual, han de ser amortitzades si no s'han venut.

Guanys per acció

Els guanys bàsics per acció es calculen dividint el benefici atribuïble a Accionistes de la Societat dominant entre el nombre mitjà ponderat de les accions ordinàries en circulació durant l'any:

	A 31/12/16	A 31/12/15
Benefici atribuïble a accionistes de la societat dominant ¹	1.347	1.571
Nombre mitjà ponderat d'accions ordinàries en circulació	1.001.468.342	1.001.689.341
Guanys per acció de les activitats continuades (en euros)		
Bàsics	1,33	1,56
Diluïts	1,33	1,56
Guanys per acció de les activitats interrompudes (en euros):		
Bàsics	0,02	0,01
Diluïts	0,02	0,01

¹ D'acord amb NIC 33 el Benefici atribuïble a accionistes de la societat dominant el 31 de desembre de 2015 s'ha ajustat per l'excés de l'import en llibres de les accions preferents sobre l'import pagat en la seva recompra, net del seu efecte fiscal, (veure apartat "Participacions no dominants" d'aquesta Nota).

El nombre mitjà ponderat d'accions ordinàries utilitzat en el càlcul dels guanys per acció de 2016 és el següent:

	2016
Nombre mitjà ponderat d'accions ordinàries	1.001.689.341
Nombre mitjà ponderat d'accions pròpies	(220.999)
Nombre mitjà ponderat d'accions en circulació	1.001.468.342

La Societat dominant no té emissions d'instruments financers que puguin diluir el benefici per acció.

Dividends

A continuació es detallen els pagaments de dividends efectuats durant els exercicis 2016 i 2015:

	31/12/16			31/12/15		
	% sobre nominal	Euros per acció	Import	% sobre nominal	Euros per acció	Import
Accions ordinàries	133	1,330	1.331	91	0,908	909
Resta d'accions (sense vot, rescatables, etc.)	-	-	-	-	-	-
Dividends totals pagats	133	1,330	1.331	91	0,908	909
a) Dividends amb càrrec a resultats	133	1,330	1.331	91	0,908	909
b) Dividends amb càrrec a reserves o prima d'emissió	-	-	-	-	-	-
c) Dividends en espècie	-	-	-	-	-	-

Adicionalment, l'import de dividends pagats a participacions no dominants en l'exercici 2016 ascendeix a 195 milions d'euros (161 milions d'euros en 2015). Veure l'apartat "Participacions no dominants" d'aquesta Nota.

Exercici 2016

Inclou el pagament del dividend a compte del resultat de l'exercici 2015 de 0,408 euros per acció, per un import total de 408 milions d'euros acordat el 30 d'octubre de 2015 i pagat el dia 8 de gener de 2016.

Així mateix, la Junta General d'Accionistes celebrada el 4 de maig de 2016 va aprovar un dividend complementari de 0,592 euros per acció, per un import total de 593 milions d'euros i pagat el 30 de juny de 2016.

El Consell d'Administració va aprovar el 22 de juliol de 2016 el pagament del dividend a compte de l'exercici 2016 de 0,330 euros per acció, per un import total de 330 milions d'euros i pagat el 27 de setembre de 2016.

La societat dominant comptava, a la data d'aprovació del dividend a compte, amb la liquiditat necessària per a procedir al seu pagament d'acord amb els requisits establerts en la Llei de Societats de Capital. L'estat comptable de liquiditat provisional de la Societat dominant formulat pels Administradors el 22 de juliol de 2016 és el següent:

Resultat després d'impostos	721
Reserves a dotar	–
Quantitat màxima distribuïble	721
Previsió de pagament del dividend a compte	330
Liquiditat de tresoreria	1.434
Emissió de deute i línies de crèdit no disposades	6.906
Liquiditat total	8.340

Amb data 7 de febrer de 2017, el Consell d'Administració aprova la proposta que elevarà a la Junta General d'Accionistes de distribució del benefici net de Gas Natural SDG, SA corresponent a l'exercici 2016, que és la següent:

Base de repartiment	
Pèrdues i guanys	1.067
Distribució	
A Reserva voluntària	66
A Dividend	1.001

Aquesta proposta d'aplicació del resultat formulada pel Consell d'Administració perquè l'aprovi la Junta General d'Accionistes inclou el pagament d'un dividend complementari de 0,67 euros per cada acció amb dret a percebre'l i que es trobi en circulació en la data proposada de pagament, el 27 de juny de 2017.

Els drets econòmics inherents a les accions pròpies, excepció feta del dret a l'assignació gratuïta de noves accions, s'atribueixen proporcionalment a la resta de les accions.

Exercici 2015

Inclou el pagament del dividend a compte del resultat de l'exercici 2014 de 0,397 euros per acció, per un import total de 397 milions d'euros acordat el 28 de novembre de 2014 i pagat el dia 8 de gener de 2015.

Així mateix, la proposta d'aplicació del resultat de l'exercici 2014 aprovada per la Junta General d'Accionistes celebrada el 14 de maig de 2015 va incloure el pagament d'un dividend complementari de 0,511 per acció, per un import total de 512 milions d'euros, pagat l'1 de juliol de 2015.

Ajustaments per canvi de valor

El moviment dels ajustaments per canvi de valor es presenta a l'Estat consolidat de resultat global per a cada concepte detallant-ne l'efecte fiscal.

En l'epígraf "Diferències de conversió" s'inclouen les diferències de canvi descrites en la Nota 3.3.2 com a conseqüència de la variació del tipus de canvi de l'euro respecte a les principals divises de les societats estrangeres de Gas Natural Fenosa.

Participacions no dominants

	Participacions no dominants
Saldo l'01/01/15	3.879
Resultat global total de l'exercici	295
Distribució de dividends	(188)
Emissió obligacions perpètuas subordinades	493
Recompra d'accions preferents	(640)
Ampliació de capital de Global Power Generation	496
Pagaments per remuneracions altres instruments de patrimoni	(41)
Altres variacions	(143)
Saldo el 31/12/15	4.151
Resultat global total de l'exercici	470
Distribució de dividends	(214)
Venda Gasco, SA	(196)
Compra 37,88% Gas Natural Chile, SA	(314)
Pagaments per remuneracions altres instruments de patrimoni	(58)
Pèrdua de control d'Electricaribe (Nota 8)	(70)
Combinacions de negoci (Nota 31)	8
Altres variacions	3
Saldo el 31/12/16	3.780

Els moviments més significatius corresponents a l'exercici 2016 corresponen a:

- > El 8 d'agost de 2016 es va fer efectiva la venda del negoci de gas líquid de petroli (GLP) a Xile a través de la venda de la participació en Gasco, SA (220 milions d'euros), cosa que ha suposat una plusvàlua neta de 4 milions d'euros i una reducció de l'epígraf de "Participacions no dominants" per import de 196 milions d'euros (Nota 9).
- > D'altra banda, en la mateixa data, després de l'èxit de l'OPA sobre Gas Natural Chile, SA es va produir l'adquisició d'un 37,88% addicional del seu capital per 306 milions d'euros. Com que es tracta d'una adquisició de participacions no dominants s'ha registrat com una transacció patrimonial, i suposa una disminució de l'epígraf "Participacions no dominants" per import de 314 milions d'euros i un increment de l'epígraf de "Reserves" per un import de 8 milions d'euros.

> Altres variacions:

Al mes de desembre de 2016 es va adquirir un 6,9% addicional de Gas Galicia, SA per un import de 6 milions d'euros, i es va assolir un percentatge de participació de control del 68,5%. Com que es tracta d'una adquisició de participacions no dominants s'ha registrat com una transacció patrimonial, i suposa una disminució de l'epígraf "Participacions no dominants" per import de 3 milions d'euros i una disminució de l'epígraf "Reserves" per un import de 3 milions d'euros.

El 31 de desembre de 2016 també s'inclouen l'adquisició d'altres participacions addicionals de diverses filials per import de 6 milions d'euros.

Els moviments més significatius corresponents a l'exercici 2015 van correspondre a:

> Emissió obligacions perpètuas subordinades

El 21 d'abril de 2015 Gas Natural Fenosa Finance, BV va tancar una emissió d'obligacions perpètuas subordinades amb garantia de Gas Natural SDG, SA per un import de 500 milions d'euros. El tipus d'emissió es va fixar en el 98,65% del seu valor nominal cosa que va suposar una emissió neta de 493 milions d'euros. Les obligacions meriten un interès definit com un tipus d'interès de referència més un marge. El tipus d'interès de referència va ser el tipus swap a 9 anys (equivalent en el moment inicial al 0,421%) a revisar cada 9 anys. El marge inicial és el 3,079% i es manté els 10 primers anys, el 3,329% entre 2025 i 2044 i el 4,079% posteriorment. En conseqüència, el tipus d'interès inicial va ser el 3,375%.

Els interessos meritats per aquestes obligacions no seran exigibles, sinó que seran acumulatius, si bé Gas Natural Fenosa haurà de fer front al seu pagament en el cas que reparteixi dividendes o decideixi exercir l'opció de cancel·lació anticipada.

Encara que aquestes obligacions no tenen establert venciment contractual, Gas Natural Fenosa Finance, BV té l'opció d'amortitzar anticipadament en determinats supòsits previstos en els termes i condicions, el 24 d'abril de 2024 i, posteriorment, en cada data de pagament de l'interès.

Gas Natural Fenosa, després d'analitzar les condicions d'aquesta emissió, d'acord amb la NIC 32, es va procedir a comptabilitzar l'efectiu rebut amb abonament a l'epígraf "Participacions no dominants" inclòs dins del patrimoni net del Balanç de situació consolidat el 31 de desembre de 2015, per considerar que l'emissió no compleix les condicions establertes perquè es consideri com a passiu financer, atès que Gas Natural Fenosa Finance, BV no manté el compromís contractual de lliurament d'efectiu o un altre actiu financer, ni una obligació d'intercanvi d'actius o passius financers, estant les circumstàncies que l'obliguen a això enterament a discreció de Gas Natural Fenosa Finance, BV.

> Recompra d'accions preferents

En l'exercici 2005 la societat Unión Fenosa Preferentes, SA va realitzar una emissió d'accions preferents per import nominal de 750 milions d'euros, que es va comptabilitzar en l'epígraf "Participacions no dominants". Les principals característiques són:

- a) Dividend: variable i no acumulatiu; fins el 30 de juny de 2015 serà l'Euribor a tres mesos més un diferencial de 0,65 %; a partir d'aquesta data, serà l'Euribor a tres mesos més un diferencial de l'1,65%.
- b) Pagament de dividend: s'ha de pagar per trimestres naturals vençuts, condicionat a l'existència de benefici distribuïble de Gas Natural Fenosa, considerant com a tal el menor entre el benefici net declarat de Gas Natural Fenosa i el benefici net de Gas Natural SDG, SA com a garant.
- c) Termini: perpètua, amb opció per a l'emissor d'amortitzar en tot o en part les participacions amb data posterior al 30 de juny de 2015. En cas d'amortització s'ha d'efectuar pel seu valor nominal.
- d) Retribució: el pagament del dividend ha de ser preferent i no acumulatiu i està condicionat a l'obtenció de benefici distribuïble de Gas Natural SDG, SA i al pagament de dividend als seus accionistes ordinaris. L'emissor té l'opció però no l'obligació d'abonar als titulars de les participacions una remuneració en espècie mitjançant l'increment del valor nominal de les participacions preferents.
- e) Drets polítics: no en tenen.

Al maig de 2015, Gas Natural Fenosa ofereix la recompra en efectiu de les accions preferents emeses per Unión Fenosa Preferentes SAU en 2005, pel 85% del seu valor nominal. Un cop finalitzat el termini d'acceptació, l'import nominal agregat respecte del qual es van cursar les acceptacions corresponents va ser de 640 milions d'euros, un 85,3% de l'emissió, cosa que va suposar un import efectiu de 544 milions d'euros, i la resta va quedar en circulació.

L'excés de l'import en llibres de les accions preferents sobre l'import pagat en la seva recompra va ascendir a 69 milions d'euros, net del seu efecte fiscal, i es va registrar com una transacció patrimonial, suposant un increment de l'epígraf de "Reserves" en l'apartat "Altres variacions" de l'Estat de canvis en el patrimoni net consolidat.

> Ampliació de capital de Global Power Generation

Gas Natural Fenosa i Kuwait Investment Authority (KIA) van subscriure el març de 2015 un acord mitjançant el qual KIA es comprometia a realitzar una ampliació de capital de 550 milions de dòlars (493 milions d'euros) per convertir-se en soci del 25% Global Power Generation SA (GPG), societat matriu del subgrup que integra els actius de generació internacional de Gas Natural Fenosa. El tancament d'aquesta operació, un cop obtingudes les corresponents autoritzacions, va tenir lloc a l'octubre de 2015. D'acord amb els termes i condicions de l'acord assolit, Gas Natural Fenosa manté el control de GPG per la qual cosa comptablement es tracta d'una transacció de patrimonial, i suposa un increment de l'epígraf "Participacions no dominants" per import de 496 milions d'euros, corresponent al valor comptable de la participació transmesa, i una disminució de l'epígraf "Reserves" per un import de 3 milions d'euros.

> Altres variacions.

En l'exercici 2015, Gas Natural Fenosa Chile, SpA ha adquirit una participació addicional del 0,65% de Compañía General de Electricidad, SA (CGE) per un import de 18 milions d'euros, i ha assolit un percentatge de participació de control del 97,37%. Com que es tracta d'una adquisició de participacions no dominants es va registrar com una transacció patrimonial, suposant una disminució de l'epígraf "Participacions no dominants" per import de 16 milions d'euros i una disminució de l'epígraf de "Reserves" per un import de 2 milions d'euros.

Al juny de 2015 Gasco, SA (filial de Gas Natural Fenosa) va adquirir una participació addicional del 12,75% de Gasmar, SA (filial de Gas Natural Fenosa) per 34 milions d'euros i ha assolit un percentatge de participació de control del 63,8%. Com que es tracta d'una adquisició de participacions no dominants es va registrar com una transacció patrimonial, suposant una disminució de l'epígraf "Participacions no dominants" per import de 32 milions d'euros i una disminució de l'epígraf de "Reserves" per un import de 2 milions d'euros.

A l'octubre de 2015 Gas Natural Fenosa Chile, SpA va adquirir una participació addicional del 8,33% de Metrogas, SA (filial de Gas Natural Fenosa) per 116 milions d'euros i va assolir un percentatge de participació de control del 60,17%. Com que es tracta d'una adquisició de participacions no dominants es va registrar com una transacció patrimonial, suposant una disminució de l'epígraf "Participacions no dominants" per import de 110 milions d'euros i una disminució de l'epígraf de "Reserves" per un import de 6 milions d'euros.

El 31 de desembre de 2015 també s'inclouen l'adquisició d'altres participacions addicionals de diverses filials per import de 4 milions d'euros.

Els detalls corresponents a les participacions no dominants més significatives són els següents:

Sociedad	2016			2015		
	Patrimoni net atribuït	Resultat consolidat de l'exercici	Dividends i altres remuneracions	Patrimoni net atribuït	Resultat consolidat de l'exercici	Dividends i altres remuneracions
Metrogas, SA	605	46	13	860	44	25
Companhia Distribuidora de Gás do Rio de Janeiro, SA	205	35	12	150	38	20
Global Power Generation, SA ¹	114	(2)	19	140	–	–
Gasco GLP, SA	–	7	7	98	11	22
Fuerza y Energía de Tuxpan ¹	115	10	–	106	2	–
Electrificadora del Caribe, SA ESP	–	–	–	89	7	–
Empresa de Distribución Eléctrica Metro Oeste, SA	101	11	–	85	13	22
Ecoelectrica LP ¹	83	14	14	77	1	–
Kangra Coal (Proprietary), Ltd.	75	(6)	–	75	(6)	–
Europe Maghreb Pipeline, Ltd.	63	40	42	62	55	52
Gasmar, SA	–	9	4	57	14	13
Gas Natural Mexico, SA de CV	61	7	3	55	8	–
Gas Natural, S.A. ESP	49	29	28	45	31	4
Ceg Río, SA	46	6	3	35	10	7
Aprovisionadora global de energía, SA	39	65	32	–	–	–
Altres societats ²	612	34	36	605	38	20
Subtotal	2.168	305	213	2.539	266	185
Accions preferents	110	1	1	110	3	3
Obligacions perpètuas subordinades	1.502	58	58	1.502	53	41
Altres instruments de patrimoni	1.612	59	59	1.612	56	44
Total	3.780	364	272	4.151	322	229

¹ S'incorporen en 2015 per l'efecte de l'ampliació de capital de GPG desemborsada per KIA que s'explica en aquesta nota.

² En els resultats de 2016 s'inclou l'impacte en participacions no dominants per la plusvàlua fruit de la venda de GNL Quintero SA (Nota 7) per import de 39 milions d'euros.

L'import de dividends pagats a participacions no dominants en l'exercici 2016 ascendeix a 195 milions d'euros (161 milions d'euros en 2015).

La informació financera corresponent a les participacions no dominants més significatives és la següent (importos al 100%):

Societat	31 de desembre de 2016			31 de desembre de 2015		
	Actius totals	Passiu no corrent	Passiu corrent	Actius totals	Passiu no corrent	Passiu corrent
Metrogas, SA	2.216	(759)	(88)	2.190	(764)	(63)
Companhia Distribuidora de Gás do Río de Janeiro, SA	909	(205)	(239)	703	(172)	(188)
Global Power Generation, SA	542	(5)	(86)	583	(1)	(2)
Gasco GLP, SA	–	–	–	409	(125)	(66)
Fuerza y Energía de Tuxpan	1.151	(174)	(33)	1.070	(161)	(16)
Electrificadora del Caribe, SA ESP	–	–	–	1.538	(480)	(454)
Empresa de Distribución Eléctrica Metro Oeste, SA	920	(218)	(350)	731	(152)	(258)
Ecoelectrica LP	409	(32)	(33)	389	(54)	(26)
Kangra Coal (Proprietary), Ltd.	377	(101)	(8)	433	(114)	(6)
Europe Maghreb Pipeline, Ltd.	292	(1)	(15)	276	(1)	(4)
Gasmar, SA	–	–	–	163	(46)	(30)
Gas Natural Mexico, SA de CV	809	(314)	(90)	721	(241)	(55)
Gas Natural, SA ESP	334	(68)	(145)	379	(92)	(99)
Ceg Río, SA	277	(85)	(74)	253	(51)	(110)
Aprovisionadora global de energía, SA	181	(18)	(72)	–	–	–

En l'Annex I s'inclou el detall de societats participades per Gas Natural Fenosa indicant la seva activitat i percentatge de participació de control i patrimonial.

En l'anàlisi realitzada per determinar que Gas Natural Fenosa exerceix el control sobre les entitats consolidades no han sorgit supòsits que hagin requerit d'un judici complex per a la seva determinació, atès que Gas Natural Fenosa té dret a rendiments variables procedents de la seva implicació en la participada i té capacitat d'influir en aquests rendiments a través del seu poder a la participada, havent-se basat en la representació de Gas Natural Fenosa en el Consell d'Administració de la filial i la participació en les decisions significatives. D'altra banda, en termes generals, no hi ha restriccions significatives, com ara drets protectors, sobre la capacitat de Gas Natural Fenosa per accedir als actius o utilitzar-los, així com per liquidar els seus passius.

Nota 14. Ingressos diferits

El detall i els moviments produïts en aquest epígraf durant els exercicis 2016 i 2015 han estat els següents:

	Subvencions de capital	Ingressos per escomeses	Ingressos per desplaçament de xarxa a càrrec de tercers	Altres	Total
L'01/01/15	156	567	99	10	832
Import rebut	16	50	3	–	69
Aplicacions a resultats	(19)	(29)	(15)	(1)	(64)
Diferències de conversió	3	–	(1)	(2)	–
Traspasos i altres	12	–	4	–	16
El 31/12/15	168	588	90	7	853
Import rebut	6	38	5	–	49
Aplicacions a resultats	(9)	(25)	(9)	–	(43)
Diferències de conversió	1	(1)	(1)	(1)	(2)
Traspasos i altres	(10)	(2)	(3)	–	(15)
El 31/12/16	156	598	82	6	842

Nota 15. Provisions

El detall de les provisions el 31 de desembre de 2016 i 2015 és:

	A 31/12/16	A 31/12/15
Provisions per obligacions amb el personal	489	659
Altres provisions	759	829
Provisions no corrents	1.248	1.488
Provisions corrents	158	193
Total	1.406	1.681

Provisions per obligacions amb el personal

Tot seguit s'inclou un desglossament de les Provisions relatives a les obligacions amb el personal:

	2016			2015		
	Pensions i altres obligacions similars	Altres obligacions amb el personal	Total	Pensions i altres obligacions similars	Altres obligacions amb el personal	Total
L'1 de Gener	650	9	659	731	9	740
Dotacions amb càrrec a resultats	42	10	52	42	9	51
Pagaments en l'exercici	(44)	–	(44)	(60)	–	(60)
Diferències de conversió	25	–	25	(43)	–	(43)
Variacions reconegudes directament en patrimoni	51	–	51	(7)	–	(7)
Combinacions de negoci (Nota 31)	–	–	–	–	–	–
Traspassos i altres aplicacions ¹	(245)	(9)	(254)	(13)	(9)	(22)
El 31 de Desembre	479	10	489	650	9	659

¹ Inclou principalment la baixa dels saldos d'Electricaribe per la desconsolidació de la participació després de la pèrdua de control (Nota 8).

Pensions i altres obligacions similars

El desglossament de les provisions per pensions per país és el següent:

Desglossament per país	A 31/12/16	A 31/12/15	El 01/01/15
Espanya (1)	368	362	374
Colòmbia (2)	-	196	238
Brasil (3)	40	25	36
Xile (4)	54	48	67
Mèxic (5)	11	14	10
Resta	6	5	6
Total	479	650	731

1) Plans de pensions i Altres prestacions posteriors a la relació laboral a Espanya

La major part dels compromisos postocupació de Gas Natural Fenosa a Espanya consisteixen en l'aportació de quantitats definides a planes de pensions del sistema d'ocupació. No obstant això, el 31 de desembre de 2016 i 31 de desembre de 2015, Gas Natural Fenosa tenia en vigor els següents compromisos de prestació definida per a determinats col·lectius:

- Pensions per a pensionistes jubilats, persones discapacitades, vídues i orfes pertanyents a determinats col·lectius.
- Compromisos de pagament de complements de pensions de prestació definida amb el personal passiu de l'antic grup Unión Fenosa jubilat amb anterioritat a novembre de 2002 i una part residual del personal actiu.
- Cobertura de jubilació i mort a favor de determinats empleats.
- Subsidi de gas per a personal actiu i passiu.

- Energia elèctrica per al personal actiu i passiu.
- Compromís amb empleats jubilats anticipadament fins que arribin a l'edat de jubilació i plans de jubilació anticipada.
- Complementos salarials i cotitzacions a la seguretat social per un col·lectiu de prejubilats fins al moment d'accés a la jubilació ordinària.
- Assistència sanitària i altres prestacions.

2) Plans de pensions i Altres prestacions posteriors a la relació laboral a Colòmbia

El 31 de desembre de 2015 existien els compromisos següents per a determinats empleats de la societat colombiana Electrificadora del Caribe, SA ESP:

- Compromisos per pensions causades per al personal passiu.
- Energia elèctrica per al personal actiu i passiu.
- Assistència sanitària i altres ajudes postjubilació.

3) Plans de pensions i Altres prestacions posteriors a la relació laboral al Brasil

El 31 de desembre de 2016 i el 31 de desembre de 2015, Gas Natural Fenosa té en vigor les prestacions següents per a determinats empleats al Brasil:

- Pla de prestacions definides posteriors a la relació laboral, amb cobertura per a la jubilació, defunció durant el treball i pensions per discapacitat i quantitats globals.
- Pla d'assistència sanitària posterior a la finalització de la relació laboral.
- Altres plans de prestacions definides posteriors a la relació laboral que garanteix pensions temporals, pensions de vida i quantitats globals segons els anys de servei.

4) Plans de pensions i Altres prestacions posteriors a la relació laboral a Xile:

El 31 de desembre de 2016 i el 31 de desembre de 2015, com a conseqüència de l'adquisició del grup CGE, Gas Natural Fenosa té en vigor les següents prestacions per a determinats empleats a Xile:

- Indemnització per cessament de la relació laboral per a determinats empleats amb motiu de la seva jubilació, cessament, o defunció, calculada en funció de l'antiguitat del treballador a l'empresa.
- Complementos de pensió per als empleats contractats amb anterioritat a 1992 d'algunes de les empreses de distribució d'electricitat.
- Premis d'antiguitat que se satisfan en el moment de complir 5, 10, 15, 20, 25 i 30 anys de servei.

5) Plans de pensions i Altres prestacions posteriors a la relació laboral a Mèxic:

El 31 de desembre de 2016 i el 31 de desembre de 2015, Gas Natural Fenosa té en vigor les prestacions següents per a determinats empleats a Mèxic:

- Prima d'antiguitat pagadora després de 15 anys de servei.
- Indemnització per cessament de la relació laboral per a empleats, sense el requisit de servei, pagador en cas defunció durant el treball, discapacitat i acomiadament.
- Indemnització per cessament de la relació laboral equivalent a 3 mesos de sou més 20 dies de salari per any de servei.
- Compensació addicional només en cas de retir equivalent a un 1% del salari base per anys de servei.

El detall de les provisions per a pensions i obligacions similars, desglossat per països, reconegudes en el Balanç de situació consolidat, així com el moviment del valor actual de les obligacions i del valor raonable dels actius del pla és el següent:

	2016					2015				
	Espanya	Colòmbia	Brasil	Xile	Mèxic	Espanya	Colòmbia	Brasil	Xile	Mèxic
Valor actual de les obligacions										
L'1 de Gener	1.173	196	96	48	14	1.240	238	138	67	10
Cost del servei de l'exercici	5	-	-	4	-	6	-	-	4	2
Cost d'interessos	23	17	15	3	1	24	17	13	2	-
Variacions reconegudes en patrimoni	77	35	22	-	-	(19)	2	(11)	(1)	-
Beneficis pagats	(75)	(22)	(11)	(5)	-	(78)	(25)	(11)	(11)	-
Diferències de conversió	-	17	24	4	(3)	-	(36)	(33)	(1)	2
Combinacions de negoci (Nota 31)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Traspassos i altres ¹	-	(243)	-	-	-	-	-	-	(12)	-
El 31 de Desembre	1.203	-	146	54	12	1.173	196	96	48	14
Valor raonable d'actius del pla										
L'1 de Gener	811	-	71	-	-	866	-	102	-	-
Rendiment esperat	15	-	12	-	-	16	-	10	-	-
Aportacions	(2)	-	4	-	-	1	-	6	-	-
Variacions reconegudes en patrimoni	71	-	13	-	-	(11)	-	(11)	-	-
Prestacions pagades	(60)	-	(11)	-	-	(61)	-	(11)	-	-
Diferències de conversió	-	-	17	-	-	-	-	(25)	-	-
Traspassos i altres	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
El 31 de Desembre	835	-	106	-	1	811	-	71	-	-
Provisions per a pensions i obligacions similars	368	-	40	54	11	362	196	25	48	14

¹ Inclou principalment la baixa dels saldos d'Electricaribe per la desconsolidació de la participació després de la pèrdua de control (Nota 8).

Les quantitats reconegudes en el Compte de pèrdues i guanys consolidat per a tots els plans de prestació definida esmentats anteriorment són les següents:

	2016					2015				
	Espanya	Colòmbia	Brasil	Xile	Mèxic	Espanya	Colòmbia	Brasil	Xile	Mèxic
Cost de servei de l'exercici	5	-	-	4	-	6	-	-	4	2
Cost per serveis passats	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cost d'interessos	23	17	15	3	1	24	17	13	2	-
Rendiment esperat dels actius del pla	(15)	-	(12)	-	-	(16)	-	(10)	-	-
Càrrec total en Compte de pèrdues i guanys	13	17	3	7	1	14	17	3	6	2

Les prestacions a pagar en els pròxims anys dels compromisos anteriors són les següents:

	2016					2015				
	Espanya	Colòmbia	Brasil	Xile	Mèxic	Espanya	Colòmbia	Brasil	Xile	Mèxic
D'1 a 5 anys	5	-	-	-	-	8	-	-	13	-
De 5 a 10 anys	37	-	2	29	2	31	196	25	12	3
Més de 10 anys	326	-	38	25	9	323	-	-	23	11
Provisions per a pensions i obligacions similars	368	-	40	54	11	362	196	25	48	14

La durada mitjana ponderada de les obligacions per prestacions definides és la següent:

Anys	2016					2015				
	Espanya	Colòmbia	Brasil	Xile	Mèxic	Espanya	Colòmbia	Brasil	Xile	Mèxic
Durada mitjana ponderada compromisos per pensions	11,33	-	9,84	10,26	19,45	11,49	7,41	8,90	10,50	11,49

El moviment en el passiu reconegut en el Balanç de situació consolidat és el següent:

	2016					2015				
	Espanya	Colòmbia	Brasil	Xile	Mèxic	Espanya	Colòmbia	Brasil	Xile	Mèxic
L'1 de Gener	362	196	25	48	14	374	238	36	67	10
Dotació a pèrdues i guanys	13	17	3	7	1	14	17	3	6	2
Contribucions pagades	(13)	(22)	(4)	(5)	-	(18)	(25)	(6)	(11)	-
Variacions reconegudes en patrimoni	6	35	9	-	-	(8)	2	-	(1)	-
Traspassos (1)	-	(243)	-	-	(1)	-	-	-	(12)	-
Diferències de conversió	-	17	7	4	(3)	-	(36)	(8)	(1)	2
Combinacions de negoci	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Operacions interrompudes	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
El 31 de Desembre	368	-	40	54	11	362	196	25	48	14

¹ Inclou principalment la baixa dels saldos d'Electricaribe per la desconsolidació de la participació després de la pèrdua de control (Nota 8).

L'import acumulat dels guanys i les pèrdues actuàries reconeguts directament en patrimoni és negatiu en 107 milions d'euros per a l'exercici 2016 (Espanya: 55 milions d'euros en negatiu, Brasil: 42 milions d'euros en negatiu, Xile: 5 milions d'euros en negatiu i Mèxic: 5 milions d'euros en negatiu). En 2015 l'import acumulat era negatiu en 188 milions d'euros (Espanya: 49 milions d'euros en negatiu, Colòmbia: 100 milions d'euros en negatiu, el Brasil: 33 milions d'euros en negatiu, Xile: 5 milions en negatiu i Altres: 1 milió d'euros en negatiu).

La variació reconeguda en el patrimoni es correspon amb les pèrdues i els guanys actuàries que es deuen, fonamentalment, a variacions en:

	2016					2015				
	Espanya	Colòmbia	Brasil	Xile	Mèxic	Espanya	Colòmbia	Brasil	Xile	Mèxic
Hipòtesis financeres	39	21	3	-	-	6	(7)	(6)	-	-
Hipòtesis demogràfiques	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Experiència	(33)	14	6	-	-	(13)	9	4	(1)	-
Limitació d'actius	-	-	-	-	-	(1)	-	2	-	-
El 31 de Desembre	6	35	9	-	-	(8)	2	-	(1)	-

Les categories principals dels actius del pla, expressades en percentatge sobre el valor raonable total dels actius són les següents:

% sobre total	2016					2015				
	Espanya	Colòmbia	Brasil	Xile	Mèxic	Espanya	Colòmbia	Brasil	Xile	Mèxic
Títols	-	-	16	-	-	-	-	13	-	-
Bons	100	-	76	-	-	100	-	77	-	-
Immables i altres actius	-	-	8	-	-	-	-	10	-	-

El rendiment real sobre actius del pla durant l'exercici 2016, corresponent a Espanya i el Brasil, ha estat de 27 milions d'euros (26 milions d'euros el 2015).

Les hipòtesis actuàries van ser les següents:

%	A 31/12/16					A 31/12/15				
	Espanya	Colòmbia	Brasil	Xile	Mèxic	Espanya	Colòmbia	Brasil	Xile	Mèxic
Tipus de descompte ¹ (%)	0,0 a 1,8	7,5	11,9	1,7	7,0	0,2 a 2,6	8,7	13,3	1,7	7,0
Rendiment esperat actius pla ¹ (%)	0,0 a 1,8	-	11,9	-	7,0	0,2 a 2,6	-	13,3	-	7,0
Incrementos futurs en salari ¹ (%)	2,0	4,5	6,6	2,0	5,5	2,0	4,5	7,7	1,9	5,5
Incrementos futurs en pensió ¹ (%)	2,0	3,5	5,5	NA	3,4	2,0	3,5	5,5	NA	3,4
Tipus d'inflació ¹ (%)	2,0	3,5	5,5	3,0	4,0	2,0	3,5	5,5	NA	4,0
Taula de mortalitat	PERMF 2000	RV08	AT- 2000	RV- 2009	EMSSA 2009	PERMF 2000	RV08	AT- 2000	RV- 2009	EMSSA 2009
Esperança de vida:										
Home										
Jubilat en l'exercici actual	22,5	18,45	20,45	19,58	22,56	22,5	18,45	20,45	19,58	22,5
Jubilat d'aquí a 20 anys	42,5	36,69	37,94	20,47	39,53	42,5	36,69	37,94	20,47	39,42
Dona										
Jubilat en l'exercici actual	27,0	22,18	23,02	29,07	25,04	27,0	22,18	23,02	29,07	24,99
Jubilat d'aquí a 20 anys	48,4	40,39	41,44	29,75	44,81	48,4	40,39	41,44	29,75	44,75

¹ Anual.

Aquestes hipòtesis són aplicables a tots els compromisos de manera homogènia amb independència de l'origen dels seus convenis col·lectius.

Els tipus d'interès per al descompte de les obligacions postocupació s'apliquen en funció dels terminis de cada compromís i la corba de referència es calcula a partir dels tipus observables de bons corporatius d'alta qualitat creditícia (AA), emesos a la zona euro.

L'import de les prestacions a pagar i les estimacions de les contribucions a realitzar per a l'exercici 2017, en milions d'euros són els següents:

	Prestacions					Contribucions				
	Espanya	Colòmbia	Brasil	Xile	Mèxic	Espanya	Colòmbia	Brasil	Xile	Mèxic
Postocupació	63	-	9	-	-	12	21	1	4	-
Postocupació mèdiques	-	-	-	-	-	3	3	2	-	-
Llarg termini	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
El 31 de Desembre	63	-	9	-	-	15	24	3	4	-

El quadre següent recull l'efecte d'una variació d'un 1% en el tipus d'inflació, d'un 1% en la taxa de descompte i d'un 1% en el cost de l'assistència sanitària sobre les provisions i els costos actuariais:

	Inflació +1%	Descompte +1%	Assistència sanitària +1%
Valor actual de les obligacions	117	(148)	17
Valor raonable d'actius del pla	-	(76)	-
Provisions per a pensions	117	(72)	17
Cost de servei de l'exercici	2	(2)	-
Cost d'interessos	2	9	1
Rendiment esperat dels actius del pla	-	(7)	-

Altres obligacions amb el personal

Gas Natural Fenosa té implantat un sistema de retribució variable plurianual la finalitat del qual és enfortir el compromís dels directius en la consecució d'objectius econòmics del grup directament relacionats amb els establerts en els Plans Estratègics vigents, aprovats pel Consell d'Administració i comunicats als mercats financers i el compliment dels quals, juntament amb la seva permanència en el grup, atorga el dret a la percepció d'una retribució variable en metàl·lic en el primer trimestre de l'exercici següent al de la seva finalització.

El 31 de desembre de 2016 s'inclou una provisió corresponent als programes de retribució 2014-2016, 2015-2018 i 2016-2019 per import de 19 milions d'euros (18 milions d'euros el 31 de desembre de 2015), dels quals 9 milions d'euros es troben classificats com a no corrents en 2016 (9 milions d'euros en 2015).

Altres provisions corrents i no corrents

El moviment de les provisions corrents i no corrents és el següent:

	Provisions no corrents			Provisions corrents	Total
	Per costos de tancament d'instal·lacions	Altres provisions	Total		
L'01/01/15	403	417	820	128	948
Dotacions / reversions amb càrrec a resultats:					
Dotacions per actualització financera	10	4	14	–	14
Dotacions amb càrrec a altres resultats	–	34	34	103	137
Reversions	–	(22)	(22)	–	(22)
Dotacions / reversions amb càrrec a immobilitzat	18	–	18	–	18
Pagaments	(2)	(37)	(39)	(43)	(82)
Combinacions de negoci (Nota 31)	2	5	7	–	7
Diferències de conversió	(3)	(8)	(11)	5	(6)
Traspasos i altres	–	8	8	–	8
EI 31/12/15	428	401	829	193	1.022
Dotacions / reversions amb càrrec a resultats:					
Dotacions per actualització financera	10	1	11	–	11
Dotacions amb càrrec a altres resultats	–	15	15	56	71
Reversions	–	(24)	(24)	(1)	(25)
Dotacions / reversions amb càrrec a immobilitzat	(1)	–	(1)	–	(1)
Pagaments	(4)	(30)	(34)	(112)	(146)
Combinacions de negoci (Nota 31)	–	–	–	–	–
Diferències de conversió	4	3	7	2	9
Traspasos i altres ¹	(23)	(21)	(44)	20	(24)
EI 31/12/16	414	345	759	158	917

¹ Inclou principalment la baixa dels saldos d'Electricaribe per la desconsolidació de la participació després de la pèrdua de control (Nota 8).

En l'epígraf de "Provisions per costos de tancament d'instal·lacions" s'inclouen les provisions per a fer front a obligacions derivades del desmantellament, la restauració i altres costos relacionats amb les instal·lacions, bàsicament de generació elèctrica.

En l'epígraf "Altres provisions" s'inclouen les provisions constituïdes per fer front a obligacions derivades principalment de reclamacions fiscals (Nota 21), litigis i arbitratges, assegurances i altres responsabilitats. En la Nota 35 "Compromisos i passius contingents" s'inclou informació addicional sobre els passius contingents.

En l'epígraf de "Provisions corrents" s'inclou, principalment, l'estimació d'emissions de CO₂ l'exercici per import de 56 milions d'euros el 31 de desembre de 2016 (103 milions d'euros el 2015).

El 31 de desembre de 2016 i 2015 no s'havia considerat necessari dotar cap provisió per contractes onerosos.

L'estimació de les dates de pagament d'aquestes obligacions proveïdes en aquest epígraf és de 306 milions d'euros entre un i cinc anys (331 milions d'euros el 31 de desembre de 2015), 86 milions d'euros entre cinc i deu anys (102 milions d'euros el 31 de desembre de 2015) i 367 milions d'euros a més de deu anys (396 milions d'euros el 31 de desembre de 2015).

Nota 16. Deute financer

La composició del deute financer el 31 de desembre de 2016 i 2015 és la següent:

	El 31/12/16	El 31/12/15
Emissions d'obligacions i altres valors negociables	10.098	10.632
Deute financer amb entitats de crèdit	4.837	4.802
Instruments financers derivats	62	165
Altres passius financers	6	54
Deute financer no corrent	15.003	15.653
Emissions d'obligacions i altres valors negociables	1.563	1.691
Deute financer amb entitats de crèdit	856	741
Instruments financers derivats	18	14
Altres passius financers	162	149
Deute financer corrent	2.599	2.595
Total	17.602	18.248

La classificació dels passius financers registrats a valor raonable el 31 de desembre de 2016 i el 31 de desembre de 2015, és la següent:

Passius financers	31 de desembre de 2016				31 de desembre de 2015			
	Nivell 1	Nivell 2	Nivell 3	Total	Nivell 1	Nivell 2	Nivell 3	Total
Valor raonable amb canvi a resultats	-	-	-	-	-	-	-	-
Derivats de cobertura	-	80	-	80	-	179	-	179
Total	-	80	-	80	-	179	-	179

El valor comptable i el valor raonable del deute financer no corrent és el següent:

	Valor comptable		Valor raonable	
	El 31/12/16	El 31/12/15	El 31/12/16	El 31/12/15
Emissió d'obligacions i altres valors negociables	10.098	10.632	11.389	11.961
Deute Financer amb entitats de crèdit i altres passius financers	4.843	4.856	4.874	4.882

El valor raonable de les emissions d'obligacions cotitzades s'estima d'acord amb la seva cotització (Nivell 1). El valor raonable de deutes amb tipus d'interès fixos s'estima sobre la base dels fluxos de caixa descomptats sobre els terminis restants d'aquest deute. Els tipus de descompte es van determinar sobre els tipus de mercat disponibles el 31 de desembre de 2016 i el 31 de desembre de 2015 sobre deute financer amb característiques de venciment i crèdit similars. Aquestes valoracions es basen en la cotització d'instruments financers similars en un mercat actiu o en dades observables d'un mercat actiu (Nivell 2).

El moviment del deute financer ha estat el següent:

	2016	2015
L'1 de Gener	18.248	20.544
Combinacions de negoci (Nota 31)	–	165
Augment de deute financer	7.826	5.943
Disminució de deute financer	(8.069)	(8.043)
Diferències de conversió	264	(285)
Actius i passius mantinguts per a la venda (Nota 9)	–	(338)
Traspassos i altres ¹	(667)	262
El 31 de Desembre	17.602	18.248

¹ Inclou principalment la baixa dels saldos d'Electricaribe per la desconsolidació de la participació després de la pèrdua de control (Nota 8).

Les taules següents descriuen el deute financer per instrument el 31 de desembre de 2016 i el 31 de desembre de 2015 i el seu calendari de venciments, considerant l'impacte de la cobertura dels derivats.

	2017	2018	2019	2020	2021	2022 i següents	Total
El 31 de desembre de 2016:							
Emissió d'obligacions i altres valors negociables							
Fixa	1.429	1.568	1.241	1.659	1.553	3.992	11.442
Variable	133	23	63	–	–	–	219
Bancs institucionals i altres entitats financeres							
Fixa	229	163	127	127	84	93	823
Variable	138	108	82	78	121	624	1.151
Bancs comercials i altres passius financers							
Fixa	134	30	484	146	125	5	924
Variable	536	791	881	385	390	60	3.043
Total fixa	1.792	1.761	1.852	1.932	1.762	4.090	13.189
Total variable	807	922	1.026	463	511	684	4.413
Total	2.599	2.683	2.878	2.395	2.273	4.774	17.602

	2016	2017	2018	2019	2020	2021 i següents	Total
El 31 de desembre de 2015:							
Emissió d'obligacions i altres valors negociables							
Fixa	1.296	1.405	1.567	1.235	1.660	4.588	11.751
Variable	390	29	26	58	–	69	572
Bancs institucionals i altres entitats financeres							
Fixa	167	234	190	177	177	255	1.200
Variable	53	68	79	53	50	88	391
Bancs comercials i altres passius financers							
Fixa	172	168	78	491	30	10	949
Variable	517	582	581	774	579	352	3.385
Total fixa	1.635	1.807	1.835	1.903	1.867	4.853	13.900
Total variable	960	679	686	885	629	509	4.348
Total	2.595	2.486	2.521	2.788	2.496	5.362	18.248

En el cas de no considerar l'impacte dels derivats en el deute financer, el deute financer a tipus fix ascendiria a 11.636 milions d'euros el 31 de desembre de 2016 (11.104 milions d'euros el 31 de desembre de 2015) i a tipus variable a 5.886 milions d'euros el 31 de desembre de 2016 (6.965 milions d'euros el 31 de desembre de 2015).

Les taules següents descriuen el deute financer brut nominat per monedes el 31 de desembre de 2016 i el 31 de desembre de 2015 i el seu calendari de venciments, considerant l'impacte de la cobertura dels derivats:

	2017	2018	2019	2020	2021	2022 i següents	Total
El 31 de desembre de 2016:							
Deute denominat en euros	1.944	1.923	1.951	2.113	2.086	3.961	13.978
Deute denominat en moneda estrangera:							
Dòlar nord-americà	288	20	502	1	106	5	922
Peso xilè	133	408	167	281	81	751	1.821
Peso mexicà	3	136	102	–	–	57	298
Real brasiler	159	179	74	–	–	–	412
Peso colombià	61	9	75	–	–	–	145
Peso argentí	11	8	7	–	–	–	26
Resta	–	–	–	–	–	–	–
Total	2.599	2.683	2.878	2.395	2.273	4.774	17.602

	2016	2017	2018	2019	2020	2021 i següents	Total
El 31 de desembre de 2015:							
Deute denominat en euros	1.940	1.879	1.800	2.123	2.218	4.593	14.553
Deute denominat en moneda estrangera:							
Dòlar nord-americà	229	86	20	486	1	6	828
Peso xilè	161	183	412	16	256	696	1.724
Peso mexicà	4	–	157	66	–	67	294
Real brasiler	104	107	84	–	–	–	295
Peso colombià	143	225	47	97	21	–	533
Peso argentí	10	6	1	–	–	–	17
Resta	4	–	–	–	–	–	4
Total	2.595	2.486	2.521	2.788	2.496	5.362	18.248

El deute financer en euros ha suportat en l'exercici 2016 un tipus d'interès efectiu mitjà de 3,57% (3,81% en l'exercici 2015) i el deute financer en moneda estrangera ha suportat un tipus d'interès efectiu mitjà en l'exercici 2016 del 7,13% (7,91% en l'exercici 2015), incloent-hi els instruments derivats assignats a cada transacció.

El 31 de desembre de 2016, Gas Natural Fenosa té línies de crèdit per una quantitat total de 8.192 milions d'euros (8.003 milions d'euros el 31 de desembre de 2015), de les quals 7.642 milions d'euros no estan disposades (7.558 milions d'euros el 31 de desembre de 2015).

Hi ha deutes financers amb entitats de crèdit per import de 2.308 milions d'euros (1.505 milions d'euros el 31 de desembre de 2015) que es troben subjectes al compliment de determinades ràtios financeres.

A la data de formulació d'aquests Comptes anuals consolidats, Gas Natural Fenosa no es troba en situació d'incompliment de les seves obligacions financeres o de qualsevol tipus d'obligació que pogués donar lloc a una situació de venciment anticipat dels seus compromisos financers.

D'altra banda, determinats projectes d'inversió han estat finançats amb estructures específiques (finançament de projecte) que inclouen la pignoració de les accions d'aquests projectes. El saldo viu d'aquest tipus de finançament el 31 de desembre de 2016 ascendeix a 13 milions d'euros (19 milions d'euros el 31 de desembre de 2015).

Tot seguit es descriuen els instruments de finançament més rellevants:

Emissió d'obligacions i altres valors negociables

En l'exercici 2016 i en l'exercici 2015 l'evolució de les emissions dels valors representatius de deute ha estat el següent:

	L'01/01/2016	Emissions	Recompres o reemborsaments	Ajustaments per tipus de canvi i altres	El 31/12/2016
Emesos en un estat membre de la Unió Europea que han requerit el registre d'un fullet informatiu	10.857	5.125	(5.725)	5	10.262
Emesos en un estat membre de la Unió Europea que no han requerit el registre d'un fullet informatiu	-	-	-	-	-
Emesos fora d'un estat membre de la Unió Europea	1.466	-	(116)	49	1.399
Total	12.323	5.125	(5.841)	54	11.661

	L'01/01/2015	Emissions	Recompres o reemborsaments	Ajustaments per tipus de canvi i altres	El 31/12/2015
Emesos en un estat membre de la Unió Europea que han requerit el registre d'un fullet informatiu	11.246	2.859	(3.263)	15	10.857
Emesos en un estat membre de la Unió Europea que no han requerit el registre d'un fullet informatiu	-	-	-	-	-
Emesos fora d'un estat membre de la Unió Europea	2.004	194	(583)	(149)	1.466
Total	13.250	3.053	(3.846)	(134)	12.323

Programa ECP

El 23 de març de 2010 Gas Natural Fenosa va formalitzar la signatura d'un programa Euro Commercial Paper (ECP) per un import de 1.000 milions d'euros, l'emissor del qual era la societat dependent Gas Natural Fenosa Finance BV (abans Unió Fenosa Finance BV). Durant l'exercici 2016 es van continuar efectuant emissions sota aquest programa, emissions per un import total de 4.225 milions d'euros (2.359 milions d'euros durant l'exercici 2015). El 31 de desembre de 2016 la quantitat disposada d'aquest programa era de 100 milions d'euros (300 milions d'euros a desembre de 2015), dels quals estaven disponibles 900 milions d'euros (700 milions d'euros a desembre de 2015).

Programa EMTN

Gas Natural Fenosa manté, a través de les societats dependents Gas Natural Capital Markets, SA i Gas Natural Fenosa Finance BV (abans Unió Fenosa Finance BV), un programa d'European Medium Term Notes (EMTN) a termini mitjà. Aquest programa es va establir en 1999 i permetia emetre fins a un principal total de 2.000 milions d'euros. Després de diverses ampliacions, l'última de les quals va ser al desembre de 2016, el límit del Programa és de 14.000 milions d'euros (14.000 milions d'euros el 31 de desembre de 2015). El 31 de desembre de 2016 estava disposat un principal total de 10.205 milions d'euros (10.605 milions d'euros el 31 de desembre de 2015), de manera que l'import pendent d'utilització és 3.795 milions d'euros. A l'abril de 2016 es va realitzar una emissió de 300 milions d'euros que va suposar el refinançament d'un bo el venciment del qual era abril de 2017 amb un cupó anual del 2,31 %.

El detall del saldo nominal emès és el següent:

Emissió	Nominal	Venciment	Cupó (%)
Juliol 2009	500	2019	6,375
Novembre 2009	750	2021	5,125
Gener 2010	850	2020	4,500
Gener 2010	700	2018	4,125
Febrer 2011	600	2017	5,625
Maig 2011	500	2019	5,375
Febrer 2012	750	2018	5,000
Setembre 2012	800	2020	6,000
Octubre 2012	500	2017	4,125
Gener 2013	600	2023	3,875
Gener 2013 ¹	204	2019	2,125
Abril 2013	750	2022	3,875
Juliol 2013 ²	101	2023	3,974
Octubre 2013	500	2021	3,500
Març 2014	500	2024	2,875
Maig 2014	200	2023	2,625
Gener 2015	500	2025	1,375
Abril 2016	600	2026	1,250
Abril 2016	300	2021	0,515
Total	10.205		

¹ El valor nominal és de 250 milions de francs suïssos.

² El valor nominal és de 800 milions de corones noruegues.

Participacions Preferents

El maig de 2003, la societat dependent Unión Fenosa Financial Services USA, LLC, va emetre per un import nominal de 609 milions d'euros participacions preferents amb les característiques següents:

- > Dividend: variable i no acumulatiu; fins al 20 de maig de 2013 serà l'Euribor a tres mesos més un diferencial de 0,25% amb un màxim del 7% i un mínim de 4,25%; a partir d'aquesta data, serà l'Euribor a tres mesos més un diferencial del 4%.
- > Termini: perpètua, amb opció per a l'emissor d'amortitzar de manera anticipada totalment o parcialment les participacions a partir del 20 de maig de 2013. En cas d'amortització s'ha d'efectuar pel seu valor nominal.
- > Retribució: el pagament del dividend ha de ser preferent i no acumulatiu i està condicionat a l'obtenció de beneficis consolidats o al pagament de dividend a les accions ordinàries.
- > Drets polítics: no en tenen.

Amb data 16 d'abril de 2013 el Consell d'Administració de Gas Natural Fenosa va aprovar la realització d'una oferta de compra d'aquestes participacions preferents. Es va oferir la compra en efectiu d'aquestes participacions al 93% del seu valor nominal i, el 16 de maig de 2013, un cop finalitzat el termini d'acceptació, l'import nominal agregat respecte del qual es van cursar les acceptacions corresponents va ser de 539 milions d'euros, un 88,56% de l'import nominal total de l'emissió.

Amb data 22 de febrer de 2016 es va amortitzar, a valor nominal, la totalitat de les participacions preferents que quedaven en circulació el saldo de les quals ascendia a 69 milions d'euros i meritaven un tipus d'interès del 3,849%.

Obligacions Negociables i Certificats Borsaris

La societat dependent Empresa de Distribución Eléctrica Metro-Oeste, SA, situada al Panamà, va formalitzar durant el mes de Maig de 2010 un programa d'emissió de Valors Comercials Negociables de fins a 50 milions de dòlars nord-americans (47 milions d'euros). El 31 de desembre de 2016 no s'havia disposat cap emissió sota aquest programa, restant en la seva totalitat com a disponible (46 milions d'euros a desembre de 2015).

Per la seva banda, en data 3 de maig de 2011 Gas Natural Fenosa, a través de la seva societat dependent Gas Natural México SA de CV, va registrar un Programa de Certificats Borsaris a la Borsa Mexicana de Valors per import de 10.000 milions de pesos mexicans (530 milions d'euros) amb la garantia de Gas Natural SDG, SA. A l'empara d'aquest Programa, el 20 de maig de 2011 es va tancar una emissió de deute a set anys, per un import de 1.460 milions de pesos mexicans (67 milions d'euros) i una emissió de deute a quatre anys ja vençuda. El 14 de juliol de 2015 es va tancar una emissió de deute a terminis de tres i deu anys, per un import agregat de 2.800 milions de pesos mexicans (129 milions d'euros). L'import disposat el 31 de desembre de 2016 és de 4.260 milions de pesos mexicans, 196 milions d'euros (225 milions d'euros el 31 de desembre de 2015). El saldo disponible el 31 de desembre de 2016 sota aquest programa és de 5.740 milions de pesos mexicans, 263 milions d'euros (305 milions d'euros el 31 de desembre de 2015).

Durant l'exercici 2012, la societat dependent Gas Natural SA ESP, situada a Colòmbia, va signar un programa de Bons Ordinaris per 500.000 milions de pesos colombians (158 milions d'euros) en el mercat de capitals local; en el mes d'Octubre de 2012 va col·locar sota aquest programa dues emissions per import de 100.000 milions de pesos colombians (32 milions d'euros) i 200.000 milions de pesos colombians (63 milions d'euros) amb venciment 5 i 7 anys respectivament. El saldo disponible el 31 de desembre de 2016 sota aquest programa és de 200.000 milions de pesos colombians (63 milions d'euros) (58 milions d'euros el 31 de desembre de 2015).

Després de l'adquisició del grup CGE es va incorporar deute en mercat de capitals emès sota un programa d'emissió a Xile. El 31 de desembre de 2016, el saldo disposat és de 563.599 milions de pesos xilens (801 milions d'euros) (730 milions d'euros el 31 de desembre de 2015) i queden disponibles 1.067.663 milions de pesos xilens (1.518 milions d'euros).

Deute financer amb entitats de crèdit

Deute amb entitats de crèdit a Europa (bancs comercials / institucionals)

El 31 de desembre de 2016, el deute financer amb entitats de crèdit inclou préstecs bancaris per un import de 1.520 milions d'euros (1.662 milions d'euros el 31 de desembre de 2015) i línies de crèdit disposades per 233 milions d'euros (237 milions d'euros el 31 de desembre de 2015). Amb data 16 de febrer de 2015 es va amortitzar anticipadament un tram del préstec Club Deal signat en 2013 per import de 750 milions d'euros i es va refinançar un tram de línia de crèdit de l'esmentat préstec per import de 1.500 milions d'euros a una altra línia de crèdit nova de 1.750 milions d'euros, no disposada el 31 de desembre de 2016 i de 2015. A més, es mantenen deutes contrets amb l'Institut de Crèdit Oficial (ICO) per un import total de 112 milions d'euros formalitzats mitjançant préstecs amb venciment màxim 2018 (192 milions d'euros el 31 de desembre de 2015).

Així mateix, el Banc Europeu d'Inversions (BEI) manté atorgat finançament a Gas Natural Fenosa per import de 1.835 milions d'euros (1.358 milions d'euros el 31 de desembre de 2015) i es mantenen disponibles 300 milions d'euros. Al setembre de 2016 s'ha disposat del préstec concedit pel BEI per 600 milions d'euros, destinat al finançament d'inversions en el negoci de distribució de gas a Espanya.

Deute amb entitats de crèdit a l'Amèrica Llatina (bancs comercials / institucionals)

El 31 de desembre de 2016, el deute a l'Amèrica Llatina va ascendir a 1.978 milions d'euros (2.069 milions d'euros el 31 de desembre de 2015) amb diverses entitats financeres. El desglossament geogràfic d'aquests deutes és el següent:

Pais	2016	2015
Xile	998	1.002
Colòmbia	48	445
Brasil	412	295
Panamà	409	222
Mèxic	106	80
Altres	5	25
	1.978	2.069

Del total del deute amb entitats de crèdit de l'Amèrica Llatina el 31 de desembre de 2016, el 99% del deute correspon a finançament amb bancs comercials i el restant 1% a deute amb bancs institucionals.

Deutes amb entitats de crèdit a altres països (bancs comercials / institucionals)

El 31 de desembre de 2016, el deute amb entitats de crèdit d'altres països ascendeix a 16 milions d'euros (25 milions d'euros el 31 de desembre de 2015) i pertanyen bàsicament a les àrees geogràfiques de Moldàvia i Kenya.

Altres passius financers

En l'epígraf "Altres passius financers" s'inclou el 31 de desembre de 2016 bàsicament el contracte d'arrendament financer amb entitats de crèdit corresponent a les illes de potència de la central de cicle combinat de Sagunt, amb una vigència de 10 anys, signat en l'exercici 2007 (Nota 6).

El detall dels pagaments mínims pels contractes d'arrendament financer són els següents:

	A 31/12/16			A 31/12/15		
	Valor nominal	Descompte	Valor actual	Valor nominal	Descompte	Valor actual
Menys d'1 any	52	(2)	50	37	(3)	34
Entre 1 i 5 anys	–	–	–	51	(2)	49
Total	52	(2)	50	88	(5)	83

Nota 17. Gestió del risc i Instruments financers derivats

La gestió del risc

Gas Natural Fenosa compta amb una sèrie de normes, procediments i sistemes orientats a la identificació, mesurament i gestió de les diferents categories de risc que defineixen els principis bàsics d'actuació següents:

- > Garantir que els riscos més rellevants siguin correctament identificats, avaluats i gestionats.
- > Segregació en l'àmbit operatiu de les funcions de gestió del risc.
- > Assegurar que el nivell d'exposició al risc assumit per Gas Natural Fenosa en el desenvolupament dels seus negocis sigui congruent amb el perfil global de risc objectiu.
- > Assegurar una adequada determinació i revisió del perfil de risc per part del Comitè de Riscos, proposant límits globals per categoria de risc, i la seva assignació entre les Unitats de Negoci.

El 23 de juny de 2016 els votants del Regne Unit van donar suport a la sortida del seu país de la Unió Europea ("Brexit"). Si bé la sortida del Regne Unit anirà acompanyada d'un procés de negociació que durarà durant un període de temps a dia d'avui indefinit, ja s'han produït les primeres conseqüències, tant en els mercats de capitals com en els de divises. No obstant això, l'exposició de Gas Natural Fenosa al risc derivat de l'anomenat "Brexit" és pràcticament nul·la.

Risc de tipus d'interès

Les variacions dels tipus d'interès modifiquen el valor raonable d'aquells actius i passius financers que meriten un tipus d'interès fix, així com els fluxos d'efectiu dels actius i passius financers indexats a un tipus d'interès variable, per la qual cosa afecten tant el patrimoni com el resultat respectivament.

L'objectiu de la gestió del risc de tipus d'interès és mantenir un equilibri entre el deute variable i fix que permeti reduir els costos del deute financer dins dels paràmetres de risc establerts.

Gas Natural Fenosa utilitza permutes financeres per a gestionar la seva exposició a fluctuacions en els tipus d'interès canviant deute a interès variable per deute a tipus fix.

L'estructura de deute el 31 de desembre de 2016 i 2015 (Nota 16), un cop considerades les cobertures a través dels derivats contractats, és la següent:

	El 31/12/16	El 31/12/15
Tipus d'interès fix	13.189	13.900
Tipus d'interès variable	4.413	4.348
Total	17.602	18.248

La taxa d'interès variable està subjecta principalment a les oscil·lacions de l'Euribor, el Libor i els tipus referenciats de Mèxic, Brasil, Colòmbia, l'Argentina i Xile.

La sensibilitat del resultat i del patrimoni (Ajustaments per canvis de valor) a la variació dels tipus d'interès és la següent:

	Increment/descens en el tipus d'interès (punts bàsics)	Efecte en el resultat abans d'impostos	Efecte en el patrimoni abans d'impostos
2016	+50	(22)	83
	-50	22	(83)
2015	+50	(22)	27
	-50	22	(27)

Risc de tipus de canvi

Les variacions de tipus de canvi poden afectar el valor raonable de:

- > Contravalor dels fluxos d'efectiu associats a compravenda de gas i altres matèries primeres denominats en moneda diferent a la moneda local o funcional.
- > Deute denominat en monedes diferents a la moneda local o funcional.
- > Operacions i inversions en monedes diferents de l'euro, pel que fa al contravalor del patrimoni net aportat i resultats.

Per mitigar aquests riscos Gas Natural Fenosa finança, tant com sigui possible, les seves inversions en la moneda local. Així mateix, s'intenten fer coincidir, sempre que sigui possible, els costos i ingressos indexats en un mateixa divisa, així com els imports i el venciment d'actius i passius que es deriven de les operacions denominades en divises diferents de l'euro.

Per a les posicions obertes els riscos en monedes que no siguin la moneda funcional es gestionen, si es considerés necessari, mitjançant la contractació de permutes financeres i assegurances de canvi dins dels límits aprovats d'instruments de cobertura.

La divisa diferent de l'euro en què més opera Gas Natural Fenosa és el dòlar nord-americà. La sensibilitat del resultat i del patrimoni (Ajustaments per canvis de valor) de Gas Natural Fenosa a una variació del 5% (increment i decrement) del tipus de canvi del dòlar davant de l'euro és la següent:

	%	Efecte en el resultat abans d'impostos	Efecte en el patrimoni abans d'impostos
2016	+5	-	12
	-5	-	(10)
2015	+5	-	24
	-5	-	(23)

Així mateix, els actius nets de societats estrangeres la moneda funcional de les quals és diferent de l'euro estan subjectes al risc de fluctuació del tipus de canvi en la conversió dels estats financers de les societats en el procés de consolidació. L'exposició a països amb risc en què hi ha més d'un tipus de canvi no és significativa. El patrimoni net el 31 de desembre de 2016 de Gas Natural Fenosa en la moneda peso argentí és de 47 milions d'euros (39 milions d'euros el 31 de desembre de 2015) cosa que representa per a una sensibilitat del 5% un efecte en el patrimoni abans d'impostos de 2 milions d'euros (2 milions d'euros el 31 de desembre de 2015).

Risc de preu de *commodities*

Una part important de les despeses d'explotació de Gas Natural Fenosa està vinculada a la compra de gas per al subministrament d'aquesta a clients o per a la generació d'energia elèctrica a les centrals de cycle combinat. Per tant, Gas Natural Fenosa es troba exposat al risc de variació del preu de gas, la determinació del qual està subjecta bàsicament als preus del cru i els seus derivats. Addicionalment, en el negoci de generació d'electricitat, Gas Natural Fenosa es troba exposat al risc de variació del preu dels drets d'emissió de CO₂ i del preu de venda d'electricitat.

L'exposició a aquests riscos es gestiona i mitiga a través del seguiment de la posició respecte a aquests *commodities*, tractant d'equilibrar les obligacions de compra i subministrament i la diversificació i gestió dels contractes de subministrament. Quan no és possible aconseguir una cobertura natural es gestiona la posició, dins de paràmetres de risc raonables, contractant ocasionalment derivats per a reduir l'exposició al risc de preu, designant-se generalment com a instruments de cobertura.

En les operacions de trading d'electricitat i de drets d'emissió de CO₂ realitzades per Gas Natural Fenosa, el risc és poc significatiu a causa del volum reduït d'aquestes operacions i dels límits establerts, tant en import com en venciment temporal.

La sensibilitat del resultat i del patrimoni (Ajustaments per canvis de valor) a la variació del valor raonable dels derivats contractats per a cobrir el preu de *commodities* és la següent:

	Increment/descens en el preu de compra de gas	Efecte en el resultat abans d'impostos	Efecte en el patrimoni abans d'impostos
2016	+10	-	44
	-10	-	(44)
2015	+10	-	67
	-10	-	(67)

	Increment/descens en el preu de venda electricitat	Efecte en el resultat abans d'impostos	Efecte en el patrimoni abans d'impostos
2016	+10%	–	27
	-10%	–	(27)
2015	+10%	1	1
	-10%	(1)	(1)

Així mateix, i pel que fa a l'exposició a preus baixos de matèries primeres, Gas Natural Fenosa no manté inversions rellevants en negocis d'upstream o producció de matèries primeres, de manera que la variació dels preus de les matèries primeres no té un impacte significatiu sobre la valoració dels actius.

La sensibilitat dels diferents segments als preus del petroli, gas, carbó i electricitat és la següent:

- > Distribució de gas i electricitat. És una activitat regulada els ingressos i marges de la qual estan vinculats als serveis prestats gestionant infraestructures de distribució, amb independència dels preus de les commodities distribuïdes. En tot cas, un descens del preu del gas podria incrementar el seu consum, impactant favorablement en aquesta retribució, de manera que es contribueix a l'estabilitat dels resultats de Gas Natural Fenosa.
- > Gas i electricitat. Els marges de les activitats de comercialització de gas i electricitat estan directament afectats pels preus de les matèries primeres. En aquest sentit, Gas Natural Fenosa té una política de riscos que determina, entre d'altres, el rang de tolerància de la companyia, definit mitjançant els límits de risc en vigor. Entre les mesures emprades per a mantenir el risc dins dels límits establerts, destaca una política de gestió activa de proveïments, balanç entre les fórmules d'adquisició i venda i cobertura puntual d'operacions, per tal de maximitzar el binomi risc-benefici.

Risc de crèdit

El risc de crèdit derivat de la fallida d'una contrapart està controlat a través de polítiques que assegurin que les vendes a l'engròs de productes es facin a clients amb un historial de crèdit adequat, respecte dels quals s'estableixen les anàlisis de solvència corresponents i d'acord amb els quals s'assignen els límits de crèdit corresponents.

Per això s'han dissenyat diversos models de mesurament de la qualitat creditícia. A partir d'aquests models es pot mesurar la probabilitat d'impagament d'un client, i es pot controlar la pèrdua esperada de la cartera comercial.

Els principals tipus de garanties que es negocien són avals, fiances i dipòsits. El 31 de desembre de 2016, Gas Natural Fenosa havia rebut garanties per 155 milions d'euros per cobrir el risc de clients industrials de gran consum (51 milions d'euros el 31 de desembre de 2015). Durant l'exercici 2016, s'han executat avals per un import d'1 milió d'euros (1 milió d'euros el 31 de desembre de 2015).

Així mateix, els imports de deutes comercials es reflecteixen en el Balanç de situació consolidat nets de provisions d'insolvències (Nota 11), estimades per Gas Natural Fenosa en funció de l'antiguitat del deute i l'experiència d'exercicis anteriors d'acord amb la prèvia segregació de carteres de clients i de l'entorn econòmic actual.

El 31 de desembre de 2016 i 2015, Gas Natural Fenosa no tenia concentracions significatives de risc de crèdit.

Per a mitigar el risc de crèdit derivat de posicions financeres, la contractació de derivats i la col·locació d'excedents de tresoreria es realitza en bancs i institucions financeres d'alta solvència d'acord amb la qualificació creditícia de Moody's i S&P.

Igualment, la gran majoria dels comptes per cobrar no aprovisionats tenen una elevada qualitat creditícia d'acord amb les valoracions de Gas Natural Fenosa, basades en l'anàlisi de solvència i dels hàbits de pagament de cada client.

L'anàlisi d'antiguitat dels actius financers en mora però no considerats deteriorats el 31 de desembre de 2016 i 2015 és la següent:

	El 31/12/16	El 31/12/15
Menys de 90 dies	326	450
90 – 180 dies	89	142
Més de 180 dies	14	7
Total	429	599

Els actius financers deteriorats estan desglossats en la Nota 11.

Risc de liquiditat

Gas Natural Fenosa manté unes polítiques de liquiditat que assegurin el compliment dels compromisos de pagament adquirits, diversificant la cobertura de les necessitats de finançament i els venciments del deute. Una gestió prudent del risc de liquiditat incorpora el manteniment de suficient efectiu i actius realitzables i la disponibilitat de fons d'import adequat per a cobrir les obligacions de crèdit.

El 31 de desembre de 2016 les disponibilitats de liquiditat són les següents:

Font de liquiditat	Disponibilitat 2016
Línies de crèdit disponibles (Nota 16)	7.642
Préstecs no disposats	352
Efectiu i altres mitjans líquids equivalents (Nota 12)	2.067
Total	10.061

Adicionalment, es disposa de capacitat per a emetre deute en mercat de capitals no utilitzat per import de 6.586 milions d'euros detallat anteriorment (Nota 16).

El detall dels venciments dels passius financers existents el 31 de desembre de 2016 i 2015 és el següent:

	2017	2018	2019	2020	2021	2022 i següents	Total
El 31 de desembre de 2016							
Creditors comercials i altres comptes a pagar	(4.072)	–	–	–	–	–	(4.072)
Préstecs i altres deutes financers	(3.327)	(3.371)	(3.499)	(2.914)	(2.678)	(5.709)	(21.498)
Derivats financers	(16)	31	23	–	(11)	7	34
Altres passius	(104)	(97)	(165)	(87)	(81)	(615)	(1.149)
Total¹	(7.519)	(3.437)	(3.641)	(3.001)	(2.770)	(6.317)	(26.685)

¹ Els imports inclosos són els fluxos de caixa contractuals sense descomptar, motiu pel qual difereixen dels imports inclosos en el Balanç de situació consolidat i en la Nota 16.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021 i següents	Total
El 31 de desembre de 2015							
Creditors comercials i altres comptes a pagar	(4.008)	–	–	–	–	–	(4.008)
Préstecs i altres deutes financers	(3.165)	(3.247)	(3.220)	(3.420)	(3.017)	(6.210)	(22.279)
Derivats financers	(1)	(16)	(1)	73	–	(15)	40
Altres passius	(65)	(60)	(59)	(125)	(51)	(366)	(726)
Total¹	(7.239)	(3.323)	(3.280)	(3.472)	(3.068)	(6.591)	(26.973)

¹ Els imports inclosos són els fluxos de caixa contractuals sense descomptar, motiu pel qual difereixen dels imports inclosos en el Balanç de situació consolidat i en la Nota 16.

Gestió del capital

L'objectiu principal de la gestió del capital de Gas Natural Fenosa és assegurar una estructura financera que optimitzi el cost de capital mantenint una posició financera sòlida, per compatibilitzar la creació de valor per a l'accionista amb l'accés als mercats financers a un cost competitiu per a cobrir les necessitats de finançament.

Gas Natural Fenosa considera com a indicadors dels objectius fixats per a la gestió del capital mantenir un nivell de palanquejament aproximat del 50% a llarg termini.

La classificació creditícia del deute de Gas Natural Fenosa a llarg termini és la següent:

	2016	2015
Moody's	Baa2	Baa2
Standard & Poor's	BBB	BBB
Fitch	BBB+	BBB+

La ràtio de palanquejament és la següent:

	2016	2015
Deute financer net	15.423	15.648
Deute financer no corrent (Nota 16)	15.003	15.653
Deute financer corrent (Nota 16)	2.599	2.595
Efectiu i altres mitjans equivalents (Nota 12)	(2.067)	(2.390)
Derivats (Nota 17)	(112)	(210)
Patrimoni net	19.005	18.518
Dels accionistes de la societat dominant (Nota 13)	15.225	14.367
De participacions no dominants (Nota 13)	3.780	4.151
Palanquejament (Deute financer net / (Deute financer net + Patrimoni net)) (%)	44,8	45,8

Instruments financers derivats

El detall dels instruments financers derivats per categories i venciments és el següent:

	El 31/12/16		El 31/12/15	
	Actiu	Passiu	Actiu	Passiu
Instruments financers derivats de cobertura	111	62	208	167
Cobertura fluxos d'efectiu				
Tipus d'interès	85	22	25	41
Preu de <i>commodities</i>	–	–	–	2
Cobertura valor raonable				
Tipus d'interès i tipus de canvi	26	40	183	124
Altres instruments financers	–	–	–	–
Instruments financers derivats no corrents	111	62	208	167
Instruments financers derivats de cobertura	46	61	5	190
Cobertura fluxos d'efectiu				
Tipus d'interès	1	6	–	1
Tipus de canvi	9	–	1	1
Preu de <i>commodities</i>	36	42	1	174
Cobertura valor raonable				
Tipus d'interès i tipus de canvi	–	–	–	–
Tipus de canvi	–	13	3	14
Altres Instruments financers	1	5	2	10
Preu de <i>commodities</i>	1	5	2	9
Tipus de canvi	–	–	–	1
Instruments financers derivats corrents	47	66	7	200
Total	158	128	215	367

El valor raonable dels derivats es determina d'acord amb variables observables en un mercat actiu (Nivell 2).

S'inclouen en l'epígraf "Altres instruments financers" els derivats no designats comptablement de cobertura.

L'impacte en el Compte de pèrdues i guanys consolidat dels instruments financers derivats és el següent:

	2016		2015	
	Resultat explotació	Resultat financer	Resultat explotació	Resultat financer
Cobertura fluxos d'efectiu	(81)	(25)	61	(15)
Cobertura valor raonable	(10)	(28)	(18)	(36)
Altres instruments financers	(25)	(1)	(2)	15
Total	(116)	(54)	41	(36)

El detall dels instruments financers derivats el 31 de desembre de 2016 i 2015, el seu valor raonable i el desglossament per venciments dels valors nocionals és el següent:

	Valor raonable	31/12/16 Valor nocional					Posteriors	Total
		2017	2018	2019	2020	2021		
Cobertura de tipus d'interès:								
Cobertura de fluxos d'efectiu:								
Permutes financeres (EUR)	23	684	-	-	-	-	1.500	2.184
Permutes financeres (USD)	(2)	223	259	-	-	-	-	482
Permutes financeres (MXN)	32	57	200	-	-	-	-	257
Permutes financeres (CHF)	26	-	-	204	-	-	-	204
Permutes financeres (NOK)	(21)	-	-	-	-	-	101	101
Permutes financeres (COP)	-	-	-	-	-	-	-	-
Cobertura de tipus de canvi:								
Cobertura de fluxos d'efectiu:								
Assegurança de canvi (USD)	9	213	-	-	-	-	-	213
Assegurança de canvi (GBP)	-	13	-	-	-	-	-	13
Cobertura de valor raonable:								
Permutes financeres (CLP)	(14)	-	-	60	-	160	-	220
Permutes financeres (MXN)	-	-	-	-	-	-	-	-
Assegurances de canvi (BRL)	-	-	-	-	-	-	-	-
Assegurances de canvi (USD)	(13)	374	-	-	-	-	-	374
Assegurances de canvi (DHN)	-	7	-	-	-	-	-	7
Cobertura de commodities:								
Cobertura de fluxos d'efectiu:								
Derivats preus de commodities (EUR)	23	309	54	4	-	-	-	367
Derivats preus de commodities (USD)	(29)	281	139	131	-	-	-	551
Altres:								
Derivats preus de commodities (EUR)	(4)	13	-	-	-	-	-	13
Derivats tipus de canvi (USD)	-	-	-	-	-	-	-	-
Total	30	2.174	652	399	-	160	1.601	4.986

	Valor raonable	31/12/15 Valor nocional					Posteriors	Total
		2016	2017	2018	2019	2020		
Cobertura de tipus d'interès:								
Cobertura de fluxos d'efectiu:								
Permutes financeres (EUR)	(13)	255	684	–	–	–	–	939
Permutes financeres (USD)	(5)	3	216	251	–	–	–	470
Permutes financeres (MXN)	–	–	53	–	–	–	–	53
Permutes financeres (CHF)	24	–	–	–	204	–	–	204
Permutes financeres (NOK)	(24)	–	–	–	–	–	101	101
Permutes financeres (COP)	1	23	120	–	–	–	–	143
Cobertura de tipus de canvi:								
Cobertura de fluxos d'efectiu:								
Assegurança de canvi (USD)	–	482	–	–	–	–	–	482
Assegurança de canvi (GBP)	–	1	–	–	–	–	–	1
Cobertura de valor raonable:								
Permutes financeres (CLP)	60	–	–	–	722	–	160	882
Permutes financeres (MXN)	(1)	–	–	222	–	–	–	222
Assegurances de canvi (BRL)	–	13	–	–	–	–	–	13
Assegurances de canvi (USD)	(11)	833	–	–	–	–	–	833
Assegurances de canvi (DHN)	–	6	–	–	–	–	–	6
Cobertura de commodities:								
Cobertura de fluxos d'efectiu:								
Derivats preus de commodities (EUR)	(20)	219	40	–	–	–	–	259
Derivats preus de commodities (USD)	(155)	215	228	120	123	–	–	686
Altres:								
Derivats preus de commodities (EUR)	(7)	103	27	–	–	–	–	130
Derivats tipus de canvi (USD)	(1)	1	–	–	–	–	–	1
Total	(152)	2.154	1.368	593	1.049	–	261	5.425

Nota 18. Altres passius no corrents

La composició d'aquest epígraf el 31 de desembre de 2016 i 2015 es mostra a continuació:

	El 31/12/16	El 31/12/15
Deute per contractes d'arrendament financer (1)	965	582
Fiances i dipòsits (2)	221	215
Instruments financers derivats (Nota 17)	–	2
Altres passius (3)	145	145
Total	1.331	944

No hi ha diferències significatives entre els valors comptables i els valors raonables en els conceptes inclosos en aquest epígraf "Altres passius no corrents".

(1) Deute per contractes d'arrendament financer

Els principals passius reconeguts el 31 de desembre en aquest epígraf per arrendaments financers són els següents:

- En 2003, Gas Natural Fenosa va adquirir dos vaixells de transport de gas amb una capacitat de 276.000 m³ a través de contractes de time-charter amb una durada de 20 anys, amb venciment el 2023.
- En 2007 i 2009 es van adquirir conjuntament amb Repsol dos vaixells de transport de gas de 138.000 m³ a través de contractes de time-charter amb una durada de 25 anys cadascun, ampliable per períodes consecutius de 5 anys. En 2014 Gas Natural Fenosa i Shell van signar un acord, emmarcat dins de l'operació de venda del negoci de gas natural liquat del grup Repsol, segons el qual es va adjudicar l'ús en exclusiva de cadascun dels dos vaixells, de manera que Gas Natural Fenosa es queda el vaixell adquirit en 2009 amb venciment el 2029, ampliable per períodes consecutius de 5 anys.
- Al març de 2014, Gas Natural Fenosa va adquirir un vaixell de transport de gas natural liquat amb una capacitat de 173.000 m³ en règim d'arrendament financer amb una durada de 18 anys i venciment el 2032.
- Al setembre i novembre de 2016, Gas Natural Fenosa va adquirir dos vaixells de transport de gas natural liquat amb una capacitat, cadascun, de 176.300 m³ en règim d'arrendament financer amb una durada de 20 anys i venciment a 2036.

El detall dels pagaments mínims per aquests contractes d'arrendament financer és el següent:

	El 31/12/16			El 31/12/15		
	Valor nominal	Descompte	Valor actual	Valor nominal	Descompte	Valor actual
Menys d'1 any	110	(7)	103	68	(4)	64
Entre 1 i 5 anys	439	(86)	353	271	(51)	220
Més de 5 anys	1.190	(578)	612	640	(278)	362
Total	1.739	(671)	1.067	979	(333)	646

El Deute per contractes d'arrendament financer ha suportat el 31 de desembre de 2016 un tipus d'interès efectiu mitjà del 6,5% (6,5% el 31 de desembre de 2015).

(2) Fiances i dipòsits

En l'apartat "Fiances i dipòsits" s'inclouen fonamentalment els imports rebuts dels clients en el moment de la contractació com a garantia del subministrament d'electricitat i gas natural i que, d'acord amb la legislació que així ho estableix, han estat dipositats en les Administracions Públiques competents (Nota 8), així com els imports rebuts dels clients com a garantia del subministrament de gas líquid del petroli.

(3) Altres passius

S'inclou el compromís, entre altres partides, de recompra sense prima atorgat el 22 de setembre de 2008 i renovat al juny de 2013 a Sinca Inbursa, SA de CV (Inbursa) corresponent al 14,125% de Gas Natural México, SA de CV i al 14% de Sistemas de Administración, SA de CV, amb venciment el mes de maig de 2019, en què Inbursa podrà oferir totes les accions que tingui en aquell moment a Gas Natural Fenosa, que tindrà l'obligació d'adquirir-les. El preu d'adquisició serà determinat per la valoració a mercat de cada acció, d'acord amb els resultats de les participades. Com a conseqüència d'aquest compromís continua assignant-se a la Societat dominant el percentatge de compromís de recompra. El passiu registrat en aquest epígraf el 31 de desembre de 2016 ascendeix a 74 milions d'euros i equival al valor actual de l'import a reemborsar (72 milions d'euros el 31 de desembre de 2015).

Nota 19. Creditors comercials i altres comptes a pagar

El detall el 31 de desembre de 2016 i 2015 és el següent:

	El 31/12/16	El 31/12/15
Creditors comercials	3.204	3.049
<i>Creditors comercials empreses vinculades (Nota 33)</i>	51	43
Creditors comercials empreses associades	19	4
Proveïdors	3.274	3.096
Administracions públiques	519	477
<i>Instruments financers derivats (Nota 17)</i>	48	183
Remuneracions pendents de pagament	96	95
Altres creditors	29	22
Altres creditors	692	777
Passius per impost corrent	106	135
Total	4.072	4.008

El valor raonable i el valor comptable d'aquests passius no difereixen de manera significativa.

Informació sobre els ajornaments de pagaments efectuats a proveïdors.

D.A 3a "Deure d'informació" de la Llei 15/2010, de 5 de juliol

L'import total de pagaments realitzats als proveïdors de l'exercici, amb detall dels terminis de pagament, d'acord amb els terminis màxims legals de pagament establerts en la Llei 15/2010, de 5 de juliol, per la qual s'estableixen les mesures de lluita contra la morositat en les operacions comercials, és el següent:

	2016	2015
	Import	Import
Total pagaments	11.533	14.647
Total pagaments pendents	417	464
Període mitjà de pagament a proveïdors (dies) ¹	28	29
Ràtio d'operacions pagades (dies) ²	27	29
Ràtio d'operacions pendents de pagament (dies) ³	30	30

¹ Calculat considerant els imports pagats i els pendents de pagament.

² Període mitjà de pagament en les operacions pagades en l'exercici.

³ Antiguitat mitjana saldo proveïdors pendents de pagament.

Nota 20. Altres passius corrents

El detall el 31 de desembre de 2016 i 2015 és el següent:

	El 31/12/16	El 31/12/15
Dividend a pagar	37	421
Despeses meritades i no pagades	174	233
Passiu per arrendament financer (Nota 18)	103	64
Instruments financers derivats (Nota 17)	-	3
Altres passius	33	31
Total	347	752

Nota 21. Situació fiscal

Gas Natural SDG, SA és la societat dominant del grup Consolidat fiscal 59/93, en el qual s'integren totes aquelles societats residents a Espanya, participades, directament o indirectament, en almenys un 75% per la societat dominant i que compleixin determinats requisits, cosa que implica la determinació de manera conjunta del resultat fiscal del grup i les deduccions i bonificacions a la quota. El grup consolidat fiscal per a l'exercici 2016 s'indica en l'Annex III.

La resta de societats de Gas Natural Fenosa tributen de manera individualitzada d'acord amb els seus respectius règims, llevat el cas de diverses societats dependents a Itàlia que tributen en un grup consolidat fiscal propi.

La conciliació entre l' "Impost sobre beneficis" registrat i el que resultaria d'aplicar el tipus nominal de l'Impost vigent en el país de la societat dominant (Espanya) sobre el "Resultat abans d'impostos" per als exercicis 2016 i 2015 és la següent:

	2016	%	2015	%
Resultat abans d'impostos	2.083		2.363	
Impost teòric	521	25,0	662	28,0
Efecte resultats nets mètode participació	25	1,2	1	–
Aplicació tipus impositius entitats estrangeres	(20)	(1,5)	(45)	(1,9)
Deduccions fiscals	(13)	(0,1)	(39)	(1,7)
Reversió impostos diferits per fusió Transnet	(128)	(6,1)	–	–
Revaluació impostos diferits Colòmbia	21	1,0	–	–
Altres conceptes	10	0,5	(6)	(0,2)
Impost sobre beneficis	416	20,0	573	24,2
Desglossament de la despesa corrent/diferida:				
Impost corrent	474		662	
Impost diferit	(58)		(89)	
Impost sobre beneficis	416		573	

El 27 de novembre de 2014 es va aprovar la Llei 27/2014, de 27 de novembre, de l'Impost sobre Societats, i es va establir una disminució del tipus general de gravamen a Espanya del 30% al 28% per a l'exercici 2015 i al 25% a partir de l'exercici 2016. L'esmentada reducció del tipus impositiu a Espanya del 28% al 25% s'ha vist parcialment mitigada per un increment del tipus de gravamen a Xile del 22,5% al 24%.

En el marc del procés de reorganització dels negocis i simplificació societària a Xile, amb data 14 de desembre de 2016, Compañía General de Electricidad, SA ha procedit a fusionar per absorció a la seva filial Transnet. El fons de comerç resultant s'ha assignat al valor fiscal dels actius no monetaris rebuts de l'absorbida (xarxes de transmissió elèctrica) equivalent al seu valor comptable a la data de l'operació, generant una disminució del passiu per impostos diferits de 128 milions d'euros amb contrapartida a l'epígraf "Impost sobre beneficis" del compte de pèrdues i guanys consolidat.

El 29 de desembre de 2016 es va publicar a Colòmbia la Llei Núm. 1819 de Reforma Tributària Estructural que estableix una disminució progressiva de la taxa de l'impost sobre la renda per als anys 2017, 2018 i 2019. Com a conseqüència d'aquesta publicació s'han revaluat els impostos diferits a la taxa de reversió prevista i s'ha registrat una major despesa en l'epígraf "Impost sobre beneficis" del compte de pèrdues i guanys consolidat per un import de 21 milions d'euros.

El 3 de desembre de 2016 es va publicar el Reial Decret-Llei 3/2016 pel qual s'adopten mesures tributàries per a la consolidació de les finances públiques que va introduir modificacions rellevants en l'àmbit de l'Impost sobre Societats. Entre d'altres, s'estableix, amb efectes d'1 de gener de 2016, l'obligació de revertir en un termini màxim de 5 anys les provisions per deteriorament de valor de les participacions que hagin resultat deduïbles abans de 2013, es limita la compensació de bases imposables negatives per a les grans empreses al 25% de la base imposable prèvia i es limita l'aplicació de la deducció per doble imposició interna o internacional generada o pendent d'aplicació al 50% de la quota íntegra prèvia. Addicionalment, amb efectes des de l'1 de gener de 2017 les pèrdues en la transmissió de participacions no seran deduïbles. En l'exercici 2016 aquestes mesures no han tingut impacte significatiu en els estats financers de Gas Natural Fenosa.

Les rendes acollides a la deducció per reinversió de beneficis extraordinaris prevista en l'article 42 del Text Refós de la Llei de l'Impost sobre Societats, aprovat pel Reial Decret Legislatiu 4/2004, de 5 de març (TRLIS) i les inversions en què s'han materialitzat en exercicis passats es detallen en els comptes anuals dels exercicis corresponents. El detall corresponent és el següent:

Any venda	Import obtingut de la venda	Import reinvertit	Renda acollida a la deducció	Exercici reinversió
2011	4	4	2	2011
2012	1	1	-	2012
2013	1	1	1	2013
2014	414	414	210	2014
Total	420	420	213	

La reinversió es va realitzar en elements patrimonials de l'immobilitzat afectes a activitats econòmiques, havent estat efectuada tant per la pròpia societat dominant com per la resta d'empreses del grup fiscal en virtut del que disposa l'article 75 del TRLIS.

D'altra banda, les rendes acollides al règim fiscal de les transmissions d'actius realitzades en compliment de normativa de defensa de la competència, Disposició Addicional 4a del TRLIS, i les inversions en què es van materialitzar en exercicis passats, es detallen a continuació:

Any venda	Import obtingut de la venda	Import reinvertit	Import plusvàlua	Import plusvàlua incorporada en base imposable	Import plusvàlua pendent incorporació en base imposable
2002	917	917	462	18	444
2003	39	39	20	-	20
2004	292	292	177	9	168
2005	432	432	300	1	299
2006	309	309	226	-	226
2009	161	161	87	-	87
2010	799	799	560	-	560
2011	450	450	394	-	394
2012	38	38	32	-	32
Total	3.437	3.437	2.258	28	2.230

La reinversió es va realitzar en elements patrimonials d'immobilitzat afectes a activitats econòmiques, havent estat efectuada tant per la mateixa Societat transmissora com per la resta d'empreses del Grup Fiscal en virtut del que disposa l'article 75 del TRLIS.

El detall de l'efecte impositiu corresponent a cada element de l'apartat "Un altre resultat global de l'exercici" de l'Estat consolidat de resultat global és el següent:

	El 31/12/16			El 31/12/15		
	Brut	Efecte Impositiu	Net	Brut	Efecte Impositiu	Net
Valoració actius financers disponibles venda	4	(1)	3	5	(1)	4
Cobertures de fluxos d'efectiu	228	(61)	167	(164)	39	(125)
Diferències de conversió	428	-	428	(320)	-	(320)
Guanys i pèrdues actuarials (Nota 15)	(51)	13	(38)	7	(2)	5
Total	609	(49)	560	(472)	36	(436)

El moviment i la composició dels epígrafs d'impostos diferits és la següent:

Impostos diferits d'actiu	Provisions obligacions personal	Provisions insolvències i altres provisions	Crèdits fiscals ¹	Diferències amortització	Valoració actius i instruments financers	Altres	Total
L'01/01/15	204	236	106	416	43	129	1.134
Creació/(reversió) ²	(11)	42	(7)	(79)	38	16	(1)
Combinacions de negoci (Nota 31)	-	-	6	1	-	2	9
Moviments lligats ajustaments patrimoni	(2)	-	-	-	1	-	(1)
Diferències de conversió	(10)	(28)	(2)	(8)	(12)	(2)	(62)
Actius i passius mantinguts per a la venda (Nota 9)	(1)	(1)	(10)	(2)	-	-	(14)
Traspastos i altres	(1)	9	-	-	(3)	-	5
El 31/12/15	179	258	93	328	67	145	1.070
Creació/(reversió)	(7)	(10)	(16)	(14)	(39)	(5)	(91)
Combinacions de negoci (Nota 31)	-	-	-	-	-	-	-
Moviments lligats ajustaments patrimoni	17	-	-	-	(4)	-	13
Diferències de conversió	5	13	5	2	(6)	(1)	18
Actius i passius mantinguts per a la venda (Nota 9)	-	-	-	-	-	-	-
Traspastos i altres ³	(33)	(96)	(15)	(9)	21	(6)	(138)
El 31/12/16	161	165	67	307	39	133	872

¹ El 31 de desembre de 2016 i 2015, els crèdits fiscals corresponen principalment a bases imposables negatives que procedeixen de diverses societats del Grup CGE que s'han generat bàsicament per l'aplicació de l'incentiu fiscal de depreciació accelerada. La recuperació d'aquests crèdits està raonablement assegurada per no tenir termini de venciment i correspondre a societats que han vingut obtenint històricament beneficis de manera recurrent.

² En l'exercici 2015 s'inclouen la reversió de l'aplicació de la limitació temporal del 30% a la deducció fiscal de les amortitzacions en virtut del que disposa la Llei 16/2012.

³ Inclou principalment la baixa dels saldos d'Electricaribe per la desconsolidació de la participació després de la pèrdua de control (Nota 8).

Impostos diferits de passiu	Diferències amortització	Plusvàlues diferides	Valoració combinació de negocis ¹	Valoració actius i instruments financers	Altres	Total
L'01/01/15	1.043	210	1.448	6	91	2.798
Creació/(reversió)	(2)	(1)	(66)	(5)	(16)	(90)
Combinacions de negoci (<i>Nota 31</i>)	1	–	15	–	–	16
Moviments lligats ajustaments patrimoni	(1)	–	–	(2)	–	(3)
Diferències de conversió	(39)	1	(9)	–	3	(44)
Actius i passius mantinguts per a la venda (<i>Nota 9</i>)	(111)	–	(20)	–	(3)	(134)
Traspasos i altres	2	(1)	–	(1)	–	–
EI 31/12/15	893	209	1.368	(2)	75	2.543
Creació/(reversió) ²	(119)	–	(51)	1	20	(149)
Combinacions de negoci (<i>Nota 31</i>)	–	–	8	–	–	8
Moviments lligats ajustaments patrimoni	–	–	–	20	–	20
Diferències de conversió	61	–	6	–	4	71
Actius i passius mantinguts per a la venda (<i>Nota 9</i>)	–	–	–	–	–	–
Traspasos i altres ³	–	–	(9)	25	–	16
EI 31/12/16	835	209	1.322	44	99	2.509

¹ En l'apartat de "Valoració combinació de negocis" s'inclou l'efecte fiscal de la part de la diferència de fusió conseqüència de l'absorció d'Unión Fenosa, SA per Gas Natural SDG, SA realitzada en l'exercici 2009 assignada a actius nets adquirits que no tindrà efectes fiscals. També s'inclou l'efecte fiscal de l'assignació del preu d'adquisició de CGE per Gas Natural Fenosa realitzada en l'exercici 2014 i de diverses adquisicions prèvies realitzades per CGE.

² S'inclou en l'apartat de "Diferències d'amortització" la disminució del passiu per impostos diferits de 128 milions d'euros a conseqüència de l'operació de fusió de Transnet esmentada anteriorment.

³ Inclou principalment la baixa dels saldos d'Electricaribe per la desconsolidació de la participació després de la pèrdua de control (Nota 8).

El 31 de desembre de 2016 els crèdits fiscals pendents de registrar ascendien a 30 milions d'euros (27 milions d'euros el 31 de desembre de 2015).

A l'octubre de 2015, es tanca el procés d'inspecció seguit davant Gas Natural SDG, SA i Gas Natural Distribución Latinoamérica, SA (abans Gas Natural Internacional SDG, SA) per a l'Impost sobre Societats (exercicis 2009 i 2010) i l'Impost sobre el Valor Afegit (exercici 2010) sense que s'hagin posat de manifest aspectes rellevants, ni tampoc s'hagin derivat impactes significatius en la Compte de pèrdues i guanys consolidat.

El grup fiscal de Gas Natural SDG, SA té oberts a inspecció els exercicis 2011 i següents pel que fa als impostos que li són d'aplicació.

Amb caràcter general, en el cas de la resta de societats Gas Natural Fenosa, els períodes oberts a inspecció són els següents:

País	Període
Argentina	2010-2016
Brasil	2011-2016
Colòmbia	2014-2016
Xile	2013-2016
Itàlia	2012-2016
Mèxic	2011-2016
Panamà	2010-2016

Com a conseqüència, entre d'altres, de les diferents possibles interpretacions de la legislació fiscal vigent, podrien sorgir passius addicionals com a conseqüència d'una inspecció. En tot cas, Gas Natural Fenosa considera que aquests passius, en cas de produir-se, no afectarien significativament els Comptes anuals actuals.

Gas Natural Fenosa té constituïdes provisions per fer front a obligacions derivades de diverses reclamacions fiscals. El 31 de desembre de 2016, el principal litigi de naturalesa fiscal que afecta el Grup correspon a la deducció per activitats d'exportació. Com a conseqüència de diferents processos d'inspecció, pel que fa als exercicis fiscals de 2003 a 2008, la Inspecció ha vingut qüestionant la procedència de la deducció per activitats d'exportació aplicada per Gas Natural Fenosa, s'han signat les actes en disconformitat i estan actualment recorregudes davant el Tribunal Econòmic Administratiu i el Tribunal Suprem. L'import total d'aquestes actes el 31 de desembre de 2016, incloent interessos, ascendeix a 93 milions d'euros, import que està íntegrament aprovisionat (Nota 15).

Nota 22. Import net de la xifra de negocis

El detall d'aquest epígraf en el Compte de pèrdues i guanys consolidat de l'exercici 2016 i 2015 és el següent:

	2016	2015
Vendes de gas i accés a xarxes de distribució	11.531	13.904
Vendes d'electricitat i accés a xarxes de distribució	10.106	10.575
Lloguer d'instal·lacions, manteniment i serveis de gestió	1.472	1.445
Altres vendes	75	91
Total	23.184	26.015

Nota 23. Proveïments

El detall d'aquest epígraf en el Compte de pèrdues i guanys consolidat de l'exercici 2016 i 2015 és el següent:

	2016	2015
Compres d'energia	12.782	15.075
Servei accés a xarxes de distribució	2.152	2.176
Altres compres i variació d'existències	486	746
Total	15.420	17.997

Nota 24. Altres ingressos d'explotació

El detall d'aquest epígraf en el Compte de pèrdues i guanys consolidat de l'exercici 2016 i 2015 és el següent:

	2016	2015
Altres ingressos de gestió	261	252
Subvencions d'explotació	4	5
Total	265	257

S'inclouen en l'epígraf "Altres ingressos de gestió" els ingressos corresponents als serveis de construcció o millora de les infraestructures de les concessions afectes a la CINIIF 12 per import de 141 milions d'euros (143 milions d'euros en l'exercici 2015), el valor raonable de les quals s'estima per referència a les despeses incorregudes (Nota 26), sense marge.

Nota 25. Despeses de personal

El detall d'aquest epígraf en el Compte de pèrdues i guanys consolidat de l'exercici 2016 i 2015 és el següent:

	2016	2015
Sous i salaris	857	820
Costos Seguretat Social	136	134
Plans d'aportació definida	44	41
Plans de prestació definida (Nota 15)	9	10
Treballs realitzats per l'immobilitzat del grup	(116)	(113)
Altres	83	81
Total	1.013	973

El nombre mitjà d'empleats de Gas Natural Fenosa durant l'exercici 2016 ha estat de 19.661 i en 2015 de 21.542 i el desglossament per categories és el següent:

	2016	2015
Directius	1.477	1.500
Caps intermedis	3.098	3.631
Tècnics especialitzats	5.281	5.769
Llocs operatius	9.805	10.642
Total	19.661	21.542

El nombre mitjà de persones ocupades en el curs de l'exercici amb discapacitat superior o igual al 33%, distribuït per categories és el següent:

	2016	2015
Directius	7	6
Caps intermedis	25	23
Tècnics especialitzats	64	60
Llocs operatius	164	174
Total	260	263

El nombre d'empleats de Gas Natural Fenosa a terme dels exercicis 2016 i 2015 distribuït per categories, gèneres i àrees geogràfiques és el següent:

	2016		2015	
	Homes	Dones	Homes	Dones
Directius	1.091	371	1.087	360
Caps intermedis	2.297	607	2.402	648
Tècnics especialitzats	3.479	1.757	3.611	1.702
Llocs operatius	5.515	2.112	7.386	2.743
Total	12.382	4.847	14.486	5.453

	2016	2015
Espanya	7.452	7.560
Resta d'Europa	1.252	1.210
Amèrica Llatina	7.612	10.213
Resta	913	956
Total	17.229	19.939

Al final de l'exercici 2016, el nombre d'empleats d'Electricaribe que no s'incorpora com a conseqüència de la pèrdua de control (Nota 8) era de 1.478 persones.

En el càlcul del nombre mitjà d'empleats no s'ha tingut en compte el nombre mitjà d'empleats de les societats que es consoliden seguint el mètode de la participació i que ascendeixen a 920 persones (1.104 persones el 31 de desembre de 2015). Tampoc s'ha tingut en compte el nombre d'empleats al terme de l'exercici d'aquestes societats que el 31 de desembre de 2016 ascendiria a 848 persones (1.151 persones el 31 de desembre de 2015).

Nota 26. Altres despeses d'explotació

El detall d'aquest epígraf en el Compte de pèrdues i guanys consolidat de l'exercici 2016 i 2015 és el següent:

	2016	2015
Tributs	483	484
Operació i manteniment	372	361
Publicitat i altres serveis comercials	357	353
Deteriorament per insolvències (Nota 11)	327	258
Serveis professionals i assegurances	200	193
Serveis de construcció o millora concessions CINIIF 12 (Nota 24)	141	143
Subministraments	113	121
Prestació de serveis a clients	86	70
Arrendaments operatius ¹	57	61
Altres	331	316
Total	2.467	2.360

¹ En la Nota 35 es detallen els pagaments mínims no cancel·lables dels arrendaments operatius.

Nota 27. Resultat alienació d'immobilitzat

S'inclou la plusvàlua de 51 milions d'euros per la venda de quatre edificis de Madrid per import de 206 milions d'euros (Nota 6).

Nota 28. Altres resultats

En l'exercici 2016 correspon principalment a la plusvàlua abans d'impostos de 128 milions d'euros per la venda de la participació en GNL Quintero, SA (Xile) per import de 182 milions d'euros (Nota 7).

També s'inclou el traspàs de les diferències de conversió acumulades en el patrimoni net per la participació en Electricaribe generades fins al moment de la seva pèrdua de control (Nota 8) amb un impacte negatiu de 38 milions d'euros.

En l'exercici 2015 correspon a la plusvàlua abans d'impostos de 5 milions d'euros obtinguda en l'alienació de la participació del 44,9% a la societat Barras Eléctricas Galaico Asturianas, SA al Grupo Viesgo per un import de 97 milions d'euros (Nota 7).

Nota 29. Resultat financer net

El detall d'aquest epígraf en el Compte de pèrdues i guanys consolidat de l'exercici 2016 i 2015 és el següent:

	2016	2015
Dividends	14	12
Interessos	32	22
Altres	85	106
Total ingressos financers	131	140
Cost del deute financer	(779)	(845)
Despeses per interessos de pensions	(32)	(30)
Altres despeses financeres	(143)	(157)
Total despeses financeres	(954)	(1.032)
Variacions de valor raonable en instruments financers derivats (Nota 17)	(2)	(1)
Diferències de canvi netes	-	(1)
Resultat financer net	(825)	(894)

Nota 30. Efectiu generat en les operacions d'explotació

La composició de l'efectiu generat en les operacions d'explotació de 2016 i 2015 és la següent:

	2016	2015
Resultat abans d'impostos	2.083	2.363
Ajustaments del resultat:	2.495	2.599
Amortització i pèrdues per deteriorament d'immobilitzat (Nota 5, 6 i 9)	1.759	1.791
Altres ajustaments del resultat net:	736	808
Resultat financer (Nota 9 i 29)	825	918
Resultat entitats valorades mètode participació (Nota 7 i 9)	98	3
Traspàs ingressos diferits (Nota 14)	(43)	(64)
Altres resultats (Nota 28)	(122)	(5)
Variació neta Provisions	(76)	(91)
Resultat abans d'impostos d'activitats interrompudes (Nota 9)	54	47
Canvis en el capital corrent (excloent els efectes de canvis en el perímetre i diferències de conversió):	5	(75)
Existències	135	251
Deutors comercials i altres comptes a cobrar	(316)	228
Creditors comercials i altres comptes a pagar	186	(554)
Altres fluxos d'efectiu de les activitats d'explotació:	(1.208)	(1.387)
Pagament d'interessos	(793)	(898)
Cobraments d'interessos	31	24
Cobraments de dividends	79	82
Pagaments per impostos sobre beneficis	(525)	(595)
Fluxos d'efectiu de les activitats d'explotació	3.375	3.500

Nota 31. Combinacions de negocis

Exercici 2016

Vayu Limited

El 29 de juliol de 2016 Gas Natural Fenosa va tancar la compra del 100% de la comercialitzadora irlandesa de gas i electricitat Vayu Limited (Vayu), la qual s'emmarca en el compliment del nou pla estratègic que contempla el creixement en el negoci de comercialització d'energia a Europa. Aquesta operació complementarà la posició del Grup en els mercats europeus on ja està present (França, Itàlia, Bèlgica, Països Baixos, Portugal, Alemanya i Luxemburg), permetrà aconseguir les sinergies derivades d'estalvis per la integració i desenvolupar l'activitat de trading i operacions de GNL. Vayu té una quota de comercialització de grans clients industrials i comercials de gas a Irlanda del 15%, mentre que la de comercialització d'electricitat és entorn del 6%. El cost total de la combinació de negocis puja a 32 milions d'euros. El fons de comerç s'ha calculat per diferència entre el cost d'adquisició i la participació en el valor raonable dels actius identificables i passius existents en la data de la transacció i ha ascendit a 16 milions d'euros.

El detall dels actius nets adquirits el 30 de novembre de 2016 i el fons de comerç és el següent:

Cost d'adquisició	32	
Valor raonable dels actius nets	16	
Fons de comerç (Nota 5)	16	
	Valor raonable	Valor en llibres
Immobilitzat intangible (Nota 5)	14	–
Altres actius corrents	12	12
Efectiu i altres actius líquids equivalents	10	10
Total actius	36	22
Passius per impostos diferits (Nota 21)	2	–
Altres passius corrents	18	18
Total passius	20	18
Actius nets adquirits	16	4
Valor raonable dels actius nets adquirits	16	
Preu de compra	32	
Efectiu i altres actius líquids equivalents a la filial adquirida	10	
Cost d'adquisició net	22	

Si l'operació hagués tingut lloc l'1 de gener de 2016 l'impacte de l'operació sobre l'import net de la xifra de negocis i el resultat consolidat no hauria estat significatiu.

En el procés d'assignació del preu de compra, s'han identificat els actius susceptibles de ser revalorats a partir del balanç de Vayu Limited el 31 de juliol de 2016. La valoració dels actius nets de Vayu Limited s'ha realitzat, bàsicament, d'acord amb la metodologia següent:

- > El negoci s'ha valorat seguint l'enfocament d'ingressos, i en particular mitjançant el mètode del descompte de fluxos d'efectiu, basats en dades d'entrada de Nivell 3, ja que es tracta de dades que no són observables en el mercat.
- > Els principals paràmetres utilitzats en la valoració han estat una taxa de descompte del 12,1% i una taxa de creixement del 0%.
- > Les hipòtesis més sensibles incorporades en les projeccions i que es basen en les previsions sectorials i en l'anàlisi de la informació històrica són l'evolució dels marges per client d'electricitat i gas.

Com a conseqüència del procés d'assignació, s'ha procedit a comptabilitzar una revaloració d'actius intangibles que correspon al valor de la cartera de clients de gas i electricitat i al valor dels contractes d'adquisició d'energia. S'han registrat també els passius per impostos diferits corresponents a les revaloracions realitzades.

A la data de l'adquisició no s'han identificat passius contingents per la qual cosa no s'han reconegut provisions addicionals a les que figuren en el valor en llibres.

El fons de comerç provisional resultant d'aquesta combinació de negocis és atribuïble a l'alta rendibilitat del negoci adquirit descrit anteriorment, als beneficis i sinergies que es preveu que sorgeixin com a conseqüència de la integració també esmentada, així com per l'existència del capital humà organitzat de Vayu amb gran experiència en els mercats energètics.

Ibereólica Cabo Leones II S.A.

El 15 de desembre de 2015 va aconseguir un acord per adquirir el 51% de la societat Ibereólica Cabo Leones II SA per Gas Natural Fenosa a través de la seva filial Global Power Generation Chile SpA. La comptabilització definitiva d'aquesta combinació de negocis s'ha dut a terme en 2016, ja que és en aquest exercici quan s'obté la informació clau per a aquesta comptabilització i finalitza el termini de dotze mesos des de l'adquisició que estableix la NIIF 3.

Cabo Leones II és un projecte eòlic de 204 MW de potència que, en les subhastes d'energia de 2016, ha resultat adjudicatari d'un contracte de subministrament d'energia al sistema de distribució de Xile per 555 GWh anuals a partir de 2020.

Amb aquesta adquisició Gas Natural Fenosa ha materialitzat el seu compromís per entrar al mercat de generació xilè.

El cost total de la combinació de negocis puja a 11 milions d'euros. El fons de comerç s'ha calculat per diferència entre el cost d'adquisició i la participació en el valor raonable dels actius identificables i passius existents en la data de la transacció i ha ascendit a 3 milions d'euros.

El detall dels actius nets adquirits l'1 de gener de 2016 i el fons de comerç és el següent:

Cost d'adquisició	11	
Valor raonable dels actius nets	8	
Fons de comerç (Nota 5)	3	
	Valor raonable	Valor en llibres
Immobilitzat intangible (Nota 5)	23	1
Total actius	23	1
Passiu per impost diferit (Nota 21)	6	–
Creditors comercials i altres comptes a pagar	1	1
Total passius	7	1
Actius nets adquirits	16	–
Participacions no dominants (Nota 13)	8	
Valor raonable dels actius nets adquirits	8	
Preu de compra	11	
Efectiu i altres actius líquids equivalents a la filial adquirida	–	
Cost d'adquisició net	11	

En el procés d'assignació del preu de compra, s'han identificat els actius susceptibles de ser revalorats a partir del balanç d'Ibereólica Cabo Leones II SA l'1 de gener de 2016, corresponents a actius intangibles representats pel valor de les autoritzacions necessàries per a la explotació del parc. S'han registrat també els passius per impostos diferits corresponents a la revaloració realitzada.

La valoració d'aquests actius nets d'Ibereólica Cabo Leones II SA s'ha realitzat, bàsicament, d'acord amb la metodologia següent:

- > El negoci s'ha valorat seguint l'enfocament d'ingressos, i en particular mitjançant el mètode del descompte de fluxos d'efectiu, basats en dades d'entrada de Nivell 3, ja que es tracta de dades que no són observables en el mercat.
- > Els principals paràmetres utilitzats en la valoració han estat una taxa de descompte del 9,2% i una taxa de creixement del 0%.
- > Les hipòtesis més sensibles incorporades en les projeccions i que es basen en les previsions sectorials i en l'anàlisi de la informació històrica són l'evolució del preu d'energia en el mercat Xilè, així com les hores de vent estimades durant el període de vida útil de la instal·lació.

Altres adquisicions

Al mes de desembre de 2016 Gas Natural Fenosa ha adquirit, a través de GPG, el 100% de les societats Inca de Varas I, SA i Inca de Varas II, SA, per un import inicial d'1 milió d'euros, corresponent bàsicament a l'immobilitzat intangible. Aquestes societats estan iniciant el desenvolupament d'una instal·lació de generació solar fotovoltaica a Xile de 120 MW.

D'altra banda, al mes de desembre de 2016 Gas Natural Fenosa ha adquirit, a través de GPG el 85% de les societats Sobral I Solar Energia SPE Ltda i Sertao I Solar Energia SPE Ltda, per un import conjunt d'1 milió d'euros corresponent bàsicament a l'immobilitzat intangible. Aquestes societats estan iniciant el desenvolupament bàsicament de dues instal·lacions de generació solar fotovoltaica al Brasil amb una potència conjunta de 60 MW.

Si aquestes operacions haguessin tingut lloc l'1 de gener de 2016 l'impacte de les operacions sobre l'import net de la xifra de negocis i el resultat consolidat no hagués estat significatiu.

La comptabilització de totes aquestes combinacions de negocis ha estat determinada de manera provisional, atès que encara no ha finalitzat el termini de dotze mesos des de les dates d'adquisició que estableix la NIIF 3.

Durant l'exercici 2016, els pagaments per inversions en empreses, nets d'efectiu i equivalents adquirits han ascendit a 331 milions d'euros, principalment per les adquisicions de Gas Natural Chile, SA (Nota 9) i Vayu Limited.

Exercici 2015

Gecal Renovables, SA

Al juny de 2015 Gas Natural Fenosa va arribar a un acord per adquirir el 100% de la societat Gecal Renovables, SA (Gecalsa). La transacció es va completar el 13 d'octubre de 2015, si bé es va utilitzar a efectes comptables el 30 de setembre de 2015 com a data de la combinació de negocis, per considerar la diferència entre dues dates poc significatives. El cost total de la combinació de negocis puja a 104 milions d'euros. El fons de comerç es va calcular per diferència entre el cost d'adquisició i la participació en el valor raonable dels actius identificables i passius existents en la data de la transacció i va ascendir a 14 milions d'euros.

El detall dels actius nets adquirits el 30 de setembre de 2015 i el fons de comerç és el següent:

Cost d'adquisició	104	
Valor raonable dels actius nets	90	
Fons de comerç (Nota 5)	14	
	Valor raonable	Valor en llibres
Immobilitzat intangible (Nota 5)	89	2
Immobilitzat material (Nota 6)	160	160
Inversions comptabilitzades pel mètode de la participació (Nota 7)	6	2
Actius financers no corrents	2	2
Actius per impost diferit (Nota 21)	9	9
Altres actius corrents	13	13
Efectiu i altres actius líquids equivalents	12	12
Total actius	291	200
Participacions no dominants (Nota 13)	5	-
Passius financers no corrents (Nota 16)	56	56
Provisions no corrents (Nota 15)	3	3
Altres passius no corrents	2	2
Passius per impostos diferits (Nota 21)	16	2
Passius financers corrents (Nota 16)	109	109
Altres passius corrents	10	10
Total passius	201	182
Actius nets adquirits	90	18
Valor raonable dels actius nets adquirits	90	
Preu de compra	104	
Efectiu i altres actius líquids equivalents a la filial adquirida	12	
Cost d'adquisició net	92	

L'import del resultat net consolidat del període aportat des de la data d'adquisició va ascendir a 1 milió d'euros de benefici. Si l'adquisició hagués tingut lloc l'1 de gener de 2015, l'import net de la xifra de negocis consolidada i l'ebitda del període s'hauria incrementat en 28 milions d'euros, 19 milions d'euros, respectivament, l'impacte sobre el Resultat consolidat atribuïble a accionistes de la societat dominant no hagués estat significatiu.

Gecalsa opera 10 parcs eòlics i una planta fotovoltaica a Espanya que sumen una capacitat instal·lada neta de 222 MW.

En el procés d'assignació del preu de compra, es van identificar els actius susceptibles de ser revalorats a partir del balanç de Gecalsa el 30 de setembre de 2015. La valoració dels actius nets de Gecalsa es va realitzar, bàsicament, d'acord amb la metodologia següent:

- El negoci es va valorar seguint l'enfocament d'ingressos, i en particular mitjançant el mètode del descompte de fluxos d'efectiu, basats en dades d'entrada de Nivell 3, ja que es tracta de dades que no són observables en el mercat.
- Els principals paràmetres emprats en la valoració van ser una taxa de descompte del 10,3% i una taxa de creixement del 0%.
- Les hipòtesis més sensibles incorporades a les projeccions i que es van basar en les previsions sectorials i en l'anàlisi de la informació històrica són l'evolució del preu de l'electricitat i els costos d'operació i manteniment.

Com a conseqüència del procés d'assignació, es va procedir a comptabilitzar una revaloració d'actius intangibles que corresponia al valor de les autoritzacions necessàries per a l'explotació dels parcs eòlics i un reconeixement de passius per impostos diferits corresponents a les revaloracions que no tenien efecte fiscal. Al desembre de 2015 es va iniciar el procés de fusió per absorció de Gecal Renovables, SA i diverses participades per part de Gas Natural Fenosa Renovables, SLU.

Gas Directo, S.A.

Al mes de juliol de 2015 Gas Natural Fenosa va adquirir a Unión Fenosa Gas SA i a Cepsa SA les seves respectives participacions del 60% i 40% de la societat de distribució de gas, Gas Directo, SA, per un import de 5 milions d'euros sense que s'hagués generat cap fons de comerç en l'operació. Gas Natural Fenosa posseïa amb anterioritat a l'operació una participació indirecta d'un 30% a través de la participació a Unión Fenosa Gas, SA per la qual cosa es va tractar com una combinació de negocis per etapes, tot i que la revaloració per la diferència entre el valor en llibres de la participació i el seu valor raonable no va ser significativa.

Si l'operació hagués tingut lloc l'1 de gener de 2015 l'impacte de l'operació sobre l'import net de la xifra de negocis i el resultat consolidat no hauria estat significatiu.

Genroque, S.L.

Al mes d'octubre de 2015 Nueva Generadora del Sur, SA, societat que estava participada conjuntament amb un altre soci al 50%, que operava la central de cycle combinat del camp de Gibraltar de 800 MW, va escindir cadascun dels dos grups de generació de 400 MW amb els corresponents mitjans materials i humans a favor de dues societats, Genroque, SL i Puente Mayorga Generación, SL participades al 100% respectivament per Gas Natural Fenosa i per l'altre soci, després de la compravenda creuada de les participacions del 50% restant, per la qual cosa l'operació es va considerar comptablement com una permuta. Atès que el valor net comptable de la participació a Nueva Generadora del Sur, SA per import de 200 milions d'euros, es trobava valorat al seu valor raonable i que aquest coincidia amb el valor raonable del negoci adquirit (Genroque, SL) l'operació no va generar cap resultat ni fons de comerç. Amb data 30 de desembre de 2015, la Junta General Extraordinària de Gas Natural Fenosa Generación, SLU va aprovar la fusió per absorció de Genroque, SLU, per a la integració total del grup atribuït al parc de generació de Gas Natural Fenosa.

Si l'operació hagués tingut lloc l'1 de gener de 2015 l'impacte de l'operació sobre l'import net de la xifra de negocis consolidada i sobre el resultat consolidat no hauria estat significatiu.

La comptabilització de totes les combinacions de negocis descrites en aquesta Nota ha estat determinada de manera definitiva en 2016 sense canvis respecte la comptabilització provisional de 2015.

Durant l'exercici 2015, els pagaments per inversions en empreses, nets d'efectiu i equivalents adquirits ascendir a 99 milions d'euros, principalment per les adquisicions de Gecalsa i Gas Directo, SA.

Nota 32. Acords de concessió de serveis

Gas Natural Fenosa gestiona diverses concessions que contenen disposicions per a la construcció, l'operació i el manteniment d'instal·lacions, així com obligacions de connexió i de subministrament d'energia durant el període de concessió, d'acord amb la normativa d'aplicació (Nota 2). Tot seguit es detalla el període de concessió i el període restant fins al venciment de les concessions que no tenen caràcter indefinit:

Empresa	Activitat	País	Període de Concessió	Període restant inicial
Gas Natural BAN, SA	Distribució de gas	Argentina	35 (prorrogables 10)	11
Energía San Juan SA	Distribució d'electricitat (CGE)	Argentina	60	40
Companhia Distribuidora de Gás do Rio de Janeiro, SA, Ceg Rio, SA i Gas Natural Sao Paulo Sul, SA	Distribució de gas	Brasil	30 (prorrogables 20/30)	11-14
Gas Natural, SA ESP, Gas Natural del Oriente SA ESP, Gas Natural Cundiboyacense SA ESP i Gas Natural del Cesar SA ESP.	Distribució de gas	Colòmbia	15-50 (prorrogables 20)	31
Unión Fenosa Generadora La Joya, SA i Unión Fenosa Generadora Torito, SA.	Generació d'electricitat	Costa Rica	20	6-14
Gas Natural Fenosa Generación SLU, SA i Gas Natural Fenosa Renovables, SL	Generació hidràulica d'electricitat	Espanya	14-65	6-47
Gas Natural Distribuzione SpA, Cetraro Distribuzione Gas, SRL, Favellato Reti Gas, SRL i Cilento Reti Gas, SRL	Distribució de gas	Itàlia	11-30	22
Gas Natural México SA de CV i Comercializadora Metrogas SA de CV.	Distribució de gas	Mèxic	30 (prorrogables 15)	11-22
Europe Maghreb Pipeline, Ltd	Transport de gas	Marroc	25 (prorrogables)	5
Red Unión Fenosa, SA	Distribució d'electricitat	Moldàvia	25 (prorrogable)	9
Empresa Distribuidora de Electricidad Metro Oeste, SA i Empresa Distribuidora de Electricidad Chiriqui, SA	Distribució d'electricitat	Panamà	15	12
Gas Natural Perú, SA	Distribució de gas	Perú	20 anys prorrogables	18

Tal com s'indica a la Nota 3.3.3.b, Gas Natural Fenosa aplica la CINIIF 12 "Acords de concessió de serveis", i és aplicable el model d'actiu intangible bàsicament a les activitats de distribució de gas a l'Argentina, el Brasil, Itàlia i el Perú, i a l'activitat de distribució d'electricitat a l'Argentina, i el model d'actiu financer a l'activitat de generació elèctrica a Costa Rica.

Les concessions de les centrals hidràuliques a Espanya (Nota 3.3.4.b) es troben fora de l'abast de la CINIIF 12, entre altres raons com a conseqüència que els preus de venda d'energia es fixen en el mercat. La resta de concessions de l'àmbit internacional es troben fora de l'abast de la CINIIF 12 com a conseqüència que el concedent no controla la participació residual significativa en la infraestructura quan acabi la vigència de l'acord i simultàniament determina el preu del servei. En aquestes concessions es continuen registrant els actius en l'epígraf "Immobilitzat material".

Nota 33. Informació de les operacions amb parts vinculades

Als efectes d'informació d'aquest apartat es consideren parts vinculades les següents:

- > Els accionistes significatius de Gas Natural Fenosa, entenent-se per tals els que posseïxin directament o indirectament participacions iguals o superiors al 5%, així com els accionistes que, sense ser significatius, hagin exercit la facultat de proposar la designació d'algun membre del Consell d'Administració.

Atenent a aquesta definició, els accionistes significatius de Gas Natural Fenosa són Fundació Bancària Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona ("la Caixa"), Repsol, SA (Repsol) i Global Infrastructure Partners III (GIP) i societats relacionades.

- > Els administradors i personal directiu de la societat i la seva família propera. El terme "administrador" fa referència a un membre del Consell d'Administració i el terme "personal directiu", a un membre del Comitè de Direcció i el Director d'Auditoria Interna. Les operacions realitzades amb administradors i personal directius es detallen en la Nota 34.
- > Les operacions realitzades entre societats del grup formen part del tràfic habitual i s'han tancat en condicions de mercat. En empreses del grup s'inclou l'import corresponent al percentatge de participació de Gas Natural Fenosa sobre els saldos i les transaccions amb societats que es consoliden pel mètode de la participació.

Els imports agregats d'operacions amb accionistes significatius en milers d'euros són els següents:

Despeses i Ingressos (milers d'euros)	2016				2015		
	Accionistes significatius			Societats del grup	Accionistes significatius		Societats del grup
	Grup "la Caixa"	Grup Repsol	GIP*		Grup "la Caixa"	Grup Repsol	
Despeses financeres	2.799	-	-	100	3.532	-	336
Arrendaments	-	-	-	5	-	-	2
Recepció de serveis	15.160	8.853	-	25.954	14.009	5.148	32.229
Compra de béns	-	236.845	-	300.478	-	292.762	391.294
Altres despeses (1)	24.541	-	-	-	28.705	-	-
Total despeses	42.500	245.698	-	326.537	46.246	297.910	423.861
Ingressos financers	247	-	-	415	2.040	-	984
Arrendaments	-	-	-	-	-	-	-
Prestació de serveis	462	1.363	-	22.079	561	374	24.619
Venda de béns (finalitzats o en curs)	1.243	694.196	-	44.240	-	878.022	62.196
Altres ingressos	-	-	-	2.007	-	-	2.007
Total ingressos	1.952	695.559	-	68.741	2.601	878.396	89.806

	2016				2015		
	Accionistes significatius			Societats del grup	Accionistes significatius		Societats del grup
	Grup "la Caixa"	Grup Repsol	GIP*		Grup "la Caixa"	Grup Repsol	
Altres transaccions (milers d'euros)							
Compra d'actius materials, intangibles o altres actius (2)	-	424.651	-	-	-	74.209	-
Acords de finançament: crèdits i aportacions de capital (prestador) (3)	513.062	-	-	11.211	779.317	-	12.533
Venda d'actius materials, intangibles o altres actius (4)	274.528	-	-	-	458.355	-	-
Acords de finançament préstecs i aportacions de capital (prestatari) (5)	123.316	-	-	-	205.384	-	-
Garanties i avals rebuts	100.000	-	-	-	201.667	-	-
Dividends i altres beneficis distribuïts	424.923	367.291	66.045	-	311.716	273.873	-
Altres operacions (6)	480.720	-	-	-	1.053.762	-	-

	2016				2015		
	Accionistes significatius			Societats del grup	Accionistes significatius		Societats del grup
	Grup "la Caixa"	Grup Repsol	GIP*		Grup "la Caixa"	Grup Repsol	
Deutors i creditors comercials (en milers d'euros)							
Deutors comercials i altres comptes a cobrar	-	77.381	-	8.099	-	138.049	24.585
Creditors comercials i altres comptes a pagar	-	20.828	-	30.351	-	11.916	31.519

*Des del 21 de setembre de 2016.

- (1) Inclou aportacions a plans de pensions, assegurances col·lectives, assegurances de vida i altres despeses.
- (2) Inclou bàsicament l'adquisició de punts de subministrament de GLP segons l'acord signat el 30 de setembre de 2015 amb Repsol Butano, que es troben a l'àrea d'influència de les seves zones de distribució actuals, i que es materialitza segons es van obtenint les preceptives autoritzacions administratives.
- (3) Inclou tresoreria i altres actius líquids equivalents.
- (4) Inclou bàsicament les cessions de comptes (operacions de factoring sense recurs) amb "la Caixa" realitzades durant cadascun dels exercicis.
- (5) El 31 de desembre de 2016 els línies de crèdit contractades amb "la Caixa" ascendien a 569.000 milers d'euros (569.000 milers d'euros el 31 de desembre de 2015), de les quals no s'havia disposat cap import. Addicionalment, "la Caixa" manté participacions en altres préstecs per 123.316 milers d'euros. El 31 de desembre de 2015 mantenia participacions en altres préstecs per 205.384 milers d'euros.
- (6) El 31 de desembre de 2016 s'inclouen en l'apartat "Altres operacions" amb "la Caixa" 348.962 milers d'euros corresponents a cobertures de tipus de canvi (771.746 milers d'euros el 31 de desembre de 2015) i 131.758 milers d'euros corresponents a cobertures de tipus d'interès (282.016 milers d'euros el 31 de desembre de 2015).

Nota 34. Informació sobre membres del Consell d'Administració i Personal directiu

Retribucions als membres del Consell d'Administració

D'acord amb el que disposen els Estatuts Socials i l'acord de la Junta General d'Accionistes de 14 de maig de 2015, la Societat podrà destinar en cada exercici a retribuir, als membres del Consell d'Administració en la seva condició de tals, una quantitat màxima de 5 milions d'euros.

L'import percebut pels membres del Consell d'Administració de Gas Natural SDG, SA, per la seva pertinença al Consell d'Administració, Comissió Executiva (CE), Comissió d'Auditoria (CA) i Comissió de Nomenaments i Retribucions (CNiR), ha ascendit a 4.573 milers d'euros (4.205 milers d'euros en l'exercici 2015), segons el detall següent expressat en euros:

	Càrrec	Consell	CE	CA	CNiR	Total
Sr. Isidro Fainé Casas ¹	President	280.500	200.000	-	-	480.500
Sr. Salvador Gabarró Serra ²	President	400.000	400.000	-	-	800.000
Sr. Josu Jon Imaz San Miguel ³	Vicepresident Primer	46.000	46.000	-	-	92.000
Sr. Antonio Brufau Niubó ⁴	Vicepresident	92.000	-	-	18.182	110.182
Sr. William Alan Woodburn ³	Vicepresident Segon	46.000	46.000	-	9.091	101.091
Sr. Rafael Villaseca Marco	Conseller Delegat	126.500	126.500	-	-	253.000
Sr. Ramón Adell Ramón	Vocal	126.500	126.500	40.000	-	293.000
Sr. Enrique Alcántara-García Irazoqui	Vocal	126.500	92.000	14.545	-	233.045
Sr. Xabier Añoveros Trías de Bes	Vocal	126.500	-	14.545	-	141.045
Sr. Marcelino Armenter Vidal ³	Vocal	46.000	46.000	-	-	92.000
Sr. Mario Armero Montes ³	Vocal	46.000	-	-	-	46.000
Sr. Francisco Belil Creixell	Vocal	126.500	46.000	29.091	9.091	210.682
Sr. Demetrio Carceller Arce ⁴	Vocal	92.000	92.000	-	-	184.000
Sra. Benita María Ferrero-Waldner	Vocal	126.500	80.500	-	-	207.000
Sr. Alejandro García-Bragado Dalmau ³	Vocal	46.000	-	-	9.091	55.091
Sra. Cristina Garmendia Mendizábal	Vocal	126.500	-	14.545	25.000	166.045
Sra. Helena Herrero Starkie ⁵	Vocal	80.500	-	14.545	-	95.045
Sr. Emiliano López Achurra ⁶	Vocal	46.000	46.000	-	-	92.000
Sr. Miguel Martínez San Martín	Vocal	126.500	126.500	-	9.091	262.091
Sr. Heribert Padrol Munté ⁴	Vocal	92.000	-	-	-	92.000
Sr. Rajaram Rao ³	Vocal	46.000	46.000	14.545	-	106.545
Sr. Juan Rosell Lastortras ⁴	Vocal	92.000	92.000	-	-	184.000
Sr. Luis Suárez de Lezo Mantilla	Vocal	126.500	-	40.000	-	166.500
Sr. Miguel Valls Maseda ⁴	Vocal	92.000	-	-	18.182	110.182
		2.681.500	1.612.000	181.816	97.728	4.573.044

¹ Des del 21 de setembre de 2016, amb anterioritat a aquesta data era vocal del Consell d'Administració.

² Fins el 21 de setembre de 2016. El 30 de setembre de 2016 és nomenat President d'Honor sense retribució.

³ Des del 21 de setembre de 2016.

⁴ Fins el 21 de setembre de 2016.

⁵ Des del 4 de maig de 2016.

⁶ Fins el 4 de maig de 2016.

En l'exercici 2016, igual que en 2015, no s'han percebut imports per altres conceptes.

En l'exercici 2016 el Conseller Delegat ha percebut per la seva pertinença al Consell d'Administració de la societat participada CGE un import de 57 milers d'euros (85 milers d'euros en 2015). Aquests imports es dedueixen de la retribució variable anual percebuda pel Conseller Delegat.

Els imports meritats pel Conseller Delegat per les funcions executives en concepte de retribució fixa, retribució variable anual, retribució variable plurianual i altres conceptes han ascendit respectivament a 1.212 milers d'euros, 1.002 milers d'euros, 860 milers d'euros i 8 milers d'euros en l'exercici 2016 (1.142 milers d'euros, 1.054 milers d'euros, 883 milers d'euros i 8 milers d'euros en l'exercici 2015).

Les aportacions a plans de pensions i assegurances col·lectives, juntament amb les primes satisfetes per assegurances de vida, han ascendit a 328 milers d'euros en l'exercici 2016 (315 milers d'euros en l'exercici 2015). L'import dels fons acumulats per aquestes aportacions ascendeix a 3.241 milers d'euros el 31 de desembre de 2016 (2.930 milers d'euros el 31 de desembre de 2015).

Els membres del Consell d'Administració de la Societat no han percebut cap remuneració en concepte de participació en beneficis o primes, ni indemnitzacions, ni tenen concedits crèdits ni bestretes. Tampoc no han rebut accions ni opcions sobre accions durant l'exercici, ni han exercit opcions ni tenen opcions pendents d'exercitar.

Els membres del Consell d'Administració es troben coberts amb la mateixa pòlissa de responsabilitat civil que assegura a tots els administradors i personal directiu de Gas Natural Fenosa. En l'exercici 2016, l'import de la prima satisfeta per Gas Natural SDG, SA pel que fa a la totalitat de la pòlissa ha ascendit a 101 milers d'euros.

El contracte del Conseller Delegat va ser modificat a l'octubre de 2016 suprimint la clàusula d'extinció del contracte per canvi rellevant en l'accionariat de Gas Natural Fenosa i estenent la seva durada a tot el seu vigent mandat com a conseller de la companyia.

Conté un pacte de preavis per part del Conseller Delegat de sis mesos excepte cas de força major, un pacte d'exclusivitat durant l'exercici de les funcions i un pacte de confidencialitat, tant durant la vigència del contracte com un cop extingit aquest.

El contracte del Conseller Delegat estableix una indemnització per import de tres anualitats de la retribució total a la data de la modificació contractual per a determinats supòsits d'extinció de la relació contractual: per decisió de la companyia, excepte incompliment molt greu i culpable de les seves obligacions professionals que ocasioni un perjudici greu als interessos de Gas Natural SDG, SA, per decisió del Conseller Delegat o per finalització del contracte. A més i en concepte de pacte no-competència postcontractual durant un any s'estableix una indemnització equivalent a una anualitat de retribució total.

El contracte preveu l'obligació que la Companyia tingui subscripta una pòlissa d'assegurança de responsabilitat civil.

Operacions amb Administradors

Els Administradors tenen el deure d'evitar situacions de conflicte d'interès tal com estableix el Reglament del Consell d'Administració de Gas Natural SDG, SA i els articles 228 i 229 de la Llei de Societats de Capital. Addicionalment, aquests articles estableixen que les situacions de conflicte d'interès en què incorrin els administradors seran objecte d'informació en els comptes anuals.

Els Administradors de Gas Natural SDG, SA no han comunicat cap situació de conflicte d'interès que hagi de ser informada.

En les operacions amb parts vinculades (accionistes significatius) que s'han sotmès a l'aprovació del Consell, previ informe favorable de la Comissió de Nomenaments i Retribucions o de la Comissió d'Auditoria, s'han abstingut, en cada cas, aquell o aquells Administradors que representen a la part vinculada implicada.

Els Administradors no han portat a terme, durant els exercicis 2016 i 2015, operacions vinculades alienes al tràfic ordinari o que no s'hagin realitzat en condicions normals de mercat amb la societat o amb les societats del grup.

Retribucions al Personal directiu

Als efectes exclusius de la informació continguda en aquest apartat es considera "personal directiu" els membres del Comitè de Direcció, exclos el Conseller Delegat la retribució del qual ha estat inclosa en l'apartat anterior, i al Director d'Auditoria Interna.

Durant 2016 un total d'11 persones han format part del Comitè de Direcció, i s'ha produït una baixa en el mes d'abril.

Els imports meritats pel personal directiu en concepte de retribució fixa, retribució variable anual, retribució variable plurianual i altres conceptes han ascendit respectivament a 4.827 milers d'euros, 2.553 milers d'euros, 1.945 milers d'euros i 120 milers d'euros en l'exercici 2016 (4.962 milers d'euros, 2.528 milers d'euros, 1.982 milers d'euros i 112 milers d'euros en l'exercici 2015).

Les aportacions a plans de pensions i assegurances col·lectives, juntament amb les primes satisfetes per assegurances de vida, han ascendit a 2.389 milers d'euros en l'exercici 2016 (2.428 milers d'euros en l'exercici 2015). L'import dels fons acumulats per aquestes aportacions ascendeix a 22.121 milers d'euros el 31 de desembre de 2016 (24.955 milers d'euros el 31 de desembre de 2015).

El personal directiu no ha percebut remuneració en concepte de participació en beneficis o primes, ni té concedits crèdits. L'import de les bestretes concedides al personal directiu el 31 de desembre de 2016 ascendeix a 175 milers d'euros. El 31 de desembre de 2015 no s'havien concedit bestretes al personal directiu. No s'han percebut indemnitzacions ni el 2016 ni el 2015.

Els contractes subscrits amb el personal directiu contenen una clàusula que estableix una indemnització mínima de dues anualitats de retribució en determinats casos d'extinció de la relació i una indemnització equivalent a una anualitat de retribució fixa per no-competència postcontractual per un període de dos anys.

Nota 35. Compromisos i passius contingents

Garanties

El 31 de desembre de 2016 Gas Natural Fenosa tenia prestats avals davant de tercers derivats de les seves activitats per import de 1.332 milions d'euros (1.368 milions d'euros el 31 de desembre de 2015).

D'altra banda, també tenia concedits avals financers per un total de 607 milions d'euros (348 milions d'euros el 31 de desembre de 2015), dels quals 126 milions d'euros correspondrien a la garantia del compliment de les obligacions de préstecs rebuts per societats participades (138 milions d'euros el 31 de desembre de 2015).

Gas Natural Fenosa estima que els passius no previstos el 31 de desembre de 2015, si n'hi hagués, que es poguessin originar pels avals prestats, no serien significatius.

Compromisos contractuals

Les següents taules presenten els compromisos contractuals d'adquisició i de venda el 31 de desembre de 2016:

Adquisició	El 31 de desembre de 2016						
	Total	2017	2018	2019	2020	2021	i següents
Compres d'energia (1)	81.094	7.474	7.191	7.285	7.174	5.818	46.152
Transport d'energia (2)	4.176	439	458	389	391	364	2.135
Inversió (3)	536	532	1	2	–	1	–
Arrendaments operatius (4)	217	86	22	17	15	15	62
Compres de combustible nuclear	34	15	19	–	–	–	–
Total obligacions contractuals	86.057	8.546	7.691	7.693	7.580	6.198	48.349

Venda	A 31 de desembre de 2016						
	Total	2017	2018	2019	2020	2021	i següents
Vendes d'energia (5)	18.768	3.345	3.096	1.638	1.570	1.472	7.647
Prestació serveis per cessió capacitat (6)	4.115	285	265	283	333	299	2.650
Total obligacions contractuals	22.883	3.630	3.361	1.921	1.903	1.771	10.297

1) Reflecteix bàsicament els compromisos a llarg termini per a comprar gas natural sota els contractes de subministrament de gas amb clàusules take or pay negociats i mantinguts per a "ús propi" (Nota 3.3.7.3). Normalment aquests contractes tenen un termini de 20 a 25 anys, una quantitat mínima de gas a comprar i mecanismes de revisió de preus indexats a preus internacionals de gas natural i preus de gas natural als països de destinació. Els compromisos segons aquests contractes s'han calculat d'acord amb els preus de gas natural el 31 de desembre de 2016.

També inclou els compromisos a llarg termini per a comprar energia elèctrica, calculats d'acord amb els preus el 31 de desembre de 2016.

2) Recull els compromisos a llarg termini (de 20 a 25 anys) de transport de gas i electricitat calculats segons els preus el 31 de desembre de 2016. Així mateix, inclou els costos operatius associats als contractes de noliejament de vaixells de transport de gas en règim d'arrendament financer, tant dels sis vaixells que estan en operació (Nota 18), com dels dos vaixells en construcció (Nota 6), l'entrada dels quals està prevista en l'exercici 2017.

3) Reflecteix bàsicament els compromisos d'inversió per la construcció de dos vaixells de transport de gas l'entrada dels quals està prevista en l'exercici 2017 (Nota 6), per la construcció de noves instal·lacions de generació elèctrica i pel desenvolupament de la xarxa de distribució d'electricitat.

4) Reflecteix principalment els compromisos per arrendaments operatius de vaixells, que vencen en 2017, així com els compromisos per arrendaments d'edificis.

S'inclou el lloguer de l'edifici "Torre del Gas", propietat de Torre Marenostrom, SL, per al qual Gas Natural Fenosa té un contracte d'arrendament operatiu sense opció de compra per un període de deu anys a partir de març de 2006, prorrogat a valor de mercat durant aquest exercici 2016 per tres anys, ja que el contracte estableix pròrrogues a valor de mercat per períodes successius de tres anys amb caràcter potestatiu per a Gas Natural Fenosa i amb caràcter obligatori per a Torre Marenostrom, SL.

Addicionalment, inclou els arrendaments operatius sense opció de compra formalitzats al desembre de 2016 de quatre immobles a Madrid (Avenida de San Luis 77, Antonio López 193, A Canto 11-13 i Avenida de América 38) per un període de deu anys que, excepte en el cas de Avenida de América 38, són prorrogables per cinc anys més (Nota 6).

5) Reflecteix bàsicament els compromisos a llarg termini per a vendre gas natural sota els contractes de vendes de gas amb clàusules take or pay negociats i mantinguts per a "ús propi" (Nota 3.3.7.3). S'han calculat d'acord amb els preus de gas natural el 31 de desembre de 2016.

6) Reflecteix els compromisos de prestació de serveis pels contractes de cessió de capacitat de generació elèctrica a Mèxic (Nota 3.3/19). Els compromisos segons aquests contractes s'han calculat d'acord amb els preus el 31 de desembre de 2016.

Passius contingents

A la data de formulació d'aquests Comptes anuals consolidats els principals passius contingents corresponen als litigis següents:

Reclamacions contribucions PIS i COFINS al Brasil

Al setembre de 2005 l'Administració Tributària de Rio de Janeiro va deixar sense efecte el reconeixement que havia admès prèviament a l'abril de 2003 per a la compensació dels crèdits per les contribucions sobre vendes denominats PIS i COFINS pagades per Companhia Distribuidora de Gás do Rio de Janeiro - CEG., societat participada en un 54,2% per Gas Natural Fenosa. La instància administrativa va confirmar aquesta resolució el març de 2007, motiu pel qual la societat va interposar el recurs davant la jurisdicció contenciosa administrativa (Tribunal Federal do Rio de Janeiro). Posteriorment, es va notificar el 26 de gener de 2009 una acció civil pública contra CEG pels mateixos fets. L'import total d'aquesta quota tributària qüestionada, incloent interessos, ascendia a 386 milions de reals brasilers (111 milions d'euros). Al novembre de 2015 l'esmentat Tribunal de primera instància va dictar una sentència estimant parcialment el recurs de CEG, i es va reduir l'import total fins a 260 milions de reals brasilers (75 milions d'euros). Aquesta reducció de l'import de la contingència no serà definitiva fins que s'esgotin les possibles vies de recurs, la durada aproximada s'estima preliminarment a quatre anys més. Gas Natural Fenosa ha recorregut la sentència i considera, juntament amb els assessors legals de la companyia, que fins i tot l'import reduït no té fonament.

Reclamació contra Edemet - Edechi (Panamà)

A l'abril de 2012 es va notificar la sentència absolutòria de segona instància per la qual es deixava sense efecte una altra de primera instància per la qual es condemnava a Empresa Distribuidora de Electricidad Metro Oeste SA i a Empresa Distribuidora de Electricidad Chiriquí SA (Edemet i Edechi), societats participades en un 51,0% per Gas Natural Fenosa, a indemnitzar el demandant en l'import que determinaran els perits i amb un màxim de 84 milions de dòlars. Tant el demandant com les demandades (Edemet i Edechi) van recórrer aquesta sentència. Els danys pretesos es derivarien d'un concurs per a comprar energia en bloc que va convocar l'Autoritat dels Serveis Públics i que va ser adjudicat al demandant que finalment no va ser capaç de complir el contracte per no presentar les garanties exigides en el plec. Al març de 2015 la Cort Suprema va resoldre el recurs condemnant Edemet i Edechi a un pagament de 21 milions de dòlars (19 milions d'euros). Al març de 2016 la Sala Primera del Civil de la Cort Suprema de Justícia del Panamà va comunicar la sentència corresponent reduint l'import a pagar a 2,5 milions de dòlars (2 milions d'euros). Per la seva banda, els demandants han interposat un recurs de reconsideració contra aquesta nova quantificació dels danys i perjudicis.

Arbitratge Qatar Gas

Al maig de 2015, Gas Natural Fenosa va iniciar un procediment arbitral contra Qatar Liquefied Gas Company Limited per tal que, entre altres aspectes, es fixessin els preus per als subministraments de gas que rep d'aquesta companyia. Gas Natural Fenosa ha demanat una rebaixa de preu i el subministrador un augment. Les parts han presentat els seus escrits de reclamació durant 2016.

Unión Fenosa Gas

Des de 2014, Egyptian Natural Gas Holding (EGAS), empresa pública egípcia, va deixar de subministrar gas a Unión Fenosa Gas, societat participada en un 50% per Gas Natural Fenosa, i va deixar de pagar el cànon d'ús de la planta de liqüefacció de Damietta. Això ha provocat que, d'una banda, Unión Fenosa Gas hagi reclamat en seu arbitral contra aquest subministrador i contra Egipte i, de l'altra, hagi reduït els subministraments al seu principal client, Gas Natural Fenosa Generación, SLU, societat participada en un 100% per Gas Natural Fenosa, cosa que ha motivat que s'hagin iniciat diferents procediments entre aquesta societat i Unión Fenosa Gas.

Gas Natural Fenosa considera que no es derivaran passius significatius pels riscos descrits en aquesta Nota.

Nota 36. Honoraris auditors de comptes

Els honoraris meritats en milers d'euros per les societats diferents que utilitzen la marca PwC són:

	Milers d'euros	
	2016	2015
Serveis d'auditoria	3.846	3.854
Serveis de verificació i relacionats amb l'auditoria	888	877
Altres serveis	233	22
Total honoraris	4.967	4.753

Addicionalment, altres empreses auditores han prestat a diferents societats del grup els serveis següents:

	Milers d'euros	
	2016	2015
Serveis d'auditoria	2.307	1.686
Serveis de verificació i relacionats amb l'auditoria	–	32
Altres serveis	336	96
Total honoraris	2.643	1.814

Nota 37. Medi Ambient

Actuacions ambientals

Les línies d'actuació principals de Gas Natural Fenosa es van desenvolupar en el context de l'estratègia ambiental de la companyia per a garantir el compliment de la legislació ambiental, reduir l'impacte ambiental, mitigar el canvi climàtic, preservar la biodiversitat de l'entorn, optimitzar el consum dels recursos naturals com l'aigua, prevenir la contaminació i impulsar la millora contínua, anant més enllà del que estableix la normativa.

S'han mantingut les mesures per compatibilitzar el desenvolupament energètic amb la protecció del medi ambient. Entre les actuacions d'àmbit general, s'ha impulsat la millora contínua mitjançant l'actualització i extensió de la gestió ambiental, involucrant els nostres proveïdors i fomentant en els nostres clients l'ús responsable de l'energia.

Per a materialitzar aquestes línies, la gestió ambiental Gas Natural Fenosa es basa en el model ISO 14001, el bon funcionament del qual es verifica periòdicament i proporciona els elements necessaris per a assegurar la millor gestió ambiental. En aquest context, en 2016 s'ha assolit la certificació del sistema de gestió ambiental de part de l'activitat de distribució d'electricitat a Xile. Així mateix, s'ha avançat en el procés d'adaptació de la gestió ambiental de la resta d'activitats de Xile amb l'objecte d'homogeneïtzar-les amb la resta de la companyia.

El posicionament de Gas Natural Fenosa davant el canvi climàtic es basa a contribuir a la seva mitigació a través d'energies baixes en carboni i renovables, la promoció de l'estalvi i l'eficiència energètica, l'aplicació de noves tecnologies i la captura del carboni, i en aquestes línies es desenvolupen els diferents projectes del grup. Durant 2016 s'han registrat reduccions significatives en matèria d'emissions directes de CO2 pel que fa a 2015, com a conseqüència d'una menor producció de la generació de carbó a Espanya en benefici de la generació menys emissora. Com a conseqüència d'això, s'ha reduït significativament l'emissió específica per unitat d'energia generada pel que fa a 2015.

Quant als valors d'emissió d'altres substàncies, s'ha produït igualment una reducció de les emissions per la menor generació tèrmica a Espanya.

En l'exercici 2016, Gas Natural Fenosa ha dut a terme múltiples actuacions en favor de la conservació de la biodiversitat, algunes de les quals en resposta als requisits establerts per les autoritats ambientals i altres de caràcter voluntari. Durant aquest període s'han consolidat les bases per establir plans d'acció de biodiversitat dels negocis i s'ha avançat de manera molt significativa en les eines que suporten l'estratègia de biodiversitat de la companyia.

Conscient del paper fonamental que té l'aigua en el procés productiu, i en el constant compromís amb l'entorn i amb la gestió eficient dels recursos naturals, Gas Natural Fenosa ha avançat durant 2016 en la seva estratègia d'aigua mitjançant la determinació d'indicadors de gestió i línies d'acció vinculades a l'optimització del recurs aigua en els seus processos productius de més pes. Dins el compromís amb l'entorn i amb la gestió eficient dels recursos naturals, durant 2016 Gas Natural Fenosa ha iniciat els treballs per a ordenar en 2017 les línies d'actuació en matèria d'economia circular en què treballa des de fa temps.

Les actuacions ambientals realitzades en l'exercici 2016 han assolit un total de 91 milions d'euros (95 milions d'euros en l'exercici 2015), dels quals 21 milions d'euros corresponen a inversions ambientals i 70 milions d'euros a despeses incorregudes en la gestió ambiental de les instal·lacions. Entre aquestes actuacions cal destacar les relatives a la millora de la seguretat de centrals nuclears, dels sistemes de combustió en centrals tèrmiques, a la millora de les instal·lacions de generació hidràulica i a la millora de la xarxa de distribució de gas per reduir les emissions de gas natural a l'atmosfera.

Les possibles contingències, indemnitzacions i altres riscos de caràcter mediambiental en els quals pogués incórrer Gas Natural Fenosa estan adequadament cobertes amb les pòlisses d'assegurança de responsabilitat civil que té subscrites.

Emissions

En 2016 les emissions totals de CO₂ consolidades de les centrals de carbó i cicle combinat de Gas Natural Fenosa afectades per la normativa que regula el règim del comerç d'emissions de gasos d'efecte d'hivernacle han estat de 10,4 milions de tones de CO₂ (13,6 milions de tones de CO₂ en 2015).

Gas Natural Fenosa desenvolupa cada any una estratègia per gestionar la seva cartera de cobertura de drets d'emissió de CO₂, que ha adquirit a través de la seva participació activa tant en el mercat primari, com en el secundari. A més, té una inversió compromesa d'aproximadament 1 milió d'euros en projectes primaris i fons de carboni, per al proveïment de crèdits d'emissió.

En 2014, el grup va crear la iniciativa COmpensa2, amb la qual cada any es compensa de manera voluntària les emissions associades als edificis, viatges d'empresa, flota de vehicles i esdeveniments. Així mateix, Gas Natural Fenosa ofereix als seus clients la possibilitat de neutralitzar les emissions equivalents al seu consum, i ofereix la gestió del CO₂ com a producte de valor afegit.

Nota 38. Fets posteriors al tancament

Amb data d'11 de gener de 2017 Gas Natural Fenosa, a través del seu programa Euro Medium Term Notes (EMTN), va realitzar una emissió de bons per un import de 1.000 milions d'euros i venciment el gener de 2027, amb un cupó anual del 1,375 %.

Annex I. Societats de Gas Natural Fenosa

1. Societats dependents

Societat	País	Activitat	Mètode de Consolidació ¹	% Participació total	
				% Participació Control ²	% Participació Patrimonial
Gas Natural BAN, SA	Argentina	Distribució de gas	IG	70,0	70,0
Ceg Río, SA	Brasil	Distribució de gas	IG	59,6	59,6
Companhia Distribuidora de Gás do Rio de Janeiro, SA	Brasil	Distribució de gas	IG	54,2	54,2
Gas Natural Sao Paulo Sul SA	Brasil	Distribució de gas	IG	100,0	100,0
Gas Natural Cundiboyacense, SA ESP	Colòmbia	Distribució de gas	IG	77,5	45,7
Gas Natural del Cesar, SA ESP	Colòmbia	Distribució de gas	IG	62,2	21,7
Gas Natural del Oriente, SA ESP	Colòmbia	Distribució de gas	IG	54,5	32,2
Gas Natural, SA ESP	Colòmbia	Distribució de gas	IG	59,1	59,1
Gas Galicia SDG, SA	Espanya	Distribució de gas	IG	68,5	68,5
Gas Natural Andalucía S.A.	Espanya	Distribució de gas	IG	100,0	100,0
Gas Natural Aragón SDG, SA	Espanya	Distribució de gas	IG	100,0	100,0
Gas Natural Balears, SA	Espanya	Distribució de gas	IG	100,0	100,0
Gas Natural Castilla-La Mancha, SA	Espanya	Distribució de gas	IG	95,0	95,0
Gas Natural Castilla y León, SA	Espanya	Distribució de gas	IG	90,1	90,1
Gas Natural Catalunya SDG, SA	Espanya	Distribució de gas	IG	100,0	100,0
Gas Natural Cegas, SA	Espanya	Distribució de gas	IG	99,7	99,7
Gas Natural Redes Distribución Gas, SDG, SA	Espanya	Distribució de gas	IG	100,0	100,0
Gas Natural Madrid SDG, SA	Espanya	Distribució de gas	IG	100,0	100,0
Gas Natural Redes GLP, SA	Espanya	Distribució de gas	IG	100,0	100,0
Gas Natural Rioja, SA	Espanya	Distribució de gas	IG	87,5	87,5

Societat	País	Activitat	Mètode de Consolidació ¹	% Participació total	
				% Participació Control ²	% Participació Patrimonial
Gas Natural Transporte SDG, SL	Espanya	Distribució de gas	IG	100,0	100,0
Gas Navarra, S.A.	Espanya	Distribució de gas	IG	100,0	100,0
Nedgia, SPA	Itàlia	Distribució de gas	IG	100,0	100,0
Comercializadora Metrogas, SA de CV (3)	Mèxic	Distribució de gas	IG	100,0	85,0
Gas Natural México, SA de CV (3)	Mèxic	Distribució de gas	IG	85,0	85,0
Gas Natural Fenosa Perú, SA	Perú	Distribució de gas	IG	100,0	100,0
Unión Fenosa Distribución, SA	Espanya	Distribució d'electricitat	IG	100,0	100,0
Gas Natural Fenosa Furnizare Energie, SRL	Moldàvia	Distribució d'electricitat	IG	100,0	100,0
Red Unión Fenosa, SA	Moldàvia	Distribució d'electricitat	IG	100,0	100,0
Empresa de Distribución Eléctrica Chiriquí, SA	Panamà	Distribució d'electricitat	IG	51,0	51,0
Empresa de Distribución Eléctrica Metro Oeste, SA	Panamà	Distribució d'electricitat	IG	51,0	51,0
Gas Natural Almacenamiento Andalucía, SA	Espanya	Infraestructures de gas	IG	100,0	100,0
Gas Natural Exploración, S.L	Espanya	Infraestructures de gas	IG	100,0	100,0
Palencia 3 Investigación Desarrollo y Explotación, SL	Espanya	Infraestructures de gas	IG	63,9	63,9
Petroleum Oil & Gas España, SA	Espanya	Infraestructures de gas	IG	100,0	100,0
Gas Natural Rigassificazione Italia S.P.A.	Itàlia	Infraestructures de gas	IG	100,0	100,0
Metragaz, SA	Marroc	Infraestructures de gas	IG	76,7	76,7
Europe Maghreb Pipeline, Ltd	Regne Unit	Infraestructures de gas	IG	77,2	77,2
Natural Energy, SA	Argentina	Comercialització de gas	IG	100,0	100,0
Gas Natural Serviços, SA	Brasil	Comercialització de gas	IG	100,0	100,0
Serviconfort Colombia, SA	Colòmbia	Comercialització de gas	IG	100,0	100,0

Societat	País	Activitat	Mètode de Consolidació ¹	% Participació total	
				% Participació Control ²	% Participació Patrimonial
Gas Natural Servicios, SA de CV (3)	Mèxic	Comercialització de gas	IG	100,0	85,0
Gas Natural Aprovechamientos SDG, SA	Espanya	Comercialització de gas	IG	100,0	100,0
Gas Natural Fenosa LNG, SL	Espanya	Comercialització de gas	IG	100,0	100,0
Sagane, SA	Espanya	Comercialització de gas	IG	100,0	100,0
Gas Natural Europe, SAS	França	Comercialització de gas	IG	100,0	100,0
Gas Natural Fenosa LNG GOM Limited	Irlanda	Comercialització de gas	IG	100,0	100,0
Gas Natural Fenosa LNG International Ltd	Irlanda	Comercialització de gas	IG	100,0	100,0
Gas Natural Fenosa LNG Marketing Ltd	Irlanda	Comercialització de gas	IG	100,0	100,0
Gas Natural Vendita Italia S.P.A.	Itàlia	Comercialització de gas	IG	100,0	100,0
Gas Natural Puerto Rico, Inc	Puerto Rico	Comercialització de gas	IG	100,0	100,0
Gas Natural Comercializadora, SA	Espanya	Comercialització de gas i electricitat	IG	100,0	100,0
Gas Natural SUR SDG, SA	Espanya	Comercialització de gas i electricitat	IG	100,0	100,0
Gas Natural Servicios SDG, SA	Espanya	Comercialització de gas i electricitat	IG	100,0	100,0
Mataró Energia Sostenible, SA	Espanya	Comercialització de gas i electricitat	IG	51,1	51,1
Vayu Energy BV	Països Baixos	Comercialització de gas i electricitat	IG	100,0	100,0
Vayu Energy, Ltd	Irlanda	Comercialització de gas i electricitat	IG	100,0	100,0
Vayu Ltd	Irlanda	Comercialització de gas i electricitat	IG	100,0	100,0
Vayu Energy, Ltd (UK)	Regne Unit	Comercialització de gas i electricitat	IG	100,0	100,0
Berrybank Development Pty Ltd	Austràlia	Generació d'Electricitat	IG	100,0	72,7
Crookwell Development Pty, Ltd	Austràlia	Generació d'Electricitat	IG	100,0	72,7
Ryan Corner Development Pty, Ltd	Austràlia	Generació d'Electricitat	IG	100,0	72,7

Societat	País	Activitat	Mètode de Consolidació ¹	% Participació total	
				% Participació Control ²	% Participació Patrimonial
Sertao i Solar Energía, SPE, Ltda	Brasil	Generació d'Electricitat	IG	85,0	63,8
Sobral i Solar Energía, SPE, Ltda	Brasil	Generació d'Electricitat	IG	85,0	63,8
Ibereólica Cabo Leones II, SA	Xile	Generació d'Electricitat	IG	51,0	38,3
Inca de Varas I	Xile	Generació d'Electricitat	IG	100,0	75,0
Inca de Varas II	Xile	Generació d'Electricitat	IG	100,0	75,0
Hidroeléctrica Rio San Juan, SAS ESP	Colòmbia	Generació d'Electricitat	IG	100,0	75,0
Almar Ccs, SA	Costa Rica	Generació d'Electricitat	IG	100,0	75,0
P.H. La Perla, SA	Costa Rica	Generació d'Electricitat	IG	100,0	100,0
Unión Fenosa Generadora La Joya, SA	Costa Rica	Generació d'Electricitat	IG	65,0	48,8
Unión Fenosa Generadora Torito, SA	Costa Rica	Generació d'Electricitat	IG	65,0	48,8
Boreas Eólica 2, SA	Espanya	Generació d'Electricitat	IG	89,6	89,6
Corporación Eólica de Zaragoza, SL	Espanya	Generació d'Electricitat	IG	68,0	68,0
Energías Ambientales de Somozas, SA	Espanya	Generació d'Electricitat	IG	97,0	97,0
Energías Especiales Alcoholeras, SA, En Liquidació	Espanya	Generació d'Electricitat	IG	82,3	82,3
Explotaciones Eólicas Sierra de Utrera, SL	Espanya	Generació d'Electricitat	IG	75,0	75,0
Fenosa Wind, SLU	Espanya	Generació d'Electricitat	IG	100,0	100,0
Fenosa, SLU	Espanya	Generació d'Electricitat	IG	100,0	100,0
Gas Natural Fenosa Generación Nuclear, SLU	Espanya	Generació d'Electricitat	IG	100,0	100,0
Gas Natural Fenosa Generación, SLU	Espanya	Generació d'Electricitat	IG	100,0	100,0
Gas Natural Fenosa Renovables Ruralia, SLU	Espanya	Generació d'Electricitat	IG	51,0	51,0
Gas Natural Fenosa Renovables, S.L.U.	Espanya	Generació d'Electricitat	IG	100,0	100,0

Societat	País	Activitat	Mètode de Consolidació ¹	% Participació total	
				% Participació Control ²	% Participació Patrimonial
Gas Natural Wind 4, SLU	Espanya	Generació d'Electricitat	IG	100,0	100,0
Global Power Generation, SA	Espanya	Generació d'Electricitat	IG	75,0	75,0
JGC Cogeneración Daimiel, SL	Espanya	Generació d'Electricitat	IG	97,6	97,6
PE. El Hierro, SL	Espanya	Generació d'Electricitat	IG	95,0	95,0
PE. Montamarta, SL	Espanya	Generació d'Electricitat	IG	95,0	95,0
PE. Nerea, SL	Espanya	Generació d'Electricitat	IG	95,0	95,0
PE. Peñaroldana, SL	Espanya	Generació d'Electricitat	IG	95,0	95,0
Sociedad de Tratamiento Hornillos, SL, en liquidació	Espanya	Generació d'Electricitat	IG	94,4	94,4
Sociedad de Tratamiento La Andaya, SL, en liquidació	Espanya	Generació d'Electricitat	IG	60,0	60,0
Sociedad Parque Eólico Mouriños, SLU	Espanya	Generació d'Electricitat	IG	100,0	100,0
Societat Eòlica de l'Enderrocada, SA	Espanya	Generació d'Electricitat	IG	80,0	80,0
Tratamiento Cinca Medio, SL en liquidació	Espanya	Generació d'Electricitat	IG	80,0	80,0
Tractament d'Almazán, SL, en liquidació	Espanya	Generació d'Electricitat	IG	90,0	90,0
Iberáfrica Power Ltd.	Kenya	Generació d'Electricitat	IG	100,0	75,0
Fuerza y Energía Bii Hioxo, SA de CV	Mèxic	Generació d'Electricitat	IG	100,0	75,0
Fuerza y Energía de Hermosillo, SA de CV	Mèxic	Generació d'Electricitat	IG	100,0	75,0
Fuerza y Energía de Naco Nogales, SA de CV	Mèxic	Generació d'Electricitat	IG	100,0	75,0
Fuerza y Energía de Norte Durango, SA de CV	Mèxic	Generació d'Electricitat	IG	100,0	75,0
Fuerza y Energía de Tuxpan, SA de CV	Mèxic	Generació d'Electricitat	IG	100,0	75,0
Energía y Servicios de Panamá, SA	Panamà	Generació d'Electricitat	IG	51,0	38,3
Generadora Palamara La Vega, SA	Rep. Dominicana	Generació d'Electricitat	IG	100,0	75,0

Societat	País	Activitat	Mètode de Consolidació ¹	% Participació total	
				% Participació Control ²	% Participació Patrimonial
Lignitos de Meirama, SA	Espanya	Mineria	IG	100,0	100,0
Kangra Coal (Proprietary), Ltd.	Sud-Àfrica	Mineria	IG	70,0	70,0
Welgedacht Exploration Company, Ltd	Sud-Àfrica	Mineria	IG	100,0	70,0
Gas Natural Informàtica, SA	Espanya	Serveis Informàtics	IG	100,0	100,0
United Saudi Spanish Power and Gas Services, LLC	Aràbia Saudita	Serveis Enginyeria	IG	100,0	78,8
Gas Natural Fenosa Engineering Brasil, SA	Brasil	Serveis Enginyeria	IG	100,0	100,0
Gas Natural Fenosa Engineering, SAS	Colòmbia	Serveis Enginyeria	IG	100,0	100,0
Gas Natural Fenosa Ingeniería y Desarrollo de Gen., SAS	Colòmbia	Serveis Enginyeria	IG	100,0	75,0
Gas Natural Fenosa Ingeniería y Desarrollo de Gen., SA	Costa Rica	Serveis Enginyeria	IG	100,0	75,0
Operación y Mantenimiento Energy Costa Rica, SA	Costa Rica	Serveis Enginyeria	IG	100,0	75,0
Soluziona Technical Services, Llc En Liquidació	Egipte	Serveis Enginyeria	IG	100,0	100,0
Gas Natural Fenosa Engineering, SL	Espanya	Serveis Enginyeria	IG	100,0	100,0
Gas Natural Fenosa Ingeniería y Desarrollo de Gen., SL	Espanya	Serveis Enginyeria	IG	100,0	75,0
Operación y Mantenimiento Energy, SA	Espanya	Serveis Enginyeria	IG	100,0	75,0
Gas Natural Fenosa Ingeniería y Desarrollo de Gen., SA	Guatemala	Serveis Enginyeria	IG	100,0	75,0
Spanish Israeli Operation and Maintenance Company, Ltd	Israel	Serveis Enginyeria	IG	100,0	100,0
Gas Natural Fenosa Ingeniería México, SA de CV	Mèxic	Serveis Enginyeria	IG	100,0	100,0
Gas Natural Fenosa Ingeniería y Desarrollo de Gen. México, SA de CV	Mèxic	Serveis Enginyeria	IG	100,0	75,0
GPG Energía México, SA de CV	Mèxic	Serveis Enginyeria	IG	100,0	75,0
Operación y Mantenimiento Energy Mexico, SA de CV	Mèxic	Serveis Enginyeria	IG	100,0	75,0
Unión Fenosa Operación México SA de CV	Mèxic	Serveis Enginyeria	IG	100,0	75,0

Societat	País	Activitat	Mètode de Consolidació ¹	% Participació total	
				% Participació Control ²	% Participació Patrimonial
Gas Natural Fenosa Engineering Panamá, SA	Panamà	Serveis Enginyeria	IG	100,0	100,0
Gas Natural Fenosa Technology INC	Puerto Rico	Serveis Enginyeria	IG	100,0	75,0
Operations & Maintenance Energy Uganda Ltd	Uganda	Serveis Enginyeria	IG	100,0	75,0
Natural Re, SA	Luxemburg	Assegurances	IG	100,0	100,0
Gas Natural Capital Markets, SA	Espanya	Serveis financers	IG	100,0	100,0
Unión Fenosa Financiación, SA	Espanya	Serveis financers	IG	100,0	100,0
Unión Fenosa Preferentes, SAU	Espanya	Serveis financers	IG	100,0	100,0
Gas Natural Fenosa Finance, BV	Països Baixos	Serveis financers	IG	100,0	100,0
Clover Financial and Treasury Services, DAC	Irlanda	Serveis financers	IG	100,0	100,0
Natural Servicios, SA	Argentina	Serveis	IG	100,0	100,0
Gas Natural do Brasil, SA	Brasil	Serveis	IG	100,0	100,0
Gas Natural Servicios Económicos, SAS	Colòmbia	Serveis	IG	100,0	100,0
Gas Natural Servicios Integrales, SAS	Colòmbia	Serveis	IG	100,0	100,0
Gas Natural Servicios, SAS	Colòmbia	Serveis	IG	100,0	59,0
Arte Contemporáneo y Energía, AIE	Espanya	Serveis	IG	100,0	100,0
Compañía Española de Industrias Electroquímicas, SA	Espanya	Serveis	IG	98,5	98,5
General de Edificios y Solares, SL	Espanya	Serveis	IG	100,0	100,0
Gas Natural Italia SPA	Itàlia	Serveis	IG	100,0	100,0
Administración y Servicios ECAP, SA de CV	Mèxic	Serveis	IG	100,0	100,0
Administradora de Servicios de Energía México, SA de CV (3)	Mèxic	Serveis	IG	100,0	85,0
Energía y Confort Administración de Personal, SA de CV (3)	Mèxic	Serveis	IG	100,0	85,3

Societat	País	Activitat	Mètode de Consolidació ¹	% Participació total	
				% Participació Control ²	% Participació Patrimonial
Sistemas de Administración y Servicios SA de CV (3)	Mèxic	Serveis	IG	85,0	85,0
Gas Natural Fenosa Servicios Panamá SA	Panamà	Serveis	IG	100,0	100,0
Inversiones Hermill, SA	Rep. Dominicana	Serveis	IG	100,0	100,0
Gas Natural SDG Argentina, SA	Argentina	Societat de cartera	IG	100,0	100,0
Invergás, SA	Argentina	Societat de cartera	IG	100,0	100,0
Union Fenosa Wind Australia Pty, Ltd	Austràlia	Societat de cartera	IG	97,0	72,7
Global Power Generation Chile, SpA	Xile	Societat de cartera	IG	100,0	75,0
Gas Natural Distribución Latinoamerica, SA	Espanya	Societat de cartera	IG	100,0	100,0
Gas Natural Fenosa Electricidad Colombia, SL	Espanya	Societat de cartera	IG	100,0	100,0
Gas Natural Fenosa Internacional, SA	Espanya	Societat de cartera	IG	100,0	100,0
Holding Negocios Regulados Gas Natural, SA	Espanya	Societat de cartera	IG	100,0	100,0
La Energía, SA	Espanya	Societat de cartera	IG	100,0	100,0
La Propagadora del Gas Latam, SLU	Espanya	Societat de cartera	IG	100,0	100,0
La Propagadora del Gas, SA	Espanya	Societat de cartera	IG	100,0	100,0
Unión Fenosa Minería, SA	Espanya	Societat de cartera	IG	100,0	100,0
Gas Natural Fenosa Minería, BV	Països Baixos	Societat de cartera	IG	100,0	100,0
GPG México Wind, BV	Països Baixos	Societat de cartera	IG	100,0	75,0
GPG México, BV	Països Baixos	Societat de cartera	IG	100,0	75,0
Buenergía Gas & Power, Ltd	Illes Caiman	Societat de cartera	IG	95,0	71,3
First Independent Power (Kenya), Ltd	Kenya	Societat de cartera	IG	100,0	75,0
Unión Fenosa México, SA de CV	Mèxic	Societat de cartera	IG	100,0	75,0

Societat	País	Activitat	Mètode de Consolidació ¹	% Participació total	
				% Participació Control ²	% Participació Patrimonial
Distribuidora Eléctrica de Caribe, SA	Panamà	Societat de cartera	IG	100,0	100,0
Generación Eléctrica del Caribe, SA	Panamà	Societat de cartera	IG	100,0	75,0
Unión Fenosa South Africa Coal (Proprietary), Ltd	Sud-àfrica	Societat de cartera	IG	100,0	100,0
Grup CGE:					
Compañía General de Electricidad, SA	Xile	Distribució d'electricitat	IG	97,2	97,2
Agua Negra SA	Argentina	Distribució d'electricitat	IG	100,0	97,2
Energía San Juan SA	Argentina	Distribució d'electricitat	IG	100,0	97,2
International Financial Investments SA	Argentina	Distribució d'electricitat	IG	100,0	97,2
Los Andes Huarpes SA	Argentina	Distribució d'electricitat	IG	98,0	95,3
CGE Argentina SA	Xile	Distribució d'electricitat	IG	100,0	97,2
CGE Distribución SA	Xile	Distribució d'electricitat	IG	99,3	96,6
CGE Magallanes SA	Xile	Distribució d'electricitat	IG	99,9	97,1
Compañía Nacional de Fuerza Eléctrica SA	Xile	Distribució d'electricitat	IG	99,3	96,6
Emel Norte SA	Xile	Distribució d'electricitat	IG	98,2	95,5
Emelat Inversiones SA	Xile	Distribució d'electricitat	IG	98,4	94,0
Empresa de Transmisión Eléctrica Transemel SA	Xile	Distribució d'electricitat	IG	100,0	93,0
Empresa Eléctrica de Antofagasta SA	Xile	Distribució d'electricitat	IG	92,7	86,3
Empresa Eléctrica de Arica SA	Xile	Distribució d'electricitat	IG	94,2	86,9
Empresa Eléctrica de Atacama SA	Xile	Distribució d'electricitat	IG	98,4	95,0
Empresa Eléctrica de Iquique SA	Xile	Distribució d'electricitat	IG	88,6	84,2
Empresa Eléctrica de Magallanes SA	Xile	Distribució d'electricitat	IG	55,2	53,6

Societat	País	Activitat	Mètode de Consolidació ¹	% Participació total	
				% Participació Control ²	% Participació Patrimonial
Comercial & Logística General SA	Xile	Serveis	IG	100,0	97,2
Energy Sur Engenharia, SA	Xile	Serveis	IG	55,0	53,5
Inversiones San Sebastian SA	Xile	Serveis	IG	100,0	53,6
Inversiones y Gestión SA	Xile	Serveis	IG	100,0	97,2
Novanet SA	Xile	Serveis	IG	100,0	97,2
Sociedad de Computación Binaria SA	Xile	Serveis	IG	100,0	97,2
Transformadores Tusan SA	Xile	Serveis	IG	100,0	97,2
TV Red SA	Xile	Serveis	IG	90,0	48,3
CGE Gas Natural, SA	Xile	Societat de cartera	IG	97,4	97,4
Aprovisionadora Global de Energía, SA	Xile	Distribució de gas	IG	60,2	55,8
Gas Sur SA	Xile	Distribució de gas	IG	100,0	92,0
Innergy Holdings SA	Xile	Distribució de gas	IG	60,0	55,2
Innergy Soluciones Energéticas SA	Xile	Distribució de gas	IG	100,0	55,2
Innergy Transportes SA	Xile	Distribució de gas	IG	100,0	55,2
Metrogas SA	Xile	Distribució de gas	IG	60,2	55,8
Gasoducto del Pacífico (Argentina) SA	Argentina	Infraestructures de gas	IG	56,7	52,2
Gasoducto del Pacífico SA	Xile	Infraestructures de gas	IG	60,0	52,2
Gasoducto del Pacífico (Cayman) Ltd	Illes Caiman	Infraestructures de gas	IG	56,7	52,2
Centrogas SA	Xile	Serveis	IG	100,0	55,8
Empresa Chilena de Gas Natural SA	Xile	Serveis	IG	100,0	55,8
Financiamiento Doméstico SA	Xile	Serveis	IG	99,9	55,8

Societat	País	Activitat	Mètode de Consolidació ¹	% Participació total	
				% Participació Control ²	% Participació Patrimonial
GN Holding Argentina Comercializadora, SA	Argentina	Societat de cartera	IG	100,0	92,0
Gas Natural Chile, SA	Xile	Societat de cartera	IG	94,5	92,0
GN Holding Argentina, SA	Xile	Societat de cartera	IG	100,0	92,0
Societat Inversiones Atlántico SA	Xile	Societat de cartera	IG	100,0	92,0
CGE Servicios, SA	Xile	Serveis	IG	100,0	100,0

¹ Mètode de consolidació: IG Integració Global, IP Integració Proporcional i MP Mètode de la Participació.

² Percentatge corresponent de la Societat Matriu sobre la filial.

³ El percentatge de participació és el corresponent a les accions de titularitat legal i el corresponent al compromís de recompra d'accions pels percentatges indicats en la Nota 18, que també s'assignen a la Societat dominant.

2. Societats de negocis conjunts

Societat	País	Activitat	Mètode de Consolidació ¹	% Participació total	
				% Participació Control ²	% Participació Patrimonial
Grup UF Gas:					
Unión Fenosa Gas, SA	Espanya	Comercialització de gas	MP	50,0	50,0
Segas Services, SAE	Egipte	Infraestructures de gas	MP	100,0	40,7
Spanish Egyptian Gas Company SAE	Egipte	Infraestructures de gas	MP	80,0	40,0
Nova Electricitat del Gas, SAU, En Liquidació	Espanya	Infraestructures de gas	MP	100,0	50,0
Unión Fenosa Gas Exploración y Producción, SAU	Espanya	Infraestructures de gas	MP	100,0	50,0
Unión Fenosa Gas Comercializadora, SA	Espanya	Comercialització de gas	MP	100,0	50,0
Unión Fenosa Gas Infraestructuras, BV	Països Baixos	Societat de cartera	MP	100,0	50,0
Gas Natural Vehicular del Norte Asociación en Participación (3)	Mèxic	Distribució de gas	MP	51,3	43,6
Eléctrica Conquense, SA	Espanya	Distribució d'electricitat	MP	46,4	46,4
Eléctrica Conquense de Distribución, SA	Espanya	Distribució d'electricitat	MP	100,0	46,4
CH4 Energía SA de CV (3)	Mèxic	Comercialització de gas	MP	50,0	42,5
ENER RENOVA, SA	Xile	Generació d'Electricitat	MP	40,0	40,0
Línea de Trasmisión Cabo Leones, SA	Xile	Generació d'Electricitat	MP	50,0	19,1
Castrios, SA	Espanya	Generació d'Electricitat	MP	33,3	33,3
Cogeneración del Noroeste, SL	Espanya	Generació d'Electricitat	MP	40,0	40,0
Desarrollo de Energías Renovables de la Rioja, SA	Espanya	Generació d'Electricitat	MP	36,3	36,3
Desarrollo de Energías Renovables de Navarra, SA	Espanya	Generació d'Electricitat	MP	50,0	50,0
ENER Renova España, SL	Espanya	Generació d'Electricitat	MP	40,0	40,0
Energías Eólicas de Fuerteventura, SL	Espanya	Generació d'Electricitat	MP	50,0	50,0

Societat	País	Activitat	Mètode de Consolidació ¹	% Participació total	
				% Participació Control ²	% Participació Patrimonial
Infraestructuras Eléctricas La Mudarra, SL	Espanya	Generació d'Electricitat	MP	39,6	33,8
Molinos de la Rioja, SA	Espanya	Generació d'Electricitat	MP	33,3	33,3
Molinos del Cidacos, SA	Espanya	Generació d'Electricitat	MP	50,0	50,0
Montouto 2000, SA	Espanya	Generació d'Electricitat	MP	49,0	49,0
Nueva Generadora del Sur, S.A.	Espanya	Generació d'Electricitat	MP	50,0	50,0
PE Cinseiro, SL	Espanya	Generació d'Electricitat	MP	50,0	50,0
Sociedad Gestora de Parques Eólicos Andalucía, SA	Espanya	Generació d'Electricitat	MP	21,0	21,0
Toledo PV, AEIE	Espanya	Generació d'Electricitat	MP	33,3	33,3
Ghesa Ingeniería y Tecnología, SA	Espanya	Serveis Enginyeria	MP	41,2	41,2
EcoEléctrica Holding, LLC.	Puerto Rico	Societat de cartera	MP	50,0	35,6
EcoEléctrica, LP	Puerto Rico	Generació d'Electricitat	MP	100,0	35,6
EcoEléctrica LLC	Puerto Rico	Societat de cartera	MP	100,0	35,6
Grup CGE:					
Gascart SA	Argentina	Distribució de gas	MP	50,0	46,0
Gasnor SA	Argentina	Distribució de gas	MP	97,4	46,0
Gasmarket SA	Argentina	Distribució de gas	MP	50,0	46,0
Empresa de Distribución Eléctrica de Tucumán SA	Argentina	Distribució d'electricitat	MP	80,5	48,6
Compañía Eléctrica de Inversiones SA	Argentina	Distribució d'electricitat	MP	90,0	48,6
Empresa Jujeña de Energía SA	Argentina	Distribució d'electricitat	MP	90,0	43,8
Empresa Jujeña de Sistemas Energéticos Dispersos SA	Argentina	Distribució d'electricitat	MP	90,0	43,8
Norelec SA	Argentina	Distribució d'electricitat	MP	50,0	48,6

Societat	País	Activitat	Mètode de Consolidació ¹	% Participació total	
				% Participació Control ²	% Participació Patrimonial
Dimater, SA	Argentina	Distribució d'electricitat	MP	100,0	48,6
Empresa de Construcción y Servicios, SA	Argentina	Distribució d'electricitat	MP	100,0	48,6
Noanet, SA	Argentina	Distribució d'electricitat	MP	100,0	48,6
Gasoductos GasAndes, SA (Argentina)	Argentina	Infraestructures de gas	MP	47,0	26,2
Andes Operaciones y Servicios SA	Xile	Infraestructures de gas	MP	50,0	27,9
Gas Natural Producción, SA	Xile	Infraestructures de gas	MP	36,2	33,3
Gasoductos GasAndes, SA (Chile)	Xile	Infraestructures de gas	MP	47,0	26,2
GNL Chile SA	Xile	Infraestructures de gas	MP	33,3	18,6
Inmobiliaria Parque Nuevo SA	Xile	Serveis	MP	50,0	48,6

¹ Mètode de consolidació: IG Integració Global, IP Integració Proporcional i MP Mètode de la Participació.

² Percentatge corresponent de la Societat Matriu sobre la filial

³ El percentatge de participació és el corresponent a les accions de titularitat legal i el corresponent al compromís de recompra d'accions pels percentatges indicats en la Nota 18, que també s'assignen a la Societat dominant.

3. Entitats d'operacions conjuntes

Societat	País	Activitat	Mètode de Consolidació ¹	% Participació total	
				% Participació Control ²	% Participació Patrimonial
Cilento Reti Gas, SRL	Itàlia	Distribució de gas	IP	60,0	60,0
Bezana / Beguenzo	Espanya	Infraestructures de gas	IP	55,6	55,6
Boquerón	Espanya	Infraestructures de gas	IP	4,5	4,5
Casablanca	Espanya	Infraestructures de gas	IP	9,5	9,5
Chipirón	Espanya	Infraestructures de gas	IP	2,0	2,0
Gas Natural West Africa, S.L.	Espanya	Infraestructures de gas	IP	40,0	40,0
Montanazo	Espanya	Infraestructures de gas	IP	17,7	17,7
Rodaballo	Espanya	Infraestructures de gas	IP	4,0	4,0
Tanger-Larache	Marroc	Infraestructures de gas	IP	24,0	24,0
Central Térmica de Anllares, AIE	Espanya	Generació d'electricitat	IP	66,7	66,7
Centrales Nucleares Almaraz-Trillo, AIE	Espanya	Generació d'Electricitat	IP	19,1	19,1
Comunidad de bienes Central Nuclear de Almaraz (Grup I y II)	Espanya	Generació d'electricitat	IP	11,3	11,3
Comunidad de bienes Central Nuclear de Trillo (Grup I)	Espanya	Generació d'electricitat	IP	34,5	34,5
Comunidad de bienes Central Térmica de Aceca	Espanya	Generació d'electricitat	IP	50,0	50,0
Comunidad de bienes Central Térmica de Anllares	Espanya	Generació d'electricitat	IP	66,7	66,7
Eólica Tramuntana 21, SL	Espanya	Generació d'Electricitat	IP	60,0	60,0
Eólica Tramuntana 22, SL	Espanya	Generació d'Electricitat	IP	60,0	60,0
Eólica Tramuntana 23, SL	Espanya	Generació d'Electricitat	IP	60,0	60,0
Eólica Tramuntana 71, SL	Espanya	Generació d'Electricitat	IP	60,0	60,0
Eólica Tramuntana 72, SL	Espanya	Generació d'Electricitat	IP	60,0	60,0
Eólica Tramuntana 73, SL	Espanya	Generació d'Electricitat	IP	60,0	60,0
Eólica Tramuntana, SL	Espanya	Generació d'Electricitat	IP	60,0	60,0
UTE ESE Clece - Gas Natural	Espanya	Serveis	IP	50,0	50,0

¹ Mètode de consolidació: IG Integració Global, IP Integració Proporcional i MP Mètode de la Participació.

² Percentatge corresponent de la Societat Matriu sobre la filial

4. Societats associades

Societat	País	Activitat	Mètode de Consolidació ¹	% Participació total	
				% Participació Control ²	% Participació Patrimonial
Qalhat LNG SAOC	Oman	Infraestructures de gas	MP	7,4	3,7
Sistemas Energéticos La Muela, SA	Espanya	Generació d'Electricitat	MP	20,0	20,0
Sistemas Energéticos Mas Garullo, SA	Espanya	Generació d'Electricitat	MP	18,0	18,0
Sociedade Galega do Medio Ambiente, SA	Espanya	Generació d'Electricitat	MP	49,0	49,0
Bluemobility System, SL. En Liquidació	Espanya	Serveis	MP	20,0	20,0
Kromschroeder, SA	Espanya	Serveis	MP	44,5	44,5
Torre Marenostrum, SL	Espanya	Serveis	MP	45,0	45,0
CER's Commercial Corp	Panamà	Serveis	MP	25,0	18,8

¹ Mètode de consolidació: IG Integració Global, IP Integració Proporcional i MP Mètode de la Participació.

² Percentatge corresponent de la Societat Matriu sobre la filial.

Annex II. Variacions en el perímetre de consolidació

Les principals variacions en el perímetre de consolidació produïdes en l'exercici 2016 van ser les següents:

Denominació de l'entitat	Categoria de l'operació	Data efectiva de l'operació	Drets de vot adquirits /donats de baixa (%)	Drets de vot després de l'operació (%)	Mètode d'integració després de l'operació
Renovables Aragón, SLU	Adquisició	1 de març	100,0	100,0	Global
Alas Capital Gas Natural, SA	Alienació	11 de març	40,0	-	-
Gas Natural Chile, SA	Constitució	30 de març	56,6	56,6	Global
Sociedad Inversiones Atlántico, SA	Constitució	31 de març	55,1	55,1	Global
Energías Especiales de Extremadura, SL	Liquidació	25 d'abril	99,0	-	-
Regasificadora del Noroeste, SA	Alienació	28 d'abril	11,6	-	-
Leo-Ras, SL	Adquisició	15 de maig	100,0	100,0	Global
Aprovisionadora Global de Energía, SA	Constitució	1 de juny	36,9	36,9	Global
Unión Fenosa Financial Services USA, Llc	Liquidació	29 de juny	100,0	-	-
Union Fenosa Wind Australia Pty, Ltd	Adquisició	20 de juliol	0,2	96,7	Global
Gas Natural Redes GLP, SA	Constitució	21 de juliol	100,0	100,0	Global
Enervent, SA	Alienació	28 de juliol	26,0	-	-
Infraestructura de Gas, SA	Alienació	29 de juliol	85,0	-	-
Planta de Regasificación de Sagunto, SA	Alienació	31 de juliol	50,0	-	-
Vayu Ltd	Adquisició	2 d'agost	100,0	100,0	Global
Vayu Energy, Ltd	Adquisició	2 d'agost	100,0	100,0	Global
Vayu Energy, Ltd (UK)	Adquisició	2 d'agost	100,0	100,0	Global
Vayu Energy BV	Adquisició	2 d'agost	100,0	100,0	Global
LNG GOM Limited	Adquisició	2 d'agost	100,0	100,0	Global
LNG International Resources Ltd	Adquisició	2 d'agost	100,0	100,0	Global

Denominació de l'entitat	Categoria de l'operació	Data efectiva de l'operació	Drets de vot adquirits / donats de baixa (%)	Drets de vot després de l'operació (%)	Mètode d'integració després de l'operació
LNG Marketing Ltd	Adquisició	2 d'agost	100,0	100,0	Global
Gas Natural Wind 6, SL	Liquidació	2 d'agost	60,0	–	–
Gas Natural Chile, SA	Adquisició	8 d'agost	37,9	94,5	Global
Gasco SA	Alienació	8 d'agost	55,1	–	–
Gasco GLP SA	Alienació	8 d'agost	55,1	–	–
Gasmar SA	Alienació	8 d'agost	35,2	–	–
Hualpén Gas SA	Alienació	8 d'agost	17,6	–	–
Autogasco SA	Alienació	8 d'agost	55,1	–	–
Transportes e Inversiones Magallanes SA	Alienació	8 d'agost	46,9	–	–
Automotive Gas Systems SA	Alienació	8 d'agost	55,1	–	–
Inversiones Invergas SA	Alienació	8 d'agost	55,1	–	–
Inversiones Atlántico SA	Alienació	8 d'agost	55,1	–	–
Campanario Generación SA	Alienació	8 d'agost	11,0	–	–
Inversiones GLP SAS ESP	Alienació	8 d'agost	38,6	–	–
JGB Inversiones SAS ESP	Alienació	8 d'agost	38,6	–	–
Unigas Colombia SA ESP	Alienació	8 d'agost	27,0	–	–
Montagas SA ESP	Alienació	8 d'agost	12,9	–	–
Energas SA ESP	Alienació	8 d'agost	10,9	–	–
Tecnet, SA	Alienació	9 d'agost	100,0	–	–
Infraestructuras Eléctricas La Mudarra, SL	Constitució	31 d'agost	39,6	39,6	Participació

Denominació de l'entitat	Categoria de l'operació	Data efectiva de l'operació	Drets de vot adquirits /donats de baixa (%)	Drets de vot després de l'operació (%)	Mètode d'integració després de l'operació
CGE Gas Natural, SA	Constitució	14 d'octubre	100,0	100,0	Global
GNL Quintero SA	Alienació	8 de novembre	20,0	–	–
Union Fenosa Wind Australia Pty, Ltd	Adquisició	15 de desembre	0,2	97,0	Global
Hormigones del Norte, SA	Alienació	16 de desembre	100,0	–	–
Sobral i Solar Energía SPE, Ltda	Adquisició	19 de desembre	85,0	85,0	Global
Sertao i Solar Energía SPE, Ltda	Adquisició	19 de desembre	85,0	85,0	Global
Inca de Varas I	Adquisició	20 de desembre	100,0	100,0	Global
Inca de Varas II	Adquisició	20 de desembre	100,0	100,0	Global
Gasífica, SA	Liquidació	27 de desembre	100,0	–	–
Gas Galicia SDG, SA	Adquisició	29 de desembre	6,9	68,5	Global
Electrificadora del Caribe SA, ESP	Pèrdua de control	31 de desembre	85,4	–	–
Energía Empresarial de la Costa, SA, ESP	Pèrdua de control	31 de desembre	85,4	–	–
Energía Social de la Costa SA ESP	Pèrdua de control	31 de desembre	85,4	–	–

Les principals variacions en el perímetre de consolidació produïdes en l'exercici 2015 van ser les següents:

Denominació de l'entitat	Categoria de l'operació	Data efectiva de l'operació	Drets de vot adquirits /donats de baixa (%)	Drets de vot després de l'operació (%)	Mètode d'integració després de l'operació
Oficina de cambios de suministrador, SA	Liquidació	2 de gener	20,0	-	-
Gas Natural Fenosa Furnizare Energie, SRL	Constitució	31 de gener	100,0	100,0	Global
Compañía General de Electricidad, SA - CGE	Adquisició	31 de gener	0,2	96,9	Global
	Adquisició	28 de febrer	0,4	97,3	Global
	Adquisició	31 de març	0,1	97,4	Global
Mataró Energía Sostenible, SA	Adquisició	24 de març	51,1	51,1	Global
Palencia 3 Investigación y Desarrollo y Exp. SL	Adquisició	9 d'abril	24,9	63,93	Global
Genroque, SL	Constitució	10 d'abril	50,0	50,0	Participació
Puente Mayorga Generación, SL	Constitució	10 d'abril	50,0	50,0	Participació
First Independent Power, Ltd	Adquisició	14 d'abril	10,4	100,0	Global
Iberáfrica Power Ltd	Adquisició	14 d'abril	10,4	100,0	Global
Gas Natural Aragón SDG, SA	Constitució	18 de juny	100,0	100,0	Global
Gas Natural Infraestructuras Distribución Gas, SDG, SA	Constitució	18 de juny	100,0	100,0	Global
Gasmar, SA	Adquisició	25 de juny	12,8	63,8	Global
Gas Directo, SA	Adquisició	10 de juliol	70,0	100,0	Global
Barras Eléctricas Galaico Asturianas, SA	Alienació	28 de juliol	44,9	-	Participació
Banteay Srei, SL	Adquisició	16 de setembre	100,0	100,0	Global
Lanzagorta Comunicaciones, SL	Adquisició	16 de setembre	100,0	100,0	Global
Union Fenosa Wind Australia Pty, Ltd	Adquisició	2 de setembre	0,4	96,5	Global
Berrybank development Pty, Ltd	Adquisició	2 de setembre	0,4	96,5	Global
Crookwell development Pty, Ltd	Adquisició	2 de setembre	0,4	96,5	Global

Denominació de l'entitat	Categoria de l'operació	Data efectiva de l'operació	Drets de vot adquirits /donats de baixa (%)	Drets de vot després de l'operació (%)	Mètode d'integració després de l'operació
Ryan Corner development Pty, Ltd	Adquisició	2 de setembre	0,4	96,5	Global
Global Power Generation, SA	Ampliació capital	5 d'octubre	25,0	75,0	Global
Metrogas, SA	Adquisició	10 d'octubre	8,3	60,2	Global
Gecal Renovables, SA	Adquisició	13 d'octubre	100,0	100,0	Global
Estela Eólica, SLU	Adquisició	13 d'octubre	100,0	100,0	Global
PE Nerea, SL	Adquisició	13 d'octubre	85,5	85,5	Global
PE Los Pedreros, SL	Adquisició	13 d'octubre	100,0	100,0	Global
PE Peñaroldana, SL	Adquisició	13 d'octubre	95,0	95,0	Global
PE El Hierro, SL	Adquisició	13 d'octubre	95,0	95,0	Global
PE Montamarta, SL	Adquisició	13 d'octubre	95,0	95,0	Global
PE La Rabia, SLU	Adquisició	13 d'octubre	100,0	100,0	Global
PE Cova da serpe, SLU	Adquisició	13 d'octubre	100,0	100,0	Global
Eólica La Vega I, SLU	Adquisició	13 d'octubre	100,0	100,0	Global
Eólica La Vega II, SLU	Adquisició	13 d'octubre	100,0	100,0	Global
Ampliació de Nerea, SLU	Adquisició	13 d'octubre	100,0	100,0	Global
PE Las Claras, SLU	Adquisició	13 d'octubre	100,0	100,0	Global
Arañuelo Solar, SL	Adquisició	13 d'octubre	60,0	60,0	Global
PE Cinseiro, SL	Adquisició	13 d'octubre	50,0	50,0	Participació
Sociedad Gestora de Parques Eólicos Andalucía, SA	Adquisició	13 d'octubre	21,0	21,0	Participació
Ener Renova España, SL	Adquisició	13 d'octubre	40,0	40,0	Participació
Ener Renova, SA	Adquisició	13 d'octubre	40,0	40,0	Participació

Denominació de l'entitat	Categoria de l'operació	Data efectiva de l'operació	Drets de vot adquirits /donats de baixa (%)	Drets de vot després de l'operació (%)	Mètode d'integració després de l'operació
Puente Mayorga, SL	Alienació	28 d'octubre	50,0	-	-
Genroque, SL	Adquisició	28 d'octubre	50,0	100,0	Global
Palawan Sulu Sea Gas, INC	Liquidació	30 de novembre	50,0	-	-
Parque Eólico Sierra del Merengue SL en Liq.	Liquidació	30 de novembre	50,0	-	-
Gas Natural Balears, SA	Constitució	30 de novembre	100,0	100,0	Global
Global Power Generation Chile, SpA	Constitució	4 de desembre	100,0	100,0	Global
Ibereólica Cabo Leones II, SA	Adquisició	15 de desembre	51,0	51,0	Global
Línea de Trasmisión Cabo Leones, SA	Adquisició	15 de desembre	50,0	50,0	Participació
PE Nerea, SL	Adquisició	17 de desembre	9,5	95,0	Global
3G Holdings Limited	Liquidació	30 de desembre	10,0	-	-
Gasco Gran Cayman Ltd. (Societat Xilena)	Liquidació	31 de desembre	55,1	-	-
Arañuelo Solar, SL	Liquidació	31 de desembre	60,0	60,0	-

Annex III. Societats del grup fiscal Gas Natural

Les societats pertanyents al grup fiscal Gas Natural són les següents:

Gas Natural SDG, SA	Gas Natural Redes Distribución Gas SDG, SA
Ampliación de Nerea, SLU	Gas Natural Redes GLP, SA
Banteay Srei, SLU	Gas Natural Rioja, S.A.
Boreas Eólica 2, SA	Gas Natural SUR SDG, SA
Compañía Española de Industrias Electroquímicas, SA	Gas Natural Servicios SDG, SA
Energías Ambientales de Somozas, SA	Gas Natural Transporte SDG, SL
Energías Especiales Alcoholeras, SA	Gas Natural Wind 4, SLU
Energías Especiales de Extremadura, SL	Gas Navarra, SA
Eólica La Vega I, SLU	Gecal Renovables, SA
Eólica La Vega II, SLU	General de Edificios y Solares, SL
Estela Eólica, SLU	Genroque, SLU
Europe Mahgreb Pipeline Limited	Global Power Generation, SA
Explotaciones Eólicas Sierra de Utrera, SL	Holding Negocios Regulados Gas Natural, SA
Fenosa Wind, SL	JGC Cogeneración Daimiel, SL
Fenosa, SLU	La Energía, SA
Gas Directo, SAU	La Propagadora del Gas Latam, SLU
Gas Natural Almacenamiento Andalucía, SA	La Propagadora del Gas, SA

Gas Natural Andalucía S.A.	Lanzagorta Comunicaciones, SL
Gas Natural Aprovisionamientos SDG, SA	Lignitos de Meirama, SA
Gas Natural Aragón SDG, SA	Operación y Mantenimiento Energy, SA
Gas Natural Balears, SA	Parque Eólico Cova da Serpe, SLU
Gas Natural Capital Markets, SA	Parque Eólico el Hierro, SL
Gas Natural Castilla y León, SA	Parque Eólico la Rabia, SLU
Gas Natural Castilla-La Mancha, SA	Parque Eólico las Claras, SLU
Gas Natural Catalunya SDG, SA	Parque Eólico los Pedreros, SL
Gas Natural Cegas, SA	Parque Eólico Montamarta, SL
Gas Natural Comercializadora, SA	Parque Eólico Nerea, SL
Gas Natural Distribución Latinoamerica, SA	Parque Eólico Peñarrodana, SL
Gas Natural Exploración, S.L	Petroleum, Oil&Gas España, SA
Gas Natural Fenosa Electricidad Colombia, SL	Sagane, SA
Gas Natural Fenosa Engineering, SL	Sociedad de Tratamiento Hornillos, SL
Gas Natural Fenosa Generación Nuclear, SL	Societat Eòlica de l'Enderrocada, SA
Gas Natural Fenosa Generación, SLU	Tratamiento Cinca Medio, SL
Gas Natural Fenosa Ingeniería y Desarrollo de Generación, SLU	Tratamiento de Almazán, SL

Gas Natural Fenosa Internacional, SA	Unión Fenosa Distribución, SA
Gas Natural Fenosa LNG, SL	Unión Fenosa Financiación, SA
Gas Natural Fenosa Renovables, S.L.U.	Unión Fenosa Minería, SA
Gas Natural Informática, SA	Unión Fenosa Preferentes, SAU
Gas Natural Madrid SDG, SA	

Informe de Gestió Consolidat

Informe de gestió consolidat
corresponent a l'exercici anual
acabat el 31 de desembre de 2016

Situació de l'entitat. [Pág. 286](#)

Evolució i resultat dels negocis. [Pág. 288](#)

Sostenibilitat. [Pág. 320](#)

Principals riscos i incerteses. [Pág. 326](#)

Evolució previsible del grup. [Pág. 330](#)

Activitats de R+D+i. [Pág. 331](#)

Informe Anual de Govern Corporatiu. [Pág. 332](#)

Accions pròpies. [Pág. 332](#)

Fets posteriors. [Pág. 333](#)

Glossari de termes. [Pág. 333](#)

Informe de Gestió consolidat

1. Situació de l'entitat

Gas Natural Fenosa té un model de negoci caracteritzat per fer una gestió responsable i sostenible de tots els recursos de què se serveix. El compromís amb la sostenibilitat i amb la creació de valor al llarg del temps, es concreta en la política de responsabilitat corporativa, aprovada pel Consell d'Administració, present en tot el procés de negoci de la companyia que assumeix set compromisos de responsabilitat corporativa amb els seus grups d'interès i que guien la seva manera d'actuar: compromís amb els resultats, orientació al client, protecció del medi ambient, interès per les persones, seguretat i salut, compromís amb la societat i integritat.

Gas Natural Fenosa és una companyia d'energia integrada que subministra gas i electricitat a gairebé 22 milions de clients. L'objectiu principal és proveir d'energia la societat per maximitzar-ne el desenvolupament i el benestar, de manera que la innovació, l'eficiència energètica i la sostenibilitat es converteixen en pilars fonamentals del model de negoci. És líder en el sector energètic i pionera en la integració del gas i l'electricitat. El seu negoci se centra en el cicle de vida complet del gas i en la generació, distribució i comercialització d'electricitat. A més, desenvolupa altres línies de negoci, com els serveis energètics, que afavoreixen la diversificació de les activitats i els ingressos, i s'anticipen a les noves tendències del mercat, atenent les necessitats específiques dels clients i oferint un servei integral no centrat únicament en la venda d'energia.

El model de negoci de Gas Natural Fenosa es desenvolupa a través d'un ampli nombre d'empreses bàsicament a Espanya, resta d'Europa, l'Amèrica Llatina i Àfrica i es recolza en quatre grans negocis:

> Distribució de gas (Espanya, resta d'Europa i Amèrica Llatina)

Gas Natural Fenosa manté una posició de lideratge en els mercats on opera, cosa que li permet aprofitar les oportunitats de creixement orgànic, tant per la captació de nous clients en municipis amb gas, com per l'expansió de xarxes a zones no gasificades. És líder a Espanya i té una sòlida presència a Itàlia. És líder a l'Amèrica Llatina on és present a Mèxic, Xile, Colòmbia, el Brasil, l'Argentina i el Perú.

> Distribució d'electricitat (Espanya, resta d'Europa i Amèrica Llatina)

Gas Natural Fenosa és un dels operadors més eficients en termes de costos d'operació i manteniment del negoci de distribució elèctrica. Gas Natural Fenosa és el tercer operador al mercat espanyol i és líder a Moldàvia. A l'Amèrica Llatina està present a Xile, l'Argentina, Panamà i Colòmbia.

> Gas (Infraestructures, Comercialització i Unión Fenosa Gas)

Gas Natural Fenosa posseeix una infraestructura de gas única i integrada que dota el negoci de gran estabilitat, proporciona flexibilitat a les operacions i permet transportar el gas cap a les millors oportunitats de negoci.

Per a Gas Natural Fenosa els proveïdors són actors fonamentals en l'òptim funcionament de la cadena de valor, per això estableix contractes a llarg termini, assumeix el compromís amb la societat en què opera i minimitza el seu impacte mediambiental, i amb això en garanteix el subministrament.

Gas Natural Fenosa respon amb els seus serveis de valor afegit a les exigències de rapidesa, garantia, qualitat i eficiència energètica que requereixen els clients.

> Electricitat (Espanya i Internacional)

Gas Natural Fenosa té un ampli coneixement en totes les tecnologies de generació i té una infraestructura capaç d'ajustar-se a les necessitats de cada model energètic i a la realitat de cada país. El proveïment d'un gas competitiu i flexible permet a la companyia obtenir millors marges davant dels seus competidors en la gestió dels seus cicles combinats.

La posició de lideratge en la comercialització combinada de gas natural i electricitat presenta avantatges importants com ara menys cost de servei, un servei integrat al client i menys costos d'adquisició, sense oblidar la consecució de més vinculació amb els clients.

En el negoci internacional Gas Natural Fenosa, a través de Global Power Generation, està present a Mèxic, Puerto Rico, República Dominicana, Costa Rica, el Panamà, Kenya i Austràlia i, més recentment, a Xile i al Brasil.

En conseqüència, la presència al llarg de tota la cadena de valor del gas dota Gas Natural Fenosa d'un avantatge competitiu de manera que la companyia es converteix en líder en el sector. La capacitat de gestió i experiència en electricitat, amb la seva posició única d'integració del mercat de gas i electricitat, converteix la companyia en referent en aquest sector. La presència internacional garanteix una posició privilegiada per a capturar el creixement de noves regions en el procés de desenvolupament econòmic, i la converteix en un dels principals operadors del món.

En l'Annex I dels Comptes Anuals Consolidats es relacionen les empreses participades per Gas Natural Fenosa.

1.1. Govern Corporatiu

Gas Natural Fenosa desenvolupa i manté actualitzades de manera continuada les seves normes de govern corporatiu, que estan formades principalment per:

- > Estatuts Socials.
- > Reglament de la Junta General d'Accionistes.
- > Reglament del Consell d'Administració i les Comissions corresponents.
- > Codi Intern de Conducta en matèria relativa als Mercats de Valors.
- > Codi Ètic.
- > Política de Responsabilitat Corporativa.

Gas Natural Fenosa ha continuat potenciant el seu compromís amb la transparència i les bones pràctiques en el desenvolupament de les quals participen la Junta General d'Accionistes, el Consell d'Administració i les comissions corresponents: Comissió Executiva, Comissió de Nomenaments i Retribucions i Comissió d'Auditoria. També el Comitè de Direcció té un paper rellevant. En 2015, Gas Natural Fenosa va adaptar les seves normes de govern corporatiu als requeriments que conté la Llei 31/2014, de 3 de desembre, per la qual es modifica la Llei de Societats de Capital per a la millora del govern corporatiu i a les noves Recomanacions del Codi de bon govern de les societats cotitzades de febrer de 2015.

Una descripció més detallada d'aquestes es pot consultar en l'Informe Anual de Govern Corporatiu 2016 annex a aquest Informe de gestió.

El Consell d'Administració és l'òrgan de representació de l'entitat i, al marge de les decisions reservades a la Junta General, és el màxim òrgan de decisió de Gas Natural Fenosa. En particular són de la seva competència:

- > Determinar les orientacions estratègiques i els objectius econòmics.
- > Supervisar i verificar que els membres del primer nivell de direcció compleixen amb l'estratègia i els objectius.
- > Assegurar la viabilitat futura de la societat i la seva competitivitat.
- > Aprovar els codis de conducta.

La Comissió Executiva és l'òrgan delegat del Consell d'Administració encarregat del seguiment continu de la gestió de la companyia.

La Comissió de Nomenaments i Retribucions proposa els criteris de retribució dels consellers i la política general de remuneracions de la Direcció. D'altra banda, revisa l'estructura i composició del Consell, supervisa el procés d'incorporació de nous membres i estableix les directrius per al nomenament de directius.

La Comissió d'Auditoria supervisa els sistemes i l'eficàcia del control intern i dels sistemes de gestió de riscos de la societat; l'elaboració de la informació financera i els serveis d'auditoria interna.

El Comitè de Direcció duu a terme la coordinació de les àrees de negoci i corporatives. Entre les seves funcions principals hi ha les d'estudiar i proposar els Objectius, el Pla Estratègic i el Pressupost Anual, així com avaluar els màxims Òrgans de Govern les propostes de les actuacions que puguin afectar la consecució del Pla Estratègic de la companyia. Així mateix, tots els membres del Comitè de Direcció participen en la confecció del Mapa de Riscos Corporatiu, a través de reunions de treball en les quals aporten la seva visió sobre les principals incerteses i efectes eventuals en els negocis.

2. Evolució i resultat dels negocis

2.1. Principals fites de l'exercici 2016

El benefici net de 2016 se situa en 1.347 milions i descendeix un 10,3% davant al del mateix període de l'any anterior.

L'ebitda arriba als 4.970 milions en 2016 i disminueix un 5,6% respecte al de 2015, un cop discontinuat el negoci del gas liquat del petroli a Xile, condicionat per un entorn macroeconòmic i energètic molt exigent. Aquest entorn ha afectat especialment la contribució del negoci de comercialització de gas, així com la depreciació de les divises de l'Amèrica Llatina en la seva translació a euros amb un impacte en ebitda de 112 milions d'euros, causat fonamentalment pel comportament del peso colombià i del peso mexicà.

El 31 de desembre de 2016 la ràtio d'endeutament se situa en el 44,8% inferior al de 2015 que se situava en el 45,8% i la ràtio Deute financer net/Ebitda en 3,1 vegades, davant de 3,0 vegades en 2015, malgrat l'avançament del dividend a compte de l'exercici 2016.

Al novembre de 2016 s'ha procedit al tancament de la venda del 20,0% de participació de la societat Aprovevisionadora Global de Energia, SA (AGESA), filial de Gas Natural Chile, SA, en GNL Quintero, SA (Xile) a Enagás per 182 milions d'euros i ha suposat l'obtenció d'una plusvàlua abans d'impostos i participacions no dominants de 128 milions d'euros i una plusvàlua neta de 50 milions d'euros.

El 14 de novembre de 2016 la Superintendència de Serveis Públics Domiciliaris de la República de Colòmbia (Superintendència) va ordenar, com a mesura necessària per a assegurar la prestació del servei d'energia elèctrica, la presa de possessió dels béns, havers i negocis d'Electricaribe. La Superintendència va ordenar així mateix el cessament dels membres de l'òrgan d'administració i del gerent general i la substitució d'aquest per un Agent especial designat per la Superintendència. Durant l'exercici de les seves funcions la veritat és que l'Agent ha substituït el personal directiu nomenat per Gas Natural Fenosa i ha centralitzat la decisió sobre el subministrament d'informació a remetre a Gas Natural Fenosa, de manera que, al tancament de desembre de 2016, Gas Natural Fenosa ja havia perdut el control i qualsevol poder d'influència significativa sobre Electricaribe ja que no participava ni tenia informació directa sobre les decisions o sobre les activitats rellevants dels negocis. Posteriorment, l'11 de gener de 2017 la Superintendència ha acordat la pròrroga de la intervenció, fins al 14 de març de 2017. A causa dels fets assenyalats anteriorment, i seguint el que indica la normativa comptable aplicable en aquest cas, NIIF 10, el 31 de desembre de 2016 s'ha deixat de consolidar Electricaribe en el balanç consolidat de Gas Natural Fenosa, i es procedirà a donar de baixa els seus actius, passius i participacions no dominants per un import net de 475 milions d'euros. Així mateix, en l'epígraf "Actius financers disponibles per a la venda", s'ha reconegut la inversió en Electricaribe pel seu valor raonable en el sentit de la NIC 39 (475 milions d'euros).

Gas Natural Fenosa confirma la perspectiva de benefici net per a l'exercici 2017 entre 1.300 i 1.400 milions d'euros, així com la continuïtat de la seva política de dividends, d'acord amb la Visió Estratègica 2016-2020.

La proposta de distribució de resultats de l'exercici 2016 que el Consell d'Administració elevarà a la Junta General Ordinària d'Accionistes per a la seva aprovació suposa destinar 1.001 milions a dividends, el mateix que l'any anterior, en línia amb la nova política de dividends per al període 2016-2018 aprovada al març de 2016. El dividend a compte de 0,330 euros per acció va ser pagat íntegrament en efectiu el 27 de setembre de 2016 i el pagament del dividend complementari de 0,670 euros per acció també serà realitzat en efectiu en el mes de juny de 2017, cosa que suposarà un pay out del 74,3%.

2.2. Principals magnituds

La informació financera de Gas Natural Fenosa conté magnituds i mesures elaborats d'acord amb les Normes Internacionals d'Informació Financera (NIIF), així com altres mesures preparats d'acord amb el model d'informació del Grup anomenades Mesures Alternatives de Rendiment (MAR) que es consideren magnituds ajustades respecte a aquelles que es presenten d'acord amb les NIIF. En l'últim apartat de l'informe de gestió consolidat s'inclou un Glossari de termes amb la definició de les MAR utilitzades.

Principals magnituds econòmiques

	2016	2015	%
Import net de la xifra de negocis	23.184	26.015	(10,9)
Ebitda	4.970	5.264	(5,6)
Benefici d'explotació	3.006	3.261	(7,8)
Resultat atribuïble a accionistes de la soc. dominant	1.347	1.502	(10,3)
Fluxos d'efectiu activitats explotació	3.375	3.500	(3,6)
Inversions	2.225	1.422	56,5
Patrimoni net (a 31/12)	19.005	18.518	2,6
Patrimoni net atribuït (a 31/12)	15.225	14.367	6,0
Deute financer net (a 31/12)	15.423	15.648	(1,4)

Principals ràtios financeres

	2016	2015
Endeutament (%)	44,8	45,8
Ebitda / Cost deute financer net	6,7x	6,4x
Deute financer net / Ebitda	3,1x	3,0x
Ràtio de liquiditat	1,1x	1,2x
Ràtio de solvència	1,0x	1,0x
ROE (Rendibilitat sobre el patrimoni net) (%)	8,8	10,5
ROA (Retorn dels actius) (%)	2,9	3,1

Principals ràtios borsàries i remuneració a l'accionista

	2016	2015
Nombre mitjà d'accions (en milers)	1.000.468	1.000.689
Cotització a 31/12 (euros)	17,91	18,82
Capitalització borsària a 31/12 (milions d'euros)	17.922	18.828
Benefici per acció (euros) ¹	1,35	1,57
Patrimoni net atribuïble per acció (euros)	15,21	14,36
Relació cotització-benefici (PER)	13,3	12,5
EV/ Ebitda	6,7	6,5

¹ Benefici el 31 de desembre de 2015 ajustat d'acord a NIC33 per l'excés de l'import en llibres de les accions preferents sobre l'import pagat en la seva recompra, net del seu efecte fiscal.

Principals magnituds físiques

	2016	2015	%
Distribució gas			
Vendes - ATX ¹	458.265	473.831	(3,3)
Europa	188.197	181.212	3,9
Amèrica Llatina	270.068	292.619	(7,7)
Punts de subministrament de distribució de gas, en milers (el 31/12):	13.546	13.172	2,8
Europa	5.773	5.724	0,9
Amèrica Llatina	7.773	7.448	4,4
Distribució electricitat:			
Vendes - ATX ¹	68.258	68.731	(0,7)
Europa	34.697	34.676	0,1
Amèrica Llatina	33.561	34.055	(1,5)
Punts de subministrament de distribució d'electricitat, en milers (el 31/12)	8.202	10.622	(22,8)
Europa	4.580	4.550	0,7
Amèrica Llatina	3.622	6.072	(40,3)
TIEPI ² (minuts)	43	44	(2,3)

* Dades de Colòmbia el 30/11/2016 per indisponibilitat de dades del mes de desembre.

¹ Accés Tercers a la Xarxa (energia distribuïda).

² Temps d'Interrupció Equivalent de la Potència Instal·lada a Espanya.

Principales magnitudes físicas (continuación)

	2016	2015	%
Gas			
Subministrament de gas (GWh):	325.384	316.268	2,9
Espanya	178.916	185.851	(3,7)
Resta d'Europa	77.136	54.787	40,8
GNL Internacional	69.332	75.630	(8,3)
Transport de gas – EMPL (GWh)	111.720	112.861	(1,0)
Electricitat:			
Energia elèctrica produïda (GWh):	46.552	49.548	(6,0)
Espanya:	28.504	31.568	(9,7)
Hidràulica	3.933	2.457	60,1
Nuclear	4.463	4.544	(1,8)
Carbó	5.687	7.973	(28,7)
Cicles combinats	11.963	14.494	(17,5)
Renovable i Cogeneració	2.458	2.100	17,0
Global Power Generation:	18.048	17.980	0,4
Hidràulica	496	481	3,1
Cicles combinats	15.648	15.519	0,8
Fuel – gas	1.111	1.130	(1,7)
Eòlica	793	850	(6,7)
Capacitat de generació elèctrica (MW):	15.418	15.471	(0,3)
Espanya:	12.716	12.769	(0,4)
Hidràulica	1.954	1.954	–
Nuclear	604	604	–
Carbó	2.010	2.065	(2,7)
Cicles combinats	7.001	7.001	–
Renovable i Cogeneració	1.147	1.145	0,2
Global Power Generation:	2.702	2.702	–
Hidràulica	123	123	–
Cicles combinats	2.035	2.035	–
Fuel – gas	310	310	–
Eòlica	234	234	–
Comercialització d'electricitat (GWh)	36.384	35.241	3,2

2.3. Anàlisi dels resultats consolidats

Import net de la xifra de negoci

	2016	%s/total	2015	%s/total	% 2016/2015
Distribució de gas	4.873	21,1	5.301	20,4	(8,1)
Espanya	1.198	5,2	1.191	4,6	0,6
Itàlia	88	0,4	92	0,4	(4,3)
Amèrica Llatina	3.587	15,5	4.018	15,4	(10,7)
Distribució d'electricitat	5.733	24,7	5.680	21,8	0,9
Espanya	833	3,6	838	3,2	(0,6)
Moldàvia	227	1,0	260	1,0	(12,7)
Amèrica Llatina	4.673	20,1	4.582	17,6	2,0
Gas	9.134	39,4	11.077	42,6	(17,5)
Infraestructures	324	1,4	317	1,2	2,2
Comercialització	8.810	38,0	10.760	41,4	(18,1)
Electricitat	6.060	26,1	6.585	25,3	(8,0)
Espanya	5.279	22,7	5.779	22,2	(8,7)
Global Power Generation	781	3,4	806	3,1	(3,1)
Resta	364	1,6	489	1,9	(25,6)
Ajustaments consolidació	(2.980)	(12,9)	(3.117)	(12,0)	(4,4)
Total	23.184	100,0	26.015	100,0	(10,9)

L'import net de la xifra de negocis fins el 31 de desembre de 2016 ascendeix a 23.184 milions d'euros i registra un descens del 10,9% respecte a l'any anterior, en gran mesura a causa de la disminució dels preus de les *commodities* en comparació amb els del mateix període de l'any anterior.

Ebitda

	2016	%s/total	2015	%s/total	% 2016/2015
Distribució de gas	1.730	34,8	1.751	33,3	(1,2)
Espanya	889	17,9	872	16,6	1,9
Itàlia	62	1,2	66	1,3	(6,1)
Amèrica Llatina	779	15,7	813	15,4	(4,2)
Distribució d'electricitat	1.334	26,8	1.346	25,6	(0,9)
Espanya	603	12,1	607	11,5	(0,7)
Moldàvia	42	0,8	38	0,7	10,5
Amèrica Llatina	689	13,9	701	13,4	(1,7)
Gas	845	17,0	1.081	20,5	(21,8)
Infraestructures	298	6,0	293	5,6	1,7
Comercialització	547	11,0	788	14,9	(30,6)
Electricitat	972	19,6	1.002	19,0	(3,0)
Espanya	715	14,4	741	14,0	(3,5)
Global Power Generation	257	5,2	261	5,0	(1,5)
Resta	89	1,8	84	1,6	6,0
Total	4.970	100,0	5.264	100,0	(5,6)

L'ebitda consolidat el 31 de desembre de 2016 disminueix en 294 milions d'euros i arriba als 4.970 milions d'euros, amb una disminució del 5,6% respecte a 2015, un cop discontinuat el negoci de gas líquid del petroli a Xile.

L'evolució de les monedes en la seva translació a euros en el procés de consolidació ha tingut un impacte negatiu en l'ebitda el 31 de desembre de 2016 112 milions d'euros respecte el 31 de desembre de 2015, causat fonamentalment per la depreciació del pes colombià i del pes mexicà.

L'ebitda de les activitats internacionals de Gas Natural Fenosa disminueix en un 12,1% i representa un 44,5% del total consolidat davant d'un 47,8% en el mateix període de l'any anterior. D'altra banda, l'ebitda provinent de les operacions a Espanya augmenta un 0,4% i augmenta el seu pes relatiu en el total consolidat al 55,5%.

En la resta d'activitats s'inclou la plusvàlua bruta de 51 milions d'euros (plusvàlua neta de 35 milions d'euros) per la venda de quatre edificis a Madrid per import de 206 milions d'euros.

Resultat d'exploració

	2016	%s/total	2015	%s/total	% 2016/2015
Distribució de gas	1.231	41,0	1.244	38,1	(1,0)
Espanya	596	19,8	579	17,8	2,9
Itàlia	38	1,3	42	1,3	(9,5)
Amèrica Llatina	597	19,9	623	19,0	(4,2)
Distribució d'electricitat	730	24,3	827	25,4	(11,7)
Espanya	381	12,7	388	11,9	(1,8)
Moldàvia	37	1,2	32	1,0	15,6
Amèrica Llatina	312	10,4	407	12,5	(23,3)
Gas	681	22,7	903	27,7	(24,6)
Infraestructures	240	8,0	228	7,0	5,3
Comercialització	441	14,7	675	20,7	(34,7)
Electricitat	279	9,2	307	9,4	(9,1)
Espanya	154	5,1	180	5,5	(14,4)
Global Power Generation	125	4,1	127	3,9	(1,6)
Resta	85	2,8	(20)	(0,6)	(525,0)
Total	3.006	100,0	3.261	100,0	(7,8)

Les dotacions a amortitzacions i pèrdues per deteriorament fins el 31 de desembre de 2016 ascendeixen a 1.759 milions i registren un lleuger augment, del 0,5% respecte a l'any anterior, bàsicament com a conseqüència de l'evolució dels tipus de canvi.

Les provisions per morositat se situen en 327 milions davant 258 milions l'any anterior, registrant un augment del 26,7%.

El resultat d'exploració de l'any 2016 ha disminuït en 255 milions respecte l'any anterior, i se situa en 3.006 milions, fet que suposa una disminució del 7,8% respecte a l'any anterior.

Resultat financer

El resultat financer de 2016 és de 825 milions d'euros negatius (894 milions d'euros negatius en 2015) un 7,7% inferior al del mateix període de l'exercici anterior.

El detall del resultat financer és el següent:

	2016	2015	%
Cost deute financer net	(747)	(823)	(9,2)
Altres despeses/ingressos financers	(94)	(86)	9,3
Ingrés financer Costa Rica ¹	16	15	6,7
Resultat financer	(825)	(894)	(7,7)

¹ Les concessions de generació a Costa Rica es registren com a actiu financer d'acord amb la CINIIF 12.

El cost del deute financer net el 31 de desembre de 2016 ascendeix a 747 milions d'euros, inferior al mateix període de l'any anterior a causa d'una notable reducció del volum de deute mitjà, així com als marges i tipus d'interès de referència.

El cost mitjà del deute financer brut és del 4,3%, amb el 75% del deute a tipus fix.

Resultat d'entitats valorades pel mètode de la participació

L'any 2016 el resultat d'entitats pel mètode de participació és de -98 milions d'euros davant a -4 milions d'euros l'any 2015. Les partides més rellevants són l'aportació positiva de 49 milions d'Ecoelétrica a Puerto Rico i el subgrup Unión Fenosa Gas que aporta un resultat negatiu de -176 milions d'euros i incorpora la plusvàlua per la venda de Planta de regasificació de Sagunt, SA (Saggas) per 21 milions d'euros i el deteriorament per import de 94 milions d'euros com a conseqüència de la necessitat d'actualització de les hipòtesis del cost de proveïment per l'evolució prevista de l'escenari energètic per a Unión Fenosa Gas.

Impost sobre beneficis

El 27 de novembre de 2014 es va aprovar la Llei 27/2014, de 27 de novembre, de l'Impost sobre Societats, i es va establir una disminució del tipus general de gravamen a Espanya del 30% al 28% per a l'exercici 2015 i al 25% a partir de l'exercici 2016.

El tipus de gravamen que resulta de l'Impost sobre beneficis consolidat registrat el 31 de desembre de 2016 ha ascendit al 20,0% davant d'un 24,3% en l'any anterior, com a conseqüència de l'esmentada reducció del tipus impositiu a Espanya del 28% al 25% que s'ha vist parcialment mitigada per un increment del tipus de gravamen a Xile del 22,5% al 24%, i la comptabilització dels següents impactes no recurrents:

- > En el marc d'un procés de reorganització dels negocis i simplificació societària a Xile, amb data 14 de desembre de 2016, Compañía General de Electricidad, SA ha procedit a fusionar per absorció a la seva filial Transnet. El fons de comerç resultant s'ha assignat al valor fiscal dels actius no monetaris rebuts de l'absorbida, equivalent al seu valor comptable a la data de l'operació, generant una disminució del passiu per impostos diferits de 128 milions d'euros, amb el corresponent impacte positiu en el "Impost sobre beneficis" registrat.
- > El 29 de desembre de 2016 es va publicar a Colòmbia la Llei Núm. 1819 de Reforma Tributària Estructural que estableix una disminució progressiva de la taxa de l'impost sobre la renda per als anys 2017, 2018 i 2019. Com a conseqüència d'aquesta publicació s'han revalorat els impostos diferits a la taxa de reversió prevista i s'ha registrat una despesa més gran en l'epígraf de "Impost sobre beneficis" del compte de pèrdues i guanys consolidat per un import de 21 milions d'euros.

Participacions no dominants

Les principals partides que formen aquest capítol corresponen als resultats de les participacions no dominants, en EMPL, a GPG, en les societats de distribució de gas al Brasil, Xile, Colòmbia i Mèxic i en les societats de distribució d'electricitat a Xile, el Panamà i Colòmbia així com als interessos meritats corresponents a les emissions d'obligacions perpètuas subordinades.

El resultat atribuït a participacions no dominants de 2016 ascendeix a -364 milions davant -322 milions en el mateix període de l'any anterior a causa bàsicament de l'increment de GPG per la incorporació de KIA amb un 25% de participació i a la plusvàlua de la venda de GNL Quinterio atribuïble a participacions no dominants.

Resultat net

Finalment, el resultat net puja a 1.347 milions, amb una disminució del 10,3% davant l'obtingut en 2015.

2.4. Anàlisi de balanç consolidat

Inversions

El desglossament de les inversions per naturalesa és el següent:

	2016	2015	%
Inversions materials i intangibles	2.517	1.767	42,4
Inversions financeres	384	315	21,9
Total inversions brutes	2.901	2.082	39,3
Desinversions i altres	-676	-660	2,4
Total inversions	2.225	1.422	56,5

Les inversions materials i intangibles de l'any 2016 arriben als 2.517 milions, amb un increment del 42,4% respecte a les de l'any 2015, fonamentalment per l'adquisició de dos nous vaixells metaners al setembre i al desembre de 2016.

Sense considerar la inversió de 425 milions en els vaixells metaners, que han estat adquirits en règim d'arrendament financer, les inversions materials i intangibles se situarien en 2.092 milions cosa que suposaria un increment del 18,4%, bàsicament per l'augment de les inversions en distribució de gas a Espanya pel tancament de l'adquisició de punts de distribució de GLP a Respol acordada en 2015.

Les inversions financeres en 2016 corresponen fonamentalment a l'adquisició addicional del 37,88% de Gas Natural Chile (306 milions) i a l'adquisició de diverses participades entre les quals destaca l'adquisició de Vayu (Irlanda).

Les desinversions i altres en 2016 corresponen bàsicament a la venda de les accions de Gasco SA que Gas Natural Fenosa posseïa a través de les seves filials per un total de 220 milions, a la venda de GNL Quinterio per 182 milions i per la venda dels edificis de Madrid per 206 milions.

El detall per activitats de les inversions materials i immaterials és el següent:

	2016	2015	% 2016/2015
Distribució de gas	1.028	784	31,1
Espanya	693	435	59,3
Itàlia	31	25	24,0
Amèrica Llatina	304	324	(6,2)
Distribució d'electricitat	666	578	15,2
Espanya	265	249	6,4
Moldàvia	13	9	44,4
Amèrica Llatina	388	320	21,3
Gas	474	50	–
Infraestructures	13	12	8,3
Comercialització	461	38	–
Electricitat	193	162	19,1
Espanya	105	104	1,0
Global Power Generation	88	58	51,7
Resta	156	193	(19,2)
Total	2.517	1.767	42,4

L'activitat de distribució de gas representa el 27,5% del total consolidat, és el major focus inversor i i es manté en línia amb el mateix període de l'any anterior. Sense considerar la inversió en comercialització de gas, que s'incrementa a causa de la contractació de dos nous vaixells metaners en règim d'arrendament financer al setembre i desembre de 2016, el major creixement l'experimenta la inversió en distribució de gas a Espanya (+59,3%) a causa de l'adquisició de punts de subministrament de GLP a Repsol acordada en 2015.

En l'àmbit geogràfic, les inversions a Espanya augmenten en un 73,1% i representen el 66,4% del total, davant d'un 54,7% en l'any anterior per la contractació de dos nous vaixells metaners en règim d'arrendament financer al setembre i desembre de 2016. Sense aquest impacte les inversions a Espanya augmentarien un 29,1% i representarien el 59,6% del total.

Per la seva banda, les inversions a l'exterior es mantenen respecte a l'any anterior i suposen un pes sobre el total del 33,6% (40,4% sense considerar la inversió en els nous vaixells) davant d'un 49,6% en el mateix període de l'any anterior.

Patrimoni net i remuneració a l'accionista

El 31 de desembre de 2016 el patrimoni net de Gas Natural Fenosa aconsegueix els 19.005 milions d'euros. D'aquest patrimoni és atribuïble a Gas Natural Fenosa la xifra de 15.225 milions d'euros.

Així mateix, el 31 de desembre de 2016 el nombre total d'accions ordinàries és de 1.000.689.341 accions, representades per mitjà d'anotacions en compte amb un valor nominal d'1 euro per acció. Totes les accions emeses estan totalment desemborsades i amb els mateixos drets polítics i econòmics.

El 31 de desembre de 2016, segons la informació pública disponible, les participacions principals en el capital social de Gas Natural Fenosa són les següents:

	Participació en el capital social %
Fundació Bancària Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona, "la Caixa" ¹	24,4
Repsol, S.A.	20,1
Global Infrastructure Partners III ²	20,0
Sonatrach	4,0

¹ A través de Critería Caixa SAU i de Caixabank, SA

² Global Infrastructure Partners III, el gestor d'inversió de la qual és Global Infrastructure Management LLC, ostenta indirectament la seva participació a través de GIP III Canary 1, S.à.r.l

Per a informació addicional, referiu-vos a la Nota 13 de la Memòria Consolidada.

Exercici 2016

La proposta de distribució de resultats de l'exercici 2016 que el Consell d'Administració elevarà a la Junta General Ordinària d'Accionistes perquè s'aprovi suposa destinar 1.001 milions d'euros a dividends el mateix de l'any anterior. La proposta suposa el pagament d'un dividend total d'1 euro per acció i representa un pay out del 74,3% amb una rendibilitat per dividends del 5,6% prenent com a referència la cotització el 31 de desembre de 2016 de 17,91 euros per acció.

El passat 27 de setembre es va pagar íntegrament en efectiu un dividend a compte de l'exercici 2016 de 0,330 euros per acció.

Exercici 2015

La proposta de distribució de resultats de l'exercici 2015 aprovada per la Junta General Ordinària d'Accionistes celebrada el 4 de maig de 2016 va suposar destinar 1.001 milions d'euros a dividends, un 10,1% més que l'any anterior. La proposta ha suposat el pagament d'un dividend total d'1 euro per acció i representa un pay out del 66,6% amb una rendibilitat per dividends del 5,3% prenent com a referència la cotització el 31 de desembre de 2015 de 18,82 euros per acció.

Deute i gestió financera

Evolució del deute financer net (milions d'euros)

	31/12/16	31/12/15	%
Deute financer net	15.423	15.648	(1,4)

El 31 de desembre de 2016 la deute financer net arriba als 15.423 milions d'euros i situa la ràtio d'endeutament en el 44,8% (15.648 milions d'euros i el 45,8% el 31 de desembre de 2015).

Les ràtios de Deute net/Ebitda i Ebitda/Cost deute financer net se situen el 31 de desembre de 2016 en 3,1x i en 6,7x, respectivament, cosa que suposa continuar amb la senda d'enfortiment dels fonamentals de crèdit en el període.

El detall del càlcul del deute financer net és el següent:

	31/12/16	31/12/15
Deute financer no corrent	15.003	15.653
Deute financer corrent	2.599	2.595
Efectiu i altres mitjans equivalents	(2.067)	(2.390)
Derivats	(112)	(210)
Deute financer net	15.423	15.648

Venciment del deute net (milions d'euros)

	2017	2018	2019	2020	2021	Post 2022
Venciments del deute net	833	2.276	2.872	2.395	2.273	4.774

La taula anterior mostra el calendari de venciments del deute net de Gas Natural Fenosa a 31 de desembre de 2016.

Quant a la distribució de venciments del deute financer net, el 79,8% té venciment igual o posterior a l'any 2019. La vida mitjana del deute net se situa en 5,2 anys.

El 5,4% del deute financer net té venciment a curt termini i el 94,6% restant, a llarg termini.

Principals operacions financeres

Continuant amb la política financera d'enfortir la posició de liquiditat i gestionar el perfil de venciments del deute, durant l'exercici 2016 s'ha acudit al mercat de capitals a través de l'emissió de bons (600 milions d'euros a 10 anys sota el programa EMTN i 300 milions d'euros a 5 anys mitjançant emissió privada).

Amb el mateix objectiu, durant el període s'han renegociat operacions bilaterals bancàries així com s'han contractat nous crèdits.

Al setembre de 2016 s'ha disposat del préstec concedit pel BEI per 600 milions d'euros, destinat al finançament d'inversions en el negoci de distribució de gas a Espanya.

El desglossament per monedes del deute financer net el 31 de desembre de 2016 i el seu pes relatiu sobre el total és el següent:

(milions d'euros)	31/12/2016	%
EUR	12.318	79,9
CLP	1.452	9,4
US\$	923	6,0
COP	100	0,6
BRL	339	2,2
MXN	287	1,9
Altres	4	-
Total deute financer net	15.423	100,0

Qualificació creditícia

La qualificació creditícia del deute de Gas Natural Fenosa a curt i llarg termini és la següent:

Agència	Curt termini	Llarg termini
Fitch	F2	BBB+
Moody's	P-2	Baa2
Standard & Poor's	A-2	BBB

Liquiditat i recursos de capital

El 31 de desembre de 2016 la tresoreria i altres actius líquids equivalents juntament amb el finançament bancari disponible totalitzen una liquiditat de 10.061 milions d'euros, cosa que suposa la cobertura de venciments superior als 24 mesos, segons el detall següent:

Font de liquiditat

	Límit	Disposat	Disponibilitat
Línies de crèdit compromeses	7.485	(365)	7.120
Línies de crèdit no compromeses	707	(185)	522
Préstecs no disposats	352	–	352
Efectiu i altres mitjans líquids equivalents	2.067	–	2.067
Total	10.611	(550)	10.061

Adicionalment, els instruments financers disponibles en el mercat de capitals el 31 de desembre de 2016 se situen en 6.586 milions d'euros i inclouen el programa Euro Medium Terms Notes (EMTN) per un import de 3.795 milions d'euros, el programa d'Euro Commercial Paper (ECP) per 900 milions d'euros, i els programes de Certificats Borsaris en la Borsa Mexicana de Valors i de Valors Comercials al Panamà, el Programa de Bons Ordinaris a Colòmbia i les línies de bons a Xile, que conjuntament comporten 1.891 milions d'euros.

El detall del fons de maniobra el 31 de desembre és el següent:

(milions d'euros)	2016	2015
Actius corrents operatius ¹	5.595	5.819
Passius corrents operatius ²	(4.276)	(4.204)
	1.319	1.615

¹ Inclou Existències, Clients per vendes i prestacions de serveis i Altres deutors.

² Inclou Proveïdors, Altres creditors i Altres passius corrents sense considerar el dividend a pagar.

El termini mitjà de pagament a proveïdors de Gas Natural Fenosa és de 28 dies.

Anàlisi d'obligacions contractuals i operacions fora de balanç

El detall d'obligacions contractuals, operacions fora de balanç i passius contingents de Gas Natural Fenosa s'inclou en la Nota 35 de la memòria dels Comptes anuals consolidats.

2.5. Anàlisi de resultats per segments

Distribució de gas

2.5.1 Distribució gas Espanya

El negoci a Espanya inclou l'activitat retribuïda amb càrrec al sistema de distribució de gas, els ATX (serveis d'accés de tercers a la xarxa), així com les activitats no retribuïdes amb càrrec a l'esmentat sistema de distribució (lloguer de comptadors, escomeses a clients, etc.) i l'activitat de gas líquat del petroli canalitzat (GLP).

Resultats

	2016	2015	%
Import net de la xifra de negocis	1.198	1.191	0,6
Proveïments	(33)	(16)	106,3
Despeses de personal, net	(68)	(68)	–
Altres despeses/ingressos	(208)	(235)	(11,5)
Ebitda	889	872	1,9
Dotació a l'amortització i pèrdues per deteriorament	(291)	(289)	0,7
Dotació a provisions	(2)	(4)	(50,0)
Resultat d'exploració	596	579	2,9

L'import net de la xifra de negocis de l'activitat de distribució de gas assoleix els 1.198 milions d'euros, superior en 7 milions d'euros respecte al mateix període de l'any anterior, augment associat bàsicament a l'activitat de gas líquat del petroli canalitzat per la compra de punts de subministrament que s'ha fet efectiva en aquest últim trimestre de l'any 2016. Aquest efecte compensa la disminució de l'activitat d'inspecció reglamentària detall volum d'operacions a realitzar segons la programació prevista. El pas de l'obligatorietat de la inspecció de 4 a 5 anys provoca que l'any 2016 sigui un any vall amb menys nombre d'inspeccions.

La major activitat en propà canalitzat es trasllada en els proveïments pel volum superior de descàrregues per fer front a la major demanda.

Amb això juntament amb les eficiències en despeses operatives, l'ebitda augmenta en un 1,9%.

Principals magnituds

Les principals magnituds en l'activitat de distribució de gas a Espanya han estat les següents:

	2016	2015	%
Vendes – ATX (GWh)	184.619	177.391	4,1
Vendes de GLP (tn)	57.175	4.072	–
Xarxa de distribució (Km)	51.956	51.016	1,8
Increment de punts de subministrament, en milers	47	40	17,5
Punts de subministrament, en milers (el 31/12)	5.313	5.266	0,9

Les vendes de l'activitat regulada de gas creixen un 4,1% (+7.228 GWh).

La demanda residencial s'augmenta el seu creixement en l'últim trimestre, i el situa en un +3% (+1.432 GWh) associat bàsicament al major consum de l'últim trimestre (període hivernal 2016 més fred que l'any anterior).

La demanda en el mercat industrial menor a 60 bars presenta una recuperació sostinguda amb un increment del 3% (+2.939 GWh). La demanda de transport i la industrial de més de 60 bars ha crescut un 6% (+2.857 GWh).

La xarxa de distribució s'incrementa 940 km en els dotze últims mesos i ha permès un increment de 47 mil punts de subministrament, fet que suposa un creixement del 0,9%, arribant a un total de 5.313 punts de subministrament.

El 30 de setembre de 2015 es va signar l'acord amb Repsol Butano per a la compra d'actius de propà canalitzat, en virtut del qual Gas Natural Distribució ha adquirit en l'últim trimestre al voltant de 230.000 punts de subministrament que es troben en l'àrea d'influència de les seves zones de distribució actuals, cosa que permetrà que es connecten a la xarxa de distribució de gas natural. Aquests actius es convertiran en una palanca de creixement i expansió del negoci regulat de gas natural de Gas Natural Fenosa en els propers anys.

2.5.2 Distribució gas Itàlia

El negoci a Itàlia inclou la distribució regulada de gas.

Resultats

	2016	2015	%
Import net de la xifra de negocis	88	92	(4,3)
Proveïments	(1)	(1)	-
Despeses de personal, net	(11)	(12)	(8,3)
Altres despeses/ingressos	(14)	(13)	7,7
Ebitda	62	66	(6,1)
Dotació a l'amortització i pèrdues per deteriorament	(24)	(24)	-
Dotació a provisions	-	-	-
Resultat d'exploració	38	42	(9,5)

L'ebitda arriba als 62 milions d'euros, amb una disminució del 6,1% respecte al mateix període de l'any anterior. La reducció es deu fonamentalment a la menor remuneració per actualització del WACC reconegut pel regulador italià com a conseqüència de la reducció de la taxa lliure de risc.

Principals magnituds

	2016	2015	%
Vendes – ATX (GWh)	3.578	3.821	(6,4)
Xarxa de distribució (Km)	7.265	7.167	1,4
Punts de subministrament, en milers (el 31/12)	460	458	0,4

L'activitat de distribució de gas assoleix els 3.578 GWh, amb una disminució del 6,4% respecte a l'any 2015 per una climatologia no favorable.

La xarxa de distribució el 31 de desembre de 2016 és de 7.265 km, amb un increment de 98 km en els últims dotze mesos.

Gas Natural Fenosa a Itàlia assoleix la xifra de 459.713 punts de subministrament en el negoci de distribució de gas, fet que suposa un increment lleuger respecte l'any anterior.

2.5.3 Distribució gas Amèrica Llatina

Correspon a l'activitat de distribució de gas a l'Argentina, el Brasil, Xile, Colòmbia, Mèxic i el Perú. A Xile inclou a més l'activitat de proveïment i comercialització de gas.

Resultats

	2016	2015	%
Import net de la xifra de negocis	3.587	4.018	(10,7)
Proveïments	(2.372)	(2.779)	(14,6)
Despeses de personal, net	(124)	(126)	(1,6)
Altres despeses/ingressos	(312)	(300)	4,0
Ebitda	779	813	(4,2)
Dotació a l'amortització i pèrdues per deteriorament	(159)	(170)	(6,5)
Dotació a provisions	(23)	(20)	15,0
Resultat d'exploració	597	623	(4,2)

L'import net de la xifra de negocis puja a 3.587 milions d'euros i registra un descens del 10,7%, afectat per la devaluació de les principals monedes de l'Amèrica Llatina.

L'ebitda arriba als 779 milions d'euros, fet que suposa un descens del 4,2% respecte al del mateix període de l'any anterior, afectat pel comportament de les divises a l'Argentina (-37,2%), Mèxic (-14,1%), Colòmbia (-10,2%), el Brasil (-4,0%) i Xile (-2,6%). Si no es considera l'efecte provocat pel tipus de canvi l'ebitda s'incrementaria un 4,8%.

L'aportació del Brasil representa un 30,8% de l'ebitda, la seva disminució respecte a l'any anterior respon, principalment, a l'efecte de tipus de canvi comentat, descomptant aquest efecte, l'ebitda disminuiria en un 4,6%.

L'escenari de forta desacceleració econòmica del país ha suposat menys vendes del mercat industrial i, addicionalment, els despatxos de generació i ATX a les centrals tèrmiques han resultat molt inferiors com a conseqüència de les abundants pluges que han elevat el nivell dels embassaments. Com a contrapartida, les vendes del mercat domèstic comercial superen un 6,2% les registrades en el mateix període de l'any anterior.

L'ebitda de Mèxic representa un 20,8% del conjunt del negoci. Excloent l'efecte de tipus de canvi, l'ebitda de Mèxic s'incrementa un 13,5%, amb un creixement en vendes del 3,2%, amb increments en volum i marge en tots els mercats.

Amb un creixement del 7,2% davant l'any anterior (sense efecte tipus de canvi), l'EBITDA de Colòmbia representa el 20,8% del total. L'augment respon principalment al major marge de comercialització obtingut en el mercat secundari per més preus de venda i volum venut en aquest mercat. Aquest comportament positiu en el mercat secundari s'ha produït pels efectes del fenomen d'El Niño que van provocar una forta caiguda de la generació hidràulica durant el primer trimestre de l'any.

Així mateix, l'ebitda de Colòmbia s'ha vist afavorit per altres efectes sobre el preu del marge d'energia derivats principalment dels majors índexs d'actualització de la tarifa.

L'ebitda aportat per Xile arriba 174 milions d'euros (+1,7% sense efecte tipus de canvi) i representa el 22,3% del total registrat a l'Amèrica Llatina. Aquest import mostra un increment respecte al mateix període de l'exercici anterior de 3 milions d'euros sense considerar l'efecte de tipus de canvi.

L'ebitda de l'Argentina, aïllant l'impacte negatiu del tipus de canvi, s'incrementa un 29,8%, a causa de l'entrada en vigor el 7 d'octubre de 2016 un nou quadre tarifari per a tots els mercats, així com per l'ingrés en el mes de desembre de 35 milions d'euros d'Assistència Econòmica de l'Estat Nacional com a compensació pel retard en l'aplicació de les tarifes inicials (1 d'abril de 2016). En el conjunt de l'any es va registrar un major volum de vendes en el mercat Domèstic/Comercial (+11,7%), atès que les temperatures van ser inferiors a les de l'any anterior.

Principals magnituds

A continuació es mostren les magnituds físiques principals del negoci de distribució de gas a l'Amèrica Llatina:

	2016	2015	%
Vendes d'activitat de gas (GWh)	270.068	292.619	(7,7)
Vendes de gas a tarifa	158.608	174.378	(9,0)
ATX	111.460	118.241	(5,7)
Xarxa de distribució (Km)	82.966	80.036	3,7
Increment de punts de subministrament, en milers	325	314	3,5
Punts de subministrament, en milers (el 31/12)	7.773	7.448	4,4

Les principals magnituds físiques per països el 31 de desembre de 2016 són les següents:

	Argentina	Brasil	Xile	Colòmbia	Mèxic	Total
Vendes d'activitat de gas (GWh):	71.526	72.015	47.154	28.177	51.196	270.068
Increment vs. 31/12/2015 (%)	4,1	(30,4)	7,0	5,0	3,2	(7,7)
Xarxa de distribució (km)	25.663	7.446	6.966	21.839	21.052	82.966
Increment vs. 31/12/2015 (km)	1.007	299	116	370	1.138	2.930
Punts de subministrament, en milers (el 31/12)	1.632	1.037	584	2.862	1.658	7.773
Increment vs. 31/12/2015, en milers	20	51	22	118	114	325

El 31 de desembre de 2016 la xifra de punts de subministrament de distribució de gas arriba als 7.772.830 clients. Amb un creixement interanual de 325 mil clients, destacant els creixements a Colòmbia i Mèxic.

Les vendes de l'activitat de gas a l'Amèrica Llatina, que consideren les vendes de gas i els serveis d'accés de tercers a la xarxa (ATX), arriben a 270.068 GWh, inferiors a les registrades en 2015 per menors vendes al mercat de generació al Brasil.

La xarxa de distribució de gas s'incrementa en 2.930 km en els últims 12 mesos, i arriba als 82.966 km el 31 de desembre de 2016, cosa que representa un creixement del 3,7%. A aquest creixement important ha contribuït notablement l'expansió de la xarxa a Mèxic que s'ha incrementat en 1.138 km i a Colòmbia, amb 370 km.

Els aspectes més rellevants en relació amb l'activitat en l'àrea durant l'any han estat:

- > A l'Argentina, l'1 d'abril de 2016 s'aproven nous quadres tarifaris amb vigència a partir d'aquesta data, que inclouen tarifes plenes, tarifes per als clients amb estalvi superior al 15% respecte a l'any anterior i una tarifa social. El Ministeri d'Energia i Minería va instruir l'ENARGAS per dur endavant el procés de revisió tarifària integral (RTI) en el termini d'un any. Amb l'increment de tarifes atorgat s'iniciava la normalització dels ingressos de la companyia.

Si bé no hi va haver un rebuig inicial rellevant, la coincidència amb un mes de maig anormalment fred va provocar l'increment excessiu de les factures, i va ocasionar que es demanessin ordres cautelars de paralització de l'aplicació dels nous quadres tarifaris en tot el país. Les raons esgrimides van ser la falta d'Audiència Pública, tràmit administratiu no vinculant però necessari.

Al mes d'agost es va confirmar la nul·litat dels quadres tarifaris de l'1 d'abril de 2016 pel que fa als clients residencials. El 16 de setembre de 2016 van convocar audiències públiques com a pas previ a la publicació d'unes noves tarifes.

Finalment, el 7 d'octubre de 2016 el Govern argentí va fer oficial un nou quadre tarifari a aplicar a tots els clients des d'aquesta mateixa data. En paral·lel, es va sol·licitar a l'Estat Nacional un ingrés per Assistència Econòmica que compensés el retard en l'aplicació de les tarifes inicials (1 d'abril de 2016).

El 28 de desembre de 2016, per resolució del Ministeri d'Energia i Minería, es va aprovar l'atorgament d'una Assistència Econòmica Transitòria (AET) per a les Llicenciatàries del Servei de Distribució de Gas per Xarxes. En el cas de Gas Natural BAN la suma aprovada és de 594 milions de pesos argentins.

D'altra banda, es manté l'esforç de contenció de despeses davant d'un escenari d'alta inflació (38% anual estimat).

- > Al Brasil, les posades en servei en el mercat domèstic i comercial arriben a un 10,5% respecte a l'any anterior, especialment en el de nova edificació, ja que s'han avançat accions comercials amb motiu dels Jocs Olímpics. Les vendes es redueixen un 30,4%; en el mercat industrial cauen un -11,9% per l'alentiment econòmic del país i en els mercats de generació/ATR disminueixen un -41% a causa d'una menor utilització de les tèrmiques ja que se situa el nivell d'aigua dels pantans en cotes superiors l'any anterior (33,7%) i de la caiguda de la demanda elèctrica. Com a contrapartida, els mercats residencial i comercial, que són els que més marge aporten, creixen un 6,2% i el mercat GNV un 4,8% per la major competitivitat respecte als combustibles líquids.
- > A Colòmbia, les vendes de gas i ATX creixen respecte a l'any anterior en un 5,0% a causa principalment del major volum industrial (+10,7%) per les majors vendes en el mercat secundari. L'increment net dels clients domèstic i comercial arriba a tancament de 2016 als 117.856 clients, i, per tant, experimenta un augment del 8,3% respecte a 2015, principalment per més posades en servei en els segments de Nueva Edificación y Saturación Horizontal.

Els negocis no regulats de Colòmbia presenten una evolució positiva davant 2015, amb un increment del marge del 26,1%, especialment en solucions energètiques, amb un augment dels contractes en operació del 34,2%. Al mercat residencial i pimes destaca el creixement del nombre d'aparells venuts, que arriba al 23,9%.

- > A Mèxic, es manté l'activitat del pla d'acceleració del creixement. Les vendes de gas creixen en tots els mercats, en destaca un increment del 4,8% en el mercat domèstic/comercial i un 7,1% i 0,5% en els sectors industrial i ATX respectivament.

El 26 de febrer de 2016 la Comissió Reguladora d'Energia (CRE) va notificar a Gas Natural Fenosa les resolucions per les que determina la llista de tarifes màximes per al quart període de cinc anys (2016-2020) dels permisos de Distribució de Gas Natural atorgats per a les zones geogràfiques de distribució de Nuevo Laredo, Bajío, Toluca, Saltillo, Monterrey i DF, que van entrar en vigor a mitjan mes de març de 2016 a totes les zones.

Al mes de desembre es va atorgar el permís de distribució de gas corresponent a la zona de Cuautitlán-Texcoco-Hidalgo.

- > A Xile, els punts de subministrament presenten un increment de 21.954 connexions, destacant l'augment del segment residencial-comercial (3,9%) i industrial (2,4%) respecte al període de gener-desembre de 2015. En relació amb les vendes de gas i ATX, l'increment més gran s'observa en el segment generació elèctrica (19,2%) i industrial (16,6%), mentre que els segments residencial-comercial i ATX presenten un creixement de 5,0% i 3,5% respectivament, en comparació del mateix període de l'exercici anterior.
- > En relació amb l'activitat al Perú, es continua avançant en el desenvolupament dels treballs amb vista a iniciar l'operació comercial a principis del mes de maig de 2017.

Mitjançant la concessió adjudicada al juliol de 2013, Gas Natural Fenosa té previst fer arribar el subministrament a una nova àrea del sud-oest del país que encara no està connectada a la xarxa de gasoductes, i es preveu que es prestarà servei a més de 80.000 llars.

Distribució d'electricitat

2.5.4 Distribució electricitat Espanya

El negoci a Espanya inclou l'activitat regulada de distribució d'electricitat i les actuacions de serveis de xarxa amb els clients, principalment els drets de connexió i enganxament, mesurament dels consums i altres actuacions associades a l'accés de tercers a la xarxa de distribució de l'àmbit de Gas Natural Fenosa.

Resultats

	2016	2015	%
Import net de la xifra de negocis	833	838	(0,6)
Proveïments	–	(1)	–
Despeses de personal, net	(85)	(83)	2,4
Altres despeses/ingressos	(145)	(147)	(1,4)
Ebitda	603	607	(0,7)
Dotació a l'amortització i pèrdues per deteriorament	(222)	(217)	2,3
Dotació a provisions	–	(2)	(100,0)
Resultat d'exploració	381	388	(1,8)

Les Ordres Ministerials de la retribució de distribució (IET/980/2016) i del transport (IET/981/2016), remeses al mes de juny de 2016, estableixen la retribució per a l'activitat de transport i distribució per a la distribuïdora d'electricitat de Gas Natural Fenosa, juntament amb la resta d'agents. Aquesta retribució recull les modificacions establertes per la Llei 24/2013, de 26 de desembre, del Sector Elèctric i la nova metodologia de càlcul de la retribució de distribució i transport recollida en els Reials Decrets 1048/2013 i 1047/2013, de 27 de desembre.

L'ebitda de l'any 2016 arriba als 603 milions d'euros amb una disminució de -0,7% respecte al de 2015. L'import net de la xifra de negoci és de 833 milions, amb una disminució de -0,6% respecte de 2015, per aplicació dels Reials Decrets anteriorment citats i considerant la meritació de les inversions posades en servei. Les despeses de personal netes creixen un 2,4% per mesures d'eficiència aplicades durant aquest exercici i amb impacte positiu esperat en anys posteriors.

Principals magnituds

	2016	2015	%
Vendes d'activitat d'electricitat (GWh): ATX	32.025	31.992	0,1
Punts de subministrament, en milers (el 31/12)	3.702	3.683	0,5
TIEPI (minuts)	43	44	(2,3)

Es produeix un lleuger creixement de l'energia subministrada en aquest últim trimestre. El mes de desembre tanca en valors positius del 0,1% i per sota de la demanda de distribució nacional que es va situar al desembre de 2016 en 246.691 GWh cosa que suposa un creixement del 0,5% segons balanç de Red Eléctrica de España (REE).

Els punts de subministrament evolucionen positivament en 2016 i registren un increment net anual de 19.006 punts.

També es produeix una bona evolució del TIEPI en l'últim trimestre sense incidències rellevants. El valor acumulat se situa per sota de l'any anterior, tot i haver estat penalitzat els mesos de gener i primera quinzena de febrer d'enguany pels forts temporals de vent i pluja a la zona de Galícia, més afectada per l'orografia que té.

2.5.5 Distribució electricitat Moldàvia

El negoci a Moldàvia consisteix en la distribució regulada d'electricitat i comercialització a tarifa d'aquesta en l'àmbit de la capital i en zones del centre i sud del país. L'àmbit de la distribució de Gas Natural Fenosa a Moldàvia representa el 70% del total del país.

Resultats

	2016	2015	%
Import net de la xifra de negocis	227	260	(12,7)
Proveïments	(170)	(205)	(17,1)
Despeses de personal, net	(6)	(6)	-
Altres despeses/ingressos	(9)	(11)	(18,2)
Ebitda	42	38	10,5
Dotació a l'amortització i pèrdues per deteriorament	(5)	(6)	(16,7)
Dotació a provisions	-	-	-
Resultat d'explotació	37	32	15,6

L'import net de la xifra de negocis recull, com a pass-through, el comportament registrat en l'apartat de proveïments i, addicionalment, el reconeixement del pla inversor realitzat i les actuacions d'operació i manteniment d'acord amb el marc regulador vigent al país.

L'increment de l'ebitda en 2016 es deu a més retribució de la base de capital tarifària per actualització anual, disminució de les pèrdues de xarxa, així com per efecte del tipus de canvi Lei/\$.

Principals magnituds

	2016	2015	%
Vendes d'activitat d'electricitat (GWh): vendes a tarifa	2.672	2.684	(0,4)
Punts de subministrament, en milers (el 31/12)	878	867	1,3

En 2016 continua el pla de millora de la gestió en relació amb els processos associats al control d'energia que circula per les xarxes de distribució, els processos operatius associats al cicle de la gestió comercial i l'optimització de les actuacions d'operació i manteniment de les instal·lacions, i els aspectes més rellevants són els següents:

- > L'energia subministrada presenta un decrement del 0,4% en 2016 per una disminució del consum a causa d'una climatologia més favorable per a aquest període en comparació del mateix període de l'any anterior i pel descens del creixement econòmic al país.
- > Els punts de subministrament arriben als 878.491, cosa que suposa un creixement del 1,3% respecte al mateix període de 2015 a causa principalment del creixement del sector immobiliari.

2.5.6 Distribució electricitat Amèrica Llatina

Correspon a l'activitat regulada de distribució d'electricitat a l'Argentina, Xile, Colòmbia i Panamà i la transmissió d'electricitat a Xile.

Resultats

	2016	2015	%
Import net de la xifra de negocis	4.673	4.582	2,0
Proveïments	(3.408)	(3.359)	1,5
Despeses de personal, net	(216)	(196)	10,2
Altres despeses/ingressos	(360)	(326)	10,4
Ebitda	689	701	(1,7)
Dotació a l'amortització i pèrdues per deteriorament	(162)	(159)	1,9
Dotació a provisions	(215)	(135)	59,3
Resultat d'exploració	312	407	(23,3)

L'ebitda de l'activitat de distribució d'electricitat a l'Amèrica Llatina arriba als 689 milions d'euros amb una disminució de l'1,7% respecte al mateix període de l'any anterior.

Si no es considera l'efecte provocat pel tipus de canvi l'ebitda augmentaria un 3,0%.

El negoci de distribució de Colòmbia aporta 253 milions d'euros d'ebitda, fet que suposa un augment del 7,8% sense considerar l'efecte del tipus de canvi. Aquest creixement respon fonamentalment als majors ingressos per càrrec de comercialització i l'efecte dels majors índexs d'actualització dels càrrecs tarifaris.

Sense efecte del tipus de canvi, les provisions de Colòmbia s'incrementen en 75 milions d'euros, principalment pel creixement de la posada al cobrament als clients com a conseqüència de l'increment del càrrec de comercialització des de maig de 2015 i dels preus de l'energia pel fenomen d'El Niño, sense que hagueren estat acompanyats per una evolució similar en els percentatges de cobrament registrats, dels quals s'han vingut deteriorant en l'últim any.

L'ebitda de l'any 2016 del negoci del Panamà va arribar als 118 milions d'euros, i va presentar una caiguda de l'1,7% sense efecte tipus de canvi. Aquesta variació és motivada principalment per l'efecte de les pèrdues d'energia més grans.

L'ebitda de Xile i l'Argentina (CGE) va arribar als 318 milions d'euros, i va registrar un increment de 3 milions sense considerar efectes associats al tipus de canvi. Aquest increment s'origina en el negoci de distribució elèctrica a Xile principalment pel creixement de les vendes físiques, més activitat en servei a tercers i reducció de despeses operacionals per execució de plans d'eficiència, juntament amb recessos d'energia més grans en el sector de transmissió.

Principals magnituds

	2016*	2015	%
Vendes d'activitat d'electricitat (GWh):	33.561	34.055	(1,5)
Tarifa	31.441	32.131	(2,1)
ATX	2.120	1.924	10,2
Punts de subministrament, en milers (el 31/12)	3.622	6.072	(40,3)

* Dades de Colòmbia el 30/11/2016 per indisponibilitat de dades del mes de desembre.

Les vendes de l'activitat d'electricitat arriben als 33.561 GWh, amb una disminució de l'1,5%, bàsicament per la disminució de la demanda a Colòmbia.

En relació amb el Panamà, es manté l'evolució positiva de la demanda registrada en els últims anys, i s'ha aconseguit per a 2016 un creixement del 3,0%.

Les principals magnituds físiques per països el 31 de desembre de 2016 són les següents:

	Argentina	Xile	Colòmbia*	Panamà	Total
Vendes d'activitat d'electricitat gas (GWh):	1.946	14.319	12.306	4.990	33.561
Increment vs. 2015 (%)	5,0	2,3	(7,9)	3,0	(1,5)
Punts de subministrament, en milers	221	2.786	–	615	3.622
Increment vs. 31/12/2015, en milers	5	74	–	37	116

* Dades de Colòmbia el 30/11/2016 per indisponibilitat de dades del mes de desembre.

L'augment de les vendes i dels punts de subministrament evidencia el creixement sostingut dels negocis de distribució d'electricitat a l'Amèrica Llatina.

Transmissió d'electricitat a Xile

	2016	2015	%
Energia transportada (GWh)	14.484	14.497	(0,1)
Xarxa de transport (Km)	3.528	3.495	0,9

L'energia transportada a Xile registra una disminució de 0,1% respecte al mateix període de l'any anterior, principalment per una activitat menor durant l'últim trimestre de l'exercici. La xarxa de transport va arribar a tenir 3.528 km, de manera que es va donar un increment de 33 km en relació amb el tancament de l'exercici 2015.

Gas

2.5.7 Infraestructures

Inclou l'operació del gasoducte del Magrib-Europa i l'exploració, producció, emmagatzematge i regasificació de gas.

Resultats

	2016	2015	%
Import net de la xifra de negocis	324	317	2,2
Proveïments	(7)	(6)	16,7
Despeses de personal, net	(5)	(5)	-
Altres despeses/ingressos	(14)	(13)	7,7
Ebitda	298	293	1,7
Dotació a l'amortització i pèrdues per deteriorament	(58)	(65)	(10,8)
Dotació a provisions	-	-	-
Resultat d'exploració	240	228	5,3

L'import net de la xifra de negocis de l'activitat d'infraestructures en 2016 arriba als 324 milions d'euros, amb un augment del 2,2%.

L'ebitda s'eleva fins als 298 milions d'euros, un 1,7% més gran que el de l'any anterior a causa principalment de l'increment del 3% de la tarifa de transport internacional del gasoducte Magrib-Europa.

Principals magnituds

Les principals magnituds en l'activitat de transport internacional de gas són les següents:

	2016	2015	%
Transport de gas-EMPL (GWh):	111.720	112.861	(1,0)
Portugal-Marroc	41.295	36.971	11,7
Espanya (Gas Natural Fenosa)	70.425	75.890	(7,2)

L'activitat de transport de gas desenvolupada al Marroc a través de les societats EMPL i Metragaz ha representat un volum total de 111.720 GWh, un 1,0% inferior al mateix període de l'any anterior. Del volum anterior, 70.425 GWh han estat transportats per a Gas Natural Fenosa a través de la societat Sagane i 41.295 GWh per a Portugal i el Marroc.

Gas Natural Fenosa posseeix una participació del 14,9% a Medgaz, societat que ostenta la propietat i opera el gasoducte submarí Algèria-Europa, que connecta Beni Saf amb la costa d'Almeria, amb una capacitat de 8 bcm/any. La capacitat corresponent està associada a un contracte de subministrament nou de 0,8 bcm/any. Les quantitats transportades pel gasoducte de Medgaz per a Gas Natural Fenosa l'any 2016 ascendeixen a 8.614 GWh.

Pel que fa a l'activitat d'emmagatzematge de gas, la capacitat d'operació pròpia actual és de 916 GWh. Al desembre de 2016 s'han realitzat diferents treballs (substitució d'un gasoducte i prepous) d'un dels projectes que conformen les actuacions d'exploració, producció i emmagatzematge que Gas Natural Fenosa té previst realitzar en els propers anys a l'àrea de la Vall del Guadalquivir. Està previst concloure aquest projecte a finals de 2017. Els quatre projectes restants es troben en diferents fases de tramitació.

2.5.8 Comercialització

Aquest negoci agrupa les activitats de proveïment i comercialització de gas majorista tant en el mercat liberalitzat espanyol com fora d'Espanya, el transport marítim, l'activitat de comercialització de gas i comercialització d'altres productes i serveis relacionats amb la comercialització minorista al mercat liberalitzat a Espanya i Itàlia i la comercialització de gas a tarifa d'últim recurs (TUR) a Espanya.

Resultats

	2016	2015	%
Import net de la xifra de negocis	8.810	10.760	(18,1)
Proveïments	(7.951)	(9.676)	(17,8)
Despeses de personal, net	(72)	(68)	5,9
Altres despeses/ingressos	(240)	(228)	5,3
Ebitda	547	788	(30,6)
Dotació a l'amortització i pèrdues per deteriorament	(62)	(54)	14,8
Dotació a provisions	(44)	(59)	(25,4)
Resultat d'exploració	441	675	(34,7)

L'import net de la xifra de negocis arriba als 8.810 milions d'euros i disminueix un 18,1% respecte al mateix període de l'any anterior. L'ebitda registra uns resultats de 547 milions d'euros cosa que suposa una disminució del 30,6% seguint la tendència de l'ajustament de preus energètics suportat durant el període.

Entorn de mercat

La demanda de gas del mercat espanyol assoleix els 319.838 GWh en 2016 (313.233 GWh en 2015) dels quals 51.892 GWh corresponen al mercat residencial (50.194 GWh en 2015), 208.546 GWh al mercat industrial i proveïment a tercers (202.040 GWh en 2015) i 59.400 GWh al mercat elèctric (61.000 GWh en 2015).

L'evolució dels principals índexs de preus en els mercats del gas ha estat la següent:

	2016	2015	%
Brent (USD/bbl)	43,7	52,5	(16,8)
Henry Hub (USD/MMBtu)	2,4	2,8	(14,3)
NBP (USD/MMBtu)	4,7	6,5	(27,7)
TTF (€/MWh)	13,9	20,3	(31,5)

Principals magnituds

Les principals magnituds en l'activitat de comercialització són les següents:

	2016	2015	%
Subministrament de gas (GWh):	325.384	316.268	2,9
Espanya:	178.916	185.851	(3,7)
Comercialització Gas Natural Fenosa	140.877	144.568	(2,6)
Residencial	27.053	27.658	(2,2)
Industrial	96.421	96.831	(0,4)
Electricitat	17.403	20.079	(13,3)
Proveïment a tercers	38.039	41.283	(7,9)
Internacional:	146.468	130.417	12,3
Europa majorista	74.102	51.677	43,4
Europa minorista	3.034	3.110	(2,4)
GNL Internacional	69.332	75.630	(8,3)
Contractes serveis energètics, en milers (el 31/12)	2.853	2.859	(0,2)
Quota de mercat comercialització Espanya	44,0%	46,2%	(4,8)
Capacitat flota transport marítim (m³)	1.387.344	951.318	45,8

Comercialització de gas

La comercialització majorista de Gas Natural Fenosa aconsegueix els 295.297 GWh i augmenta un 3,4%, fonamentalment per l'aportació del negoci internacional (+12,7%).

En un escenari de debilitat de la demanda per la climatologia, la comercialització de Gas Natural Fenosa en el mercat gasista espanyol a clients finals arriba als 178.916 GWh, un 3,7% inferior l'any anterior.

D'altra banda, la comercialització de gas al negoci internacional segueix la tendència marcada en els trimestres anteriors i arriba als 146.468 GWh en 2016 amb un increment del 12,3% respecte a 2015, i en destaca l'impuls de la comercialització a client final a la resta d'Europa.

En relació amb el mercat organitzat de gas a través de la societat MIBGAS, continua el procés de consolidació de productes DA (Day-Ahead: lliurament físic al dia següent) i WD (Within Day: intradiari) amb un increment de la liquiditat impulsada en aquest trimestre per les accions proposades pel Gestor Tècnic del Sistema (GTS) per proporcionar equilibri en el balanç de gas; Gas Natural Comercializadora és una de les poques empreses amb participació activa en aquest mercat.

Gas Natural Europe consolida en 2016 la seva posició de comercialització de gas natural a Europa, amb presència a França, Bèlgica, Luxemburg, Països Baixos i Alemanya. Addicionalment, és un operador actiu en els mercats líquids d'aquests països cosa que permet optimitzar la posició de Gas Natural Fenosa i la captura d'oportunitats en els mercats europeus.

Les vendes realitzades a França en 2016 arriben als 49,2 TWh amb clients de diversos àmbits com empreses del sector industrial, autoritats locals i sector públic. Les vendes a Bèlgica, Luxemburg, Països Baixos i Alemanya han estat d'11,9 TWh en el mateix període.

Gas Natural Fenosa també està present al mercat majorista d'Itàlia on ha venut un volum de 6,8 TWh a tancament del període i al mercat majorista d'Irlanda a través de la comercialitzadora adquirida al Juliol de 2016 amb un volum aportat de 0,6 TWh en 2016.

A Portugal, Gas Natural Fenosa continua com a segon operador del país amb una quota superior al 15%, mantenint la seva posició com a primer operador estranger del país amb un volum de vendes de 5,6 TWh. En el mercat industrial, on centra principalment les seves activitats, la quota és superior al 17%.

En relació amb el mercat exterior continua la diversificació de mercats amb vendes de gas a Amèrica i Àsia. Es consolida així la presència en els principals mercats de gas natural líquid (GNL) internacionals amb una posició a mitjà termini a països en creixement i en nous mercats.

Al mercat minorista Gas Natural Fenosa orienta els seus esforços a atendre les necessitats energètiques dels clients. Mitjançant productes i serveis de qualitat s'ha assolit la xifra de 12,3 milions de contractes actius de gas, electricitat i serveis de manteniment, dels quals 575.000 són a Itàlia.

Al mercat minorista a Itàlia, Gas Natural Fenosa té una cartera de 434.500 contractes de comercialització de gas i 50.000 contractes de comercialització d'electricitat, 25.000 clients dels quals són duals. Així mateix, 90.500 clients tenen contractats serveis de manteniment.

Gas Natural Fenosa ofereix un servei global amb la integració del subministrament conjunt d'ambdues energies (gas i electricitat) i de serveis de manteniment per a obtenir eficiències i la satisfacció dels clients, de manera que s'arriba a la xifra de més de 1,5 milions de llars en els quals subministra les dues energies on un elevat percentatge d'aquestes tenen contractat el servei de manteniment.

Amb la ferma voluntat de seguir creixent en el mercat minorista s'han comercialitzat productes i serveis en tot l'àmbit geogràfic nacional i s'ha arribat a assolir una activació en el mercat de 1.536.000 contractes nous en 2016.

En el segment del mercat domèstic Gas Natural Fenosa actualitza la seva cartera de productes amb l'objectiu d'oferir tarifes elèctriques i de gas natural segons el perfil de consum de cada client. Els nous productes cobreixen les necessitats en funció de l'ús, de com vol pagar, de quan utilitza l'energia o del seu interès per consumir energia renovable.

Gas Natural Fenosa continua apostant per la innovació per complir les expectatives dels clients i fins i tot anticipant-nos-hi amb la màxima eficàcia, i incorpora noves funcionalitats en tots els canals digitals, com la contractació i l'atenció en línia, on s'assoleixen els 6 milions de consultes anuals.

L'àmplia i diversificada oferta de serveis per a client residencial i pime ha fet créixer la cartera fins als 2,7 milions de contractes actius, que mitjançant una plataforma pròpia d'operacions amb 118 empreses associades i connectades mitjançant un sistema de mobilitat en línia, permet donar un servei excel·lent i obtenir la satisfacció dels nostres clients més exigents. Gràcies a aquest exercici la cartera de contractes d'energia i serveis en el segment minorista ha augmentat de valor.

En el mercat de la petita i mitjana empresa la cartera de serveis de manteniment de gas i electricitat per a pimes continua creixent i ha arribat als 23.000 contractes.

Gas Natural Fenosa continua apostant pel desenvolupament d'una xarxa d'estacions de càrrega de gas natural vehicular obertes a qualsevol usuari, al tancament de l'exercici 2016 disposa d'un total de 48 estacions de càrrega, tant gas natural comprimit com líquid. Un total de 27 estacions són d'accés públic, mentre que 21 són d'accés privat.

En solucions integrals de serveis energètics, es continua augmentat el volum de negoci generat. Segons l'enquesta de l'empresa DBK, Gas Natural Servicios lidera el mercat de les empreses de serveis energètics.

Unión Fenosa Gas

El gas subministrat a Espanya per Unión Fenosa Gas (integrada pel mètode de la participació, magnituds al 100%) en 2016 ha assolit un volum de 35.741 GWh davant de 33.389 GWh registrats l'any anterior. Addicionalment s'ha gestionat un volum de gas de 22.500 GWh a través d'operacions de venda en diferents mercats internacionals, davant de 21.782 GWh en 2015.

Electricitat

2.5.9 Electricitat Espanya

El negoci d'Electricitat a Espanya inclou les activitats de generació d'electricitat d'Espanya, la comercialització majorista i minorista d'electricitat en el mercat liberalitzat espanyol i el subministrament d'electricitat a preu voluntari petit consumidor (PVPC).

Resultats

	2016	2015	%
Import net de la xifra de negocis	5.279	5.779	(8,7)
Proveïments	(3.813)	(4.338)	(12,1)
Despeses de personal, net	(138)	(138)	-
Altres despeses/ingressos	(613)	(562)	9,1
Ebitda	715	741	(3,5)
Dotació a l'amortització i pèrdues per deteriorament	(523)	(523)	-
Dotació a provisions	(38)	(38)	-
Resultat d'exploració	154	180	(14,4)

L'import net de la xifra de negocis de l'activitat d'electricitat a Espanya arriba als 5.279 milions d'euros, amb una disminució del 8,7% respecte a l'any anterior i l'ebitda s'eleva a 715 milions en línia amb l'ebitda de l'any anterior.

Entorn de mercat

En el conjunt nacional la demanda elèctrica peninsular ha arribat en 2016 als 250.132 GWh, un 0,7% superior a la de l'any anterior. La demanda de l'any corregida per efecte de temperatura i laboralitat, presenta un creixement nul.

El saldo físic d'intercanvis internacionals de l'any ha estat de 7.663 GWh importats, davant dels 133 GWh exportats l'any anterior, a causa de l'entrada en explotació comercial al mes d'octubre de 2015 de la nova interconnexió amb França i els preus més elevats del mercat en el conjunt de l'any en comparació amb la resta d'Europa, circumstància que no es donava des de 2003.

El consum de bombament en el conjunt de l'any 2016 arriba als 4.810 GWh, un 6,4% més que en 2015, reflex dels baixos preus del mercat en comparació amb els de l'any passat.

La generació neta nacional, en valors acumulats anuals, presenta una disminució respecte de 2015 del 2,3%.

La generació renovable (incloent-hi hidràulica) s'ha incrementat en un 7,9%, de manera que cobreix en conjunt el 39,9% de la demanda, 2,6 punts més que en el mateix període de 2015.

La generació eòlica presenta una disminució del 0,8%. En termes de cobertura, aquesta tecnologia ha arribat al 18,9%, 0,3 punts menys que en 2015.

La resta de generació renovable ha presentat un augment del 17,1% amb disminucions en totes les tecnologies excepte la hidràulica i la tèrmica renovable.

En termes anuals, en 2016 perd la característica de molt humit i passa a ser qualificat com a humit, amb una probabilitat de ser superada (PSS) respecte del produïble mitjà històric del 29%, és a dir, estadísticament 29 de cada 100 anys presentarien característiques més humides que l'any 2016.

La generació no renovable disminueix un 8,1% i el buit tèrmic passa de cobrir el 30,7% en el passat any al 24,4% en 2016.

La generació nuclear ha augmentat un 2,4%.

La generació amb carbó ha presentat un descens del 30,9%. La utilització de les antigues unitats de garantia de subministrament durant 2016 ha estat del 35% davant del 46% d'utilització de la resta del carbó.

Els cicles combinats augmenten la seva producció un 2,3%. En termes de cobertura de la demanda, ha estat del 10,3%, 0,1 punts més que en 2015.

La resta de tèrmica no renovable, cogeneració i residus, ha augmentat un 1,7% en 2016.

L'evolució dels principals índexs de preus en els mercats elèctrics i relacionats (addicionals als índexs esmentats en l'apartat 2.5.8.) ha estat la següent:

	2016	2015	%
Preu mitjà ponderat del mercat diari (€/MWh)	40,8	51,8	(21,2)
Carbó API 2 CIF (USD/t)	59,8	56,8	5,3
CO ₂ EUA (€/ton)	5,4	7,7	(29,8)

Principals magnituds

Les principals magnituds en l'activitat d'electricitat de Gas Natural Fenosa a Espanya són les següents:

	2016	2015	%
Capacitat de generació elèctrica (MW):	12.716	12.769	(0,4)
Generació:	11.569	11.624	(0,5)
Hidràulica	1.954	1.954	–
Nuclear	604	604	–
Carbó	2.010	2.065	(2,7)
Cicles combinats	7.001	7.001	–
Generació renovable i cogeneració:	1.147	1.145	0,2
Eòlica	979	977	0,2
Minihidràulica	110	110	–
Cogeneració i altres	58	58	–
Energia elèctrica produïda (GWh):	28.504	31.568	(9,7)
Generació:	26.046	29.468	(11,6)
Hidràulica	3.933	2.457	60,1
Nuclear	4.463	4.544	(1,8)
Carbó	5.687	7.973	(28,7)
Cicles combinats	11.963	14.494	(17,5)
Generació renovable i cogeneració:	2.458	2.100	17,0
Eòlica	1.844	1.601	15,2
Minihidràulica	562	448	25,4
Cogeneració i altres	52	51	2,0
Factor de disponibilitat Generació (%)	92,1	90,1	2,0 p.p.
Vendes d'electricitat (GWh):	36.384	35.241	3,2
Mercat liberalitzat	31.167	29.720	4,9
PVPC/Regulat	5.217	5.521	(5,5)
Quota de mercat de generació	17,0	18,4	-1,4 p.p.

El passat 17 de maig de 2016 l'Operador de Mercat ha donat definitivament de baixa el Grup 1 de la central tèrmica de Narcea, sense impactes en el compte de resultats atès que la central es trobava totalment amortitzada.

La producció elèctrica peninsular de Gas Natural Fenosa ha estat de 28.504 GWh durant 2016, xifra un 9,7% inferior a la de 2015, bàsicament a causa de la disminució de la generació tradicional en un 11,6%.

La producció hidràulica convencional, supera en un 60,1% a les xifres de 2015.

A les conques hidrològiques en què opera Gas Natural Fenosa, l'any 2016 ha de ser qualificat com un any mitjà, amb una probabilitat de ser superat (PSS) del 51%, amb dues parts ben diferenciades, fins al juny amb característiques mig-humides i des d'aquí fins a final d'any amb característiques extremadament seques.

El nivell de reserves d'energia a les conques de Gas Natural Fenosa se situa en el 23% d'ompliment, un punt per sota del nivell de reserves del final d'any passat (24,2%). Les reserves anuals es troben al 34%, cinc punts menys que en 2015 i les hiperanuals amb un 9% gairebé dupliquen el valor de 2015 en aquestes mateixes dates, 5%.

La producció nuclear ha presentat una disminució de l'1,8% respecte a 2015, si bé aquestes xifres estan afectades pel desplaçament de les parades programades.

La producció amb carbó ha estat un 28,7% inferior a la de 2015, amb una utilització del 34% en el conjunt de les instal·lacions.

La generació d'electricitat amb cicles combinats ha estat un 17,5% inferior a la de 2015, però, la utilització d'aquesta tecnologia, el 20%, és gairebé doble que la del conjunt del sector, 12%.

Les emissions de CO₂ (gasos d'efecte d'hivernacle) consolidats de les centrals tèrmiques de carbó i cicle combinat de Gas Natural Fenosa per a l'any 2016 han estat de 10,4 milions de tones de CO₂ (-3,1 milions de tones respecte l'any anterior).

Com a part dels seus compromisos, en el transcurs del passat mes d'abril de 2016 Gas Natural Fenosa va remetre al Registre Únic de la Unió Europea els drets equivalents a les emissions de CO₂ verificades a les centrals tèrmiques de carbó i cicle combinat l'any 2015, de manera que aquestes ascendien a 13,5 milions de drets de CO₂.

Finalment, la quota de mercat de Generació acumulada el 31 de desembre de 2016 Gas Natural Fenosa és del 17,0%, inferior en 1,4 punts a la que s'havia assolit en acabar 2015.

Per la seva banda, respecte del segment de comercialització d'electricitat, les vendes arriben als 36.384 GWh, un 3,2% més que en el conjunt de 2015. Les xifres de la cartera de comercialització elèctrica són acords al posicionament d'optimització de marges, de quotes i del grau de cobertura que Gas Natural Fenosa vol tenir davant de les variacions de preu del mercat elèctric.

Respecte de la generació renovable i la cogeneració, cal destacar en 2016 que Gas Natural Fenosa Renovables ha iniciat el passat mes de novembre la construcció de 5 dels 13 parcs eòlics que va inscriure dins el contingent màxim de 450 MW oberts per Ministeri d'Indústria, Energia i Turisme per a les Illes Canàries. Aquest contingent comptarà amb un règim retributiu especial i l'objectiu és posar-los en funcionament abans del 31 de desembre de 2018. En paral·lel segueix treballant en el procés d'obtenció de les autoritzacions necessàries per a poder iniciar la construcció dels 8 restants en el primer semestre de 2017.

Gas Natural Fenosa Renovables (GNF Renovables) el 31 de desembre de 2016 tenia una potència total instal·lada en operació de 1.104 MW consolidables, dels quals 979 MW corresponen a tecnologia eòlica, 110 MW a minihidràulica i 15 MW a cogeneració i fotovoltaica. Aquests valors no inclouen la potència de les plantes de cogeneració en situació de liquidació (43 MW); es continua a l'espera de la publicació dels nous paràmetres per a aquesta tecnologia a fi de determinar la possible reactivació parcial o total d'aquesta potència actualment inoperativa.

2.5.10 Global Power Generation

GPG integra tots els actius i participacions de generació internacional del Grup a Mèxic, Puerto Rico, la República Dominicana, el Panamà, Costa Rica, Kenya i Austràlia (projectes eòlics), així com els actius que s'exploten per a tercers a través d'O&M Energy.

Resultats

	2016	2015	%
Import net de la xifra de negocis	781	806	(3,1)
Proveïments	(400)	(420)	(4,8)
Despeses de personal, net	(40)	(39)	2,6
Altres despeses/ingressos	(84)	(86)	(2,3)
Ebitda	257	261	(1,5)
Dotació a l'amortització i pèrdues per deteriorament	(132)	(134)	(1,5)
Dotació a provisions	-	-	-
Resultat d'exploració	125	127	(1,6)

L'ebitda de Global Power Generation corresponent a l'any 2016 arriba als 257 milions d'euros, amb un decrement de l'1,5% davant de l'any anterior a causa, fonamentalment, d'un menor ebitda a Mèxic i la República Dominicana, compensat parcialment amb menys despeses operatives en GPG Holding.

A Mèxic, l'ebitda disminueix un 3,6% a causa fonamentalment, de l'efecte tipus de canvi en la conversió del peso mexicà i a grans costos de manteniment com a conseqüència del diferent calendari de parades. Aquests efectes negatius es compensen amb un marge de contribució més gran a causa d'una millor disponibilitat de les plantes, tot i el comportament desfavorable dels índexs de referència dels contractes. Bii Hioxo millora els seus resultats com a conseqüència d'una major eficiència en la gestió del mix comercial.

Quant a la resta de països, l'ebitda de la República Dominicana presenta una variació negativa del 31,4% per l'efecte en marge de menys producció i preus més baixos en el mercat spot després de la finalització del PPA amb les companyies distribuïdores.

L'ebitda del Panamà augmenta un 16,7% a causa de més hidraulicitat a les zones on estan ubicades les centrals. Això ha suposat, addicionalment, menys compra d'energia en el mercat per cobrir els compromisos contractuals.

A Kenya l'ebitda augmenta un 12,5% respecte a l'any anterior. L'increment es deu fonamentalment a més producció per més despatx de les plantes, ingressos per cobrament d'assegurances i menys despeses incorregudes en tasques de manteniment.

Principals magnituds

Les principals magnituds en l'activitat són les següents:

	2016	2015	%
Capacitat de generació elèctrica (MW)	2.702	2.702	-
Mèxic (CC)	2.035	2.035	-
Mèxic (eòlic)	234	234	-
Costa Rica (hidràulica)	101	101	-
Panamà (hidràulica)	22	22	-
República Dominicana (fuel)	198	198	-
Kenya (fuel)	112	112	-
Energia elèctrica produïda (GWh)	18.048	17.980	0,4
Mèxic (CC)	15.648	15.519	0,8
Mèxic (eòlic)	793	850	(6,7)
Costa Rica (hidràulica)	398	408	(2,5)
Panamà (hidràulica)	98	73	34,2
República Dominicana (fuel)	920	1.012	(9,1)
Kenya (fuel)	191	118	61,9
Factor de disponibilitat (%)			
Mèxic (CC)	93,4	91,2	2,2 p.p.
Costa Rica (hidràulica)	93,2	93,6	-0,4 p.p.
Panamà (hidràulica)	94,4	96,4	-2,0 p.p.
República Dominicana (fuel)	89,4	92,6	-3,2 p.p.
Kenya (fuel)	95,8	94,8	1,0 p.p.

La producció de Mèxic és superior a la registrada el mateix període de l'any anterior com a conseqüència d'aaturades més llargues de Tuxpan i Naco en 2015, operació a cycle obert del Grup III de Tuxpan així com pels problemes derivats de la qualitat del proveïment de gas durant l'any anterior. Aquests efectes es compensen per la menor producció d'energia eòlica aportada per Bii Hioxo per menys vents així com per menys producció de Durango ja que aquest any es va realitzar un manteniment més gran. Els manteniments realitzats en els diferents anys, incideixen en un valor de disponibilitat superior a l'obtingut l'any anterior.

La producció hidràulica a Costa Rica s'ha vist perjudicada pel baix despatx d'aigua en l'últim trimestre de l'any. La menor disponibilitat és conseqüència, principalment, d'una parada addicional realitzada a La Joya al desembre d'aquest any així com per l'aturada no programada realitzada a Torito durant el mes de setembre de 2016 per inundació de la casa de màquines. Tal com s'esmenta en l'apartat 2.3 les concessions de Costa Rica es comptabilitzen com a actiu financer d'acord amb la CINIIF 12.

La producció més gran al Panamà és conseqüència de la major hidraulicitat ocorreguda durant el segon semestre de l'any. La menor disponibilitat respecte a l'any anterior és a causa dels majors treballs de manteniment realitzats a la central de La Yeguada.

La generació a la República Dominicana va disminuir respecte a l'any anterior a causa de la major generació hidràulica així com a la sortida del sistema de Centrals més eficients durant 2015.

La producció amb fuel a Kenya és superior a la registrada l'any anterior en un 61,9% com a conseqüència del major despatx en 2016 a causa de la parada d'algunes instal·lacions hidràuliques del país per manteniment d'aquestes, així com per indisponibilitat d'altres plantes geotèrmiques.

El 18 d'agost de 2016, Gas Natural Fenosa a través de GPG ha resultat adjudicatària de dos projectes de generació elèctrica a Xile: el parc eòlic Cabo Leones II, de 204 MW, i una planta solar fotovoltaica a Inca de Varas de 120 MW. Es tracta del primer projecte de generació elèctrica a Xile per a Gas Natural Fenosa, pel qual acabarà subministrant 858 GWh d'electricitat a l'any, i suposarà una inversió total prevista de 325 milions d'euros. S'espera iniciar-ne la construcció en el tercer trimestre de 2018 i la posada en funcionament l'últim trimestre de 2020.

D'altra banda, el 23 d'agost de 2016, Gas Natural Fenosa a través de GPG ha resultat adjudicatària del seu primer parc eòlic a Austràlia de 91 MW de potència i ubicat a Nova Gal·les del Sud, que suposarà una inversió total prevista de 120 milions. Se n'espera la posada en funcionament el segon semestre de 2018.

Finalment, l'adquisició al Brasil de dos projectes fotovoltaics preparats per a construir-se amb una capacitat conjunta de 60 MW i una producció de 156 GWh. La inversió total prevista deu estar al voltant dels 85 milions d'euros, i n'està prevista la posada en funcionament per a finals de l'any 2017.

Ecoelèctrica

L'aportació al consolidat de la central de cycle combinat d'Ecoelèctrica a Puerto Rico (comptabilitzada pel mètode de la participació) augmenta respecte al mateix període de l'any anterior com a conseqüència de més ingrés de capacitat i una producció superior en un 14,1% a causa del fet que durant el primer trimestre de 2015 es va realitzar una parada més gran i la programada per al primer trimestre de 2016 va ser avançada a finals de 2015 pels danys soferts després del pas de la tempesta tropical Erika.

3. Sostenibilitat

3.1 Medi ambient

Principals magnituds

	2016	2015	% Var.
Capacitat instal·lada lliure d'emissions (%)	22,1	22,0	0,4
Producció neta lliure d'emissions (%)	16,4	11,8	39,1
Emissions directes de GEI ¹ (Mt CO ₂ eq)	19,5	22,4	(12,9)
Emissions de CO ₂ /generació d'electricitat (t CO ₂ /GWh)	411	445	(7,6)
Emissions de metà en distribució de gas (t CO ₂ eq/km xarxa)	9,3	9,3	-
Activitat amb certificació ambiental (% amb certificació ambiental sobre el total ebitda grup potencialment certificable) ²	90,1	88,3	(2,0)

¹ Gasos efecte d'hivernacle per emissions directes corresponents a l'abast 1 d'acord amb "The Greenhouse Gas Protocol. A Corporate accounting and reporting standard"

² % d'ebitda grup potencialment certificable sobre el total ebitda grup és aproximadament el 86,8%.

Gas Natural Fenosa treballa per garantir el compliment de la legislació ambiental, reduir l'impacte ambiental, mitigar el canvi climàtic, preservar la biodiversitat de l'entorn, optimitzar el consum dels recursos naturals com l'aigua, prevenir la contaminació i impulsar la millora contínua, anant més enllà del que estableix la normativa.

En 2016 es va avançar en la certificació de nous sistemes de gestió ambiental d'acord amb ISO 14001 i els propis requisits de la companyia, de manera que es va registrar un lleuger avanç en el percentatge d'Ebitda certificat com a conseqüència de la incorporació de part de les activitats de distribució elèctrica a Xile. Durant 2017 es conclouran els treballs d'adaptació i certificació als referencials internacionals i als requeriments interns en matèria de gestió ambiental.

Quant a canvi climàtic, s'han produït reduccions significatives en matèria d'emissions directes de CO2 respecte a 2015, com a conseqüència d'una menor producció de la generació de carbó a Espanya en benefici de la generació menys emissora. Com a conseqüència d'això, es va reduir significativament l'emissió específica per unitat d'energia generada respecte a 2015.

En 2016 Gas Natural Fenosa ha dut a terme actuacions múltiples i variades en favor de la conservació de la biodiversitat, moltes de les quals han anat més enllà dels requisits establerts per les autoritats ambientals i altres de caràcter voluntari.

Dins el compromís amb l'entorn i amb la gestió eficient dels recursos naturals, durant 2016 Gas Natural Fenosa va avançar amb l'estratègia d'aigua i va iniciar treballs per a definir en 2017 les línies d'actuació en matèria d'economia circular.

Una altra informació rellevant pel que fa a les principals actuacions en matèria mediambiental, sostenibilitat, emissions, així com les inversions mediambientals principals, s'inclou en la Nota 36 de la Memòria.

3.2 Persones

Principals magnituds

Indicadors de naturalesa social	2016	2015	% Var.
Nombre d'empleats el 31/12	17.229	19.939	(13,6)
Índex de rotació voluntària (%)	2,5	3,5	(28,6)
Índex d'integració (persones amb discapacitat) ¹	2,4	2,4	–
Hores de formació per empleats	50,9	61,4	(17,1)
Taxa d'absentisme	2,2	2,0	10,0
Dies perduts	2.424	3.674	(34,0)
Nombre d'accidents amb baixa	65	125	(48,0)

¹ Espanya.

Desenvolupament humà i social

Gas Natural Fenosa ofereix als seus empleats una ocupació estable i de qualitat (el 96% dels llocs de treball són de caràcter indefinit) i una carrera professional sòlida, estructurada i atractiva.

Durant 2016, ha continuat la implantació del projecte Desenvolupament Humà i Social, el principal objectiu del qual és promoure un entorn laboral de qualitat, basat en el respecte, la diversitat i el desenvolupament personal i professional. A través d'aquest, s'han impulsat i coordinat diversos programes d'acció sobre dos pilars fonamentals: la igualtat d'oportunitats i la formació com a palanca per sensibilitzar internament en matèria de discapacitat.

Gas Natural Fenosa disposa d'un model global de selecció externa homogeni per a totes les geografies on opera. D'aquesta manera es garanteix una única estratègia com a ocupador, amb els mateixos criteris de selecció i l'aplicació de les millors pràctiques en la identificació, captació i retenció del talent professional necessari per al desenvolupament dels negocis.

Gas Natural Fenosa continua oferint a tots els empleats la possibilitat de participar en el programa de mobilitat interna. A través d'aquest programa, les persones poden optar a qualsevol posició vacant en totes les geografies, independentment de la localització de l'empleat. Per això, aquest és un dels principals pilars de la dinamització del desenvolupament professional dels empleats de la companyia. Per conèixer les preferències i inquietuds dels professionals en matèria de mobilitat, s'ha continuat treballant en el Projecte Conèixer-te. Aquesta iniciativa, llançada en 2015, ha ajudat a obtenir informació individualitzada i centralitzada per a tota la companyia. Dirigit a professionals tècnics que no estan inclosos en programes directius o en el programa Savia, es va obtenir informació de 10.000 empleats a 15 països.

El comportament ètic, la promoció i el respecte de la igualtat, la prevenció i la seguretat en el treball són part fonamental del compromís assumit per Gas Natural Fenosa amb els seus empleats.

Aquests principis es reflecteixen en la gestió diària de la companyia a través del Codi Ètic, del II Conveni Col·lectiu, el Pla d'Igualtat o el Protocol de Prevenció de l'Assetjament Laboral, Sexual i per Raó de Sexe.

En 2016, s'ha avançat en el compromís de desenvolupament d'accions d'igualtat i diversitat per als empleats, amb el disseny d'un Pla Integral de Diversitat enfocat sobre gènere, edat i discapacitat.

En relació amb la discapacitat, destaquen els Programes Capacitas i Aflora, impulsats amb l'objectiu de normalitzar la integració laboral de professionals amb discapacitat. Des que es van començar a implementar els dos projectes, un total de 156 persones amb necessitats especials han gaudit d'ajudes dirigides a la inserció laboral a Espanya, la qual cosa suposa que més del 87% dels empleats discapacitats a Espanya s'han acollit a algun d'aquests programes. Com a reconeixement a la nostra política d'inclusió, Gas Natural Fenosa ha renovat el Segell Bequal Plus per ser una de les companyies energètiques pioneres en el seu compromís amb la discapacitat.

Gas Natural Fenosa promou la conciliació de la vida professional i personal gràcies a l'important conjunt de mesures de flexibilització laboral, serveis i beneficis adaptats a les necessitats dels empleats. D'aquesta manera, els nostres professionals poden configurar les seves diferents opcions vitals en congruència amb els seus plans de desenvolupament i els interessos de l'empresa.

Formació i gestió del talent

La Gestió del Talent de Gas Natural Fenosa aposta pel desenvolupament individual i l'evolució en la carrera professional, que contribueix a definir de manera controlada i consistent l'aprenentatge dels nostres professionals per a assegurar que el seu desenvolupament estigui alineat amb els objectius de la companyia.

El model de lideratge i gestió del talent aposta per fomentar la responsabilitat, el desenvolupament individual i la carrera professional, incorporant eines i metodologies innovadores en la formació i el desenvolupament.

En 2016, s'ha avançat en la simplificació del model per fer-lo més accessible a tots els col·lectius d'empleats i, d'aquesta manera, disposar d'un model únic, homogeni i estandarditzat per a la valoració i el desenvolupament professional.

La unitat de Gestió del Talent i Universitat Corporativa és l'encarregada de desenvolupar els professionals de Gas Natural Fenosa, de tots els nivells organitzatius, i de gestionar el coneixement en tot l'àmbit de la companyia. La preparació de les persones és un dels factors d'èxit de l'empresa ja que són aquestes les que arriben als objectius de negoci i impulsen les estratègies corporatives.

La Universitat Corporativa manté una xarxa d'aliances amb institucions acadèmiques tant a Espanya com a la resta del món. A més, té un Consell Assessor format per les Universitats Politècniques de Barcelona i Madrid, l'Instituto Tecnológico de Monterrey, IESE, ESADE, Boston Consulting Group que, juntament amb les unitats internes de Gas Natural Fenosa, assegura la connexió permanent entre l'estratègia de la companyia i els programes que es duen a terme.

Gas Natural Fenosa s'ha consolidat com una companyia líder en seguretat i salut després de la implantació d'un ambiciós pla orientat a realitzar un profund canvi cultural, que es va iniciar l'any 2012, denominat "Pla Compromís amb la Seguretat i la Salut". La Universitat Corporativa ha contribuït en aquest procés a través del programa formatiu "Programa Compromís amb la Seguretat i la Salut", formant al 100% de la companyia.

Retribució

La política retributiva de Gas Natural Fenosa es regeix per l'equitat en l'àmbit intern i per la competitivitat des del punt de vista del mercat. D'altra banda, la retribució de l'empleat depèn de la seva inclusió en el conveni col·lectiu.

El nivell retributiu dels empleats inclosos en el conveni col·lectiu s'estableix en funció del grup i subgrup professional al qual pertanyen.

Per a aquells no inclosos, les retribucions es defineixen individualment, segons la política retributiva de la companyia.

La retribució variable, enquadrada dins de la política retributiva de Gas Natural Fenosa, té com a finalitat potenciar el compromís dels empleats i motivar el millor acompliment de les seves funcions, i els alinea amb els interessos a llarg termini de la companyia i els seus accionistes.

La retribució variable anual valora l'aportació a la consecució d'objectius individuals en funció del lloc de treball, relacionats amb variables econòmico-financeres d'eficiència i creixement. També té en compte qüestions de qualitat i seguretat, que estan directament vinculades a l'assoliment dels objectius proposats en el Pla de Direcció per Objectius.

La Direcció per Objectius així com la Retribució Variable Comercial són les metodologies desplegades en Gas Natural Fenosa per a incentivar la implicació dels empleats en l'assoliment dels objectius de la companyia i en la participació directa en els resultats. Ambdues s'instrumenten a través de dos tipus de Retribució Variable Anual, en funció del col·lectiu al qual s'orienta:

- > Gestió: basada en la direcció per objectius i valoració de l'acompliment. S'aplica a les persones del col·lectiu de directius i exclosos de conveni.
- > Comercial: en funció del compliment d'objectius comercials. S'adreça a aquelles persones que tinguin una funció comercial dins del grup.

El paquet retributiu dels empleats de Gas Natural Fenosa es complementa amb un sistema de previsió social, en el qual està inclòs el Pla de Pensions, principal vehicle de finançament dels compromisos postocupació.

Així mateix, Gas Natural Fenosa ofereix una sèrie de beneficis socials que complementen el paquet retributiu dels empleats. L'any 2016 s'ha llançat la plataforma "Els meus Beneficis" per a la plantilla àmbit Espanya, que suposa una solució única i integral per gestionar i comunicar els programes de Compensació i Beneficis. És una plataforma tecnològica viva, que evoluciona adequant-se a les diferents estratègies de beneficis i compensació.

Algun dels mòduls que conté aquesta plataforma són "Sistema de previsió Social", que ajuda a l'empleat a comprendre la seva jubilació i a conèixer els plans interns de la companyia, o "Benestar i Salut", on l'empleat podrà gestionar els seus plans en aquesta matèria.

A més es disposa d'un sistema de retribució flexible, consolidat ja des de 2012, per a tot el personal d'àmbit Espanya. Aquest sistema, permet als beneficiaris dissenyar la composició del seu paquet retributiu utilitzant l'oferta de productes existents en cada campanya.

Estructura del personal

El desglossament del personal el 31 de desembre per categories, gèneres i àrees geogràfiques s'inclou en la Nota 25 de la Memòria Consolidada.

3.3 Fiscalitat

Polítiques fiscals i gestió del risc fiscal

Les polítiques fiscals de Gas Natural Fenosa estan alineades amb la Política de Responsabilitat Corporativa de Gas Natural Fenosa que estableix com un dels compromisos i principis d'actuació el d'"actuar amb responsabilitat en la gestió dels negocis i complir amb les obligacions fiscals en totes les jurisdiccions en què opera la companyia, assumint el compromís de transparència i col·laboració amb les administracions tributàries corresponents".

Per això, des de l'exercici 2010, Gas Natural Fenosa està adherida al "Codi de Bones Pràctiques Tributàries" elaborat pel Fòrum de Grans Empreses juntament amb l'administració tributària espanyola. Aquesta iniciativa, impulsada pel Govern d'Espanya, té l'objectiu de promoure la transparència, la bona fe i la cooperació amb l'Agència Estatal de l'Administració Tributària en la pràctica fiscal empresarial i la seguretat jurídica en l'aplicació i la interpretació de les normes tributàries.

En aquest sentit, la companyia s'ha compromès expressament a: (a) evitar estructures de caràcter opac amb finalitats tributàries, (b) col·laborar amb les Administracions Tributàries (c) informar regularment el Consell d'Administració sobre les polítiques fiscals aplicades; i (d) aplicar els criteris fiscals d'acord amb la doctrina administrativa i la jurisprudència.

Per a garantir que les pràctiques tributàries de Gas Natural Fenosa estan basades en aquests principis, el grup té un Procediment General de Bones Pràctiques Tributàries.

D'altra banda, Gas Natural Fenosa té un mapa de riscos en el qual s'identifiquen específicament els riscos fiscals i les controvèrsies sobre la interpretació o l'aplicació del marc jurídic fiscal. La informació sobre les principals actuacions amb transcendència fiscal es detalla en la Nota 21 de "Situació fiscal" dels Comptes anuals consolidats.

En el cas d'operacions rellevants o singulars s'informa al Consell d'Administració de quines són les conseqüències fiscals d'aquestes quan constitueixen un factor rellevant. La creació o adquisició de participacions en entitats domiciliades en països o territoris que tinguin la consideració de paradisos fiscals ha de ser informada al Consell d'Administració, a través de la Comissió d'Auditoria.

Atenent a la normativa espanyola que determina els països que tenen la consideració de paradisos fiscals (Reial Decret 1080/1991, de 5 de juliol i Reial Decret 116/2003, de 31 de gener), Gas Natural Fenosa manté dues úniques participacions en societats constituïdes en aquests territoris:

- > La participació del 95,0% en Buenergía Gas & Power, Ltd, domiciliada a les Illes Caiman. Es tracta d'una societat tenidora indirectament d'una única participació industrial que desenvolupa l'activitat de generació elèctrica per cycle combinat de gas a Puerto Rico (Ecoelèctrica, LP) les rendes tributen en aquest país i que no aporten cap avantatge fiscal per a Gas Natural Fenosa.
- > La participació del 52,2% en Gasoducte del Pacífic (Cayman), Ltd domiciliada a les Illes Caiman. Es tracta d'una societat sense activitat incorporada al grup com a conseqüència de l'adquisició del grup CGE i que no aporta cap avantatge fiscal per a Gas Natural Fenosa.

Pel que fa a les participacions del 47,5% en Ecoelèctrica Holding, Ltd i del 47,5% en Ecoelèctrica Limited, en aquest exercici 2016 s'ha procedit a canviar el seu domicili des de les Illes Caiman a Puerto Rico, per a qual cosa que han deixat de tenir la consideració de participacions domiciliades en paradisos fiscals.

Les operacions intragrup realitzades amb aquestes entitats corresponen a dividends rebuts segons el detall següent:

Societat receptora	Societat que distribueix	Import (milers d'euros)
Global Power Generation, S.A.	Buenergía Gas & Power, Ltd.	6.036

Contribució fiscal

Gas Natural Fenosa és conscient de la seva responsabilitat en el desenvolupament econòmic de les societats en què realitza la seva activitat. Els impostos que paga representen una part significativa de la contribució econòmica que realitza als països en els quals opera. Per això, Gas Natural Fenosa presta una atenció prioritària al compliment de la seva obligació de pagar els impostos que, d'acord amb les normes aplicables, resultin deguts en cada territori.

El pagament de tributs de Gas Natural Fenosa té una importància econòmica considerable i implica un elevat esforç de compliment per les obligacions formals i col·laboració amb l'Administració tributària.

La contribució fiscal total de Gas Natural Fenosa va ascendir en l'exercici 2016 a 3.423 milions d'euros (3.636 milions d'euros en l'exercici 2015). En la taula següent es mostra el desglossament dels tributs efectivament pagats per Gas Natural Fenosa per països i segmentat entre aquells que comporten una despesa efectiva per al grup (anomenats tributs propis), i aquells que retenen o repercuteixen al contribuent final (anomenats tributs de tercers):

País	Tributs propis						Tributs tercers									
	Impost sobre beneficis ¹		Altres ²		Total		IVA		Impostos sobre hidrocarburs		Altres ³		Total		Total	
	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015
Espanya	199	347	512	549	711	896	1.007	1.169	352	362	229	200	1.588	1.731	2.299	2.627
Argentina	10	4	42	40	52	44	13	13	-	-	22	16	35	29	87	73
Brasil	38	51	49	44	87	95	58	56	-	-	9	18	67	74	154	169
Colòmbia	75	69	78	78	153	147	7	9	-	-	14	22	21	31	174	178
Xile	42	48	11	16	53	64	117	99	-	-	18	22	135	121	188	185
Mèxic	31	33	3	4	34	37	39	32	-	-	11	12	50	44	84	81
Panamà	89	8	7	11	96	19	-	-	-	-	3	4	3	4	99	23
Resta Amèrica Llatina	12	11	1	1	13	12	2	3	-	-	3	2	5	5	18	17
Total Amèrica Llatina	297	224	191	194	488	418	236	212	-	-	80	96	316	308	804	726
Itàlia	19	14	7	5	26	19	27	30	42	34	5	5	74	69	100	88
Resta	10	10	23	35	33	45	128	112	49	32	6	6	183	150	216	195
Total	525	595	733	783	1.258	1.378	1.398	1.523	443	428	320	307	2.161	2.258	3.419	3.636

¹ Correspon a l'Impost sobre beneficis efectivament pagat en l'exercici. No inclou quantitats meritades. La informació sobre la conciliació entre l'Impost sobre beneficis registrat i el que resultaria d'aplicar el tipus nominal de l'Impost vigent en el país de la societat dominant (Espanya) sobre el "Resultat abans d'impostos" es detalla en la Nota 21 "Situació Fiscal" dels comptes anuals consolidats.

² Inclou tributs energètics que a Espanya ascendeixen a 244 milions d'euros en 2016 (262 milions d'euros en 2015), tributs locals, la seguretat social per la quota empresarial i altres tributs propis específics de cada país.

³ Inclou bàsicament retencions a empleats i seguretat social per la quota de l'empleat.

4. Principals riscos i incerteses

4.1. Riscos operatius

4.1.1. Risc regulador

Gas Natural Fenosa i les seves societats filials estan obligades a complir amb la normativa legal aplicable als sectors de gas natural i d'electricitat. En especial, els negocis de distribució gasista i elèctric responen a activitats regulades en la major part dels països on Gas Natural Fenosa realitza aquesta activitat.

La normativa legal aplicable als sectors de gas natural i d'electricitat als països on opera Gas Natural Fenosa es troba típicament subjecta a revisió periòdica per part de les autoritats competents. La introducció de les modificacions referides podria incidir en l'esquema de retribució actual de les activitats regulades, i afecta de manera adversa el negoci, els beneficis, les subvencions i la situació financera de Gas Natural Fenosa.

En cas que els organismes públics o privats a qui pogués correspondre interpretessin o apliquessin aquesta normativa de manera diferent al criteri de Gas Natural Fenosa, podria qüestionar-se o es podria recórrer a aquest compliment i, si resultés provat qualsevol incompliment, podria afectar d'una manera material adversa el negoci, les perspectives, els beneficis, les subvencions i la situació financera de Gas Natural Fenosa.

La gestió del risc regulador es basa en la comunicació fluïda que Gas Natural Fenosa manté amb els organismes reguladors. Addicionalment, en l'acompliment de les activitats regulades, Gas Natural Fenosa ajusta els seus costos i les inversions a les taxes de rendibilitat reconegudes per a cada negoci.

4.1.2. Riscos de volums de gas i electricitat

La major part de les compres de gas natural i gas natural líquid (GNL) es realitzen a través de contractes a llarg termini, que inclouen clàusules d'acord amb les quals Gas Natural Fenosa té l'obligació de comprar anualment determinats volums de gas (conegudes com a clàusules *"take or pay"*). D'acord amb aquests contractes, tot i que Gas Natural Fenosa no necessiti adquirir el volum de gas compromès per a un moment determinat, estarà obligat contractualment a pagar la quantitat mínima compromesa de conformitat amb les clàusules *"take or pay"*.

Els contractes esmentats contenen uns volums de gas que es corresponen amb les necessitats estimades de Gas Natural Fenosa. No obstant això, les necessitats reals poden ser inferiors a les previstes en el moment de subscripció dels contractes. En cas de produir-se variacions significatives en aquestes estimacions, Gas Natural Fenosa està obligat a adquirir un volum de gas més gran del que efectivament necessita o, si no, a pagar per la quantitat de gas mínima compromesa, amb independència que no adquireixi l'excés sobre les seves necessitats, cosa que podria afectar d'una manera adversa i significativa els costos operatius de Gas Natural Fenosa.

En l'àmbit elèctric, el resultat de Gas Natural Fenosa està exposat a la contracció dels volums de generació d'electricitat, condicionada per l'evolució de la demanda elèctrica. Addicionalment, donat l'important paper de la tecnologia de Cicle Combinat en el parc de generació de Gas Natural Fenosa, el volum generat es pot veure minorat pel creixent pes relatiu de la generació amb energies renovables.

La contracció de volums generats implicaria més incertesa respecte al compliment del posicionament generació/comercialització objectiu.

Gas Natural Fenosa gestiona de manera integrada els seus contractes i actius globalment a fi d'optimitzar els balanços energètics, de manera que permet corregir qualsevol desviació de la manera més rendible possible.

4.1.3. Risc operacional

a) Riscos assegurables

Les activitats de Gas Natural Fenosa estan exposades a diversos riscos operatius, tals com avaries a la xarxa de distribució, a les instal·lacions de generació d'electricitat i als vaixells metaners, explosions, emissions contaminants, abocaments tòxics, incendis, condicions meteorològiques adverses, incompliments contractuals, sabotatges o accidents a la xarxa de distribució de gas o actius de generació d'electricitat, així com altres desperfectes i supòsits de força major que podrien tenir com a resultat danys personals i/o materials, deterioraments de les instal·lacions o propietats de Gas Natural Fenosa o la destrucció d'aquestes. Esdeveniments com aquests, o altres de naturalesa similar, són impredecibles i poden causar interrupcions en el subministrament de gas i la generació d'electricitat. En aquest tipus de situacions, tot i que existeixen les cobertures pertinents a través de la contractació d'assegurances de riscos, com ara assegurances davant potencials pèrdues de benefici i danys materials, la situació financera i els resultats de Gas Natural Fenosa es poden veure afectats en la mesura que les pèrdues que es produïssin no estiguin assegurades, la cobertura sigui insuficient, o es generin pèrdues econòmiques com a conseqüència de limitacions de cobertura o evolució a l'alça de les franquícies, així com per potencials encariments de les primes satisfetes al mercat assegurador.

Així mateix cal esmentar que Gas Natural Fenosa podria ser objecte de reclamacions de responsabilitat civil per danys personals i/o altres causats en el desenvolupament ordinari de les seves activitats. La interposició d'aquestes reclamacions podria comportar el pagament d'indemnitzacions d'acord amb la legislació aplicable en aquells països on Gas Natural Fenosa opera, cosa que podria donar lloc, en la mesura que les pòlisses d'assegurances de responsabilitat civil contractades no cobreixin l'import d'aquestes indemnitzacions, a un efecte material advers en el negoci, les perspectives, la situació financera i els resultats d'aquests.

Gas Natural Fenosa elabora plans de millora contínua que permetin reduir la freqüència i severitat d'incidències potencials. Entre d'altres, s'han desenvolupat unitats específiques de supervisió d'actius enfocades a intensificar el manteniment preventiu i predictiu. Addicionalment, la política de cobertura mitjançant assegurances es basa en l'optimització del cost total del risc.

b) Imatge i reputació

Gas Natural Fenosa està exposada a l'opinió i la percepció projectada sobre diferents grups d'interès. Aquesta percepció es pot veure deteriorada per esdeveniments produïts per la companyia i per tercers sobre els quals es tingui poc o cap control, de manera que es produeix un efecte contagi de la reputació sobirana o sectorial sobre la companyia. En cas que es produís aquest deteriorament, a termini mitjà podria implicar un perjudici econòmic derivat de més exigències per part dels reguladors, més costos de finançament o més esforços comercials en la captació de clients.

Gas Natural Fenosa realitza una tasca activa en la identificació i el seguiment de potencials esdeveniments reputacionals i grups d'interès afectats. Addicionalment, la transparència forma part de la seva política de comunicació.

c) Medi Ambient

Les activitats de Gas Natural Fenosa estan sotmeses al compliment d'una normativa extensa en matèria de protecció mediambiental.

Gas Natural Fenosa i les seves societats filials estan sotmeses al compliment estricte de normativa extensa en matèria de protecció mediambiental que exigeix, entre altres aspectes, l'elaboració d'estudis d'avaluació de l'impacte mediambiental, l'obtenció de les autoritzacions, llicències i permisos pertinents, així com el compliment de determinats requisits. Entre d'altres:

- Que les autoritzacions i llicències ambientals podrien no ser atorgades o ser revocades per l'incompliment de les condicions que s'hi imposessin;
- Que el marc regulador o la seva interpretació per les autoritats podria patir modificacions o canvis, cosa que podria provocar un augment dels costos o terminis per tal de complir amb el nou marc regulador.

Per mitigar aquest risc, Gas Natural Fenosa ha adoptat un sistema de gestió integral ambiental i disposa de plans d'emergència en instal·lacions amb risc d'accident amb impacte en el medi ambient. Addicionalment, es contracten pòlisses d'assegurança específiques per a la cobertura d'aquesta tipologia de riscos.

d) Canvi climàtic

La demanda d'electricitat i de gas natural està lligada al clima. Una part important del consum de gas durant els mesos d'hivern depèn de la producció d'electricitat i de l'ús que se'n fa com a calefacció, mentre que durant els mesos d'estiu, el consum depèn de la producció d'electricitat destinada a les instal·lacions d'aire condicionat, fonamentalment. Els ingressos i resultats de Gas Natural Fenosa derivats de les activitats de distribució i comercialització de gas natural podrien veure's afectats de manera adversa en el cas que es produïssin tardors temperades o hiverns menys freds. Igualment la demanda d'electricitat podria baixar si es produeixen estius menys calorosos a causa de menys demanda d'aire condicionat. Així mateix, el nivell d'ocupació de les plantes de generació hidroelèctrica depèn del nivell de precipitacions del lloc on es trobin aquestes instal·lacions, i es pot veure afectat en èpoques de sequera.

Les polítiques i mesures establertes en l'àmbit europeu per tal de combatre el canvi climàtic podrien afectar el resultat de Gas Natural Fenosa, en cas d'alterar la competitivitat del mix de generació de la companyia.

Gas Natural Fenosa participa en diferents grups de treball en l'àmbit europeu que li permeten adaptar anticipadament la seva estratègia als nous desenvolupaments normatius. Addicionalment, participa en projectes de desenvolupament net orientats a reduir les emissions de CO₂.

e) Exposició geopolítica

Gas Natural Fenosa té interessos en països amb diferents entorns polítics, econòmics i socials, i hi destaquen dues àrees geogràfiques principals:

- Amèrica Llatina

Una part important del resultat operatiu de Gas Natural Fenosa és generat per les seves filials de l'Amèrica Llatina. Les operacions a l'Amèrica Llatina estan exposades a diferents riscos inherents a la inversió a la regió. Entre els factors de risc lligats a la inversió i al negoci a l'Amèrica Llatina, cal esmentar els següents:

- Important influència en l'economia per part dels governs locals;
- Significativa fluctuació en la taxa de creixement econòmic;
- Alts nivells d'inflació;
- Devaluació, depreciació o sobrevaloració de les divises locals;
- Controls o restriccions relatius a la repatriació de guanys;
- Entorn canviant dels tipus d'interès;
- Canvis en les polítiques financeres, econòmiques i fiscals;
- Canvis inesperats en els marcs reguladors;
- Tensions socials i
- Inestabilitat política i macroeconòmica.

- Orient Pròxim i Magrib

Gas Natural Fenosa té actius propis i importants contractes de subministrament de gas procedent de diferents països del Magrib i Orient Pròxim, en particular d'Egipte. La inestabilitat política a la zona pot derivar en danys físics sobre actius d'empreses participades per Gas Natural Fenosa i en l'obstrucció de les operacions d'aquestes o altres empreses que impliquin una interrupció del subministrament de gas del grup.

Gas Natural Fenosa compta amb una cartera diversificada tant a països en què desenvolupa negocis de distribució d'energia (Amèrica Llatina, Europa) com a països dels quals procedeix el proveïment de gas (Amèrica Llatina, Àfrica, Orient Mitjà, Europa). Aquesta diversificació permet minimitzar el risc tant d'expropiació com d'interrupció de subministrament davant l'efecte contagi d'inestabilitat política entre països propers. Addicionalment, hi ha pòlisses d'assegurança específiques contractades davant els riscos esmentats.

4.2. Riscos financers

Els riscos de caràcter financer (tipus d'interès, tipus de canvi, preu de les matèries primeres (commodities), risc de crèdit, risc de liquiditat) es desenvolupen en la Nota 17 de la Memòria Consolidada.

El 23 de juny de 2016 els votants del Regne Unit van donar suport a la sortida del seu país de la Unió Europea ("Brexit"). Si bé la sortida del Regne Unit anirà acompanyada d'un procés de negociació que durarà durant un període de temps a dia d'avui indefinit, ja s'han produït les primeres conseqüències, tant en els mercats de capitals com en els de divises. No obstant això, l'exposició de Gas Natural Fenosa al risc derivat de l'anomenat "Brexit" és pràcticament nul·la.

4.3. Principals oportunitats

Les oportunitats principals amb què Gas Natural Fenosa compta són:

- *Mix de generació*: El parc de generació de Gas Natural Fenosa, dominat per centrals de cycle combinat compta amb la flexibilitat necessària per a adaptar-se a situacions de mercat diferents, resultant un actiu valuós en l'aprofitament d'oportunitats relacionades amb la volatilitat dels preus i volums demandats en els mercats de gas i electricitat.
- *Evolució dels mercats de CO₂*: Els diferents mecanismes proposats per la Comissió Europea orientats a incrementar el cost dels drets d'emissió tenen per objecte desincentivar l'ús de tecnologies més contaminants per contrarestar així l'efecte del canvi climàtic. En aquesta situació, el parc de Gas Natural Fenosa seria més competitiu davant del carbó, podent aflorar addicionalment oportunitats en el mercat d'emissions.
- *Portfolio de proveïment de gas natural i GNL*: La gestió de gasoductes, la participació en plantes i la flota de vaixells metaners permet cobrir les necessitats dels diferents negocis del Grup de manera flexible i diversificada, optimitzant per als diferents escenaris energètics. Concretament, la flota de vaixells metaners converteix Gas Natural Fenosa en un dels majors operadors de GNL al món i referent a la conca Atlàntica i Mediterrània.
- *Equilibrada posició estructural en negocis i àrees geogràfiques*, molts d'aquests amb fluxos estables, independents del preu de les *commodities*, que permeten optimitzar la captura dels creixements de demanda energètica i maximitzar les oportunitats de nous negocis en nous mercats.

5. Evolució previsible del grup

5.1. Prioritats estratègiques

Per tal d'assolir els objectius establerts, Gas Natural Fenosa defineix línies estratègiques a termini mitjà que s'actualitzen de manera periòdica, adaptant-se a la conjuntura actual i futura i tenint en compte les especificitats de les diferents línies de negoci que componen la companyia.

Al maig de 2016, Gas Natural Fenosa va presentar l'actualització de la Visió Estratègica 2016-2020 en el qual s'estableixen les prioritats estratègiques del grup per al període.

5.2. Prioritats financeres

Les prioritats estratègiques per al període 2016-2020 es basen en una política financera compatible amb els objectius de creixement i dividend:

- > Estricta disciplina financera.
- > Creixement sostingut de dividends futurs basat en una generació de caixa sostenible (compromís de la ràtio payout 70%).
- > Execució del Pla d'eficiències.
- > Gestió de la cartera de negocis.
- > Manteniment d'un model de negoci sòlid amb aproximadament un 70% de l'ebitda originat en activitats regulades o contractades i més del 80% de les inversions futures en activitats regulades o contractades.

Els objectius estratègics per a l'any 2018 (dades en milers de milions d'euros) es detallen a continuació:

	Objectius 2018
Ebitda	~ 5,4
Benefici Net	~ 1,6
Dividend (<i>Pay-out</i>)	~ 70%
Deute Net/ Ebitda	~ 3,0x

5.3. Perspectives del grup

L'actualització de la Visió Estratègica 2016-2020 estableix les seves bases entorn de les tres línies de creixement (xarxes, generació i comercialització de gas), que permetran a Gas Natural Fenosa seguir creixent en el futur:

- > Xarxes: en xarxes de gas, la inversió en la gasificació de Xile, Mèxic i Colòmbia, l'entrada en el negoci de distribució a la regió d'Arequipa al Perú, les noves llicències i el creixement addicional derivat de la conversió dels nous punts de gas líquat de petroli (GLP) a Espanya; en xarxes d'electricitat inversió en smart grids a Espanya, inversions per cobrir la demanda addicional a Xile i Panamà, subtransmissió elèctrica a Xile impulsada per noves instal·lacions renovables.

- > Generació d'electricitat: millora de l'eficiència i del rendiment del parc de generació amb la incorporació de 3.500 MW al parc global dels quals 2.500 MW en renovables (Espanya i Internacional) i 500-1.000 MW de projectes de cycle combinat que contribuiran al desenvolupament downstream del negoci de GNL. Creixement i desenvolupament del negoci internacional de generació a través de GPG.
- > Comercialització de gas: els nous contractes de proveïment de gas per un total d'aproximadament 11 bcm corresponents als dos projectes de Cheniere (Sabine Pass i Corpus Christi), del projecte Yamal LNG a Rússia i del projecte Shah Deniz II a Azerbaidjan, addicionalment s'adaptaran i renegociaran els contractes existents de subministrament de gas per a reflectir les condicions de mercat de referència. Així mateix s'incrementarà la capacitat de la flota de vaixells metaners afegint-ne 4 (dos ja incorporats en 2016), així com una unitat mòbil de regasificació. Gràcies que són més grans, suposaran una capacitat conjunta addicional de gairebé un milió de metres cúbics. Quant a l'ebitda s'espera un augment entorn al 10%.

Amb tot això s'espera que Gas Natural Fenosa continuï en el seu camí de creixement orgànic en 2017 i en anys successius.

6. Activitats de R+D+i

La innovació és un dels motors del desenvolupament de Gas Natural Fenosa, per la qual cosa des de l'alta direcció de Gas Natural Fenosa s'està impulsant la implantació d'un model d'innovació, com a part de l'actualització de la Visió Estratègica 2016-2020 del Grup.

Aquest model està compost per la visió i l'enfocament en innovació, la metodologia de gestió de projectes i una forta cultura innovadora en la companyia que assegura la resposta més adequada a les dinàmiques de canvi de l'entorn.

La inversió realitzada en activitats d'innovació tecnològica és la següent:

	2016	2015
Inversió total (milions d'euros)	59,2	15,7

El pla d'innovació s'estructura a través de cinc àrees de treball multidisciplinàries: Generació, Xarxes, Clients, Gas Natural Lìquid (GNL) i Automatització i gestió de la informació.

> Generació:

- Energia renovable: La companyia disposa d'un mix de generació equilibrat, capaç de respondre adequadament a la demanda d'energia de les societats en què opera, apostant sempre per l'impuls de les tecnologies més respectuoses amb el medi ambient. Entre els seus objectius prioritaris destaca: desenvolupar noves tecnologies que permetin augmentar el percentatge d'energia renovable de la seva cartera i integrar-la a la xarxa elèctrica, optimitzar l'aprofitament de les instal·lacions renovables que ja estan en servei, per exemple, mitjançant l'extensió de la vida útil o per un millor ús del recurs eòlic.
- Energia hidràulica: Gas Natural Fenosa desenvolupa les seves principals activitats d'innovació en l'àrea de l'energia hidràulica al Centre Internacional d'Excel·lència Hidràulica (CIEH). La missió d'aquest centre és promoure i canalitzar iniciatives de R+D+i en matèria d'aprofitament de l'energia hidràulica convencional i marina que puguin ser traslladades en les fases de desenvolupament o explotació a les instal·lacions de la companyia arreu del món.
- Emmagatzematge: Les activitats d'innovació en l'àrea d'emmagatzematge d'energia s'han enfocat principalment a l'acumulació d'energia elèctrica en bateries, tant en grans instal·lacions que facilitin un millor funcionament de la xarxa elèctrica, com a petita escala de cara a la seva utilització distribuïda.
- Generació termoelèctrica: Gas Natural Fenosa treballa en aquest àmbit d'innovació en dues línies principals: millora del rendiment de plantes de generació i reducció d'emissions en generació.

- > Xarxes: En xarxes de gas el repte principal és aconseguir més optimització en la seguretat i durabilitat de la xarxa, així com més automatització i una millor interacció amb el client. En xarxes elèctriques, es continuen dedicant grans esforços a optimitzar la xarxa de distribució d'electricitat, amb especial atenció a la seguretat en el treball, els aspectes mediambientals i la millora en la qualitat del subministrament. Aquests esforços busquen transformar les xarxes elèctriques en xarxes cada vegada més intel·ligents.
- > Clients: A l'àrea d'innovació de Smart Client, de recent creació, la companyia s'està centrant a oferir productes i serveis d'alt valor afegit per a diferents tipologies de clients finals.
- > Gas Natural Liqueat (GNL): L'objectiu general d'aquesta línia és enfortir la infraestructura de transport, emmagatzematge i distribució del GNL, a totes les escales, per impulsar el seu ús com a combustible alternatiu als derivats del petroli i com a solució a la propulsió de vaixells més respectuosos amb el medi ambient.
- > Automatització i gestió d'informació: és una àrea transversal que pretén aglutinar els projectes que ja s'estan desenvolupant per guanyar en sinergies i potenciar els resultats.

7. Informe Anual de Govern Corporatiu

S'inclou com a Annex a aquest Informe de Gestió, i formant-ne part integrant, l'Informe Anual de Govern Corporatiu de l'exercici 2016, tal com requereix l'article 526 de la Llei de Societats de Capital.

8. Accions pròpies

La Junta General d'Accionistes de 14 de maig de 2015 autoritzar el Consell d'Administració perquè, en un termini no superior als cinc anys, pugui adquirir a títol oneros, en una o diverses vegades, fins a un màxim del 10% del capital social o la xifra màxima que resulti d'aplicació d'acord amb la normativa vigent en el moment d'adquisició, accions de la Societat que estiguin totalment desemborsades, sense que mai el valor nominal de les accions adquirides directament o indirectament, sumant-se al de les que ja posseeixin la Societat i les seves filials superi el 10% del capital subscrit, o qualsevol altre que legalment s'estableixi.

El preu mínim i màxim d'adquisició serà el de cotització en el Mercat Continu de les Borses de Valors espanyoles amb una oscil·lació en més o en menys d'un 5%.

Els moviments produïts durant els exercicis 2016 i 2015 amb accions pròpies de Gas Natural SDG, SA han estat els següents:

	Nombre d'accions	Import en milions d'euros	% Capital
L'1 de gener de 2015	–	–	–
Adquisicions	2.899.180	58	0,3
Alienacions	(2.899.180)	(58)	(0,3)
El 31 de desembre de 2015	–	–	–
Adquisicions	3.049.189	53	0,3
Alienacions	(2.298.644)	(40)	(0,2)
El 31 de desembre de 2016	750.545	13	0,1

En l'exercici 2016 els resultats obtinguts en les transaccions amb accions pròpies per Gas Natural Fenosa ascendeixen a un benefici de 0,4 milions d'euros, que es van registrar a l'epígraf "Altres reserves" (2 milions d'euros de benefici en 2015).

Tota la informació sobre accions pròpies es descriu en la Nota 13 de la Memòria consolidada.

9. Fets posteriors

Els fets posteriors al tancament de l'exercici es descriuen en la Nota 38 de la Memòria Consolidada.

Glossari de termes

Mesures alternatives de rendiment	Definició
EBITDA	Resultat d'explotació + Amortitzacions + Dotació a provisions – Altres resultats
Deute financer brut	Passius financers no corrents + Passius financers corrents
Deute financer net	Deute financer brut – Efectius i altres actius líquids equivalents – Actius financers derivats
Endeutament	Deute financer net / (Deute financer net + Patrimoni net)
Cost deute financer net	Cost del deute financer - Interessos
Ràtio de liquiditat	Actius corrents/Passius corrents
Ràtio de solvència	(Patrimoni net+ Passius no corrents)/Actius no corrents
ROE	Resultat atribuïble/Patrimoni net atribuït
ROA	Resultat atribuïble/Total actius
Capitalització borsària	Nombre d'accions al tancament del període per cotització al tancament del període
Benefici per acció	Resultat net del període/ Nombre d'accions al tancament del període
Patrimoni net atribuïble per acció	Patrimoni net atribuïble/ Nombre d'accions al tancament del període
PER	Cotització al tancament del període/ Benefici per acció dels últims quatre trimestres
EV	Valor empresa calculat com a capitalització borsària + Deute financer net.
Inversions netes	Inversions materials, intangibles i financeres – Cobraments per desinversions d'immobilitzat material i intangible – Altres cobraments/pagaments d'activitats d'inversió
Despesa de personal, net	Despeses de personal – Despeses de personal activats
WACC	Cost mitjà ponderat de capital

A. Estructura de la propietat

A.1 Completi el quadre següent sobre el capital social de la societat:

Data de darrera modificació	Capital social (€)	Nombre d'accions	Nombre de drets de vot
22/06/2012	1.000.689.341	1.000.689.341	1.000.689.341

Indiqui si existeixen classes d'accions diferents amb drets associats diferents:

No

Clase	Nombre d'accions	Nominal unitari	Nombre unitari de drets de vot	Drets diferents
-------	------------------	-----------------	--------------------------------	-----------------

A.2 Detalli els titulars directes i indirectes de participacions significatives, de la seva societat a la data de tancament de l'exercici, exclosos els consellers:

Nom o denominació social de l'accionista	Nombre de drets de vot directes	Drets de vot indirectes		% sobre el total de drets de vot
		Titular directe de la participació	Nombre de drets de vot	
Société Nationale pour la Recherche, la Production, le Transport, la Transformation et la Commercialisation	40.092.780		0	4,01
Repsol, SA	200.964.920		0	20,08
Fundacion Bancaria Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona ("la Caixa")	0	Criteria Caixa, S.A.U.	244.557.521	24,44
		Caixabank, S.A.	208	0
Global Infrastructure Partners III	0	Gip III Canary 1, S.À R.L.	200.137.868	20,00

Indiqui els moviments en l'estructura accionarial més significatius esdevinguts durant l'exercici:

Nom o denominació social de l'accionista	Data de l'operació	Descripció de l'operació
Repsol, SA	21-09-2016	S'ha baixat el 10% del capital Social
Criteria Caixa, SAU	21-09-2016	S'ha baixat el 10% del capital Social
Gip III Canary 1, SÀRL	21-09-2016	S'ha superat el 15% del capital Social

A.3 Completi els quadres següents sobre els membres del consell d'administració de la societat, que posseixin drets de vot de les accions de la societat:

Nom o denominació social del conseller	Nombre de drets vot de directes	Drets de vot indirectes		% sobre el total de drets de vot
		Titular directe de la participació	Nombre de drets de vot	
Sr. Isidro Fainé Casas	17.426			0,00
Sr. Josu Jon Imaz San Miguel	2.100			0,00
Sr. William Alan Woodburn	0			0,00
Sr. Rafael Villaseca Marco	13.055	Ravifa 2013, S.L. B66079922	8.917	0,00
Sr. Ramón Adell Ramón	5.000			0,00
Sr. Enrique Alcántara-García Irazoqui	8.339			0,00
Sr. Xabier Añoveros Trías de Bes	350			0,00
Sr. Marcelino Armenter Vidal	12.600			0,00
Sr. Mario Armero Montes	0			0,00
Sr. Francisco Belil Creixell	7.128			0,00
Sra. Benita María Ferrero-Waldner	0			0,00
Sr. Alejandro García-Bragado Dalmau	0			0,00
Sra. Cristina Garmendia Mendizábal	0			0,00
Sra. Helena Herrero Starkie	0			0,00
Sr. Miguel Martínez San Martín	0			0,00
Sr. Rajaram Rao	0			0,00
Sr. Luís Suárez de Lezo Mantilla	18.156			0,00
% total de drets de vot en poder del consell d'administració				0,00

Completi els quadres següents sobre els membres del consell d'administració de la societat que posseixin drets sobre accions de la societat:

A.4 Indiqui, si escau, les relacions d'índole familiar, comercial, contractual o societària que hi hagi entre els titulars de participacions significatives, en la mesura que siguin conegudes per la societat, llevat que siguin escassament rellevants o derivin del gir o tràfic comercial ordinari:

Nom o denominació social relacionats	Tipus de relació	Breu descripció
Fundacion Bancaria Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona ("la Caixa")	Contractual i comercial	Les relacions comercials o societàries existents entre Fundació Bancària Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona (La Caixa) i Repsol, SA es detallen a la informació elaborada per aquestes entitats. El pacte parasocial que mantenien va ser acabat el 21 de setembre de 2016. Veure apartat A.6.
Repsol, SA	Contractual i comercial	Les relacions comercials o societàries existents entre Fundació Bancària Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona (La Caixa) i Repsol, SA es detallen a la informació elaborada per aquestes entitats. El pacte parasocial que mantenien va ser acabat el 21 de setembre de 2016. Veure apartat A.6.

A.5 Indiqui, si escau, les relacions d'índole comercial, contractual o societària que hi hagi entre els titulars de participacions significatives, i la societat i/o el seu grup, llevat que siguin escassament rellevants o derivin del gir o tràfic comercial ordinari:

Nom o denominació social relacionats	Tipus de relació	Breu descripció
Fundacion Bancaria Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona ("la Caixa")	Comercial	Les relacions existents deriven del tràfic comercial ordinari i estan referides a l'apartat D.2 i en els comptes anuals.
Repsol, S.A.	Comercial	Les relacions existents deriven del tràfic comercial ordinari i estan referides a l'apartat D.2 i en els comptes anuals.
Société Nationale pour la Recherche, la Production, le Transport, la Transformation et la Commercialisation des Hydrocarbures	Comercial	Les relacions existents deriven del tràfic comercial ordinari.

A.6 Indiqui si han estat comunicats a la societat pactes parasocials que l'afectin segons el que s'estableix en els articles 530 i 531 de la Llei de Societats de Capital. En aquest cas, descriu'ls breument i relacioni els accionistes vinculats pel pacte:

Sí

Intervinents del pacte parasocial	% de capital social afectat	Breu descripció del pacte
Criteria Caixa, SAU Repsol, SA Gip III Canary 1, SÀRL	64,52	Els intervinents han assumit determinats compromisos relatius al Govern Corporatiu de la Societat que tenen per objecte la composició del Consell d'Administració i les seves Comissions com es detalla més endavant.

Indiqui si la societat coneix l'existència d'accions concertades entre els seus accionistes. En aquest, descrigui'ls breument:

No

En el cas que durant l'exercici s'hagi produït alguna modificació o ruptura d'aquests pactes, acords o accions concertades, indiqui-ho expressament:

Segons els fets rellevants publicats com a conseqüència del Contracte de Compravenda d'accions de data 12 de setembre de 2016 entre Repsol SA i Criteria Caixa SAU per una banda i GIP III Canary 1, SÀRL de l'altra, Criteria Caixa i Repsol van acordar acabar l'acord entre ambdues en relació amb la seva participació en Gas Natural SDG, SA de data 11 de gener de 2000, modificat el 16 de maig de 2002, 16 de desembre de 2002 i 20 de juny de 2003, en virtut del qual ambdues parts exercien control conjunt sobre Gas Natural SDG, SA. Aquesta terminació estava sotmesa a la condició suspensiva que es produís l'efectiva transmissió de les accions en qüestió en GIP III Canary 1, SÀRL, circumstància aquesta que es va produir el 21 de setembre de 2016.

Fets rellevants núm. 242611 i 242612, ambdós de 12 de setembre de 2016 i núm. 242957 i 24963, ambdós de 21 de setembre de 2016.

Segons es desprèn dels esmentats Fets rellevants Repsol SA, Criteria Caixa SAU i GIP III Canary 1, SÀRL, en la seva condició d'accionistes de la Societat, van acordar exercitar els drets inherents a la seva condició de tals amb plena autonomia i de la manera que entenguin més convenient en cada moment, declarant que l'acord assolit no suposa una acció concertada.

En aquest acord les esmentades societats van assumir determinats compromisos relatius al govern corporatiu de la Societat. En concret, es van comprometre a realitzar els seus millors esforços per assegurar, en la mesura del legalment possible: (i) que cadascuna d'aquestes tingui una representació al Consell d'Administració proporcional al percentatge de la seva participació en el capital social; (ii) que la presidència de la Companyia sigui no executiva i que correspongui a un dels Consellers designats per la part que tingui una participació en el capital de la Societat significativament superior a la resta, que actualment és Criteria, així com que hi hagi dues Vicepresidències no executives que siguin ocupades, mentre la Presidència sigui ocupada per un Conseller designat a proposta de Criteria, per Consellers designats a proposta de Repsol i de GIP, respectivament; (iii) que la Comissió Executiva estigui formada per deu membres, 2 designats per Criteria (inclòs, si escau, el President del Consell), 2 per Repsol, 2 per Gip, 3 Consellers Independents i 1 Conseller Executiu; (iv) que la Comissió d'Auditoria compti amb 7 membres, 1 designats per Criteria, 1 per Repsol, 1 per Gip i 4 siguin Consellers Independents; (v) que la Comissió de Nomenaments i Retribucions estigui formada per cinc membres, 1 designat per Criteria, 1 per Repsol, 1 per Gip i 2 siguin Consellers Independents i (vi) que, en el cas que hi hagi variacions en el nombre total de membres del Consell d'Administració de la Societat o en la participació de les Parts en el capital social de la Societat, aquestes adoptaran les mesures necessàries per adaptar la composició del Consell de manera que es mantingui l'equilibri entre els consellers designats per cadascuna d'aquestes d'acord amb el principi de representació proporcional.

A.7 Indiqui si hi ha alguna persona física o jurídica que exerceixi o pugui exercir el control sobre la societat d'acord amb l'article 5 de la Llei del Mercat de Valors. En aquest cas, identifiqui-la:

No

A.8 Completi els quadres següents sobre l'autocartera de la societat:

A data de tancament de l'exercici:

Nombre d'accions directes	Nombre d'accions indirectes*	% total sobre capital social
750.545	0	0,08%

* A través de:

Nom o denominació social del titular directe de la participació	Nombre d'accions directes
--	----------------------------------

Expliqui les variacions significatives, d'acord amb el que disposa el Reial Decret 1362/2007, realitzades durant l'exercici:

A.9 Detalli les condicions i el termini del mandat vigent de la junta d'accionistes al consell d'administració per a emetre, recomprar o transmetre accions pròpies.

La Junta General d'Accionistes de 14 de maig de 2015, en el punt catorzè de l'Ordre del Dia, va autoritzar el Consell d'Administració per a acordar en un termini no superior a 5 anys l'adquisició a títol oneros de les accions de la Societat, en les següents condicions:

Catorzè.- Autorització al Consell d'Administració per a l'adquisició derivativa d'accions pròpies, directament o a través de societats del Grup de Gas Natural SDG, SA, en els termes que acordi la Junta General i amb els límits legalment establerts, deixant sense efecte l'autorització acordada per la Junta General Ordinària de 20 d'abril de 2010.

Catorzè 1.- Deixar sense efecte, a la part no utilitzada, l'autorització atorgada al Consell d'Administració per la Junta General celebrada el 20 d'abril de 2010, per a adquirir a títol oneros accions de la Societat.

Catorzè 2.- Autoritzar el Consell d'Administració per a que en un termini no superior als cinc anys pugui adquirir a títol oneros, en una o diverses vegades, fins a un màxim del 10% del capital social o la xifra màxima que resulti d'aplicació d'acord amb la normativa vigent en el moment d'adquisició, accions de la Societat que estiguin totalment desemborsades, sense que el valor nominal de les accions adquirides, directament o indirectament, afegint-lo al de les que ja posseeixi la Societat i les seves filials, el 10% del capital subscrit o qualsevol altre que legalment s'estableixi. El preu mínim i màxim d'adquisició serà el de cotització en el Mercat Continu de les Borses de Valors espanyoles amb una oscil·lació en més o en menys d'un 5%.

En el cas que les accions no cotitzessin, el preu màxim i mínim d'adquisició s'assenyala entre una vegada i mitja i dues vegades el valor comptable de les accions, d'acord amb el darrer Balanç consolidat auditat. El Consell d'Administració queda facultat per delegar la present autorització a la Comissió Executiva o en la persona o persones que cregui convenient. La present autorització s'entén que és extensiva a l'adquisició d'accions de la Societat per part de societats dominades.

Així mateix, la Junta General de 20 d'abril de 2012, al punt desè de l'Ordre del Dia, va adoptar el següent acord:

Desè.- Autorització al Consell d'Administració, amb facultat de substitució a la Comissió Executiva, d'acord amb el que disposa l'article 297.1 b) de la Llei de Societats de Capital, per tal que, dins el termini màxim de cinc (5) anys, si ho estima convenient, pugui augmentar el capital social fins a la quantitat màxima corresponent a la meitat del capital social a la data de l'autorització, amb previsió de subscripció incompleta, emetent accions ordinàries, privilegiades o rescatables, amb vot o sense vot, amb prima o sense prima, en una o diverses vegades i en l'oportunitat i quantia que consideri adequades, incloent-hi la facultat de suprimir, si escau, el dret de subscripció preferent, donant nova redacció als articles que correspongui dels Estatuts Socials i deixant sense efecte l'autorització acordada per la Junta General Ordinària de 20 d'abril de 2010.

Desè

- 1) Tenint en compte la xifra actual del capital social, autoritzar el Consell d'Administració, amb facultat de substitució en la Comissió Executiva, per a augmentar el capital social en QUATRE-CENTS NORANTA-CINC MILIONS VUIT-CENTS TRENTA-SIS MIL SEIXANTA-NOU EUROS (495.836.069.-€.) dins el termini de cinc (5) anys, a partir d'aquesta data mitjançant desemborsament dinerari, en una o diverses vegades en l'oportunitat i la quantia que aquest decideixi, emetent accions ordinàries, privilegiades o rescatables, amb vot o sense vot, amb prima o sense prima, sense necessitat de nova autorització de la Junta General, així com per a modificar els articles dels Estatuts Socials que calgui per l'augment o augments de capital que es realitzin en virtut de l'autorització indicada, amb previsió de subscripció incompleta, tot això de conformitat amb el que estableix l'article 297.1 b) de la Llei de Societats de capital i deixant sense efecte l'autorització acordada per la Junta General de 20 d'abril de 2010.
- 2) S'atribueix expressament al Consell d'Administració, amb facultat de substitució en la Comissió Executiva, la facultat d'excloure, en tot o en part, el dret de subscripció preferent en relació amb totes o qualsevol de les emissions que acordés d'acord a la present autorització.
- 3) Com a conseqüència de l'acord precedent, modificar l'Article Transitori dels Estatuts Socials, que quedarà redactat de la manera següent:

“Article Transitori.- Delegació al Consell d’Administració.

El Consell d’Administració de la Societat, amb facultat de substitució en la Comissió Executiva, i durant un termini màxim de cinc (5) anys a partir d’aquesta data, està facultat per a augmentar el capital social en la quantitat QUATRE-CENTS NORANTA-CINC MILIONS VUIT-CENTS TRENTA-SIS MIL SEIXANTA-NOU EUROS (495.836.069,-€) mitjançant desemborsament dinerari, en una o diverses vegades, en l’oportunitat i la quantia que aquest decideixi, emetent accions ordinàries, privilegiades o rescatables, amb vot o sense vot, amb prima o sense prima, sense necessitat de nova autorització de la Junta General, amb la possibilitat d’acordar, si escau, l’exclusió, total o parcial, del dret de subscripció preferent, així com per a modificar els articles dels Estatuts Socials que sigui necessari per l’augment o augments de capital que faci en virtut de l’autorització esmentada, amb previsió de subscripció incompleta, tot això de conformitat amb el que estableix l’article 297.1.b) de la Llei de Societats de Capital.”

A.9 bis Capital flotant estimat:

	%
Capital Flotant estimat	31,39

A.10 Indiqui si existeix qualsevol restricció a la transmissibilitat de valors i/o qualsevol restricció al dret de vot. En particular, es comunicarà l’existència de qualsevol tipus de restriccions que puguin dificultar la presa de control de la societat mitjançant l’adquisició de les seves accions en el mercat.

Sí

Descripció de les restriccions

Com a Societat que integra al seu Grup determinats actius i activitats regulades i quasi regulades, l’adquisició d’accions de Gas Natural SDG, SA pot estar subjecta al que disposa la Disposició Addicional Novena de la Llei 3/2013, de 4 de juny, de creació de la Comissió Nacional dels Mercats i la Competència.

Pel seu caràcter d’operador principal en els mercats de gas i electricitat, la tinença de les seves accions està subjecta a les restriccions que estableix l’article 34 del Decret-Llei 6/2000 de Mesures Urgents d’intensificació de la competència en els mercats de béns i serveis.

A.11 Indiqui si la junta general ha acordat adoptar mesures de neutralització davant d’una oferta pública d’adquisició en virtut del que disposa la Llei 6/2007.

No

A.12 Indiqui si la societat ha emès valors que no es negocien en un mercat regular comunitari.

No

En aquest cas, indiqui les diferents classes d’accions i, per cada classe d’accions, els drets i les obligacions que confereixi.

B. Junta General

B.1 Indiqui i, si escau, detalli, si hi ha diferències amb el règim de mínims previst en la Llei de Societats de Capital (LSC) respecte al quòrum de constitució de la junta general.

No

B.2 Indiqui i, si escau, detalli si hi ha diferències amb el règim previst en la Llei de Societats de Capital (LSC) per a l'adopció d'acords socials:

No

Descrigui en què es diferencia del règim previst en la LSC.

B.3 Indiqui les normes aplicables a la modificació dels estatuts de la societat. En particular, es comunicaran les majories previstes per a la modificació dels estatuts, així com, si és el cas, les normes previstes per a la tutela dels drets dels socis en la modificació dels estatuts.

La modificació dels Estatuts Socials es regula en els articles 24, 32 i 68 dels Estatuts Socials i en l'article 2 del Reglament de la Junta General.

Els accionistes constituïts en Junta General, degudament convocada, decidiran amb caràcter general per majoria simple en els assumptes propis de la competència de la Junta. En aquest cas s'entendrà adoptat un acord quan obtingui més vots a favor que en contra del capital present o representat.

Tots els socis, fins i tot els dissidents i els que no hagin participat en la reunió, queden sotmesos als acords de la Junta General.

Perquè la Junta General ordinària o extraordinària pugui acordar vàlidament l'emissió d'obligacions, l'augment o la reducció del capital, la supressió o la limitació del dret de subscripció preferent de noves accions o obligacions convertibles, així com la transformació, la fusió, l'escissió o la cessió global d'actiu i passiu, el trasllat del domicili a l'estranger, i, en general, qualsevol modificació dels Estatuts Socials, és necessària, en primera convocatòria, la concurrència d'accionistes presents o representats que posseeixin, almenys, el cinquanta per cent (50%) del capital subscrit amb dret a vot. En segona convocatòria, serà suficient la concurrència del vint-i-cinc per cent (25%) del capital esmentat.

La modificació dels Estatuts haurà de ser acordada per la Junta General i exigeix la concurrència dels requisits següents:

- 1) Que el Consell d'Administració o, si escau, els accionistes autors de la proposta formulin un informe escrit, amb la justificació d'aquesta.
- 2) Que s'expressin en la convocatòria, amb la deguda claredat, els extrems la modificació dels quals es proposa, així com el dret que correspon a tots els accionistes d'examinar, en el domicili social, el text íntegre de la modificació proposada i l'informe sobre aquesta i el de demanar el lliurament o l'enviament gratuït d'aquests documents.
- 3) Que l'acord sigui adoptat per la Junta General, de conformitat amb el que es disposa en aquests Estatuts.
- 4) En tot cas, l'acord es farà constar en escriptura pública, que s'inscriurà en el Registre Mercantil i es publicarà en el Butlletí Oficial d'aquest.

B.4 Indiqui les dades d'assistència en les juntes generals celebrades en l'exercici al qual es refereix el present informe i els de l'exercici anterior:

Data junta general	% de presència física	% en representació	Dades d'assistència		% Total
			% vot a distància		
			Vot electrònic	Altres	
14/05/2015	68,57	11,96	0	0	80,53
04/05/2016	68,67	8,77	0	0	77,44

B.5 Indiqui si existeix alguna restricció estatutària que estableixi un nombre mínim d'accions necessàries per a assistir a la junta general:

Sí

Nombre d'accions necessàries per a assistir a la junta general

100

B.6 Apartat derogat.

B.7 Indiqui l'adreça i manera d'accés a la pàgina web de la societat a la informació sobre govern corporatiu i altra informació sobre les juntes generals que s'hagi de posar a disposició dels accionistes a través de la pàgina web de la societat.

Respecte a l'apartat de Govern Corporatiu l'itinerari és el següent:

www.gasnaturalfenosa.com – Accionistes i Inversors – Govern Corporatiu.

Respecte a l'apartat de Junta General l'itinerari és el següent:

www.gasnaturalfenosa.com – Accionistes i Inversors – Junta General.

C. Estructura de l'Administració de la societat

C.1 Consell d'administració.

C.1.1 Nombre màxim i mínim de consellers previstos als estatuts socials:

Nombre màxim de consellers	20
Nombre mínim de consellers	10

C.1.2 Completi el quadre següent amb els membres del consell:

Nom o denominació social del conseller	Repre-sentant	Categoria del conseller	Càrrec en el consell	Data primer nomenament	Data darrer nomenament	Procediment d'elecció
Sr. Isidro Fainé Casas	–	Dominical	President	18/05/2015	18/05/2015	Acord Junta General d'Accionistes
Sr. Josu Jon Imaz San Miguel	–	Dominical	Vicepresident 1r	21/09/2016	21/09/2016	Cooptació
Sr. William Alan Woodburn	–	Dominical	Vicepresident 2n	30/09/2016	30/09/2016	Cooptació
Sr. Rafael Villaseca Marco	–	Executiu	Conseller Delegat	28/01/2005	14/05/2015	Acord Junta General d'Accionistes
Sr. Ramón Adell Ramón	–	Independent	Conseller	18/06/2010	14/05/2015	Acord Junta General d'Accionistes
Sr. Enrique Alcántara-García Irazoqui	–	Dominical	Conseller	27/06/1991	11/04/2014	Acord Junta General d'Accionistes
Sr. Xabier Añoveros Trías de Bes	–	Independent	Conseller	20/04/2012	14/05/2015	Acord Junta General d'Accionistes
Sr. Marcelino Armenter Vidal	–	Dominical	Conseller	21/09/2016	21/09/2016	Cooptació
Sr. Mario Armero Montes	–	Dominical	Conseller	21/09/2016	21/09/2016	Cooptació
Sr. Francisco Belil Creixell	–	Independent	Conseller	14/05/2015	14/05/2015	Acord Junta General d'Accionistes
Sra. Benita María Ferrero-Waldner	–	Independent	Consellera	14/05/2015	14/05/2015	Acord Junta General d'Accionistes
Sr. Alejandro García-Bragado Dalmau	–	Dominical	Conseller	21/09/2016	21/09/2016	Cooptació
Sra. Cristina Garmendia Mendizábal	–	Independent	Consellera	14/05/2015	14/05/2015	Acord Junta General d'Accionistes
Sra. Helena Herrero Starkie	–	Independent	Consellera	04/05/2016	04/05/2016	Acord Junta General d'Accionistes
Sr. Miguel Martínez San Martín	–	Dominical	Conseller	14/05/2015	14/05/2015	Acord Junta General d'Accionistes
Sr. Rajaram Rao	–	Dominical	Conseller	21/09/2016	21/09/2016	Cooptació
Sr. Luis Suárez de Lezo Mantilla	–	Dominical	Conseller	26/02/2010	11/04/2014	Acord Junta General d'Accionistes
Nombre total de consellers						17

Indiqui els cessaments que s'hagin produït en el consell d'administració durant el període subjecte a informació:

Nom o denominació social del conseller	Categoria del conseller en el moment del cessament	Data de baixa
Sr. Salvador Gabarró Serra	Executiu	21/09/2016
Sr. Emiliano López Achurra	Independent	04/05/2016
Sr. Antonio Brufau Niubó	Dominical	21/09/2016
Sr. Demetrio Carceller Arce	Dominical	15/09/2016
Sr. Heribert Padrol Munté	Dominical	21/09/2016
Sr. Juan Rosell Lastortras	Dominical	20/09/2016
Sr. Miguel Valls Maseda	Independent	21/09/2016

C.1.3 Completi els quadres següents sobre els membres del consell i la seva diferent categoria:

Consellers executius

Nom o denominació del conseller	Càrrec en l'organigrama de la societat
Sr. Rafael Villaseca Marco	Conseller delegat
Nombre total de consellers executius	1
% sobre el total del consell	5,88

Consellers externs dominicals

Nom o denominació del conseller	Nom o denominació de l'accionista significatiu a qui representa o que ha proposat el seu nomenament
Sr. Enrique Alcántara-García Irazoqui	Criteria Caixa, SAU
Sr. Marcelino Armenter Vidal	Criteria Caixa, SAU
Sr. Isidro Fainé Casas	Criteria Caixa, SAU
Sr. Alejandro García-Bragado Dalmau	Criteria Caixa, SAU
Sr. Josu Jon Imaz San Miguel	Repsol, SA
Sr. Miguel Martínez San Martín	Repsol, SA
Sr. Luís Suárez de Lezo Mantilla	Repsol, SA
Sr. Mario Armero Montes	Gip III Canary 1 SÀRL
Sr. Rajaram Rao	Gip III Canary 1 SÀRL
Sr. William Alan Woodburn	Gip III Canary 1 SÀRL
Número total de consejeros dominicales	10
% sobre el total del consejo	58,82

Consellers externs independents

Nombre o denominación del consejero	Perfil
Sr. Ramón Adell Ramón	Catedràtic d'Economia Financera i Comptabilitat de la Universitat de Barcelona.
Sr. Xabier Añoveros Trías de Bes	Doctor en Dret.
Sr. Francisco Belil Creixell	Enginyer Superior.
Sra. Benita María Ferrero-Waldner	Doctora en Dret.
Sra. Cristina Garmendia Mendizábal	Doctora en Biologia.
Sra. Helena Herrero Starkie	Llicenciada en Ciències Químiques.
Nombre total de consellers independents	6
% total del consell	35,29

Indiqui si algun conseller qualificat com a independent percep de la societat, o del mateix grup, qualsevol quantitat o benefici per un concepte diferent de la remuneració de conseller, o manté o ha mantingut, durant l'últim exercici, una relació de negocis amb la societat o amb qualsevol societat del seu grup, ja sigui en nom propi o com a accionista significatiu, conseller o alt directiu d'una entitat que mantingui o hagués mantingut aquesta relació.

En aquest cas, s'inclourà una declaració motivada del consell sobre les raons per les quals considera que aquest conseller pot exercir les seves funcions en qualitat de conseller independent

Altres consellers externs

S'identificarà els altres consellers externs i se'n detallaran els motius pels quals no es puguin considerar dominicals o independents i els seus vincles, ja sigui amb la societat, els seus directius o els seus accionistes:

Indiqui les variacions que, si escau, s'hagin produït durant el període en la categoria de cada conseller:

C.1.4 Completi el quadre següent amb la informació relativa al nombre de conselleres al tancament dels últims 4 exercicis, així com la categoria d'aquestes conselleres:

	Nombre de conselleres				% sobre el total de consellers de cada categoria			
	Exercici t	Exercici t-1	Exercici t-2	Exercici t-3	Exercici t	Exercici t-1	Exercici t-2	Exercici t-3
Executiva	0	0	0	0	0	0	0	0
Dominical	0	0	0	0	0	0	0	0
Independent	3	2	0	0	17,65	11,76	0	0
Altres externes	0	0	0	0	0	0	0	0
Total	3	2	0	0	17,65	11,76	0	0

C.1.5 Expliqui les mesures que, si escau, s'hagin adoptat per a procurar incloure en el consell d'administració un nombre de dones que permeti assolir una presència equilibrada de dones i homes.

Explicació de les mesures

La Companyia aposta decididament pel principi de diversitat en la composició del seu Consell d'Administració i pel respecte al dret dels accionistes de realitzar les propostes de nomenament de consellers que estimin convenients en atenció al mandat legal de representació proporcional. Per això, pel que fa a la diversitat de gènere, de la mateixa manera que el Consell d'administració és respectuós amb les propostes de consellers dominicals rebudes dels accionistes, en canvi en relació amb els consellers independents, la proposta correspon a la Comissió de Nomenaments i Retribucions. Aquesta ha adoptat en les últimes renovacions un criteri actiu per aconseguir aquesta diversitat. Com a conseqüència d'això, en la proposta a la Junta d'accionistes de 2015, la meitat dels nous consellers independents van ser homes i l'altra meitat dones i en la Junta d'accionistes de 2016, atès que només hi havia una renovació, es va optar per que l'únic conseller a proposar fos dona. Resultat d'això és que s'ha aconseguit en un breu termini que hi hagi paritat entre els consellers independents.

C.1.6 Expliqui les mesures que, si escau, hagi convingut la comissió de nomenaments perquè els procediments de selecció no pateixin biaixos implícits que obstaculitzin la selecció de conselleres, i la companyia busqui deliberadament i inclogui entre els candidats potencials, dones que reuneixin el perfil professional buscat:

Explicació de les mesures

La Comissió de Nomenaments i Retribucions té encomanada la missió de revisar les aptituds necessàries en els candidats que hagin de cobrir cada vacant, el compliment dels requisits exigits per a cada categoria de Consellers i el procés d'incorporació dels nous membres, elevat al Consell els oportuns informes o les propostes quan sigui procedent. En la cobertura de noves vacants és vetlla perquè s'emprin processos de selecció que no pateixin biaixos implícits que obstaculitzin la selecció de conselleres, incloent-hi, en les mateixes condicions entre els potencials candidats, dones que reuneixin el perfil buscat.

Quan, malgrat les mesures que, si escau, s'hagin adoptat, sigui escàs o nul el nombre de conselleres, expliqui els motius que ho justifiquin:

Explicació dels motius

Les Conselleres representen el 17,64% del total dels Consellers. La Companyia va incorporant gradualment Conselleres al seu Consell d'Administració com una manifestació de la seva aposta per la diversitat en la composició del Consell; una de les manifestacions més rellevants és la diversitat de gènere ja que s'ha passat de 0 Conselleres en 2014 a 3 Conselleres en 2016, i s'ha aconseguit que en un breu termini hi hagi paritat entre els Consellers Independents.

C.1.6 bis Expliqui les conclusions de la comissió de nomenaments sobre la verificació del compliment de la política de selecció de consellers. I en particular, sobre com aquesta política està promovent el l'objectiu que en 2020 el nombre de conselleres representi, almenys, el 30% del total de membres del consell d'administració.

Explicacions de les conclusions

La Comissió de Nomenaments i Retribucions ha verificat la Política de selecció de Consellers i ha conclòs que la mateixa és d'acord amb una estructura accionarial de la Companyia molt definida que imposa el respecte a determinades exigències legals de respecte al principi de representació proporcional dels accionistes, el qual s'ha de fer compatible amb les recomanacions de bon govern corporatiu. La Comissió de Nomenaments i Retribucions està satisfeta que els èxits assolits després de la Junta d'accionistes de 2016 s'hagin mantingut en la reestructuració del govern corporatiu produït al setembre de 2016.

C.1.7 Expliqui la manera de representació en el consell dels accionistes amb participacions significatives.

Dels quatre accionistes significatius que té la Companyia en l'actualitat només tres d'ells disposen de Consellers Dominicals. Criteria Caixa, SAU té quatre Consellers Dominicals, Repsol, SA i Gip III Canary, 1 SÀRL tenen cadascuna tres Consellers Dominicals i Société Nationale pour la Recherche, la Production, le Transport, la Transformation et la Commercialisation no té cap Conseller Dominical. Aquesta representació és plenament consistent amb el principi de representació proporcional.

C.1.8 Expliqui, si escau, les raons per les quals s'han nomenat consellers dominicals a instància d'accionistes la participació accionarial dels quals és inferior al 3% del capital:

Nom o denominació social de l'accionista

Justificació

Indiqui si no s'han atès peticions formals de presència en el consell procedents d'accionistes la participació accionarial dels quals és igual o superior a la d'altres a la instància dels quals s'haguessin designat consellers dominicals. Si s'escau, expliqui les raons per les quals no s'hagin atès:

No

C.1.9 Indiqui si algun conseller ha cessat en el seu càrrec abans del terme del seu mandat, si el mateix ha explicat les seves raons al consell i a través de quin mitjà, i, en cas que ho hagi fet per escrit, expliqui a continuació, almenys els motius que ell mateix ha donat:

Nom del conseller	Motiu del cessament
Sr. Salvador Gabarró Serra	Canvi accionarial
Sr. Heribert Padrol Munté	Canvi accionarial
Sr. Antonio Brufau Niubó	Canvi accionarial
Sr. Demetrio Carceller Arce	Canvi accionarial
Sr. Juan Rosell Lastortras	Veure nota a l'apartat H
Sr. Miguel Valls Maseda	Canvi accionarial

C.1.10 Indiqui, en el cas que hi hagin, les facultats que tenen delegades el o els conseller/s delegat/s:

Nom o denominació social del conseller	Breu descripció
Sr. Rafael Villaseca Marco	Té delegades àmplies facultats de representació i administració d'acord amb les característiques i necessitats del càrrec de Conseller Delegat.

C.1.11 Identifiqui, si escau, els membres del Consell que assumeixen càrrecs d'administradors o directius en altres societats que formin part del grup de la societat cotitzada:

C.1.12 Detalli, si escau, els consellers de la seva societat que siguin membres del consell d'administració d'altres entitats cotitzades en mercats oficials de valors diferents del seu grup, que hagin estat comunicades a la societat:

Nom o denominació social del conseller	Denominació social de l'entitat cotitzada	Càrrec
Sr. Isidro Fainé Casas	Telefónica, SA	Vicepresident
Sr. Isidro Fainé Casas	The Bank of East Asia	Conseller
Sr. Isidro Fainé Casas	Suez Environnement Company, SA	Conseller
Sr. Josu Jon Imaz San Miguel	Repsol, SA	Conseller Delegat
Sr. Ramón Adell Ramón	Oryzon Genomics, SA	Conseller
Sr. Marcelino Armenter Vidal	Abertis Infraestructuras, SA	Conseller
Sr. Mario Armero Montes	Compañía Logística de Hidrocarburos, SA	Conseller
Sra. Benita Ferrero-Waldner	Munich Reinsurance CO	Consellera
Sra. Cristina Garmendia Mendizábal	Compañía de Distribución Integral Logista Holdings, SA	Consellera
Sra. Cristina Garmendia Mendizábal	Corporación Financiera Alba, SA	Consellera
Sra. Cristina Garmendia Mendizábal	Sygnis AG	President
Sr. Luis Suárez de Lezo Mantilla	Repsol, SA	Secretari Conseller

C.1.13 Indiqui i, si s'escau, expliqui, si el reglament del consell estableix regles sobre el nombre màxim de consells de societats dels quals puguin formar part els seus consellers:

No

Explicació de les regles

C.1.14 Apartat derogat.

C.1.15 Indiqui la remuneració global del consell d'administració:

Remuneració del consell d'administració (milers d'euros)	7.655
Import dels drets acumulats pels consellers actuals en matèria de pensions (milers d'euros)	3.241
Import dels drets acumulats pels consellers antics en matèria de pensions (milers d'euros)	0

C.1.16 Identifiqui els membres de l'alta direcció que no siguin al seu torn consellers executius, i indiqui la remuneració total meritada a favor seu durant l'exercici:

Nom o denominació social	Càrrec/s
Sr. Carlos Javier Álvarez Fernández	Director General Econòmic-Financer
Sr. Sergio Aranda Moreno	Director General d'Amèrica Llatina
Sr. Carlos Ayuso Salinas	Director d'Auditoria Interna, Compliance i Control Intern
Sr. Antonio Basolas Tena	Director General d'Estratègia i Desenvolupament
Sr. José María Egea Krauel	Director General de Planificació Energètica
Sr. Manuel Fernández Álvarez	Director General de Negocis Majoristes d'Energia
Sr. Manuel García Cobaleda	Director General de Serveis Jurídics i Secretaria del Consell
Sr. Jordi García Tabernero	Director General de Comunicació i Relacions Institucionals
Sr. Daniel López Jordà	Director General de Negocis Minoristes d'Energia
Sr. Antoni Peris Mingot	Director General Negocis Regulats
Sra. Rosa M ^a Sanz García	Directora General de Persones i Recursos
Remuneració total alta direcció (en milers d'euros)	9.445

C.1.17 Indiqui, si escau, la identitat dels membres del consell que siguin, al seu torn, membres del consell d'administració de societats d'accionistes significatius i/o en entitats del seu grup:

Nom o denominació social del conseller	Denominació social de l'accionista significatiu	Càrrec
Sr. Josu Jon Imaz San Miguel	Repsol, SA	Conseller Delegat
Sr. Josu Jon Imaz San Miguel	Repsol Oli & Gas Canada Inc.	President
Sr. Isidro Fainé Casas	Criteria Caixa, SAU	President
Sr. Marcelino Armenter Vidal	Caixa Capital Risc SGEER, SA	President
Sr. Alejandro García-Bragado Dalmau	Criteria Caixa, SAU	Vicepresident primer
Sr. Luís Suárez De Lezo Mantilla	Repsol, SA	Secretari Conseller

Detalli, si escau, les relacions rellevants diferents de les contemplades en l'epígraf anterior, dels membres del consell d'administració que els vinculin amb els accionistes significatius i/o en entitats del seu grup:

Nom o denominació social del conseller vinculat	Nom o denominació social de l'accionista significatiu vinculat	Descripció relació
Sr. Isidro Fainé Casas	Fundación Bancaria Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona (la Caixa)	President del Patronat de la Fundació Bancària "la Caixa"
Sr. Luis Suárez De Lezo Mantilla	Repsol, SA	Secretari General
Sr. Miguel Martínez San Martín	Repsol, SA	Director General Econòmic-Financer i Desenvolupament Corporatiu
Sr. Marcelino Armenter Vidal	Fundación Bancaria Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona (la Caixa)	Director General de Criteria Caixa, SAU
Sr. Rajaram Rao	Global Infrastructure Partners III	Soci
Sr. William Alan Woodburn	Global Infrastructure Partners III	Soci

C.1.18 Indiqui si s'ha produït, durant l'exercici, alguna modificació en el reglament del consell:

Si

Descripció de modificacions

Al setembre de 2016 s'han introduït modificacions que han afectat dos àmbits:

1. Establiment de majories reforçades per a l'adopció d'acords en determinades matèries (art. 10): adquisició o alienació d'actius per import superior a 500 milions d'euros, aprovació de pressupostos i pla estratègic, política de dividendes, contractes de finançament o contractes de proveïment de gas de més de 500 milions d'euros, altres contractes materials o inversions de CAPEX de més de 200 milions d'euros, modificacions materials en les polítiques comptables o fiscals i reformulació de comptes. L'art. 5 estableix una reserva d'aquestes matèries al Consell en ple.
2. S'han modificat el nombre de membres de la Comissió Executiva i de la Comissió d'Auditoria per fer compatible el principi de representació proporcional dels accionistes amb el ple respecte a les exigències contingudes en la Llei de Societats de Capital pel que fa a presència d'independents en aquestes Comissions. Per a això s'ha ampliat a 10 el nombre màxim de membres de la Comissió Executiva (art. 30) i a 7 el de la d'Auditoria (art. 32). (vid. Apartat C.2.5 infra)

C.1.19 Indiqui els procediments de selecció, nomenament, reelecció, avaluació i remoció dels consellers. Detalli els òrgans competents, els tràmits que cal seguir i els criteris que s'han d'emprar en cadascun dels procediments.

Els procediments de nomenament, reelecció, avaluació i remoció dels Consellers estan regulats en els articles 41 i 42 dels Estatuts Socials i en els articles 4, 11 al 15 i 31 del Reglament del Consell d'Administració.

1.- Nomenament:

És competència de la Junta General el nomenament dels Consellers i la determinació del seu nombre, dins els límits fixats per l'article 41 dels Estatuts Socials.

Si durant el termini per al qual van ser nomenats els Consellers es produïssin vacants, el Consell podrà designar pel sistema de cooptació les persones que hagin d'ocupar fins que es reuneixi la primera Junta General d'accionistes.

No es requereix la qualitat d'accionista per ser nomenat Conseller.

No podran ser proposats, designats o qualificats com a Consellers independents que es troben en alguna de les situacions que d'acord amb la legislació vigent impedeixen aquesta caracterització.

El nomenament haurà de recaure en persones que, a més de complir els requisits legals i estatutaris que el càrrec exigeix, gaudeixin de reconegut prestigi i posseeixin els coneixements i experiència professionals adequats per a l'exercici de les seves funcions.

El nomenament i reelecció de Consellers està subjecte a un procediment formal i transparent, amb informe/proposta previs de la Comissió de Nomenaments i Retribucions.

Les propostes de nomenament de Consellers que sotmeti el Consell d'Administració a la consideració de la Junta General i les decisions de nomenament que adopti l'esmentat òrgan en virtut de les facultats de cooptació que té legalment atribuïdes hauran d'estar precedides d'una proposta de la Comissió de Nomenaments i Retribucions en el cas de Consellers Independents o d'un informe per a la resta de Consellers. Quan el Consell s'aparti de les recomanacions d'aquesta Comissió haurà de motivar i deixar constància en acta de les raons del seu procedir.

2. Reelevació:

Els Consellers exerciran el seu càrrec durant el termini màxim de tres anys, i poden ser reelegits. Els Consellers designats per cooptació exerciran el seu càrrec en els termes que estableix la legislació vigent.

La Comissió de Nomenaments i Retribucions, encarregada d'avaluar la qualitat del treball i la dedicació al càrrec dels Consellers proposats durant el mandat precedent, haurà de proposar en el cas de Consellers Independents i informar respecte de la resta de Consellers amb caràcter preceptiu sobre la proposta de reelecció de Consellers que el Consell d'Administració decideixi presentar a la Junta General.

Els Consellers Independents no romandran en el seu càrrec com a tals per un període superior a dotze anys.

3. Avaluació:

D'acord amb l'article 4.5. del Reglament del Consell avaluarà periòdicament el seu propi funcionament, així com el de les Comissions.

4. Cessament o remoció:

Els Consellers hauran de cessar en el seu càrrec pel transcurs del període per al qual van ser nomenats, excepte reelecció i quan ho decideixi la Junta General en ús de les atribucions que ostenta. Així mateix, cessaran en els altres supòsits en què sigui procedent d'acord amb la Llei, els Estatuts i el Reglament del Consell d'Administració.

Els Consellers hauran de posar el seu càrrec a disposició del Consell d'Administració i formalitzar, si aquest ho considera convenient, la dimissió corresponent en els casos següents:

- a) Quan els Consellers Executius cessin en les funcions executives.
- b) Quan es vegin sotmesos en algun dels supòsits d'incompatibilitat o prohibició previstos a les Lleis, Estatuts Socials o en aquest Reglament.
- c) Quan infringeixin greument les seves obligacions com a Consellers, posant en risc els interessos de la Societat.
- d) Quan desaparegui la causa per la qual van ser nomenats com a Consellers Independents, Executius o Dominicals.

Segons l'article 15.4 del Reglament del Consell d'Administració, quan un Conseller Independent cessi en el càrrec amb antelació a l'acabament del mandat per al qual va ser escollit haurà d'explicar les raons en carta dirigida a la resta de Consellers. El cessament es comunicarà com informació rellevant.

En tot cas, cal destacar que el Consell d'Administració para especial atenció a les qüestions de diversitat i no només diversitat de gènere, en el marc del ple respecte al dret dels accionistes reconegut per la Llei de representació proporcional. Això s'ha traduït que els membres actuals del Consell d'Administració responen a perfils professionals i trajectòries diferents, complementàries unes de les altres. En aquest sentit, el Consell d'Administració està format per Consellers que responen a perfils marcadament financers d'àmbit nacional i internacional, de negoci, amb experiència en l'àmbit institucional i de les relacions internacionals, jurídics i de govern corporatiu, relacionats amb el món de la innovació i les noves tecnologies, etc. El Consell d'Administració considera aquesta circumstància especialment rellevant perquè contribueix a fomentar una visió més completa i integradora a l'hora d'analitzar les diferents qüestions que se li sotmeten.

C.1.20 Expliqui en quina mesura l'avaluació anual del consell ha donat lloc a canvis importants en la seva organització interna i sobre els procediments aplicables a les seves activitats:

Descripció de modificacions

L'autoavaluació del Consell d'Administració no ha donat lloc a canvis importants en l'organització interna i sobre els procediments aplicables a les seves activitats. El Consell conclou en el seu informe que durant l'exercici de 2016 ha funcionat amb la normalitat esperada, i ha exercit plenament les seves competències amb respecte a la legislació i a la normativa d'organització i funcionament del Reglament del Consell.

Independentment que el President del Consell i el Conseller Delegat han intervingut en tots els temes sotmesos al Consell, puntualment, cal destacar que la diversitat de perfils dels diferents membres del Consell d'Administració s'ha traduït que les intervencions d'aquests hagin destacat en matèries com ara:

- Sr. Antoni Brufau Niubó: monitorització d'inversions, especialment en països estrangers.
- Sr. Ramón Adell Ramón: auditoria i comptes anuals.
- Sr. Enrique Alcántara-García Irazoqui: ràting de la Companyia.
- Sr. Xabier Añoveros Trias de Bes: Pla Estratègic.
- Sr. Francisco Belil Creixell: negocis d'expansió.
- Sr. Demetrio Carceller Arce: inversions internacionals.
- Sra. Benita María Ferrero-Waldner: compromisos a la UE i expansió a l'Àsia i l'Índia. Electricaribe.
- Sra. Cristina Garmendia Mendizábal: inversions en tecnologia de la informació. Electricaribe.
- Sr. Emiliano López Achurra: context polític i econòmic mundial.
- Sr. Miguel Martínez San Martín: evolució del Brent i del dòlar, així com rating de la Companyia.
- Sr. Heribert Padrol Munté: fiscalitat.
- Sr. Joan Rosell Lastortras: política de dividendes.
- Sr. Luis Suárez de Lezo Mantilla: Pla Estratègic.
- Sr. Miguel Valls Maseda: política de retribucions.
- Sr. Mario Armero Montes: estratègia legal a Colòmbia.
- Sr. Marcelino Armenter Vidal: temes econòmics.
- Sr. Rajaram Rao: reporting al Consell i presentació d'informació al mercat.
- Sr. Josu Jon Imaz San Miguel: evolució dels mercats en el mitjà i llarg termini.
- Sr. William Alan Woodburn: seguretat, salut, medi ambient i eficàcia operativa.
- Sr. Alejandro García-Bragado Dalmau: govern corporatiu.
- Sra. Helena Herrero Starkie: innovació tecnològica i operativa.

C.1.20 bis Descriu el procés d'avaluació i les àrees avaluades que ha realitzat el consell d'administració auxiliat per un consultor extern, respecte de la diversitat en la seva composició i competències, del funcionament i la composició de les seves comissions, de l'acompliment del president del consell d'administració i del primer executiu de la societat i de l'acompliment i l'aportació de cada conseller.

C.1.20 ter Desglossi, si escau, les relacions de negoci que el consultor o qualsevol societat del seu grup mantinguin amb la societat o qualsevol societat del seu grup.

C.1.21 Indiqui els supòsits en què estan obligats a dimitir els consellers.

Els Consellers hauran de cessar en el seu càrrec pel transcurs del període per al qual van ser nomenats, excepte reelecció i quan ho decideixi la Junta General en ús de les atribucions que ostenta. Així mateix, cessaran en els altres supòsits en què sigui procedent d'acord amb la Llei, els Estatuts i el Reglament del Consell d'Administració.

Els Consellers hauran de posar el seu càrrec a disposició del Consell d'Administració i formalitzar, si aquest ho considera convenient, la dimissió corresponent en els casos següents:

- a) Quan els Consellers Executius cessin en les funcions executives.
- b) Quan es vegin sotmesos en algun dels supòsits d'incompatibilitat o prohibició previstos a les lleis, Estatuts Socials o en aquest Reglament.
- c) Quan infringeixin greument les seves obligacions com a Consellers, posant en risc els interessos de la Societat.
- d) Quan desaparegui la causa per la qual van ser nomenats com a Consellers Independents, Executius o Dominicals.

C.1.22 Apartat derogat.

C.1.23 ¿S'exigeixen majories reforçades, diferents de les legals, en algun tipus de decisió?

Sí

Si escau, descrigui les diferències.

Descripció de les diferències

L'article 10.4 del Reglament del Consell d'Administració indica el següent:

"4.- Els acords s'han d'adoptar amb el vot de la majoria absoluta dels Consellers que concorrin, presents o representats, llevat que la Llei, els Estatuts o el present Reglament estableixin una majoria reforçada. La votació per escrit i sense sessió, només serà admesa quan cap Conseller s'oposi a aquest procediment i es compleixin els requisits que estableix el Reglament del Registre Mercantil.

Amb caràcter especial, es requerirà el vot favorable de dos terços dels consellers concurrents, presents o representats, per a la vàlida adopció d'acords sobre les matèries reservades al ple del Consell i, per tant, indelegables:

- a) L'adquisició o alienació d'actius pertanyents a la Societat (amb independència dels mitjans jurídics que s'utilitzin a aquest efecte i, en particular, encara que es realitzin mitjançant operacions de fusió, escissió o altres de societats dependents) per import superior a 500.000.000 euros, llevat que l'aprovació d'aquestes correspongui a la Junta General o es realitzin en execució del pressupost o pla estratègic o de negoci de la Societat.
- b) L'aprovació del pressupost i el pla estratègic o de negoci de la Societat.
- c) La modificació de la política de distribució de dividendes i l'aprovació d'una nova.
- d) La subscripció, modificació, renovació, no renovació o finalització per la Societat de contractes de finançament o refinançament per un import superior a 500.000.000 euros.

- e) La subscripció, modificació, renovació, no renovació o finalització per la Societat de qualsevol contracte material, diferent dels que preveu l'apartat d) anterior, l'import del qual excedeixi de 500.000.000 euros en el cas de contractes de proveïment de gas i de 200.000.000 euros en el cas d'altres contractes.
- f) Les modificacions materials en els criteris i polítiques comptables o fiscals de la Societat, llevat que es deguin a modificacions de la legislació aplicable o al compliment de les directrius i criteris fixats per les autoritats competents en la matèria.
- g) La reformulació dels comptes anuals de la Societat, llevat que tal reformulació es degui a una modificació legislativa o al compliment de les directrius i criteris fixats per les autoritats competents en la matèria.
- h) La realització d'inversions de capital (capex) no previstes en el pressupost anual de la Societat per import superior a 200.000.000 euros.
- i) La modificació d'aquest apartat i), la modificació de les matèries dels apartats a) a h) anteriors o la modificació de la majoria reforçada de vot prevista per qualsevol d'elles."

C.1.24 Expliqui si hi ha requisits específics, diferents dels relatius als consellers, per a ser nomenat president del consell d'administració.

No

C.1.25 Indiqui si el president té vot de qualitat:

No

C.1.26 Indiqui si els estatuts o el reglament del consell estableixen algun límit a l'edat dels consellers:

No

C.1.27 Indiqui si els estatuts o el reglament del consell estableixen un mandat limitat per als consellers independents, diferent al que s'estableix en la normativa:

No

C.1.28 Indiqui si els estatuts o el reglament del consell d'administració estableixen normes específiques per a la delegació del vot en el consell d'administració, la manera de fer-ho i, en particular, el nombre màxim de delegacions que pot tenir un conseller, així com si s'ha establert alguna limitació pel que fa a les categories en què és possible delegar, més enllà de les limitacions imposades per la legislació. Si escau, detalli aquestes normes breument.

Segons el que estableix el segon paràgraf de l'article 47 dels Estatuts Socials: "Els Consellers que no puguin assistir podran delegar la seva representació en un altre conseller, sense que hi hagi límit al nombre de representacions que pugui exercir cada conseller. La representació s'haurà de conferir per qualsevol mitjà escrit. En tot cas, els consellers no executius només podran fer-se representar per un altre conseller no executiu."

Per la seva banda, l'article 10.3 del Reglament del Consell indica: "Cada conseller podrà conferir la seva representació a un altre conseller, sense que estigui limitat el nombre de representacions que cadascú pot ostentar per a l'assistència al Consell. La representació dels consellers absents es podrà conferir per qualsevol mitjà documental escrit, i és vàlid també el telegrama, correu electrònic, tèlex o telefax dirigit a la Presidència o a la Secretaria del Consell amb la suficient antelació."

C.1.29 Indiqui el nombre de reunions que ha mantingut el consell d'administració durant l'exercici. Així mateix, assenyali, si escau, les vegades que s'ha reunit el consell sense l'assistència del seu president. En el còmput es consideraran assistències les representacions realitzades amb instruccions específiques.

Nombre de reunions del consell	15
Nombre de reunions del consell sense l'assistència del president	0

Si el president és conseller executiu, indiqui el nombre de reunions realitzades, sense assistència ni representació de cap conseller executiu i sota la presidència del conseller coordinador.

Nombre de reunions	0
---------------------------	---

Indiqui el nombre de reunions que han mantingut en l'exercici les diferents comissions del consell:

Nombre de reunions de la comissió executiva o delegada	6
Nombre de reunions del comitè d'auditoria	7
Nombre de reunions de la comissió de nomenaments i retribucions	8
Nombre de reunions de la comissió de nomenaments	
Nombre de reunions de la comissió retribucions	
Nombre de reunions de la comissió _____	

C.1.30 Indiqui el nombre de reunions que ha mantingut el consell d'administració durant l'exercici amb l'assistència de tots els membres. En el còmput es consideraran assistències les representacions realitzades amb instruccions específiques:

Nombre de reunions amb l'assistència de tots els consellers	9
% d'assistències sobre el total de vots durant l'exercici	94,51

C.1.31 Indiqui si estan prèviament certificats els comptes anuals individuals i consolidats que es presenten al consell per a la seva aprovació:

Sí

Identifiqui, si escau, la persona o les persones que ha o han certificat els comptes anuals individuals i consolidats de la societat, perquè el consell els formuli:

Nom o denominació social	Càrrec/s
Sr. Carlos Javier Álvarez Fernández	Director General Econòmic-Financer

C.1.32 Expliqui, si els hi hagués, els mecanismes establerts pel consell d'administració per a evitar que els comptes individuals i consolidats per ell formulats es presentin a la junta general amb excepcions en l'informe d'auditoria.

L'article 7 del Reglament del Consell estableix el següent: "1.-Un cop en el seu poder els informes emesos per la Direcció General Econòmic Financera i per la Comissió d'Auditoria, i després dels aclariments pertinents, el Consell d'Administració formularà en termes clars i precisos, que facilitin la comprensió adequada del seu contingut, els Comptes Anuals i l'Informe de Gestió, tant individuals com consolidats. El Consell d'Administració vetllarà perquè aquests mostrin la imatge fidel del patrimoni, de la situació financera i dels resultats de la societat, d'acord amb el que preveu la Llei. 2.- Excepte si es manifesta el contrari del que expressament es faci constar en Acta, s'entendrà que abans de subscriure la formulació dels Comptes Anuals exigida per la Llei, el Consell d'Administració i cadascun dels vocals d'aquest ha disposat de la informació necessària per a la realització d'aquest acte de manera que es poden fer constar si escau les excepcions que estimi pertinents. 3.- El Consell d'Administració procurarà formular els comptes de manera que no hi hagi lloc a excepcions per part de l'auditor de comptes de la societat. No obstant això, quan el Consell d'Administració consideri que ha de mantenir el seu criteri, explicarà públicament el contingut i l'abast de la discrepància."

Amb caràcter previ a la seva presentació a la Comissió d'Auditoria i posteriorment al Consell d'Administració, les Comptes de la Companyia són certificades pel Director General Econòmic-Financer.

En virtut de l'establert en l'article 51 bis dels Estatuts Socials i en la Llei de Societats de Capital, a la Comissió d'Auditoria, li corresponen, entre altres les funcions d'Informar la junta general d'accionistes sobre les qüestions que es plantegin en relació amb aquelles matèries que siguin competència de la Comissió i, en particular, sobre el resultat de l'auditoria explicant com aquesta ha contribuït a la integritat de la informació financera i la funció que la comissió ha exercit en aquest procés, així com supervisar el procés d'elaboració i presentació de la informació financera preceptiva i presentar recomanacions o propostes a l'òrgan d'administració, dirigides a salvaguardar la seva integritat.

Així mateix, el Consell d'Administració de la Companyia li ha encomanat entre altres facultats a la Comissió d'Auditoria la de velar perquè el Consell d'Administració procuri presentar els comptes a la Junta General d'accionistes sense limitacions ni excepcions en l'informe d'Auditoria i que, en els supòsits excepcionals en què hi hagi excepcions, tant el President de la Comissió com els Auditors, expliquin als accionistes el contingut i abast d'aquestes limitacions.

C.1.33 ¿El secretari del consell té la condició de conseller?

No

Si el secretari no té la condició de conseller completi el següent quadre:

Nom o denominació social del secretari

Representant

Sr. Manuel García Cobaleda

C.1.34 Apartat derogat.

C.1.35 Indiqui, si n'hi ha, els mecanismes establerts per la societat per preservar la independència dels auditors externs, dels analistes financers, dels bancs d'inversió i de les agències de qualificació.

Entre les funcions legals que corresponen a la Comissió d'Auditoria hi ha la d'establir les relacions oportunes amb l'auditor extern per rebre informació sobre aquelles qüestions que puguin suposar amenaça per a la seva independència, per al seu examen per la comissió, i qualssevol altres relacionades amb el procés de desenvolupament de l'auditoria de comptes, i, quan sigui procedent, l'autorització dels serveis diferents dels prohibits, en els termes previstos en els articles 5, apartat 4, i 6.2.b) del Reglament (UE) núm. 537/2014, de 16 d'abril, i en el que preveu la secció 3a del capítol IV del títol I de la Llei 22/2015, de 20 de juliol, d'Auditoria de Comptes, sobre el règim d'independència, així com aquelles altres comunicacions previstes en la legislació d'auditoria de comptes i en les normes d'auditoria. En tot cas, hauran de rebre anualment dels auditors externs la declaració de la seva independència en relació amb l'entitat o entitats vinculades a aquesta directament o indirectament, així com la informació detallada i individualitzada dels serveis addicionals de qualsevol classe prestats i els corresponents honoraris percebuts d'aquestes entitats per l'auditor extern o per les persones o entitats vinculades a aquest d'acord amb el que disposa la normativa reguladora de l'activitat d'auditoria de comptes.

També és funció de la Comissió d'Auditoria emetre anualment, amb caràcter previ a l'emissió de l'informe d'auditoria de comptes, un informe en el qual s'expressarà una opinió sobre si la independència dels auditors de comptes o societats d'auditoria resulta compromesa. Aquest informe ha de contenir, en tot cas, la valoració motivada de la prestació de tots i cada un dels serveis addicionals a què fa referència la lletra anterior, individualment considerats i en el seu conjunt, diferents de l'auditoria legal i en relació amb el règim d'independència o amb la normativa reguladora de l'activitat d'auditoria de comptes.

Així mateix, el Consell d'Administració ha encomanat a la Comissió d'Auditoria, entre altres, les funcions següents: vetllar perquè la retribució de l'auditor extern per la seva feina no en comprometi la seva qualitat ni la seva independència i assegurar que la societat i l'auditor extern respecten les normes vigents sobre prestació de serveis diferents als d'auditoria, els límits a la concentració del negoci de l'auditor i, en general, les altres normes sobre independència dels auditors.

Per la seva banda, l'article 6.4 del Reglament del Consell disposa que "El Consell d'Administració mantindrà una relació directa amb els membres del primer nivell de direcció de la Societat i amb els auditors d'aquesta. El caràcter objectiu, professional i continu d'aquesta relació respectarà al màxim la independència dels Auditors."

Els principis que fonamenten la relació de la Companyia amb analistes financers i bancs d'inversió estan basats en la transparència, simultaneïtat i no-discriminació, a més de l'existència d'interlocutors específics i diferents per a cada col·lectiu.

Així mateix, la companyia presta atenció especial en no comprometre ni interferir en la independència dels analistes financers respecte dels serveis prestats pels bancs d'inversió, d'acord amb els codis interns de conducta establerts per ells mateixos i orientats a la separació dels seus serveis d'anàlisi i d'assessorament.

C.1.36 Indiqui si durant l'exercici la Societat ha canviat d'auditor extern. En aquest cas, identifiqui l'auditor entrant i sortint:

No

En el cas que hi haguessin existit desacords amb l'auditor sortint, expliqui el contingut d'aquests:

C.1.37 Indiqui si la firma d'auditoria realitza altres treballs per a la societat i/o el seu grup diferents dels de l'auditoria i en aquest cas declari l'import dels honoraris rebuts per aquests treballs i el percentatge que suposa sobre els honoraris facturats a la societat i/o el seu grup:

Sí

	Societat	Grup	Total
Import d'altres treballs diferents dels d'auditoria (milers d'euros)	0	233	233
Import treballs diferents dels d'auditoria / Import total facturat per la firma d'auditoria (%)	0	5,8	4,7

C.1.38 Indiqui si l'informe d'auditoria dels comptes anuals de l'exercici anterior presenta reserves o excepcions. Si és el cas, indiqui les raons donades pel president de la comissió d'auditoria per explicar el contingut i abast d'aquestes reserves o excepcions.

No

C.1.39 Indiqui el número d'exercicis que la firma actual d'auditoria porta de forma ininterrompuda realitzant l'auditoria dels comptes anuals de la societat i/o el seu grup. Tanmateix, indiqui el percentatge que representa el número d'exercicis auditats per l'actual firma d'auditoria sobre el número total d'exercicis a on els comptes anuals han sigut auditades:

	Societat	Grup
Nombre d'exercicis ininterromputs	26	26
Nombre d'exercicis auditats per la firma actual d'auditoria / Nombre d'exercicis que la societat ha estat auditada (en %)	100	100

C.1.40 Indiqui i si escau detall, si existeix un procediment per a que els consellers puguin tenir assessorament extern:

Sí

Detall del procediment

Estableix l'article 21 del Reglament del Consell: "1.- Els Consellers tindran accés, a través del President, i, si escau, del Secretari, a tots els serveis de la Societat i podran demanar, amb les més àmplies facultats, la informació i assessorament que necessitin sobre qualsevol aspecte de la Societat. El dret d'informació s'estén a les societats filials i es canalitzarà a través del President o del Secretari del Consell d'Administració o de les Comissions corresponents del Consell, facilitant-li directament la informació, oferint-li els interlocutors apropiats o arbitrants les mesures que siguin necessàries per a l'examen sol·licitat. 2.- Els Consellers tindran, a més, la facultat de proposar al Consell d'Administració, la contractació amb càrrec a la Societat d'assessors legals, comptables, tècnics, financers, comercials o de qualsevol altre tipus que considerin necessaris per als interessos de la societat per tal de ser auxiliats en l'exercici de les seves funcions quan es tracti de problemes concrets de cert relleu i complexitat lligats a l'exercici del seu càrrec. 3.- Tant la petició d'accés com la proposta a què es refereixen els números 1 i 2 d'aquest article, hauran de ser comunicades al President de la Societat a través del Secretari del Consell. El Consell d'Administració podrà vetar l'aprovació de la proposta a què es refereix l'apartat 2 d'aquest article en consideració tant a la seva innecessarietat per a l'exercici de les funcions encomanades, quant a la quantia –desproporcionada en relació amb la importància del problema i els actius i ingressos de la Societat– com, finalment, a la possibilitat que aquesta assistència tècnica sigui prestada adequadament per experts i tècnics de la mateixa Societat."

C.1.41 Indiqui i, si escau, detalli si existeix un procediment per a que els consellers puguin tenir la informació necessària per a preparar les reunions dels òrgans d'administració amb temps suficient:

Sí

Detall del procediment

Estableix l'article 9, punts 2 i 3, del Reglament del Consell: "2.- La convocatòria de les sessions ordinàries es realitzarà pel President, o pel Secretari o Vicesecretari per ordre del President, i s'efectuarà per qualsevol dels mitjans estatutàriament previstos, assimilant a la carta la tramesa de la documentació per correu electrònic, sempre que el Conseller receptor hagi donat la seva adreça en aquest correu. La convocatòria inclourà el lloc de celebració i l'ordre del dia i, es cursarà, llevat de casos excepcionals, amb una antelació mínima de 48 hores a la celebració de la reunió. Amb caràcter previ a cada reunió, els Consellers disposaran de la informació i documentació considerades convenientes o rellevants sobre els temes a tractar en el Consell. A més, als Consellers se'ls lliurarà l'acta de la sessió anterior, hagi estat aprovada o no. La facultat d'establir l'ordre del dia de les reunions serà competència del President, llevat que es tracti de la convocatòria obligatòria prevista en el paràgraf 1 anterior, en aquest cas l'ordre del dia de la convocatòria inclourà els assumptes indicats pels Consellers que la demanin. Serà vàlida la constitució del Consell, sense prèvia convocatòria, si es troben presents o representats tots els Consellers i accepten per unanimitat la celebració del Consell. Les sessions del Consell d'Administració tindran lloc normalment en el domicili social però també podran celebrar-se en qualsevol altre lloc que determini el President i s'assenyali en la convocatòria. 3.- El Consell podrà celebrar-se, així mateix, en diverses sales simultàniament, sempre que s'asseguri per mitjans audiovisuals o telefònics la interactivitat i intercomunicació entre elles en temps real i, per tant, la unitat de l'acte. En aquest cas, es farà constar en la convocatòria el sistema de connexió i, si és aplicable, els llocs en què estan disponibles els mitjans tècnics necessaris per assistir i participar en la reunió. Els acords es consideraran adoptats en el lloc on estigui la Presidència." El procediment seguit suposa remetre, habitualment amb una setmana d'antelació, la convocatòria de la reunió, l'ordre del dia i tota aquella informació que estigui disponible i pugui ser útil per a un coneixement més exacte dels assumptes a tractar en la sessió del Consell.

Així mateix, durant la reunió estan disponibles per ser cridats –i, sovint, es fa ús d'això– els directius els assumptes dels quals es tracten de manera que els Consellers puguin demanar aclariments, dades o opinions en relació amb els punts tractats en la sessió.

Finalment, els consellers poden sol·licitar informació addicional que considerin necessària per a l'exercici de les seves funcions a través de la Secretaria del Consell.

C.1.42 Indiqui i, si escau, detalli si la societat ha establert regles que obliguin els consellers a informar i, si escau, dimitir en aquells supòsits que puguin perjudicar al crèdit i a la reputació de la societat:

Sí

Expliqui les regles

D'acord amb l'article 16.3, e) del Reglament del Consell, el Conseller està sotmès al deure de lleialtat en els termes que estableix la legislació vigent i, en particular el Conseller ha d'informar la Societat sobre qualsevol tipus de reclamació judicial, administrativa o sobre fets de qualsevol índole en què es trobi implicat que, per la seva importància, poguessin incidir greument en la reputació de la Societat. El Consell examinarà la qüestió i adoptarà les mesures que siguin aconsellables en interès de la Societat amb la urgència requerida.

Els Consellers han de posar el seu càrrec a disposició del Consell d'Administració i formalitzar, si aquest ho considera convenient, la dimissió corresponent en els casos següents:

- a) Quan els Consellers Executius cessin en les funcions executives.
- b) Quan es vegin sotmesos en algun dels supòsits d'incompatibilitat o prohibició previstos en les lleis, Estatuts Socials o en aquest Reglament.
- c) Quan infringeixin greument les seves obligacions com a Consellers, posant en risc els interessos de la Societat.
- d) Quan desaparegui la causa per la qual van ser nomenats Consellers Independents, Executius o Dominicals.

C.1.43 Indiqui si algun membre del consell d'administració ha informat a la societat que ha resultat processat o s'hi ha dictat contra ell interlocutòria d'obertura de judici oral, per algun dels delictes assenyalats en l'article 213 de la Llei de societats de Capital:

No

Indiqui si el consell d'administració ha analitzat el cas. Si la resposta és afirmativa, expliqui de manera raonada la decisió presa sobre si és procedent o no que el conseller continuï en el seu càrrec o, si escau, exposi les actuacions realitzades pel consell d'administració fins a la data del present informe o que tingui previst realitzar.

No

C.1.44 Detalli els acords significatius que hagi celebrat la societat i que entrin en vigor, siguin modificats o conclouin, en cas de canvi de control de la societat arran d'una oferta pública d'adquisició, i els seus efectes.

Una part important de les societats participades amb socis aliens al grup contenen clàusules de canvi de control que permeten a l'altre soci optar per adquirir les participacions en cas de canvi de control de la societat tenidora del grup Gas Natural Fenosa.

D'altra banda, la major part del deute viu que inclou una clàusula de canvi de control, ja sigui per adquisició de més del 50% de les accions amb vot o per obtenir el dret a nomenar la majoria de membres del Consell de Gas Natural SDG, SA estan subjectes a condicions addicionals com ara reducció important de la qualificació creditícia o ràting provocada pel canvi de control; perjudici material per al creditor, comporti un canvi material advers en la solvència o en la capacitat de complir el contracte. Aquestes clàusules suposen el reemborsament del deute si bé solen tenir un termini més llarg al concedit en els supòsits de resolució anticipada; en algunes es contempla l'atorgament de garanties com a alternativa al reemborsament.

En concret, els bons emesos, en volum aproximat de 12.000 Milions d'Euros, com és habitual en l'euromercat, serien susceptibles de venciment anticipat sempre que aquest canvi de control provoqués una caiguda de tres graons o tres "full notches" en almenys dues de les tres qualificacions que tingués i totes les qualificacions caiguessin per sota d'"investment grade" i sempre que l'Agència Qualificadora expressés que la reducció de la qualificació creditícia està motivada pel canvi de control.

Així mateix hi ha préstecs per un import d'aproximadament 2.500 milions d'Euros que podrien ser objecte de reemborsament anticipat en cas de canvi de control, la major part d'aquest import lligat a finançaments d'infraestructures amb fons del Banc Europeu d'Inversions. Requereixen a més una reducció del ràting i tenen terminis especials de reemborsament del deute més extensos als dels supòsits de resolució anticipada.

La major part de les clàusules de canvi de control estan lligades al fet que es provoquin perjudicis per als creditors o reduccions importants de ràting. Majoritàriament s'exclou el canvi de control si qualsevol dels accionistes actuals mantenen participacions rellevants en la companyia conjuntament amb un tercer. Algun contracte contempla l'atorgament de garanties com a alternativa al reemborsament de l'import disposat i en general tenen terminis especials de reemborsament del deute més extensos als dels supòsits de resolució anticipada.

C.1.45 Identifiqui de manera agregada i indiqui, de manera detallada, els acords entre la societat i els seus càrrecs d'administració i direcció o empleats que disposin indemnitzacions, clàusules de garantia o blindatge, quan aquests dimiteixin o siguin acomiadats de manera improcedent o si la relació contractual arriba a la seva fi amb motiu d'una oferta pública d'adquisició o un altre tipus d'operacions.

Nombre de beneficiaris 30

Tipus de beneficiari	Descripció de l'acord
Comitè de Direcció i altres Directius	<p>El contracte del Conseller Delegat va ser modificat a l'octubre de 2016 pel que fa a les causes i règim d'extinció i se n'ha modificat aquesta clàusula i estès la seva durada a tot el seu vigent mandat com a Conseller de la companyia.</p> <p>El contracte del Conseller Delegat estableix una indemnització per import de tres anualitats de la retribució total a la data de la modificació contractual per a determinats supòsits d'extinció de la relació contractual: per decisió de la companyia, excepte incompliment molt greu i culpable de les seves obligacions professionals que ocasioni un perjudici greu als interessos de Gas Natural SDG SA, per decisió del Conseller Delegat o per finalització del contracte. A més a més, i en concepte de pacte no competència postcontractual, durant un any s'estableix una indemnització equivalent a una anualitat de retribució total.</p> <p>Els contractes subscrits amb els membres del Comitè de Direcció contenen una clàusula que estableix una indemnització mínima de dos anualitats de retribució en determinats casos d'extinció de la relació, que inclouen certs casos de canvi de control, acomiadament improcedent o els supòsits previstos en els art. 40, 41 o 50 de l'Estatut dels Treballadors. Així mateix, els contractes subscrits amb els membres del Comitè de Direcció i el Director d'Auditoria Interna contenen una clàusula que estableix una indemnització equivalent a una anualitat de retribució fixa per no competència postcontractual per un període de dos anys.</p> <p>D'altra banda, hi ha acords d'indemnització amb altres setze directius, equivalent a una anualitat de retribució fixa per no competència postcontractual per un període de dos anys. Addicionalment, dotze directius que coincideixen parcialment amb els anteriors tenen acords d'indemnització els imports dels quals donen dret a aquests a percebre una indemnització mínima d'una anualitat de retribució fixa en uns casos i dues anualitats de retribució en altres en determinats casos d'extinció de la relació, que inclouen l'acomiadament improcedent o els supòsits previstos en els art. 40, 41 o 50 de l'Estatut dels Treballadors.</p>

Indiqui si aquests contractes han de ser comunicats i/o aprovats pels òrgans de la societat o del seu grup:

	Consell d'Administració	Junta General
Òrgan que autoritza les clàusules	Sí	No
¿S'informa a la junta general sobre les clàusules?	Sí	No

C.2 Comissions del consell d'administració

C.2.1 Detall totes les comissions del consell d'administració, els seus membres i la proporció de consellers executius, dominicals, independents i altres externs que les integren:

Comissió executiva o delegada

Nom	Càrrec	Tipologia
Sr. Isidro Fainé Casas	President	Dominical
Sr. Ramón Adell Ramón	Vocal	Independent
Sr. Marcelino Armenter Vidal	Vocal	Dominical
Sr. Francisco Belil Creixell	Vocal	Independent
Sra. Benita María Ferrero-Waldner	Vocal	Independent
Sr. Josu Jon Imaz San Miguel	Vocal	Dominical
Sr. Miguel Martínez San Martín	Vocal	Dominical
Sr. Rajaram Rao	Vocal	Dominical
Sr. Rafael Villaseca Marco	Vocal	Executiu
Sr. William Alan Woodburn	Vocal	Dominical

% de consellers executius	10
% de consellers dominicals	60
% de consellers independents	30
% d'altres externs	-

Expliqui les funcions que té atribuïdes aquesta comissió, descrigui els procediments i les regles d'organització i funcionament d'aquesta i resumeixi les seves actuacions més importants durant l'exercici.

a) Funcions de la Comissió Executiva:

Matèries ordinàriament indelegables, però que es poden adoptar per la Comissió Executiva o pel/s Conseller/s Delegat/s, per raons d'urgència degudament justificades i que hauran de ser ratificades en el primer Consell d'Administració que es celebri després de l'adopció de la decisió.

- a) L'aprovació dels objectius de gestió, el pla de finançament anual, la política d'inversions i de finançament, la política de responsabilitat social corporativa.
- b) La determinació de la política de control i gestió de riscos, inclosos els fiscals, i la supervisió dels sistemes interns d'informació i control.
- c) La determinació de la política de govern corporatiu de la Societat i del grup del qual sigui entitat dominant; l'organització i funcionament que té i, en particular, l'aprovació i modificació del seu mateix Reglament.
- d) L'aprovació de la informació financera que, per la seva condició de cotitzada, hagi de fer pública la Societat periòdicament.
- e) La definició de l'estructura del grup de societats del qual la societat sigui entitat dominant.
- f) L'aprovació de les inversions o operacions de tota mena que per la seva elevada quantia o especials característiques, tinguin caràcter estratègic o especial risc fiscal, llevat que la seva aprovació correspongui a la Junta General.
- g) L'aprovació de la creació o adquisició de participacions en entitats de propòsit especial o domiciliades a països o territoris que tinguin la consideració de paradisos fiscals, així com qualssevol altres transaccions o operacions de naturalesa anàloga que, per la seva complexitat, poguessin menyscar la transparència de la Societat i el seu grup.
- h) L'aprovació, previ informe de la Comissió d'Auditoria, de les operacions que la Societat o societats del seu grup realitzin amb consellers, en els termes que estableix la legislació vigent, o amb accionistes titulars, de manera individual o concertadament amb altres, d'una participació significativa, incloent accionistes representats al Consell d'Administració de la Societat o d'altres societats que formin part del mateix grup o amb persones vinculades a ells.
- i) La determinació de l'estratègia fiscal de la societat.

Matèries en què els acords poden ser adoptats, indistintament, pel Consell d'Administració o per la Comissió Executiva.

- a) La definició de l'estructura general de delegacions i apoderaments.
- b) La constitució de noves societats o entitats o variació de la participació en les ja existents.
- c) L'aprovació d'operacions de fusió, absorció, escissió, concentració o dissolució, amb o sense liquidació, en què estigui interessada qualsevol de les societats del Grup.
- d) L'alienació de participacions en el capital de societats o d'altres actius fixos per part de qualsevol societat del Grup.
- e) L'aprovació dels projectes d'inversió a efectuar per qualsevol societat del Grup.
- f) L'aprovació dels programes d'emissió i renovació de pagarés en sèrie, d'obligacions o d'altres títols similars per qualsevol societat del Grup.
- g) L'aprovació d'operacions financeres, a efectuar per qualsevol societat del Grup que no estiguin incloses en el Pla de Finançament Anual.
- h) La concessió de fiances per part de societats pertanyents al Grup per garantir obligacions d'entitats no pertanyents a aquest, o que pertanyent a aquest, tinguin socis externs.
- i) La cessió de drets sobre el nom comercial i marques, així com sobre patents, tecnologia i qualsevol modalitat de propietat industrial que pertanyi a qualsevol societat del Grup.
- j) L'aprovació del nomenament i cessament dels Patrons i càrrecs de la FUNDACIÓ GAS NATURAL FENOSA i de les persones físiques representants de GAS NATURAL SDG, SA en els supòsits en què aquesta ocupi el càrrec d'administrador en una altra societat. Aprovació d'aportacions a activitats de mecenatge.
- k) La celebració d'acords de caràcter comercial, industrial o financer d'importància rellevant per al Grup que suposin una modificació, canvi o revisió del Pla Estratègic o Pressupost Anual vigents.

En relació amb les matèries previstes a les lletres b), c), d), e), g), h) i i), es requerirà l'aprovació del Consell d'Administració o de la Comissió Executiva en aquells acords que, per la seva naturalesa o quantia, tinguin especial rellevància per al Grup. S'entén que tenen aquesta rellevància les operacions la importància econòmica de les quals superi 15 milions d'euros, excepte en el cas de les lletres h) i i) que se situa en 5 milions d'euros i de la lletra j) el lílindar de rellevància de la qual s'estableix en 200.000 euros.

Llevat que en adoptar l'acord corresponent s'aprovi un règim diferent, es considera que una inversió o operació no necessita d'una aprovació addicional quan en la seva execució es produeixi una desviació, si aquesta no és superior al 10% ni a 15 milions d'euros sobre l'import autoritzat pel Consell o, si s'escau, per la Comissió Executiva.

Quan sigui preceptiu, els acords del Consell d'Administració i de la Comissió Executiva s'han d'adoptar previ informe de la Comissió competent en la matèria.

b) Procediments i regles d'organització i funcionament:

La Comissió Executiva estarà composta pel President del Consell d'Administració i per un màxim d'altres nou Consellers, pertanyents a les categories previstes a l'article 3 d'aquest Reglament, guardant una proporció semblant a l'existent en el Consell d'Administració. La designació dels membres de la Comissió Executiva requerirà el vot favorable d'almenys els dos terços dels membres del Consell.

Actuarà com a President de la Comissió Executiva el President del Consell d'Administració i exercirà la seva secretaria el Secretari del Consell, que podrà ser assistit pel Vicesecretari.

La Comissió Executiva s'entendrà vàlidament constituïda quan concorrin a la reunió, presents o representats, la meitat més un dels components.

Els membres de la Comissió Executiva cessaran quan ho facin en la seva condició de Conseller o quan així ho acordi el Consell. Les vacants que es produeixin seran cobertes al més aviat possible pel Consell d'Administració.

La delegació permanent de facultats per part del Consell d'Administració a favor de la Comissió Executiva comprendrà totes les facultats del Consell, excepte les legalment o estatutàriament indelegables o les que no puguin ser delegades per virtut del que disposa aquest Reglament.

La Comissió Executiva, convocada pel seu President, es reunirà, quan ho consideri necessari el President o prèvia sol·licitud d'1/3 dels membres. El Secretari aixecarà acta dels acords adoptats en la sessió, dels quals es retrà compte al següent ple del Consell d'Administració.

En aquells casos en què, segons el parer del President o de la majoria dels membres de la Comissió Executiva, la importància de l'assumpte així ho aconsellés, els acords adoptats per la Comissió se sotmetran a ratificació del ple del Consell.

El mateix serà d'aplicació en relació amb aquells assumptes que el Consell hagués remès a la Comissió Executiva perquè els estudien, reservant-se la decisió última sobre aquests.

En qualsevol altre cas, els acords adoptats per la Comissió Executiva seran vàlids i vinculants sense necessitat de ratificació posterior pel ple del Consell, sense perjudici del que estableix l'article 5 del Reglament.

Seràn d'aplicació a la Comissió Executiva, en la mesura que puguin ser-ho, les disposicions d'aquest Reglament relatives al funcionament del Consell d'Administració.

c) Actuacions més importants durant l'exercici de 2016.

En exercici de les seves competències, durant l'exercici de 2016 ha analitzat, informat i/o adoptat acords sobre, entre altres les matèries següents:

- > Qualitat i eficiència del seu funcionament.
- > Propostes d'inversió vàries.
- > Operacions financeres.
- > Informes de situació sobre diferents assumptes.

Indiqui si la composició de la comissió delegada o executiva reflecteix la participació en el consell dels diferents consellers en funció de la seva categoria:

Sí

Comissió d'Auditoria

Nom	Càrrec	Tipologia
Sr. Ramón Adell Ramón	President	Independent
Sr. Enrique Alcántara-García Irazoqui	Vocal	Dominical
Sr. Xabier Añoveros Trias de Bes	Vocal	Independent
Sra. Cristina Garmendia Mendizábal	Vocal	Independent
Sra. Helena Herrero Starkie	Vocal	Independent
Sr. Rajaram Rao	Vocal	Dominical
Sr. Luís Suárez de Lezo Mantilla	Vocal	Dominical
% de consellers dominicals		42,86
% de consellers independents		57,14
% d'altres externs		–

Expliqui les funcions que té atribuïdes aquesta comissió, descriu els procediments i les regles d'organització i el funcionament d'aquesta i resumeixi les seves actuacions més importants durant l'exercici.

a) Funcions de la Comissió d'Auditoria:

La Comissió té les competències que li assenya la Llei i les que li siguin encomanades pel Consell d'Administració amb caràcter general o particular.

En Consell d'Administració en la sessió de 27 de novembre de 2015 li ha encomanat les funcions següents:

- > Elaborar l'informe sobre la independència de l'Auditor.
- > Elaborar l'Informe sobre el funcionament de la Comissió d'Auditoria.
- > Elaborar l'Informe sobre operacions vinculades.
- > Elaborar l'Informe sobre la política de responsabilitat social corporativa.
- > Vetllar perquè el Consell d'Administració procuri presentar els comptes a la Junta General d'accionistes sense limitacions ni excepcions en l'informe d'Auditoria i que, en els supòsits excepcionals en què hi hagi excepcions, tant el President de la Comissió com els Auditors, expliquin amb claredat als accionistes el contingut i l'abast d'aquestes limitacions.
- > En relació amb els sistemes d'informació i control:
 - a) Supervisar el procés d'elaboració i la integritat de la informació financera relativa a la societat i, si escau, al grup, revisant el compliment dels requisits normatius, la delimitació adequada del perímetre de consolidació i l'aplicació correcta dels criteris comptables.
 - b) Vetllar per la independència de la unitat que assumeix la funció d'auditoria interna; aprovar l'orientació i els seus plans de treball, assegurant-se que la seva activitat estigui enfocada principalment cap als riscos rellevants de la societat; rebre informació periòdica sobre les seves activitats; i verificar que l'alta direcció tingui en compte les conclusions i recomanacions dels seus informes. Proposar al President del Consell d'Administració la selecció, el nomenament, la reelecció i el cessament del responsable del servei d'auditoria interna, així com proposar el pressupost d'aquest servei, i la decisió última correspon al President del Consell d'Administració.
 - c) Establir i supervisar un mecanisme que permeti als treballadors comunicar, de manera confidencial i, si resulta possible, i es considera adequat, anònima, les irregularitats de potencial transcendència, especialment financeres i comptables, que adverteixin en el si de l'empresa.

- > En relació amb l'auditor extern:
 - a) En cas de renúncia de l'auditor extern, examinar les circumstàncies que l'haguessin motivat.
 - (b) Vetllar que la retribució de l'auditor extern per la seva feina no comprometi la seva qualitat ni la seva independència.
 - (c) Supervisar que la societat comuniqui com a fet rellevant a la Comissió Nacional del Mercat de Valors el canvi d'auditor i l'acompanyi d'una declaració sobre l'existència eventual de desacords amb l'auditor sortint i, si hi haguessin existit, del seu contingut.
 - (d) Assegurar que l'auditor extern mantingui anualment una reunió amb el ple del consell d'administració per informar-li sobre el treball realitzat i sobre l'evolució de la situació comptable i de riscos de la societat.
 - (e) Assegurar que la societat i l'auditor extern respectin les normes vigents sobre prestació de serveis diferents als d'auditoria, els límits a la concentració del negoci de l'auditor i, en general, la resta de normes sobre independència dels auditors.
- > Convocar qualsevol treballador o directiu de la Societat, i fins i tot disposar que compareguin sense presència de cap altre directiu.
- > Analitzar i informar el Consell d'Administració sobre les condicions econòmiques i l'impacte comptable i, especialment, si escau, sobre l'equació de bescanvi, en relació amb les operacions de modificacions estructurals i corporatives que per la seva naturalesa o quantia tinguin especial rellevància. S'entén que tenen aquesta rellevància les operacions el valor net de les quals superi el valor del 25% dels actius que figurin en l'últim balanç aprovat de la Societat.
- > En relació amb la supervisió del compliment de les regles de govern corporatiu, dels Codis de conducta i de la política de responsabilitat social corporativa:
 - a) La supervisió del compliment dels codis interns de conducta i de les regles de govern corporatiu de la societat.
 - (b) La supervisió de l'estratègia de comunicació i relació amb accionistes i inversors, incloent els petits i mitjans accionistes.
 - (c) L'avaluació periòdica de l'adequació del sistema de govern corporatiu de la societat, amb la finalitat que compleixi la seva missió de promoure l'interès social i tingui en compte, segons correspongui, els interessos legítims dels grups d'interès restants.
 - (d) La supervisió i avaluació dels processos de relació amb els diferents grups d'interès.
 - (e) L'avaluació de tot el relatiu als riscos no financers de l'empresa incloent els operatius, tecnològics, legals, socials, mediambientals, polítics i reputacionals.
 - (f) La coordinació del procés de report de la informació no financera i sobre diversitat, d'acord amb la normativa aplicable i als estàndards internacionals de referència.

b) Procediments i regles d'organització i funcionament:

La Comissió d'Auditoria estarà constituïda per un mínim de tres i un màxim de set Consellers, designats pel Consell d'Administració d'entre els Consellers no Executius, i almenys un d'ells serà designat tenint en compte els coneixements i l'experiència en matèria de comptabilitat, auditoria o en totes dues. Els seus membres han de cessar quan ho facin en la seva condició de Consellers, quan així ho acordi el Consell d'Administració o pel transcurs del termini de tres anys a partir del seu nomenament, i poden ser reelegits.

La majoria dels membres de la Comissió tindran la categoria de Conseller Independent, d'entre els quals, el Consell d'Administració elegirà al President de la Comissió, qui no tindrà vot de qualitat. La secretaria de la Comissió correspondrà a la Secretaria del Consell d'Administració.

La Comissió, convocada pel President, es reunirà, quan sigui necessari per a l'emissió dels informes o propostes de la seva competència o quan ho consideri convenient el seu President o prèvia sol·licitud de dos dels seus membres i, almenys, quatre vegades l'any. La convocatòria s'ha de fer amb una antelació mínima de dos dies a la data assenyalada per a la reunió, excepte causa especial justificada. Les reunions tindran lloc ordinàriament al domicili social. La Comissió podrà convidar a les reunions qualsevol directiu o empleat que consideri convenient.

c) Actuacions més importants durant l'exercici de 2016:

En exercici de les seves competències durant l'exercici ha informat i/o adoptat propostes sobre, entre altres, les matèries següents:

- > Qualitat i eficiència del seu funcionament.
- > Auditoria externa dels comptes anuals individuals i consolidades.
- > Informació econòmica.
- > Nomenament d'Auditors.
- > Situació fiscal.
- > Independència de l'Auditor.
- > Operacions vinculades.

Identifiqui el conseller membre de la comissió d'auditoria que hagi estat designat tenint en compte els seus coneixements i experiència en matèria de comptabilitat, auditoria o en ambdues i informi sobre el nombre d'anys que el President d'aquesta comissió porta en el càrrec.

Nom del conseller amb experiència

Sr. Ramón Adell Ramón

Nombre d'anys del president en el càrrec

2

Comissió de Nomenaments i Retribucions

Nom	Càrrec	Categoria
Sr. Francisco Belil Creixell	President	Independent
Sr. Alejandro García-Bragado Dalmau	Vocal	Dominical
Sra. Cristina Garmendia Mendizábal	Vocal	Independent
Sr. Miguel Martínez San Martín	Vocal	Dominical
Sr. William Alan Woodburn	Vocal	Dominical

% de consellers dominicals

60

% de consellers independents

40

% d'altres externs

-

Expliqui les funcions que té atribuïdes aquesta comissió, descrigui els procediments i les regles d'organització i el funcionament d'aquesta i resumeixi les seves actuacions més importants durant l'exercici.

a) Funcions de la Comissió de Nomenaments i Retribucions:

La Comissió té les competències que li assenyala la Llei i les que li siguin encomanades pel Consell d'Administració amb caràcter general o particular.

En Consell d'Administració li ha encomanat les funcions següents:

- > Elaborar l'informe sobre el funcionament de la Comissió de Nomenaments i Retribucions.
- > Verificar la política de selecció de Consellers i informar-ne a l'Informe Anual de Govern Corporatiu.
- > Per delegació que li ha d'atorgar el President del Consell, organitzar i coordinar l'avaluació periòdica del Consell i la del primer executiu de la Societat.
- > Elaborar l'informe sobre el funcionament del Consell d'Administració.
- > Proposar al Consell d'Administració les condicions bàsiques dels contractes dels alts directius.
- > Comprovar l'observança de la política retributiva establerta per la Societat.
- > Revisar periòdicament la política de remuneracions aplicada als consellers i alts directius, inclosos els sistemes retributius amb accions i la seva aplicació, així com garantir que la seva remuneració individual sigui proporcionada a la que es pagui als altres consellers i alts directius de la societat.
- > Vetllar perquè els eventuais conflictes d'interessos no perjudiquin la independència de l'assessorament extern prestat a la comissió.
- > Verificar la informació sobre remuneracions dels consellers i alts directius continguda en els diferents documents corporatius, inclòs l'informe anual sobre remuneracions dels consellers.
- > Per acord del Consell d'Administració de 29 de gener de 2016 li va encomanar exercitar totes les competències en matèria de responsabilitat social corporativa que fins a aquesta data eren exercides per la Comissió d'Auditoria.

b) Procediments i regles d'organització i funcionament:

La Comissió de Nomenaments i Retribucions estarà constituïda per un mínim de tres i un màxim de cinc Consellers, designats pel Consell d'Administració d'entre els Consellers no Executius, tenint presents els seus coneixements i aptituds. Els seus membres han de cessar quan ho facin en la seva condició de Consellers, quan així ho acordi el Consell d'Administració o pel transcurs del termini de tres anys a partir del seu nomenament, i poden ser reelegits.

Almenys dos dels membres de la Comissió de Nomenaments i Retribucions tindran la consideració de Consellers Independents i, d'entre els quals el Consell d'Administració elegirà al President de la mateixa, qui no tindrà vot de qualitat. La secretaria de la Comissió correspondrà a la secretaria del Consell d'Administració.

La Comissió, convocada pel President, es reunirà totes les vegades que calgui per emetre els informes o propostes de la seva competència o ho consideri convenient el President o prèvia sol·licitud de dos dels seus membres. Serà convocada pel President, amb una antelació mínima de dos dies a la data assenyalada per a la reunió, llevat de causa especial justificada. Les reunions tindran lloc ordinàriament en el domicili social. La Comissió podrà convidar a les reunions qualsevol directiu o empleat que consideri convenient.

c) Actuacions més importants durant l'exercici de 2016:

En exercici de les seves competències durant l'exercici ha informat i/o adoptat propostes sobre, entre altres, les matèries següents:

- > Informe anual sobre les remuneracions dels Consellers.
- > Grau de compliment d'objectius del Grup.
- > Retribució empleats.
- > Qualitat i eficiència del seu funcionament.
- > Reelevació, ratificació o nomenaments de Consellers.

C.2.2 Completi el quadre següent amb la informació relativa al nombre de conselleres que integren les comissions del consell d'administració durant els últims quatre exercicis:

	Nombre de conselleres							
	Exercici t		Exercici t-1		Exercici t-2		Exercici t-3	
	Nombre	%	Nombre	%	Nombre	%	Nombre	%
Comissió executiva	1	10	0	0	0	0	0	0
Comissió d'auditoria	2	28,57	0	0	0	0	0	0
Comissió de nomenaments i retribucions	1	20	1	33	0	0	0	0

C.2.3 Apartat derogat.

C.2.4 Apartat derogat.

C.2.5 Indiqui, si escau, l'existència de regulació de les comissions del consell, el lloc on estan disponibles perquè es consultin, i les modificacions que s'hagin realitzat durant l'exercici. A la vegada, s'indicarà si de manera voluntària s'ha elaborat algun informe anual sobre les activitats de cada comissió.

Les Comissions del Consell es troben regulades en els Estatuts Socials i en el Reglament organització i funcionament del Consell d'Administració de Gas Natural SDG, SA i les seves Comissions.

Tots dos documents es troben publicats a la pàgina web de la Companyia (www.gasnaturalfenosa.com) >Accionistes i inversors >Govern Corporatiu >Normes de govern corporatiu.

Durant l'exercici de 2016 s'han modificat els articles següents relacionats amb aquestes Comissions: articles 5, 30 i 32 del Reglament del Consell d'Administració, amb vistes a compatibilitzar el principi de representació proporcional dels accionistes amb l'existència d'un adequat nombre de Consellers independents en ple respecte a la legislació vigent.

Així, el nombre de membres de la Comissió Executiva és de 10, dels quals el 60% (sis consellers) són consellers dominicals (2 designats per Criteri Caixa, SAU, 2 per Repsol, SA i 2 per GIP III Canary 1, SÀRL), o que està en consonància amb la participació accionarial que cadascuna d'aquestes Companyies ostenta en Gas Natural SDG. El nombre de membres de la Comissió d'Auditoria és 7, dels quals 4, la majoria, són independents i 3 dominicals, un en representació de cada un dels accionistes amb participacions iguals o superiors al 20%. La Comissió de Nomenaments i Retribucions té 5 membres, dels quals 3 (el 60%) representen cadascun dels accionistes amb participació accionarial igual o superior al 20% i 2 (40%), són independents.

Tant la Comissió Executiva com la Comissió d'Auditoria i la Comissió de Nomenaments i Retribucions han elaborat un informe sobre la qualitat i eficàcia del seu funcionament durant l'exercici anterior.

C.2.6 Apartat derogat.

D. Operacions vinculades i operacions intragrup

D.1 Expliqui, si escau, el procediment per a l'aprovació d'operacions amb parts vinculades i intragrup.

Procediment per informar l'aprovació d'operacions vinculades

Conforme a l'art. 5.II del Reglament del Consell d'Administració entre les competències indelegables del Consell però que es poden adoptar per la Comissió Executiva o pel/s Conseller/s Delegat/s, per raons d'urgència degudament justificades i que hauran de ser ratificades en el primer Consell d'Administració que se celebri després de l'adopció de la decisió està l'aprovació, previ informe de la Comissió d'Auditoria, de les operacions que la Societat o societats del seu grup realitzin amb consellers, en els termes que estableix la legislació vigent, o amb accionistes titulars, de manera individual o concertadament amb altres, d'una participació significativa, incloent accionistes representats al Consell d'Administració de la Societat o d'altres societats que formin part del mateix grup o amb persones a ells vinculades.

Per la seva banda, l'art. 6.5 del Reglament del Consell indica que el Consell d'Administració inclourà en la Memòria Anual i en l'Informe Anual de Govern Corporatiu informació sobre les transaccions realitzades amb accionistes significatius (volum global de les operacions i naturalesa de les més rellevants) a fi que els altres accionistes puguin conèixer el seu abast i importància.

El Consell d'Administració de 30 de setembre de 2011, previ informe favorable de la Comissió de Nomenaments i Retribucions (llavors competent), va acordar atorgar una autorització genèrica a les operacions vinculades de compra de xarxa de polietilè de Repsol Butano, SA que es realitzin en condicions normals de mercat. L'autorització és executada pel Director General de Negocis Regulats.

El Consell d'Administració de 25 de maig de 2012, previ informe favorable de la Comissió de Nomenaments i Retribucions (llavors competent), va atorgar una autorització genèrica per a les operacions ordinàries que es realitzin en condicions de mercat amb CaixaBank, SA o amb qualsevol entitat pertanyent al Grup "la Caixa" relatives a: obertura de comptes corrents bancaris, inversions financeres temporals generades pels excedents de tresoreria de les operacions corrents, gestió de rebuts al cobrament, pagaments diversos relacionats amb l'operativa habitual (nòmines, impostos, Seguretat Social, proveïdors i altres de similar naturalesa), emissió de targetes VISA i equivalents, compra i venda de divises al comptat o a termini amb antelació al pagament i cobrament de factures en moneda estrangera aprovades, confirmació de cartes de crèdit documentari, contractació de derivats de tipus d'interès, així com contractes ISDA i CMOF, així com qualsevol altre de similar naturalesa, que emparin totes o algunes de les operacions anteriors). Aquesta autorització és executada pel Director General Econòmic-Financer.

Amb un informe previ favorable de la Comissió d'Auditoria, el Consell d'Administració el 22 de juliol de 2016 va adoptar l'acord relatiu a la realització sota el marc ISDA d'operacions amb Repsol, SA relatives a OTC d'electricitat, gas i CO₂. L'autorització és executada pel Director General de Negocis Majoristes.

D.2 Detallí aquelles operacions significatives per la seva quantia o rellevants per la seva matèria realitzades entre la societat o entitats del seu grup, i els accionistes significatius de la societat:

Nom o denominació social de l'accionista significatiu	Nom o denominació social de la societat o entitat del seu grup	Naturalesa de la relació	Tipus de l'operació	Import (milers d'euros)
Fundación Bancaria Caixa d'estalvis i Pensions de Barcelona (la Caixa)	Gas Natural SDG, SA	Comercial	Interessos carregats	2.752
Fundación Bancaria Caixa d'estalvis i Pensions de Barcelona (la Caixa)	Gas Natural SDG, SA	Comercial	Interessos meritats però no pagats	47
Fundación Bancaria Caixa d'estalvis i Pensions de Barcelona (la Caixa)	Gas Natural SDG, SA	Comercial	Aportacions a plans de pensions i assegurances de vida	24.541
Fundación Bancaria Caixa d'estalvis i Pensions De Barcelona (la Caixa)	Gas Natural SDG, SA	Comercial	Recepció de serveis	15.160
Fundación Bancaria Caixa d'estalvis i Pensions de Barcelona (la Caixa)	Gas Natural SDG, SA	Comercial	Interessos abonats	247
Fundación Bancaria Caixa d'estalvis i Pensions de Barcelona (la Caixa)	Gas Natural SDG, SA	Comercial	Prestació de serveis	462
Fundación Bancaria Caixa d'estalvis i Pensions de Barcelona (la Caixa)	Gas Natural SDG, SA	Comercial	Vendes de béns acabats o no	1.243
Fundación Bancaria Caixa d'estalvis i Pensions de Barcelona (la Caixa)	Gas Natural SDG, SA	Comercial	Acords de finançament: altres	513.062
Fundación Bancaria Caixa d'estalvis i Pensions de Barcelona (la Caixa)	Gas Natural SDG, SA	Comercial	Vendes d'immobilitzat intangible	274.528
Fundación Bancaria Caixa d'estalvis i Pensions de Barcelona (la Caixa)	Gas Natural SDG, SA	Comercial	Acords de finançament: préstecs	123.316
Fundación Bancaria Caixa d'estalvis i Pensions de Barcelona (la Caixa)	Gas Natural SDG, SA	Comercial	Garanties i avals	100.000
Fundación Bancaria Caixa d'estalvis i Pensions de Barcelona (la Caixa)	Gas Natural SDG, SA	Comercial	Contractes de gestió	480.720
Fundación Bancaria Caixa d'estalvis i Pensions de Barcelona (la Caixa)	Gas Natural SDG, SA	Comercial	Dividends i altres beneficis distribuïts	424.923

Nom o denominació social de l'accionista significatiu	Nom o denominació social de la societat o entitat del seu grup	Naturalesa de la relació	Tipus de l'operació	Import (milers d'euros)
Repsol, SA	Gas Natural SDG, SA	Comercial	Recepció de serveis	8.853
Repsol, SA	Gas Natural SDG, SA	Comercial	Compres de béns acabats o no	236.845
Repsol, SA	Gas Natural SDG, SA	Comercial	Prestació de serveis	1.363
Repsol, SA	Gas Natural SDG, SA	Comercial	Vendes de béns acabats o no	694.196
Repsol, SA	Gas Natural SDG, SA	Comercial	Compres d'immobilitzat material	424.651
Repsol, SA	Gas Natural SDG, SA	Comercial	Dividends i altres beneficis distribuïts	367.291
Gip III Canary 1, SÀRL	Gas Natural SDG, SA	Comercial	Dividends i altres beneficis distribuïts	66.045

D.3 Detalli les operacions significatives per la seva quantia o rellevants per la seva matèria establertes entre la societat o entitats del seu grup, i els administradors o directius de la societat:

Nom o denominació social dels administradors o directius	Nom o denominació social de la part vinculat	Vincle	Naturalesa de l'operació	Import (milers d'euros)
--	--	--------	--------------------------	-------------------------

D.4 Informe de les operacions significatives realitzades per la societat amb altres entitats pertanyents al mateix grup, sempre que no s'eliminin en el procés d'elaboració d'estats financers consolidats i no formin part del tràfic habitual de la societat pel que fa al seu objecte i condicions.

En tot cas, s'informarà de qualsevol operació intragrup realitzada amb entitats establertes en països o territoris que tinguin la consideració de paradís fiscal:

Denominació social de l'entitat de seu grup	Breu descripció de l'operació	Import (milers d'euros)
Global Power Generation, SA	Dividendos percibidos de Buenergía Gas & Power, Ltd.	6.036

D.5 Indiqui l'import de les operacions realitzades amb altres parts vinculades.

0 (en milers d'euros).

D.6 Detalli els mecanismes establerts per detectar, determinar i resoldre els possibles conflictes d'interessos entre la societat i/o el seu grup, i els seus consellers, directius o accionistes significatius.

1. Consellers:

D'acord amb el Reglament del Consell:

El Conseller està sotmès al deure de lleialtat en els termes que estableix la legislació vigent i, en particular:

- > El Conseller s'haurà d'abstenir de participar en la deliberació i votació d'acords o decisions en què ell o una persona vinculada tingui un conflicte d'interessos, directe o indirecte. S'exclouran de l'anterior obligació d'abstenció dels acords o decisions que l'afecten en la seva condició d'administrador, com ara la seva designació o revocació per a càrrecs en l'òrgan d'administració o altres d'anàleg significat.
- > El Conseller també ha d'adoptar les mesures necessàries per evitar incórrer en situacions en què els seus interessos, siguin per compte propi o aliè, puguin entrar en conflicte amb l'interès social i amb els seus deures envers la Societat.
- > En la seva condició de representant lleial de la Societat l'haurà d'informar de les accions d'aquesta, de les quals sigui titular, directament o a través de societats en les quals tingui una participació significativa, seguint el procediment i altres tràmits que s'estableixin sobre inversió en accions de GAS NATURAL SDG, SA i Societats participades.
- > El Conseller haurà de notificar a la Societat els canvis significatius en la seva situació professional i els que afectin el caràcter o categoria en què es trobi classificat.
- > El Conseller informarà la Societat sobre qualsevol tipus de reclamació judicial, administrativa o sobre fets de qualsevol tipus en què es trobi implicat que, per la seva importància, poguessin incidir greument en la reputació de la Societat. El Consell examinarà la qüestió i adoptarà les mesures que siguin aconsellables en interès de la Societat amb la urgència requerida.

El Consell d'Administració procurarà evitar en tot moment que els Consellers Dominicals facin ús de la seva posició per obtenir avantatges patrimonials sense contrapartida adequada, en benefici de l'accionista que els va proposar per al càrrec.

El Conseller s'haurà d'abstenir de desenvolupar activitats per compte propi o compte d'altri que comportin una competència efectiva, sigui actual o potencial, amb la Societat o que, de qualsevol altra manera, el situïn en un conflicte permanent amb els interessos de la societat. En particular, el Conseller no podrà exercir, per si o per persona interposada, càrrecs de tot ordre en les empreses o societats competidores de Gas Natural SDG SA o de qualsevol empresa del seu Grup, ni tampoc prestar a favor d'aquestes serveis de representació o d'assessorament. S'entén que una societat és competidora de Gas Natural SDG SA, quan, directament o indirectament, o a través de les societats del seu Grup, es dediqui a qualsevol de les activitats incloses en l'objecte social d'aquesta.

2. Consellers i directius:

D'altra banda, el Codi Intern de Conducta en matèries relatives als Mercats de Valors de Gas Natural SDG, SA disposa, en l'apartat 6, la informació que els Consellers i directius de l'entitat han de facilitar en matèria de conflictes d'interessos:

“6.1. Les persones incloses en l'àmbit subjectiu d'aquest Codi intern de Conducta estaran obligades a comunicar al Secretari del Consell d'Administració de Gas Natural SDG, SA, els possibles conflictes d'interès que puguin sorgir amb les relacions societàries en què tingui interès o amb la titularitat del seu patrimoni personal o familiar o amb qualsevol altra causa que interfereixi en l'exercici de les activitats que són objecte d'aquesta norma.

En cas de dubtes sobre l'existència o no d'un conflicte d'interessos, les persones obligades han de consultar-ho al Secretari del Consell d'Administració de Gas Natural SDG, SA, qui resoldrà per escrit. El Secretari podrà elevar l'assumpte a la Comissió de Nomenaments i Retribucions, quan per la seva especial transcendència ho consideri convenient.

Les persones afectades per possibles conflictes d'interessos hauran de mantenir actualitzada la informació, donant compte de qualsevol modificació o cessament de les situacions prèviament comunicades.

6.2. Les persones afectades s'han d'abstenir de participar en l'adopció de qualsevol decisió que pogués quedar afectada pel conflicte d'interessos amb la Societat...”

3. Accionistes significatius:

Correspon al Consell d'Administració, previ informe de la Comissió d'Auditoria, l'aprovació de les operacions que la Societat o societats del seu grup realitzin amb consellers, en els termes que estableix la legislació vigent, o amb accionistes titulars, de manera individual o concertadament amb d'altres, d'una participació significativa, incloent accionistes representats al Consell d'Administració de la Societat o d'altres societats que formin part del mateix grup o amb persones a ells vinculades.

D.7 ¿Cotitza més d'una societat del grup a Espanya?

No

Identifiqui les societats filials que cotitzen a Espanya:

E. Sistemes de control i gestió de riscos

E.1 Expliqui l'abast del Sistema de Gestió de Riscos de la societat inclosos els de naturalesa fiscal.

El Sistema de Gestió de Riscos funciona de manera integral i contínua, consolidant la gestió per àrea o unitat de negoci o activitat, filials, zones geogràfiques i àrees de suport (com ara recursos humans, màrqueting o control de gestió) a nivell corporatiu, quantificant l'impacte dels principals factors de risc i garantint l'homogeneïtat en els criteris emprats en el seu mesurament.

L'objectiu és anticipar les potencials desviacions respecte dels objectius globals i garantir que la presa de decisions considera un equilibri adequat i conegut entre risc i rendibilitat, des d'una òptica tant de contribució marginal a la cartera global com particular de cada un dels negocis.

La gestió del risc a Gas Natural Fenosa té per objecte garantir la predictibilitat i la sostenibilitat en l'acompliment operatiu i financer de la Companyia.

E.2 Identifiqui els òrgans de la societat responsables de l'elaboració i execució del Sistema de Gestió de Riscos inclòs el fiscal.

Comissió d'Auditoria

És el màxim òrgan supervisor de l'eficàcia del control intern i dels sistemes de gestió de riscos de la companyia. Vetlla perquè aquests identifiquin els diferents tipus de risc i les mesures previstes per a mitigar-los i per a abordar-los en cas que es materialitzin en un dany efectiu.

Comitè de Riscos

És el responsable de determinar i revisar el Perfil de Risc objectiu de la companyia. Garanteix l'alineament amb la posició estratègica d'aquesta i vetlla pels interessos dels seus grups d'interès. Així mateix, supervisa que tota l'organització compregui i accepti la seva responsabilitat en la identificació, avaluació i gestió dels riscos més rellevants.

Unitats de Riscos

Reporten a la Direcció General Econòmic Financera, cosa que li permet tenir la visió corporativa necessària per al desenvolupament de les seves funcions, sense perjudici de comptar amb unitats específiques de gestió de Riscos de Negocis Majoristes i Negocis Minoristes, en estret contacte amb les unitats de negoci que suporten la major exposició al risc pel seu perfil i xifra de negoci.

El treball de les Unitats de Riscos se centra a objectivar l'exposició a les incerteses i a interioritzar els nivells d'exposició al risc en els processos de presa de decisions de l'alta direcció, com a instrument per seleccionar rendibilitats de forma eficient. Són responsables de coordinar els diferents agents involucrats en la gestió de riscos. El seguiment i l'avaluació de l'exposició al risc sota un enfocament integrat permet potenciar l'eficiència d'aquesta presa de decisions, optimitzant el binomi rendibilitat-risc.

Les Unitats de Riscos són responsables de vetllar pel manteniment del perfil de risc global, així com del mesurament i control recurrent del risc.

Els negocis

Són els responsables de la gestió del risc en els seus àmbits d'actuació. Identifica les tendències i posicions que puguin implicar risc i les reporta a les Unitats de Riscos, apliquen les directrius i els criteris de gestió dictaminats per aquestes.

La gestió del risc es fonamenta en una sèrie de conceptes clau entre els quals es troba el Perfil de Risc, entès com el nivell d'exposició a la incertesa fruit de la incidència conjunta de diferents categories de risc tipificades per Gas Natural Fenosa.

Altres àrees corporatives

S'encarreguen del seguiment i la gestió de determinats riscos, a causa de la seva naturalesa específica i les particularitats dels mecanismes de gestió. Destaquen l'Àrea de Medi Ambient i Assegurament de la Qualitat, que s'encarrega del risc mediambiental i el canvi climàtic, i l'Àrea de Reputació i Sostenibilitat, gestora del risc de reputació. Aquestes operen en coordinació amb les Unitats de Riscos.

E.3 Assenyali els principals riscos, inclosos els fiscals, que poden afectar a la consecució dels objectius de negoci.

	Descripció	Gestió
Risc de mercat		
Preu del gas	Volatilitat en els mercats internacionals que determinen el preu del gas.	Cobertures físiques i financeres.
Preu de l'electricitat	Volatilitat en els mercats d'electricitat a Espanya i Portugal.	Cobertures físiques i financeres. Optimització del parc de generació
Volum de gas	Desajustament entre l'oferta i la demanda de gas.	Optimització de contractes i actius. Trading.
Volum d'electricitat	Reducció del buit tèrmic disponible.	Optimització del balanç de comercialització/generació.
Regulació	Exposició a la revisió dels criteris i nivells de rendibilitat reconeguda per a les activitats regulades.	Intensificació de la comunicació amb organismes reguladors. Ajustament d'eficiències i inversions a les taxes reconegudes.
Tipus de canvi	Volatilitat en els mercats internacionals de divisa.	Diversificació geogràfica i macroeconòmica a través de les taxes d'inflació. Cobertures mitjançant finançament en moneda local i derivats.
Tipus d'interès i spread creditici	Volatilitat en els tipus de finançament.	Cobertures financeres. Diversificació de les fonts de finançament.
Fiscal	Ambigüitat o subjectivitat en la interpretació de la normativa fiscal vigent, o bé per l'alteració rellevant de la mateixa.	Consultes a organismes experts independents. Contractació de signatures assessores de primer nivell. Adhesió al Codi de Bones Pràctiques Tributàries. Dotació de provisions amb criteris de prudència.

	Descripció	Gestió
Risc de crèdit		
Crèdit	Potencial increment de la morositat, condicionat a la recuperació a Espanya.	Anàlisi de solvència de clients per definir condicions contractuals específiques. Procés de recobriment. Sistematització del càlcul del capital econòmic.
Risc operacional		
Operacional: imatge i reputació	Deteriorament de la percepció Gas Natural Fenosa des de diferents grups d'interès.	Identificació i seguiment de potencials events reputacionals. Transparència en la comunicació.
Operacional: assegurable	Accidents, danys o indisponibilitats en els actius de Gas Natural Fenosa.	Plans de millora contínua. Optimització del cost total del risc.
Operacional: medi ambient	Danys a l'entorn natural i/o social. Evolució de la regulació ambiental.	Plans d'emergència en instal·lacions amb risc d'accident ambiental. Pòlisses d'assegurança específiques. Gestió integral ambiental.
Operacional: canvi climàtic	Evolució de factors mediambientals a conseqüència del canvi climàtic. Regulació orientada a combatre'l.	Participació en Mecanismes de Desenvolupament Net. Comunicació freqüent amb organismes reguladors.

E.4 Identifiqui si l'entitat té un nivell de tolerància al risc inclòs el fiscal.

La companyia compta amb nivells de tolerància al risc establerts a l'àmbit corporatiu per a les principals tipologies de risc.

El procés d'avaluació de riscos neix en la identificació d'aquests, generalment per part dels negocis que suporten l'exposició. Aquesta identificació es produeix en el moment d'originar-se l'exposició. No obstant això, anualment es realitza una revisió en profunditat per part de les Unitats de Riscos per garantir la correcta identificació de totes les exposicions, tant actuals com potencials.

És responsabilitat de les Unitats de Riscos realitzar l'avaluació dels riscos identificats, atenent a:

- Posició en risc: Definició i característiques.
- Variables d'impacte.
- Severitat qualitativa i quantitativa en cas de materialització del risc.
- Probabilitat d'ocurrència.
- Controls i mecanismes de mitigació empleats i efectivitat d'aquests.

Finalment, proposarà un nivell de tolerància per a les tipologies identificades, que serà aprovat pel Comitè de Riscos.

E.5 Indiqui quins riscos, inclosos els fiscals, s'han materialitzat durant l'exercici.

El principal risc materialitzat en l'exercici està relacionat amb les tensions en els preus de les commodities, especialment del cru i derivats, i del pool a Espanya. Addicionalment, en el primer semestre de l'any també s'han devaluat les principals monedes de l'Amèrica Llatina.

Això no obstant, els mecanismes de control de riscos han permès mantenir l'impacte dins del rang de tolerància de la companyia, definit mitjançant els límits de risc en vigor.

E.6 Expliqui els plans de resposta i supervisió per als principals riscos de l'entitat, inclosos els fiscals.

Els riscos susceptibles d'afectar l'exercici de Gas Natural Fenosa es recullen en el Mapa de Riscos de la Companyia. Aquest mapa és el principal mitjà de comunicació a la Comissió d'Auditoria i Control en les seves funcions de supervisió dels riscos de l'entitat.

En un nivell més operatiu, les Unitats de Riscos i altres àrees específiques (Regulació, Medi Ambient, Generació) realitzen mesuraments periòdics de l'evolució dels riscos principals, assenyalant les indicacions oportunes en cas d'observar nivells d'exposició o tendències en la seva evolució que poguessin excedir la tolerància establerta.

F. Sistemes interns de control i gestió de riscos en relació amb el procés d'emissió de la informació financera (SCIIF)

Descrigui els mecanismes que componen els sistemes de control i gestió de riscos en relació amb el procés d'emissió d'informació financera (SCIIF) de la seva entitat.

F.1 Entorn de control de l'entitat

Informe, assenyalant-ne les principals característiques d'almenys:

F1.1 Quins òrgans i/o funcions són els responsables de: (i) l'existència i el manteniment d'un SCIIF adequat i efectiu; (ii) la seva implantació; i (iii) la seva supervisió.

Gas Natural Fenosa ha definit el seu Sistema de Control Intern de la Informació Financera (d'ara endavant, SCIIF) en la "Norma General del Sistema de Control Intern de la Informació Financera (SCIIF) de Gas Natural Fenosa".

Com a part del SCIIF, Gas Natural Fenosa ha definit, en l'esmentada Norma General, el model de responsabilitats d'aquest. Aquest model s'articula entorn dels següents cinc àmbits de responsabilitat:

- > **Consell d'Administració:** És responsable de l'existència d'un SCIIF adequat i eficaç, la supervisió del qual té delegada en la Comissió d'Auditoria.

El Reglament d'Organització i Funcionament del Consell d'Administració de Gas Natural SDG, SA i les Comissions corresponents, en l'article 5 apartat II, estableix que la determinació de la política de control i gestió de riscos, inclosos els fiscals, i la supervisió dels sistemes interns d'informació i control és, entre altres, una matèria ordinàriament indelegable del Consell d'Administració.

- > **Comissió d'Auditoria:** Aquesta Comissió té, entre altres, la responsabilitat en la supervisió del SCIIF. El Reglament del Consell d'Administració en el seu article 32 apartat 2, indica que la Comissió té les competències que li assenyalava la Llei i les que li siguin encomanades pel Consell d'Administració amb caràcter general o particular. Així, la Llei de Societats de Capital en el seu article 529 quaterdecies diu en el seu apartat 4.b) que la Comissió d'Auditoria tindrà la funció de supervisar l'eficàcia del control intern de la societat, l'auditoria interna i els sistemes de gestió de riscos, així com discutir amb l'auditor de comptes les debilitats significatives del sistema de control intern detectades en el desenvolupament de l'auditoria. Amb caràcter particular i en relació amb els sistemes d'informació i control, la Comissió d'Auditoria té encomanada, entre altres, la supervisió del procés d'elaboració i la integritat de la informació financera relativa a la societat i, si escau, al grup, revisant el compliment dels requisits normatius, l'adequada delimitació del perímetre de consolidació i la correcta aplicació dels criteris comptables. Per al desenvolupament de part d'aquestes funcions la Comissió d'Auditoria compta amb la unitat d'Auditoria Interna, Compliance i Control Intern.
- > **Direcció General Econòmico-Financera:** És responsable del disseny, la implantació i el funcionament del SCIIF. Per al desenvolupament d'aquesta funció compta amb la unitat de Control Intern de la Informació Financera.
- > **Unitat d'Auditoria Interna, Compliance i Control Intern.** En general, és responsable de donar suport a la Comissió d'Auditoria en la supervisió i avaluació contínua de l'eficàcia del Sistema de Control Intern en tots els àmbits de Gas Natural Fenosa, aportant un enfocament metòdic i rigorós per al seguiment i millora dels processos i per a l'avaluació dels riscos i controls operacionals associats a aquests, inclosos els corresponents en el SCIIF i al Model de Prevenció Penal.
- > **Unitats de negoci i unitats corporatives implicades en el procés d'elaboració d'informació financera.** Són responsables d'executar els processos i mantenir l'operativa diària garantint que es realitzen les activitats de control implantades.

F1.2 Si hi ha, especialment pel que fa al procés d'elaboració de la informació financera, els següents elements:

- > **Departaments i/o mecanismes encarregats: (i) del disseny i la revisió de l'estructura organitzativa; (ii) de definir clarament les línies de responsabilitat i autoritat, amb una distribució adequada de tasques i funcions; i (iii) que hi hagi procediments suficients per a la difusió correcta a l'entitat.**

El disseny i revisió de l'estructura organitzativa del primer nivell de direcció, així com la definició de les línies de responsabilitat és realitzat pel Consell d'Administració, per mitjà del Conseller Delegat i de la Comissió de Nomenaments i Retribucions.

Per garantir la gestió adequada de la informació econòmico-financera del grup, la Direcció General Econòmico-Financera ha desenvolupat, com a part del SCIF, una instrucció tècnica que consisteix en un mapa d'interrelacions (fluxos d'informació) del procés d'elaboració d'informació financera, en què documenta les comunicacions entre la Direcció General Econòmico-Financera, els diferents responsables dels processos i els responsables que són origen o destinació de la informació financera, i que s'anomena "Mapa d'interrelacions de la informació financera de Gas Natural Fenosa".

En aquest sentit, sis són els eixos que Gas Natural Fenosa ha tingut en compte per a l'elaboració del mapa d'interrelacions dels processos d'elaboració de la informació financera:

- (i) la informació necessària per a elaborar la informació financera;
- (ii) els responsables que siguin origen o destinació de la informació financera i
- (iii) la distribució de tasques entre les diferents unitats organitzatives
- (iv) l'abast d'aquesta distribució a totes les empreses del grup
- (v) la periodicitat de la transmissió de la informació
- (vi) els sistemes d'informació que intervenen en el procés d'elaboració i emissió de la informació financera;

D'aquesta manera, mitjançant el mapa d'interrelacions de Gas Natural Fenosa, queden definits clarament els processos que impacten en l'elaboració de la informació financera, tant els processos operatius amb impacte rellevant sobre la informació financera, com els processos lligats a l'àrea administrativa i comptable, i els responsables implicats en aquesta.

- > **Codi de conducta, òrgan d'aprovació, grau de difusió i instrucció, principis i valors inclosos (indicant si hi ha mencions específiques al registre d'operacions i elaboració d'informació financera), òrgan encarregat d'analitzar incompliments i de proposar accions correctores i sancions.**

Dins dels compromisos de l'alta direcció de Gas Natural Fenosa es troba orientar els seus esforços a que les operacions es desenvolupin en un entorn de pràctiques professionals ètiques, no només amb la implantació de mecanismes encaminats a prevenir i detectar frauds comesos per empleats o pràctiques inapropiades que puguin suposar sancions, multes o danyar la imatge de Gas Natural Fenosa, sinó també reforçant la importància dels valors ètics i d'integritat entre els seus professionals.

En aquest sentit, Gas Natural Fenosa compta amb un Codi de Conducta (d'ara endavant, Codi Ètic), el qual va ser aprovat pel Consell d'Administració en sessió celebrada el 31 de març de 2005, que és d'obligat compliment per a tots els empleats de Gas Natural SDG, SA i de totes les empreses participades en les quals Gas Natural Fenosa té el control de la gestió. Les actualitzacions i modificacions del Codi Ètic les realitza el Consell d'Administració de Gas Natural SDG, SA.

Des que es va aprovar, s'ha modificat en quatre ocasions, l'última de les quals va tenir lloc el 27 de juny de 2014, a fi d'actualitzar i incorporar els nous compromisos adquirits per Gas Natural Fenosa en relació amb l'entrada en vigor de la reforma del Codi Penal (Llei Orgànica 5/2010), la implantació d'un Model de Prevenció Penal en el Grup, l'emissió de la Política Anticorrupció de Gas Natural Fenosa i per adaptar-lo a les millors pràctiques de Responsabilitat Corporativa.

El Codi Ètic recull els principis ètics generals per al conjunt de Gas Natural Fenosa, que es concreten en els valors a seguir en la pràctica en tota l'organització i en el qual s'inclou: (i) Objecte (ii) àmbit d'aplicació (implicació a tots els membres de Gas Natural Fenosa); (iii) principis rectors de la conducta a Gas Natural Fenosa (declaració de l'estil de govern del grup); (iv) pautes de conducta (declaració dels valors clau de Gas Natural Fenosa); (v) acceptació i compliment del Codi; (vi) Comissió del Codi Ètic i (vii) vigència.

El Codi Ètic considera com a criteris generals rectors de la conducta a Gas Natural Fenosa la integritat i la responsabilitat en l'acompliment professional. Especificament, estableix una sèrie de pautes de conducta en poc o molt relacionades amb la fiabilitat de la informació financera i el compliment de la normativa aplicable, en concret:

- Respecte a la legalitat, als drets humans i als valors ètics. (Apartat 4.1)

"Gas Natural Fenosa assumeix el compromís d'actuar en tot moment d'acord amb la legislació vigent, amb el Sistema Normatiu intern establert amb les pràctiques ètiques internacionalment acceptades, amb total respecte envers els drets humans i les llibertats públiques (...)"

- Tractament de la informació i del coneixement (Apartat 4.11):

"Tots els empleats que introdueixin qualsevol tipus d'informació en els sistemes informàtics del grup, han de vetllar perquè aquesta sigui rigorosa i fiable.

En particular, totes les transaccions econòmiques del grup s'han de reflectir amb claredat i precisió en els registres corresponents, a través de les corresponents Comptes Comptables, així com totes les operacions realitzades i tots els ingressos i despeses incorregudes.

Els empleats de Gas Natural Fenosa s'abstindran de qualsevol pràctica que contravingui el compromís de reflectir amb claredat i precisió totes les transaccions econòmiques en els Comptes del grup"

Gas Natural Fenosa té a més establerta una Política Anticorrupció, la qual va ser aprovada pel Comitè de Direcció en sessió celebrada el 3 de març de 2014, i modificada en la sessió de 24 de Novembre de 2015, que és d'obligat compliment per a tots els empleats de totes les empreses que conformen el grup Gas Natural Fenosa amb participació majoritària i a aquelles en què es té responsabilitat en la seva operació i/o gestió. La Política s'entén com una extensió del capítol 4.7. "Corrupció i Suborn" del Codi Ètic del grup i té per objecte establir els principis que han de guiar la conducta de tots els empleats i administradors de les empreses de Gas Natural Fenosa pel que fa a la prevenció, detecció, investigació i remei de qualsevol pràctica corrupta en el si de l'organització.

Adicionalment, Gas Natural Fenosa disposa d'un Codi Intern de Conducta en matèries relatives als Mercats de Valors, que també és aprovat pel Consell d'Administració de la companyia.

Al juliol de 2005 es va constituir la Comissió del Codi Ètic de Gas Natural Fenosa amb la missió principal de promoure'n la difusió i l'aplicació en tot el grup i facilitar un canal de comunicació a tots els empleats per recollir consultes i notificacions d'incompliments del Codi i la Política Anticorrupció.

A fi de que la Comissió del Codi Ètic pugui executar les seves funcions de forma objectiva i independent, la Comissió està presidida per la Unitat d'Auditoria Interna, Compliance i Control Intern i està formada per representants de diferents Unitats implicades en el seguiment del compliment del Codi Ètic i la Política Anticorrupció.

La Comissió reporta regularment a l'alta direcció i a la Comissió d'Auditoria. La seva naturalesa és d'informe i recomanació, proposa accions correctores a les unitats encarregades de donar solució als problemes que planteja l'aplicació pràctica del Codi Ètic i de la Política Anticorrupció i actua al seu torn d'enllaç entre aquestes i els empleats.

El règim sancionador, en els casos que sigui necessari, és establert per la Unitat de Recursos Humans.

Així mateix, la Comissió del Codi Ètic pot proposar, i així ho ha fet en diverses ocasions, actualitzacions dels continguts del Codi. Aquestes actualitzacions són, en primera instància, aprovades per la Comissió d'Auditoria i, posteriorment, ratificades pel Consell d'Administració.

A més s'han establert Comissions Locals del Codi Ètic que s'encarreguen de promoure la difusió i aplicació del Codi en alguns dels països en què Gas Natural Fenosa es troba present, en concret, l'Argentina, el Brasil, Xile, Mèxic, Colòmbia, el Panamà, Itàlia i Moldàvia.

Per a afavorir no només l'exercici d'aquesta responsabilitat sinó també el coneixement i la difusió del Codi Ètic, aquest es troba disponible en 9 idiomes:

- Des de l'exterior: web corporativa de Gas Natural Fenosa.
- Internament, a la plataforma del grup NaturalNet.

Adicionalment, s'han desenvolupat cursos de formació en línia a través de la Universitat Corporativa de Gas Natural Fenosa, que són obligatoris per a tots els empleats de Gas Natural Fenosa.

Gas Natural Fenosa, a través de la Comissió del Codi Ètic, porta a terme de manera periòdica campanyes de Declaració de Compliment del Codi Ètic i la Política Anticorrupció, per tal de donar a conèixer les pautes de conducta que s'esperen de tots els empleats, difondre els mecanismes existents per fer consultes i notificacions, així com formalitzar periòdicament el compromís per part de tots els empleats del grup amb l'ètica i la integritat.

Gas Natural Fenosa, per fomentar el coneixement del Codi Ètic entre els seus proveïdors i empreses col·laboradores recull en les Condicions Generals Globals de Contractació una clàusula en què promou entre els proveïdors pràctiques d'acord amb les pautes de conducta incloses en el Codi Ètic de Gas Natural Fenosa, i s'informa aquests on poden trobar el Codi Ètic del grup, així com informació de la cadena de consultes i notificacions d'aspectes relacionats amb el Codi Ètic. Així mateix, l'any 2016 s'ha aprovat i publicat el Codi Ètic del Proveïdor, que té com a finalitat establir les pautes que han de presidir el comportament ètic dels proveïdors, contractistes i col·laboradors externs de Gas Natural Fenosa. Recull els compromisos derivats del Pacte Mundial de Nacions Unides a més del Codi ètic, la Política de Drets Humans, la Política de Responsabilitat Corporativa i la Política Anticorrupció de Gas Natural Fenosa.

> **Canal de denúncies, que permeti la comunicació a la comissió d'auditoria d'irregularitats de naturalesa financera i comptable, en addició a eventuais incompliments del codi de conducta i activitats irregulars en l'organització, informar, si s'escau si aquest és de naturalesa confidencial.**

L'ètica professional a Gas Natural Fenosa es centra en la integritat i la responsabilitat professional, entenent la integritat com l'actuació ètica, honrada i de bona fe, i la responsabilitat professional, com l'actuació proactiva, eficient i enfocada a l'excel·lència, qualitat i la voluntat de servei.

Tal com s'estableix en l'article 32.2 del Reglament del Consell i les seves Comissions, "la Comissió d'Auditoria té les competències que li assenyalen la Llei i les que li siguin encomanades pel Consell d'Administració amb caràcter general o particular". Entre aquestes, la Comissió d'Auditoria té com a competències "establir i supervisar un mecanisme que permeti als empleats comunicar, de manera confidencial i, si resulta possible i es considera apropiat, anònima, les irregularitats de potencial transcendència, especialment financeres i comptables que adverteixin en el si de l'empresa".

En línia amb l'anterior, el Consell d'Administració en la reunió de data 31 de març de 2006, va establir que aquelles notificacions rebudes a través del procediment de notificació d'incompliments del Codi Ètic de Gas Natural Fenosa, relacionades amb frau, auditoria o errades en la comptabilitat i control intern, siguin transmeses directament a la Comissió d'Auditoria.

Com a mecanisme per obtenir un major grau de control intern sobre el compliment dels principis inclosos en el Codi Ètic, al juliol de 2005 es va constituir la Comissió del Codi Ètic de Gas Natural Fenosa, i una de les seves funcions principals és la de facilitar i supervisar un canal de comunicació a tots els empleats per demanar consultes i notificacions d'incompliments del Codi, i facilitar així la resolució de conflictes relacionats amb l'aplicació del Codi Ètic i de la Política Anticorrupció i la de realitzar informes als Òrgans de Govern de Gas Natural Fenosa sobre la difusió i compliment del Codi Ètic i de la Política Anticorrupció, així com de les activitats de la mateixa Comissió.

Aquest canal de comunicació correspon a un canal obert (correu electrònic, fax, correu postal i correu intern) entre la Comissió del Codi Ètic i tots els empleats de Gas Natural Fenosa per tractar matèries relacionades amb el codi. Aquest canal permet a tots els empleats del grup, proveïdors i empreses col·laboradores recollir o proporcionar informació sobre qualsevol qüestió relacionada amb el Codi Ètic i la Política Anticorrupció. També poden posar-se en contacte amb la Comissió del Codi Ètic per comunicar de bona fe i confidencialment conductes contràries al Codi. Tot això, aliè a la jerarquia de l'operativa habitual dels empleats.

Totes les comunicacions entre la Comissió del Codi Ètic i els empleats de Gas Natural Fenosa són absolutament confidencials, respectant les limitacions establertes en la Llei Orgànica 15/1999, de 13 de desembre, de Protecció de Dades de Caràcter Personal. En aquest sentit, el president de la Comissió (Director d'Auditoria Interna, Compliance i Control Intern) és l'únic membre, en primera instància, autoritzat per conèixer el conjunt de la informació de totes les consultes i notificacions rebudes del grup a través del procediment de consulta i notificació. Així mateix, les notificacions relacionades amb frau, l'auditoria o errors en els processos comptables o de control intern es transmeten directament a la Comissió d'Auditoria.

Aquestes consultes i notificacions són tractades i resoltes per la Comissió del Codi Ètic.

En l'informe de Responsabilitat Corporativa 2016 de Gas Natural Fenosa es dona més informació de detall sobre el Codi Ètic, la Política Anticorrupció les activitats de la Comissió del Codi Ètic i la utilització del canal de comunicació.

> **Programes de formació i actualització periòdica per al personal involucrat en la preparació i revisió de la informació financera, així com en l'avaluació del SCIF, que cobreixin, com a mínim, normes comptables, auditoria, control intern i gestió de riscos.**

La necessitat de comptar amb una qualificació suficient i, sobretot, actualitzada, dels professionals involucrats en la preparació i revisió de la informació financera, així com en l'avaluació del SCIF, fa que sigui imprescindible desenvolupar un pla de formació adequat, de manera que les persones responsables de cada àrea puguin comptar amb els coneixements necessaris per a poder dur a terme les diferents funcions incloses en el procés de preparació i revisió de la informació financera.

Per a això, Gas Natural Fenosa compta amb la Universitat Corporativa, que és la responsable de la gestió del coneixement i el desenvolupament de persones a tot l'àmbit de la companyia. La Universitat Corporativa disposa d'un sistema de gestió de la qualitat conforme amb la Norma ISO 9001:2008 renovat en 2016 i amb l'acreditació CLIP des de 2003 i renovada per última vegada en 2013 per un període de cinc anys. Aquesta certificació reconeix la qualitat dels processos d'aprenentatge i desenvolupament de persones a les organitzacions d'educació empresarial.

Els objectius de la Universitat Corporativa són, entre altres: assegurar la gestió del coneixement en una organització multinacional i multicultural; acompanyar el negoci en els principals plans del grup; posicionar a l'organització com a referent en formació en el sector energètic; garantir que els empleats adquireixin els coneixements tècnics i les habilitats necessàries per assolir els objectius estratègics marcats i transmetre i compartir l'experiència i les millors pràctiques existents a la companyia. Per tot això, és un lloc de trobada, debat i formació que promou la innovació i l'excel·lència en el desenvolupament del talent perquè els nostres professionals facin realitat els objectius de la companyia.

Els continguts s'estructuren a través d'itineraris Formatius. Aquests itineraris permeten aprofitar les sinergies de la formació i cobrir les necessitats de desenvolupament d'una forma ordenada, completa, estable i sostenible en el temps. Estan compostos per tres blocs: coneixements de context (generalistes i comunes a tots els itineraris), coneixements funcionals (propis del lloc o perfil) i habilitats (basades en les 24 competències del Model de Lideratge).

En 2014 va néixer el "Programa Savia", un programa formatiu amb l'objectiu d'enfortir el paper actual de les direccions, que han de ser els agents del canvi en la implantació global dels nous processos associats als reptes estratègics. L'any 2015 va començar la segona fase del programa, Savia 2.0, centrada en l'experiència del client i la gestió del canvi. En 2016 ha continuat, posant el focus, en aquesta ocasió, en la cooperació i l'empowerment. El programa consisteix en dos dies de formació presencial complementada amb formació en línia a través d'una metodologia dinàmica i innovadora. A més, al novembre de 2015, es va estendre la primera edició de Savia a Xile, per a 504 participants.

Un altre dels programes rellevants és “Compromís amb la Seguretat i Salut”. Gas Natural Fenosa s’ha consolidat com una companyia líder en Seguretat i Salut després de la implantació d’un ambiciós programa orientat a realitzar un profund canvi cultural que es va iniciar l’any 2012. La Universitat Corporativa ha donat suport a la companyia en aquest procés amb aquest programa. L’any 2016, en matèria de Prevenció de Riscos Laborals, Seguretat i Salut s’han impartit aproximadament 240.000 hores de formació a més de 12.500 empleats, amb més de 55.500 participacions en diferents accions formatives. Gràcies a aquest pla els índexs de freqüència i gravetat d’accidents s’han reduït un 30% i s’ha reduït el nombre de jornades laborals perdudes per accidents de treball.

Al setembre de 2015, com a part del “Projecte CeX” (Customer Experièncie) va donar començament el “Programa Advocacy”, Ambaixadors del Canvi. Dins de la nova cultura de situar el client al centre de totes les operacions, es van triar 270 ambaixadors de la marca i cultura corporativa de Gas Natural Fenosa, dels quals 18 pertanyien a l’àrea econòmico-financera. Els ambaixadors tenen la missió de transmetre els nostres valors tant en el seu entorn laboral com personal i convertir-se en autèntics agents de canvi promovent la visió holística del client. Actualment s’ha estès aquest programa a tots els empleats a Espanya.

D’altra banda, els coneixements específics per a l’àrea econòmico-financera tenen diversos objectius, entre ells, homogeneïtzar els processos econòmico-financiers desenvolupats en qualsevol àmbit de l’organització; l’actualització dels criteris comptables, fiscals, financers, de gestió de riscos, de control de gestió, de normativa internacional i dels coneixements tècnics de l’àrea fiscal; així com proporcionar coneixements suficients sobre valoració d’empreses, derivats financers i anàlisi d’estats financers.

En total, l’any 2016 més de 200 professionals de l’àrea econòmico-financera van dedicar més de 6.000 hores a la seva capacitació en continguts específics, destacant, entre altres matèries, normativa d’auditoria, fiscalitat, especialització en finances, comptabilitat, normes financeres internacionals, control de gestió i reformes fiscals.

F.2 Avaluació de riscos de la informació financera

Informi, almenys, de:

F.2.1 Quines són les característiques principals del procés d’identificació de riscos, incloent-hi els d’error o frau, respecte de:

> Si el procés existeix i està documentat.

L’enfocament seguit per Gas Natural Fenosa per dur a terme el procés d’identificació i anàlisi dels riscos de la informació financera està recollit en tres matrius interrelacionades:

- La matriu de definició d’abast de la informació financera.
- La matriu de riscos associats a la informació financera.
- La matriu d’activitats de control de la informació financera.

La matriu de definició d’abast de la informació financera té per objecte identificar els comptes i els desglossaments que tenen un risc significatiu associat, l’impacte potencial en la informació financera del grup és material i requereix, per tant, especial atenció. En aquest sentit, en el procés d’identificació dels comptes i desglossaments significatius, s’han considerat una sèrie de variables quantitatives (saldo i variació del compte) i qualitatives (complexitat de les transaccions, canvis i complexitat en la normativa, necessitat d’utilitzar estimacions o projeccions; aplicació de judicis i importància qualitativa de la informació). La metodologia per l’elaboració de la matriu d’abast s’ha descrit en una instrucció tècnica denominada “Matriu de definició d’abast de la informació financera de Gas Natural Fenosa”.

Per a cadascun dels comptes/desglossaments significatius recollits en la matriu de definició d'abast s'han definit els processos i subprocessos crítics amb impacte en aquests i s'han identificat els riscos que puguin generar errors en la informació financera, cobrint els objectius de control d'existència i ocurrència; integritat; valoració; presentació, desglossament i comparabilitat; i drets i obligacions, en la "Matriu de riscos associats al procés d'elaboració i emissió de la informació financera de Gas Natural Fenosa".

Dins el procés d'identificació de riscos definit per Gas Natural Fenosa en el SCIIF, s'ha considerat la problemàtica relacionada amb el frau com un element molt rellevant. En aquest sentit, la política de control del risc del frau de Gas Natural Fenosa se centra en tres pilars bàsics:

- Prevenció del frau.
- Detecció del frau.
- Recerca i gestió de les situacions de frau.

S'han definit controls antifrau preventius, des de la perspectiva de la informació financera, que es classifiquen en dues categories. Els anomenats controls actius, considerats barreres per a restringir o impedir l'accés als actius valuosos a aquells que puguin intentar cometre un frau. D'altra banda, els controls passius pretenen aturar la realització del frau a través de mesures dissuasives.

Finalment, les activitats de control, tant generals com de processos, consistents en les polítiques i procediments incorporats en totes les etapes del procés de preparació de la informació financera i que garanteixen la seva fiabilitat, es recullen en la "Matriu d'activitats de control de la informació financera de Gas Natural Fenosa".

El SCIIF de Gas natural Fenosa és un sistema dinàmic, pel que la seva actualització periòdica és un procés fonamental per complir en tot moment amb l'objectiu d'aquest, és a dir, per assegurar que la informació financera del grup és fiable. En particular, la Matriu de definició d'abast s'actualitza anualment.

> **Si el procés cobreix la totalitat d'objectius de la informació financera, (existència i ocurrència; integritat; valoració; presentació, desglossament i comparabilitat, i drets i obligacions), si s'actualitza i amb quina freqüència.**

Gas Natural Fenosa, conscient de la importància de disposar d'una eina que assegurï el control adequat de la gestió del SCIIF, va implantar l'any 2013 l'aplicació SAP GRC Process Control, per a la gestió integral de la documentació, avaluació i supervisió del control intern en els processos de Gas Natural Fenosa. Aquesta implantació, realitzada en el marc del programa de millora d'eficiència de Gas Natural Fenosa, es va dur a terme, inicialment, en totes les societats espanyoles amb participació majoritària i en què es té responsabilitat en la seva operació i/o gestió. L'any 2014 es va realitzar la implantació de l'eina SAP GRC Process Control a Colòmbia i al Centre de Serveis Compartits Econòmic-Financer de l'Amèrica Llatina; en 2015 es va continuar amb la implantació en altres països del grup, com ara Mèxic i França; en 2016 s'ha implantat a Holanda i està prevista la progressiva implantació a la resta de països on Gas Natural Fenosa és present. En la implantació de SAP GRC Process Control, tant nacionalment com internacional, s'ha comptat amb el suport dels usuaris responsables dels controls claus del SCIIF i de la unitat d'Auditoria Interna, Compliance i Control Intern.

Cal destacar que, durant l'exercici 2015, es va estendre l'abast del model corporatiu SCIIF a aquells països de nova integració en el grup, com va ser el cas de Xile, arran de l'adquisició al novembre de 2014 del grup xilè Compañía General de Electricidad, SA (CGE). Aquesta incorporació enforteix i consolida el Control Intern a Gas Natural Fenosa.

A excepció de la matriu de definició d'abast, en SAP GRC Process Control està integrat el model SCIIF de Gas Natural Fenosa. En aquesta eina estan identificats els Controls Generals de l'Entorn i els Generals de l'Ordinador, els processos crítics, els seus riscos associats, així com les activitats de control que els mitiguen, recollits en les matrius de riscos i controls anteriorment indicades. Així mateix, queden identificades i integrades en l'estructura de processos les unitats responsables de l'execució de les activitats de control.

Entre els beneficis que aporta la implantació de SAP GRC Process Control es troben els següents:

- Centralitza tota la documentació i gestió del SCIIF de Gas Natural Fenosa de forma homogènia.
- Integra el control intern de la informació financera en els processos de negoci i corporatius, permetent a cada unitat organitzativa responsable realitzar, periòdicament, l'avaluació dels seus controls, aportant les evidències necessàries i, anualment, executar el procés de certificació interna del SCIIF.
- Utilitza *workflows* i formularis per a la gestió de les activitats de control, per a la documentació de les evidències de l'execució de les mateixes i per als plans d'acció.
- Permet l'accés documental a les evidències dels controls sobre els processos i a la visualització del resultat de l'avaluació de manera àgil i immediata.
- Constitueix una eina de suport per al procés de supervisió del SCIIF per part d'Auditoria Interna, Compliance i Control Intern.
- Facilita l'obtenció i el suport de la informació requerida per al reporting sobre el SCIIF, tant extern com intern.

Després de la posada en explotació de SAP GRC Process Control a l'abril de 2013, en els successius exercicis s'han realitzat les peticions d'avaluació dels controls d'acord amb els calendaris establerts, sol·licitant les evidències de la realització dels controls a les unitats involucrades en el SCIIF, d'acord amb la periodicitat fixada en cada cas. Aquesta avaluació permet, si escau, identificar i informar de debilitats i dels plans d'acció necessaris.

> **L'existència d'un procés d'identificació del perímetre de consolidació, tenint en compte, entre altres aspectes, la possible existència d'estructures societàries complexes, entitats instrumentals o de propòsit especial.**

Com a part dels processos crítics identificats, es troba el procés d'identificació del perímetre de consolidació de Gas Natural Fenosa i s'ha descrit en una instrucció tècnica anomenada "Cicle de Tancament Consolidat de Gas Natural Fenosa". En aquest document es detalla el procés d'actualització mensual del perímetre, d'acord amb les operacions societàries del període, i es descriuen les unitats responsables involucrades. Aquest procés d'identificació i actualització del perímetre és clau per a l'elaboració de la informació financera consolidada de Gas Natural Fenosa.

> **Si el procés té en compte els efectes d'altres tipologies de riscos (operatius, tecnològics, financers, legals, reputacionals, mediambientals, etc.) en la mesura que aquests afecten els estats financers.**

A la Matriu de riscos s'han identificat els riscos associats a l'assoliment dels objectius de la informació financera, tenint en compte en aquesta identificació els efectes d'altres tipologies de riscos (per exemple: operatius, tecnològics, financers, reputacionals, etc.) que formen part del Mapa de Riscos Corporatiu de Gas Natural Fenosa.

> **Quin òrgan de govern de l'entitat supervisa el procés.**

La supervisió de l'eficàcia del SCIIF és responsabilitat de la Comissió d'Auditoria. Per al desenvolupament d'aquesta funció la Comissió d'Auditoria compta amb la unitat d'Auditoria Interna, Compliance i Control Intern i amb Auditoria externa (veure apartat F.5).

F.3 Activitats de control

Informi, assenyalant-ne les principals característiques, si disposa almenys de:

F.3.1 Procediments de revisió i autorització de la informació financera i la descripció del SCIIF, a publicar als mercats de valors, indicant els seus responsables, així com de documentació descriptiva dels fluxos d'activitats i controls (incloent els relatius a risc de frau) dels diferents tipus de transaccions que puguin afectar de manera material als estats financers, incloent-hi el procediment de tancament comptable i la revisió específica dels judicis, estimacions, valoracions i projeccions rellevants.

Gas Natural Fenosa realitza revisions periòdiques de la informació financera elaborada, així com de la descripció del SCIIF, d'acord amb diferents nivells de responsabilitat que garanteixen la qualitat de la mateixa.

Com a primer nivell de revisió, els responsables del tancament comptable de cada societat de Gas Natural Fenosa revisen la informació financera elaborada per garantir la seva fiabilitat.

Així mateix, la informació financera de Gas Natural Fenosa és revisada periòdicament pel responsable de la Direcció General Econòmico-Financera, identificant possibles desviacions. En aquest sentit, la Direcció General Econòmico-Financera reporta a la Comissió d'Auditoria la informació financera regulada, vetllant per la transparència i exactitud de la informació i fent esment als sistemes interns de control i als criteris comptables aplicats.

Així mateix informa sobre:

- > els principals procediments comptables, judicis, estimacions i processos utilitzats en l'elaboració de la informació econòmico-financera i els estats financers,
- > les societats que formen part del perímetre de consolidació del grup,
- > els principals riscos i contingències i la seva cobertura mitjançant provisions,
- > la situació fiscal del grup i les principals polítiques fiscals aplicades a les declaracions de l'Impost de Societats,
- > el procediment de selecció de l'auditor extern,
- > l'eficàcia i eficiència del Sistema de Control Intern de la Informació Financera (SCIIF) i sobre el procés de certificació dels controls clau, així com dels plans d'acció de millora sorgits en aquest procés,
- > sobre les Polítiques i Sistemes de Control de Riscos a Gas Natural Fenosa, així com dels aspectes rellevants associats a la confecció i definició i conclusions del Mapa de Riscos Corporatiu de Gas Natural Fenosa.

En darrera instància, el Director General Econòmico-Financer certifica la raonabilitat dels comptes anuals individuals i consolidats que es presenten al Consell d'Administració perquè els aprovi.

D'altra banda, tal com es recull en la "Norma General del Sistema de Control Intern de la Informació Financera (SCIIF) de Gas Natural Fenosa", les activitats de control definides pel grup en el SCIIF compleixen amb l'objectiu fonamental d'assegurar que la informació financera de Gas Natural Fenosa representi la imatge fidel del grup.

Les activitats de control definides en el SCIIF inclouen controls generals i controls en els processos crítics.

Els controls generals són mecanismes que, si bé no permeten obtenir un grau de control suficient en els processos del grup, permeten la consecució d'una sèrie d'objectius clau per a la consecució d'un SCIIF eficaç, és a dir, són aquells que descriuen les polítiques i directrius dissenyades per a protegir el SCIIF de Gas Natural Fenosa en el seu conjunt.

D'altra banda, tots els processos crítics identificats han estat documentats mitjançant la matriu d'activitats de control, així com per les corresponents instruccions tècniques descriptives dels processos. En l'eina de gestió del SCIIF, SAP GRC Process Control, es troben identificats aquests processos crítics, els seus riscos associats i les activitats de control que els mitiguen, així com la documentació descriptiva d'aquests processos. En aquest sentit, Gas Natural Fenosa ha identificat tots els processos necessaris per a l'elaboració de la informació financera, en què s'han utilitzat judicis, estimacions, valoracions i projeccions rellevants, considerant tots ells com a crítics. De forma periòdica, s'informa a la Comissió d'Auditoria dels principals hipòtesis utilitzades per estimar la informació financera que depèn de judicis, valoracions i projeccions rellevants.

En la documentació incorporada a SAP GRC Process Control dels processos crítics i activitats de control s'ha inclòs la informació següent:

- > Descripció del procés.
- > Diagrama de flux d'informació del procés.
- > Mapa de sistemes que interactuen en el procés.
- > Descripció dels riscos d'informació financera associats als diferents processos i objectius de control.
- > Definició d'activitats de control per a la mitigació dels riscos identificats i els seus atributs.
- > Descripció dels responsables dels processos i de les activitats de control.

Així mateix, en la definició de les activitats de control s'han identificat les classificacions següents d'activitats de control, segons els cinc criteris següents:

- > Abast: En funció de l'abast de les activitats de control, aquestes es poden dividir en:
 - Activitats de control generals.
 - Activitats de control de processos.
- > Implementació: les activitats de control s'han classificat en implementades i no implementades.
- > Nivell d'automatització: En funció del nivell d'automatització de les activitats de control, aquestes es poden dividir en automàtiques i manuals.
- > Naturalesa de l'activitat: En funció de la naturalesa de les activitats de control, aquestes es poden dividir en preventives o detectives.
- > Freqüència: En funció de la recurrència que tingui l'activitat en el temps, per exemple: anual, setmanal, mensual, diària, etc.

Finalment, en el SCIIF de Gas Natural Fenosa s'ha definit el model de certificació interna anual dels controls identificats en els processos crítics que han de realitzar les unitats de negoci i corporatives implicades en el procés d'elaboració de la informació financera. El llançament i seguiment d'aquest procés de certificació és responsabilitat de la unitat de Control Intern de la Informació Financera. Per a dur a terme aquest procés de certificació interna, les unitats involucrades utilitzen les funcionalitats integrades en l'eina SAP GRC Process Control per a la gestió del SCIIF de Gas Natural Fenosa (veure apartat F.2.1).

Per la seva banda, la unitat d'Auditoria Interna, Compliance i Control Intern s'encarrega de revisar i avaluar les conclusions sobre el compliment i efectivitat resultants del procés anual de certificacions internes de les unitats responsables dels controls, d'identificació de les debilitats i dels plans d'acció.

F3.2. Polítiques i procediments de control intern sobre els sistemes d'informació (entre d'altres, sobre seguretat d'accés, control de canvis, operació d'aquests, continuïtat operativa i segregació de funcions) que suporten els processos rellevants de l'entitat en relació amb l'elaboració i publicació de la informació financera.

Per als processos crítics associats a l'elaboració i publicació de la informació financera de Gas Natural Fenosa que han estat definits en el SCIFF del grup, s'han identificat les activitats de control que operen en els sistemes d'informació, tant per als que s'utilitzen de manera directa en la preparació d'informació financera com per als que resulten rellevants en el procés o control de les transaccions que s'hi reflecteixen.

Generalment, dins del mapa de sistemes d'informació de Gas Natural Fenosa, s'han definit i implantat una sèrie de polítiques per garantir els següents aspectes:

- > La seguretat d'accés tant a les dades com a les aplicacions.
- > El control sobre els canvis en les aplicacions.
- > La correcta operació de les aplicacions.
- > La disponibilitat de les dades i la continuïtat de les aplicacions.
- > Una adequada segregació de funcions.

a) Seguretat d'accés:

S'han definit una sèrie de mesures a diferents nivells per garantir la confidencialitat i evitar l'accés no autoritzat tant a les dades com a les aplicacions. La gestió i autenticació de la majoria dels usuaris interns, es realitza de forma centralitzada en els Directoris d'OIM (Oracle Identity Manager), que asseguren la seva confidencialitat.

La Companyia té dos CPD principals a Madrid, que permeten facilitar la disponibilitat dels sistemes d'informació en cas de contingència. Únicament el personal autoritzat pot accedir a aquestes instal·lacions, i tots els accessos queden registrats i, posteriorment, es revisen per analitzar qualsevol anomalia.

Les comunicacions amb aquests sistemes inclouen sistemes com Firewall, IPS (Intrusion Prevention System) i antivirus per reforçar internament el control davant amenaces.

Així mateix, s'està treballant en l'elaboració i actualització dels BRS (Business Recovery Systems) dels principals sistemes d'informació, per a la recuperació i restauració de funcions crítiques interrompudes.

Finalment, pel que fa a l'aplicatiu, el sistema operatiu i la base de dades, s'utilitza el parell usuari-contrasenya com a control preventiu. Pel que fa a la dada, s'han definit perfils que limiten l'accés a aquests. Gas Natural Fenosa està desenvolupant un projecte de definició i implantació d'una matriu d'usuaris/rols/perfils per a la millora de la segregació de funcions que asseguri la coherència d'accés als sistemes i dades.

b) Control de canvis:

S'ha desenvolupat i implantat una metodologia de gestió del canvi d'acord amb les millors pràctiques, la qual estableix les cauteles i validacions necessàries per a limitar el risc en aquest procés.

Entre els principals aspectes que es recullen s'inclouen els següents:

- > Aprovació per part del Comitè Tècnic, Comitè de Canvis i Negoci.
- > Realització de proves en els diferents entorns, previ pas a producció.

- > Entorns específics per a les tasques de desenvolupament i proves.
- > Procediments de marxa enrere.
- > Segregació de funcions en la majoria dels entorns entre els equips de desenvolupament i de producció.
- > Seguiment i control en qualsevol fase de desenvolupament.
- > Manuals d'usuari i cursos de formació.
- > Manteniment periòdic de la documentació relativa als canvis.

c) Operació:

Per garantir que les operacions es realitzen de forma correcta es porta a terme un monitoratge a quatre nivells:

- > Totes les interfícies entre sistemes es monitoritzen per a assegurar-ne la correcta execució.
- > A nivell perimetral es disposa de diferents indicadors de disponibilitat per a evitar talls en les comunicacions.
- > Validacions automàtiques sobre les dades introduïdes de manera que siguin acords als esperats segons la seva naturalesa, rang, etc.
- > De les infraestructures que suporten les aplicacions.

Adicionalment, hi ha un servei intern de "Help Desk" a què els usuaris finals poden dirigir-se i disposen d'una eina de gestió per a reportar qualsevol tipus d'incidència.

d) Disponibilitat i continuïtat:

La majoria dels sistemes compten amb alta disponibilitat local, tenint els seus servidors redundats ubicats en el mateix CPD, i en alguns casos, en el CPD de suport per criticitat. L'alta disponibilitat dels sistemes d'informació permet assegurar-ne la disponibilitat en cas d'incidències.

Adicionalment, s'està realitzant de forma periòdica una còpia de seguretat de les dades, que es manté en un lloc segur temporalment d'acord amb els requeriments legals establerts per a cadascun dels sistemes. Les dades es copien i emmagatzemen en ubicacions diferents la qual cosa evita la pèrdua d'informació. Per restaurar aquestes dades hi ha un procediment específic, si bé no es duen a terme proves de manera periòdica.

e) Segregació de Funcions:

L'accés als Sistemes d'Informació està definit d'acord amb els rols i perfils que defineixen les funcionalitats a què un usuari ha de tenir accés. S'utilitzen aquests perfils per a limitar l'accés dels usuaris als Sistemes d'Informació.

f) Compliment Regulator: LOPD

Gas Natural Fenosa compleix amb la Llei Orgànica de Protecció de Dades amb la finalitat de garantir i protegir les dades de caràcter personal dels seus empleats i clients d'acord amb el que estableix la Llei Orgànica 15/1999 del 13 de desembre.

El responsable de cada fitxer que contingui dades de caràcter personal vetllarà pel compliment de la llei a Gas Natural Fenosa:

- > Procedint a la inscripció dels fitxers davant l'AEPD de tots els fitxers que tracten dades de caràcter personal.
- > Assegurant que les dades són adequats i veraces i tractats de manera proporcional a la finalitat per a la qual es van recollir.

- > Garantint el compliment dels deures de secret i seguretat.
- > Informant els titulars en la recollida d'aquests i obtenint el consentiment per al seu tractament.
- > Garantint l'exercici dels drets ARCO.
- > Assegurant que es compleixi la llei, en les seves relacions amb tercers que li prestin serveis amb accés a dades personals, establint mitjançant contracte que l'encarregat tractarà les dades d'acord amb les instruccions del responsable del fitxer, que no les aplicarà o utilitzarà amb finalitat diferent de la que figuri en el contracte, ni les comunicarà, ni tan sols per a la seva conservació, a altres persones (s'apliquen les mateixes mesures de seguretat que el responsable del fitxer).
- > Complint amb la legislació sectorial que s'aplica a Gas Natural Fenosa.

D'acord amb l'article 9 de la LOPD, on condiona les mesures de seguretat a la tecnologia, Gas Natural Fenosa adopta les mesures d'índole tècnica que garanteixen la seguretat de les dades de caràcter personal i eviten la seva alteració, pèrdua, tractament o accés no autoritzat per garantir la confidencialitat, integritat i disponibilitat de les dades.

Segons l'article 96 de la LOPD, Gas Natural Fenosa realitza auditories biennals dels seus sistemes d'Informació amb l'objecte de complir amb el citat en el Reglament, així com en tots els procediments i instruccions en matèria de protecció de dades.

F.3.3 Polítiques i procediments de control intern destinats a supervisar la gestió de les activitats subcontractades a tercers, així com d'aquells aspectes d'avaluació, càlcul o valoració encomanats a experts independents, que puguin afectar de manera material als estats financers.

Gas Natural Fenosa ha desenvolupat un seguit de polítiques i procediments destinats a supervisar la gestió de les activitats subcontractades a tercers, totes elles aprovades pels nivells establerts en el grup, entre els que destaquen l'existència d'una "Norma General de Contractació Externa", una "Norma General de Qualitat de Proveïdors" i els procediments que les desenvolupen, i el "Procediment de Due Diligence de Contrapart (riscos de corrupció i de reputació)".

En aquest context, Gas Natural Fenosa estableix en la "Norma General de Contractació Externa" els principis generals de necessària aplicació a tota adjudicació i contractació d'obres, béns i serveis duts a terme pel grup, garantint un model homogeni i eficient i de qualitat per a la gestió del procés de Compres a Gas Natural Fenosa.

Aquesta Norma també estableix, amb caràcter general, les responsabilitats de les diferents Unitats en el procés de contractació, entre les que s'inclou l'àrea de Compres com a responsable de promoure el manteniment de relacions a llarg termini i de confiança amb els proveïdors establint mecanismes objectius i imparcials d'avaluació, selecció i vetllant perquè la cadena de subministrament compleixi amb els principis que estableix el Codi Ètic del Proveïdor, al qual s'han d'adherir els proveïdors des 2016 i el contingut del qual emana del Codi Ètic de Gas Natural Fenosa, de la Política de Drets Humans, de la Política de Seguretat i Salut, de la Política Anticorrupció, així com principis de bon govern internacionalment reconeguts. La Normativa referida determina l'obligatorietat de l'avaluació inicial de tots els proveïdors potencials abans de la seva participació en un procés de compres, on s'avaluen, entre d'altres, aspectes legals, financers, qualitat, seguretat, medi ambient i responsabilitat corporativa, així com l'avaluació periòdica d'aquests. En determinats processos més crítics es requereix un nivell addicional de control, que s'anomena 'homologació', i que se sustenta en evidències documentals i/o auditories per assegurar la qualitat dels béns i serveis que s'adquireixen.

Amb aquest objectiu, Gas Natural Fenosa ha desenvolupat, en la "Norma General de Qualitat de Proveïdors" i en el procediment que la desenvolupa, els principis bàsics que regeixen el procés d'avaluació i homologació dels proveïdors del grup, entre els quals destaquen l'establiment de procediments i controls que garanteixin el compliment dels requisits exigits en les especificacions per part dels proveïdors potencials i adjudicataris i addicionalment es requereix l'homologació d'aquells proveïdors de determinats serveis o subministraments de materials identificats com a risc alt (Risc Operatiu, R. Legal, R. Seguretat i Salut, R. Qualitat, i R. Environmental-Social-Governance). El procés d'homologació pot aflorar anomalies que derivin en un pla d'accions correctives, o en la no homologació del proveïdor, cosa que l'inhabilitaria per a desenvolupar aquesta activitat per a Gas Natural Fenosa.

Així mateix es porta a terme el mesurament de l'acompliment realitzada mitjançant enquestes de satisfacció del servei sobre la base de proveïdors que desenvolupen activitats de risc alt, posant especial focus en els aspectes de Seguretat i Salut. Establint en els casos necessaris els plans d'acció o mesures correctores.

Les principals àrees que afecten a processos crítics de la informació financera que Gas Natural Fenosa té subcontractades a tercers són:

- > Determinats processos de l'àrea de Sistemes.
- > Processos de lectura i mesurament.
- > Determinats processos del Servei al Client.
- > Operador logístic.
- > Procés de nòmines i gestió de personal.
- > Gestió d'obres i manteniment del negoci de Distribució.
- > Determinats serveis a clients del negoci Minorista.

Així mateix, les Unitats de Negoci realitzen la supervisió i el control de qualitat dels seus proveïdors per a determinar si ofereixen els nivells de qualitat requerida en l'execució dels treballs. En cas contrari, envien les propostes de retirada de l'homologació/acreditació a subministradors/productes/persones com a conseqüència de deficiències en l'exercici dels serveis o productes.

Gas Natural Fenosa utilitza experts en treballs que serveixen de suport a valoracions, judicis o càlculs comptables, únicament quan aquests estan inscrits en els corresponents Col·legis Professionals o acreditació equivalent, manifesten la seva independència i són empreses de prestigi reconegut en el mercat.

Així mateix, Gas Natural Fenosa té definit el "Procediment de Due Diligence de Contrapart" que persegueix, en general, la cobertura dels principals riscos legals i reputacionals que intervenen en les relacions de negoci amb tercers i, en particular, la cobertura dels delictes associats al risc de corrupció.

La Unitat d'Auditoria Interna, Compliance i Control Intern de Gas Natural Fenosa audita els processos i correcta aplicació de la normativa de Compres i Qualitat de Proveïdors i Due Diligence de Contrapart i en el cas de detectar incompliments es realitzen les corresponents accions correctives.

F.4 Informació i comunicació

Informe, assenyalant-ne les principals característiques, si disposa almenys de:

F.4.1 Una funció específica encarregada de definir, mantenir actualitzades les polítiques comptables (àrea o departament de polítiques comptables) i resoldre dubtes o conflictes derivats de la seva interpretació, mantenint una comunicació fluida amb els responsables de les operacions en l'organització, així com un manual de polítiques comptables actualitzat i comunicat a les unitats a través de les quals opera l'entitat.

La Direcció General Econòmic-Financera té, a través de la unitat de Planificació Comptable i Auditoria Externa, entre altres funcions, la responsabilitat de mantenir actualitzades les polítiques comptables aplicables al grup. En aquest sentit és responsable de l'actualització del "Pla Comptable de Gas Natural Fenosa", que inclou els Criteris comptables i el Pla de comptes del grup, així com de l'anàlisi dels canvis comptables que poguessin tenir un impacte en la informació financera de Gas Natural Fenosa.

L'actualització del "Pla Comptable de Gas Natural Fenosa" es realitza amb periodicitat anual, l'última actualització del qual és de desembre de 2016. En les actualitzacions es revisen els criteris comptables d'acord amb els canvis de la normativa NIIF-UE aplicable i l'estructura comptable del grup, s'assegura la traçabilitat entre els plans de comptes individuals de les filials del grup i el Pla de comptes de Gas Natural Fenosa, que serveix com a base per a elaborar els diferents reportings de la informació financera que s'ha de subministrar a organismes externs i de la informació de Control de Gestió.

Un cop el Pla Comptable es troba actualitzat, es difon a tot el personal de l'organització a través de la intranet de Gas Natural Fenosa. Addicionalment, i després de ser publicat en la intranet el pla comptable actualitzat, s'envia una alerta en línia als usuaris que accedeixen a la intranet, i es comunica així aquesta actualització a tot el personal.

D'altra banda, la unitat de Planificació Comptable i Auditoria Externa s'encarrega d'analitzar els canvis normatius en NIIF-UE que poguessin tenir impacte significatiu en els estats financers i informar els responsables de Gas Natural Fenosa afectats per aquests canvis normatius. També s'encarreguen de resoldre dubtes sobre el tractament comptable de determinades transaccions que puguin plantejar els responsables de la informació financera de Gas Natural Fenosa.

F.4.2 Mecanismes de captura i preparació de la informació financera amb formats homogenis, d'aplicació i utilització per totes les unitats de l'entitat o del grup, que suporten els estats financers principals i les notes, així com la informació que es detalla sobre el SCIIF.

El model integral de gestió econòmic-financera de Gas Natural Fenosa garanteix la uniformitat dels processos administratius i comptables per mitjà de la centralització de la comptabilitat i l'administració econòmica en Centres de Serveis Compartits Econòmic-Financers (CSC) i la utilització de SAP com a sistema de suport a la majoria de les societats que formen part del grup. La resta de societats que no utilitzen SAP estan obligades a seguir els criteris fixats pel grup per assegurar la uniformitat d'aquests processos.

Aquest model es caracteritza, fonamentalment, per:

- > ser únic per a tots els països i negocis;
- > incorporar els requisits legals, fiscals, mercantils i reguladors de cadascun dels països;
- > incorporar els requeriments de control intern;
- > ser base per a l'obtenció de la informació que se subministra a l'Alta Direcció i organismes oficials;
- > recolzar-se en un model organitzatiu determinat i en uns processos i sistemes informàtics econòmics i financers únics per a tots els països i negocis;

Els estats financers NIIF-UE de cada país s'obtenen directament a través de l'assignació compte local-compte grup i el registre dels ajustos NIIF-UE en el mateix aplicatiu SAP.

Com a part del SCIIF del grup s'ha definit el mapa d'interrelacions del procés d'elaboració de la informació financera de Gas Natural Fenosa. En aquest mapa, es detallen, entre altres coses, els sistemes d'informació que intervenen en el procés d'elaboració i emissió de la informació financera, tant des d'un punt de vista del tancament comptable individual, com del tancament comptable consolidat.

En aquest sentit, en el procés d'elaboració de la informació financera i els seus desglossaments de Gas Natural Fenosa, s'utilitza l'aplicatiu SAP BPC, que és una eina de SAP per a la gestió del procés de consolidació.

La càrrega de la informació en aquest sistema es realitza de forma automàtica i directa, un cop tancat el mes.

Aquestes dues eines ajuden en la gestió del procés de consolidació i Control de Gestió en tasques com:

- > Estandardització de la informació.
- > Validació de la informació.

L'elaboració de la informació econòmica, tant de la informació financera com de la informació de gestió, es realitza de forma centralitzada al Centre Integrat de Reporting que assegura la integració, homogeneïtat, coherència i racionalització del reporting de Gas Natural Fenosa.

Així mateix, Gas Natural Fenosa compta amb plans de comptes locals per a complir els requisits comptables, fiscals, mercantils i reguladors establerts per les diferents legislacions dels països en què es troba present. Aquests plans de comptes locals conflueixen en un pla de comptes de grup, unificat i homogeni a efectes de consolidació i report de la informació financera.

F.5 Supervisió del funcionament del sistema

Informe, assenyalant-ne les principals característiques, almenys de:

F.5.1 Les activitats de supervisió del SCIF realitzades per la comissió d'auditoria així com si l'entitat compta amb una funció d'auditoria interna que tingui entre les seves competències la de suport a la comissió en la seva tasca de supervisió del sistema de control intern, incloent el SCIF. Així mateix, s'informarà de l'abast de l'avaluació del SCIF realitzada en l'exercici i del procediment pel qual l'encarregat d'executar l'avaluació comunica els seus resultats, si l'entitat compta amb un pla d'acció que detalli les eventuais mesures correctores, i si s'ha considerat el seu impacte en la informació financera.

La Comissió d'Auditoria té les competències que li assenyalava la Llei i les que li siguin encomanades pel Consell d'Administració amb caràcter general o particular. Entre aquestes competències es troben les següents:

- Supervisar el procés d'elaboració i la integritat de la informació financera relativa a la societat i, si escau, al grup, revisant el compliment dels requisits normatius, la delimitació adequada del perímetre de consolidació i l'aplicació correcta dels criteris comptables
- Supervisar l'eficàcia del control intern de la societat, l'auditoria interna i els sistemes de gestió de riscos, inclosos els fiscals, així com discutir amb l'auditor de comptes les debilitats significatives del sistema de control intern detectades en el desenvolupament de l'auditoria.
- Informar la junta general d'accionistes sobre les qüestions que es plantegin en relació amb aquelles matèries que siguin competència de la comissió.
- Elevar al consell d'administració les propostes de selecció, nomenament, reelecció i substitució de l'auditor extern, així com les condicions de la seva contractació i demanar regularment d'ell informació sobre el pla d'auditoria i la seva execució, a més de preservar la seva independència en l'exercici de les seves funcions.
- Establir les oportunes relacions amb l'auditor extern per rebre informació sobre aquelles qüestions que puguin posar en risc la seva independència, per al seu examen per la comissió, i qualssevol altres relacionades amb el procés de desenvolupament de l'auditoria de comptes, així com aquelles altres comunicacions previstes en la legislació d'auditoria de comptes i en les normes d'auditoria. En tot cas, han de rebre anualment dels auditors externs la declaració de la seva independència en relació amb l'entitat o entitats vinculades a aquesta directament o indirectament, així com la informació dels serveis addicionals de qualsevol classe prestats i els corresponents honoraris percebuts d'aquestes entitats per l'auditor extern o per les persones o entitats vinculats a aquest d'acord amb el que disposa la legislació sobre auditoria de comptes.
- Emetre anualment, amb caràcter previ a l'emissió de l'informe d'auditoria de comptes, un informe en el qual s'expressarà una opinió sobre la independència de l'auditor de comptes. Aquest informe ha de contenir, en tot cas, la valoració de la prestació dels serveis addicionals a què fa referència la lletra anterior, individualment considerats i en el seu conjunt, diferents de l'auditoria legal i en relació amb el règim d'independència o amb la normativa reguladora d'auditoria.
- Vetllar per la independència de la unitat que assumeix la funció d'auditoria interna; aprovar l'orientació i els seus plans de treball, assegurant-se que la seva activitat estigui enfocada principalment cap als riscos rellevants de la societat; rebre informació periòdica sobre les seves activitats; i verificar que l'alta direcció tingui en compte les conclusions i recomanacions dels seus informes.

Proposar al President del Consell d'Administració la selecció, el nomenament, la reelecció i el cessament del responsable del servei d'auditoria interna, així com proposar el pressupost d'aquest servei, i la decisió última correspon al President del Consell d'Administració.

La Comissió d'Auditoria compta, per poder complir amb les seves competències, amb la informació i documentació facilitada per les Unitats d'Auditoria Interna, Compliance i Control Intern, i d'Econòmico-Financer.

La funció d'Auditoria Interna, Compliance i Control Intern s'ha establert en Gas Natural Fenosa com una activitat de valoració independent i objectiva, per aquest motiu l'Àrea d'Auditoria Interna, Compliance i Control Intern reporta al seu torn a la Comissió d'Auditoria i al conseller delegat de Gas Natural SDG, SA.

La seva missió és la de garantir la revisió contínua i la millora del sistema de control intern del Grup, així com d'assegurar el compliment de la normativa externa i interna i dels Models de Control establerts amb l'objecte de salvaguardar l'eficàcia i eficiència de les operacions, i de mitigar els principals riscos en cada un dels àmbits del Grup, especialment els riscos operacionals, de corrupció, frau i legals. Així mateix, es responsabilitza de la gestió del Model de Prevenció Penal i del Model del Codi Ètic de Gas Natural Fenosa i de l'informe de l'activitat d'auditoria interna a la Comissió d'Auditoria.

En el desenvolupament de la seva activitat, Auditoria Interna duu a terme la revisió metòdica del sistema de control intern dels processos del grup en tots els seus àmbits, així com de l'avaluació dels controls i els riscos operacionals associats a aquests processos (inclosos els establerts en el SCIIF i en el Model de Prevenció Penal), a través de la definició i l'execució del "Pla anual d'auditoria interna", per tal de millorar l'eficàcia i eficiència d'aquests. Així mateix, dona suport a les direccions generals en el compliment dels seus objectius.

L'objectiu final és salvaguardar l'eficàcia i eficiència de les operacions i mitigar els principals riscos en cadascun dels àmbits de Gas Natural Fenosa, especialment els riscos operacionals, de corrupció, frau i legals.

El "Pla estratègic d'auditoria de processos" (amb un horitzó temporal de cinc anys) i els plans d'auditoria interna anuals s'elaboren considerant, principalment, el "Pla estratègic corporatiu", les àrees de risc incloses en el Mapa de Riscos Corporatiu, la matriu d'abast del Sistema de Control Intern per a la Informació Financera (SCIIF), els mapes de riscos operacionals, els resultats de les auditories d'anys anteriors, i les propostes de la Comissió d'Auditoria i Control i el primer nivell de direcció.

D'acord amb el Pla Estratègic d'Auditoria de processos, està previst que el Sistema de Control Intern sobre la Informació Financera (SCIIF) de Gas Natural Fenosa se supervisi per part d'Auditoria Interna completament en un període de cinc anys.

La metodologia de valoració dels riscos operacionals està alineada amb les millors pràctiques de govern corporatiu i basada en el marc conceptual de l'Informe COSO (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission), prenent com a punt de partida la tipologia dels riscos definits en el Mapa de Riscos Corporatiu de la companyia.

Els riscos operacionals es prioritzen valorant la seva incidència, la importància relativa i el grau de control i, en funció dels resultats obtinguts, la companyia dissenya un pla d'acció amb mesures correctives que permetin mitigar els riscos residuals identificats, amb un impacte potencial superior al risc tolerable o acceptat establert.

Com a suport a la seva funció, Auditoria Interna té implantada una eina corporativa en entorn SAP, on es gestionen i es documenten els projectes d'auditoria interna d'acord amb la metodologia definida.

En concret i en referència al Sistema de Control Intern sobre la Informació Financera (SCIIF), Auditoria Interna es responsabilitza de:

- > Validar el correcte disseny del SCIIF, d'acord amb els principis bàsics del model aprovat per la Comissió d'Auditoria.
- > Supervisar l'eficàcia i l'adequació de les polítiques i procediments de control implantats (de manera completa en un període de cinc anys).
- > Revisar i avaluar les conclusions sobre el compliment i efectivitat del SCIIF resultant de les certificacions internes de les unitats de negoci i corporatives responsables dels controls (completament en un període de cinc anys).
- > Avaluar i comunicar els resultats obtinguts en el procés de supervisió general del SCIIF i dels controls sobre els processos del SCIIF.

Pel que fa al Model de Prevenció Penal, l'Àrea d'Auditoria Interna, Compliance i Control Intern es responsabilitza de la seva supervisió anual amb l'objecte d'assegurar de manera raonable l'eficàcia i eficiència del Model a l'hora de prevenir, identificar, o mitigar l'ocurrència dels delictes tipificats en la legislació.

Els principals processos revisats per Auditoria Interna durant 2016 van ser els següents:

> Processos de negoci:

- Distribució Gas: Lectura i Determinació de Consums, Captació i Posada en Servei, Construcció de Xarxes, Atenció d'Urgències, Gestió de Magatzems Distribució Gas, Gestió d'Irregularitats i Fraud.
- Distribució Electricitat: Gestió de Magatzems Distribució Electricitat, Operacions, Provisió de Servei, Desenvolupament Mitja i Baixa Tensió, Manteniment de Xarxa, Lectura.
- Generació: Operació i Manteniment Actius Generació, Gestió de Magatzems.
- Comercialització Minorista: Captació i Contractació Instal·lacions Energètiques.
- Comercialització Majorista i Comptes Globals: Gestió de Baixes Clients Industrials, Gestió i Optimització de la Logística de Gas.
- Proveïment i Transport: Compres de GNL.
- Exploració i Producció: Exploració/Producció.
- Gestió de l'Energia: Estimació de la demanda i Compra d'Electricitat Detallistes, Mercats de CO2, Venda d'Energia Generació

> Processos d'estratègia i suport:

- Servei al Client: Cobrament, Facturació, Gestió d'Impagats, Atenció al client, Lectura i Mesures Comercialitzadores.
- Gestió dels Recursos Físics: Compres dins i fora de perímetre, Acreditació i Seguiment de Proveïdors, Due Diligence de Contrapart.
- Gestió del Control Intern: Seguiment d'accions correctives, SCIIF, Llei Orgànica de Protecció de Dades.
- Gestió dels Sistemes d'Informació: Garantia de continuïtat i disponibilitat dels SI, Seguretat de la Informació, Gestió de Projectes de SI.
- Gestió dels Recursos Humans: Administració i Serveis de RH, DPO.
- Gestió de la Comunicació i RE: Patrocinis, Fundacions, Responsabilitat Corporativa.
- Gestió dels Recursos Econòmics i Financers: Autocartera.
- Assessoria i Suport Jurídics: Assessoria i Suport Jurídics.
- Revisió Sistema Normatiu del Grup.
- Codi Ètic.
- Actualització mapa de riscos operacional.
- Revisió valoració i consecució Pla de Productivitat.
- Model de Prevenció Penal.

El 37% dels processos revisats corresponen a l'àmbit d'Espanya i el 63% restant a l'àmbit internacional.

Els controls dels processos anteriors relacionats amb la Informació Financera van ser revisats d'acord amb la metodologia de treball descrita anteriorment.

F.5.2 Si compta amb un procediment de discussió mitjançant el qual, l'auditor de comptes (d'acord amb el que estableixen les NTA), la funció d'auditoria interna i altres experts puguin comunicar a l'alta direcció i a la comissió d'auditoria o administradors de l'entitat les debilitats significatives de control intern identificades durant els processos de revisió dels comptes anuals o aquells altres que els hagin estat encomanats. Així mateix informará de si disposa d'un pla d'acció que tracti de corregir o mitigar les debilitats observades.

Tal com s'estableix en l'article 6.4 del Reglament d'organització i funcionament del Consell i les Comissions corresponents:

"El Consell d'Administració mantindrà una relació directa amb els membres del primer nivell de direcció de la societat i amb els auditors d'aquesta. El caràcter objectiu, professional i continu d'aquesta relació respectarà al màxim la independència dels auditors."

Així mateix, l'article 9 d'aquest reglament estableix que:

"El Consell es reunirà almenys una vegada cada dos mesos i, a iniciativa del president, totes les vegades que aquest ho estimi oportú per al bon funcionament de la companyia. En les sessions ordinàries del Consell, es tractarà de les qüestions generals relacionades amb la marxa del grup, els resultats econòmics, el Balanç, la situació de Tresoreria i la seva comparació amb els pressupostos aprovats, els assumptes esmentats en l'Article 5, si així procedeix, i, en tot cas, els punts inclosos en l'ordre del dia confeccionat d'acord amb el que estableix aquest Reglament. En aquestes reunions periòdiques, el Consell també rebrà informació puntual sobre els èxits i problemes operacionals més significatius, així com de les situacions previsible que puguin ser crítiques pels assumptes socials i de les accions que la Direcció proposi per afrontar-les, si és el cas (...)."

En aquest sentit, els membres del Consell d'Administració, per a obtenir la informació necessària per a l'exercici de les seves funcions, compten amb la Comissió Executiva, la competència específica de la qual és el seguiment continu de la gestió de primer nivell de direcció del grup, així com amb la Comissió d'Auditoria, entre les funcions de la qual hi ha el coneixement i supervisió del procés d'elaboració de la informació financera regulada, així com l'eficàcia del sistema de control intern.

La delegació permanent de facultats per part del Consell d'Administració a favor de la Comissió Executiva comprendrà totes les facultats del Consell, excepte les legalment o estatutàriament indelegables o les que no puguin ser delegades per virtut del que disposa el Reglament del Consell.

D'acord amb els Estatuts Socials de la companyia i el Reglament del Consell d'Administració i les Comissions corresponents, la Comissió d'Auditoria estarà constituïda per un mínim de tres i un màxim de set Consellers, designats pel Consell d'Administració d'entre els Consellers no Executius, i almenys un d'ells serà designat tenint en compte els seus coneixements i experiència en matèria de comptabilitat, auditoria o en totes dues. Els seus membres han de cessar quan ho facin en la seva condició de Consellers, quan així ho acordi el Consell d'Administració o pel transcurs del termini de tres anys a partir del seu nomenament, i poden ser reelegits. La majoria dels membres de la Comissió tindran la categoria de Conseller Independent. El 31 de desembre de 2016 la Comissió està constituïda per set consellers, tres dominicals i quatre independents, i un d'aquests és, alhora, el president.

El Consell d'Administració elegirà el president de la Comissió, qui no tindrà vot de qualitat i que haurà de ser substituït segons el previst en els Estatuts Socials (art. 51 bis) i en la Llei, i que podrà ser reelegit un cop transcorregut el termini d'un any des del seu cessament. La Secretaria de la Comissió correspondrà a la Secretaria del Consell d'Administració.

La Comissió, convocada pel seu president, es reuneix, quan és necessari, per a l'emissió dels informes que li competeixen o quan ho estimi convenient el seu president o ho sol·licitin dos dels seus membres i, almenys, quatre vegades a l'any. La Comissió podrà convidar a les reunions qualsevol directiu o empleat que consideri convenient.

L'àmbit d'actuació de la Comissió d'Auditoria s'estén a:

- > Gas Natural SDG, SA.
- > Societats participades majoritàriament per Gas Natural SDG, SA.
- > Altres entitats i societats participades, en les quals, de qualsevol forma correspongui a Gas Natural SDG, SA el control efectiu o la responsabilitat en la seva gestió o operació.

La Unitat d'Auditoria Interna, Compliance i Control Intern reporta a la Comissió d'Auditoria, de forma recurrent, les accions preses per assegurar que Gas Natural Fenosa compleix amb totes aquelles polítiques, normes i controls dels processos establerts pel primer nivell de Direcció del grup.

Així mateix, també presenten:

- > El Pla d'Auditoria Interna Anual perquè l'aprovi la Comissió.
- > El grau d'execució d'aquest, així com les principals conclusions i recomanacions incloses en els Informes d'Auditoria Interna.
- > L'avaluació de l'eficàcia del Sistema de Control i avaluació de riscos operacionals i de Control Intern del grup de Gas Natural Fenosa (inclosos els corresponents en el SCIIF i al Model de Prevenció Penal), que inclou els Plans d'Acció corresponents per a millorar el nivell de control intern.
- > El grau d'implementació per part de les unitats auditades de les mesures correctores que apareixen en els Informes d'Auditoria, especialment les proposades per la Comissió d'Auditoria.

Així mateix, la Direcció General Econòmic-Financera reporta a la Comissió d'Auditoria la informació financera regulada, vetllant per la transparència i exactitud de la informació i fent esment als sistemes interns de control i als criteris comptables aplicats. Així mateix informa sobre:

- > els principals procediments comptables, judicis, estimacions i processos utilitzats en l'elaboració de la informació econòmic-financera i els estats financers,
- > les societats que formen part del perímetre de consolidació del grup,
- > els principals riscos i contingències i la seva cobertura mitjançant provisions,
- > la situació fiscal del grup i les principals polítiques fiscals aplicades a les declaracions de l'Impost de Societats,
- > el procediment de selecció de l'auditor extern,
- > l'eficàcia i eficiència del Sistema de Control Intern de la Informació Financera (SCIIF) i sobre el procés de certificació dels controls clau, així com dels plans d'acció de millora sorgits en aquest procés,
- > sobre les Polítiques i Sistemes de Control de Riscos a Gas Natural Fenosa, així com dels aspectes rellevants associats a la confecció i definició i conclusions del Mapa de Riscos Corporatiu de Gas Natural Fenosa.

L'auditor extern comunica a la Comissió d'Auditoria les debilitats significatives de control intern detectades durant el desenvolupament de l'auditoria. Addicionalment, els auditors externs informen de les principals conclusions a què han arribat en la revisió del control intern, sobre l'avaluació de riscos i sobre els plans d'acció.

Finalment, l'auditor extern, a més de reunir-se periòdicament amb la Comissió d'Auditoria, també es reuneix amb el Consell d'Administració en ple amb caràcter previ a que aquest formuli els Comptes anuals.

F.6 Una altra informació rellevant.

Tal com es descriu en l'apartat F.3.1 anterior, com a part del model d'avaluació del Sistema de Control Intern de la Informació Financera de Gas Natural Fenosa, s'ha definit la realització d'un procés de certificació interna anual mitjançant el qual, i a través de SAP GRP Process Control, les unitats de negoci i corporatives implicades en el procés d'elaboració de la informació financera garanteixen que, dins dels seus processos, s'apliquen els controls identificats i que aquests són vàlids i suficients. A més informen a la unitat de Control Intern de la Informació Financera de les debilitats i/o mancances que detectin així com dels canvis que es produeixin en els seus processos per tal de valorar si aquests suposen la necessitat de desenvolupar nous controls o la modificació dels existents.

Durant l'exercici 2016, Gas Natural Fenosa ha dut a terme el procés de certificació interna anual, i com a resultat del qual s'han identificat canvis en un nombre limitat de processos, destacant que els canvis no han suposat la modificació de les activitats de control prèviament identificades, motiu pel qual es consideren coberts els riscos associats a l'elaboració i report de la informació financera en els processos crítics afectats. Les magnituds principals d'aquest procés han estat les següents:

	Espanya	Internacional	Total
Unitats de negoci i corporatives	136	194	330
Processos identificats	54	142	196
Controls certificats	854	1.842	2.696

Així mateix, s'han identificat plans d'acció per debilitats en l'evidència de controls, que ascendeixen a 40, dels quals 8 són a Espanya. Durant l'exercici 2016 s'ha resolt el 59% dels plans d'acció identificats en 2015, i han sorgit nous plans durant 2016. En qualsevol cas, els subprocessos afectats per aquests plans d'acció no afecten de forma significativa la qualitat de la informació financera.

F.7 Informe de l'auditor extern

Informe de:

F.7.1 Si la informació del SCIIF remesa als mercats ha estat sotmesa a revisió per l'auditor extern, cas en el qual, l'entitat hauria d'incloure l'informe corresponent com a annex. En cas contrari, hauria d'informar dels seus motius.

Gas Natural Fenosa ha considerat pertinent sol·licitar a l'Auditor Extern l'emissió d'un informe referit a la informació relativa al Sistema de Control Intern de la Informació Financera (SCIIF).

G. Grau de seguiment de les Recomanacions de Govern Corporatiu

Indiqui el grau de seguiment de la societat respecte de les recomanacions del Codi de bon govern de les societats cotitzades.

En el cas que alguna recomanació no se segueixi o es segueixi parcialment, s'haurà d'incloure una explicació detallada dels seus motius de manera que els accionistes, els inversors i el mercat en general, tinguin informació suficient per a valorar la conducta de la societat. No seran acceptables explicacions de caràcter general.

1. Que els estatuts de les societats cotitzades no limitin el nombre màxim de vots que pugui emetre un mateix accionista, ni continguin altres restriccions que dificultin la presa de control de la societat mitjançant l'adquisició de les seves accions al mercat.

Complex

2. Que, quan cotitzin la societat matriu i una societat dependent, ambdues defineixin públicament amb precisió:
 - a) Les respectives àrees d'activitat i eventuais relacions de negoci entre elles, així com les de la societat dependent cotitzada amb la resta d'empreses del grup;
 - b) Els mecanismes previstos per resoldre els eventuais conflictes d'interès que es puguin presentar.

No aplicable

3. Que durant la celebració de la junta general ordinària, com a complement de la difusió per escrit de l'informe anual de govern corporatiu, el president del consell d'administració informe verbalment als accionistes, amb suficient detall, dels aspectes més rellevants del govern corporatiu de la societat i, en particular:
 - a) Dels canvis esdevinguts des de l'anterior junta general ordinària;
 - b) Dels motius concrets pels quals la companyia no segueix alguna de les recomanacions del Codi de Govern Corporatiu i, si n'hi ha, de les regles alternatives que apliqui en aquesta matèria.

Complex

4. Que la societat defineixi i promogui una política de comunicació i contactes amb accionistes, inversors institucionals i assessors de vot que sigui plenament respectuosa amb les normes contra l'abús de mercat i doni un tracte semblant als accionistes que es trobin en la mateixa posició.

I que la societat faci pública aquesta política a través de la seva pàgina web, incloent informació relativa a la forma en què aquesta s'ha posat en pràctica i identificant els interlocutors o responsables de fer-la.

Complex

5. Que el consell d'administració no elevi a la junta general una proposta de delegació de facultats, per emetre accions o valors convertibles amb exclusió del dret de subscripció preferent, per un import superior al 20% del capital en el moment de la delegació.

I que quan el consell d'administració aprovi qualsevol emissió d'accions o de valors convertibles amb exclusió del dret de subscripció preferent, la societat publiqui immediatament en la seva pàgina web els informes sobre aquesta exclusió a què fa referència la legislació mercantil.

Expliqui

L'última autorització d'ampliació de capital atorgada al Consell va ser acordada en la Junta General de 20 d'abril de 2012 per un termini de 5 anys i fins a la quantitat màxima de la meitat del capital social en el moment de l'autorització.

L'autorització va incloure la facultat de suprimir el dret de subscripció preferent emetent-se l'informe corresponent que va ser posat a disposició dels accionistes.

6. Que les societats cotitzades que elaborin els informes que s'esmenten a continuació, sigui preceptivament o voluntària, els publiquin a la seva pàgina web amb antelació suficient a la celebració de la junta general ordinària, encara que la seva difusió no sigui obligatòria:

- a) Informe sobre la independència de l'auditor.
- b) Informes de funcionament de les comissions d'auditoria i de nomenaments i retribucions.
- c) Informe de la comissió d'auditoria sobre operacions vinculades.
- d) Informe sobre la política de responsabilitat social corporativa.

Compleix

7. Que la societat transmeti en directe, a través de la seva pàgina web, la celebració de les juntes generals d'accionistes.

Compleix

8. Que la comissió d'auditoria vetlli perquè el consell d'administració procuri presentar els comptes a la junta general d'accionistes sense limitacions ni excepcions en l'informe d'auditoria i que, en els supòsits excepcionals en què hi hagi excepcions, tant el president de la comissió d'auditoria com els auditors expliquin amb claredat als accionistes el contingut i abast d'aquestes limitacions, o excepcions.

Compleix

9. Que la societat faci públics en la seva pàgina web, de manera permanent, els requisits i procediments que acceptarà per acreditar la titularitat d'accions, el dret d'assistència a la junta general d'accionistes i l'exercici o delegació del dret de vot.

I que aquests requisits i procediments afavoreixin l'assistència i l'exercici dels seus drets als accionistes i s'apliquin de manera no discriminatòria.

Compleix

10. Que quan algun accionista legitimat hagi exercit, amb anterioritat a la celebració de la junta general d'accionistes, el dret a completar l'ordre del dia o a presentar noves propostes d'acord, la societat:

- a) Difongui immediatament tals punts complementaris i noves propostes d'acord.
- b) Faci públic el model de targeta d'assistència o formulari de delegació de vot o vot a distància amb les modificacions necessàries perquè puguin votar els nous punts de l'ordre del dia i propostes alternatives d'acord en els mateixos termes que els proposats pel consell d'administració.
- c) Sotmeti tots aquests punts o propostes alternatives a votació i els apliqui les mateixes regles de vot que a les formulades pel consell d'administració, incloses, en particular, les presumpcions o deduccions sobre el sentit del vot.
- d) Amb posterioritat a la junta general d'accionistes, comuniqui el desglossament del vot sobre aquests punts complementaris o propostes alternatives.

No aplicable

11. Que, en el cas que la societat tingui previst pagar primes d'assistència a la junta general d'accionistes, estableixi, amb anterioritat, una política general sobre aquestes primes i que aquesta política sigui estable.

No aplicable

12. Que el consell d'administració exerceixi les seves funcions amb unitat de propòsit i independència de criteri, dispensi el mateix tracte a tots els accionistes que es trobin en la mateixa posició i es guïï per l'interès social, entès com la consecució d'un negoci rendible i sostenible a llarg termini, que promogui la seva continuïtat i la maximització del valor econòmic de l'empresa.

I que en la recerca de l'interès social, a més del respecte de les lleis i reglaments i d'un comportament basat en la bona fe, l'ètica i el respecte als usos i a les bones pràctiques comunament acceptades, procuri agafar el mateix interès social amb, segons correspongui, els legítims interessos dels seus empleats, els seus proveïdors, els seus clients i els dels restants grups d'interès que es puguin veure afectats, així com l'impacte de les activitats de la companyia.

Compleix

13. Que el consell d'administració tingui la dimensió necessària per aconseguir un funcionament eficaç i participatiu, la qual cosa fa aconsellable que tingui entre cinc i quinze membres.

Expliqui

Actualment, el Consell d'Administració de Gas Natural SDG, SA, dins del mínim de 10 membres i màxim de 20 membres que estableix l'article 41 dels Estatuts Socials, en virtut de l'acord adoptat en la Junta General d'Accionistes celebrada el 23 de juny de 2003, està format per 17 membres. Aquest nombre excedeix en 2 de la Recomanació 13 del Codi de Bon Govern, però és la xifra mínima que permet complir amb dos objectius: d'una banda respectar el mandat legal de representació proporcional i, de l'altra, disposar d'un nombre suficient de Consellers Independents que puguin atendre amb la suficient dedicació les múltiples atribucions que els encomana la normativa i en particular participar en les diferents comissions en què la seva presència és necessària. Per aconseguir un Consell de grandària menor, el principi de representació proporcional portaria a un nombre de Consellers Independents de quatre la qual cosa afectaria decisivament a la seva capacitat de treball, per exemple obligant tots a ser membres de la Comissió d'Auditoria. En tot cas, el nombre de 17 no limita o restringeix, de cap manera, un funcionament eficaç i participatiu del Consell ni de les Comissions.

14. Que el consell d'administració aprovi una política de selecció de consellers que:

- a) Sigui concreta i verificable.
- b) Asseguri que les propostes de nomenament o reelecció es fonamenten en una anàlisi prèvia de les necessitats del consell d'administració.
- c) Afavoreixi la diversitat de coneixements, experiències i gènere.

Que el resultat de l'anàlisi prèvia de les necessitats del consell d'administració es reculli en l'informe justificatiu de la comissió de nomenaments que es publiqui en convocar la junta general d'accionistes a la qual se sotmeti la ratificació, el nomenament o la reelecció de cada conseller.

I que la política de selecció de consellers promogui l'objectiu que l'any 2020 el nombre de conselleres representi, almenys, el 30% del total de membres del consell d'administració.

La comissió de nomenaments verificarà anualment el compliment de la política de selecció de consellers i se n'informarà a l'informe anual de govern corporatiu.

Compleix parcialment

La política de selecció de Consellers vetlla perquè els procediments de selecció no pateixin biaixos implícits que puguin implicar cap discriminació, en el marc del ple respecte al dret de representació proporcional dels accionistes reconegut per la Llei. Com s'ha assenyalat, la política de selecció de Consellers està encaminada a assegurar una adequada diversitat en la composició del Consell d'Administració, cosa que s'ha traduït que els membres del Consell responen a perfils professionals i trajectòries diferents i complementàries entre si, en el convenciment que aquesta diversitat redunda en un millor funcionament d'aquest. Dins d'aquest marc, com s'ha indicat en l'apartat C.1.6 el Consell presta atenció a les qüestions de diversitat de gènere. Si bé no s'ha explicat l'objectiu que l'any 2020 hi hagi un terç de Conselleres, és la veritat que en un breu termini –2014-2016– s'ha passat d'un 0% a un 17,64% de Conselleres i s'ha aconseguit la paritat en termes de consellers independents.

15. Que els consellers dominicals i independents constitueixin una àmplia majoria del consell d'administració i que el nombre de consellers executius sigui el mínim necessari, tenint en compte la complexitat del grup societari i el percentatge de participació dels consellers executius en el capital de la societat.

Compleix

16. Que el percentatge de consellers dominicals sobre el total de consellers no executius no sigui més gran que la proporció existent entre el capital de la societat representat per aquests consellers i la resta del capital.

Aquest criteri es podrà atenuar:

- a) En societats d'elevada capitalització en què siguin escasses les participacions accionàries que tinguin legalment la consideració de significatives.
- b) Quan es tracti de societats en què hi hagi una pluralitat d'accionistes representats en el consell d'administració i no tinguin vincles entre si.

Compleix

17. Que el nombre de consellers independents representi, almenys, la meitat del total de consellers.

Que, però, quan la societat no sigui d'elevada capitalització o quan, tot i ser-ho, compti amb un accionista, o diversos actuant concertadament, que controlin més del 30% del capital social, el nombre de consellers independents representi, almenys, un terç del total de consellers.

Expliqui

El 31 de desembre de 2016, un terç dels Consellers tenen la condició d'independents, si bé, la Societat no pot ser qualificada de baixa capitalització ni compta amb accionistes que actuïn concertadament i controlin més del 30% del capital. En aquesta línia, cal tenir en compte que en la Societat tenen participacions iguals o superiors al 20% tres accionistes que no actuen concertadament, i que la representació d'aquests en el Consell d'Administració s'ajusta al respecte al principi de representació proporcional. D'altra banda, cal destacar que l'establiment de majories reforçades per a determinades matèries ha permès capacitat de bloqueig per al conjunt dels consellers independents.

18. Que les societats facin pública a través del seu lloc web, i mantinguin actualitzada, la informació següent sobre els seus consellers:

a) Perfil professional i biogràfic.

b) Altres consells d'administració als quals pertanyin, es tracti o no de societats cotitzades, així com sobre les altres activitats retribuïdes que realitzi qualsevol que sigui la seva naturalesa.

c) Indicació de la categoria de conseller a la qual pertanyin, assenyalant, en el cas de consellers dominicals, l'accionista al qual representin o amb qui tinguin vincles.

d) Data del seu primer nomenament com a conseller en la societat, així com de les posteriors reeleccions.

e) Accions de la companyia, i opcions sobre aquestes, de les quals siguin titulars.

Compleix

19. Que en l'informe anual de govern corporatiu, prèvia verificació per la comissió de nomenaments, s'expliquin les raons per les quals s'hagin nomenat consellers dominicals a instància d'accionistes la participació accionarial inferior al 3% del capital; i s'exposin les raons per les quals no s'haguessin atès, si escau, peticions formals de presència en el consell procedents d'accionistes la participació accionarial dels quals sigui igual o superior a la d'altres a instància dels quals s'haguessin designat consellers dominicals.

No aplicable

20. Que els consellers dominicals presentin la dimissió quan l'accionista a qui representin transmeti íntegrament la seva participació accionarial. I que també ho facin, en el nombre que correspongui, quan aquest accionista rebaixi la seva participació accionarial fins a un nivell que exigeixi la reducció del nombre dels seus consellers dominicals.

Compleix

21. Que el consell d'administració no proposi la separació de cap conseller independent abans del compliment del període estatutari per al qual hagués estat nomenat, excepte quan concorri justa causa, apreciada pel consell d'administració previ informe de la comissió de nomenaments. En particular, s'entendrà que hi ha justa causa quan el conseller passi a ocupar nous càrrecs o contregui noves obligacions que li impedeixin dedicar el temps necessari a l'exercici de les funcions pròpies del càrrec de conseller, incompleixi els deures inherents al seu càrrec o incorri en algunes de les circumstàncies que li facin perdre la seva condició d'independent, d'acord amb el que estableix la legislació aplicable.

També es podrà proposar la separació de consellers independents com a conseqüència d'ofertes públiques d'adquisició, fusions o altres operacions corporatives similars que suposin un canvi en l'estructura de capital de la societat, quan aquests canvis en l'estructura del consell d'administració vinguin propiciats pel criteri de proporcionalitat assenyalat a la recomanació 16.

Compleix

22. Que les societats estableixin regles que obliguin els consellers a informar i, si escau, dimitir en aquells supòsits que puguin perjudicar el crèdit i la reputació de la societat i, en particular, estiguin obligats a informar al consell d'administració de les causes penals en les quals apareguin com a imputats, així com de les seves vicissituds processals posteriors.

I que si un conseller resultés processat o es dictés contra la interlocutòria d'obertura de judici oral per algun dels delictes assenyalats en la legislació societària, el consell d'administració examini el cas tan aviat com sigui possible i, a la vista de les seves circumstàncies concretes, decideixi si és procedent o no que el conseller continuï en el seu càrrec. I que de tot això el consell d'administració doni compte, de manera raonada, en l'informe anual de govern corporatiu.

Compleix

23. Que tots els consellers expressin clarament la seva oposició quan considerin que alguna proposta de decisió sotmesa al consell d'administració pot ser contrària a l'interès social. I que també ho facin, de forma especial, els independents i altres consellers a qui no afecti el potencial conflicte d'interessos, quan es tracti de decisions que puguin perjudicar els accionistes no representats en el consell d'administració.

I que quan el consell d'administració adopti decisions significatives o reiterades sobre les quals el conseller hagués formulat serioses reserves, aquest tregui les conclusions que procedeixin i, si optés per dimitir, expliqui les raons en la carta a què es refereix la recomanació següent.

Aquesta recomanació afecta també el secretari del consell d'administració, encara que no tingui la condició de conseller.

Compleix

24. Que quan, sigui per dimissió o per un altre motiu, un conseller cessi en el seu càrrec abans del termini del seu mandat, n'expliqui les raons en una carta que remetrà a tots els membres del consell d'administració. I que, sense perjudici que aquest cessament es comuniqui com a fet rellevant, el motiu del cessament s'expliqui en l'informe anual de govern corporatiu.

Compleix

25. Que la comissió de nomenaments s'asseguri que els consellers no executius tenen prou disponibilitat de temps per al correcte desenvolupament de les seves funcions.

I que el reglament del consell estableixi el nombre màxim de consells de societats dels quals poden formar part els seus consellers.

Compleix parcialment

Donat l'alt nivell de participació i assistència a les sessions dels òrgans de Govern per part dels membres del Consell, la societat no ha establert fins a la data regles sobre el nombre de Consells dels quals puguin formar part aquests consellers, sense perjudici d'assenyalar que s'ha constatat el funcionament adequat del Consell d'Administració, tant en termes de nombre de reunions, que han superat les recomanades, com en termes qualitius.

26. Que el consell d'administració es reuneixi amb la freqüència necessària per exercir amb eficàcia les seves funcions i, almenys, vuit vegades a l'any, seguint el programa de dates i assumptes que estableixi a l'inici de l'exercici, de manera que cada conseller individualment pugui proposar altres punts de l'ordre del dia inicialment no previstos.

Compleix parcialment

D'acord amb l'art. 9 del Reglament del Consell 1/3 dels Consellers poden proposar altres punts de l'Ordre del Dia de la convocatòria del Consell. Pel que fa al nombre de reunions, aquestes superen les establertes en la recomanació i aquestes reunions s'han celebrat d'acord amb el calendari aprovat pel mateix Consell.

27. Que les inassistències dels consellers es redueixin a casos indispensables i es quantifiquin en l'informe anual de govern corporatiu. I que, quan hagin de produir-se, s'atorgui representació amb instruccions.

Compleix

28. Que quan els consellers o el secretari manifestin preocupació sobre alguna proposta o, en el cas dels consellers, sobre la marxa de la societat i aquestes preocupacions no quedin resoltes en el consell d'administració, a petició de qui les hi hagués manifestat, se'n deixi constància en l'acta.

Compleix

29. Que la societat estableixi les vies adequades perquè els consellers puguin obtenir l'assessorament necessari per al compliment de les seves funcions incloent-hi, si ho exigeixen les circumstàncies, assessorament extern amb càrrec a l'empresa.

Compleix

30. Que, amb independència dels coneixements que s'exigeixin als consellers per a l'exercici de les seves funcions, les societats ofereixin també als consellers programes d'actualització de coneixements quan les circumstàncies ho aconsellin.

Compleix

31. Que l'ordre del dia de les sessions indiqui amb claredat aquells punts sobre els quals el consell d'administració ha d'adoptar una decisió o acord perquè els consellers puguin estudiar o demanar, amb caràcter previ, la informació precisa per a la seva adopció.

Quan, excepcionalment, per raons d'urgència, el president vulgui sotmetre a l'aprovació del consell d'administració decisions o acords que no figuressin en l'ordre del dia, és necessari el consentiment previ i exprés de la majoria dels consellers presents, del qual es deixarà constància deguda en l'acta.

Compleix

32. Que els consellers siguin periòdicament informats dels moviments en l'accionariat i de l'opinió que els accionistes significatius, els inversors i les agències de qualificació tinguin sobre la societat i el seu grup.

Compleix

33. Que el president, com a responsable de l'eficaç funcionament del consell d'administració, a més d'exercir les funcions que té legalment i estatutàriament atribuïdes, prepari i sotmeti al consell d'administració un programa de dates i assumptes a tractar; organitzi i coordini l'avaluació periòdica del consell, així com, si és el cas, la del primer executiu de la societat; sigui responsable de la direcció del consell i de l'efectivitat del seu funcionament; s'asseguri que es dedica prou temps de discussió a les qüestions estratègiques, i acordi i revisi els programes d'actualització de coneixements per a cada conseller, quan les circumstàncies ho aconsellin.

Compleix

34. Que quan hi hagi un conseller coordinador, els estatuts o el reglament del consell d'administració, a més de les facultats que li corresponen legalment, li atribueixi les següents: presidir el consell d'administració en absència del president i dels vicepresidents, en cas d'existir; fer-se ressò de les preocupacions dels consellers no executius; mantenir contactes amb inversors i accionistes per conèixer els seus punts de vista per a formar-se una opinió sobre les seves preocupacions, en particular, en relació amb el govern corporatiu de la societat; i coordinar el pla de successió del president.

No aplicable

35. Que el secretari del consell d'administració vetlli de manera especial perquè en les seves actuacions i decisions el consell d'administració tingui presents les recomanacions sobre bon govern contingudes en aquest Codi de bon govern que fossin aplicables a la societat.

Compleix

36. Que el consell d'administració en ple avaluï un cop a l'any i adopti, si escau, un pla d'acció que corregeixi les deficiències detectades respecte de:

a) La qualitat i eficiència del funcionament del consell d'administració.

b) El funcionament i la composició de les seves comissions.

c) La diversitat en la composició i competències del consell d'administració.

e) L'acompliment del president del consell d'administració i del primer executiu de la societat.

f) L'acompliment i l'aportació de cada conseller, prestant especial atenció als responsables de les diferents comissions del consell.

Per a la realització de l'avaluació de les diferents comissions es partirà de l'informe que aquestes elevin al consell d'administració, i per a la d'aquest últim, del que li elevi la comissió de nomenaments.

Cada tres anys, el consell d'administració serà auxiliat per a la realització de l'avaluació per un consultor extern, la independència serà verificada per la comissió de nomenaments.

Les relacions de negoci que el consultor o qualsevol societat del seu grup mantinguin amb la societat o qualsevol societat del seu grup s'han de desglossar en l'informe anual de govern corporatiu.

El procés i les àrees avaluades seran objecte de descripció en l'informe anual de govern corporatiu.

Compleix parcialment

El Consell d'Administració en ple, un cop l'any, realitza l'autoavaluació, en la qual es valora la qualitat i eficiència del seu funcionament, la diversitat en la composició, les competències com a òrgan col·legiat, l'acompliment del President i del Conseller Delegat i el funcionament i la composició de les seves comissions. Si bé en aquesta anàlisi es consideren les aportacions realitzades pels diferents Consellers de manera general, no es realitza un informe individualitzat de l'acompliment de cada un d'ells. Per aquesta única raó es diu que es Compleix parcialment aquesta recomanació.

37. Que quan hi hagi comissió executiva, l'estructura de participació de les diferents categories de consellers sigui similar a la del mateix consell d'administració i el seu secretari sigui el d'aquest últim.

Compleix

38. Que el consell d'administració tingui sempre coneixement dels assumptes tractats i de les decisions adoptades per la comissió executiva i que tots els membres del consell d'administració rebin còpia de les actes de les sessions de la comissió executiva.

Compleix parcialment

En cada sessió del Consell s'informa dels assumptes tractats en la Comissió Executiva, en la Comissió d'Auditoria i en la Comissió de Nomenaments i Retribucions. Les actes de les Comissions es remetent als membres d'aquestes perquè les aprovin i estan a disposició de tots els Consellers perquè les consultin.

Però, sobretot, el Secretari comença cada sessió del Consell d'Administració informant dels assumptes tractats i decisions adoptades no només per la Comissió Executiva sinó per totes les Comissions que s'hagin celebrat des de l'anterior sessió del Consell en ple. Aquest sistema és més eficaç que el que resulta de la recomanació ja que permet al Consell en ple prendre coneixement (i) en temps real i no amb un mes de decalatge del que s'ha tractat i (ii) no només del que s'ha tractat en la Comissió Executiva, sinó del que s'ha tractat en totes les Comissions.

39. Que els membres de la comissió d'auditoria, i de manera especial el president, es designin tenint en compte els seus coneixements i experiència en matèria de comptabilitat, auditoria o gestió de riscos, i que la majoria d'aquests membres siguin consellers independents.

Compleix

40. Que sota la supervisió de la comissió d'auditoria, es disposi d'una unitat que assumeixi la funció d'auditoria interna que vetlli pel bon funcionament dels sistemes d'informació i control intern i que funcionalment depengui del president no executiu del consell o del de la comissió d'auditoria.

Compleix parcialment

La Direcció d'Auditoria Interna, Compliance i Control Intern vetlla, entre d'altres, pel bon funcionament i control intern en dependència del Conseller Delegat, que té la condició de Conseller Executiu. La indicada Direcció reporta, al seu torn, les seves activitats a la Comissió d'Auditoria, que també autoritza el seu pressupost anual.

41. Que el responsable de la unitat que assumeixi la funció d'auditoria interna presenti a la comissió d'auditoria el seu pla anual de treball, informi directament de les incidències que es presentin en el seu desenvolupament i sotmeti al final de cada exercici un informe d'activitats.

Compleix

42. Que, a més de les previstes en la llei, corresponguin a la comissió d'auditoria les funcions següents:

1. En relació amb els sistemes d'informació i control intern:

- a) Supervisar el procés d'elaboració i la integritat de la informació financera relativa a la societat i, si escau, al grup, revisant el compliment dels requisits normatius, la delimitació adequada del perímetre de consolidació i l'aplicació correcta dels criteris comptables.
- b) Vetllar per la independència de la unitat que assumeix la funció d'auditoria interna; proposar la selecció, nomenament, reelecció i cessament del responsable del servei d'auditoria interna; proposar el pressupost d'aquest servei; aprovar l'orientació i els seus plans de treball, assegurant-se que la seva activitat estigui enfocada principalment cap als riscos rellevants de la societat; rebre informació periòdica sobre les seves activitats; i verificar que l'alta direcció tingui en compte les conclusions i recomanacions dels seus informes.
- c) Establir i supervisar un mecanisme que permeti als treballadors comunicar, de manera confidencial i, si resulta possible i es considera adequat, anònima, les irregularitats de transcendència potencial, especialment financeres i comptables, que adverteixin en el si de l'empresa.

2. En relació amb l'auditor extern:

- a) En cas de renúncia de l'auditor extern, examinar les circumstàncies que l'haguessin motivat.
- b) Vetllar que la retribució de l'auditor extern per la seva feina no comprometi la seva qualitat ni la seva independència.
- c) Supervisar que la societat comuniqui com a fet rellevant a la CNMV el canvi d'auditor i l'acompanyi d'una declaració sobre l'eventual existència de desacords amb l'auditor sortint i, si haguessin existit, del seu contingut.
- d) Assegurar que l'auditor extern mantingui anualment una reunió amb el ple del consell d'administració per informar-li sobre el treball realitzat i sobre l'evolució de la situació comptable i de riscos de la societat.
- e) Assegurar que la societat i l'auditor extern respectin les normes vigents sobre prestació de serveis diferents als d'auditoria, els límits a la concentració del negoci de l'auditor i, en general, la resta de normes sobre independència dels auditors.

Compleix

43. Que la comissió d'auditoria pugui convocar qualsevol treballador o directiu de la societat, i fins i tot disposar que compareguin sense presència de cap altre directiu.

Compleix

44. Que la comissió d'auditoria sigui informada sobre les operacions de modificacions estructurals i corporatives que projecti realitzar la societat per a la seva anàlisi i informe previ al consell d'administració sobre les seves condicions econòmiques i el seu impacte comptable i, especialment, si escau, sobre l'equació de bescanvi proposta.

Compleix

45. Que la política de control i gestió de riscos identifiqui com a mínim:

- a) Els diferents tipus de risc, financers i no financers (entre altres els operatius, tecnològics, legals, socials, mediambientals, polítics i reputacionals) als quals s'enfronta la societat, incloent entre els financers o econòmics, els passius contingents i altres riscos fora de balanç.
- b) La fixació del nivell de risc que la societat consideri acceptable.
- c) Les mesures previstes per mitigar l'impacte dels riscos identificats, en cas que arribessin a materialitzar-se.
- d) Els sistemes d'informació i control intern que es faran servir per a controlar i gestionar els riscos esmentats, inclosos els passius contingents o riscos fora de balanç.

Compleix

46. Que sota la supervisió directa de la comissió d'auditoria o, si escau, d'una comissió especialitzada del consell d'administració, hi hagi una funció interna de control i gestió de riscos exercida per una unitat o departament intern de la societat que tingui atribuïdes expressament les funcions següents:

- a) Assegurar el bon funcionament dels sistemes de control i gestió de riscos i, en particular, que s'identifiquen, gestionen, i quantifiquen adequadament tots els riscos importants que afecten la societat.
- b) Participar activament en l'elaboració de l'estratègia de riscos i en les decisions importants sobre la seva gestió.
- c) Vetllar perquè els sistemes de control i gestió de riscos mitiguin els riscos adequadament en el marc de la política definida pel consell d'administració.

Compleix

47. Que els membres de la comissió de nomenaments i de retribucions –o de la comissió de nomenaments i la comissió de retribucions, si hi són separades– es designin procurant que tinguin els coneixements, aptituds i experiència adequats a les funcions que estiguin cridats a exercir i que la majoria d'aquests membres siguin consellers independents.

Compleix

48. Que les societats d'elevada capitalització comptin amb una comissió de nomenaments i amb una comissió de remuneracions separades.

Expliqui

La Companyia compta amb una única Comissió de Nomenaments i Retribucions per entendre que no és necessari ni eficaç separar-ne les funcions.

49. Que la comissió de nomenaments consulti al president del consell d'administració i el primer executiu de la societat, especialment quan es tracti de matèries relatives als consellers executius.

I que qualsevol conseller pugui sol·licitar de la comissió de nomenaments que prengui en consideració, per si els troba idonis al seu parer, potencials candidats per a cobrir vacants de conseller.

Compleix

50. Que la comissió de retribucions exerceixi les seves funcions amb independència i que, a més de les funcions que li atribueixi la llei, li corresponguin les següents:

a) Proposar al consell d'administració les condicions bàsiques dels contractes dels alts directius.

b) Comprovar l'observança de la política retributiva establerta per la societat.

c) Revisar periòdicament la política de remuneracions aplicada als consellers i alts directius, inclosos els sistemes retributius amb accions i la seva aplicació, així com garantir que la seva remuneració individual sigui proporcionada a la que es pagui als altres consellers i alts directius de la societat.

d) Vetllar perquè els conflictes d'interessos eventuais no perjudiquin la independència de l'assessorament extern prestat a la comissió.

e) Verificar la informació sobre remuneracions dels consellers i alts directius continguda en els diferents documents corporatius, inclòs l'informe anual sobre remuneracions dels consellers.

Compleix

51. Que la comissió de retribucions consulti al president i al primer executiu de la societat, especialment quan es tracti de matèries relatives als consellers executius i alts directius.

Compleix

52. Que les regles de composició i funcionament de les comissions de supervisió i control figurin en el reglament del consell d'administració i que siguin consistents amb les aplicables a les comissions legalment obligatòries d'acord amb les recomanacions anteriors, incloent:

a) Que estiguin compostes exclusivament per consellers no executius, amb majoria de consellers independents.

b) Que els seus presidents siguin consellers independents.

c) Que el consell d'administració designi els membres d'aquestes comissions tenint presents els coneixements, aptituds i experiència dels consellers i les comeses de cada comissió, deliberi sobre les seves propostes i informes; i que rendixin comptes, en el primer ple del consell d'administració posterior a les seves reunions, de la seva activitat i que responguin del treball realitzat.

d) Que les comissions puguin demanar assessorament extern, quan ho considerin necessari per a l'acompliment de les seves funcions.

e) Que de les seves reunions s'aixequi acta, que es posarà a disposició de tots els consellers.

No aplicable

53. Que la supervisió del compliment de les regles de govern corporatiu, dels codis interns de conducta i de la política de responsabilitat social corporativa s'atribueixi a una o es reparteixi entre diverses comissions del consell d'administració que podran ser la comissió d'auditoria, la de nomenaments, la comissió de responsabilitat social corporativa, en cas d'existir, o una comissió especialitzada que el consell d'administració, en exercici de les seves facultats d'autoorganització, decideixi crear a aquest efecte, a les quals específicament se'ls atribueixin les següents funcions mínimes:

- a) La supervisió del compliment dels codis interns de conducta i de les regles de govern corporatiu de la societat.
- b) La supervisió de l'estratègia de comunicació i relació amb accionistes i inversors, incloent els petits i mitjans accionistes.
- c) L'avaluació periòdica de l'adequació del sistema de govern corporatiu de la societat, amb la finalitat que compleixi la seva missió de promoure l'interès social i tingui en compte, segons correspongui, els interessos legítims dels grups d'interès restants.
- d) La revisió de la política de responsabilitat corporativa de la societat, vetllant perquè estigui orientada a la creació de valor.
- e) El seguiment de l'estratègia i pràctiques de responsabilitat social corporativa i l'avaluació del seu grau de compliment.
- f) La supervisió i avaluació dels processos de relació amb els diferents grups d'interès.
- g) L'avaluació de tot allò relatiu als riscos no financers de l'empresa incloent els operatius, tecnològics, legals, socials, mediambientals, polítics i reputacionals.
- h) La coordinació del procés de report de la informació no financera i sobre diversitat, d'acord amb la normativa aplicable i als estàndards internacionals de referència.

Compleix

54. Que la política de responsabilitat social corporativa inclogui els principis o compromisos que l'empresa assumeixi voluntàriament en la seva relació amb els diferents grups d'interès i identifiqui almenys:

- a) Els objectius de la política de responsabilitat social corporativa i el desenvolupament d'instruments de suport.
- b) L'estratègia corporativa relacionada amb la sostenibilitat, el medi ambient i les qüestions socials.
- c) Les pràctiques concretes en qüestions relacionades amb: accionistes, empleats, clients, proveïdors, qüestions socials, medi ambient, diversitat, responsabilitat fiscal, respecte dels drets humans i prevenció de conductes il·legals.
- d) Els mètodes o sistemes de seguiment dels resultats de l'aplicació de les pràctiques concretes assenyalades en la lletra anterior, els riscos associats i la seva gestió.
- e) Els mecanismes de supervisió del risc no financer, l'ètica i la conducta empresarial.
- f) Els canals de comunicació, participació i diàleg amb els grups d'interès.
- g) Les pràctiques de comunicació responsable que evitin la manipulació informativa i protegeixin la integritat i l'honor.

Compleix

55. Que la societat informe, en un document separat o en l'informe de gestió, sobre els assumptes relacionats amb la responsabilitat social corporativa, utilitzant per a això alguna de les metodologies acceptades internacionalment.

Compleix

56. Que la remuneració dels consellers sigui la necessària per atreure i retenir els consellers del perfil desitjat i per retribuir la dedicació, qualificació i responsabilitat que el càrrec exigeixi, però no tan elevada com per comprometre la independència de criteri dels consellers no executius.

Compleix

57. Que se circumscriuin als consellers executius les remuneracions variables lligades al rendiment de la societat i l'acompliment personal, així com la remuneració mitjançant lliurament d'accions, opcions o drets sobre accions o instruments referenciats al valor de l'acció i els sistemes d'estalvi a llarg termini com ara plans de pensions, sistemes de jubilació o altres sistemes de previsió social.

Es podrà contemplar el lliurament d'accions com a remuneració als consellers no executius quan es condicioni al fet que les mantinguin fins al seu cessament com a consellers. L'anterior no és aplicable a les accions que el conseller necessiti alienar, si escau, per satisfer els costos relacionats amb la seva adquisició.

Compleix

58. Que en cas de remuneracions variables, les polítiques retributives incorporin els límits i les cauteles tècniques necessàries per assegurar que aquestes remuneracions guarden relació amb el rendiment professional dels seus beneficiaris i no deriven només de l'evolució general dels mercats o del sector d'activitat de la companyia o d'altres circumstàncies similars.

I, en particular, que els components variables de les remuneracions:

- a) Estiguin vinculats a criteris de rendiment que siguin predeterminats i mesurables i que aquests criteris considerin el risc assumit per l'obtenció d'un resultat.
- b) Promoguin la sostenibilitat de l'empresa i incloguin criteris no financers que siguin adequats per a la creació de valor a llarg termini, com el compliment de les regles i els procediments interns de la societat i de les seves polítiques per al control i gestió de riscos.
- c) Es configuren sobre la base d'un equilibri entre el compliment d'objectius a curt, mitjà i llarg termini, que permetin remunerar el rendiment per un exercici continuat durant un període de temps suficient per apreciar la seva contribució a la creació sostenible de valor, de manera que els elements de mesura d'aquest rendiment no girin únicament al voltant de fets puntuals, ocasionals o extraordinaris.

Compleix

59. Que el pagament d'una part rellevant dels components variables de la remuneració es difereixi per un període de temps mínim suficient per comprovar que s'han complert les condicions de rendiment prèviament establertes.

Compleix

60. Que les remuneracions relacionades amb els resultats de la societat tinguin en compte les excepcions eventuais que constin a l'informe de l'auditor extern i minorin aquests resultats.

Expliqui

La remuneració variable del Conseller Delegat no té en compte explícitament les excepcions que puguin constar en l'informe de l'auditor extern i minorin els resultats, ni és una situació que s'hagi plantejat a la Companyia en el passat. No obstant això, la Comissió de Nomenaments i Retribucions només fixa el grau de consecució dels objectius de la remuneració variable un cop es disposa dels comptes auditats de la companyia, de manera que està en disposició de tenir en compte les esmentades excepcions, si les hagués, a l'hora de determinar el grau d'assoliment d'objectius.

61. Que un percentatge rellevant de la remuneració variable dels consellers executius estigui vinculat al lliurament d'accions o d'instruments financers referenciats al seu valor.

Expliqui

La remuneració variable del Conseller Delegat no s'instrumenta mitjançant el lliurament d'accions o d'instruments financers referenciats al seu valor. El Consell considera que és més efectiu i senzill d'articular l'objectiu de creació de valor per a l'accionista mitjançant l'establiment d'un objectiu amb aquest contingut i assignar-li un pes rellevant. Tal com s'explica en l'informe anual de remuneracions així és com està dissenyada la remuneració variable plurianual, amb un pes del 25% dels objectius.

62. Que un cop atribuïdes les accions o les opcions o drets sobre accions corresponents als sistemes retributius, els consellers no puguin transferir la propietat d'un nombre d'accions equivalent a dues vegades la seva remuneració fixa anual, ni puguin exercir les opcions o drets fins transcorregut un termini de, com a mínim, tres anys des de la seva atribució.

L'anterior no és aplicable a les accions que el conseller necessiti alienar, si escau, per satisfer els costos relacionats amb la seva adquisició.

No aplicable

63. Que els acords contractuals incloguin una clàusula que permeti a la societat reclamar el reemborsament dels components variables de la remuneració quan el pagament no hagi estat ajustat a les condicions de rendiment o quan s'hagin abonat atenent a dades la inexactitud de les quals quedi acreditada amb posterioritat.

Expliqui

El contracte subscrit amb l'actual Conseller Delegat data de 2005 i no conté aquesta previsió.

64. Que els pagaments per resolució del contracte no superin un import establert equivalent a dos anys de la retribució total anual i que no s'abonin fins que la societat hagi pogut comprovar que el conseller ha complert amb els criteris de rendiment prèviament establerts.

Expliqui

El contracte subscrit amb l'actual Conseller Delegat data de 2005 i estableix una indemnització per a determinats supòsits de tres anys de retribució total. Els termes de la seva modificació a l'octubre de 2016 es detallen en l'informe anual de remuneracions.

H. Altres informacions d'interès

1. Si hi ha algun aspecte rellevant en matèria de govern corporatiu en la societat o en les entitats del grup que no s'hagi recollit en la resta d'apartats d'aquest informe, però que sigui necessari incloure per recollir informació més completa i raonada sobre l'estructura i les pràctiques de govern a l'entitat o el seu grup, detallí'l breument.
2. Dins d'aquest apartat es podrà incloure qualsevol altra informació, aclariment o matís, relacionat amb els apartats anteriors de l'informe, en tant que siguin rellevants i no reiteratius.

En concret, s'hi indicarà si la societat està sotmesa a legislació diferent a l'espanyola en matèria de govern corporatiu i, si escau, inclogui aquella informació que estigui obligada a subministrar i que sigui diferent d'allò que s'exigeix en aquest informe.

3. La societat també podrà indicar si s'ha adherit voluntàriament a altres codis de principis ètics o de bones pràctiques, internacionals, sectorials o d'un altre àmbit. En aquest cas, s'identificarà el codi en qüestió i la data d'adhesió. En particular, ha de fer esment a si s'ha adherit al Codi de Bones Pràctiques Tributàries, de 20 de juliol de 2010.

El Consell d'Administració, en la sessió de 17 de setembre de 2010, va acordar l'adhesió de Gas Natural Fenosa al Codi de Bones Pràctiques Tributàries. D'acord amb el que preveu aquest Codi, es manifesta expressament que Gas Natural Fenosa ha complert efectivament amb el contingut d'aquest i, en particular, que en la reunió celebrada el dia 7 de febrer de 2017, la Comissió d'Auditoria de Gas Natural Fenosa ha estat informada sobre les polítiques fiscals seguides pel Grup durant l'exercici de 2016.

Nota al C.1.2

Sr. Salvador Gabarró Serra mitjançant acord del Consell d'Administració de data 30 de setembre de 2016 va ser nomenat President d'Honor de la Companyia.

Nota al C.1.9

Sr. Juan Rosell Lastortras va presentar la seva dimissió mitjançant carta de data 20 de setembre de 2016 sense expressar els motius de la dimissió.

Nota al C.1.12.- Aclariment del càrrec

Sra. Cristina Garmendia Mendizábal és Presidenta del Consell de Vigilància en SYNIGS AG.

Nota al C.1.16

A la remuneració total de l'alta direcció s'ha tingut en compte la percebuda per Sr. José Javier Fernández Martínez com a Director General de Global Power Generation, fins que es va jubilar a l'abril de 2016.

Nota al C.1.45

La Comissió de Nomenaments i Retribucions és informada sobre aquests contractes. Les modificacions al contracte del Conseller Delegat o els nous esquemes contractuals dels membres del Comitè de Direcció les ha d'aprovar el Consell d'Administració.

El contracte del Conseller Delegat ha estat aprovat pel Consell d'Administració de la Companyia.

Nota al G 10

Al llarg de 2016 no s'ha produït aquesta circumstància. La normativa aplicable hagués donat lloc a regles de vot diferents per a les propostes d'acord formulades pel Consell en relació amb les formulades per altres accionistes. En el primer cas es considerarien vots a favor els corresponents a aquestes accions presents o representades, deduïts els vots en contra, les abstencions i els vots d'aquells accionistes que haguessin abandonat la sala abans de la votació i l'haguessin fet constar. Respecte de les segones es considerarien vots en contra els corresponents a les accions presents o representades i a favor els vots en contra, les abstencions i els vots d'aquells accionistes que haguessin abandonat la sala abans de la votació i l'haguessin fet constar.

Aquest informe anual de govern corporatiu ha estat aprovat pel consell d'administració de la societat, en la sessió de data 7 de febrer de 2017.

Indiqui si hi ha hagut consellers que hagin votat en contra o s'hagin abstingut en relació amb l'aprovació d'aquest informe.

No

Dades Consolidats 2012-2016

Estadísticas de explotación. [Pág. 420](#)

Estadísticas financieras. [Pág. 422](#)

Estadísticas bursátiles. [Pág. 423](#)

Estadístiques d'exploració

	2016 ³	2015	2014 ²	2013 ¹	2012
Distribució de gas (GWh)	458.265	473.831	463.802	422.352	409.775
Espanya (Vendes-ATX)	184.619	177.391	171.816	191.189	195.769
Vendes de gas a tarifa	–	–	–	–	–
ATX	184.619	177.391	171.816	191.189	195.769
Amèrica Llatina (Vendes-ATX)	270.068	292.619	288.579	227.377	210.359
Vendes de gas a tarifa	158.608	203.657	198.207	144.323	131.408
ATX	111.460	88.962	90.372	83.054	78.951
Itàlia (Vendes-ATX)	3.578	3.821	3.407	3.786	3.647
Vendes de gas a tarifa	0	0	0	0	2.754
ATX	0	0	0	0	893
Subministrament de gas (GWh)	325.384	316.268	310.628	308.010	328.058
Espanya ⁴	178.916	185.851	190.068	210.506	238.450
Comercialització minorista Itàlia	3.034	3.110	2.773	2.992	2.844
Internacional	143.434	127.307	117.787	94.512	86.764
UF Gas (GWh)⁵					
Comercialització	–	–	–	–	55.683
Trading	–	–	–	–	28.200
Transport de gas/EMPL (GWh)	111.720	112.861	120.558	122.804	116.347
Xarxa de distribució de gas (km)	142.187	138.220	133.741	123.689	120.760
Espanya	51.956	51.016	48.931	47.678	46.541
Amèrica Llatina	82.966	80.036	77.710	69.053	67.334
Itàlia	7.265	7.167	7.100	6.958	6.885
Inc. Punts de subministrament de distribució de gas (milers)	374	355	348	284	292
Espanya	47	40	54	47	75
Amèrica Llatina	325	314	292	231	208
Itàlia	2	1	2	6	9
Punts de subministrament de gas (milers), el 31/12	13.546	13.171	12.816	11.948	11.663
Espanya	5.313	5.266	5.226	5.172	5.124
Amèrica Llatina	7.773	7.448	7.134	6.321	6.090
Itàlia	460	458	457	455	449

Estadístiques d'exploració (continuació)

	2016 ³	2015	2014 ²	2013 ¹	2012
Contractes per client a Espanya el 31/12	1,5	1,5	1,5	1,5	1,4
Empleats a 31/12⁵	17.937	20.641	22.652	15.062	17.270
Energia elèctrica produïda (GWh)	46.552	49.548	48.282	51.080	56.248
Espanya	28.504	31.568	30.542	32.897	37.144
Internacional	18.048	17.980	17.740	18.183	19.104
Distribució d'electricitat (GWh)	68.258	68.731	66.978	51.247	54.362
Europa	34.697	34.676	34.262	34.804	36.288
Internacional	33.561	34.055	32.716	16.443	18.074
Punts de subministrament de distribució d'electricitat (milers) el 31/12	8.202	10.622	10.415	7.439	8.309
Europa	4.580	4.550	4.529	4.514	4.608
Internacional	3.622	6.072	5.886	2.925	3.701
Transmissió d'electricitat (GWh)	18.106	17.642	18.934	2.925	3.701
Amèrica Llatina	14.484	14.497	15.902	–	–

¹ Reexpressat aplicant NIIF 11.² No inclou operacions swaps.³ 2014, 2015 i 2016 Integra magnituds Grup CGE.⁴ Inclou majorista i minoristes.⁵ Magnituds al 100%.⁶ 2015: Incorpora 7.791 empleats corresponents de CGE. 2016: No incorpora la plantilla d'Electricaribe que ascendeix a 1.478 empleats.

Estadístiques financeres

Magnituds del Balanç (milions d'euros)

Actiu	2016	2015	2014	2013 ¹	2012 ¹
Immobilitzat material i intangible brut	44.765	43.168	42.838	34.969	34.877
Fons de comerç de consolidació	5.036	4.962	4.959	4.495	4.568
Provisions i amortitzacions	(15.254)	(13.912)	(12.747)	(11.133)	(9.992)
Immobilitzat material i intangible net	34.547	34.218	35.050	28.331	29.453
Immobilitzat financer	3.482	3.117	3.323	3.811	3.475
Patrimoni net atribuït a la societat dominant	15.225	14.367	14.141	13.444	13.261
Participacions no dominants	3.780	4.151	3.879	1.523	1.579
Ingressos diferits	842	853	832	919	868
Passius financers no corrents	15.003	15.653	17.740	15.091	17.530
Passius financers corrents	2.599	2.595	2.804	3.351	2.291

¹ Amb data 1 de gener de 2014 Gas Natural Fenosa ha aplicat la NIIF 11 "Acords conjunts", reexpressant els Balanços de Situació Consolidats l'1 de gener de 2013 i el 31 de desembre de 2012 a efectes comparatius.

Magnituds del Compte de Pèrdues i Guanys (milions d'euros)

	2016	2015	2014 ²	2013 ¹	2012
Import net de la xifra de negoci	23.184	26.015	24.697	24.322	24.904
Altres ingressos d'explotació i imputació de subvencions	481	326	553	252	284
Ingressos de l'explotació	23.665	26.341	25.250	24.574	25.188
Resultat brut de l'explotació	4.970	5.264	4.845	4.849	5.080
Resultat net de l'explotació	3.006	3.261	3.185	3.022	3.067
Despeses i ingressos financers, variacions de valor raonable en instruments financers i diferències de canvi netes	(825)	(894)	(799)	(803)	(874)
Resultat per alienacions d'instruments financers	-	-	-	-	-
Resultat financer	(825)	(894)	(799)	(803)	(874)
Resultat abans d'impostos	2.083	2.363	1.912	2.157	2.203
Resultat consolidat de l'exercici	1.711	1.824	1.658	1.658	1.657
Resultat consolidat de l'exercici atribuïble a la societat dominant	1.347	1.502	1.462	1.445	1.441

¹ Amb data 1 de gener de 2014 Gas Natural Fenosa ha aplicat la NIIF 11 "Acords conjunts", reexpressant el Compte de Pèrdues i Guanys Consolidat el 31 de desembre de 2013 a efectes comparatius.

² El compte de pèrdues i guanys consolidat de l'exercici 2014 s'ha re-expressat reclassificant a operacions interrompudes el negoci de gas líquat de petroli (GLP) a Xile en aplicació de la NIIF 5.

Magnituds de l'Estat de Fluxos d'Efectiu (milions d'euros)

	2016	2015	2014	2013 ¹	2012
Fluxos d'efectiu de les activitats d'explotació	3.375	3.500	2.808	3.305	3.437
Pagaments per inversions en immobilitzat material i actius intangibles	2.147	1.894	1.353	1.381	1.441
Pagaments per resta d'inversions	409	171	2.855	1.067	697
Cobraments per desinversions	653	436	1.076	1.280	933
Pagaments per dividendes i remuneracions d'altres instruments de patrimoni	1.526	1.070	1.125	1.057	566
Cobraments/(pagaments) per instruments de passiu financer	(1.857)	(3.023)	(322)	(2.352)	(1.020)

¹ Amb data 1 de gener de 2014 Gas Natural Fenosa ha aplicat la NIIF 11 "Acords conjunts", reexpressant l'Estat de Fluxos d'Efectiu Consolidat el 31 de desembre de 2013 a efectes comparatius.

Estadístiques borsàries

	2016	2015	2014	2013	2012
Nombre d'accions negociades (milions)	620	795	713	795	576
Efectiu negociat (milions d'euros)	10.821	16.075	15.044	12.161	6.726
Última cotització (euros)	17,91	18,82	20,81	18,69	13,58
Màxim (euros)	19,72	22,90	24,44	18,80	13,97
Mínim (euros)	14,69	16,76	17,83	13,22	8,36
Valor comptable per acció (euros)	18,99	18,51	18,01	14,96	14,93
Ebitda per acció (euros)	4,97	5,26 ¹	4,84 ¹	4,85	5,10
Benefici net per acció (euros)	1,35	1,57 ²	1,46	1,44	1,45
Relació capitalització-valor comptable	0,9	1,0	1,2	1,2	0,9
Relació valor empresa-ebitda	6,7	6,5	7,8	6,8	5,8
Relació capitalització-benefici	13,3	12,5	14,2	12,9	9,4
Relació dividend-capitalització borsària (%)	5,6	5,0	4,4	4,8	6,6
Relació dividend-benefici (%)	74,3	66,6	62,1	62,1	62,1
Capital social (nombre d'accions el 31/12)	1.000.689.341	1.000.689.341	1.000.689.341	1.000.689.341	1.000.689.341
Nombre mitjà d'accions	1.000.689.341	1.000.689.341	1.000.689.341	1.000.689.341	996.402.474
Capitalització borsària (milions d'euros)	17.922	18.828	20.824	18.708	13.589
Dividend (milions d'euros)	1.001	1.001	909	898	895

¹ Els comptes de resultats en 2015 i 2014 estan expressats per discontinuïtat del negoci de GLP a Xile, sense impacte en resultat net.

² Resultat el 31 desembre 2015 ajustat d'acord amb NIC33 per l'excés de l'import en llibres de les accions preferents sobre l'import pagat en la seva recompra, net del seu efecte fiscal.

Domicili social:

Plaça del Gas, 1
08003 Barcelona
Tel.: 902 199 199

Seu de Madrid:

Avenida de San Luis, 77
28033 Madrid
Tel.: 902 199 199

Edició:

Direcció General de Comunicació
i Relacions Institucionals
www.gasnaturalfenosa.com

Disseny gràfic:

Addicta Diseño Corporativo
www.addicta.es

Accessibilitat pdf:

Addicta Diseño Corporativo

www.gasnaturalfenosa.com